

Straffelovrådets betænkning
om

straffastsættelse og strafferammer I

Almindelig del

BETÆNKNING NR. 1424

KØBENHAVN 2002

Straffelovrådets betænkning om straffastsættelse og strafferammer

Bind I. Almindelig del:	Side
Kapitel 1. Indledning	29
1. Straffelovrådets kommissorium	29
2. Resumé af Straffelovrådets forslag mv.	34
2.1.1. Statistisk undersøgelse af domspraksis mv.	35
2.1.2. Resumé af bind I (Almindelig del)	36
2.1.3. Resumé af bind II (Speciel del).....	42
3. Straffelovrådets sammensætning.....	57
 Kapitel 2. Strafferammesystemet	 59
1. Indledning.....	59
2. Gældende ret.....	59
2.1. Minimum og maksimum.....	59
2.2. Normalstrafferammer og sidestrafferammer	59
2.3. Afskaffelse af hæftestrafpen.....	60
2.4. De nugældende strafferammer.....	61
3. Kriterier for valg af strafferammesystem	64
3.1. Straffelovens forarbejder	64
3.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	65
3.3. Begrundelser i nyere lovgivning.....	71
3.3.1.1. Almenprævention og den samfundsmæssige vurdering.....	71
3.3.1.2. Påvirkning fra og af domstolenes strafudmålingspraksis.....	75
3.3.1.3. Retspraksis har ”udnyttet” den nuværende strafferamme	78
3.3.1.4. Gentagelse	79
3.3.1.5. Handlingens farlige karakter mv.	80
3.3.1.6. Harmonisering inden for loven.....	82
3.3.1.7. International harmonisering.....	86
3.3.1.8. Spredning af straffene.....	87
3.3.1.9. Den historiske udvikling.....	88
3.3.1.10. Kriminalforsorgens kapacitet	90
3.3.1.11. Straffeprocessuelle hensyn mv.	90
 4. Fremmed ret	 92

4.1. Finland	92
4.2. Norge	99
4.3. Sverige	102
4.4. Nordisk Strafferetskomité	105
Kapitel 3. Den almene retsopfattelse	109
1. Indledning.....	109
2. De første retsbevidsthedsundersøgelser fra henholdsvis 1954 og 1962.....	109
3. Horsensundersøgelsen i 1975.....	110
4. Lægdommerundersøgelsen i 1987.....	111
5. Rockwool Fondens undersøgelse i 1997	112
6. International Crime Victims Survey, 2000.....	114
7. Sammenfatning.....	115
Kapitel 4. Strafniveauet for forskellige typer af forbrydelser	117
1. Indledning.....	117
2. Strafniveauet vurderet ud fra straffens art.....	118
3. Strafniveauet vurderet ud fra strafflængderne	125
4. Strafmasse pr. afgørelse	130
5. Strafmasse pr. forbrydelsesart	136
6. Sammenfatning.....	138
Kapitel 5. Strafferammers minimum og maksimum	139
1. Indledning.....	139
2. Gældende ret mv.	140
2.1. Strafminimum	140
2.2. Strafmaksimum.....	143
3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	148
4. Fremmed ret	151
4.1 Norge	151
4.2 Sverige	156
4.3 Finland	158
4.4 Nordisk Strafferetskomité.....	160
5. Rådskonklusioner om den metode, der skal anvendes ved indbyrdes tilnærmelse af straf-feretlige sanktioner	161
6. Straffelovrådets overvejelser	163

Kapitel 6. Normal- og sidestrafferammer	175
1. Indledning.....	175
2. Gældende ret mv. vedrørende højere sidestrafferammer	176
2.1.1 Skærpende omstændigheder	176
2.1.2 Død, livsfare m.m. som følge.....	181
2.1.3 Andre følger	182
2.1.4 Tidspunktet.....	183
2.1.5 Forurettedes status.....	183
2.1.6 Gerningsmandens status.....	184
2.1.7 Motivet	185
2.1.8 Udførelsesmåden.....	185
2.1.9 Gentagelse	186
2.1.10 Andet	186
3. Gældende ret mv. vedrørende lavere sidestrafferammer.....	187
3.1.1. Formildende omstændigheder	187
3.1.2. Manglende (væsentlige) følger	190
3.1.3. Andre særlige omstændigheder.....	191
4. Gældende ret vedrørende straffelovens § 83.....	192
5. Straffelovrådets betænkning nr. 1089/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	196
6. Fremmed ret	198
7. Straffelovrådets overvejelser	202
Kapitel 7. Fængselsstraffens faste minimum	211
1. Indledning.....	211
2. Gældende ret.....	211
3. Forarbejderne til borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933.....	212
4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	216
5. Fremmed ret	217
5.1. Norge	217
5.2. Sverige	220
5.3. Finland	222
5.4. Island.....	223
5.5. Holland.....	224
5.6. Tyskland.....	225
5.7. Nordisk Strafferetskomité.....	226
6. Straffelovrådets overvejelser	229

Kapitel 8. Fængsel på livstid	233
1. Indledning.....	233
2. Gældende ret.....	233
3. Fremmed ret	237
3.1. Norge	237
3.2. Finland	238
3.3. Sverige	239
3.4. Nordisk Strafferetskomité.....	240
4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	241
5. Straffelovrådets overvejelser	245
 Kapitel 9. Straffastsættelse	 251
1. Indledning.....	251
2. Forarbejderne til § 80 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933.....	252
3. Ændringen af § 80 ved lov nr. 319 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov (Mindre berigelsesforbrydelser m.m.).....	255
4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	258
5. Retspraksis vedrørende straffelovens § 80	258
6. Fremmed ret	271
6.1. Norge	271
6.2. Sverige	276
6.3. Finland	280
6.4. Nordisk Strafferetskomité.....	285
7. Straffelovrådets overvejelser	287
 Kapitel 10. Strafnedsættelse og strafbortfald mv.	 293
1. Indledning.....	293
2. Forarbejderne til §§ 84 og 85 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933.....	296
3. Ændringerne af § 85 ved lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændring i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.) og lov nr. 320 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje (Strafferetlige foranstaltninger m.m.)	305
4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	306
5. Retspraksis vedrørende straffelovens §§ 84 og 85 m.fl.	307
6. Fremmed ret	319

6.1. Norge	319
6.2. Sverige	325
6.3. Finland	326
7. Straffelovrådets overvejelser	329
Kapitel 11. Tilståelsens betydning for strafudmålingen mv.	333
1. Indledning	333
2. Tilståelse om egne strafbare forhold	335
3. Oplysning om tredjemands strafbare forhold	338
4. Retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt.	346
5. Fremmed ret	350
5.1. Norge	350
5.2. Sverige	355
5.3. Finland	356
5.4. Nordisk Strafferetskomité	358
6. Nyere synspunkter om adgangen til at ”tilbyde” påtalebegrænsning, stille reduceret straf i udsigt mv. som ”modydelse” for at opnå sigtedes forklaring om egne eller andres strafbare forhold	359
7. Straffelovrådets overvejelser	373
Kapitel 12. Bøder	381
1. Indledning	381
2. Forarbejderne til § 51 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933	383
3. Ændringen af § 51 ved Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. april 1930	392
4. Senere ændringer af § 51	397
5. Straffelovrådets tidligere overvejelser	398
6. Fremmed ret	399
6.1. Norge	399
6.2. Sverige	402
6.3. Finland	406
6.4. Nordisk Strafferetskomité	408
6.5. EU-retten	410
7. Lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse)	410
8. Bødeundersøgelsen	414
9. Straffelovrådets overvejelser	417

Kapitel 13. Sammenstød	423
1. Indledning.....	423
2. Forarbejderne til §§ 88 og 89 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933.....	425
3. Senere ændringer af straffelovens §§ 88 og 89	434
4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	436
5. Retspraksis mv.	438
6. Lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse)	450
7. Fremmed ret	458
7.1 Norge	458
7.2 Sverige	465
7.3 Finland	467
7.4 Nordisk Strafferetskomité.....	470
8. Straffelovrådets overvejelser	471

Bind II. Speciel del:	Side
------------------------------	-------------

Kapitel 14. Forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed og mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder mv. (straffelovens §§ 98–118 a)	479
1. Indledning.....	479
2. Gældende ret mv.	481
2.1. Straffelovens kapitel 12 (§§ 98-110 e) (forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed).....	481
2.2. Straffelovrådets kapitel 13 (§§ 111-118) (forbrydelser mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder mv.)	487
3. Lov nr. 225 af 7. juni 1952 om ændringer i og tilføjelser til borgerlig straffelov af 15. april 1930, jfr. lovbekendtgørelse nr. 215 af 24. juni 1939	490
4. Lov nr. 228 af 6. juni 1985 om ændring af borgerlig straffelov og lov om visse forholdsregler i henhold til De Forenede Nationers pagt	498
5. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	500
6. Lov nr. 378 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, våbenloven, udleveringsloven samt lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige (Gennemførelse af FN-konventionen til bekæmpelse af finansiering af terrorisme, gennemførelse af FN's Sikkerhedsråds resolution nr. 1373 (2001) samt øvrige initiativer til bekæmpelse af terrorisme mv.).....	500
7. Straffelovrådets overvejelser.....	507

Kapitel 15. Forbrydelser mod den offentlige myndighed mv. (straffelovens §§ 120-132 a)... 511

1. Indledning.....	511
2. §§ 120 og 121 (opløb mv. og fornærmelig tiltale mv.).....	513
2.1. Gældende ret mv.....	513
2.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	515
2.3. Straffelovrådets overvejelser.....	515
3. § 122 (aktiv bestikkelse).....	516
3.1. Gældende ret mv.....	516
3.2. Tidligere ændringer af § 122.....	516
3.2.1. Lov nr. 228 af 4. april 2000 om ændring af straffeloven (Grov momssvig, EU-svig og bestikkelse af udenlandske tjenestemænd mv.).....	516
3.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	517
3.4. Straffelovrådets overvejelser.....	518
4. § 123 (vidnetrusler mv.).....	518
4.1. Gældende ret mv.....	518
4.2. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	520
4.3. Straffelovrådets overvejelser.....	520
5. §§ 124 og 125 (fangeflugt mv.).....	521
5.1. Gældende ret mv.....	521
5.2. Tidligere ændringer af §§ 124 og 125.....	522
5.2.1. Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930.....	522
5.2.2. Lov nr. 225 af 7. juni 1952 om ændringer i og tilføjelser til borgerlig straffelov af 15. april 1930, jfr. lovbekendtgørelse nr. 215 af 24. juni 1939.....	522
5.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	523
5.4. Lov nr. 382 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forvaltningsloven (Fangeflugt og begrænsninger i indsattes adgang til aktindsigt).....	523
5.5. Straffelovrådets overvejelser.....	524
6. § 125 a (menneskesmugling).....	525
6.1. Gældende ret mv.....	525
6.2. Lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel m.v.).....	526
6.3. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	530
6.4. Straffelovrådets overvejelser.....	530
7. §§ 130 og 131 (udøvelse af ikke tilkommende offentlig myndighed samt foregivelse af	

offentlig myndighed mv. og udøvelse af virksomhed uden at have adkomst hertil mv.)	531
7.1. Gældende ret mv.	531
7.2. Tidligere ændringer af § 131	532
7.2.1. Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930.....	532
7.2.2. Lov nr. 385 af 10. juni 1987 om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Økonomisk kriminalitet).....	532
7.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	533
7.4. Straffelovrådets overvejelser	533
8. §§ 126-129 a og 132-132 a (øvrige bestemmelser).....	534
8.1. Gældende ret mv.	534
8.2. Tidligere ændringer af §§ 128, 129 og 129 a.....	537
8.2.1. Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930.....	537
8.2.2. Lov nr. 225 af 7. juni 1952 om ændringer i og tilføjelser til borgerlig straffelov af 15. april 1930, jfr. lovbekendtgørelse nr. 215 af 24. juni 1939	538
8.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	538
8.4. Straffelovrådets overvejelser	539
Kapitel 16. Forbrydelser mod den offentlige orden og fred (straffelovens §§ 133-143).....	541
1. Indledning.....	541
2. §§ 133-134 b (opløb, grov forstyrrelse af ro og orden samt maskeringsforbud)	542
2.1. Gældende ret mv.	542
2.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	545
2.3. Lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.)	545
2.4. Straffelovrådets overvejelser.....	546
3. §§ 135-143 (øvrige forbrydelser mod den offentlige orden og fred)	548
3.1. Gældende ret mv.	548
3.2. Tidligere ændringer af §§ 136 og 137	553
3.2.1. Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930.....	553
3.2.2. Lov nr. 225 af 7. juni 1952 om ændringer i og tilføjelser til borgerlig straffelov af 15. april 1930, jfr. lovbekendtgørelse nr. 215 af 24. juni 1939	554
3.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	554
3.4. Straffelovrådets overvejelser	555

Kapitel 17. Forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv mv. (straffelovens §§ 144-152 f og §§ 154-157) 559

1. Indledning.....	559
2. §§ 144-145 (passiv bestikkelse og modtagelse mv. af ydelser for privat vindings skyld).....	561
2.1. Gældende ret mv.	561
2.2. Tidligere ændringer af § 144	562
2.2.1 Lov nr. 228 af 4. april 2000 om ændring af straffeloven (Grov momssvig, EU-svig og bestikkelse af udenlandske tjenestemænd mv.)	562
2.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	563
2.4. Straffelovrådets overvejelser	563
3. §§ 146-151 (misbrug af domsmyndighed mv.).....	564
3.1. Gældende ret mv.	564
3.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	566
3.3. Straffelovrådets overvejelser	567
4. §§ 152-152 e (tavshedspligt)	568
4.1. Gældende ret mv.	568
4.2. Tidligere ændringer af §§ 152-152 d	571
4.2.1. Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930	571
4.2.2. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.)	571
4.2.3. Lov nr. 89 af 29. marts 1972 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m., af lov om rettens pleje og af lov om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse (Privatlivets fred m.m.)	571
4.2.4. Lov nr. 573 af 19. december 1985 om ændring af borgerlig straffelov (Tavshedspligt)	572
4.2.5. Lov nr. 399 af 13. juni 1990 om ændring af straffeloven (Meddelelseshæleri)	576
4.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	576
4.4. Straffelovrådets overvejelser	576
5. §§ 154-157 (øvrige bestemmelser).....	577
5.1. Gældende ret mv.	577
5.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	578
5.3. Straffelovrådets overvejelser	579

Kapitel 18. Falsk forklaring og falsk anklage (straffelovens §§ 158-165)..... 581

1. Indledning.....	581
--------------------	-----

2. §§ 158-160 (falsk forklaring for retten)	582
2.1. Gældende ret mv.	582
2.2. Tidligere ændringer af §§ 158 og 159	583
2.2.1. Lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdoms- fængsel, betingede domme m.v.)	583
2.2.2. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.)	584
2.2.3. Lov nr. 268 af 26. juni 1975 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af retsplejeloven (Psykisk abnormitet, narkotikakriminalitet, beskyttelse af diplomater m.v.)	585
2.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	585
2.4. Lov nr. 258 af 8. maj 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet og lov om international fuld- byrdelse af straf m.v. (Gennemførelse af EU-retshjælpskonventionen, den 2. tillægs- protokol til Europarådets retshjælpskonvention og EU-rammeafgørelse om fælles ef- terforskningshold)	586
2.5. Statistisk undersøgelse af domspraksis	586
2.6. Straffelovrådets overvejelser	587
3. §§ 161-163 (falsk erklæring til brug for det offentlige)	587
3.1. Gældende ret mv.	587
3.2. Tidligere ændringer af §§ 161-163	589
3.2.1. Lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdoms- fængsel, betingede domme m.v.)	589
3.2.2. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.)	589
3.2.3. Lov nr. 388 af 22. maj 1996 om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Data- kriminalitet)	589
3.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	590
3.4. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	590
3.5. Straffelovrådets overvejelser	591
4. §§ 164 og 165 (falsk anklage og klagemål)	591
4.1. Gældende ret mv.	591
4.2. Tidligere ændringer af §§ 164 og 165	593
4.2.1. Lov nr. 248 af 9. juni 1967 om ændringer i borgerlig straffelov (Forældelse, pornografi, homoseksuel prostitution m.v.)	593
4.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	593
4.4. Statistisk undersøgelse af domspraksis	594
4.5. Straffelovrådets overvejelser	594

Kapitel 19. Forbrydelser vedrørende bevismidler og penge (straffelovens §§ 166-179) 597

1. Indledning.....	597
2. §§ 171-172 (dokumentfalsk)	598
2.1. Gældende ret mv.....	598
2.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	599
2.3. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	601
2.4. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	603
2.5. Straffelovrådets overvejelser	604
3. §§ 173-175 og 178 (andre dokumentforbrydelser).....	605
3.1. Gældende ret mv.....	605
3.2. Straffelovrådets udtalelse af 21. april 1986 om betænkning nr. 1066/1986 om bekæmpelse af økonomisk kriminalitet.....	606
3.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	607
3.4. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	609
3.5. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	611
3.6. Straffelovrådets overvejelser	611
4. §§ 176-177 og 179 (mærkeforbrydelser).....	612
4.1. Gældende ret mv.....	612
4.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	614
4.3. Straffelovrådets overvejelser	614
5. §§ 166-170 (pengefalsk).....	616
5.1. Gældende ret mv.....	616
5.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	620
5.3. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	621
5.4. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	624
5.5. Straffelovrådets overvejelser	624

Kapitel 20. Almenfarlige og alment skadelige handlinger (straffelovens §§ 180-196)..... 627

1. Indledning.....	627
2. §§ 180-182 (brandstiftelse)	629
2.1. Gældende ret mv.....	629
2.2. Tidligere ændringer af §§ 180 og 181	631
2.2.1. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.).....	631
2.2.2. Lov nr. 256 af 27. maj 1981 om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse)	631
2.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	633

2.4.	Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	635
2.5.	Straffelovrådets overvejelser	635
3.	§§ 183, 183 a, 184 og 192 a (sprængning, flykapring, grove våbenlovsovertrædelser mv.)....	637
3.1.	§§ 183, 183 a og 184 (sprængning, flykapring og forstyrrelse af sikkerheden for jernbanedrift mv.)	637
3.1.1.	Gældende ret mv.....	637
3.1.2.	Tidligere ændringer af §§ 183 og 183 a.....	640
3.1.2.1.	Lov nr. 256 af 27. maj 1981 om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse)	640
3.1.2.2.	Lov nr. 6 af 3. januar 1992 om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Samfundstjeneste m.v.).....	641
3.1.3.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse..	641
3.2.	§ 192 a (grove våbenlovsovertrædelser mv.).....	642
3.2.1.	Gældende ret mv.....	642
3.3.	Lov nr. 378 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, våbenloven, udleveringsloven samt lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige (Gennemførelse af FN-konventionen til bekæmpelse af finansiering af terrorisme, gennemførelse af FN's Sikkerhedsråds resolution nr. 1373 (2001) samt øvrige initiativer til bekæmpelse af terrorisme mv.)	644
3.4.	Straffelovrådets overvejelser	644
4.	§ 191 (narkotikaforbrydelser).....	646
4.1.	Gældende ret mv.....	646
4.2.	Tidligere ændringer af § 191 mv.	647
4.2.1.	Lov nr. 296 af 9. juni 1971 om ophævelse af revisionsbestemmelser vedrørende lov om euforiserende stoffer og borgerlig straffelovs § 191	647
4.2.2.	Lov nr. 268 af 26. juni 1975 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af retsplejeloven (Psykisk abnormitet, narkotikakriminalitet, beskyttelse af diplomater m.v.).....	648
4.2.3.	Lov nr. 465 af 7. juni 2001 om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Hæleri og anden efterfølgende medvirken samt IT-efterforskning).....	649
4.3.	Forslag til EU-rammeafgørelse om fastsættelse af mindsteregler for gerningsindholdet i strafbare handlinger i forbindelse med ulovlig narkotikahandel og sanktionerne herfor.....	649
4.4.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	651
4.5.	Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	652
4.6.	Straffelovrådets overvejelser	653
5.	§§ 186-190, 192 og 195 (visse sundheds- og miljøfarlige handlinger).....	656
5.1.	Gældende ret mv.....	656

5.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	659
5.3. Straffelovrådets overvejelser	660
6. § 185 og §§ 193-194 samt § 196 (andre bestemmelser i kapitel 20 og 21, herunder grov miljøkriminalitet).....	662
6.1. Gældende ret mv.....	662
6.2. Tidligere ændringer af §§ 185 og 193	665
6.2.1. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.).....	665
6.2.2. Lov nr. 229 af 6. juni 1985 om ændring af straffeloven (Datakriminalitet).....	665
6.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	666
6.4. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	666
6.5. Straffelovrådets overvejelser	667
Kapitel 21. Betleri og skadelig erhvervsvirksomhed (straffelovens §§ 197-206).....	671
1. Indledning.....	671
2. § 197 (betleri).....	672
2.1. Gældende ret mv.....	672
2.2. Tidligere ændringer.....	673
2.2.1. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.).....	673
2.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	674
2.4. Straffelovrådets overvejelser	674
3. §§ 203 og 204 (erhvervsmæssigt og offentligt hasardspil)	675
3.1. Gældende ret mv.....	675
3.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	676
3.3. Straffelovrådets overvejelser	676
4. §§ 202 og 206 (erhvervsmæssig udnyttelse og svig i bestemte relationer).....	677
4.1. Gældende ret mv.....	677
4.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	678
4.3. Straffelovrådets overvejelser	678
Kapitel 22. Forbrydelser i familieforhold (straffelovens §§ 208-215)	679
1. Indledning.....	679
2. § 208 (bigami)	680
2.1. Gældende ret mv.....	680
2.2. Tidligere ændringer.....	681
2.2.1. Lov nr. 373 af 7. juni 1989 om ændring af ægteskabsloven, arveloven, straffe-	

loven og lov om afgift af arv og gave (Ændringer som følge af indførelse af registreret partnerskab)	681
2.2.2. Lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf mv. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestraffen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.)	682
2.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	682
2.4. Straffelovrådets overvejelser	683
3. § 210 (incest)	684
3.1. Gældende ret mv.	684
3.2. Tidligere ændringer af § 210	686
3.2.1. Lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.)	686
3.2.2. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.)	686
3.2.3. Lov nr. 248 af 9. juni 1967 om ændringer i borgerlig straffelov (Forældelse, pornografi, homoseksuel prostitution m.v.)	686
3.2.4. Lov nr. 349 af 23. maj 1997 om ændring af retsplejeloven, straffeloven og erstatningsansvarsloven (Styrkelse af retsstillingen for ofre for forbrydelser m.v.)	
3.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	687
3.4. Statistisk undersøgelse af domspraksis	687
3.5. Straffelovrådets overvejelser	690
4. § 213 (vanrøgt mv.)	690
4.1. Gældende ret mv.	693
4.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	693
4.3. Straffelovrådets overvejelser	695
5. § 215 (unddragelse fra forældremyndighed mv.)	695
5.1. Gældende ret mv.	695
5.2. Tidligere ændringer af § 215	698
5.2.1. Lov nr. 793 af 27. november 1990 om international fuldbyrdelse af forældremyndighedsafgørelser m.v. (Internationale børnebortførelser)	698
5.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	698
5.4. Statistisk undersøgelse af domspraksis	699
5.5. Straffelovrådets overvejelser	699
Kapitel 23. Sædelighedsforbrydelser (straffelovens §§ 216-236)	701
1. Indledning	701
2. §§ 216-217 (voldtægt og anden tvang mv.)	702

2.1.	Gældende ret mv.....	702
2.2.	Tidligere ændringer af §§ 216 og 217	704
2.2.1.	Lov nr. 248 af 9. juni 1967 om ændringer i borgerlig straffelov (Forældelse, pornografi, homoseksuel prostitution m.v.)	704
2.2.2.	Lov nr. 256 af 27. maj 1981 om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse)	706
2.3.	Tidligere ændringer af §§ 224 og 225	708
2.3.1.	§ 224	708
2.3.2.	§ 225	709
2.4.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	710
2.5.	Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Skærpelse af straffen for vold, voldtægt, uagtsomt manddrab og forsætlig fareforvoldelse, nævningesager m.v.) (L 161) (2001).....	711
2.6.	Forslag til lov om ændring af straffeloven (Skærpelse af straffen for voldtægt) (L 27) (2001).....	712
2.7.	Lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.)	716
2.8.	Statistisk undersøgelse af domspraksis	716
2.9.	Straffelovrådets overvejelser	719
3.	§§ 218-227 (angreb på særlige persongrupper).....	721
3.1.	§§ 218-220	721
3.1.1.	Gældende ret mv.....	721
3.1.2.	Tidligere ændringer af §§ 218-220	723
3.1.2.1.	§ 218.....	723
3.1.2.2.	§ 219.....	724
3.1.2.3.	§ 220.....	724
3.1.3.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse ..	724
3.2.	§ 221	725
3.2.1.	Gældende ret mv.....	725
3.2.2.	Tidligere ændringer af § 221	725
3.2.3.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse ..	726
3.3.	§§ 222 og 223	726
3.3.1.	Gældende ret mv.....	726
3.3.2.	Tidligere ændringer af §§ 222 og 223	729
3.3.2.1.	§ 222.....	729
3.3.2.2.	§ 223.....	730
3.3.3.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse ..	730

3.4.	§ 223 a.....	731
3.4.1.	Gældende ret mv.....	731
3.5.	§§ 226 og 227	732
3.5.1.	Gældende ret mv.....	732
3.5.2.	Tidligere ændringer af § 226	733
3.5.3.	Straffelovens betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	733
3.6.	Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	734
3.7.	Straffelovrådets overvejelser	735
4.	§§ 228 og 229 samt §§ 231 og 233 (rufferi og alfonseri mv.)	739
4.1.	Gældende ret mv.....	739
4.2.	Tidligere ændringer af §§ 228 og 229 samt §§ 231 og 233	742
4.2.1.	§ 228	742
4.2.2.	§ 229	742
4.2.3.	§ 231	742
4.2.4.	§ 233	743
4.3.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	743
4.4.	Straffelovrådets overvejelser	744
5.	§ 232 (blufærdighedskrænkelser)	745
5.1.	Gældende ret mv.....	745
5.2.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	746
5.3.	Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	746
5.4.	Straffelovrådets overvejelser	747
6.	§§ 230, 234 og 235 (børnepornografi mv.)	747
6.1.	Gældende ret mv.....	747
6.2.	Tidligere ændringer af §§ 234 og 235	750
6.2.1.	§ 234	750
6.2.2.	§ 235	750
6.3.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	753
6.4.	EU-rammeafgørelse om bekæmpelse af seksuel udnyttelse af børn og børnepornografi	753
6.5.	Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	756
6.6.	Straffelovrådets overvejelser	757
7.	§ 236 (overtrædelse af pålæg til sædelighedsdømte)	758
7.1.	Gældende ret mv.....	758
7.2.	Tidligere ændringer af § 236	759
7.3.	Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	759
7.4.	Straffelovrådets overvejelser	759
Kapitel 24. Voldsforbrydelser (straffelovens § 119 samt §§ 244-248).....		761

1. Indledning.....	761
2. Gældende ret vedrørende §§ 244-248	762
3. Lov nr. 272 af 3. maj 1989 om ændring af borgerlig straffelov (Vold og børnepornografi), jf. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	765
4. Lov nr. 366 af 18. maj 1994 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og offererstatningsloven (Bekæmpelse af vold).....	774
5. Lov nr. 350 af 23. maj 1997 om ændring af straffeloven, våbenloven og lov om restaurations- og hotelvirksomhed m.v. (Skærpelse af straffen for særlig grov vold og for besiddelse af knive og slagvåben, sikkerhedsmæssige krav til restaurations- og hoteller m.v.)	777
6. Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Skærpelse af straffen for vold, voldtægt, uagtsomt manddrab og forsætlig fareforvoldelse, nævningsager m.v.) (L 161).....	778
7. Lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.)	781
8. § 119 (visse forbrydelser mod offentlig myndighed).....	783
8.1. Gældende ret mv.	783
8.2. Tidligere ændringer af § 119	785
8.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	785
9. Fremmed ret	785
10. Statistisk undersøgelse af domspraksis	790
11. Straffelovrådets overvejelser	796

Kapitel 25. Andre forbrydelser mod liv og legeme (straffelovens §§ 237-241 og §§ 249-254)803

1. Indledning.....	803
2. Forsætligt drab (§§ 237-240).....	804
2.1. § 237	804
2.2. § 238	804
2.3. § 239	805
2.4. § 240	806
3. Uagtsomt manddrab og uagtsom, betydelig legemsbeskadigelse (§§ 241 og 249) mv... ..	807
3.1. § 241	807
3.2. § 249	810
3.3. Lov nr. 498 af 7. juni 2001 om ændring af færdselsloven (Skærpelse af straffen for grove færdselslovsovertrædelser og indførelse af kørselsforbud)	812
4. Forskellige faredelikter (§§ 250-254).....	813
4.1. § 250	813

4.2. § 251	814
4.3. § 252	815
4.4. § 253	817
4.5. § 254	818
5. Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Skærpelse af straffen for vold, voldtægt, uagtsomt manddrab og forsætlig fareforvoldelse, nævningsager m.v.) (L 161).....	819
6. Lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.).....	820
7. Fremmed ret	822
8. Statistisk undersøgelse af domspraksis	824
9. Straffelovrådets overvejelser.....	827
Kapitel 26. Forbrydelser mod den personlige frihed (straffelovens §§ 260-262 a).....	833
1. Indledning.....	833
2. Gældende ret mv.	833
3. Straffelovrådets i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	835
4. Lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.).....	836
5. Statistisk undersøgelse af domspraksis	840
6. Straffelovrådets overvejelser.....	841
Kapitel 27. Freds- og ærekrænkelser (straffelovens § 153 samt §§ 263-275 a).....	845
1. Indledning.....	845
2. §§ 263-264 d (krænkelser af privatlivets fred).....	846
2.1. Gældende ret mv.	846
2.2. Tidligere ændringer af §§ 263-264 d	849
2.2.1. Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930.....	849
2.2.2. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.).....	850
2.2.3. Lov nr. 89 af 29. marts 1972 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m., af lov om rettens pleje og af lov om	

uretmæssig konkurrence og varebetegnelse (Privatlivets fred m.m.).....	850
2.2.4. Lov nr. 229 af 6. juni 1985 om ændring af straffeloven (Data kriminalitet).....	852
2.2.5. Lov nr. 6 af 3. januar 1992 om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Samfundstjeneste m.v.).....	853
2.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	854
2.4. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og data kriminalitet, herunder om § 153.....	854
2.5. Straffelovrådets overvejelser.....	862
3. §§ 265-266 c (visse forulempelser og trusler mv.).....	864
3.1. Gældende ret mv.....	864
3.2. Tidligere ændringer af §§ 265, 266 b og 266 c.....	867
3.2.1. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.).....	867
3.2.2. Lov nr. 288 af 9. juni 1971 om ændring af borgerlig straffelov (Forbud mod propaganda for krig og mod racediskrimination m.v.).....	868
3.2.3. Lov nr. 357 af 3. juni 1987 om ændring af borgerlig straffelov, kriminallov for Grønland og lov om forbud mod forskelsbehandling på grund af race m.v. (Forbud mod diskrimination på grund af seksuel orientering).....	868
3.2.4. Lov nr. 309 af 17. maj 1995 om ændring af straffeloven (Racediskrimination m.v.).....	869
3.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om straffeammer og prøveløsladelse.....	870
3.4. Forslag til EU-rammeafgørelse om bekæmpelse af racisme og fremmedhad.....	870
3.5. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	873
3.6. Straffelovrådets overvejelser.....	874
4. §§ 267-274 og 275 a (ærekrænkelser).....	875
4.1. Gældende ret mv.....	875
4.2. Tidligere ændringer af §§ 267, 268 og 269.....	878
4.2.1. Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930.....	878
4.2.2. Lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.).....	880
4.3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	881
4.4. Straffelovrådets overvejelser.....	881
Kapitel 28. Berigelsesforbrydelser (straffelovens §§ 276-290).....	885
1. Indledning.....	885
2. Gældende ret mv. vedrørende §§ 285-287 og 290.....	886

3. Lov nr. 319 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov (Mindre berigelsesforbrydelser m.m.).....	890
4. Lov nr. 239 af 1. juni 1982 om ændring af borgerlig straffelov (Straffene for berigelsesforbrydelser m.v.).....	895
5. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	899
6. Gældende ret mv. vedrørende § 288	904
7. Lov nr. 256 af 27. maj 1981 om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse).....	905
8. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	909
9. Gældende ret mv. vedrørende straffelovens §§ 289 og 289 a.....	910
10. Tidligere overvejelser om §§ 289 og 289 a	913
11. Statistisk undersøgelse af domspraksis	919
12. Straffelovrådets overvejelser.....	924
Kapitel 29. Andre formueforbrydelser (straffelovens §§ 291-305).....	931
1. Indledning.....	931
2. §§ 291-292 (tingsbeskadigelse og –ødelæggelse mv.).....	932
2.1. Gældende ret mv.	932
2.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	933
2.3. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	934
2.4. Straffelovrådets overvejelser	935
3. §§ 293 og 293 a (brugstyveri)	937
3.1. Gældende ret mv.	937
3.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	939
3.3. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	940
3.4. Lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.)	941
3.5. Statistisk undersøgelse af domspraksis.....	942
3.6. Straffelovrådets overvejelser	943
4. § 294 (ulovlig selvtægt).....	944
4.1. Gældende ret mv.	944
4.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	945
4.3. Straffelovrådets overvejelser	945
5. §§ 296 og 297 (forskellige forbrydelser bl.a. vedrørende juridiske personer)	945
5.1. Gældende ret mv.	945
5.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	947

5.3. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	947
5.4. Straffelovrådets overvejelser	950
6. § 302 (bogføringsovertrædelser)	951
6.1. Gældende ret mv.	951
6.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	953
6.3. Overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet	953
6.4. Straffelovrådets overvejelser	955
7. § 303 (uagtsomt hæleri).....	955
7.1. Gældende ret mv.	955
7.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse	956
7.3. Straffelovrådets overvejelser	956
8. § 295 og §§ 298-300 c samt § 304 (forskellige svigstilfælde mv.).....	956
8.1. Gældende ret mv.	956
8.1.1. § 295	957
8.1.2. § 298	957
8.1.3. § 299	958
8.1.4. § 300	961
8.1.5. §§ 300 a-300 c	962
8.1.6. § 304	964
8.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.....	965
8.3. Straffelovrådets overvejelser	965

Kapitel 30. Udkast til lov om ændring af straffeloven (Straffastsættelse og strafferammer) 967

Bind III. Bilag. Statistisk undersøgelse af domspraksis:	Side
Indledning	9
Forbrydelser mod den offentlige myndighed m.v.....	19
Falsk forklaring og falsk anklage m.v.....	29
Forbrydelser vedrørende bevismidler og penge.....	47
Brandstiftelse	71
Narkotikaforbrydelser	79
Forbrydelser i familieforhold	95
Sædelighedsforbrydelser.....	103
Voldsforbrydelser	141
Andre forbrydelser mod liv og legeme	189
Forbrydelser mod den personlige frihed	229
Freds- og ærekrænkelser	241
Berigelsesforbrydelser	251

Andre formueforbrydelser.....	435
Bødeundersøgelsen 2000-2001	477

Kapitel 1

Indledning

1. Straffelovrådets kommissorium

1.1. Straffelovrådet blev nedsat ved Justitsministeriets skrivelse af 3. oktober 1960. I denne skrivelse udtales, at det påhviler rådet

- 1) efter Justitsministeriets anmodning at afgive indstilling om strafferetlige lovgivningsspørgsmål og principielle spørgsmål vedrørende fastsættelsen af administrative bestemmelser af strafferetlig karakter og den praktiske gennemførelse af kriminalpolitiske foranstaltninger og
- 2) efter Justitsministeriets nærmere bestemmelse at medvirke i det internationale strafferetlige samarbejde, herunder navnlig det nordiske strafferetlige samarbejde.

1.2. Ved skrivelse af 11. juni 1999 anmodede Justitsministeriet Straffelovrådet om at foretage en samlet vurdering af strafferammerne i straffeloven og eventuelt på baggrund heraf komme med indstillinger til lovændringer. Skrivelsen har følgende ordlyd:

”1. Folketinget behandlede den 10. december 1998 en forespørgsel til justitsministeren fra Dansk Folkeparti om voldskriminaliteten i Danmark (forespørgsel nr. F 9).

Forespørgslen havde følgende ordlyd:

”Hvad kan regeringen oplyse om voldskriminaliteten, og hvilke initiativer agter regeringen at iværksætte for at få volden ud af Danmark og skabe større tryghed i samfundet?”

Under forespørgselsdebatten vedtog Folketinget følgende forslag til vedtagelse fremsat af Kristeligt Folkeparti (forslag til vedtagelse nr. V 16) :

”Idet Folketinget med tilfredshed konstaterer, at regeringen har fremlagt et forslag til en flerårig aftale for kriminalforsorgen, opfordrer Folketinget regeringen til, at

- lade Straffelovrådet give en samlet vurdering af strafferammerne og eventuelt på baggrund heraf komme med indstillinger til ændringer i straffeloven,
- fremkomme med forslag i næste folketingsår til, hvorledes det forebyggende SSP-samarbejde kan forstærkes lokalt og desuden udvikles gennem en koordineret tværministeriel indsats i forlængelse af erfaringerne fra voldssekretariatet,
- fortsætte indsatsen over for voldsofre og i næste folketingsår fremkomme med en redegørelse herom.”

Vedtagelsen samt udskriften af Folketingets forhandlinger vedrørende forespørgselsdebatten blev sendt til Straffelovrådet den 6. januar 1999 og efterfølgende drøftet på rådets møde den 12. januar 1999.

På mødet blev det fastsat, at Straffelovrådet påbegynder arbejdet med de spørgsmål, der er omfattet af vedtagelse nr. V 16, når de igangværende opgaver med hensyn til spørgsmålet om anvendelse af tidsbestemte foranstaltninger efter straffelovens §§ 68 og 69 samt en udvidet brug af samfundstjeneste er tilendebragt.

2. Straffelovrådet har tidligere foretaget en generel gennemgang af strafferammerne i straffeloven, jf. herved betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse (Delbetænkning I om sanktionsspørgsmål).

På baggrund af Straffelovrådets anbefalinger i betænkningen blev der i 1989 gennemført en gennemgribende revision af straffelovens voldsbestemmelser, jf. lov nr. 272 af 3. maj 1989 om ændring af straffeloven. De øvrige forslag om ændring af strafferammer har ikke givet anledning til lovgivningsinitiativer.

Det kan også nævnes, at Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet, som er nedsat den 21. oktober 1997, bl.a. har til opgave at vurdere behovet for skærpelse af strafniveauet for økonomisk kriminalitet, herunder i forhold til andre forbrydelsestyper.

3. Idet Straffelovrådets overvejelser om tidsbestemte foranstaltninger efter straffelovens §§ 68 og 69 og om en udvidet anvendelse af samfundstjeneste nu er afsluttet, skal Justitsministeriet herved i overensstemmelse med Folketingets vedtagelse nr. V 16 anmode Straffelovrådet om at foretage en samlet vurdering af strafferammerne i straffeloven og eventuelt på baggrund heraf komme med indstillinger til lovændringer.

For så vidt angår de spørgsmål, der er omfattet af kommissoriet for Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet, kan Straffelovrådet inddrage dette udvalgs overvejelser og forslag i sit arbejde i det omfang, rådet finder anledning hertil.”

Straffelovrådet blev senere i forbindelse med gennemførelsen af lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse) anmodet om at inddrage spørgsmålet om bødefastsættelse ved flere overtrædelser (kumulation) og gentagelsesvirkning i rådets igangværende arbejde.

1.3. Efter folketingsvalget den 20. november 2001 tiltrådte en ny regering. Det affødte følgende nye kommissorium af 30. november 2001 med bilag til Straffelovrådet om en generel modernisering af strafferammerne i straffeloven:

”1. I grundlaget for regeringsdannelsen er det tilkendegivet, at regeringen ønsker at forstærke indsatsen mod bl.a. vold og voldtægt. Forbrydelser mod personer er langt alvorligere end forbrydelser mod penge. Overgreb mod et andet menneske er en forbrydelse mod det helt fundamentale i det danske samfund: Respekten for det enkelte menneske.

Efter regeringens opfattelse skal der ske en skærpelse af straffene for vold, voldtægt og anden personfarlig kriminalitet. Regeringen vil derfor fremsætte lovforslag i begyndelsen af 2002 om skærpelse af straffene for disse former for personfarlig kriminalitet. Der vedlægges uddrag af regeringsgrundlaget vedrørende disse initiativer. [Sml. nedenfor].

2. Ved skrivelse af 11. juni 1999 anmodede Justitsministeriet Straffelovrådet om at foretage en samlet vurdering af strafferammerne i straffeloven og eventuelt på baggrund heraf komme med indstillinger til lovændringer. Straffelovrådet er senere i forbindelse med gennemførelsen af lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse) anmodet om at inddrage spørgsmålet om bødefastsættelse ved flere overtrædelser (kumulation) og gentagelsesvirkning i rådets igangværende arbejde.

3. For at sikre en sammenhængende regulering skal Justitsministeriet anmode Straffelovrådet om at foretage vurderingen af strafferammerne i lyset af de foreslåede strafskærpelser og de hensyn, der er angivet i regeringsgrundlaget. Straffelovrådet bør endvidere være opmærksom på EU's initiativer vedrørende tilnærmelse af medlemsstaternes straffelovgivning.

Straffelovrådets vurdering skal tage sigte på en generel modernisering af strafferammerne. Formålet hermed skal være at sikre, at straffene for de enkelte forbrydelser i højere grad kommer i overensstemmelse med en nutidig retsopfattelse.

Endelig skal det i Straffelovrådets vurdering indgå, at straffene for forbrydelser mod personer skal være mindst lige så hårde som straffene for forbrydelser mod materielle værdier.

I tilknytning til gennemgangen af strafferammerne bør der også foretages en gennemgang af straffelovens almindelige regler om strafudmåling. Det kan desuden overvejes, om ændrede strafferammer giver anledning til at foreslå ændringer af straffelovens regler om forældelse af strafansvar.

Justitsministeriet skal anmode Straffelovrådet om at søge at afslutte arbejdet inden den 1. juli 2002.”

I det vedlagte uddrag af regeringsgrundlaget hed det bl.a.:

”Hårdere kamp mod kriminalitet

Regeringen ønsker at forstærke indsatsen mod vold og ungdomskriminalitet. Det er nødvendigt med en forstærket forebyggende indsats gennem et samarbejde mellem hjem, skoler, lokale foreninger og politi. Regeringen vil fremlægge en handlingsplan, ”*Stop volden*”, som vil indeholde en bred vifte af initiativer til forebyggelse af alle former for ungdomskriminalitet, herunder brug af særlige sanktioner til unge under 15 år.

Forbrydelser mod personer er langt alvorligere end forbrydelser mod penge. Overgreb mod et andet menneske – hvad enten det er vold eller voldtægt – er en forbrydelse mod

det helt fundamentale i vores samfund: Respekten for det enkelte menneske. Alle former for vold er derfor helt uacceptabelt.

Derfor skal volds- og voldtægtsforbrydere straffes hårdt, og også hårdere end det sker i dag. Domstolene skal have et signal om at udnytte strafferammerne bedre. I dag straffer man forbrydelser mod penge hårdere end forbrydelser mod mennesker. Den skævhed skal der rettes op på, ved at straffene for vold og voldtægt bliver hårdere. Det skal ske ved at forhøje en række strafferammer, så Folketinget sender et klart signal til domstolene om, at det nuværende strafniveau er for slapt:

- Strafferammen for voldtægt forhøjes fra 6 til 8 år – for grov voldtægt fra 10 til 12 år.
- Strafferammen for uagtsomt manddrab forhøjes fra 4 til 8 år.
- Strafferammen for simpel vold forhøjes fra 18 måneder til 3 år.
- Strafferammen for vold af farlig karakter forhøjes fra 4 til 6 år.
- Strafferammen for meget grov vold forhøjes fra 8 til 10 år.
- Strafferammen for menneskesmugling forhøjes fra 4 til 8 år.

Regeringen ønsker, at afsoning i landets fængsler skal være effektiv. Regeringen vil derfor forstærke indsatsen mod narko i fængslerne og skærpe reglerne for udgang, herunder ønsker regeringen at gøre det strafbart at flygte fra afsoning ...”

1.4. Endelig er Straffelovrådet i foråret 2002 anmodet om at overveje spørgsmål om forældelsesfrist for juridiske personers strafansvar. Spørgsmål herom er blevet aktuelt efter, at der er indført en almindelig adgang til at pålægge juridiske personer strafansvar i anledning af straffelovsovertrædelser, sml. straffelovens § 306 som affattet ved lov nr. 378 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, våbenloven, udleveringsloven samt lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige (Gennemførelse af FN-konventionen til bekæmpelse af finansiering af terrorisme, gennemførelse af FN's Sikkerhedsråds resolution nr. 1373 (2001) samt øvrige initiativer til bekæmpelse af terrorisme mv.). Ved denne lovændring er i straffelovens § 93, stk. 1, nr. 1, indsat et nyt andet punktum, hvorefter forældelsesfristen for juridiske personers strafansvar skal følge den maksimumstrafferamme, der gælder for den overtrådte regel. Det kan efter omstændighederne føre til, at der er en længere forældelsesfrist for juridiske personer end for fysiske personer, som måtte begå en tilsvarende lovovertrædelse.

1.5. Straffelovrådet har på den anførte baggrund overvejet og stillet forslag om en (vis) forenkling af strafferammesystemet, sml. afsnit 2 nedenfor med resumé af Straffelovrådets forslag. Bilaget til kommissoriet af 30. november 2001, sml. pkt. 1.3 ovenfor, vidner om, at spørgsmål om voldskriminaliteten og bekæmpelsen heraf i de senere år har indtaget en fremtrædende plads i den kriminalpolitiske debat i Folketinget. Den seneste lovændring – lov nr. 380 af 6. juni 2002 – er en udmøntning af tilkendegivelserne i dette bilag. Lovændringen er fremkommet under Straffelovrådets arbejde med revision af strafferammesystemet.

Der er i Straffelovrådet enighed om, at lov nr. 380 af 6. juni 2002 kunne rejse spørgsmål om skærpeelse af strafferammerne i andre straffelovsbestemmelser. Et enigt Straffelovråd har på de områder, der er berørt af lovændringen, fundet anledning til at fremkomme med generelle betragtninger om udformningen af strafferammer, herunder for vold og voldtægt, men rådet har afstået fra at fremkomme med forslag i anledning af lov nr. 380 af 6. juni 2002. Det drejer sig om følgende straffelovsbestemmelser: §§ 119, 120 og 123 (vold mod tjenestemand i funktion og vidnetrusler mv.), §§ 208, 210, 213 og 215 (kapitel 23 om forbrydelser i familieforhold), §§ 216-236 (kapitel 24 om forbrydelser mod kønssædeligheden), §§ 237-254 (kapitel 25 om forbrydelser mod liv og legeme) og §§ 260-262 a (forbrydelser mod den personlige frihed).

1.6. Som det fremgår af pkt. 1.2 ovenfor, giver kommissoriet af 11. juni 1999 mulighed for, at Straffelovrådet for så vidt angår de spørgsmål, der er omfattet af kommissoriet for Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet, kan inddrage dette udvalgs overvejelser og forslag i sit arbejde i det omfang, rådet finder anledning hertil. Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet er under Straffelovrådets arbejde med revision af strafferammesystemet fremkommet med betænkninger, der på baggrund af en gennemgribende revision af udvalgte områder rummer forslag til nye eller ændrede straffelovsbestemmelser. Som eksempel kan nævnes betænkning nr. 1415/2002 om straffelovens § 296 og § 302 og betænkning nr. 1417/2002 om IT-kriminalitet. Straffelovrådet har noteret sig udvalgets synspunkter og forslag og har på den baggrund i det store og hele afstået fra at gå ind i en nærmere vurdering af strafferammerne i de straffelovsbestemmelser, som har været genstand for grundig behandling i dette udvalg. Det drejer sig om følgende straffelovsbestemmelser: § 153 (brud på brevhemmelighed mv. i bl.a. postvæsenets tjeneste), § 163 (urigtig erklæring mv. til brug i retsforhold, der vedkommer det offentlige), §§ 171-175 og 177 (dokumentfalsk og visse hermed beslægtede forbrydelser), § 193 (omfattende forstyrrelse i driften af almindelige samfærdselsmidler mv.), §§ 263 og 264 (visse fredskrænkelser), §§ 289 og 289 a (groft skatte- og EU-svig mv.), § 293, stk. 2 (visse former for rådighedshindren), §§ 296-297 (visse formueforbrydelser bl.a. vedrørende juridiske personer) samt § 302 (bogføringsovertrædelser).

1.7. Forbrydelsers strafferammer er i de fleste relationer bestemmende for de forældelsesfrister, som gælder i det enkelte tilfælde. Den konkret forskyldte straf spiller kun en rolle med hensyn til lovovertrædelser (begået af fysiske personer, sml. pkt. 1.4 ovenfor), som kan ventes at føre til bøde. Straffelovrådet har på samme måde som i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse søgt at danne sig et overblik over, om nogle af de foreslåede ændringer af strafferammerne ville have uheldige konsekvenser i forældelsesmæssig henseende. Rådet har også haft en kort drøftelse af det særlige spørgsmål om forældelse, som knytter sig til strafansvar for juridiske personer i anledning af straffelovsovertrædelser, sml. pkt. 1.4 ovenfor. Der er tillige rejst forskellige andre spørgsmål, herunder om den systematiske behandling af forældelse, der efter de gældende regler fører til straffrihed og frifindelse. Det er efter de stedfundne drøftelser Straffelovrådets konklusion,

at man i denne betænkning bør afstå fra at behandle disse spørgsmål, idet de bør indgå i en eventuel senere samlet behandling af emnet forældelse.

1.8. Forbrydelsers strafferammer har også betydning for adgangen til at iværksætte straffeprocessuelle tvangsindgreb. Der har i Straffelovrådet i lighed med opfattelsen i 1987-betænkningen været enighed om, at revisionen af strafferammer som udgangspunkt må være ubundet af de betingelser med hensyn til strafferammen, som retsplejeloven foreskriver for straffeprocessuelle tvangsindgreb. Rådet har således ikke i denne betænkning taget stilling til behovet for at foretage ændringer i retsplejeloven f.eks. som følge af rådets udkast til et skærpet strafmaksimum i straffelovens § 265 på 2 års fængsel og et reduceret strafmaksimum i straffelovens § 285, stk. 2, på 1 års fængsel samt forslaget om en forenkling af strafferammer, der i dag har en normalramme på bøde eller fængsel indtil 4 måneder og en sideramme, der er forbeholdt skærpende omstændigheder, på indtil 2 års fængsel, og som efter rådets udkast ændres til bøde eller fængsel indtil 2 år. Det er rådets umiddelbare opfattelse, at den gennemførte revision af strafferammerne næppe i praksis vil føre til større forandringer i området for bl.a. varetægtsfængsling.

2. Resumé af Straffelovrådets forslag mv.

2.1. Denne betænkning omfatter tre bind. Bind I behandler under overskriften ”Almindelig del” en række emner af generel betydning for strafferammer og strafudmåling, sml. pkt. 2.1.2 nedenfor. Bind II behandler under overskriften ”Speciel del” strafferammerne i de enkelte straffelovsbestemmelser, således at hvert kapitel i betænkningen emnemæssigt stort set svarer til et kapitel i straffeloven, sml. pkt. 2.1.3 nedenfor. Bind III rummer bilag til betænkningen, herunder navnlig Straffelovrådets statistiske undersøgelse af domspraksis i årene 1996 til 2000, sml. pkt. 2.1.1 nedenfor.

2.1.1. Statistisk undersøgelse af domspraksis mv.

2.1.1.1. Straffelovrådet har til brug ved drøftelserne om revision af strafferammesystemet ladet udarbejde en statistisk undersøgelse af strafudmålingspraksis på straffelovens område. Undersøgelsen indgår som bilag til denne betænkning, sml. bind III. Idet der i øvrigt henvises til indledningen s. 9 i bind III om undersøgelsens materiale og begreber mv., kan fremhæves, at undersøgelsen primært sigter på en statistisk kortlægning af eksisterende praksis med hensyn til straffens art og længde for sammenlignelige sagstyper inden for de enkelte straffelovsbestemmelser. At sagstyperne er ”sammenlignelige” indebærer, at de er ensartede for så vidt angår gerningsmandens alder (over eller under 18 år), sagens omfang (kun ét, flere ensartede eller uensartede forhold) og gerningsmandens tidligere kriminalitet (ustraffet, straffet for ligeartede eller uligeartede forbrydelser). I et vist omfang er også gennemført komparative analyser af strafudmålingspraksis for forskellige straffelovsbestemmelser og analyser af udviklingen i strafudmålingspraksis.

Undersøgelsen bygger på strafferetlige afgørelser truffet i perioden fra 1996 til og med 2000. ”Afgørelse” omfatter tiltalefrafald, bøde (dag- og sumbøde) og frihedsstraf, herunder betingede domme med og uden vilkår om samfundstjeneste, forvaring og livstidsstraf. Behandlingsdomme, jf. straffelovens §§ 68 og 69, indgår ikke. Fordelingen af afgørelser inden for de enkelte kriminalitetskategorier og sagstyper er angivet både i absolutte tal og i procenttal. Der oplyses om fordeling af afgørelser efter art for de enkelte kriminalitetskategorier og sagstyper. Fra den del af bødeundersøgelsen, jf. pkt. 2.1.1.2 nedenfor, der vedrører 2000, er der suppleret med oplysninger om størrelsen af de forskellige former for bøder. Der oplyses også om fordelingen af straflængder for henholdsvis betingede og ubetingede domme. Undtaget er dog kombinationsdomme, hvor længden hverken af den betingede eller den ubetingede del er oplyst. Det har ikke været muligt at udelukke sager, som omfatter reststraffe (dvs. den ikke afsonede del af en tidligere ubetinget frihedsstraf) eller medfører fællesstraf (dvs. straf, som inkluderer en tidligere betinget dom eller et tiltalefrafald).

Undersøgelsens hovedresultater omtales i tilslutning til gennemgangen af vedkommende straffelovsbestemmelse i betænkningens bind II. Der henvises i øvrigt til bind III med omtale af den kriminalitetskategori, som straffelovsbestemmelsen knytter sig til.

2.1.1.2. Med henblik på at belyse bødestørrelsen for forskellige forbrydelser er også gennemført en separat bødeundersøgelse vedrørende årene 2000 og 2001. Bødeundersøgelsen er omtalt i bind III, s. 477. Bødeundersøgelsen belyser størrelsen af dag- og sumbøder, herunder sammenhængen mellem antallet af dagbøder og størrelsen af den enkelte dagbod og sammenhængen mellem antal forhold og bødens størrelse. Endvidere belyses betydningen af lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse), der trådte i kraft 1. september 2000.

Idet der i øvrigt henvises til bind III, s. 477, kan fremhæves, at bødeundersøgelsen omfatter de afgørelser, der er indberettet til Kriminalregisteret i 2000 og 2001. Sager, der også omfatter andre fældende afgørelser end bøder, indgår ikke i undersøgelsen. Ikke alle færdselsbøder registreres i Kriminalregisteret. Færdselsbøder under 1.000 kr. registreres alene, såfremt det drejer sig om spiritus- og promillekørsel, kørsel med overlæs, overtrædelse af køre-hviletidsregler, overtrædelse af vigepligt, kørsel uden erhvervet kørekort og kørsel i frakendelsestiden. Fra 1. april 2001 er grænsen for indberetning hævet fra 1.000 kr. til 1.500 kr.

Hovedresultaterne af bødeundersøgelsen er omtalt i kapitel 12 om bøder i bind I.

2.1.1.3. Som det fremgår af afsnit 1 ovenfor, blev Straffelovrådet i forbindelse med det nye kommissorium af 30. november 2001 anmodet om at søge arbejdet afsluttet inden den 1. juli 2002. Straffelovrådet har på den baggrund af tidsmæssige grunde måttet afstå fra at gå ind i en vurdering af det faktiske udmålingsniveau i forskellige sagstyper. Rådet har således med udgangspunkt i den ovennævnte statistiske kortlægning af strafudmålingen måttet begrænse overvejelserne til straffe-

rammerne. De synspunkter om strafferammerne for de enkelte forbrydelser, som Straffelovrådet fremkommer med i denne betænkning, kan derfor ikke tages som udtryk for en stillingtagen til det faktiske udmålingsniveau.

2.1.2. Resumé af bind I (Almindelig del)

2.1.2.1. I bind I behandles en række emner af generel betydning for forbrydelsers strafferammer. Der indgår bl.a. en omtale af forskellige statistiske undersøgelser af den almene retsopfattelse og af strafniveauet for forskellige typer af forbrydelser. Endvidere gennemgås straffelovens almindelige regler om straffastsættelsen (strafudmålingen). Behandlingen omfatter også spørgsmålet om straffastsættelse ved sammenstød, herunder delt pådømmelse i sammenstød, og ved gentagelse. Straffelovrådets overvejelser har taget udgangspunkt i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. Endvidere har rådet i vidt omfang inddraget bestemmelser og reformarbejde mv. i Finland, Norge og Sverige samt tidligere drøftelser i Nordisk Strafferetskomité. Gennemgangen i hvert kapitel er derfor i det væsentlige struktureret således, at der foruden gældende ret og lovforarbejder er redegjort for forholdene i de nordiske lande og drøftelserne i Nordisk Strafferetskomité samt i 1987-betænkningen, hvorefter det enkelte kapitel er afsluttet med en sammenfatning af de overvejelser og forslag, som det foreliggende materiale har givet anledning til i Straffelovrådet.

2.1.2.1.1. I *kapitel 2* gennemgås generelle kriterier for udformningen af strafferammesystemet. Gennemgangen omfatter bl.a. en redegørelse for en undersøgelse, som har været iværksat med henblik på at belyse argumenter for ændring af strafferammer i nyere lovgivning.

2.1.2.1.2. I Danmark har der kun været gennemført få egentlige retsbevidsthedsundersøgelser, dvs. undersøgelser, som på empirisk grundlag dokumenterer befolkningens opfattelse af og holdninger til retlige forhold. Spørgsmålet om befolkningens stillingtagen til kriminalitet og straf har dog i en del tilfælde indgået som led i andre undersøgelser. I *kapitel 3* belyses spørgsmålet om, i hvilket omfang befolkningens retsbevidsthed eller retsopfattelse stemmer overens med retspraksis. Det sker ved omtale både af de egentlige retsbevidsthedsundersøgelser og de undersøgelser, der mere perifert belyser emnet.

Det fremgår bl.a., at mens undersøgelser, der på et overordnet niveau belyser befolkningens holdning til straf, typisk påviser et ønske om strengere straffe, påviser undersøgelser, der angår konkrete forhold, hyppigt, at befolkningen ønsker mildere straffe end dem, der idømmes i sådanne sager. Med øget konkretisering af en sag kan holdningen ændres, idet der skabes en forståelse og en indsigt, som den overordnede og unuancerede beskrivelse ikke er i stand til at formidle. Det er antageligt også derfor, at lægdommere erfaringsmæssigt ikke medvirker til, at retspraksis bliver strengere, måske snarere tværtimod.

2.1.2.1.3. I *kapitel 4* er straffniveauet for forskellige former for forbrydelser sammenlignet ved brug af tre målestokke: Straffens art, længden af de ubetingede frihedsstraffe og strafmassen pr. afgørelse. Endvidere er foretaget en beregning af den samlede strafmasse for de enkelte forbrydelser med henblik på at belyse, i hvilket omfang de forskellige forbrydelsesarter bidrager til den samlede strafmasse. Det empiriske materiale, som analyserne bygger på, svarer til det, der indgår i undersøgelsen af domspraksis, sml. pkt. 2.1.1 ovenfor og bind III.

Sammenligningerne påviser en markant forskel i strafudmålingen mellem formueforbrydelser og person- eller almenfarlige forbrydelser, idet person- og almenfarlige forbrydelser sædvanligvis mødes med meget strengere straffe end formueforbrydelser. Gennemsnitligt set er strafmassen pr. afgørelse mere end ti gange større for person- og almenfarlige forbrydelser end for formueforbrydelser.

2.1.2.1.4. *Kapitel 5* behandler generelle spørgsmål om valg af strafferammers minimum og maksimum. Der er for så vidt angår strafferammers minimum enighed i Straffelovrådet om, at det vil være forsvarligt og rigtigt at ophæve de forhøjede fængselsminima i § 146, stk. 2, § 215 og § 261, stk. 2. Rådet stiller forslag i overensstemmelse hermed. Der er videre enighed om, at de forhøjede fængselsminima i §§ 112 og 237 for så vidt også kunne ophæves, men at det næppe er et spørgsmål af større praktisk betydning. Rådet afstår derfor fra at fremkomme med forslag herom. Straffelovrådet vil ikke afvise, at det kan være forsvarligt og rigtigt at afskaffe minimumsstraffe svarende til fængselsstraffens faste minimum, så minimumsstraffen altid eller næsten altid bliver bøde. Det må dog efter rådets opfattelse bero på en konkret vurdering af de enkelte forbrydelser.

For så vidt angår strafferammers maksimum har Straffelovrådet opstillet en skala over samtlige bestemmelser i straffelovens særlige del baseret på det angrebne retsgode. Skalaen kan sammenfattes således, at de groveste angreb er angreb, der rettes mod andres liv. Derefter følger angreb på andres legeme, derpå angreb på privat ejendom og så angreb på almene interesser og statens økonomi. Nederst på skalaen kommer angreb på andre retsgoder. Ved inddelingen og klassifikationen er bestemmelser, som er ændret i nyere tid, tillagt lidt større vægt end bestemmelser, der har været uændrede siden straffelovens ikrafttræden eller i meget lang tid. Endvidere er nogle maksima – 12 år, 3 år, 1 år og 6 måneder, 4 måneder og 3 måneder – udeladt for at opnå en vis simplificering af hensyn til Straffelovrådets overvejelser om valg af strafmaksimum. Udeladelsen af de nævnte maksima har også sammenhæng med, at et færre antal maksima kan forøge muligheden for at kommunikere opfattelsen af forbrydelsens grovhed (strafværdighed). Kategoriseringen er ikke i sig selv udtryk for Straffelovrådets endelige opfattelse med hensyn til strafferammer, men der har været enighed om, at den grundstruktur, som skalaen bygger på, har været et velegnet udgangspunkt for drøftelserne om strafferammer i betænkningens specielle del, sml. pkt. 2.1.3 nedenfor.

2.1.2.1.5. I *kapitel 6* behandles spørgsmål med tilknytning til anvendelsen af normal- og sidestrafferammer. Straffelovrådet finder, at strafferammesystemet ofte bør udformes under anvendelse af

delte strafferammer. Rådet har set det som en opgave ved revisionen af strafferammesystemet at komme med forslag til en mere præcis og nuanceret angivelse af de kriterier, der kan eller skal betinge anvendelsen af sidestrafferammer i skærpende retning. Mens kriterierne for strafforhøjelse i overensstemmelse med legalitetsprincippet bør være udformet så klart og præcist som muligt, er der ikke samme behov for, at kriterierne for strafnedsættelse skal udformes præcist. Der er derfor efter rådets opfattelse ingen afgørende indvendinger imod at anvende vage og mere konturløse formuleringer ved angivelsen af en adgang til at fravige den foreskrevne strafferamme i formildende retning.

Efter gennemgang af bestemmelserne i straffelovens særlige del er det rådets konklusion, at de eksisterende lavere sidestrafferammer kan udgå som led i en forenkling af strafferammesystemet (sml. pkt. 2.1.3.1.1 ff. nedenfor), hvorimod der fortsat for visse bestemmelsers vedkommende er behov for at udskille forhold i en højere sidestrafferamme under anvendelse af mere uskarpe kriterier. Med henblik på de sidstnævnte tilfælde foreslår rådet anvendelse af udtrykket ”særligt skærpende omstændigheder”. I de tilfælde, hvor der i anden lovgivning fortsat måtte være behov for at udskille forhold i lavere sidestrafferammer, foreslår rådet udtrykket ”særligt formildende omstændigheder”. Rådets forslag skal også ses i sammenhæng med forslaget til nye bestemmelser om straffastsættelse inden for den foreskrevne strafferamme, sml. pkt. 2.1.2.1.8 nedenfor.

Der bør efter Straffelovrådets opfattelse i almindelighed udvises tilbageholdenhed med at anvende formuleringer, der fremhæver gentagelsestilfælde som en strafforhøjende omstændighed. Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, William Rentzmann og Sven Ziegler*) har dog efter en samlet vurdering fundet det rigtigst i den foreliggende sammenhæng at afstå fra at fremkomme med forslag om ophævelse af de endnu gældende bestemmelser, der skærper strafmaksimum ved gentagelse. Bl.a. som følge heraf bør straffelovens § 81 efter flertallets opfattelse også opretholdes uændret. Et mindretal (*Vagn Greve og Jakob Lund Poulsen*) finder, at sidestrafferammer baseret på gentagelseskriterier generelt bør ophæves.

Blandt straffelovens almindelige bestemmelser er i § 83 fastsat regler, der åbner mulighed for at forhøje strafmaksimum til det dobbelte i visse tilfælde, hvor en forbrydelse er begået af en person, der udstår straf, eller af en tidligere strafafsoner. Straffelovrådet foreslår bestemmelsen ophævet, idet det samtidig præciseres, at det efter omstændighederne kan tillægges skærpende betydning ved straffastsættelsen inden for den foreskrevne strafferamme, når forbrydelsen er begået af en person, der udstår straf, eller af en tidligere strafafsoner, sml. pkt. 2.1.2.1.8 nedenfor.

2.1.2.1.6. I *kapitel 7* drøftes fængselsstraffens faste minimum. Straffelovrådet har udarbejdet en oversigt over korte, ubetingede frihedsstraffe fordelt efter kriminalitetens art for året 1999. Oversigten er gengivet i kapitlets 6. afsnit. Et flertal af rådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Her-*

mann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, Jakob Lund Poulsen, William Rentzmann og Sven Ziegler) finder på den baggrund i lighed med opfattelsen i 1987-betænkningen, at fængselsstraffens faste minimum fortsat bør være 7 dage. Et mindretal (*Vagn Greve*) finder, at fængselsstraffens faste minimum af hensyn til den nordiske retsenhed bør være 14 dage. Meget kunne dog efter mindretallets opfattelse tale for at hæve minimum til 30 dage.

2.1.2.1.7. Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, Jakob Lund Poulsen, William Rentzmann og Sven Ziegler*) går ind for, at livstidsstraffen bevares. Et mindretal (*Vagn Greve*) anbefaler, at livstidsstraffen afskaffes, idet det tidsbestemte maksimum samtidig hæves fra 16 til 21 år. Sml. *kapitel 8* om fængsel på livstid.

2.1.2.1.8. I *kapitel 9* behandles spørgsmålet om straffastsættelse (strafudmåling) inden for den foreskrevne strafferamme. Adgangen til at gå under den foreskrevne strafferamme og efter omstændighederne lade straffen bortfalde foreslås reguleret i en ny § 83, sml. pkt. 2.1.2.1.9 nedenfor. Et enigt Straffelovråd foreslår straffelovens § 80 ændret med henblik på at præcisere de hovedhensyn, herunder hensynet til ensartethed i retsanvendelsen, som skal indgå ved straffastsættelsen. Det foreslås også, at der som §§ 81 og 82 indsættes (et ikke udtømmende katalog af) bestemmelser om forhold, der i almindelighed skal indgå som henholdsvis skærpende og formildende omstændigheder. De hidtil gældende bestemmelser i §§ 84, 85, 87 og 91 foreslås ophævet. Formålet med udkastets §§ 80-82 er på baggrund af den eksisterende praksis om den gældende § 80 at lovfæste en række hensyn af betydning for straffastsættelsen. Udtrykkene ”skærpende omstændighed” og ”formildende omstændighed” anvendes af samme grund i en vid betydning. De foreslåede bestemmelser tilsigter ikke at ændre ved den nugældende udmålingspraksis inden for bestemte sagstyper som f.eks. volds- og berigelseskriminalitet.

2.1.2.1.9. I *kapitel 10* behandles strafnedsættelse under minimum i den foreskrevne strafferamme og strafbortfald. Strafbortfaldsreglerne i straffelovens § 88, stk. 4, og § 89 a, stk. 1, har sammenhæng med reglerne om foranstaltninger i straffelovens §§ 68-70 og 74 a, sml. også § 73, stk. 1, om tilfælde, hvor der som følge af ændring af gerningsmandens mentale tilstand efter gerningstidspunktet opstår spørgsmål om idømmelse af foranstaltning efter §§ 68 eller 69 i stedet for straf. Der er efter Straffelovrådets opfattelse ikke grundlag for at ændre disse bestemmelser.

Straffelovens §§ 84, stk. 2, jf. stk. 1, 85, 87 og 91 bør som led i en modernisering af strafferammesystemet afløses af én bestemmelse (§ 83), der på baggrund af den eksisterende praksis lovfæster en almindelig adgang til at nedsætte straffen under den foreskrevne strafferamme, når oplysninger om gerningen, gerningsmandens person eller andre forhold taler afgørende herfor, og under i øvrigt formildende omstændigheder at lade straffen bortfalde. § 83 er ikke begrænset til omstændigheder, der foreligger ved den strafbare handling. Også senere indtrådte omstændigheder, f.eks. lang sags-

behandlingstid, kan bevirke strafnedsættelse eller strafbortfald. Med den nye § 83 tilsigtes ingen ændring af den nugældende udmålingspraksis inden for bestemte sagstyper, f.eks. drab. Der tilsigtes heller ingen ændring af de almindelige regler om straflempelse ved forsøg og medvirken, jf. straffelovens §§ 21 og 23, eller af bestemmelser om strafbortfald i tilknytning til specifikke gerningsindhold, sml. f.eks. straffelovens § 248.

2.1.2.1.10. I *kapitel 11* drøfter Straffelovrådet problemstillinger, der knytter sig til tilståelse i egen sag og forklaring om andres strafbare forhold. Et enigt Straffelovråd foreslår, at der åbnes mulighed for at nedsætte straffen, også under den foreskrevne strafferamme, og for under i øvrigt formildende omstændigheder at statuere strafbortfald, når gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse, og når gerningsmanden har givet oplysninger, som er afgørende for opklaringen af strafbare handlinger begået af andre, sml. § 83, jf. § 82, nr. 8 og 9, i rådets lovudkast.

Spørgsmålet om politiets og anklagemyndighedens adgang til at indgå aftaler med den sigtede i efterforskningsøjemed bør efter rådets opfattelse reguleres i forskrifter fra den øverste anklagemyndighed udarbejdet i lyset af konkrete retstilfælde på samme måde, som det er sket med hensyn til behandlingen af sager, hvor sigtede gøres bekendt med muligheden for strafnedsættelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd, jf. Rigsadvokatens Meddelelse nr. 11/1998. I tilfælde, hvor der er indgået aftale med den sigtede som led i den pågældendes medvirken under efterforskningen, finder rådet det afgørende, at notat om aftalen indgår i sagens akter vedrørende den gerningsmand, der belastes af den sigtedes forklaring.

2.1.2.1.11. I *kapitel 12* behandles bøders minimum og maksimum. Endvidere overvejes forskellige spørgsmål om dag- og sumbøder. Straffelovrådets drøftelser er i øvrigt sket med udgangspunkt i den ovenfor i pkt. 2.1.1.2 omtalte bødeundersøgelse, hvis hovedresultater er beskrevet i bødekapitlet og i øvrigt fremgår af bind III, s. 477-86.

Straffelovrådet finder det principielt rigtigst, at der ikke gælder nogen lovbestemt beløbsgrænse for bøders minimum og maksimum. Ved en revision af dag- og sumbødesystemet bør bestemmelsen om et dagbodsminimum på 2 kr. ophæves. Det kunne bl.a. i lyset af reglerne i Sverige og Finland også overvejes at hæve det gældende maksimum for dagbodsantallet. Straffelovrådet finder i øvrigt, at det ved en revision burde udredes, om det skal være gerningstidens eller pådømmelsestidens forhold, der skal være afgørende ved bødefastsættelsen. Ved samme lejlighed kunne det overvejes at tydeliggøre terminologien f.eks. ved at indarbejde begrebet ”sumbøde” i straffeloven.

Sondringen i de gældende bestemmelser går stort set på, om der er tale om straffelovsovertrædelser (hovedregel dagbøde) eller særlovsovertrædelser (hovedregel sumbøde) og ved straffelovsovertrædelser tillige, om der er tale om indenretslig eller udenretslig (i så fald sumbøde) behandling. Der kunne efter Straffelovrådets opfattelse rejses spørgsmål om, hvorvidt der er grundlag for at opret-

holde disse sondringer. Nogle af rådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe og Sven Ziegler*) ville have sympati for, at dagbodssystemet afskaffedes. Andre medlemmer (*Vagn Greve, Jakob Lund Poulsen og William Rentzmann*) ville kunne gå ind for at ændre det nuværende system, så sondringen mellem behandlingsmåde (indenretslig/udenretslig) og lovovertrædelse (straffelov/særlov) opgives, og bødefastsættelsen sker som dagbøder bortset fra bødefastsættelse indtil f.eks. 3.000 kr., 5.000 kr. eller 10.000 kr., hvor bødefastsættelsen sker i form af sumbøde. Der er enighed om, at de hensyn, som de særlige bestemmelser i færdselslovens § 118 a, stk. 1 og 2, bygger på, kunne tilgodeses gennem udformningen af generelle bødebestemmelser.

2.1.2.1.12. I *kapitel 13* behandles principperne for udmåling af straf i tilfælde med flere overtrædelser. Straffelovrådets drøftelser er sket med udgangspunkt i de almindelige bestemmelser, sml. bl.a. straffelovens §§ 88 og 89, og de særlige bestemmelser i færdselslovens § 118 a, stk. 3-5. Der er udtrykt sympati for, at tiltalepraksis ændres, så der ved indbrud i private hjem rejses tiltale for såvel tyveri som husfredskrænkelse med henblik på at opnå en skærpet opmærksomhed om strafværdigheden af husfredskrænkelsen.

Der er enighed om, at strafudmålingen ved pådømmelse af forbrydelser i sammenstød fortsat skal ske med udgangspunkt i en vurdering af de konkrete omstændigheder i hver enkelt sag. Straffelovrådet finder ikke grundlag for at foreslå ændringer i straffelovens almindelige regler på dette område. Rådet kan dog gå ind for en mindre ændring af § 88, hvorved der som hovedregel foreskrives absolut kumulation ved bøder for overtrædelse af anden lovgivning end straffeloven indtil f.eks. 3.000 kr., 5.000 kr. eller 10.000 kr., sml. forslaget om ny § 88, stk. 2, i rådets lovudkast. Rådet har afstået fra at pege på en bestemt beløbsgrænse.

2.1.3. Resumé af bind II (Speciel del)

2.1.3.1. I bind II gennemgås strafferammerne i straffelovens særlige del. Gennemgangen er struktureret således, at hvert kapitel i betænkningen i store træk knytter sig til et kapitel i straffeloven. Straffelovrådets overvejelser har taget udgangspunkt i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse og i den inddeling af straffelovsbestemmelser baseret på det angrebne retsgode, som fremgår af kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, sml. pkt. 2.1.2.1.4 ovenfor. Det bemærkes herved, at en række strafpositioner (12 år, 3 år, 1 år og 6 måneder, 4 måneder og 3 måneder) er udeladt. Endvidere har rådet inddraget resultaterne af undersøgelsen af domspraksis mv. vedrørende den kriminalitetskategori, som vedkommende straffelovsbestemmelse knytter sig til. Gennemgangen af hvert kapitel er derfor i det væsentlige disponeret således, at der foruden gældende ret og lovforarbejder er redegjort for synspunkter mv. i 1987-betænkningen og for hovedresultaterne af undersøgelsen af domspraksis mv. samt for den kategorisering, som følger af den skematiske inddeling af strafferammerne. Herefter er hvert kapitel afsluttet med en sammenfatning af

de overvejelser og forslag, som det foreliggende materiale har givet anledning til i Straffelovrådet, sml. herved det anførte i pkt. 1.5-1.8 og pkt. 2.1.1.3 ovenfor.

2.1.3.1.1. I *kapitel 14* drøftes strafferammerne i straffelovens kapitel 12 og 13 om forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed og mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder mv. (§§ 98-118 a). Der er enighed om, at følgende bestemmelser i kapitel 12 bør forblive uændrede: §§ 98-102, 104-107, 108, stk. 1, 110, stk. 1, 110 b og 110 d, idet strafferammen i § 100, stk. 2, dog foreslås ændret fra ”fængsel indtil 1 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 1 år”. Strafmaksima i § 103, stk. 1 og 2, foreslås hævet fra henholdsvis 3 til 4 års fængsel og 4 til 6 måneders fængsel. I §§ 108, stk. 2, og 109, stk. 1, ændres strafpositionen fra 12 til 10 år, og i §§ 109, stk. 2, og i § 110, stk. 2, ændres strafferammen fra ”fængsel indtil 3 år eller under formildende omstændigheder bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”. I § 110 a foreslås strafferammen for forhold omfattet af bestemmelsens nr. 1 og 3 ændret fra ”bøde, fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 3 år” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”. Forhold omfattet af § 110 a, nr. 2, foreslås gjort til bødedelikt. I § 110 c foreslås strafpositionerne 4 måneder og 3 år ændret til 6 måneder og 4 år, idet kriteriet for anvendelse af sidestrafferammen samtidig ændres fra ”skærpende omstændigheder” til ”særligt skærpende omstændigheder”, sml. pkt. 2.1.2.1.5 ovenfor. I øvrigt foreslås de uagtsomme forhold udskilt i et særskilt stykke med et strafmaksimum på 2 års fængsel. Endelig foreslås i § 110 e strafferammen ændret fra ”bøde, fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 2 år” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”, idet bemærkes, at en grundigere gennemgang af bestemmelsen kunne rejse spørgsmål bl.a. om at sænke strafmaksimum fra 2 til 1 års fængsel.

For så vidt angår straffelovens kapitel 13 er der enighed om, at §§ 111-116 bør forblive uændrede. Sml. dog med hensyn til det forhøjede minimum i § 112 pkt. 2.1.2.1.4 ovenfor og med hensyn til en ændring i § 113, stk. 1, af ”skærpende omstændigheder” til ”særligt skærpende omstændigheder” pkt. 2.1.2.1.5 ovenfor. Rådet bemærker i tilslutning til §§ 114-114 e, at der er tale om ny lovgivning, som i det væsentlige er udformet med sigte på at opfylde internationale forpligtelser til bekæmpelse af terrorisme. Rådet begrænser sig derfor til at foreslå en teknisk begrundet forenkling af strafferammen i § 114 d fra ”bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 2 år” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”. § 116 kunne ved en grundigere gennemgang rejse spørgsmål om udvidelse af det strafbare område til også at omfatte Grønlands Landsting. § 117 foreslås på linje med andre lignende bestemmelser ændret fra ”fængsel indtil 2 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”. I § 118 foreslås strafpositionen 12 år i lighed med andre lignende bestemmelser ændret til 10 år.

2.1.3.1.2. *Kapitel 15* omhandler strafferammerne i straffelovens kapitel 14 om forbrydelser mod den offentlige myndighed mv. (§§ 120-132 a), idet § 119 dog af systematiske grunde behandles sammen med voldsforbrydelserne i kapitel 24, sml. pkt. 2.1.3.1.11 nedenfor. Om §§ 120 og 123 henviser

Straffelovrådet til det anførte om § 119. Der foreslås ingen ændring i §§ 121, 125, 130 og 131, hvis strafferammer efter rådets opfattelse fortsat må anses for passende. Dog foreslås en teknisk begrundet forenkling af strafferammen i § 130, hvorved denne ændres fra ”bøde, fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 2 år” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”, og i § 131, stk. 2, hvorved denne tilpasses strafferammen i stk. 1, der er bøde eller fængsel indtil 6 måneder. Straffelovrådet afstår fra at gå ind i en nærmere vurdering af §§ 122 og 125 a, der bygger på nyere lovændringer. I § 122 foreslår rådet dog en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum fra 3 til 4 års fængsel, og i § 125 a foreslås udtrykket ”skærpende omstændigheder” erstattet med udtrykket ”særligt skærpende omstændigheder”, sml. pkt. 2.1.2.1.5 ovenfor. I § 124 foreslås en teknisk begrundet forenkling dels af strafferammen i stk. 2, hvorved denne tilpasses strafferammen i (det nye) stk. 1, dels af strafferammen i stk. 3, hvorved denne ændres fra ”bøde eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 3 måneder” til ”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”.

Strafferammerne i §§ 126-132 anses i det væsentlige for passende. I § 126, stk. 2, foreslår et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, Jakob Lund Poulsen, William Rentzmann og Sven Ziegler*) en teknisk begrundet forhøjelse af strafmaksimum fra 3 til 6 måneders fængsel, mens et mindretal (*Vagn Greve*) foreslår bestemmelsen ophævet. Et enigt Straffelovråd foreslår en tilsvarende skærpelse af strafmaksimum i § 129. Om § 127 bemærkes, at bestemmelsen kunne give anledning til at overveje ændringer i gerningsbeskrivelsen mv., såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang, herunder af sammenhængen med lignende bestemmelser i bl.a. militær straffelov og beredskabsloven. I tilslutning til § 129 a nævnes, at bestemmelsen ved en grundigere gennemgang kunne rejse spørgsmål om udvidelse af det strafbare område i stk. 1 til også at omfatte Grønlands Landsting og Færøernes Lagting. For så vidt angår § 132 a har Straffelovrådet fortsat den opfattelse, at bøde bør indføres i strafferammen i 1. pkt., og at særreglen om nye medlemmer i 2. pkt. som følge heraf bør udgå. Straffelovrådet foreslår i øvrigt strafmaksimum skærpet fra 1 til 2 års fængsel.

2.1.3.1.3. I *kapitel 16* drøftes strafferammerne i straffelovens kapitel 15 om forbrydelser mod den offentlige orden og fred (§§ 133-143). Et enigt Straffelovråd foreslår i § 133, stk. 1, at bøde indføres, og at strafmaksimum reduceres fra 3 til 2 års fængsel. Strafnedsættelsesbestemmelsen i § 133, stk. 2, 2. pkt., udgår som følge heraf som overflødig. Den særlige bestemmelse i § 133, stk. 3, om deltagelse mv. i et farligt opløb foreslås affattet således, at opløbets anstiftere og ledere straffes efter den strafferamme, der gælder for den pågældende forbrydelse (typisk vold eller hærværk). Med forslaget tilsigtes ingen ændring i de hidtil gældende regler for, under hvilke betingelser henholdsvis menige deltagere i opløbet og opløbets anstiftere og ledere kan pålægges ansvar. I §§ 134 og 134 a foreslås alene en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum fra 3 til 6 måneders fængsel (§ 134) og fra fængsel i 1 år og 6 måneder til 2 års fængsel (§ 134 a). Straffelovrådet afstår fra at gå ind i en nærmere vurdering af § 134 a, der bygger på ny lovgivning. I § 134 b foreslås ingen ændring af strafferammen, der ifølge rådet fortsat må anses for passende.

Et enigt Straffelovråd foreslår strafmaksimum i §§ 138 og 141, stk. 1, hævet fra henholdsvis 6 måneders og 3 års fængsel til 1 og 4 års fængsel. Strafferammerne i §§ 135-143 findes i øvrigt passende. Det skyldes udelukkende tekniske grunde, når strafpositionen 3 måneder i §§ 135 og 142 og 4 måneder i § 140 foreslås hævet til 6 måneder og strafferammerne i §§ 136 og 141, stk. 1, foreslås ændret fra ”fængsel indtil ... eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil ...”. Det samme er tilfældet med hensyn til §§ 137 og 143, hvor strafferammen i § 137, stk. 1, ændres fra ”bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder, særlig når handlingen har været forbundet med voldsom eller truende adfærd, med fængsel indtil 2 år” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år” og i § 143 ændres fra ”bøde, fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 1 år” til ”bøde eller fængsel indtil 1 år”. Rådet finder, at § 143 efter gerningsbeskrivelsen hører naturligt hjemme i straffelovens kapitel 17 i forlængelse af § 164 om falsk anklage mv. og foreslår derfor bestemmelsens placering ændret fra § 143 til § 164 a. Rådet bemærker i øvrigt, at §§ 136, 139, stk. 2, og 140 kunne give anledning til at overveje ændringer i gerningsbeskrivelsen mv., såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang, herunder af sammenhængen med andre bestemmelser, bl.a. straffelovens § 266 b.

2.1.3.1.4. Kapitel 17 gennemgår strafferammerne for forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv mv. i straffelovens kapitel 16 (§§ 144-157). § 153 behandles dog af systematiske grunde i kapitel 27 om freds- og ærekrænkelser, sml. pkt. 2.1.3.1.14 nedenfor. Straffelovrådet afstår fra at gå ind i en nærmere vurdering af § 144, der bygger på nyere lovgivning, og den hermed beslægtede bestemmelse i § 145. Af hensyn til paralleliteten med § 144 foreslås bøde dog indføjet i § 145. Endvidere foreslås en teknisk begrundet forenkling af § 144, hvorved strafferammen ændres fra ”fængsel indtil 6 år, under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 6 år”. I §§ 147, 149 og 150 foreslås strafmaksimum skærpet fra 3 til 4 års fængsel. Endvidere foreslås strafferammerne i §§ 147 og 149 forenklet, så strafferammen i § 147 ændres fra ”bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 3 år” til ”bøde eller fængsel indtil 4 år” og i § 149 fra ”fængsel indtil 3 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 4 år”. Rådet finder ikke grundlag for at ændre de nuværende strafmaksima i § 146. Om det forhøjede minimum i § 146, stk. 2, henvises til pkt. 2.1.2.1.4 ovenfor. § 151 foreslås ændret, så de af bestemmelsen omfattede forhold kommer til at følge strafferammen for den forbrydelse, som tilskyndelsen mv. angår. Tilskyndelse mv. som omhandlet i § 151 forudsættes som hidtil at kunne anses som en skærpende omstændighed ved straffastsættelsen inden for den foreskrevne strafferamme.

Straffelovrådet finder ikke grundlag for at ændre strafferammerne i §§ 152-152 d. Rådet foreslår en præcisering af kriterierne for anvendelse af den skærpede sidestrafte ramme i § 152, stk. 2, hvorefter straffen kan stige til fængsel indtil 2 år, når brud på tavshedspligt mv. er begået med forsæt til at

skaffe sig eller andre uberettiget vinding eller under sådanne omstændigheder, at det påfører andre en betydelig skade eller indebærer en særlig risiko herfor.

Bortset fra en teknisk begrundet ændring af strafmaksimum fra 4 til 6 måneders fængsel finder Straffelovrådet ikke grundlag for at ændre strafferammerne i §§ 155-157. § 154 foreslås ophævet, idet det samtidig i § 81 i rådets lovudkast foreskrives, at det i almindelighed skal tillægges skærpene betydning ved straffastsættelsen inden for den foreskrevne strafferamme, at gerningen er begået i udførelse af offentlig tjeneste eller hverv.

2.1.3.1.5. I *kapitel 18* om strafferammerne for falsk forklaring og falsk anklage, sml. straffelovens kapitel 17 med §§ 158-165, foreslås ingen ændring i §§ 158-163 og § 164, stk. 1 og 2, idet der herved bortses fra en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum i §§ 160 og 162-163 fra 4 til 6 måneders fængsel og forenkling af strafferammen i § 161 fra ”bøde, fængsel indtil 4 måneder eller under skærpene omstændigheder med fængsel indtil 2 år” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”. Strafmaksimum i §§ 164, stk. 3, og 165 foreslås reduceret fra 1 års til 6 måneders fængsel, idet den delte strafferamme i § 165 samtidig foreslås afløst af én strafferamme (”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”). §§ 161-163 kunne efter rådets opfattelse give anledning til at overveje ændringer i gerningsbeskrivelsen mv., såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang, herunder af deres sammenhæng med særlovgivningens bestemmelser om urigtige erklæringer mv.

2.1.3.1.6. *Kapitel 19* omhandler strafferammerne for forbrydelser vedrørende bevismidler og penge, dvs. både straffelovens kapitel 18 (§§ 166-170) og kapitel 19 (§§ 171-179). I § 166 foreslås strafmaksimum i stk. 1 fastsat til 10 års fængsel og stk. 2 ophævet, uden at der herved tilsigtes ændringer i det hidtidige strafbare område. I § 168 foreslås en fælles strafferamme på bøde eller fængsel indtil 2 år. Strafmaksimum reduceres således med 1 års fængsel. Den hidtidige strafbortfaldsmulighed videreføres uændret, idet kravet om formildende omstændigheder udgår, uden at der herved tilsigtes nogen ændring i hidtidig udmålingspraksis. § 169 videreføres uændret. I § 170 foreslås alene en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum fra 3 til 6 måneders fængsel, idet bemærkes, at en grundigere kritisk gennemgang af bestemmelsen med belysning af forholdet til særlovgivningen kunne føre til, at bestemmelsen overvejedes gjort til et bødedelikt.

§§ 171-175 indgår blandt de bestemmelser, der har været genstand for grundig gennemgang i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet, sml. pkt. 1.6 ovenfor. Rådet har på den baggrund afstået fra at fremkomme med forslag vedrørende disse bestemmelsers strafferammer, idet rådet dog bemærker, at strafferammerne for dokumentfalsk bl.a. skal kunne tage højde for forekomsten af særdeles grove tilfælde af dokumentfalsk uden berigelseshensigt, f.eks. omfattende fremstilling af falske pas. På grund af sammenhængen med strafferammerne for dokumentfalsk har rådet også afstået fra at fremkomme med forslag vedrørende § 177. Rådet påpeger, at der kunne være grund til at inddrage § 177 ved en revision af §§ 171-172. I § 178 foreslås bøde indføjret, idet straf-

ferammen i øvrigt forbliver uændret. I § 176 foreslås bøde optaget i strafferammen, herunder uden krav om formildende omstændigheder. Endvidere foreslås strafmaksimum i stk. 1 og stk. 3, jf. stk. 1, nedsat fra 3 til 1 års fængsel, idet bemærkes, at der efter omstændighederne kan straffes i sammenstød med en berigelsesforbrydelse. I § 179 foreslås normalstrafferammen i 1. pkt. ændret fra 3 års fængsel til bøde eller fængsel ind til 2 år. Samtidig foreslås den lavere sidestrafferamme i 2. pkt. ophævet. § 179 kunne efter rådets opfattelse også give anledning til ændringer i gerningsbeskrivelsen mv., såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang, herunder af sammenhængen med særlovgivningen.

2.1.3.1.7. I *kapitel 20* overvejes under overskriften ”Almenfarlige og almenkadelige handlinger” strafferammerne for de forbrydelser, som omfattes af straffelovens kapitler 20 (§§ 180-192 a) og 21 (§§ 193-196). Det er Straffelovrådets konklusion, at man fortsat bør blive stående ved den nuværende beskrivelse af den grove og den ukvalificerede brandstiftelse i §§ 180 og 181. Rådet bemærker dog, at der kunne overvejes ændringer i beskrivelsen i § 180, såfremt der var lejlighed til en grundigere kritisk gennemgang, herunder af sammenhængen med forbrydelserne i straffelovens kapitler 12 og 13. Rådet finder, at strafmaksima på 6 og 10 års fængsel i § 181 indtil videre bør opretholdes uændret. Livstidsstraffen i §§ 180 og 183, stk. 2, foreslås erstattet af et strafmaksimum på 16 års fængsel. I § 182 foreslås alene en teknisk begrundet forenkling af strafferammen fra ”bøde, fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder med fængsel indtil 2 år” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”. Strafmaksimum i § 183, stk. 1, foreslås reduceret fra 12 til 10 års fængsel, så bestemmelsens strafmaksimum kommer på linje med strafmaksimum i § 181. Strafmaksimum § 183, stk. 3, videreføres i lighed med § 182 uændret. Straffelovrådet afstår fra at gå ind i en nærmere vurdering af strafferammerne i §§ 183 a og 192 a, der indgår i den nyligt vedtagne lov om bekæmpelse af terrorisme. I § 184 foreslås strafmaksimum på 6 års fængsel videreført uændret, idet bestemmelsens stk. 1 samtidig foreslås udformet med en delt strafferamme med et normalmaksimum på bøde eller fængsel indtil 2 år og et skærpet maksimum på 6 års fængsel, hvis anvendelse er betinget af tilstedeværelse af ”særligt skærpende omstændigheder”, sml. pkt. 2.1.2.1.5 ovenfor. Rådet har i stk. 2 begrænset sig til at foreslå en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum fra 4 til 6 måneders fængsel.

For så vidt angår § 191 er det Staffelovrådets konklusion, at man bør blive stående ved den delte strafferamme. Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, William Rentzmann og Sven Ziegler*) foreslår strafmaksima skærpet fra henholdsvis 6 og 10 års fængsel til 10 og 16 års fængsel. Et mindretal (*Vagn Greve og Jakob Lund Poulsen*) finder ikke grundlag for at ændre de nuværende strafmaksima. Om §§ 186-190, 192 og 195 bemærker rådet, at bestemmelserne kunne give anledning til at overveje ændringer i gerningsbeskrivelsen mv., såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang, herunder af bestemmelsernes sammenhæng med særlovgivningen. Rådet har på den baggrund begrænset sig til nogle teknisk begrundede ændringer. Således foreslås i §§ 186, stk. 2, og 187, stk.

2, en forenkling af strafferammen, hvorved den ændres fra ”bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder fængsel indtil 1 år til ”bøde eller fængsel indtil 1 år”. En tilsvarende forenkling foreslås i § 188, stk. 1, hvorved strafferammen ændres fra ”fængsel indtil 6 år eller under formildende omstændigheder bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 6 år”. Endelig foreslås strafpositionen 4 måneder i §§ 188, stk. 2, og 189, stk. 2, forhøjet til 6 måneders fængsel, idet der samtidig foretages en redaktionel omformulering af strafferammen fra ”fængsel indtil ... eller bøde” til ”bøde eller fængsel indtil ...” I øvrigt foreslås bøde indføjet i § 189, stk. 1, så der er parallelitet med strafferammen i § 188, stk. 1. § 190 foreslås tilknyttet en udtrykkelig strafferamme på bøde eller fængsel indtil 6 år. Strafmaksimum bringes herved på linje med rådets forslag om strafmaksimum ved hærværk, sml. pkt. 2.1.3.1.15 nedenfor. I § 192 foreslås i stk. 1 strafmaksimum skærpet fra 3 til 4 års fængsel og i stk. 3 en forenkling af strafferammen, hvorved den ændres fra ”fængsel indtil 2 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 2 år”. Endelig foreslås i § 195, at strafmaksimum hæves fra 3 til 6 måneders fængsel.

Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, Jakob Lund Poulsen, William Rentzmann og Sven Ziegler*) foreslår strafmaksimum i § 185 skærpet fra 4 måneders til 2 års fængsel. Et mindretal (*Vagn Greve og Jacques Hermann*) foreslår strafmaksimum fastsat til 4 års fængsel. Den delte opfattelse skal bl.a. ses i sammenhæng med rådets overvejelser om strafmaksimum i § 253, sml. pkt. 2.1.3.1.12 nedenfor. § 193 har været genstand for grundige overvejelser i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet, og rådet afstår derfor fra at foretage en nøjere gennemgang af denne bestemmelse. Rådet foreslår foruden teknisk begrundede ændringer af strafferammen i stk. 1 fra ”fængsel indtil ... eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil ...” og af strafmaksimum i stk. 2 fra 4 til 6 måneders fængsel, at strafmaksimum i stk. 1 skærpes fra 4 til 6 års fængsel. Strafmaksimum i § 193, stk. 1, bringes herved på linje med rådets forslag om at skærpe strafmaksimum for hærværk fra 4 til 6 års fængsel, sml. pkt. 2.1.3.1.16 nedenfor. Strafferammerne i §§ 194 og 196 findes passende. I § 194 foreslås derfor alene en teknisk begrundet ændring af strafferammen fra ”fængsel indtil 3 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 4 år”.

2.1.3.1.8. I *kapitel 21* gennemgås strafferammerne for betleri og skadelig erhvervsvirksomhed i straffelovens kapitel 22 (§§ 197-206). Straffelovrådet foreslår ingen ændring i §§ 197, 203 og 204, men bemærker, at bestemmelserne kunne give anledning til at overveje ændringer i gerningsbeskrivelsen mv., såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang, herunder i forhold til politivedtægten (§ 197) og særlovgivningen om spil m.m. (§§ 203 og 204). §§ 202 og 206 foreslås ophævet.

2.1.3.1.9. I *kapitel 22* overvejes strafferammerne for forbrydelser i familieforhold, sml. straffelovens kapitel 23 (§§ 208-215). Rådet har for disse bestemmelser vedkommende begrænset sig til at fremkomme med generelle betragtninger om strafferammerne, idet der herved bortses fra det forhø-

jede fængselsminimum i § 215, der følger af, at denne bestemmelse for så vidt angår strafferammer henviser til § 261, sml. pkt. 1.5 ovenfor.

§ 208 burde ændres, så straffen for den, der indgår ægteskab eller lader sit partnerskab registrere, og som i forvejen er gift eller part i et registreret partnerskab, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år. For handlinger begået af grov uagtsomhed burde der være en strafferamme på bøde eller fængsel indtil 6 måneder. Samme strafferamme burde der være for den, som uden selv at være gift eller at være part i et registreret partnerskab indgår ægteskab eller registreret partnerskab med en person, der allerede er gift eller part i et registreret partnerskab. Spørgsmål om strafbortfald som følge af manglende adgang til omstødelse burde afgøres efter de almindelige regler, sml. rådets forslag til ny § 83 sammenholdt med § 82, nr. 10, om strafbortfald i anledning af gerningsmandens genoprettelse mv. af den skade, der er forvoldt ved den strafbare handling.

§ 210 kunne efter rådets opfattelse give anledning til at overveje ændringer i gerningsbeskrivelsen og eventuelt delvis afkriminalisering, såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang, herunder af sammenhængen med forbrydelserne mod kønssædeligheden i straffelovens kapitel 24. Rådet har i den foreliggende sammenhæng begrænset sig til at anbefale forhold til slægtninge i nedstigende linje over 18 år udskilt i en særskilt strafferamme med et strafmaksimum på 2 års fængsel. Rådet ville endvidere ved forhold mellem søskende finde det ubetænkeligt, om strafmaksimum nedsattes fra 2 års til 6 måneders fængsel, og bøde optoges i strafferammen. § 213 kunne ved en grundigere gennemgang bl.a. i lyset af udviklingen i den sociale lovgivning siden bestemmelsens tilblivelse i 1933 rejse spørgsmål om ændring i gerningsbeskrivelsen og heraf afledte ændringer i strafferammen. Rådet har overvejet at knytte en selvstændig strafferamme til de forhold, som omfattes af § 215, men fundet, at strafferammen indtil videre bør følge § 261, sml. herved pkt. 2.1.3.1.13 nedenfor.

2.1.3.1.10. I *kapitel 23* drøftes strafferammerne for forbrydelser mod kønssædeligheden i straffelovens kapitel 24 (§§ 216-236). Rådet har også for disse bestemmelsers vedkommende bortset fra enkelte tekniske begrundede ændringer begrænset sig til at fremkomme med generelle betragtninger om strafferammerne, sml. pkt. 1.5 ovenfor.

Der er i Straffelovrådet enighed om, at strafmaksima på 10 og 4 års fængsel for forhold omfattet af henholdsvis § 216 og § 217 på en afbalanceret måde afspejler alvoren i den personfarlige kriminalitet, herunder i forhold til berigelseskriminalitet, som rådet foreslår tilknyttet et strafmaksimum på 6 års fængsel, sml. pkt. 2.1.3.1.16 nedenfor. Rådet finder endvidere, at en delt strafferamme på 6 og 10 års fængsel under anvendelse af de hidtil gældende skærpselskriterier i § 216 stadig ville være fuldt tilstrækkelig, også når hensyn tages til ønskerne om at skærpe strafniveauet, som er kommet til udtryk ved lov nr. 380 af 6. juni 2002. Rådet er samtidig opmærksomt på, at forhøjelse af strafferammer er en af de måder, som lovgivningsmagten har anvendt, når den har ønsket at skærpe straf-

niveauet for bestemte forbrydelser. De eksisterende strafmaksima på 4 års fængsel i §§ 218 og 219 bør indtil videre opretholdes uændret. Det kunne af hensyn til sammenhængen i strafferammesystemet overvejes at ændre strafmaksimum i § 220 fra 3 til 4 års fængsel og i § 221 fra 6 til 4 års fængsel. § 220 rejser i øvrigt spørgsmål om ændring af aldersgrænsen til 18 år. Den nuværende aldersgrænse på 21 år er knyttet til den daværende myndighedsalder på 21 år. § 221 kunne overvejes ophævet i hvert fald for så vidt angår bestemmelsens 1. led. Opretholdes kriminaliseringen i 2. led, ville Straffelovrådet finde et strafmaksimum på 1 års fængsel passende, idet § 225 samtidig forudsættes ændret med henblik på at gøre bestemmelsen kønsneutral.

Efter Straffelovrådets opfattelse ville en delt strafferamme svarende til den tidligere gældende på 6 og 10 års fængsel i § 222 stadig være passende, også når hensyn tages til den skærpelse af strafniveauet for seksuel omgang med børn, som kom til udtryk under udvalgsbehandlingen af lov nr. 380 af 6. juni 2002. Rådet er som nævnt ovenfor samtidig opmærksomt på, at forhøjelse af strafferammer er en af de måder, som lovgivningsmagten har anvendt, når den har ønsket at skærpe strafniveauet for bestemte forbrydelser. Det hidtidige strafmaksimum på 4 års fængsel i § 223 bør indtil videre opretholdes uændret. Ved en lovrevision kunne der være anledning til at overveje, om der er tilstrækkeligt grundlag for at opretholde kriminaliseringen i § 223, stk. 2, og i bekræftende fald, om strafmaksimum burde følge strafmaksimum i § 221, 2. led, sml. ovenfor. Det er under rådets drøftelse også nævnt, at aldersgrænsen i § 222, stk. 1, kunne overvejes sænket fra 15 til 14 år. Straffelovrådet har ikke fundet anledning til at gå ind i en nærmere vurdering af strafferammerne i §§ 223 a, 230 og 235, der bygger på forholdsvis ny lovgivning og er genstand for nye lovinitiativer med henblik på at gøre det muligt for Danmark at deltage i vedtagelsen af en EU-rammeafgørelse om bekæmpelse af seksuel udnyttelse af børn og børnepornografi. Rådet ville kunne gå ind for, at § 226 tilføjes en udtrykkelig strafferamme på bøde eller fængsel indtil 2 år. Under drøftelsen af § 227 er rejst spørgsmål om, hvorvidt bestemmelsen som udtryk for et almindeligt strafudmålingshensyn i stedet burde placeres i straffelovens kapitel 10 om straffastsættelse. For det tilfælde, at § 227 opretholdes, foreslås bestemmelsen ændret med henblik på at sikre en straffemæssig ligestilling mellem homoseksuelle og heteroseksuelle forhold.

§ 231 kunne efter Straffelovrådets opfattelse overvejes ophævet, sml. pkt. 2.1.2.1.5 ovenfor. Det samme gælder § 233. I § 233 foreslår rådet en teknisk begrundet forenkling af strafferammen fra ”fængsel indtil 1 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 1 år”. For så vidt angår § 229, stk. 1 og 2, begrænser rådet sig til at give udtryk for, at kravet om formildende omstændigheder burde udgå af strafferammen med henblik på at bringe bestemmelserne på linje med andre lignende bestemmelser. De eksisterende strafmaksima på 4 års fængsel i §§ 228 og 232 bør efter rådets opfattelse indtil videre opretholdes uændret. I § 232 foreslår rådet en teknisk begrundet ændring af strafferammen fra ”fængsel indtil 4 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 4 år”. Aldersgrænsen på 21 år i § 228 har i lighed med § 220 forbindelse med den daværende myndighedsalder og kunne overvejes sænket til

18 år. Strafmaksimum i § 229, stk. 1, kunne bl.a. med henblik på en øget markering af forskellen i strafværdighed med hensyn til de forhold, der omfattes af henholdsvis § 228 og § 229, overvejes reduceret fra 3 til 2 års fængsel. Rådet har ingen bemærkninger til strafferammerne i §§ 234 og 236, stk. 4, bortset fra, at strafmaksimum i den sidstnævnte bestemmelse af tekniske grunde foreslås hævet fra 4 til 6 måneders fængsel.

2.1.3.1.11. *Kapitel 24* vedrører bestemmelserne om vold i straffelovens §§ 244-248 (sml. kapitel 25 om forbrydelser mod liv og legeme). Af systematiske grunde behandler dette kapitel også § 119, der er placeret i straffelovens kapitel 14 om forbrydelser mod den offentlige myndighed mv. Straffelovrådet har også for disse bestemmelsers vedkommende i det væsentlige begrænset sig til at fremkomme med generelle betragtninger om strafferammerne, sml. pkt. 1.5 ovenfor.

Der er enighed om, at et strafmaksimum på 10 års fængsel (§ 246) må anses for passende, herunder i forhold til strafmaksimum for berigelseskriminalitet, som rådet foreslår tilknyttet et strafmaksimum på 6 års fængsel, sml. pkt. 2.1.3.15 nedenfor. Der er endvidere enighed om, at en skærpelse af strafmaksimum fra 8 til 10 års fængsel naturligt fører til, at strafmaksimum for forhold omfattet af § 245 skærpes fra 4 til 6 års fængsel. En strafferamme på bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder ville i og for sig fortsat være passende for vold efter § 244. En sådan strafferamme ville efter Straffelovrådets opfattelse stadig være fuldt tilstrækkelig med henblik på det store flertal af voldstilfælde, hvad enten man i hovedsagen ønsker at bevare det hidtidige udmålingsniveau eller at skærpe straffniveauet i tråd med intentionen i lov nr. 380 af 6. juni 2002. Rådet er samtidig opmærksomt på, at forhøjelse af strafferammer er en af de måder, som lovgivningsmagten har anvendt, når den har ønsket at skærpe straffniveauet for bestemte forbrydelser. Rådet har ud fra overordnede hensyn til forenkling af strafferammesystemet udeladt positionen 1 år og 6 måneder, sml. pkt. 2.1.2.1.4 ovenfor. Et strafmaksimum på 2 års fængsel ville derfor være passende for så vidt angår de forhold, som kan forventes omfattet af § 244.

Rådet har overvejet at ophæve § 247, stk. 1, men afstår herfra, idet man henviser til det anførte om andre lignende bestemmelser, der skærper strafmaksimum ved gentagelse, i kapitel 6 om normal- og sidestrafammer, pkt. 7.7, sml. pkt. 2.1.2.1.5 ovenfor. Der er under rådets drøftelse stillet spørgsmålstejn ved behovet for §§ 119 og 247, stk. 2, ved siden af de almindelige voldsbestemmelser. Der er enighed om, at lov nr. 380 af 6. juni 2002 også kunne rejse spørgsmål i forhold til disse bestemmelser. §§ 119 og 247, stk. 2, har baggrund i særlige hensyn, der efter nogle medlemmers opfattelse fuldt ud kan begrunde opretholdelse af et skærpet strafmaksimum. Rådet har afstået fra at fremkomme med forslag, der særligt retter sig mod disse bestemmelser, idet der dog for så vidt angår § 119 foreslås en forenkling af strafferammen i stk. 1, hvorved den for så vidt angår kravet om formildende omstændigheder bringes på linje med stk. 3. Under drøftelsen af § 248 er rejst spørgsmål om, hvorvidt bestemmelsen som udtryk for et almindeligt strafudmålingshensyn i stedet burde placeres i straffelovens kapitel 10 om straffastsættelse.

2.1.3.1.12. I *kapitel 25* gennemgås strafferammerne for de forbrydelser, der omhandles i §§ 237-241 og §§ 250-254. Af systematiske grunde indgår også § 249, uagtet denne forbrydelse er en voldsforbrydelse. Bortset fra forslag om teknisk begrundede ændringer af strafposition 4 måneder til 6 måneder og af udtrykket ”skærpende omstændigheder” til ”særligt skærpende omstændigheder” i §§ 241 og 249, sml. pkt. 2.1.2.1.4 og 2.1.2.1.5 ovenfor, har Straffelovrådet i lighed med bl.a. §§ 244-248 begrænset sig til at fremkomme med generelle betragtninger om strafferammerne, sml. pkt. 1.5 ovenfor.

I Straffelovrådets oversigt baseret på det angrebne retsgode, sml. pkt. 2.1.2.1.4 ovenfor, er § 237 kategoriseret med et strafmaksimum på fængsel på livstid. § 238, §§ 241 og 249 samt §§ 250 og 252-253 er placeret i en kategori med et strafmaksimum på 4 års fængsel. §§ 239 og 240 er henført til en kategori med et strafmaksimum på 2 års fængsel. § 251 indgår i en kategori med et strafmaksimum på 6 måneders fængsel, og § 254 er gjort til et bødedelikt. Der er i Straffelovrådet enighed om, at de angivne strafmaksima som udgangspunkt på en afbalanceret måde afspejler alvoren i den personfarlige kriminalitet, herunder i forhold til berigelseskriminalitet omfattet af straffelovens § 286, som rådet foreslår tilknyttet et strafmaksimum på 6 års fængsel, sml. pkt. 2.1.3.1.15 nedenfor. For så vidt angår §§ 241 og 249 samt § 252 har rådet bemærket lovmotivernes (lov nr. 380 af 6. juni 2002) begrundelse for at skærpe strafmaksima. Rådet har endvidere hæftet sig ved den norske Straffelovkommisjons overvejelser og forslag om norsk straffelovs bestemmelser om ”grovt uaktsomt drap” og ”grovt uaktsomt betydelig skade på legeme og helse”. Rådet har i øvrigt fremhævet, at man af tidsmæssige grunde har måttet afstå fra at gå ind i en nærmere vurdering af de principielle aspekter ved strafferammer, der alene retter sig mod uagtsomme forhold.

Om det forhøjede minimum og livstidsstraffen i § 237 henvises særligt til pkt. 2.1.2.1.4 og 2.1.2.1.7 ovenfor. § 240 kunne efter rådets opfattelse rejse spørgsmål om at ændre den nuværende delte strafferamme på bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller, når forbrydelsen er begået af egennyttige bevæggrunde, fængsel indtil 3 år til bøde eller fængsel indtil 2 år. I § 250 foreslås en teknisk begrundet ændring, hvorved strafferammen udformes på samme måde som i § 252. I § 251 kunne bøde optages i strafferammen og bestemmelsen om strafnedsættelse som følge heraf udgå som overflødig. Bøde kunne også overvejes optaget i § 252 – efter indførelsen af stk. 2 om smitte med livstruende sygdom – dog alene med sigte på forhold, der omfattes af stk. 1. Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, Jakob Lund Poulsen, William Rentzmann og Sven Ziegler*) finder, at et strafmaksimum på 2 års fængsel ville være passende i § 253. Et mindretal (*Vagn Greve og Jacques Hermann*) ville finde et strafmaksimum på 4 års fængsel passende. Sml. herved pkt. 2.1.3.1.7 ovenfor med det anførte om straffelovens § 185. Et enigt Straffelovråd finder, at § 254 burde have et strafmaksimum på 1 års fængsel. Rådet fremhæver i øvrigt, at en række bestemmelser kunne give anledning til at overveje ændring i gerningsbeskrivelsen, såfremt der var lejlighed til at foretage en grundigere gennemgang.

2.1.3.1.13. Strafferammerne for forbrydelser mod den personlige frihed, sml. straffelovens kapitel 26 med §§ 260-262 a, drøftes i *kapitel 26*. Straffelovrådet har i lighed med bl.a. §§ 244-248 i hovedsagen begrænset sig til at fremkomme med generelle betragtninger om strafferammerne, sml. pkt. 1.5 ovenfor.

Det er rådets konklusion, at der ikke er grundlag for at ændre § 260. Om det forhøjede strafminimum i § 261, stk. 2, henvises til pkt. 2.1.2.1.4 ovenfor. Rådet foreslår i øvrigt ud fra hensynet til forenkling af strafferammesystemet, at bøde optages i strafferammen i § 261, stk. 1, og at strafmaksima reduceres i § 261, stk. 2, fra 12 til 10 års fængsel og i § 262 fra 1 års til 6 måneders fængsel, idet § 262 samtidig indarbejdes som stk. 3 i § 261. Straffelovrådet har ikke fundet anledning til at gå ind i en nærmere vurdering af § 262 a, der bygger på ny lovgivning.

2.1.3.1.14. *Kapitel 27* omfatter strafferammerne for freds- og ærekrænkelser i straffelovens kapitel 27 (§§ 263-275 a). Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet har foretaget en omfattende behandling af spørgsmål med tilknytning til informationskrænkelser. Udvalget har som led heri stillet forslag om nye straffelovsbestemmelser og om ændring og/eller ophævelse af eksisterende straffelovsbestemmelser. Rådet har på den baggrund som udgangspunkt afstået fra at fremkomme med forslag på dette område. Rådet bemærker dog, at man deler udvalgets opfattelse, hvorefter kriminalitet rettet mod informationer bør være undergivet samme strafmaksimum som kriminalitet rettet mod mere traditionelle økonomiske værdier i form af penge og ting. Bl.a. som følge heraf foreslås strafmaksimum i §§ 263, stk. 3, og 264, stk. 2, hævet fra 4 til 6 års fængsel svarende til det strafmaksimum, som foreslås for berigelsesforbrydelser, sml. pkt. 2.1.3.1.15 nedenfor. Endvidere foreslås en præcisering af lovens skærpelseskriterier, hvorefter straffen kan stige til fængsel indtil 6 år, når et forhold som omhandlet i § 263, stk. 1 eller 2, eller i § 264, stk. 2, er begået med forsæt til at skaffe sig eller gøre sig bekendt med oplysninger om en virksomheds erhvervshemmeligheder eller under sådanne omstændigheder, at det påfører andre en betydelig skade eller indebærer en særlig risiko herfor. Rådet bemærker i øvrigt, at man ikke har fundet grundlag for at ændre strafferammerne i §§ 263, stk. 1, 264, stk. 1, 264 a og 264 c-d. Det fremhæves i den forbindelse, at en ønskelig skærpet opmærksomhed om strafværdigheden af husfredskrænkelser ved indbrud i privat beboelse kan komme til udtryk uden ændring af normalstrafferammen i § 264, stk. 1.

Et enigt Straffelovråd finder, at strafferammerne i §§ 266 og 266 b bør opretholdes uændret. Strafferammen i § 265 bør bringes på linje med § 266 og derfor skærpes fra 6 måneders til 2 års fængsel. Efter rådets opfattelse kunne der rejses spørgsmål om ophævelse af §§ 266 a og 266 c. I den foreliggende sammenhæng har rådet begrænset sig til at foreslå bøde optaget i § 266 a uden krav om formildende omstændigheder samt en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum i § 266 c fra 4 til 6 måneders fængsel.

I §§ 267, stk. 1, og 274, stk. 1, foreslås en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum fra 4 til 6 måneders fængsel. §§ 267, stk. 2, 267 a og 275 a foreslås ophævet, idet bemærkes, at ophævelsen af § 267, stk. 2 og 3, ikke tilsigter at udelukke, at de forhold, som nævnes i bestemmelserne, efter en konkret vurdering fortsat kan tillægges skærpende betydning ved straffastsættelsen. Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, William Rentzmann og Sven Ziegler*) finder, at strafmaksimum i § 268 indtil videre bør opretholdes uændret. Flertallet foreslår, at ordene ”med fængsel indtil 2 år” ændres til ””, og den i § 267 nævnte straf kan da stige til fængsel i 2 år”, idet bødehjælpen i § 268, 2. pkt., samtidig udgår som overflødig. Et mindretal (*Vagn Greve og Jakob Lund Poulsen*) finder, at der højst er grundlag for et strafmaksimum på 6 måneders fængsel. Var der lejlighed til at foretage en grundigere kritisk gennemgang af § 268, kunne det efter Straffelovrådets opfattelse overvejes at begrænse begrebet bagvaskelse til bestemmelsens 1. led. § 274 kunne rejse spørgsmål bl.a. om en ”ydre” grænse for påtale af bagvaskelse i forhold til en afdød. Under drøftelsen af §§ 269, stk. 2, og 272 er rejst spørgsmål om, hvorvidt bestemmelserne som udtryk for almindelige strafudmålingshensyn i stedet burde placeres i straffelovens kapitel 10 om straffastsættelse.

2.1.3.1.15. I *kapitel 28* behandles strafferammerne for berigelsesforbrydelser, dvs. §§ 276-290 i straffelovens kapitel 28 om formueforbrydelser. Straffelovrådet finder ikke grundlag for at ændre normalmaksimum i § 285, herunder ved opstilling af forskellige strafferammer for de i bestemmelsen nævnte forbrydelser. Strafferammen for ulovlig omgang med hittegods foreslås dog reduceret fra fængsel i 1 år og 6 måneder til 1 års fængsel. Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, William Rentzmann og Sven Ziegler*) finder det rigtigst at blive stående ved den gældende opdeling mellem § 285 og § 287. Dette flertal finder også, at der bør gælde samme strafmaksimum for groft skattesvig mv., jf. § 289, og groft EU-svig, jf. § 289 a, som for groft bedrageri, sml. nedenfor om § 286. Et mindretal (*Vagn Greve og Jakob Lund Poulsen*) går ind for, at § 287 ophæves, idet bøde indføres i § 285, stk. 1. Dette mindretal går også ind for, at groft skattesvig mv. og groft EU-svig undergives et strafmaksimum på 4 års fængsel.

Et enigt Straffelovråd foreslår de nuværende strafmaksima på henholdsvis 4, 6 og 8 års fængsel i § 286 afløst af et til § 290 svarende strafmaksimum på 6 års fængsel, hvis anvendelse er betinget af, at de i §§ 276 og 278-283 nævnte forbrydelser er af særlig grov beskaffenhed navnlig på grund af udførelsesmåden, eller fordi forbrydelsen er udført af flere i forening eller under medtagelse af våben eller andet farligt redskab eller middel, eller som følge af omfanget af den opnåede eller tilsigtede vinding, eller at et større antal forbrydelser er begået. Rådet finder ikke grundlag for at ændre den delte strafferamme på 6 og 10 års fængsel i § 288. Rådet foreslår en præcisering af kriterierne for den skærpede sidestrafte ramme, hvorefter kræves, at røveriet er af særlig grov beskaffenhed navnlig på grund af dets særligt farlige karakter, udførelsesmåden eller omfanget af den opnåede eller tilsigtede vinding, eller at et større antal forbrydelser er begået. For så vidt angår § 290 bemærker rådet,

at stk. 2, for nylig er blevet ændret efter et grundigt arbejde i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet. Rådet afstår derfor fra at foreslå ændringer i stk. 2, selv om formuleringen af skærpeskriterierne i denne bestemmelse afviger fra rådets forslag til ændring bl.a. af § 286.

2.1.3.1.16. *Kapitel 29* omhandler strafferammerne for de formueforbrydelser, der ikke er berigelsesforbrydelser, dvs. §§ 291-305 i straffelovens kapitel 28. I § 291 foreslår Straffelovrådet, at strafmaksimum i stk. 1 og 2 hæves fra henholdsvis 1 og 4 års fængsel til fængsel i 1 år og 6 måneder og 6 års fængsel og således bringes på linje med strafmaksima i §§ 285, stk. 1, og 286. Endvidere foreslås en præcisering af kriterierne for den skærpede sidestrafte ramme, hvorefter det kræves, at hærværk navnlig på grund af forbrydelsens omfang er af særlig grov beskaffenhed, eller at et større antal forbrydelser er begået. Der foreslås ingen ændring i § 291, stk. 3, eller i §§ 292, 294, 298, 300 a-c og 303. I § 293, stk. 1, har rådet begrænset sig til i 2. pkt. at foreslå udtrykket ”skærpende omstændigheder” ændret til ”særligt skærpende omstændigheder”, sml. pkt. 2.1.2.1.5 ovenfor. For så vidt angår §§ 293, stk. 2, 296, 297 og 302 har rådet henholdt sig til, at bestemmelserne har været genstand for udførlig behandling i Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet, sml. pkt. 1.6 ovenfor. Rådet har derfor begrænset sig til en bemærkning om, at der i udvalgets udkast til stk. 2 i de nye §§ 296, 297 og 302 bør foretages en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksima fra 4 til 6 måneders fængsel. Rådet har ikke fundet anledning til at gå ind i en nærmere vurdering af § 293 a, der er en ny bestemmelse, men foreslår udtrykket ”skærpende omstændigheder” ændret på samme måde som i § 293, stk. 1, 2. pkt. I §§ 295 og 304 foreslås alene en teknisk begrundet skærpelse af strafmaksimum fra henholdsvis 3 og 4 måneders fængsel til 6 måneders fængsel, og i § 300 foreslås en teknisk begrundet ændring af strafferammen fra ”fængsel indtil 1 år eller under formildende omstændigheder med bøde” til ”bøde eller fængsel indtil 1 år”. Rådet afstår fra at gå ind i en nærmere vurdering af § 299, hvis strafmaksimum bl.a. har sammenhæng med gennemførelse af internationale retsakter, der tager sigte på bekæmpelse af bestikkelse i private retsforhold.

2.1.3.1.17. *Kapitel 30* indeholder Straffelovrådets lovudkast med bemærkninger.

3. Straffelovrådets sammensætning

Rådet har ved afgivelsen af denne betænkning haft følgende sammensætning:

Højesteretspræsident Jacques Hermann (formand),
rigsadvokat Henning Fode,
dekan, professor, lic. jur. Vagn Greve,
afdelingschef Lars Bay Larsen,
politimester Claus Jesper Nørøxe,

advokat Jakob Lund Poulsen,
direktør for kriminalforsorgen William Rentzmann og
landsretspræsident Sven Ziegler.

Statsadvokat Poul Dahl Jensen har deltaget i en række møder i stedet for rigsadvokat Henning Fode.

Forskningschef, dr.jur. Britta Kyvsgaard har gennemført de undersøgelser, som indgår i denne betænkning.

Hvervet som sekretær for rådet er ved udarbejdelsen af denne betænkning varetaget af byretsdommer Ida-Louise Apostoli.

December 2002

Henning Fode

Vagn Greve

Jacques Hermann
(formand)

Lars Bay Larsen

Claus Jesper Nørøxe

Jakob Lund Poulsen

William Rentzmann

Sven Ziegler

Ida-Louise Apostoli

Kapitel 2

Strafferammesystemet

1. Indledning

1.1. Dette kapitel indeholder en gennemgang af generelle kriterier for udformningen af strafferammesystemet. I *afsnit 2* nedenfor redegøres for gældende ret. *Afsnit 3* indeholder en omtale af kriterier for valg af strafferammer. Det sker dels i form af en gennemgang af Straffelovrådets overvejelser i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse, dels i form af en undersøgelse af argumenter for ændring af strafferammer i nyere lovgivning. I *afsnit 4* redegøres for nyere overvejelser om generelle kriterier for udformning af strafferammesystemet i Finland, Sverige og Norge. I dette afsnit omtales endvidere de drøftelser, der har været i Nordisk Strafferetskomité om emnet.

2. Gældende ret

2.1. Minimum og maksimum

2.1.1. En forbrydelses strafferamme er den skala af strafmuligheder afgrænset af et minimum og et maksimum, som efter loven gælder for den pågældende forbrydelse. Inden for denne ramme skal strafudmålingen ske i det enkelte tilfælde, sml. betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse s. 63 ff. Straffelovens særlige del indeholder et stort antal strafferammer. I alle indgår fængsel og/eller bøde. Tidligere indgik også hæfte. Hæftestrafpen blev afskaffet med virkning fra den 1. juli 2001. Afskaffelsen af hæftestrafpen har ført til en vis forenkling af strafferammesystemet, sml. pkt. 2.3 nedenfor.

2.2. Normalstrafferammer og sidestrafammer

2.2.1. Til strafferammesystemet hører foruden minimum- og maksimumstrafferammer anvendelsen af normal- eller hovedstrafferammer eventuelt i kombination med sidestrafammer. En forbrydelses normal- eller hovedstrafferamme er den strafferamme, der fremtræder som lovens udgangspunkt, og som er tænkt anvendt i alle sædvanlige tilfælde. Er der ikke føjet noget hertil, er normal- eller hovedstrafferammen samtidig forbrydelsens eneste strafferamme, sml. 1987-betænkningen s. 64 f.

2.2.2. Ofte er til normal- eller hovedstrafferammen knyttet en eller flere sidestrafammer, der kan afvige i skærpene eller formildende retning. En sidestrafamme kan være affattet på en sådan måde, at den alene kan eller skal bringes i anvendelse, såfremt der foreligger særlige træk ved for-

brydelsen. Til illustration kan henvises til straffelovens § 166, stk. 2, der angiver, at forbrydelsens (formildende) sidestrafferamme på fængsel indtil 4 år bringes i anvendelse, når pengeforfalskning er sket ved at formindske værdien af gangbar mønt. Endvidere kan henvises til straffelovens § 240, 2. pkt., der angiver, at forbrydelsens (skærpede) sidestrafferamme på fængsel indtil 3 år skal bringes i anvendelse, såfremt medvirken til selvmord er begået af egennyttige bevæggrunde.

Sidestraferrammens anvendelsesområde kan være angivet ved mere uskarpe kriterier, f.eks. ved udtrykket ”skærpende omstændigheder”, jf. til illustration straffelovens § 241 om uagtsomt manddrab, eller ”formildende omstændigheder”, jf. eksempelvis straffelovens § 232 om blufærdighedskrænkelser. I sådanne tilfælde beror anvendelse af sidestrafferammen på et friere skøn over de omstændigheder, der i de enkelte tilfælde foreligger til pådømmelse. Direktiver fra lovgivningsmagten om den tiltænkte anvendelse af sidestrafferammen kan også komme til udtryk på anden måde, f.eks. ved at der stilles krav om tilstedeværelsen af ”særligt” skærpende eller ”særligt” formildende omstændigheder, jf. til illustration straffelovens § 181, stk. 3, om brandstiftelse og § 248 om legemsangreb under slagsmål.

2.3. Afskaffelse af hæftestraffen

2.3.1. Som nævnt i pkt. 2.1 ovenfor blev hæftestraffen afskaffet med virkning fra den 1. juli 2001. Det skete som led i gennemførelsen af straffuldbyrdelsesloven, jf. lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelse af en lov om fuldbyrdelse af straf m.v. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestraffen og prøveløsladelse af livstidsdømte m.v.). Afskaffelsen af hæftestraffen har medført en vis reduktion i antallet af rammetyper, idet strafpositionen ”hæfte” i overensstemmelse med Straffelovrådets anbefaling i 1987-betænkningen som udgangspunkt er blevet omsat til fængsel indtil 4 måneder, og fængselsstraffens faste minimum på 30 dage er afløst af et minimum på 7 dage.

2.3.2. Om de nærmere retningslinjer ved omsætning af hæfte til fængsel fremgår af lovens forarbejder bl.a., jf. Folketingstidende 1999-2000, tillæg A, s. 3823-24:

- ”1) Omfatter strafferammen hæfte, fortolkes dette som fængsel indtil 4 måneder.
- 2) Omfatter strafferammen bøde eller hæfte, fortolkes dette som bøde eller fængsel indtil 4 måneder.
- 3) Omfatter strafferammen bøde eller under skærpende omstændigheder eller særligt angivne omstændigheder hæfte, fortolkes dette som bøde eller under skærpende eller de særligt angivne omstændigheder fængsel indtil 4 måneder.
- 4) Omfatter strafferammen hæfte indtil et særligt angivet maksimum, fortolkes dette som fængsel indtil det for hæfte foreskrevne maksimum. Tilsvarende fremgangsmåde anvendes i tilfælde, hvor der i strafferammer af den i pkt. 1-3 nævnte karakter er fastsat et særligt maksimum for hæfte.

- 5) Omfatter strafferammen bøde, hæfte eller fængsel, anses denne for ændret til bøde eller fængsel.
- 6) Omfatter strafferammen fængsel eller under formildende eller særligt angivne omstændigheder hæfte eller bøde, anses denne for ændret til fængsel eller under formildende eller de særligt angivne omstændigheder bøde.
- 7) Omfatter strafferammen hæfte eller fængsel, anses denne for ændret til fængsel. Det samme gælder:
 - a. Strafferammer, der omfatter hæfte eller under skærpende eller særligt angivne omstændigheder fængsel.
 - b. Strafferammer, der omfatter fængsel eller under formildende eller særligt angivne omstændigheder hæfte.
- 8) Strafferammer, der omfatter hæfte indtil et vist maksimum og under skærpende eller særligt angivne omstændigheder fængsel ”i samme tid”, anses for ændret til fængsel i indtil det for hæfte hidtil foreskrevne maksimum.

... Den fastsatte mindstetid for hæftestraf er ... 7 dage, mens fængselsstraf ikke kan idømmes for kortere tid end 30 dage. Et minimum på 30 dage er således en fast bestanddel af alle strafferammer med fængselsstraf, medmindre der ved den enkelte lovovertrædelse er fastsat et højere minimum. Der forekommer ikke eksempler på, at en lovovertrædelse har et fængselsminimum på mindre end 30 dage.

Straffelovrådet foreslår, at grænsen ved 30 dage nedsættes til 7 dage i forbindelse med afskaffelsen af hæftestrafen ...”

Der henvises i øvrigt til kapitel 7 om fængselsstraffens faste minimum, afsnit 2.

2.4. De nugældende strafferammer

2.4.1. Som det fremgår af pkt. 2.3 ovenfor, har afskaffelsen af hæftestrafen medført en vis forenkling af strafferammesystemet. Straffeloven er dog fortsat præget af en stor variation i strafferammetyper, der kan gøre systemet vanskeligt at overskue. Der kan i nogle tilfælde også rejses spørgsmål om, hvorvidt flere bestemmelser er udtryk for en regulering af flere forbrydelser eller af samme forbrydelse, men med varierende strafferammer, sml. 1987-betænkningen s. 64-65. Til illustration kan peges på drabsforbrydelserne i straffelovens §§ 237 og 238 og voldsforbrydelserne i straffelovens §§ 244-246. Som et andet eksempel kan nævnes tyveri efter straffelovens § 285-287, der har tre sæt af strafferammer og alligevel kan opfattes som én forbrydelsesart.

Med til at vanskeliggøre strafferammesystemet kan også være, at nogle bestemmelser omfatter forbrydelsen i såvel forsætlig som uagtsom form, mens andre har udskilt den uagtsomme form i en særskilt strafferamme i bestemmelsen eller til særskilte bestemmelser, jf. eksempelvis straffelovens § 291, stk. 3, § 160 sammenholdt med § 158, § 241 sammenholdt med §§ 237-239 og § 249 sammenholdt med §§ 244-246. Nogle strafferammebestemmelser er affattet uden en entydig strafferamme, jf. f.eks. § 190 (”forholdsmæssig mildere straf”). Hertil kommer, at de kriterier, der betinger

anvendelsen af sidestrafferammer, er præget af stor variation, jf. pkt. 2.2 ovenfor. Endelig er det i de senere år blevet mere sædvanligt at markere alvoren af visse særlovsovertrædelser ved i straffeloven at optage bestemmelser, der rummer en strafferammemæssig overbygning til vedkommende særlovsovertrædelse, jf. f.eks. straffelovens § 114 e, § 125 a, § 191, § 192 a, § 196 og § 289.

2.4.2. Maksimum- og minimumstrafferammerne i straffelovens særlige del kan efter afskaffelsen af hæftestrafen i store træk sammenfattes således* :

<i>Maksimum</i>	<i>Minimum</i>	<i>§§</i>
Livstid	6 år	112
	5 år	237
	7 dage	98, 99, 102, 107, 111, 113, 114, 180, 183 a
	Bøde	183
16 år	7 dage	101, 106, 146
	Bøde	110
12 år	7 dage	108, 118, 215, 216, 222
	Bøde	109, 166-168, 261-262
10 år	7 dage	114 a, 191, 288
	Bøde	181-182, 186, 187, 244-246
8 år	7 dage	105, 110 b, 125 a, 250, 252, 262 a
	Bøde	104, 172, 173, 241, 249, 278, 279, 279 a, 280, 283
	**	177
6 år	7 dage	114 b, 114 c, 114 e, 116, 145, 192 a, 210, 221, 208
	Bøde	100, 119, 120, 123, 127, 133, 144, 164, 184, 188, 189, 192, 281, 282, 290
	***	190
4 år	7 dage	196, 217, 218, 219, 223, 228, 238, 289
	Bøde	110 c, 136, 158-160, 232, 263, 264, 276, 289 a, 291, 293 a
3 år	7 dage	150, 153, 220, 239
	Bøde	103, 110 a, 122, 141, 147, 149, 175, 176, 179, 194, 229, 240
2 år	7 dage	178, 213
	Bøde	110 e, 114 d, 117, 124, 125, 128, 129 a, 130, 137, 152-152 d, 155, 161, 223 a, 235, 260, 266, 266 b, 268, 293
1 år, 6 mdr.	7 dage	134 a
	Bøde	277, 299
1 år	7 dage	202, 251
	Bøde	132 a, 143, 165, 203, 206, 233, 266 a, 292, 296, 300, 302
6 mdr.	7 dage	197
	Bøde	121, 126, 131, 134 b, 138, 139, 174, 204, 264 a, 264 d, 265, 267,
		298, 300 a, 300 b, 300 c, 303,
4 mdr.	7 dage	236
	Bøde	140, 148, 156, 157, 162, 163, 185, 266 c, 304
3 mdr.	Bøde	129, 134, 135, 142, 170, 195, 253, 254, 295
Bøde	–	132, 169, 234, 294, 297

* Ved læsningen af det pågældende skema henledes opmærksomheden på, at der visse steder er tale om en gruppering af strafferammerne. Som eksempel kan nævnes voldsbestemmelserne, jf. straffelovens §§ 244-246. Forhold, der er omfattet af § 244, kan således straffes med bøde eller fængsel indtil 3 år. Er forholdet omfattet af § 245, er straffen fængsel indtil 6 år, og er forholdet omfattet af § 246, kan straffen stige til fængsel i 10 år. Endvidere bemærkes, at minimumstraffen i tilfælde, hvor bestemmelsens strafferamme er en overbygning på en straffebestemmelse i særlovgivningen, reelt er bøde, jf. herved f.eks. straffelovens § 125 a og § 191.

** Bestemmelsen er affattet uden en entydig strafferamme ("forholdsmæssig mindre straf").

*** Bestemmelsen er affattet uden en entydig strafferamme ("forholdsmæssig mildere straf").

Som tabellen viser, indeholder straffeloven fortsat et stort antal forskellige strafferammer. Det er under Straffelovrådets gennemgang påpeget, at et så kompliceret og uigennemskueligt system kan forekomme uhensigtsmæssigt, idet hensynet til gennem strafferammen at markere forbrydelsens grovhed (strafværdighed) forudsætter, at der gøres brug af et mere begrænset antal rammetyper. Straffelovrådet har ved overvejelserne om udformningen af strafferammer i betænkningens specielle del haft dette forhold for øje. Sml. også kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 6.3.3. Det bemærkes, at der ikke herved er tilsigtet ændringer i strafudmålingsniveauet.

3. Kriterier for valg af strafferammesystem

3.1. Straffelovens forarbejder

3.1.1. Straffelovens forarbejder indeholder kun få og spredte bemærkninger, der kan belyse de overvejelser, som ligger til grund for valget af strafferammesystem, sml. bl.a. Straffelovskommissionens betænkning af 1923 sp. 186-87:

”Den nyere Tids Opfattelse gaar mere og mere ud paa, at Livet er saa rigt og Krænkelserne af Retsordenen efter deres Anledning og Beskaffenhed saa forskelligartede, at enhver Opstilling af Strafferammer med lovbestemte forholdsvis høje Minima i det enkelte Tilfælde som en Prokrustesseng vil kunne føre til urimelige og stødende Resultater. Selv ved en udførlig Opregning af Strafnedsættelsesgrunde vil der kunne forekomme særlige ikke forudsete Forhold, der vilde gøre det naturligt kun at idømme en lavere Straf. Her maatte Benaadningsinstitutet da træde til og ved at formilde Straffen raade Bod paa Ulemperne. Men herved vilde Benaadningsinstitutet komme til at virke udenfor sit naturlige Omraade og Forholdet mellem Domstole og Administration blive forrykket. Straffeloven bør derfor fastsætte saadanne Strafferammer, at det bliver muligt for Domstolene i hvert enkelt Tilfælde at idømme en Straf, der er afpasset efter samtlige foreliggende konkrete Omstændigheder. Kun da vil der kunne idømmes en Straf, der ikke kommer i Konflikt med den almindelige Retsfølelse, og under en saadan Ordning vil da Benaadningsinstitutet kunne begrænses til dets naturlige Opgave, undtagelsesvis at ændre den idømte Straf, naar Omstændigheder, der ligger efter Straffedommens Afsigelse, viser, at Straffens Udtaaelse eller fortsatte Udtaaelse er unødvendig. Det foreliggende Udkast har i Sammenligning med Straffeloven af 1866 i betydelig Grad udvidet Domstolenes Frihed til at bestemme Straffens Størrelse. Saa vidt som nogle Lande – England, Amerika, Holland – der ikke opstiller Minima, har Kommissionen dog ikke ment at burde gaa. Ogsaa det foreliggende Udkast bygger på Princippet om de relativt bestemte Strafferammer, men Strafferammens Omfang er blevet betydeligt udvidet, og de Tilfælde, hvor der er fastsat andet Minimum end det for den paagældende Strafart almindelig gældende, er forholdsvis faa og som Regel begrænsede til de alvorligere Forbrydelser ...”

3.2. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

3.2.1. Spørgsmålet om, hvilke kriterier der bør indgå ved valget af strafferammer, blev drøftet indgående i Straffelovrådet ved udarbejdelsen af 1987-betænkningen, sml. bl.a. s. 65-67:

”Valget af strafmaksimum i en strafferamme er i hovedsagen bestemt af en vurdering af forbrydelsens grovhed, herunder dens farlighed. Denne vurdering er i vidt omfang bestemt af en juridisk og lovgivningsmæssig tradition. Men det må antages, at der i lovgivningsarbejdet gennemgående har været et ønske om, at strafmaksima skulle afspejle en i samfundet rådende vurdering af de forskellige forbrydelsers grovhed. Undertiden indgår der i valget af strafmaksimum mere eller mindre velunderbyggede forestillinger om, at straffe af en vis størrelse kan være nødvendige af generalpræventive hensyn – altså for at skabe en tilstrækkelig effektiv afskrækkelse eller advarsel – eller med henblik på at sikre samfundet mod lovovertræderen under en tilstrækkelig langvarig frihedsberøvelse. Men generelt set er det dog sikkert de foran nævnte mere spontane vurderinger af forbrydelsers grovhed, der bestemmer valget af den yderste strafmulighed for de enkelte gerningstyper ...

Også strafferammernes *minima* afspejler en vurdering af forbrydelsers grovhed. Her gælder det ikke vurderingen af forbrydelsen i dens grovste former, men i dens mindst grove former. Lovgivningsarbejdet er baseret på den forudsætning, at enhver i loven beskrevet gerningstype kan forekomme i forskellige grader af grovhed og derfor kan frembyde forskellige grader af strafværdighed ... Allerede ved fastsættelsen af strafferammer må lovgiveren imidlertid gøre sig visse forestillinger om, hvilken straf man skal anse som den nødvendige eller passende for forbrydelsen i dens mindst grove former. Ved afskaffelsen af hæftestraffen vil det vigtigste spørgsmål om strafferammens minimum være, om bøde skal indgå i normalrammen, eventuelt i en sideramme, eller mindstegrænsen skal sættes ved fængsel ... Den sidstnævnte løsning medfører, at muligheden for at idømme en bøde afskæres bortset fra tilfælde, hvor en almindelig straffenedsættelsesgrund finder anvendelse. Med hensyn til valget af minimum er det derimod efter nyere dansk lovgivningspraksis ... sjældent aktuelt at fastsætte et minimum for fængsel, der ligger højere end fængselsstraffens faste minimum, i dag 30 dage, efter straffelovrådets forslag 7 dage. Brugen af det faste minimum for fængsel giver derfor en væsentlig forenkling af den opgave at bestemme strafferammens minimum. Det samme følger for bødestraffens vedkommende af den i dansk lovgivning fastslåede praksis, at der ikke anvendes bøderammer med nærmere angivne mindstebeløb.

... Strafferammesystemet stiller i almindelighed domstolene meget frit med hensyn til straffens udmåling i de enkelte tilfælde. Den vigtigste vejledning følger af hidtidig praksis, forudsat at det drejer sig om et område, på hvilket der tidligere har foreligget sager, som tilfældet kan sammenlignes med. Men også retspraksis er skabt af domstolene selv, og vejledningen med hensyn til udmåling ligger altså i det, som domstolene plejer at gøre. Kun undtagelsesvis og normalt kun i grove træk frembyder loven en vejledning om, hvor den konkrete straf skal placeres inden for strafferammen. På et så vigtigt område som berigelsesforbrydelserne indeholder §§ 285-287 nogle antydninger om, hvad der adskiller normalt tilfælde fra tilfælde, der henhører under den særlig strenge eller den særlig milde strafferamme. Men selv her overlader loven meget til domstolenes skøn ... Der kan tilsvarende henvises til § 191 om de kriterier, der bestemmer, om straffen for

narkotikaforbrydelser kan overstige 6 års fængsel. For så vidt angår tilfælde, der henhører under normalrammen på fængsel indtil 6 år eller under lov om euforiserende stoffer, anvender domstolene et takstpræget system, der lægger hovedvægten på stoffernes art og mængde, men dette system er udviklet uden synderlig vejledning fra lovens side. Det forekommer også tvivlsomt, om lovgiveren i 1960'erne og 70'erne, da narkotikakriminaliteten udviklede sig, kunne have givet mere præcise anvisninger på, hvorledes de forskellige satser inden for strafferammerne skulle anvendes.

Det anførte er typiske og praktisk vigtige eksempler på, at lovgiver nødvendigvis gennem strafferammesystemet må overlade meget med hensyn til den konkrete strafudmåling til domstolene. Men principielt må det naturligvis fastholdes, at også den mere detaljerede regulering af strafudmålingen hører under lovgivningsmagtens kompetence. Meget ofte er det imidlertid vanskeligt for lovgivningsmagten på forhånd at overskue den variation af tilfældene, som kan komme til at foreligge, og at formulere generelle gerningskriterier med tilhørende strafferammer. Det kan f.eks. let vise sig, at regler om en strafs-kærpelse kommer til at ramme tilfælde, som ikke burde rammes, eller at de bliver for snævert affattede med henblik på grove tilfælde, som man ikke havde været opmærksom på. Dette er baggrunden for, at man kan være nødt til at angive området for strafforhøjende siderammer med ord som ”særligt skærpende omstændigheder”, der overlader skønnet til domstolene ...

En mulighed for at påvirke praksis med hensyn til strafudmåling har i nogle tilfælde bestået i, at folketinget i bemærkninger, der ikke direkte har haft karakter af lovændringer, er fremkommet med direktiver om en ønskelig ændring ... Også sådanne bemærkninger forudsætter, at det fra folketingets synspunkt er muligt at danne sig et overblik – i hvert fald i store træk – over de tilfældegrupper, hvor man anser praksis for utilfredsstillende og ønsker en ændring.”

3.2.2. Om Straffelovrådets overvejelser kan endvidere henvises til s. 91 ff.:

”Det er efter Straffelovrådets opfattelse tvivlsomt, om der er særlig tungtvejende grunde til at tilstræbe et mindre antal fængselsmaksima i stedet for den nuværende ordning. I det praktiske retsliv føler man ikke ulemper ved, at der i straffeloven forekommer mere end nogle få strafmaksima. Den enkelte straffesag drejer sig udmålingsmæssigt kun om anvendelsen af strafferammen i den bestemmelse, under hvilken sagens fakta skal henføres. Det spiller i den forbindelse normalt ingen rolle, om der andre steder i loven er mange eller få strafmaksima, der afviger herfra. Det kan tværtimod anses som en fordel, at der ved affattelsen af loven er anledning til at vurdere hver enkelt gerningstype, således at dens strafmaksimum fastsættes under hensyn til, hvad der kan ventes at blive brug for.

Det vigtigste hensyn til enkelhed i rammesystemet er formentlig, at man ligesom hidtil bør begrænse sig til at anvende bestemte strafmaksima og udelukke andre. Der kan næppe indvendes noget væsentligt imod, at strafmaksima udtrykt i år fortsat ligger på satserne 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 12 og 16 år. Der er naturligvis ikke nogen afgørende grund til at undgå ”skæve” (eller ulige) tal som 5, 7, 9, 11, 13 og 15 år; man kunne udmærket tænke sig et rammesystem, der samlede sig om sådanne tal. Men straffelovrådet finder,

at man uden skade kan fastholde den tilvante opfattelse af ”naturlige” satser for maksimumstraffe. ... Det skal ... fremhæves, at maksimumstraffen for berigelsesforbrydelser i § 285, 1 år og 6 måneder, afviger fra de strafsats, der i øvrigt er anvendt i straffeloven. For så vidt angår strafmaksima på under 1 år må det efter straffelovrådets opfattelse anbefales, at både 4 og 6 måneder forekommer som almindelige strafmaksima, medens man på den anden side bør undgå specielle maksimumsats, der ligger i intervallet på 1 måned fra de her nævnte, f.eks. 3, 5 og 7 måneder.

...

Det er vanskeligt at forklare nærmere, hvilke synspunkter der ligger til grund for valget af maksimum i strafferammer. Det kunne være nærliggende at anføre, at det vigtigste hensyn er det generalpræventive behov – eventuelt også det specialpræventive behov – for at kunne gå op til en vis strafstørrelse. Der er da næppe heller nogen tvivl om, at der jævnlig indgår præventive overvejelser i valget af strafferamme. Man kan f.eks. i lovgivningsarbejdet gå ud fra, at det af generalpræventive grunde er nødvendigt at kunne idømme fængsel og ikke blot bøde for en vis særlovsovertrædelse, eller at straffe på indtil 1 eller 2 år vil være præventivt utilstrækkelige over for en vis type af straffelovsovertrædelser. Præventive overvejelser giver dog ikke særlig sikre holdepunkter for, hvor strafmaksimum skal placeres, og de kan ikke gennemføres uden hensyntagen til en bedømmelse af forbrydelsens grovhed. Det er den, der bestemmer, om det forekommer berettiget at forfølge præventive formål op til en vis straffegrænse, eller det omvendt er således, at proportionalitetshensyn taler for at lægge strafmaksimum på et lavere niveau, uanset at den præventive effekt kunne forøges ved anvendelse af strengere straffe.

Den grovhedsvurdering, som der her er tale om, er i nogen grad en isoleret bedømmelse af den enkelte gerningstypes beskaffenhed. Om mange overtrædelser af straffeloven og navnlig af særlovgivningen kan det uden videre fastslås, at de er af en så lidet alvorlig karakter, at de ikke bør kunne straffes med mere end en bøde eller allerhøjest med en kort frihedsstraf ...

Men den grovhedsvurdering, der bestemmer strafmaksimum, er også en sammenlignende bedømmelse af forholdet mellem flere gerningstyper. Det tilstræbes i almindelighed, at der skal være et rimeligt forhold mellem de strafmaksima, der gælder for forskellige gerningstyper. Herved kommer det særlig i betragtning, hvilken beskyttelsesinteresse der krænkes ved en lovovertrædelse, og hvor groft den krænkes. Der fastsættes i almindelighed højere maksima for forsætlige end for uagtsomme krænkelser, og inden for de forsætligt forvoldte gælder der højere maksima for drab end for vold og højere maksima for meget omfattende formuekrænkelser end for de mere ordinære. Det kan være relativt let at finde et passende forhold mellem forskellige handlinger, der kan sammenlignes med hinanden. Det er betydelig vanskeligere at anlægge tilsvarende sammenlignende synspunkter på gerningstyper, der i realiteten er usammenlignelige, f.eks. statsforbrydelser, almenfarlige forbrydelser, sædelighedsforbrydelser, freds- og ærekrænkelser og formuekrænkelser.

... Straffelovrådet har ikke haft mulighed for at foretage en grundig gennemgang af principperne for valg af strafmaksima og af den faktiske udmåling inden for lovens rammer. Rådet har for en stor del måttet henholde sig til de vurderinger af forholdet mellem gerningstyperne, som har fundet udtryk i straffeloven ...

Det er ønskeligt at undgå strafmaksima, der ligger væsentligt over det, som man med rimelighed kan vente at få brug for i udmålingspraksis. Det må siges at høre til den lovgivningsmæssige tradition, at strafmaksimum ofte placeres således, at der kun sjældent ventes at blive tale om at udmåle straf inden for den øvre del – en trediedel, halvdelen eller endog to trediedele – af strafferammen. Det er i almindelighed velbegrundet at fastsætte strafmaksimum således, at der er ”luft” mellem normalniveauet for straffe og strafferammens maksimum. Det gælder navnlig på områder, hvor man let kan forestille sig forbrydelser af en særlig grovhed, selvom man endnu ikke er stødt på dem i praksis

...

... Selvom det tilstræbes at nedsætte unødvendigt høje strafmaksima, vil det dog være et gennemgående træk ved overvejelser vedrørende strafferammer, at der må være et betydeligt spillerum for variationer i straffen for en forbrydelse i dens forskellige grader af grovhed. Der er derfor grund til at overveje, i hvilket omfang man skal gøre brug af den fremgangsmåde at give en lovovertrædelse en delt strafferamme ... Man kan holde en forbrydelses strafmaksimum nede i hovedrammen, hvis man hertil føjer en sideramme med adgang til i særlige tilfælde at gå op til et højere maksimum end det i hovedrammen nævnte.

Denne fremgangsmåde blev fulgt i 1981, da det normale strafmaksimum for forsætlig brandstiftelse, voldtægt og røveri blev nedsat til 6 års fængsel, idet der samtidig tilføjes en sideramme med 10 års maksimum med henblik på særligt skærpende omstændigheder ... [lovændringen er nærmere omtalt i kapitel 20 om almenfarlige og almen-skadelige handlinger, pkt. 2.2.2]. Rådets bemærkninger pegede på visse vanskeligheder ved at angive bestemt, under hvilke betingelser den skærpede sideramme finder anvendelse. Behovet for at anvende de strengeste straffe kan bero på en helhedsbedømmelse, i hvilken der indgår faktorer, som ikke på forhånd kan angives præcist i loven. I § 181, stk. 2, om brandstiftelse og i § 288, stk. 2, om røveri anvendte man formuleringen: ”Hvis (forbrydelsen) har haft en særlig farlig karakter, eller der i øvrigt foreligger særligt skærpende omstændigheder”, hvorved handlingens farlighed fremhæves som et moment, der skal tages i betragtning, men dog ikke er det eneste, der skal lægges vægt på. Tilsvarende fik § 293 om brugstyveri ved en lovændring i 1961 det indhold, at det normale strafmaksimum er fængsel i 1 år, med følgende tilføjelse: ”Under skærpende omstændigheder, *navnlig* når tingen ikke bringes tilbage efter brugen, kan straffen stige til fængsel i 2 år” [lovændringen er omtalt i kapitel 29 om andre formueforbrydelser, pkt. 3.1.2].

Det er muligt, at nogle vil kritisere den foran omtalte lovteknik, som består i at opstille en forhøjet sideramme med henblik på tilfælde, der frembyder ”(særligt) skærpende omstændigheder”. Det kan hævdes, at brugen af et lavere strafmaksimum i hovedrammen en skueret, når realiteten er den, at der alligevel gælder et højere maksimum, hvis anvendelse blot beror på rettens skøn over de skærpende omstændigheder. Straffelovrådet finder imidlertid, at den nævnte lovteknik med delt strafferamme kan være bedre end at opstille een strafferamme med det højeste maksimum. I den delte strafferamme ligger en tilkendegivelse om, at straffen i alle normalt tilfælde – også inden for den grovere ende af den sædvanligt forekommende kriminalitet – skal holde sig inden for hovedrammen, medens anvendelsen af den skærpede sideramme skal begrænses til tilfælde, hvor der kan peges på særlige grovhedsmomenter af en ikke almindeligt forekommende karakter. Den delte strafferamme kan med andre ord være et middel til at be-

grænse strafmulighederne og undgå høje strafmaksima, der må forekomme urealistiske som almindelig regel om den pågældende kriminalitetstype.

... Blandt de omstændigheder, som undertiden taler for en skærpet straf, og som ikke vedrører forbrydelsens grovhed, skal særligt fremhæves den gentagne kriminalitet.

Der har i ældre strafferet været en stærk tilbøjelighed til at opstille skærpede siderammer af enten obligatorisk eller fakultativ karakter med henblik på gentagelsestilfælde. I nyere dansk strafferet spiller sådanne bestemmelser ikke nogen stor rolle ...

Det er straffelovrådets opfattelse, at man bør være meget tilbageholdende med at fremhæve gentagelsestilfælde som en strafforhøjende omstændighed ... Ved fastsættelsen af strafmaksima for de enkelte forbrydelser er det imidlertid nødvendigt at have for øje, at gentagelse – og ikke mindst de gentagne tilbagefald – kan være en omstændighed, som i sig selv eller i kombination med andre udmålingsfaktorer kan tale for straffe, der ligger over normalniveauet for den pågældende gerningstype ...

...I endnu højere grad end gentagen kriminalitet er den samtidige pådømmelse af flere forbrydelser (sammenstød) et forhold, der må tages i betragtning ved fastsættelsen af strafferammens maksimum ...

Det fremgår heraf [§ 88], at straffeloven opstiller en formodning om, at den konkret forskyldte straf for flere eller mange forbrydelser normalt kan rummes inden for en strafferamme, der i princippet er fastsat med henblik på straf for en enkelt forbrydelse. Kun under ”særdels skærpene omstændigheder” forhøjes det strengeste strafmaksimum med indtil det halve. I retspraksis er det forholdsvis sjældent aktuelt at anvende bestemmelsen om forhøjelse af strafmaksimum, fordi de fleste strafferammer ... er så rummelige, at de giver plads for strafskærpelser ved pådømmelse af flere forbrydelser. Men når det overvejes at nedsætte nogle strafmaksima, må man altså være opmærksom på det behov for strafskærpelser i forhold til straffen for den groveste enkeltforbrydelse, som kan foreligge i sammenstødstilfælde ...

Straffelovrådet opfatter det som en fordel at nedsætte strafmaksima, der er udtryk for en uholdbar eller ligefrem forældet vurdering af forbrydelserne og rummer en straftrussel, der er ude af takt med det strafniveau, der findes passende i praksis.”

3.2.3. Endelig kan henvises til s. 101 ff., hvor bl.a. følgende synspunkter kommer til udtryk om strafferammesystemets indvirkning på retsplejelovens regler om straffeprocessuelle tvangsindgreb, herunder navnlig varetægtsfængsling, og straffelovens regler om forældelse:

”En processuel afgrænsning ved hjælp af et strafferetligt rammekriterium har store fordele. Afgrænsningen er enkel og af generel karakter; det er en let sag at slå op i straffeloven eller en særlov og konstatere, om strafmaksimum er af en sådan størrelse, at grundbetingelsen for varetægtsfængsling er opfyldt. Der ville være større vanskeligheder ved en regel, der lod det komme an på, hvor streng en straf der skønnes forskyldt i det konkrete tilfælde. På sagens tidligste stadier kan man jo ofte kun danne sig en usikker og foreløbig opfattelse af de omstændigheder, der vil bestemme strafudmålingen.

Men strafferammekriterier har også visse ulemper. Det forudsætter for det første, at straffelovgivningens strafferammer har et sådant indhold, at en vis strafgrænse kan bruges til at fremhæve de tilfælde, i hvilke fængsling bør være en mulighed, og udskille de tilfælde, hvor fængsling bør være udelukket. Endvidere forudsætter valget af en vis strafferammegrænse, f.eks. den nugældende ved 1 år og 6 måneder, at der er ro om straffelovgivningens strafferammer. I en periode, hvor mange strafferammer ændres, eller hvor blot nogle få praktisk vigtige strafferammer ændres, må proceslovgivningen være parat til at tage op til ny overvejelse, om en vis strafferammegrænse stadig giver en tilfredsstillende afgrænsning af området for varetægtsfængsling.

Det er efter straffelovrådets opfattelse vigtigt at understrege, at proceslovgivningen må indrette sig efter de strafferammer, som vælges af straffelovgivningen ud fra en vurdering af, hvor strenge straffe en vis type af lovovertrædelser bør kunne medføre. Det kan principielt ikke være rigtigt, at en given procesregel skal sætte grænser for, hvor meget der kan laves om på en strafferamme. Konsekvensen heraf kunne blive, at det var vanskeligt at foretage væsentlige strafferammeændringer med det formål at formindske den samlede strafmængde. Derimod kan forhøjelser af strafmaksima vanskeligere komme i konflikt med den omtalte procesregel, bortset fra de formentlig sjældne tilfælde, hvor en sådan forhøjelse bringer en lovovertrædelse, for hvilken der ikke bør kunne varetægtsfængsles, ind under området for § 762, stk. 1.

Der har i straffelovrådet været enighed om, at en revision af strafferammer, som den råd det har arbejdet med – for slet ikke at tale om den, der ville foreligge ved udarbejdelsen af en ny straffelov, en opgave som efter rådets opfattelse ikke er aktuel i Danmark – som udgangspunkt må være ubundet af strafferammegrænsen i § 762, stk. 1. Heraf følger, at det kunne blive aktuelt at foretage ændringer i § 762. Der kunne navnlig blive tale om enten at ændre den generelle strafferammegrænse eller at supplere den med udtrykkelige henvisninger til straffebestemmelser, inden for hvilke varetægtsfængsling fortsat bør være en mulighed, skønt strafmaksimum er bragt ned under grænsen ved 1 år og 6 måneder. Der er således flere lovtekniske løsninger til rådighed inden for retsplejeloven, når man tager det udgangspunkt, at strafferammeændringer ikke bør føre til væsentlige ændringer i området for varetægtsfængsling. Dette har været straffelovrådets udgangspunkt, idet man ikke har ønsket at give anledning til fornyet debat om området for varetægtsfængsling og den faktiske brug af fængsling ...

... Forbrydelsers strafferammer er i de fleste relationer bestemmende for de forældelsesfrister, som gælder efter straffelovens § 93. Den konkret forskyldte straf spiller kun en rolle med hensyn til lovovertrædelser, for hvilke der kun kan ventes idømt bødestraf ...

Om fordelene ved at lade forældelsesreglerne bero på strafferammen og ikke som tidligere på den konkret forskyldte straf henvises til Bet. Nr. 433/1966 s. 12 f. Det forudsattes i betænkningen s. 19, at ved forbrydelser med en delt strafferamme, hvor den højeste ramme er betinget af ”skærpende omstændigheder” o.lign., vil den højeste ramme være afgørende for forældelsesfristen også i konkrete tilfælde, hvor der ikke foreligger skærpende omstændigheder. Hvis anvendelsen af en forhøjet ramme derimod er betinget af nærmere angivne omstændigheder, er det strafmaksimum, der gælder for sådanne til-

fælde, kun afgørende for forældelsesfristen, hvis de nærmere angivne betingelser skønnes at være opfyldt i det konkrete tilfælde ...

Straffelovrådet kan i det væsentlige henholde sig til de tidligere udtalelser. Som det blev fremhævet i betænkningen af 1966, kan der forekomme tvivlstilfælde med hensyn til forholdet mellem strafferammer og beregningen af forældelsesfrister. Det vil næppe altid føles rimeligt, at den med henblik på ”skærpende omstændigheder” fastsatte strafferamme medfører en længere forældelsesfrist også i tilfælde, hvor det er klart, at forbrydelsen foreligger uden skærpende omstændigheder, måske i en lidet grov form ...”

3.3. Begrundelser i nyere lovgivning

3.3.1. Straffelovrådet har til brug ved overvejelserne om en mulig forenkling af strafferammesystemet foretaget en gennemgang af de sidste 25 års ændringer af strafferammer i straffelovens særlige del. Efter affattelsen af lovforslagene synes det at kunne påvises, at i hvert fald nedennævnte hensyn har været medvirkende ved lovgivningsmagtens beslutning om at ændre strafferammen:

3.3.1.1. Almenprævention og den samfundsmæssige vurdering

Almenpræventive hensyn og hensynet til den samfundsmæssige vurdering kommer til udtryk på forskellig måde i lovmotiver, sml. bl.a. forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Vold og børnepornografi) (L 110), hvor det om baggrunden for at forhøje strafferammen i § 235 for udbredelse af børnepornografi anføres, jf. Folketingstidende 1988-89, tillæg A, sp. 2859:

”På den baggrund stilles der forslag om, at strafferammen i § 235 udvides, således at der ud over bøde bliver mulighed for at idømme straf af hæfte eller fængsel indtil 6 måneder. En sådan strafferamme vil på bedre måde markere samfundets afstandtagen fra denne forbrydelsestype og samtidig gøre det strafferetlige værn mod seksuel udnyttelse af børn i erhvervsmæssigt øjemed mere effektivt ...”

I forslaget fra 1994 til § 235, stk. 2, om besiddelse af børnepornografi (L 38) fremhæves såvel hensynet til en begrænsning af produktionen af børnepornografisk materiale og dermed overgrebene som hensynet til pornografiens mulige kriminalitetsforebyggende virkninger, jf. Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 471-72:

”På baggrund af, at produktion af børnepornografisk materiale i mange tilfælde sker ved alvorlige strafbare handlinger mod børn, kan det virke stødende, at besiddelsen af materialet ikke er strafbar. Et forbud mod besiddelse af børnepornografisk materiale markerer en klar afstandtagen fra seksuelt misbrug af børn, samtidig med at det bidrager til at værne børns rettigheder. Dertil kommer, at et forbud mod besiddelse muligvis vil kunne medføre en vis begrænsning af efterspørgslen efter børnepornografisk materiale og dermed også produktionen og de dertil knyttede seksuelle overgreb mod børn.

Det må imidlertid erkendes, at vurderingen af virkningerne af et forbud mod besiddelse af børnepornografi er forbundet med en vis usikkerhed. Det forekommer navnlig vanskeligt at afgøre, hvilken vægt man skal tillægge argumenter om, at børnepornografi kan have en kriminalitetsforebyggende virkning.”

I forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Samfundstjeneste m.v.) (L 84) anføres om baggrunden for udvidelsen af § 183 a til også at omfatte skibskapring og forhøjelsen af strafmaksimum til fængsel indtil på livstid, jf. Folketingstidende 1991-92, tillæg A, sp. 1895:

”En sådan ændring af § 183 a vil være i overensstemmelse med bestræbelserne på at styrke værnet mod terrorisme, og det vil herved blive markeret, at kapring af skibe betragtes som en terrorhandling, der i grovhed kan sidestilles med kapring af fly på grund af den tilstand af ufrihed og frygt, som en sådan kapring skaber blandt helt sagesløse passagerer og besætningsmedlemmer.”

I forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Beskyttelse af vidner m.v.) (L 167) angives som begrundelse for § 123, jf. Folketingstidende 1991-92, tillæg A, sp. 3709 og 3710:

”Baggrunden for forslagene er således et fundamentalt ønske om i det hele taget at sikre de mennesker, der står frem i en retssag, den bedst mulige beskyttelse ...

Men for at opretholde tilliden til retssystemets funktion i samfundet er det også væsentligt at se på, om strafferammerne for de enkelte forbrydelsestyper er fastlagt på en sådan måde, at der også over for forbrydelserne i deres grovere fremtrædelsesformer er mulighed for at udmåle straffe, der er i overensstemmelse med den samfundsmæssige vurdering af de enkelte forbrydelsers grovhed.

I denne forbindelse kan der særligt peges på behovet for en skærpelse af strafferammerne for de forskellige forbrydelsestyper, som vidner kan blive udsat for. Her kan der være god grund til gennem en skærpelse af strafniveauet og strafferammerne at markere samfundets afstandtagen fra disse forbrydelser og samtidig styrke det strafferetlige værn mod represalier over for vidner og mod hindring af strafforfølgning.”

I forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og offererstatningsloven (Bekæmpelse af vold) (L 78) begrundes ændringen af § 247 om strafforhøjelse i gentagelsestilfælde således, jf. Folketingstidende 1993-94, tillæg A, sp. 1345:

”I den offentlige debat om voldskriminaliteten er der flere gange peget på tilfælde, hvor gerningsmanden til en voldsforbrydelse tidligere har begået voldskriminalitet. Den gentagne voldskriminalitet kan i et vist omfang tages til indtægt for, at straffesystemet ikke virker tilstrækkeligt effektivt, og at strengere straffe er påkrævet. Endvidere er netop den gentagne vold i særlig grad udtryk for ligegyldighed over for samfundets regler og over for hensynet til de uskyldige mennesker, som bliver udsat for voldskriminalitet.”

Endvidere kan nævnes forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Straffene for berigelsesforbrydelser m.v.) (L 183), hvor hensynet til almenpræventionen kommer til udtryk på følgende måde, jf. Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4526:

”Efter de oplysninger, der foreligger for justitsministeriet om strafudmålingen i andre lande, er det nærliggende at antage, at der herhjemme anvendes frihedsstraf i videre omfang end i lande, som Danmark normalt ønsker at sammenligne sig med inden for dette område ... Det skal i forbindelse med disse oplysninger fremhæves, at der ikke er grundlag for at antage, at den mere begrænsede anvendelse af frihedsstraf i de nævnte lande skulle have medført nogen svækkelse af retshåndhævelsens effektivitet.”

Undertiden knyttes en skærpet strafferamme til forhold, som i forvejen kan straffes efter særlovgivningen. Til illustration kan henvises til forslag til lov om ændring af udlændingeloven, straffeloven og ægteskabsloven (Tidsubegrænset opholdstilladelse, asyl, familiesammenføring og udvisning m.v.) (L 59), hvor det om anvendelsesområdet for § 125 a nævnes, jf. Folketingstidende 997-98, tillæg A, s. 1587:

”Bestemmelsen forudsættes ikke udelukkende anvendt, hvor strafferammen på fængsel indtil 2 år i udlændingelovens § 59, stk. 3, ikke findes tilstrækkelig. Bestemmelsen forudsættes således anvendt i tilfælde, hvor forholdet skønnes at være så groft, at samfundets reaktion bør give sig udtryk ved anvendelse af straffeloven frem for udlændingeloven. Dette gælder, selv om den konkrete forskyldte fængselsstraf fastsættes til væsentligt mindre end 2 år.”

Sml. også forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, våbenloven, udleveringsloven samt lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige (Gennemførelse af FN-konventionen til bekæmpelse af finansiering af terrorisme, gennemførelse af FN's Sikkerhedsråds resolution nr. 1373 (2001) samt øvrige initiativer til bekæmpelse af terrorisme mv.) (L 35). Heri anføres lignende bemærkninger om anvendelsesområdet for den i straffelovens § 114 e foreslåede overbygning på lovgivningen om ikke spredning af masseødelæggelsesvåben mv. (sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 830 ff.). I samme lovforslag henvises som begrundelse for en maksimumstraf af fængsel på livstid i § 114 til ”den meget alvorlige karakter” af de forbrydelser, som indgår i definitionen af terrorisme (sml. anf. st., s. 875).

Endelig kan peges på forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.) (L 118). Heri anføres om formålet med skærpelserne af strafferammerne for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse og biltyveri (sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2928):

”Forbrydelser mod personer er langt alvorligere end forbrydelser mod penge. Overgreb mod et andet menneske er en forbrydelse mod det helt fundamentale i det danske samfund: Respekten for det enkelte menneske. Enhver form for personfarlig kriminalitet er derfor helt uacceptabel.

Det nuværende straffniveau i sager om personfarlig kriminalitet afspejler efter regeringens opfattelse ikke i tilstrækkelig grad den krænkelse af ofret, der finder sted. Det er vigtigt, at straffeloven angiver, hvordan samfundet ser på sådanne krænkelse, og samfundets klare afstandtagen fra disse handlinger skal afspejles i straffelovens strafferammer. Der er derfor efter regeringens opfattelse behov for en skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse og forsætlig fareforvoldelse.

Formålet med lovforslaget er endvidere at skærpe straffen for biltyveri for at markere den alvor, hvormed samfundet ser på denne form for kriminalitet.”

3.3.1.2. Påvirkning fra og af domstolenes strafudmålingspraksis

3.3.1.2.1. Ved gennemgangen af lovforslagsbemærkninger ses, at ændringer af straffeloven i nogle tilfælde er båret af et ønske om at tilpasse de gældende strafferammer til domstolenes strafudmålingsniveau, sml. bl.a. forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse) (L 174), hvor det i tilknytning til de foreslåede ændringer af strafferammerne for voldtægt, røveri og brandstiftelse anføres, jf. Folketingstidende 1980-81, tillæg A, sp. 3997 og 4003:

”Samtidig foreslås strafferammerne for voldtægt, røveri og brandstiftelse opdelt i en normalramme og en skærpet ramme, idet strafferammerne tilpasses til det gældende udmålingsniveau i disse sager. Efter forslaget skal overtrædelser af § 216 om voldtægt, § 288 om røveri og § 181 om brandstiftelse bedømmes indenfor en normalramme på fængsel indtil 6 år, men straffen skal kunne stige til fængsel i 10 år, hvis der foreligger særligt skærpene omstændigheder. Samtidig foreslås gældende strafminima ophævet ...

Justitsministeriet kan tiltræde, at der i ordinære tilfælde af voldtægt, røveri og brandstiftelse bør gælde et strafmaksimum på fængsel indtil 6 år, og at gældende strafminima bør ophæves. En strafferamme på højst 6 års fængsel vil efter de af straffelovrådet fremhævede statistiske oplysninger være fuldt tilstrækkelig med henblik på sådanne ukvalificerede overtrædelser.”

Endvidere kan henvises til forslaget til lov om ændring af borgerlig straffelov (Vold og børnepornografi) (L 110), hvor det om strafferammer og strafudmåling for vold nævnes, jf. Folketingstidende 1988-89, tillæg A, sp. 2865 og 2866:

”Straffelovrådet har i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse s. 145-146 udarbejdet en oversigt over strafudmålingen i voldssager til brug for sine overvejelser om, hvilke strafferammer der skal fastsættes i de nye voldsbestemmelser. Straffelovrådet har i den forbindelse taget det udgangspunkt, at strafferammerne stort set bør

tillade samme straffniveau for de forskellige gerningstyper, som er anvendt i hidtidig praksis. Straffelovrådet har på den baggrund foreslået, at normalrammen i § 244 fastsættes til bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder (et mindretal har foreslået et strafmaksimum på 1 år). Strafferammerne i § 245 og § 246 er foreslået fastsat til fængsel i henholdsvis 4 og 8 år.

Justitsministeriet har ved udarbejdelsen af forslaget fulgt Straffelovrådets indstilling ...

Justitsministeriet lægger i den forbindelse afgørende vægt på at fremhæve, at strafmaksima i §§ 244-246 i overensstemmelse med Straffelovrådets indstilling er fastsat ud fra overvejelser om – bl.a. støttet på oplysninger om gældende udmålingspraksis – hvilken straf der bør kunne være plads til at udmåle for den enkelte gerningstype i sin grovest tænkelige form. Der er derimod ikke i kraft af selve de fastsatte strafmaksima tilsigtet nogen generel påvirkning af det faktiske udmålingsniveau i voldssager. Det foreslåede normalmaksimum i § 244 skal således ikke opfattes som et signal til en lavere strafudmåling, men er udtryk for en tilpasning af lovens hovedregel til det faktiske behov for udmåling i det store flertal af almindelige voldssager ...”

Endelig kan peges på forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Tavshedspligt) (L 6), hvor det om nedsættelsen af strafferammen for krænkelse af tavshedspligten i offentlig tjeneste eller hverv mv. anføres, jf. Folketingstidende 1985-86, tillæg A, sp. 257:

”Strafferammen for krænkelse af tavshedspligten i offentlig tjeneste eller hverv m.v. foreslås ændret fra at være bøde, hæfte eller under skærpende omstændigheder fængsel indtil 1 år, til at være bøde, hæfte eller fængsel indtil 6 måneder. Der er ikke herved tilsigtet en almindelig ændring af straffniveauet ...”

3.3.1.2.2. Ændringer af straffeloven har i nogle tilfælde tilsigtet at skærpe domstolenes strafudmålingsniveau inden for bestemte forbrydelsestyper. Det er f.eks. sket som led i en ændret affattelse af de kriterier, der betinger anvendelsen af en skærpet strafferamme, sml. forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og offererstatningsloven (Bekæmpelse af vold) (L 78), hvor en ændret affattelse af straffelovens § 247 bl.a. ledsages af følgende bemærkninger, jf. Folketingstidende 1993-94, tillæg A, sp. 1346:

”Justitsministeriet foreslår derfor, at der gennem en ændret affattelse af § 247 indføres en almindelig gentagelsesvirkning for *alle* voldsforbrydelser og uanset udfaldet af den tidligere voldssag. Lovforslaget tilsigter, at domstolene i tilfælde af gentagelse forhøjer straffen med omkring en trediedel i forhold til den straf, der i dag ville blive fastsat, bl.a. i lyset af, at der er tale om recidiv. Som eksempel kan nævnes en voldssag, der som førstegangstilfælde i dag ville udløse en straf på f.eks. fængsel i 60 dage, og som bl.a. efter karakteren af den udøvede vold og det tidligere forhold i gentagelsestilfælde ville udløse straf af fængsel i 3 måneder. Gennemføres forslaget, forudsættes det, at dette forhold fremtidig vil udløse en straf af fængsel i 4 måneder.

Gentagelsesvirkningen forventes ikke i alle tilfælde at slå igennem med ganske samme styrke, idet det i nogen grad må afhænge af voldsforholdets nærmere beskaffenhed. Det tilsigtes dog, at den fulde strafforhøjelse med en trediedel generelt skal ske i voldstilfælde inden for normalområdet i modsætning til navnlig de groveste voldssager.

Hvad angår karakteren af det eller de tidligere voldsforhold bemærkes, at dette forholds grovhed ikke i sig selv bør tillægges afgørende betydning. Som eksempel kan nævnes en voldssag, der som førstegangstilfælde ville udløse en straf på f.eks. fængsel i 3 måneder, og hvor gerningsmanden tidligere har begået et relativt ubetydeligt voldsforhold, hvor der f.eks. er idømt bøde, således at der efter gældende praksis ikke ville ske nogen forhøjelse af straffen for det nye forhold. Gennemføres lovforslaget, forudsættes straffen i et sådant tilfælde ligeledes forhøjet, således at sagen udløser en straf af fængsel i 4 måneder.”

Der kan endvidere henvises til forslag til lov om ændring af straffeloven, våbenloven og lov om restaurations- og hotelvirksomhed m.v. (Skærpe af straffen for særlig grov vold og for besiddelse af knive og slagvåben, sikkerhedsmæssige krav til restaurations- og hotelvirksomhed m.v.) (L 145), hvor en tilsigtet skærpe af strafudmålingen i de groveste tilfælde af vold kommer til udtryk som led i en ændret affattelse af straffelovens §§ 245 og 246, jf. Folketingstidende 1996-97, tillæg A, s. 3206:

”Det foreslås derfor at skærpe straffen i de groveste voldstilfælde. Dette skal ske ved inden for de eksisterende strafferammer at forhøje straffen med gennemgående 1 år i de sager, der falder ind under straffelovens to bestemmelser om den grove vold (§§ 245 og 246), og hvor der i dag idømmes fængsel i over 1 år. Straffen skal således eksempelvis forhøjes fra 2 til 3 år. En sådan forhøjelse vil efter den seneste domsstatistik omfatte ca. 40 sager om året, dvs. de allergroveste sager efter § 245 (ca. 20) og stort set alle sager efter § 246 (ca. 20).

...

Den ovennævnte strafskærpe af tilfælde, der falder ind under § 245, foreslås gennemført ved at indsætte et nyt punktum i stk. 1 med følgende ordlyd:

”Har et sådant legemsangreb haft betydelig skade på legeme eller helbred til følge, skal dette betragtes som en særligt skærpende omstændighed.”

Samtidig skal der gennemføres en sproglig konsekvensændring af stk. 2, der foreslås affattet således:

”Den, som uden for de i stk. 1 nævnte tilfælde tilføjer en anden person skade på legeme eller helbred, straffes med fængsel indtil 4 år.”

...

Strafskærpelsen inden for § 246 foreslås gennemført ved at ændre ordene ”haft så alvorlige følger” til: ”haft så alvorlige skader eller døden til følge” ...”

3.3.1.2.3. Forhøjelse af strafferammer har også været en af de måder, som lovgivningsmagten har anvendt, når den har ønsket at skærpe straffniveauet for bestemte forbrydelser. Sml. herved forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpe af straffen for vold-

tægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.) (L 118), hvor en tilsigtet skærpelse af straffniveauet bl.a. i visse voldssager fremkommer som led i en forhøjelse af strafferammerne i straffelovens §§ 244-246, jf. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2934-35:

”Forslaget tilsigter, at straffen i voldssager gennemgående forhøjes med omkring en tredjedel i forhold til den straf, der i dag ville blive fastsat af domstolene. Det forhøjede straffniveau på omkring en tredjedel skal efter forslaget anvendes i de sager, der falder ind under straffelovens to bestemmelser om den grove vold (straffelovens § 245 og § 246). Det forudsættes således f.eks., at en sag om vold efter straffelovens § 245, der i dag af domstolene straffes med 3 måneders fængsel, efter lovændringen skal straffes med 4 måneders fængsel.

Vold omfattet af straffelovens § 244 har ikke tilsvarende grove karakter som vold, der falder ind under §§ 245 og 246. Også når der er tale om simpel vold, som skal bedømmes efter § 244, vil der imidlertid ofte foreligge en sådan alvorlig krænkelse af ofret, at der efter Justitsministeriets opfattelse er behov for en skærpelse af straffene.

Forslaget tilsigter derfor, at den nævnte forhøjelse med omkring en tredjedel i forhold til nuværende praksis som overvejende hovedregel ligeledes skal slå igennem i voldssager, der er omfattet af straffelovens § 244. Det gælder f.eks. sager om såkaldt gadevold, hvor gerningsmanden på gaden eller tilsvarende steder overfalder en person, som gerningsmanden ikke kender, og hvor ofret hverken ved ord eller handling kan siges at have foranlediget volden. Her bør der således ske en forhøjelse af straffniveauet også i de tilfælde, hvor gadevolden ikke har haft en så grov karakter, at forholdet er omfattet af §§ 245 eller 246. Det samme gælder med hensyn til f.eks. sager om såkaldt familievold – det vil sige vold mod en ægtefælle, samlever eller kæreste mv. – samt sager om vold mod børn.

Samtidig med, at der som overvejende hovedregel tilsigtes en forhøjelse af straffniveauet med omkring en tredjedel i sager om vold efter straffelovens § 244, er der efter Justitsministeriets opfattelse grund til at tilstræbe en vis yderligere nuancering af straffniveauet i sager om simpel vold, alt efter hvilken type af voldssag der er tale om. Selv om også simpel vold opstået i forbindelse med værtshusbesøg mv. kan indebære en alvorlig krænkelse af ofret, finder Justitsministeriet således ikke, at der i sager af denne karakter – sammenlignet med f.eks. sager om såkaldt gadevold eller vold mod børn – er tilstrækkelig anledning til generelt at forhøje straffniveauet. Den nævnte strafforhøjelse i sager efter straffelovens § 244 tilsigter derfor ikke at slå igennem i sager om såkaldt restaurationsvold.”

3.3.1.3. Retspraksis har ”udnyttet” den nuværende strafferamme

At retspraksis har ”udnyttet” den gældende strafferamme indgik bl.a. ved den seneste ændring af straffelovens § 191 om grov narkotikakriminalitet, sml. forslag til lov om ændring af borgerlig straf-

felov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af retsplejeloven (Psykisk abnormitet, narkotikakriminalitet, beskyttelse af diplomater m.v.), hvor det om skærpet straf for narkotikakriminalitet nævnes, jf. Folketingstidende 1974-75, tillæg A, sp. 1621:

”I forbindelse med justitsministeriets redegørelse af marts 1972 til folketingets narkotikaudvalg anmodede ministeriet i april 1972 rigsadvokaten om en udtalelse om, hvorvidt strafferammen i straffelovens § 191 burde forhøjes.

Rigsadvokaten svarede bl.a.:

”Grove overtrædelser af narkotikalovgivningen viser fortsat stigning, ikke mindst som følge af tilgangen af morfinbase. Da det er nærliggende at antage, at der i fremtiden vil forekomme tilfælde, der i grovhed overstiger dem, hvor der har været brug for det gældende maksimum, finder jeg det ønskeligt, at strafferammen forhøjes. En forhøjelse af strafferammen kan ikke ventes at ville medføre en almindelig forhøjelse af udmålingsniveauet, ligesålidt som indførelsen af straffelovens § 191 har haft denne konsekvens ...”

Rigsadvokaten oplyste samtidig, at der i tiden fra bestemmelsens ikrafttræden den 1. juli 1969 til den 31. december 1971 i 13 tilfælde var anvendt straf på fængsel i 4 år eller derover for overtrædelse af § 191. I ét tilfælde var strafferammens maksimum på 6 år blevet anvendt.

Siden rigsadvokatens udtalelse er strafferammens maksimum blevet anvendt i 5 tilfælde.

Justitsministeriet finder på denne baggrund, at straffelovens § 191 bør ændres, således at der gives domstolene mulighed for at idømme op til 10 års fængsel for de allergroveste, normalt internationalt prægede forhold.”

3.3.1.4. Gentagelse

I lovmotiver ses ikke sjældent henvist til gentagelse. Udtrykket ”gentagelse” omfatter her undertiden også tilfælde, hvor der i strafferetlig forstand foreligger sammenstød, det vil sige flere forhold begået uden mellemkommende dom. Til illustration kan henvises til forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og offererstatningsloven (Bekæmpelse af vold) (L 78) omtalt under pkt. 3.3.1.1 ovenfor. Endvidere kan henvises til forslaget til lov om ændring af udlændingeloven, straffeloven og ægteskabsloven (Tidsubegrænset opholdstilladelse, asyl, familiesammenføring og udvisning m.v.) (L 59), hvor det om anvendelsesområdet for § 125 a anføres, jf. Folketingstidende 1997-98, tillæg A, s. 1587:

”Skærpende omstændigheder vil for eksempel foreligge, hvis der er tale om organiseret eller professionel menneskesmugling. I vurderingen indgår også, om der er tale om et enkeltstående forhold, eller om der er tale om en mere systematisk adfærd ...”

Hensynet til gentagelse ses også anført i forslaget til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og våbenloven (Styrkelse af politiets muligheder for at efterforske alvorlig kriminalitet, konfiskation, øget vidnebeskyttelse og skærpelse af straffen for våbenbesiddelse m.v.) (L 98), jf. Folketingstidende 1996-97, tillæg A, s. 2510-11:

”*Gentagelsestilfælde* skal også betragtes som en særligt skærpende omstændighed. I disse tilfælde skal der ske en betydelig skærpelse af straffen, idet der her typisk vil være tale om personer, som efter, at et skydevåben er beslaglagt eller konfiskeret, på ny skaffer sig skydevåben. Straffen forudsættes her at være fra 3 til 6 måneders fængsel.”

Endelig kan nævnes forslag til lov om ændring af straffeloven (Afkriminalisering af prostitution m.v. samt kriminalisering af kunder til prostituerede under 18 år) (L 43), hvor det om strafferammen i § 223 a anføres, jf. Folketingstidende 1998-99, tillæg A, s. 935:

”Det foreslås, at strafferammen for overtrædelse af bestemmelsen bliver bøde, hæfte eller fængsel indtil 2 år. Der er ved fastsættelsen af maksimumstraffen taget hensyn til, at bestemmelsen bl.a. vil omfatte de formentlig sjældne tilfælde, hvor der er tale om mange forhold begået af en ”fast” kunde.”

3.3.1.5. Handlingens farlige karakter mv.

Hensynet til handlingens farlige karakter mv. indgår ofte, når der er spørgsmål om at ændre strafferammen. Det kan ses i sammenhæng med det synspunkt, at strafferammen skal udtrykke samfundets vurdering af handlingen, jf. herved afsnit 4 nedenfor om dette synspunkts betydning ved indretningen af strafferammesystemet i de andre nordiske lande. Til illustration kan henvises til forslaget til lov om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af retsplejeloven (Psykisk abnormitet, narkotikakriminalitet, beskyttelse af diplomater m.v.), hvor synspunktet kommer således til udtryk i begrundelsen for at skærpe strafferammen i straffelovens § 191, stk. 1, 2. pkt., jf. Folketingstidende 1974-75, tillæg A, sp. 1621-22:

”Sådanne forhold [de allergroveste, normalt internationalt prægede forhold] vil normalt kun foreligge ved overdragelse m.v. af de særlig farlige eller skadelige stoffer som f.eks. heroin og morfinbase og normalt kun, hvis der er tale om et betydeligt kvantum. Den høje straf bør dog også kunne anvendes, hvis handlingen i øvrigt har haft en særlig farlig karakter, hvilket f.eks. kan være tilfældet ved salg af mindre kvantum farlige stoffer med henblik på oparbejdelse af et marked.”

Endvidere kan henvises til forslag til lov om ændring af straffeloven (Datakriminalitet) (L 221), hvor det om skærpelsen af strafferammen i § 193 om forstyrrelse i driften af almindelige samfærdselsmidler mv. anføres, jf. Folketingstidende 1984-85, tillæg A, sp. 4384:

”For så vidt angår strafferammen i § 193 bemærker straffelovrådet, at det gældende strafmaksimum efter § 193 på fængsel i 3 år efter rådets opfattelse er for lavt under hensyn til de meget betydelige skadevirkninger, som de i § 193 beskrevne handlinger kan medføre ...

Justitsministeriet kan tiltræde straffelovrådets synspunkter vedrørende udformningen af bestemmelsen i straffelovens § 193. Justitsministeriet kan i den forbindelse tiltræde straffelovrådets opfattelse af, at det gældende strafmaksimum i bestemmelsen på fængsel i 3 år må forekomme alt for lavt, såfremt der konkret foreligger særligt skærpende omstændigheder. Som anført foran kan der således forekomme særdeles graverende tilfælde, hvor f.eks. værdipapircentralen eller kildeskattedirektoratet for længere tid sættes ud af funktion i forbindelse med indgreb mod dataanlæg. Justitsministeriet finder et strafmaksimum på fængsel i 6 år som foreslået af straffelovrådet passende.”

I forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Vold og børnepornografi) (L 110) kommer hensynet til handlingens (henholdsvis børnepornografis og voldens) farlige karakter til udtryk på følgende måde, jf. Folketingstidende 1988-89, tillæg A, sp. 2859 og 2861:

”Siden forbuddet mod handel med børnepornografi blev optaget i straffelovens § 235 i 1980, har der kun været et begrænset antal sager om overtrædelse af forbuddet. Uanset om der aktuelt kan påvises noget praktisk behov for en strafferammeskærpelse, kan man generelt rejse det spørgsmål, om en strafferamme med bøde for denne type kriminalitet fortsat kan anses for passende og tidssvarende, også med henblik på de groveste former, som denne forbrydelse kan fremtræde i.

Det er også et spørgsmål, hvorvidt de straffe, der udmåles i voldssager, kan anses for passende ikke kun ud fra almen- og specialpræventive synspunkter, men også ud fra en proportionalitetsvurdering af forholdet mellem forbrydelsens grovhed og den forskyldte straf.”

Hensynet til handlingens farlighed er også fremhævet i begrundelsen for § 192 a om besiddelse mv. af særligt farlige våben mv., jf. Folketingstidende 1996-97, tillæg A, s. 2511 f., og for bestemmelsen om grov miljøkriminalitet i § 196, jf. Folketingstidende anf.st., s. 3336, hvor det om den sidstnævnte bestemmelse anføres:

”En bestemmelse som den foreslåede vil også være i overensstemmelse med det gennem årene ændrede samfundsmæssige syn på miljøkriminalitet bl.a. i lyset af den voksende, brede erkendelse af, at det er vigtigt at bevare og forbedre miljøet, og af, at overtrædelse af miljølovgivningen kan have langsigtede, alvorlige konsekvenser for denne væsentlige samfundsinteresse. De skader og omkostninger af såvel ideel som økonomisk art, som den grove form for miljøkriminalitet påfører samfundet, kan således være langt alvorligere end følgerne af groft hærværk, der efter straffelovens § 291, stk. 2, har et strafmaksimum på 4 års fængsel. ”

3.3.1.6. Harmonisering inden for loven

I mange lovforslag fremhæves som et væsentligt element hensynet til at sikre, at forbrydelser af samme grovhed skal kunne straffes på samme måde. Til illustration kan henvises til forslaget til lov om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse) (L 174), hvor det om straffesammenhængen for røveri og voldtægt anføres, jf. Folketingstidende 1980-81, tillæg A, sp. 4001-02:

”Alt i alt finder rådet dog at burde foreslå et strafmaksimum på fængsel indtil 10 år. Der gives i den forbindelse udtryk for, at det må forekomme rigtigt, at der gælder det samme legale strafmaksimum for røveri og voldtægt, hvis fælles særkende er, at der er udøvet tvang ved vold eller trussel om vold ...

Justitsministeriet kan tiltræde de synspunkter og forslag vedrørende voldtægt, røveri og brandstiftelse, som har fundet udtryk i straffelovrådets betænkning. Det foreliggende lovforslag er derfor udformet i overensstemmelse hermed.”

Sml. også forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Straffene for berigelsesforbrydelser m.v.) (L 183), hvor det om den nye formulering af § 285 bemærkes, jf. Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4522 og 4524:

”I de senere års kriminalpolitik har der samtidig gjort sig en tendens gældende i retning af en omvurdering af forholdet mellem strafudmålingen for forskellige typer af forbrydelser. Det har bl.a. været anført, at straffene for berigelsesforbrydelser ikke står i et efter en nutidig bedømmelse rimeligt forhold til straffene for andre forbrydelser ...

... at der gennem en sænkning af strafudmålingsniveauet for berigelsesforbrydelser vil kunne opnås et mere rimeligt forhold mellem straffene for berigelsesforbrydelser og straffene for andre forbrydelser, herunder voldsforbrydelserne, hvor der i de seneste år ud fra bl.a. de samme hensyn er gennemført en skærpelse i udmålingspraksis for visse typer af sager.”

I forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (L 125) begrundes forslaget om at forhøje strafferammen i § 110 c om overtrædelse bl.a. af bestemmelser eller forbud givet til gennemførelse af forpligtelser som medlem af FN således, jf. Folketingstidende 1984-85, tillæg A, sp. 2338:

”Forslagsstillerne er af den opfattelse, at domme for våbensmugleri set i forhold til andre straffelovsovertrædelser, bør være udtryk for en sådan strengthed, at respekten for beslutninger i FNs sikkerhedsråd ikke undergraves og ikke medvirker til i udlandet at skabe tvivl om Danmarks vilje til at gøre det klart for ”dødens købmænd”, at det ikke skal kunne betale sig at overtræde FNs våbenembargo, men at der tværtimod er tale om en overordentlig alvorlig forbrydelse set i forhold til mange andre straffelovsovertrædelser.”

Hensynet til harmonisering genfindes også i begrundelsen for forslaget om en ændret strafferamme i § 264, stk. 2, om uberettiget at gøre sig bekendt med en virksomheds erhvervshemmeligheder, sml. Folketingstidende 1984-85, tillæg A, sp. 4382-83:

”Efter den gældende strafskærpselsesbestemmelse i § 264, stk. 2, er strafmaksimum som nævnt fængsel i 4 år. Straffelovrådet finder, at dette maksimum, som er mere end dobbelt så højt som normalmaksimum for tyveri efter straffelovens § 285, er for højt ... Rådet foreslår på den baggrund, at der fastsættes et fælles strafmaksimum for de to strafskærpselsesbestemmelser i § 263, stk. 3, og § 264, stk. 2, på fængsel i 2 år.

Justitsministeriet kan tiltræde, at der i lighed med de øvrige fredskrænkelser i §§ 263-264 d bør gælde et normalmaksimum på fængsel i 6 måneder for den foreslåede nye bestemmelse om indtrængen i dataanlæg. Justitsministeriet kan endvidere tiltræde, at der bør være mulighed for forhøjet straf i de tilfælde, hvor denne nye type fredskrænkelser, som efter justitsministeriets opfattelse kan være af særdeles alvorlig karakter, begås under særligt skærpende omstændigheder. Denne mulighed bør efter justitsministeriets opfattelse også stå åben i de tilfælde, hvor de øvrige forbrydelser efter straffelovens § 263 begås under tilsvarende omstændigheder. Justitsministeriet kan på den baggrund tiltræde straffelovrådets forslag om en ny strafskærpselsesregel i § 263, stk. 3, som omfatter alle tilfælde, hvor forbrydelserne i § 263, stk. 1 og 2, begås under særligt skærpende omstændigheder, og at strafskærpselsesreglen i § 264, stk. 2, ændres således, at strafskærpselsesgrundene udformes i overensstemmelse med strafskærpselsesgrundene i forslaget til § 263, stk. 3, samt at strafmaksimum i § 264, stk. 2, nedsættes fra fængsel i 4 år til fængsel i 2 år.”

I forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Tavshedspligt) (L 6) fremhæves i bemærkningerne til den ændrede formulering af reglerne om tavshedspligt ligeledes hensynet til harmonisering, jf. Folketingstidende 1985-86, tillæg A, sp. 270:

”Justitsministeriet finder ikke, at der er grund til at overveje afgørende ændringer i straffniveauet, men har dog fundet, at straffen for krænkelse af tavshedspligten bør være ens, hvad enten der herved krænkes offentlige eller private interesser, og hvad enten den, der krænker tavshedspligten, virker i offentlig tjeneste eller hverv eller i henhold til offentlig beskikkelse eller anerkendelse. Justitsministeriet foreslår derfor, at krænkelse af tavshedspligten straffes med bøde, hæfte eller fængsel indtil 6 måneder ...”

Som et andet eksempel kan henvises til forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Samfundstjeneste m.v.) (L 84), hvor det om ændringen af strafferammerne i § 263, stk. 3, og § 264, stk. 2, nævnes, jf. Folketingstidende 1991-92, tillæg A, sp. 1895-96:

”Der har i den forbindelse været rejst spørgsmål om, hvorvidt et strafmaksimum på fængsel indtil 2 år kan anses for tilstrækkeligt. Der kan herved bl.a. henvises til, at det kan bero på tilfældige omstændigheder, om tilegnelsen af informationer strafferetligt skal bedømmes som tyveri, der forudsætter borttagelse af en rørlig ting, med et strafmaksimum efter straffelovens § 286, stk. 1, på 4 års fængsel, eller alene som en fredskrænkelser

krænkelser med et strafmaksimum på 2 års fængsel. De økonomiske konsekvenser af forbrydelsen vil uanset den strafferetlige kvalifikation kunne være de samme.

Efter Justitsministeriets opfattelse må det ud fra lighedsbetragtninger principielt anses for uheldigt, at strafmaksimum for den form for industrispionage, der sker ved en fredskrænkelser, kun er halvt så højt som strafmaksimum for groft tyveri. Der kan tænkes tilfælde af industrispionage, hvor den økonomiske fordel for gerningsmanden og skadevirkningerne for den ramte virksomhed er så store, at forholdet i strafudmålingsmæssig henseende i hvert fald må sidestilles med groft tyveri, og at et strafmaksimum på fængsel indtil 2 år derfor må anses for utilstrækkeligt.

Justitsministeriet foreslår på den baggrund, at strafmaksimum i straffelovens § 263, stk. 3, og § 264, stk. 2, forhøjes fra fængsel indtil 2 år til fængsel indtil 4 år.”

Endvidere fremgår sm.st., sp. 1896, om harmoniseringen af strafferammerne for uagtsomt manddrab og uagtsom grov legemsbeskadigelse:

”Ved lov nr. 272 af 3. maj 1989 blev der blandt andet gennemført en ændring af straffelovens § 249 om uagtsom (betydelig) legemsbeskadigelse, der blandt andet indebærer, at straffen for overtrædelsen af bestemmelsen er bøde, hæfte eller fængsel indtil 4 måneder eller under skærpende omstændigheder fængsel indtil 4 år.

Med henblik på at bringe strafferammen i straffelovens § 241 om uagtsomt manddrab i overensstemmelse med strafferammen i straffelovens § 249 foreslås det, at normalstrafferammen i straffelovens § 241 skærpes til ud over bøde og hæfte også at omfatte fængsel indtil 4 måneder. Strafmaksimum på fængsel indtil 4 år, når uagtsomt manddrab er begået under skærpende omstændigheder, foreslås opretholdt uændret.”

I forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Beskyttelse af vidner m.v.) (L 167) begrundes § 123 bl.a. med hensynet til at give ”en beskyttelse på linie med, hvad der gælder for personer, der handler i offentlig tjeneste eller hverv, jf. straffelovens § 119”, sml. Folketingstidende 1991-92, tillæg A, sp. 3713. En lignende betragtning genfindes i bemærkningerne til den ændrede affattelse af § 247, jf. Folketingstidende 1993-94, tillæg A, sp. 1346-47, hvor det anføres:

”Justitsministeriet har endvidere overvejet, om det vil være muligt og hensigtsmæssigt at øge det strafferetlige værn mod vold, der begås over for særligt udsatte grupper. Mens det som ovenfor nævnt næppe vil være påkrævet eller hensigtsmæssigt generelt at øge strafudmålingen i voldssager, kan der være grund til – ikke mindst som en præventiv foranstaltning – at øge straffen ved vold, der udøves over for personer, som f.eks. i kraft af deres erhverv løber en særlig risiko eller udfører særlige funktioner. Som eksempel kan nævnes, at hyrevognschauffører normalt er i den situation, at de modtager deres passagerer på alle døgnets tidspunkter og under forhold, hvor det kan være svært at bedømme risikoen herved. Hyrevognschaufføren er desuden normalt forpligtet til at køre kunden derhen, hvor denne ønsker, og er herunder ofte alene med kunden uden mulighed for at tilkalde hurtig hjælp. Tilsvarende kan nævnes, at privat sundhedsperso-

nale, f.eks. læger, sygeplejersker o.lign., der kører vagtkørsel på alle døgnets tidspunkter og herunder medbringer medicin, kan være særlig udsat for overfald og i mange tilfælde uden mulighed for at vurdere risikoen eller på anden måde forebygge angreb. Endvidere vil personale ved f.eks. døgnåbne kiosker eller tankstationer – afhængig af karakteren af deres arbejdsforhold – kunne være omfattet.

Justitsministeriet finder ikke grundlag for at formulere et specielt gerningsindhold i straffeloven vedrørende vold mod sådanne persongrupper. De overfald, der her er tale om, omfattes direkte af de gældende bestemmelser i straffelovens §§ 244-246. Derimod kan der være grund til at fastsætte en skærpet strafferamme for sådan kriminalitet, bl.a. for derigennem også at højne straffniveauet. Selv om det må antages, at domstolene allerede i dag i et vist omfang ved strafudmålingen tillægger det vægt, om en voldsforbrydelse er udøvet mod en person, der tilhører sådanne særlig udsatte grupper, finder Justitsministeriet det rigtigst, at der i straffeloven indsættes en udtrykkelig regel, hvorefter strafferammen for vold, der udøves mod disse grupper, forhøjes med indtil det halve, og således, at retterne ved strafudmålingen i sådanne sager skærper straffen med omkring en trediedel i forhold til det nugældende niveau.

Herved opnås tillige en vis tilnærmelse til det strafferetlige værn, der bl.a. efter straffelovens § 119 ydes personer i offentlig tjeneste eller hverv.”

Sml. tillige bemærkningerne til § 196 om grov miljøkriminalitet, hvor man fremhæver ønsket om ”[e]n markering af, at den særligt grove miljøkriminalitet anses for alvorlig på linie med f.eks. groft hærværk og grov skattekriminalitet” (Folketingstidende 1996-97, tillæg A, sp. 3336) samt forslag til lov om ændring af retsplejeloven, straffeloven og erstatningsansvarsloven (Styrkelse af retsstillingen for ofre for forbrydelser m.v.) (L 144), hvor hensynet til harmonisering angives som et væsentligt element i forslaget om at inddrage homoseksuelle forhold under incestbestemmelsen i § 210, jf. Folketingstidende 1996-97, tillæg A, 3175-76:

”Justitsministeriet er derfor enig med rigsadvokaten i, at det også bør være strafbart for forældre at have et incestuøst forhold til et barn af samme køn.

Derved bringes straffelovens bestemmelse om incest på dette punkt i overensstemmelse med bestemmelserne i §§ 216-220 og 222-223 om forbrydelser mod kønssædeligheden, der i medfør af bestemmelsen i § 225 finder tilsvarende anvendelse med hensyn til kønslig omgængelse med en person af samme køn.

Justitsministeriet er også enig med rigsadvokaten i, at der i incestsager bør være sidestilling mellem samleje og anden kønslig omgængelse end samleje.

Derved bringes straffelovens bestemmelse om incest også på dette punkt i overensstemmelse med bestemmelserne i §§ 216-223 om forbrydelser mod kønssædeligheden, der i medfør af bestemmelsen i § 224 finder tilsvarende anvendelse med hensyn til anden kønslig omgængelse end samleje.

Det foreslås derfor at ændre straffelovens § 210, stk. 3, således at anden kønslig omgængelse end samleje sidestilles med samleje i strafmæssig henseende, og således at bestemmelsen også omfatter kønslig omgængelse med en person af samme køn.”

3.3.1.7. International harmonisering

Forslag om ændrede strafferammer ses også motiveret med ønsket om at tilvejebringe et straffniveau, der svarer til niveauet i lande, som Danmark normalt sammenlignes med. Til illustration kan henvises til forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af retsplejeloven (Psykisk abnormitet, narkotikakriminalitet, beskyttelse af diplomater m.v.), hvor dette hensyn udmøntes på følgende måde, jf. Folketingstidende 1974-75, tillæg A, sp. 1621:

”I 1972 er de tilsvarende bestemmelser i Finland, Norge og Sverige blevet ændret, således at maksimumstraffen i alle tre lande nu er fængsel i 10 år. Også i de fleste andre vesteuropæiske lande er maksimumstraffen 10 års fængsel eller mere.”

Hensynet til ligestilling med straffniveauet i andre lande genfindes i forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Straffene for berigelsesforbrydelser) (L 183), jf. herved Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4526:

”Efter de oplysninger, der foreligger for justitsministeriet om strafudmålingen i andre lande, er det nærliggende at antage, at der herhjemme anvendes frihedsstraf i videre omfang end i lande, som Danmark normalt ønsker at sammenligne sig med inden for dette område ... Det skal i forbindelse med disse oplysninger fremhæves, at der ikke er grundlag for at antage, at den mere begrænsede anvendelse af frihedsstraf i de nævnte lande skulle have medført nogen svækkelse af retshåndhævelsens effektivitet.”

Endelig kan henvises til bemærkningerne til forslaget om en skærpet strafferamme for handel mv. med børnepornografi fra 1988, jf. Folketingstidende 1988-89, tillæg A, sp. 2859-60:

”Herudover vil den foreslåede ændring af strafferammen i § 235 bringe retstilstanden i Danmark bedre på linie med retstilstanden i Sverige og Norge, hvor strafferammen for børnepornografi går op til fængsel i henholdsvis 6 måneder og 2 år.”

Undertiden anvendes synspunktet som begrundelse for strafskærpelse med henblik på at modvirke, at Danmark bliver ”fristed” for en bestemt form for kriminalitet, sml. forslag til lov om ændring af straffeloven (Racediskrimination m.v.) (L 46), Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 528 og 529:

”Lovforslaget har til formål at skærpe straffen for visse former for overtrædelser af straffelovens § 266 b om racediskrimination m.v. navnlig med henblik på at søge at imødegå, at Danmark bliver et fristed for udbredelse af nazistisk og racistisk propaganda ...

Den seneste tids begivenheder i Danmark kan tages som tegn på, at nynazister – især fra Tyskland – opfatter Danmark som et fristed, hvorfra der kan udbredes litteratur m.v. med nazistiske og racistiske ytringer. Også af hensyn til Danmarks internationale omdømme er det vigtigt at hindre dette ... Navnlige for at imødegå, at Danmark bliver et fristed for udbredelse af nazistisk og racistisk propaganda, foreslås det, at bøde udgår af strafferammen, hvis forholdet har karakter af propagandavirksomhed ...”

3.3.1.8. Spredning af straffene

Forslag om ændrede strafferammer ses også motiveret med ønsket om at fremme en større differentiering i strafudmålingen, sml. forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse) (L 174), hvor det i tilknytning til straffen for røveri fremhæves, jf. Folketingstidende 1980-81, tillæg A, sp. 4001 og 4002:

”Det må efter rådets opfattelse anses for uheldigt, at de gældende strafmaksima i så udpræget grad afviger fra de vurderinger af forbrydelsens karakter og reaktionsbehov, som viser sig i den gældende udmålingspraksis. Det er efter straffelovrådets opfattelse samtidig nærliggende at antage, at det gældende strafminimum på fængsel i 6 måneder i § 288, stk. 1, er til hinder for en ønskelig differentiering i strafudmålingen, når det drejer sig om røveri af ringere grovhed. Når det drejer sig om de ordinære former for røveri, må det nuværende maksimum på 10 års fængsel i § 288, stk. 1, i dag forekomme uforholdsmæssigt højt. Heller ikke med hensyn til de grovere former for røveri kan der i dag antages at være noget rimeligt behov for et så højt strafmaksimum som det gældende på 16 års fængsel ...

Alt i alt finder rådet dog at burde foreslå et strafmaksimum på fængsel indtil 10 år. Der gives i den forbindelse udtryk for, at det må forekomme rigtigt, at der gælder det samme legale strafmaksimum for røveri og voldtægt, hvis fælles særkende er, at der er udøvet tvang ved vold eller trussel om vold ...

Justitsministeriet kan tiltræde de synspunkter og forslag vedrørende voldtægt, røveri og brandstiftelse, som har fundet udtryk i straffelovrådets betænkning. Det foreliggende lovforslag er derfor udformet i overensstemmelse hermed.”

Sml. også lovforslaget fra 1988 om ændring af borgerlig straffelov (Vold og børnepornografi) (L 110), hvor det i tilknytning til nyskrivningen af §§ 244-246 anføres, jf. Folketingstidende 1988-89, tillæg A, sp. 2866-67:

”Straffelovrådet har på den baggrund overvejet, om strafudmålingen i voldssager kan anses for passende. Straffelovrådet har sammenfattende udtalt, at man hverken kan anbefale en almindelig strafskærpelse eller betydelige reduktioner i sanktionsniveauet i voldssager. Derimod har Rådet peget på behovet for en større nuancering af strafudmålingen, bl.a. således at der på den ene side indtræder skærper med hensyn til nogle af de groveste tilfælde inden for normalområdet, navnlig hvor det drejer sig om tilfældig

vold af grov karakter, samtidig med at bødestraf og betinget dom anvendes i lidt videre omfang i mindre alvorlige sager.

Justitsministeriet deler Straffelovrådets opfattelse, hvorefter der er behov for en større differentiering af strafudmålingen i voldssager indenfor normalområdet. Det er ikke tilfredsstillende, at der i dag almindeligvis kun er en strafflængde på omkring én måned, der skiller de grove fra de mindre grove tilfælde inden for normalområdet. En større nuancering bør efter Justitsministeriets opfattelse ske ved, at straffene i de grovere tilfælde skærpes. Herved vil der blive skabt et mere proportionalt forhold i strafudmålingen mellem forskellige typer af voldsforbrydelser indbyrdes ...”

3.3.1.9. Den historiske udvikling

Ønsket om at tilpasse strafferammerne til den rådende samfundsopfattelse har været anført i flere lovforslag som begrundelse for at ændre strafferammen på et bestemt område. Der kan henvises til bemærkningerne til § 196 om miljøkriminalitet, hvor synspunktet indgår på følgende måde, jf. Folketingstidende 1996-97, tillæg A, sp. 3336:

”En bestemmelse som den foreslåede vil også være i overensstemmelse med det gennem årene ændrede samfundsmæssige syn på miljøkriminalitet bl.a. i lyset af den voksende, brede erkendelse af, at det er vigtigt at bevare og forbedre miljøet, og af, at overtrædelse af miljølovgivningen kan have langsigtede, alvorlige konsekvenser for denne væsentlige samfundsinteresse ...”

Sml. også forslaget om en ændret strafferamme i § 288 i forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse) (L 174), omtalt ovenfor under pkt. 3.3.1.8:

”Når det drejer sig om de ordinære former for røveri, må det nuværende maksimum på 10 års fængsel i § 288, stk. 1, i dag forekomme uforholdsmæssigt højt. Heller ikke med hensyn til de grovere former for røveri kan der i dag antages at være noget rimeligt behov for et så højt strafmaksimum som det gældende på 16 års fængsel.”

Se endvidere forslag om ændring af borgerlig straffelov (Straffene for berigelsesforbrydelser m.v.) (L 183), jf. Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4521-22:

”Lovforslaget tilsigter en betydelig sænkning af strafudmålingsniveauet for berigelsesforbrydelser. Der lægges ved lovforslaget op til en sænkning af strafudmålingerne i disse sager med gennemgående en tredjedel i forhold til de straffe, som idømmes i dag, og til en udvidet anvendelse af betingede domme og bøder ...

Lovforslaget skal ses i sammenhæng med en hovedtendens i de senere års kriminalpolitik i retning af en begrænsning i anvendelsen af frihedsstraf. Denne tendens har gjort sig gældende ikke blot i Danmark, men også i den vestlige verden i øvrigt ...

Straffelovrådet har ... givet udtryk for, at der under straffelovrådets foreløbige drøftelser har været tilslutning til det hovedsynspunkt, at det må anses for ønskeligt at gennemføre en yderligere begrænsning i anvendelsen af frihedsstraf.”

Endelig kan nævnes forslaget til lov om ændring af retsplejeloven, straffeloven og erstatningsansvarsloven (Styrkelse af retsstillingen for ofre for forbrydelser m.v.) (L 144), hvor det om begrundelsen for den ændrede affattelse af § 210 om incest anføres, jf. Folketingstidende 1996-97, tillæg A, sp. 3176:

”Det foreslås derfor at ændre straffelovens § 210, stk. 3, således at anden kønslig omgængelse end samleje sidestilles med samleje i strafmæssig henseende, og således at bestemmelsen også omfatter kønslig omgængelse med en person af samme køn.

Justitsministeriet er opmærksom på, at denne sidstnævnte ændring – i modsætning til bestemmelsen i § 223 om forhold til et adoptivbarn, stedbarn eller plejebarn – også omfatter incestforhold, der begås, efter at barnet er fyldt 18 år.

Det kan i den forbindelse anføres, at behovet for at beskytte et barn, der er fyldt 18 år, mod seksuelt forhold til forældrene er mindre, end når barnet er under 18 år. På den anden side er sådanne forhold i dag strafbare for forældre, når der er tale om et barn, der ikke er af samme køn. Justitsministeriet har bl.a. på den baggrund fundet, at den foreslåede ændring af § 210 om incest ikke bør begrænses til børn, der ikke er fyldt 18 år.”

3.3.1.10. Kriminalforsorgens kapacitet

Sammenhængen mellem idømmelsen af frihedsstraffe og de praktiske muligheder for at fuldbyrde dem ses også anvendt i lovmotiver, når der har været spørgsmål om at nedsætte strafferammen på et område. Til illustration kan henvises til forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Straffene for berigelsesforbrydelser m.v.) (L 183), hvor dette hensyn indgår i argumentationen for at sænke straffene for berigelsesforbrydelser på følgende måde, jf. Folketingstidende 1981-82, tillæg A, sp. 4522-23:

”At lovforslaget fremsættes nu, må endvidere ses i sammenhæng med de nuværende meget alvorlige kapacitetsproblemer inden for kriminalforsorgen. En intern arbejdsgruppe under justitsministeriet (belægsprognosegruppen) har den 26. januar 1982 afgivet en udtalelse herom. Udviklingen i kriminalforsorgens kapacitetsbehov har ifølge udtalelsen i de senere år været præget *dels* af en stigning i kriminalitet, *dels* og navnlig af en stigning i antallet af langvarige frihedsstraffe, tildels som følge af en stigning i antallet af grove forbrydelser, herunder narkotikaforbrydelser og røveri. Bl.a. som følge heraf er der gennem de senere år både indtrådt en betydelig stigning i den samlede straffemasse, som skal afsones, og en betydelig stigning i belægget af varetægtsfængslede. I udtalelsen giver belægsprognosegruppen udtryk for, at der meget hurtigt bør gennemføres foranstaltninger med henblik på at løse de nuværende betydelige kapacitetsproblemer.

Justitsministeriet kan tiltræde denne vurdering. Efter justitsministeriets opfattelse ville det på baggrund af den nævnte almindelige kriminalpolitiske målsætning om at søge gennemført en begrænsning i anvendelsen af frihedsstraf være uheldigt, hvis man valgte at løse de akutte problemer alene gennem en udvidelse af afsoningskapaciteten. En sådan løsning på problemerne ville efter de foreliggende oplysninger næppe heller være praktisk mulig. Justitsministeriet finder det derfor rigtigst, at der som led i en samlet løsning også søges gennemført foranstaltninger, som er egnede til at begrænse anvendelsen af frihedsstraf og dermed til at begrænse behovet for afsoningskapacitet.”

3.3.1.11. Straffeprocessuelle hensyn mv.

Som det fremgår af pkt. 3.2.3 ovenfor, har Straffelovrådet i betænkning 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse givet udtryk for, at regler om straffeprocessuelle tvangsindgreb som udgangspunkt bør indrettes, så de giver optimale muligheder for at håndhæve strafferetten og ikke omvendt. Sammenhængen mellem strafferammer og betingelserne for at anvende straffeprocessuelle tvangsindgreb berøres undertiden i bemærkninger til lovforslag, der skærper strafferammen på et bestemt område. Til illustration kan henvises til forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og våbenloven (Styrkelse af politiets muligheder for at efterforske alvorlig kriminalitet, konfiskation, øget vidnebeskyttelse og skærpelse af straffen for våbenbesiddelse m.v.) (L 98), hvor det i tilslutning til § 192 a om besiddelse af farlige våben mv. anføres, jf. Folketingstidende 1996-97, tillæg A, s. 2511:

”En skærpelse af straffene vil også medføre en *videre adgang til varetægtsfængsling* af personer, som på grund af deres tidligere kriminalitet eller andre omstændigheder må frygtes på ny at ville anskaffe sig skydevåben, hvis de løslades, idet i hvert fald en kortere varetægtsfængsling ikke længere vil kunne siges at stå i misforhold til den forventede straf, og således blive nægtet efter retsplejelovens § 762, stk. 3.”

Synspunkter, der er beslægtede med de straffeprocessuelle hensyn, genfindes i nogle lovforslag, jf. f.eks. Folketingstidende 1988-89, tillæg A, sp. 2861, hvor det i tilknytning til forenklingen af §§ 244-246 anføres:

”Det er endvidere blevet anført, at et mere forenklet regelgrundlag i mange tilfælde ville muliggøre en hurtigere sagsbehandling. Denne sammenhæng er bl.a. kommet til udtryk i folketingsbeslutningen af 25. maj 1984 om en øget indsats mod volden (Folketingstidende 1983/84, sp. 806, 1683, 7085, tillæg A sp. 1477, B sp. 1141 og C sp. 583), hvor det i pkt. 5 i afsnittet om hurtigere sagsbehandling hedder: ”Den i forhold til andre lande særdeles komplicerede lovgivning vedrørende vold (straffelovens § 244-246) drøftes i Straffelovrådet med henblik på en forenkling.””

Sml. også lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Økonomisk kriminalitet) (L 34), hvor det om begrundelsen for at skærpe straffen for urigtig bogføring anføres, jf. Folketingstidende 1986-87, tillæg A, sp. 596:

”Statsadvokaten for særlig økonomisk kriminalitet har over for udvalget oplyst, at der i forbindelse med næsten alle sager om økonomisk kriminalitet foreligger overtrædelse af reglerne om bogføring og regnskab. Mangelfuld regnskabsføring kan gøre det særdeles vanskeligt og i nogle tilfælde umuligt at gennemføre sagerne, og der er derfor efter udvalgets opfattelse ... behov for en styrkelse af det strafferetlige værn mod bogføringsovertrædelser.

Udvalget fremhæver endvidere, at en skærpelse af bestemmelserne herom også vil kunne give anklagemyndigheden et grundlag for på et tidligt tidspunkt i efterforskningen at beslutte sig til at begrænse eventuel tiltale til kun at omfatte bogføringsovertrædelsen og derved undgå en langvarig og måske forgæves efterforskning af en berigelsesforbrydelse.”

Endelig kan peges på forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.) (L 118), hvor det om formålet med skærpelsen af strafferammen i § 134 a om deltagelse i grov forstyrrelse af den offentlige ro og orden nævnes (sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2941):

”Den foreslåede forhøjelse af strafferammen i straffelovens § 134 a fra 6 måneder til 1 år og 6 måneder indebærer samtidig, at der under nærmere angivne betingelser vil være mulighed for efter retsplejelovens § 762, stk. 1, at varetægtsfængsle personer, om hvem der er begrundet mistanke om overtrædelse af straffelovens § 134 a. Det gælder bl.a., hvor der er bestemte grunde til at antage, at vedkommende på fri fod vil fortsætte med at begå tilsvarende overtrædelser.”

4. Fremmed ret

4.1. Finland

4.1.1. I Finland er gennemført et forenklet strafferammesystem, hvor alle forbrydelser er inddelt i nogle få grovhedsgrader, så hver kategori modsvarer en generel strafskala. Ordningen bygger på et forslag fra Straffrättskommittéen, sml. kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 4.3, og Straffrättskommitténs Betänkande, 1976: 72, bd. 1 s. 123 ff. og bd. 2 s. 5 ff. Om baggrunden for den foreslåede forenkling fremgår bl.a., jf. bd. I s. 123 ff.:

”Kommittén anser, att brotten i strafflagen borde graderas på basen av grovhet i större omfattning och mera systematiskt än för närvarande. Graderingen främjar strafflagens

norminternaliserande verkan, emedan man med tillhjälp av den kan inrikta ogillandet på de grövsta formerna av ett brott. Grovhetsgraderingen ökar straffens förutsägbarhet såvida klar skillnad görs mellan brottets olika grovhetsgrader. Grovhetsgraderingen främjar rättssäkerheten genom att rikta uppmärksamhet i synnerhet på de kvalitativa krav som uppställs på rekvisiten för allvarliga och grova brott. Vidare kan man med tillhjälp av grovhetsgraderingen i någon mån reglera brottens genomsnittliga farlighet och skador. Såsom exempel kan nämnas att vid brott som förutsätter planmässighet ett visst farligt medel utgör en absolut graderingsgrund, som leder till straff av avsevärd stränghet.

Ett lämpligt sätt att förverkliga graderingen är enligt kommitténs uppfattning ett system som baserar sig på namngivna typstraffskalor. Typifieringen av skalorna möjliggör en kärnfullare utformning av de nya straffstadgandena. Genom att införa relativt snäva typskalor kan lagstiftaren med skalorna och med på motsvarande sätt graderade rekvisit kraftigt styra lagskipningen. Med tillhjälp av brottsrubriceringar kunde man på ett effektivt sätt inpränta olika gärningars grovhetsgrad hos medborgarna. Samtidigt skulle man även förenkla hänvisningarna från en lagstiftningssektor till en annan om brottens grovhetsgrad samt underlätta den offentliga diskussionen om straffnivån.

Vid planeringen av typskalan borde beaktas, att målsättningen för graderingen är att påverka såväl enhetligheten i straffpraxis som straffnivån. Enligt kommitténs mening borde i den nya strafflagen inte intagas sådana stränga maximistraff om vilka man på förhand vet att de inte kommer att tillämpas i praktiken. Vida skalor ökar både straffens genomsnittliga spridning och risken för att ett sådant från normalnivån betydligt avvikande straff utdöms i det enskilda fallet, som i efterhand anses vara godtyckligt. Genom strafflagens straffmätningssstadganden kan man endast delvis garantera lagstiftningens enhetlighet. Emedan man också allmänt taget ställer allt högre krav på en enhetlig straffpraxis och kvaliteten i det straffrättsliga systemets funktion, skulle ett stort oanvänt område i den övra ändan av straffskalorna medföra uppenbart mera skada än nytta.

Överdimensionerade maximistraff har ibland försvarats med hänvisning till deras betydelse för informationen och med påståendet, att en allmänpreventiv effekt kan åstadkommas uttryckligen med hänvisning till lagens maximistraff. Medborgarna lägger likväl relativt allmänt märke till om normalstraffnivån skiljer sig från lagans maximistraff, åtminstone i fråga om de vanligaste brotten (exempelvis stöldbrotten och rattfylleri). Även om överdimensionerade maximistraff kan ha en lindrig allmänpreventiv verkan i ett samhälle, där kännedomen om rättssystemet och dess funktion är dålig, blir detta medels effekt och användbarhet klart mindre i och med att den allmänna upplysningsnivån stiger och den rättsliga informationen ökar.

Vid planeringen av det straffrättsliga systemet borde man därför framförallt betona en enhetlig straffpraxis och rättssäkerhetens krav. Den nya strafflagens skalor borde enligt kommitténs mening utformas så, att maximistraffet inte skiljer sig från normalstraffzonen i lika hög grad som i den nuvarande strafflagen. Såvida för särskilt grova gärningsformer exceptionellt erfordras synnerligen stränge straff, borde för dessa fall avfattas ett särskilt strängare stadgande. ... För att en typstraffskala skal ha en förtydligande och konturgivande verkan förutsätts, att antalet skalor inte är alltför stort.

I kommittén har framförts i viss mån divergerande uppfattningar rörande det sätt på vilket systemet med typskalor skall införas i praktiken ...”

Straffrättskommitténs Betänkande, 1976, bd. 2, innehåller en närmare beskrivelse af den foreslåede ordning. Herom fremgår af betænkningen s. 6:

- ”I Grovt brott.....2-10 år fængelse
- II Allvarligt brott.....8 mån-4 år fængelse
- III Brott (strafflagsbrott).....böter-2 år fængelse
- IV Förseelse.....böter-60 dagar fængelse”

Med udgangspunkt i den anførte inddeling er der herefter sket en kategorisering af samtlige forbrydelser. Som det fremgår, har det været et hovedhensyn ved gennemførelsen af den finske ordning at begrænse domstolenes muligheder for at øve indflydelse på strafudmålingen og at styrke lovgivningsmagtens muligheder for at styre strafudmålingen tilsvarende. Med den gennemførte forenkling er også tilsigtet en stærkere markering af den strafværdighed, som lovgivningsmagten tillægger de enkelte forbrydelser.

4.1.2. Om de gennemførte ændringer af strafferammesystemet har Justitieministeriet over for Straffelovrådet supplerende oplyst:

”Beträffande straffskalorna kan utöver Straffrättskommitténs Betänkande hänvisas till regeringens proposition med de första förslagen till ändringar i strafflagen och vissa andra lagar i syfte att genomföra en totalrevidering av strafflagstiftningen (RP 66/1988, s. 16-19):

”4.3. Grovhetsgradering

I straffrättskommitténs betänkande föreslogs att straffstadgandena i den nya strafflagen, med tanke på rättssäkerheten och den kriminalpolitiska effekten, skall graderas kraftigt och konsekvent. Genom tillräckligt snäva typstraffskalor kan domstolarnas lagskipning styras och samtidigt kan medborgarna effektivt upplysas om hur allvarliga olika brott är. I flera länder används ett system där brottsgrupper som graderats enligt grovhetsgrad benämns på ett sätt som beskriver gärningarnas natur (i Frankrike crimes, délits, contraventions, i Tyska demokratiska republiken Verbrechen, Vergehen, Verfehlungen osv.).

I den stomplan for den nya strafflagen som ingår i straffrättskommitténs betänkande används en grovhetsgradering med fyra nivåer:

- I grovt brott: 2 -10 år fængelse
- II allvarligt brott: 8 mån -4 år fængelse
- III (strafflag) brott: böter -2 år fængelse
- IV förseelse: böter -60 dygn fængelse

När frågan om den nya strafflagens skalor behandlades i straffrättskommittén understöddes också ett mera differentierat straffskalasytem med flera alternativ.

Denna proposition bygger på den grovhetsgradering som föreslås i det ovan nämnda betänkandet. Eftersom avsikten emellertid är att denna proposition skall behandlas självständigt, innan hela strafflagen revideras, är det i detta sammanhang inte möjligt att genomföra förslaget helt utan ändringar. I de straffstadganden som ingår i propositionen har, med vissa undantag, föreslagits följande typskalor:

Böter

Böter-6 månader fängelse

Böter-1 år fängelse

Böter-2 år fängelse

4 månader-4 år fängelse

2-10 år fängelse

Grovhetsgraderna har i denna proposition inte givits särskilda benämningar men den bakomliggande tanken på en grovhetsgradering framgår av de enskilda brottsbenämningarna (t.ex. häleri, grovt häleri, häleriförseelse). Genom en konsekvent grovhetsgradering är det möjligt att påverka både enhetligheten i straffpraxis och straffnivån.

4.4. Straffskalorna

Den gällande strafflagens skalor är synnerligen vida. Det är ett känt faktum att de straff som ådöms i allmänhet ligger betydligt under mitten av skalan. Det är vidare ett faktum att straffen i Finland är relativt stränga, jämfört med de flesta kulturellt närstående länder. Bland annat av denna orsak föreslår straff rättskommittén att i den nya strafflagen inte skall tas in så stränga maximistraff att det på förhand är klart att de inte kommer att tillämpas i praktiken. Som exempel på en straffskala med ett uppenbart alltför högt maximum kan nämnas grundrekvisitet för rån; av straffskalan är enbart den lägsta tredjedelen i bruk.

Metoden att revidera strafflagen i etapper leder oundvikligen till att omprövningen av strafflagens straffnivå blir ofullständig och begränsar möjligheterna att införa några större ändringar i straffskalor. I detta sammanhang föreslås därför endast att vissa maximistraff sänks en aning. I annat fall skulle de justerade straffskalorna alltför mycket skilja sig från de stadganden som inte föreslås bli reviderade ännu i detta skede. Avsikten är att lagens straffskalor och -nivå skall justeras genomgripande i det sista skedet av totalrevideringen. Det är emellertid rationellt att redan i samband med de partiella revideringarna införa sådana ändringar som det i praktiken visat sig finnas ett klart behov av och som inte har omfattande återverkningar på stadganden som revideras senare. Vår straffpraxis anses allmänt vara i den bemärkelsen skev att för förmögenhetsbrott i genomsnitt ådöms omotiverat stränga straff i förhållande till straffen för vissa brott mot liv och hälsa. Detta missförhållande kommer klarast till synes så att för tämligen obetydliga förmögenhetsbrott i praktiken har ådömts t.o.m.

strängare straff än för relativt hälsovådliga misshandelsfall. Problemet består uttryckligen i att straffen för stöldbrott ofta är stränga.

Denna straffpraxis är också en bidragande orsak till det höga fångtalet hos oss i jämförelse med länder med likartade förhållanden, trots att våra brottsiffror inte är exceptionellt höga. Det är dessutom uppenbart att användningen av frihetsstraff i den nuvarande omfattningen, i synnerhet vid förmögenhetsbrott, inte kan motiveras enbart med brottspreventiva orsaker. Med beaktande av de senaste kriminologiska rönen är det inte heller sannolikt att en mindre och stegvis genomförd sänkning av straffnivån inverkar på straffens allmänpreventiva effekt.

Formögenhetsbrottens skadlighet och farlighet har minskat väsentligt sedan den nuvarande strafflagen stiftades. Ett typiskt tillgreppsbrott utgör, med sällsynta undantag, inte längre ett hot mot den drabbades utkomstmöjligheter och inte heller åsamkar det honom allvarliga ekonomiska svårigheter. Den allmänna stegringen i levnadsstandarden och socialskyddets kraftiga utveckling har klart lindrat de negativa verkningarna av förmögenhetsbrotten. Motsvarande förändring har däremot inte skett i fråga om brotten mot liv och hälsa, även om framstegen inom hälsovården och läkarvetenskapen har ökat utsikterna att bota skador som tidigare ofta blev bestående.

Det har således visat sig vara motiverat att lindra straffpraxis för stöldbrott. Detta kan ske genom en sänkning av maximistraffet för grundformen av stöld, som för närvarande är två år fängelse. Ett sänkt maximistraff ger lagskiparna en fingervisning om att lagstiftarens inställning till stöldbrott inte är lika sträng som tidigare. Sänkningen stöder också en utveckling som kunnat skönjas, nämligen att bötestraff något oftare än förr ådöms för stöldbrott.

Vid beredningen av denna proposition har behandlats två alternativ till nytt maximistraff för stöld: fängelse i ett år respektive ett år sex månader. Ett ettårigt maximistraff skulle få vissa återverkningar på stadgandena om brottsundersökning och preskription. En förutsättning för t.ex. rätten att verkställa anhållande och häktning är med vissa undantag att maximistraffet är strängare än ett år fängelse. Om maximistraffet är ett år måste också tvångsmedelslagen ändras så att det återstår tillräckliga möjligheter att använda tvångsmedel. En sänkning av maximistraffet till ett år leder också till att preskriptionstiden för stöld för förkortas från nuvarande fem år till två år.

Däremot skulle en sänkning av maximistraffet för stöld till ett år sex månader inte få de återverkningar som nämns ovan. Ett sådant maximistraff vore emellertid exceptionellt i strafflagen och dessutom skulle det strida mot strävandet att hålla en genomgående klar linje i straffskalorna. Vidare skulle följden bli att den översta delen av straffskalan blir oanvänd. Domstolsstatistiken ger nämligen vid handen att över ettåriga fängelsestraff i ytterst få fall har ådömts för stölder (år 1985 i endast 15 fall). Det har då ofta varit fråga om fortsatta brott som innefattat flera stölder. Enligt gällande stadganden bedöms fortsatta brott enligt samma skala som en enda gärning. För närvarande bereds en reform som innebär att i 7 kap. tas in stadganden om s.k. enhetsstraff och som, om den genomförs, leder till att en högre straffskala än grundskalan kan tillämpas i dessa fall.

De skäl som anförs ovan talar för att maximistraflet för grundformen av stöld kan sänkas till ett år fängelse. I denna proposition föreslås emellertid en sänkning av maximistraflet till ett år sex månader. Detta beror närmast på att ett maximistraflet om ett år skulle förutsätta sänkning av maximistraflet också för grundformen av vissa andra förmögenhetsbrott som behandlas i förslaget, för undvikande av inkonsekventa straffskalor för brott som i fråga om klandervärlden ligger nära varandra. En omfattande sänkning av straffskalorna för förmögenhetsbrott vore ägnad att förskjuta förhållandet mellan å ena sidan straffskalorna för dessa brott och å andra sidan straffskalorna för de brott som inte behandlas i det första revideringsskedet. På grund av det nära sambandet mellan stöld och förskingring samt olovligt brukande och häleri borde ändringen dock redan i detta skede beröra alla dessa brott.

Även det alternativet har övervägts att som en grundlatitud i stället för böter - 2 år fängelse skulle användas latituden böter - 1 ½ år fängelse. Då skulle emellertid diskrepansen i förhållande till straffskalorna för de brott som inte omfattas av denna reform bli alltför stor. Dessutom skulle en så omfattande ändring inte klart visa, att avsikten med reformen är att framför allt påverka straffnivån för stöld. Straffnivån för de övriga brott som ingår i propositionen är inte heller lika klart i behov av en sänkning som straffnivån för stöld.

Enligt förslaget skall straffskalorna liksom för närvarande ingå i brottsbeskrivningarna. I den gällande lagen är straffarterna inte uppställda i någon bestämd ordning och inte heller har de utformats enligt någon enhetlig linje. Utgångspunkten i propositionen är att den lindrigaste straffarten konsekvent nämns först. Böter nämns således alltid före fängelse. När det är frågan om samma straffart nämns minimistraflet alltid före maximistraflet. Avsikten med denna ordningsföljd är inte att styra straffpraxis så att den först nämnda straffarten blir primär utan domstolen kan i det enskilda fallet fritt välja straffart.

4.5. Grova och lindriga gärningsformer

Grovhetsgraderingen av brotten borde i första hand ske så att brott som är av olika allvarlig karaktär får självständiga rekvisit i egna paragrafer. Det har emellertid visat sig vara nödvändigt att grovhetsgradera vissa brott så att av de gärningstyper som uppfyller rekvisiten för grundbrottet klassificeras de grövre varianterna som skilda brott med högre straffvärde och med en straffskala som är strängare än grundstadgandets. De lindrigare gärningsformerna bedöms på motsvarande sätt enligt ett s.k. privilegierande stadgande som har en lindrigare straffskala. Detta förfarande är vedertaget också i den gällande strafflagen, i synnerhet i stadgandena om förmögenhetsbrott (t.ex. stöld, grov stöld, snatteri, förskingring, grov förskingring och lindrig förskingring).

I denna proposition föreslås att vid sidan av grundbrottet i flera fall uppställs s.k. kvalificerande och privilegierande stadganden med strängare och lindrigare straff. Kvalificeringen sker enligt principen att till rekvisitet fogas en förteckning över situationer där brottet bestraffas strängare. Förslaget avviker från den gällande strafflagen såtillvida att förteckningen är avsedd att vara uttömmande. Ett brott kan således bedömas strängare endast i de situationer som uttryckligen nämns i lagen. Vidare förutsätts, liksom för närvarande, att brottet också bedömt som en helhet kan

anses vara grövre än grundformen. Det faktum att någon i förteckningen nämnd omständighet föreligger är således i och för sig inte en tillräcklig förutsättning för att tillämpa den strängare straffskalan. Däremot är detta faktum alltid en nödvändig förutsättning för att tillämpa det strängare stadgandet.

Förslagets kvalificeringsstadganden innehåller alltså inte längre en hänvisning till ”övriga fall” som utöver de i förteckningen nämnda fallen, på grundvalen av en helhetsbedömning, kan omfattas av kvalificeringen. I den nuvarande strafflagens kvalificeringsstadganden hänvisas i regel till ”övriga fall”.

Sådana icke närmare specificerade skalor som finns i den gällande lagen (”äro omständigheterna synnerligen försvårande, vare straffet ...”) ingår inte i propositionen och de föreslås bli helt avskaffade i framtiden. Rättssäkerhetsskäl kräver att de situationer klart framgår av lagen där ett brott kan bestraffas strängare än normalt.

Grovhetsgraderingen föreslås i övrigt följa samma principer som nu. Klausulen om helhetsbedömning är kortare enligt förslaget än i den nuvarande lagen. Klausulen har införts i varje rekvisit även om också den möjligheten har övervägts att den tas in i strafflagens s.k. allmänna del, på samma sätt som stadgandena om straffmätning.

I ett s.k. privilegieringsstadgande nämns exempel på situationer där ett brott bestraffas lindrigare än enligt grundrekvisitet. När det är fråga om att eventuellt tillämpa ett lindrigare straffstadgande än normalt förutsätter rättssäkerhetsskäl inte nödvändigtvis att lindringsgrunderna uttömmande räknas upp i lagen. I de föreslagna privilegieringsstadgandena hänvisas, utöver de uttryckliga exemplen, till ”övriga fall” som enligt en helhetsbedömning kan leda till tillämpning av det lindrigare stadganden. Också i privilegieringsstadgandena ingår en helhetsbedömningsklausul enligt vilken det i sista hand avgörs om brottet är lindrigt.

Om det i samma kapitel förekommer en grövre och en lindrigare gärningsform som bildar ett eget rekvisit, nämns först grundformen och därefter den kvalificerade gärningsformen. Till slutet nämns, liksom för närvarande, den privilegierade gärningsformen (t.ex. SL 28, 29 och 31 kap.). Om det finns endast två grovhetsgrader nämns först grundformen och därefter antingen den strängare eller den lindrigare gärningsformen.”

I regeringens proposition beträffande det andra skedet i totalrevideringen av strafflagstiftningen (RP 94/1993, s. 14) anförs följande om straffskalor:

”I vissa av de föreslagna stadgandena används emellertid straffskalor som avviker från denna gradindelning. Propositionen innehåller en hel del sådana förslag till stadganden om exceptionellt allvarliga brott, som inte gradindelats. Straffskalorna uppvisar därför större variationer än i det första skedet av totalrevideringen. Det kan särskilt nämnas att vissa stadganden också inbegriper en möjlighet att döma till fängelse på livstid. I detta sammanhang har inte tagits någon principiell ståndpunkt till livstids fängelsestraff. Den frågan skall avgöras i samband med revideringen av påföljdssystemet.”

4.1.3. Der er i 2002 fremsat forslag for Riksdagen om revision af straffelovens almindelige del (förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror RP 44/2002 rd). Forslaget bygger til dels på principperne i betænkning 1976: 72, sml. kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 4.3.

4.2. Norge

4.2.1. I Norge har spørsmålet om indretningen af strafferammesystemet været genstand for overvejelse i NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omformning (delutredning I), sml. s. 68 f., jf. s. 60 ff.:

”Strafferammen i et straffebud bør stå i forhold til hvor straffverdig handlingen er, sammenlignet med andre straffbare handlinger. Strafferammene bør altså gi uttrykk for hvordan samfunnet prioriterer de verdier og interesser som straffebudene skal verne. Men av forskjellige grunner, bl a fordi mange straffebud er gamle, forholder det seg ikke alltid slik i dag. Et av siktepunktene med en ny straffelov er å rette opp de skjevhetene som er oppstått, slik at strafferammene best mulig stemmer med det som blir ansett som rettferdig og hensiktsmessig i samfunnet.

Det lar seg ofte ikke gjøre å stille opp objektive kriterier for å måle mot hverandre straffverdigheten av de enkelte lovbrudd. Avgjørelsen må i stor utstrekning bygge på skjønn eller valg af verdier som ikke lar seg måle. Noen ganger kan man finne støtte i folks rettsoppfatninger. Men oppfatningene er ofte delte, og det er vanskelig å skaffe sikre opplysninger om dem. Rettsoppfatningene blant folk er dessuten bare ett av flere hensyn som må tillegges vekt når straffebudene og strafferammene blir utformet.

Det er lettere å sammenligne beslektede typer lovbrudd enn lovbrudd som er vesensforskjellige. Det er f eks klart at grovt tyveri bør ha en strengere strafferamme enn vanlig tyveri, og legemsbeskadigelse en strengere enn legemsfornærmelse. Straffelovkommisjonen mener at de nåværende strafferammer stort sett gir et korrekt uttrykk for den innbyrdes straffverdigheten mellom krenkelser som er like i art, men har forskjellig grovhet.

Selv om det er svært vanskelig å sammenligne forskjellige typer lovbrudd, har Straffelovkommisjonen vurdert noen få utvalgte kriminalitetstyper. Et sentralt spørsmål er om det er et rimelig forhold mellom straffen for legemskrenkelse og krenkelse av private, økonomiske interesser. Etter kommisjonens mening er det på enkelte områder et visst misforhold mellom strafferammene. Men fordi det enkelte straffebud vanligvis ikke har noen minstestraft, kan domstolene utmåle den straff som anses passende i den enkelte sak, slik at misforholdet sjelden gir praktiske utslag. Likevel kan det nok være grunn til å heve strafferammene noe for enkelte voldsforbrytelser. For eksempel er det mye som taler for at uprovosert vold og gruppevold – at flere øver vold mot en enkelt – bør kunne gi adgang til å skjerpe straffen.

Straffelovkommisjonen mener også at det bør reageres strengere mot skatteunndragelse ... Maksimumsstraffen for skatteunndragelse bør forhøyes, slik at den kommer på linje med tradisjonelle vinningsforbrytelser ...

Ulovlige inngrep i naturen blir i dag rammet strengere enn tidligere. Forurensningsloven setter straff på fengsel i inntil 5 år for særlig alvorlig miljøskade. På bakgrunn av hvor katastrofale slike skader kan være i særlige tilfeller, kan mye tale for å forhøye dette maksimum en del.

Også vernet av arbeidsmiljøet er blitt vesentlig bedret de senere årene. Straffebestemmelsene i arbeidsmiljøloven er trolig tilstrekkelig strenge og omfattende ...

Overtredelse av vegtrafikkloven er et alvorlig problem, og reaksjonene er blitt noe skjerpet de senere årene. For promillekjøring har straffen lenge vært streng; normalt blir det idømt ubetinget fengsel. Straffelovkommisjonen mener at straffutmålingen for promillekjøring bør gjøres mer nyansert, slik at betinget fengsel, eventuelt sammen med en bot, bør kunne brukes oftere enn i dag ved mindre alvorlige tilfeller. Samtidig bør det reageres noe strengere enn i dag overfor andre særlig grove overtredelser av vegtrafikkloven.”

Om forenkling af strafferammesystemet svarende til den finske model anfører Straffelovkommisjonen, sml. s. 74-75:

”I enkelte land er det foreslått å innføre såkalte typestrafferammer. Det er en annen måte å dele inn straffebudene på etter grovhet enn å skille mellom forbrytelser og forseelser. Ordningen innebærer at loven bare har noen få strafferammer, ikke mange slik som hos oss.

Typestrafferammer kan innføres på flere måter. Én måte er å nevne den aktuelle typestrafferammen i hvert enkelt straffebud, f eks fengsel inntil 5 år. En annen måte er å angi typestrafferammene i en bestemt paragraf i straffelovens alminnelige del og gi dem egne betegnelser. De enkelte straffebud kan så vise til den betegnelsen som passer. Det var ordningen hos oss etter kriminalloven av 1842. En slik ordning er også foreslått av den f i n s k e strafferettskomiteen, og senere av det finske Strafflagsprosjektet ...

Som den finske komiteen fremholder, innebærer systemet med noen få typestrafferammer som hver har en egen betegnelse, at grovhetsgraden av det enkelte lovbrudd bliver markert klarere (Straffrättskommitténs betänkande band I s 123 - 131). Det bliver videre hevdet at systemet vil lette oversikten og gjøre det enklere å veie straffebudene mot hverandre.

Når typestrafferammene er tatt inn i straffelovens alminnelige del, bliver det også lettere å gjennomføre g e n e r e l l e justeringer av straffenivået, og man oppnår større sikkerhet for at revisjonen omfatter alle straffebud.

Men typestrafferammer har også ulemper. For å kunne oppnå en slik forenkling og klarere markering av de straffbare handlingers grovhet som systemet er ment å gi, må den

enkelte typestrafferamme ikke være for vid. Blant annet av den grunn blir lett minstestrafen ganske høy for forholdsvis mange straffbare handlinger. Erfaringene med særskilte minstestrafte hos oss har vært dårlige. Slike minstestrafte fører lett til at domstolene i enkelte tilfeller blir tvunget til å utmåle urimelig streng straff. Tendensen hos oss har derfor gått i retning av å gi domstolen større frihet ... I Finland er oppfatningen en annen. Et viktig argument for å innføre typestrafferammer har der vært ønsket om å få mer ensartet straffutmåling. Hos oss har imidlertid Høyesterett en sterkere styrkende funksjon enn Högsta Domstolen har i Finland. Vi har derfor ikke behov for et typestraffesystem for å sikre en enhetlig straffutmålingspraksis.

Innføring av typestrafferammer vil også innebære et brudd med norsk rettstradisjon. Domstolens vide adgang til å utmåle en passende straff i den enkelte sak er dypt grunnfestet og drevet lenger hos oss enn i de fleste andre land.

Spørsmålet om å innføre typestrafferammer er nylig behandlet i Den nordiske straffrettskomite i forbindelse med en utredning om straffutmåling som kommer om kort tid. Representantene fra Danmark, Sverige og Norge stilte seg negative til å innføre systemet.

Straffelovkommisjonen mener at det ikke er tilstrekkelig grunn til å innføre et typestrafferammesystem hos oss.”

4.2.2. Sml. også NOU 2002: 4 Ny straffelov (delutredning VII) s. 151 ff. med Straffelovkommisjonens utførlige gjennomgang og drøftelse af hensyn av betydning for fastsettelsen av strafferammene (straffverdighetsvurderingen) (152), forholdet mellom strafferammens maksimum og gjeldende straffutmålingsnivå (152-53), veiingen av de ulike straffebudene mot hverandre (153-54), skyldgradens betydning (154-55), avtale om å utføre lovbrudd (155) samt betydningen av lovtekniske hensyn (155-56)). Det anførte indgår i grundlaget for Straffelovkommisjonens forslag i samme betænkning til et revideret udkast til norsk straffelovs spesielle del. Kommissionens gjennomgang og drøftelse af hensyn af betydning for udformningen af strafferammer er i betænkningen på s. 20 sammenfattet således:

”Kommisjonen har i stor utstrekning forholdt seg til det straffenivået som kan utledes av rettspraksis, og på denne bakgrunn foreslått til dels vesentlige reduksjoner av de øvre strafferammene. Målsettingen har her vært at strafferammene skal utgjøre realistiske skranker for domstolens straffutmåling. I enkelte straffebud har likevel forslag om sammenslåing av bestemmelser og forslaget om et mer begrenset sett av strafferammer ledet til forslag om høyere strafferammer. Kommisjonen går ellers blant annet inn for

- at strafferammen for en forsettlig overtredelse i utgangspunktet skal være høyere enn for en tilsvarende, uaktsom overtredelse,
- at strafferammen for en uaktsom grov overtredelse i utgangspunktet skal være like høy som strafferammen for en tilsvarende, forsettlig vanlig overtredelse,
- at strafferammen for avtale om en lovovertrædelse i utgangspunktet skal være lavere enn strafferammen for en tilsvarende, fullbyrdet overtredelse,

- at lovtekniske hensyn i utgangspunktet ikke bør ha betydning for fastsettelse av strafferammene, med mindre det dreier seg om strafferammer i det lavere sjiktet [dvs. 6 måneder eller 1 år],
- at strafferammene for rene vinningslovbrudd skal være bot eller fengsel i 2 år for vanlig overtredelse og fengsel i 6 år for grov overtredelse,
- at strafferammer på fengsel i 10 år og mer som utgangspunkt bare brukes i bestemmelser som verner liv, legeme og statsdannelsen,
- at strafferammene i straffebud rettet mot uaktsomme eller grovt uaktsomme overtredelser bare i sjeldne tilfeller skal være høyere enn bot eller fengsel i 2 år.”

Kommissionens forslag om en forenkling af strafferammesystemet er tillige omtalt i kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 4.1.

4.3. Sverige

4.3.1. I Sverige har spørsmålet om indretningen af strafferammesystemet været behandlet indgående af Fängelsestraffkommittén i betänkningen Påföljd för brott, Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m. I betänkningen bd. 1, SOU 1986: 13, sammenfattes synspunkterne således, jf. s. 15:

”Sedan beslut fattats om att ett visst handlande skall kriminaliseras uppkommer frågan vilken straffskala som skall knytas till brottet. Att överväga straffskalor för brotten är just vad vi sysslat med i vår straffskaleöversyn. Vi har då kommit fram till att allmänpreventiva eller individualpreventiva hänsyn inte skall tillmätas vikt vid utformningen av straffskalorna för de olika brotten. Enligt vår uppfattning bör brottens straffskalor i stället baseras på brottens svårhet eller förkastlighet. Vi ser det nämligen som en helt naturlig utgångspunkt när man skall bestämma straffskalor för de olika brotten att bedöma vad de allmänt sett förtjänar av straff. För att komma fram till vilka straffskalor de olika brotten bör ha får man falla tillbaka på någon form av rättviseresonemang. I detta blir proportionalitet och ekvivalens viktiga begrepp. Med proportionalitet avses att straffskalan bör bestämmas i proportion till brottets svårhet. Ekvivalens innebär att lika svåra straff skall utsättas för likvärdiga brottstyper och kan sägas vara en följd av proportionalitetstanken.”

4.3.2. Sml. også betänkningen bd. 2, SOU 1986: 14 s. 138 ff. med følgende omtale af Fängelsestraffkommitténs ”[h]juvudtankar vid straffskaleöversynen”:

”Vid en oförändrad straffvärdebedömning skulle en allmän sänkning av nivån på straffen innebära en lika stor sänkning av alla straffskalor. Vårt förslag till nya straffskalor är emellertid inte utformat på ett sådant sätt. Detta beror på att den straffvärdebedömning, som kommer till uttryck i de nuvarande straffskalorna och som visar relationen mellan de olika brotten, enligt vår uppfattning i många fall inte speglar de nuvarande värderingarna i samhället ...

Vi anser att straffvärdet för de rena förmögenhetsbrotten utom skadegörelsebrotten ... allmänt sett är för högt och alltså bör sättas lägre. Som vi tidigare sagt ... var det naturligt att man i det förindustriella samhället såg mycket allvarligt på stöld. Brottet var t. o. m. under en period på 1700-talet belagt med dödsstraff i svåra fall. Men samhällsutvecklingen har medfört att synen på förmögenhetsbrott har förändrats. Man är väl i och för sig knappast mer benägen att acceptera stöld i dag än man var för några decennier sedan, men det genomsnittliga stöldbrottet torde upplevas som mindre allvarligt i dag. Samtidigt har samhällsutvecklingen och den ökade levnadsstandarden gjort att människorna anser kränkningar av den personliga integriteten vara värre än man gjorde förr. Detta är ganska naturligt, särskilt när det gäller våldsbrottsligheten. I takt med de förbättrade levnadsvillkoren har följderna för den enskilde som utsätts för våld relativt sett blivit svårare. Vi förordar därför att straffvärdet för brott mot den personliga integriteten sätts högre än f. n.

En sänkning av förmögenhetsbrottens straffvärde och en höjning av främst våldsbrottens straffvärde är en genomgående linje och en av huvudtankarna i vårt förslag ...

En annan huvudtanke gäller synen på brott som, för att ansvar skall kunna ådömas, på den subjektiva sidan kräver endast oaktsamhet. I det följande talar vi i dessa fall om oaktsamhetsbrott. Enligt vår uppfattning är straffvärdet hos oaktsamhetsbrott allmänt sett lågt. Och om man jämför med motsvarande uppsåtliga brott är det alltid betydligt lägre. Detta har sin grund främst i att vi vill uppvärdera den brottsliga viljans eller sinnelagets, dvs. vad vi benämner skuldens, betydelse på bekostnad av omständigheter av objektiv art. I de fall ett oaktsamhetsbrott är ett effektbrott kan effektens inträffande i många fall liknas vid s. k. objektiva överskott (skadliga effekter som inte omfattas av gärningsmannens uppsåt eller ens beror på oaktsamhet från hans sida) vilka utmönstrades ur svensk straffrätt i och med införandet av BrB. Detta har att göra med att effekten inträffar så slumpvis. Det sagda kan exemplifieras. Om någon misshandlar en person så allvarligt att denne avlider skall han dömas för (grov) misshandel og (grovt) vållande till annans död i det fall han avsåg att endast tillfoga kroppsskada och inte att beröva personen livet. Han måste dock ha varit oaktsam i förhållande till dödsfallet. Men om samma misshandel inte leder till döden utan endast till kroppsskada skall han dömas endast för misshandelsbrottet. Vi anser att dessa båda fall inte skiljer sig från varandra särskilt mycket i straffvärdehänseende. I både fallen har det varit fråga om samma allvarliga våld och i båda fallen har gärningsmannen haft anledning att ta i beräkning att offret skulle kunna avlida. Vår nu redovisade inställning till oaktsamhetsbrott har lett till att straffvärdet för dessa i flera fall har sänkts ...

Den försiktiga sänkning av den allmänna nivån på straffen som vi förordar tar sig till inte obetydlig del uttryck i en utvidgning av bötesstraffets användningsområde. Sålunda föreslår vi att böter, ofta med höga minima, införs som nya minimistraff i en hel del straffskalor där minimistraffet f. n. utgörs av allmänna fängelseminimum. Vår avsikt är att höga böter skall ersätta fängelsestraff på kortare tid än en månad ...

Sänkningen av straffen rent allmänt tar sig också uttryck i en sänkning av många av de förhöjda minimistraffen ... Dessa minimistraff har stor betydelse för nivån på straffen eftersom straffmätningen vid de flesta brott i stor utsträckning ligger på eller nära mi-

nimum. Vi anser att många av de förhöjda minimistraffen ligger på en alltför hög nivå ...

Vi har ovan redovisat vår allmänna inställning till straffvärdet hos förmögenhetsbrotten och våldsbrotten. Beträffande övriga centrala brottstyper innebär våra förslag följande.

Skadegörelsebrottet föreslår vi uppvärderat. Vi anser att den stora skillnad som f. n. föreligger mellan straffskalorna för de centrala förmögenhetsbrotten å ena sidan och skadegörelse å andra sidan bör minska. De allmänfarliga brotten ligger kvar på en hög nivå. Vi uppvärderar emellertid brott mot miljön. Genom den snabba industriella utvecklingen har riskerna för miljön ökat avsevärt. Vår kunskap om de långsiktiga skador på miljön som kan bli följden av miljöbrott har också ökat. Vi kan nu klart slå fast att följdverkningarna av allvarliga miljöbrott är så betydande att miljöbrotten bör ges ett högre straffvärde än f. n. När det sedan gäller narkotikabrotten ligger straffskalorna i princip fast. De följer alltså inte med i den allmänna sänkningen av straffskalorna. Detta innebär att straffvärdet hos narkotikabrotten höjs. Genom övergången till tvåtredjedelsfrigivning bliver anstaltstiderna för dem som döms för narkotikabrott nämligen i de allra flesta fallen betydligt längre än f. n. Vi anser att man bör se mycket allvarligt på narkotikabrottsligheten och enligt vår uppfattning finns det utrymme för en skärpt syn på narkotikabrotten.

Ett brott som har tilldragit sig ett visst intresse på senare tid är våld eller hot mot tjänsteman ... Enligt de nuvarande straffskalorna har detta brott ett högre straffvärde än misshandelsbrottet ... Det har emellertid ifrågasatts om detta högre straffvärde också kommer till uttryck i domstolarnas påföljdsbestämning. Enligt vårt förslag behålls den nuvarande skillnaden i straffvärde mellan brotten och vi uttalar klart att den skillnad i straffvärde som straffskalorna ger uttryck för även skall komma till uttryck i domstolarnas praxis. Sålunda bör en viss typ av våld som riktar sig mot t. ex. en polisman föranleda både ett strängare påföljdsval och en strängare straffmätning än om samma typ av våld riktar sig mot någon som inte har det särskilda straffskydd som tillkommer den som utövar myndighet.

Brotten mot rikets inre och yttre säkerhet i 21 och 22. kap. behåller i vårt förslag allmänt sett ett mycket högt straffvärde .”

4.4. Nordisk Strafferetskomité

4.4.1. I Nordisk Strafferetskomité har spørgsmålet om udformningen af strafferammer været overvejet i nordisk perspektiv, sml. NU 1984: 2 Straffutmåling s. 33 ff.:

”For de fleste typer av lovovertrædelser ligger tyngden av straffedommene i den nederste del av strafferammen, og det er få dommer som nærmer seg henimot maksimum. At dommene fordeler seg på denne måte, henger sammen med at strafferammen må gå tilstrekkelig høyt til å dekke også den grovest tenkelige form for overtrædelse, samtidig som de fleste overtrædelser er av mer triviell karakter. Det forekommer imidlertid også

utvilsoomt straffemaksima som etter nåtidens syn er unødig høye. Dette kan henge sammen med når loven ble vedtatt. Særlig når det gjelder vanlige vinningsforbrytelser, er synet i de nåværende velstandssamfunn betydelig mildere enn i tider som sett med nåtidens øyne var preget av fattigdom og stor klasseforskjell ...

Komitéen vil fremheve at maksimum i de enkelte straffebud ikke bør settes høyere enn nødvendig, og det bør sørges for at de revideres etter som endringer i samfunnsforhold og vurderinger gjør det naturlig ...

Iallfall i enkelte av landene er det en tendens til rutinemessig å ha fengsel med som straffalternativ også ved straffebud hvor det i praksis er utenkelig å anvende annet enn bøter. Komitéen anser dette prinsipielt uheldig og mener at fengselalternativet bør forbeholdes for de straffebud hvor det kan tenkes anvendt i praksis. Spørsmålet har særlig betydning for spesiallovgivningen. Man er imidlertid oppmerksom på at strafferammen kan ha forskjellige sidevirkninger f eks for preskripsjon og for adgangen til bruk av varetektsfengsel. Disse spørsmål krever således særlig overveielse ved en sløyfing av fengselsstraff som straffalternativ ...

Det synes altså å være to tendenser som gjør seg gjeldende i nordisk kriminalpolitikk for tiden. På den ene siden går de reformer som har vært gjennomført, med visse unntak – i retning av å begrense bruken av særskilte minima. På den annen side forsøker man ved den finske totalrevisjonen av straffelovgivningen å innarbeide et fastere forhold mellom de ulike lovbrudd og gruppere dem i få og klart avgrensede straffverdighetskategorier hvor bl a særskilte minima vil spille en viktig rolle ved markeringen av lovbruddets grovhet.

Det er to argumenter som kan anføres til fordel for slike minima. Det ene er at en begrensning både nedad og oppad vil gi fastere rammer for straffutmålingen og derfor kan gjøre straffutmålingen mer enhetlig. Det annet er at et minimum på samme måte som et maksimum kan markere grovheten av den straffbare handling. En strafferamme fra 14 dager til 15 år, eller endog livstid, sier i så måte lite.

Ulempen ved særskilte minima er at de kan komme til å virke urimelig i enkelttilfelle, og tvinge domstolen til en strengere straff enn det er nødvendig og rimelig. Dette kan også føre til uheldige sidevirkninger, f eks at domstolen for å unngå den strenge minimumsstraff fristes til å henføre forholdet under en mildere bestemmelse enn den juridisk riktige, eller (særskilt i de land som bruker jury) til å frifinne.

Det er ikke i komitéen full enighet om hvordan disse hensyn skal vurderes. Fra dansk og norsk side finner man at ulempene ved særskilte minima stort sett er overveiende. Unntak kan gjelde for enkelte, særlig alvorlige forbrytelser, slik som drap, hvor en markering av forbrytelsens alvor også gjennom et særskilt minimum kan være på sin plass. Komitéen har ikke diskutert nærmere hvilke forbrytelsestyper dette gjelder.

Behovet for særlige minima ville etter denne oppfatning kunne sies å eksistere hvis en i domstolenes straffutmåling hadde sett tendenser til at domstolene utmålte mildere straffer enn det som må anses kriminalpolitisk ønskelig. Det er undertiden en kritikk fra lov-

givningsmaktens side overfor domstolenes straffutmålingspraksis som fører til særskilte minima ...

Fra svensk side har man stort sett erklært seg enig i dette, men samtidig betont at graden av ulemper med særskilte minima beror dels på hvilke straffebestemmelser det gjelder og hvordan de utformes, dels på hvor vide rammer straffnedsettelsesgrunnene gir.

Fra finsk side finner man det uheldig med det store spillerom domstolen har for straffutmålingen i de tilfelle hvor maksimum er relativt høyt og strafferammen nedad er begrenset bare av det alminnelige minimum. Et slikt system vanskeliggjør lovgivers mulighet for styring av straffutmålingen, og gir også større mulighet for ulikheter ved utmålingen. Dessuten innebærer særlige minima en ekstra understreking av hvilken straffverdighet lovbruddet etter lovgivers mening har, i tillegg til det som følger av størrelsen på maksimumsstraffen.

Det er i komitéen enighet om at i den utstrekning straffebestemmelsene inneholder særskilte minima, bør det være adgang til å gjøre unntak fra dem i særlige tilfelle. Om dette skal gjøres i form av en detaljert oppregning av de omstendigheter som gir anledning til å gå under strafferammen ... eller ved en generell bestemmelse, eller ved en kombinasjon av disse fremgangsmåter ... finner komitéen ikke grunn til å ta standpunkt til ...

... I større alminnelighet kan man si at i større frihet domstolene får til å fravike den ordinære strafferamme, desto svakere bliver lovgivningens styringsfunksjon. Det kan likevel føles naturlig at den ordinære strafferamme er tilpasset til det som vil være aktuelt i det overveiende antall tilfelle, og at de ekstraordinære tilfelle varetas ved særlige bestemmelser. Dette er flere ganger fremhevet på prinsipielt grunnlag i det danske utvalg-sarbeid, senest i Straffelovrådets forslag fra 1980 om voldtekt, ran og brannstiftelse. Undertiden kan også prosessuelle hensyn tale for en slik oppdeling, f eks fordi den kan innebære en mer hensiktsmessig avgrensning av de særlig grove forbrytelser som i Danmark og Norge er undergitt den omstendelige og tidkrevende jurybehandling ...”

4.4.2. Som det fremgår, var der i komiteen enighet om, at maksimum vedrørende de enkelte forbrydelser ikke bør settes høyere end nødvendig, og at der bør sikres en løbende revision af strafferammers maksimum med henblik på at sikre, at de er i tråd med den samfundsmæssige vurdering af beskyttelsesinteresser og handlingers farlighed. Komiteen afstod fra at fremkomme med en fælles anbefaling om anvendelsen af smalle eller vide strafferammer.

Kapitel 3

Den almene retsopfattelse

1. Indledning

1.1. Som det fremgår bl.a. af denne betæknings kapitel 2 om strafferammesystemet, indvirker hensynet til den almene retsopfattelse både ved udformningen af strafferammer og ved straffastsættelsen i det enkelte tilfælde. I det følgende belyses spørgsmålet om, i hvilket omfang befolkningens retsbevidsthed eller retsopfattelse stemmer overens med retspraksis. I Danmark har der kun været gennemført få egentlige retsbevidsthedsundersøgelser, dvs. undersøgelser, som på empirisk grundlag dokumenterer befolkningens opfattelse af og holdninger til retlige forhold. Spørgsmålet om befolkningens stillingtagen til kriminalitet og straf har dog i en del tilfælde indgået som led i andre undersøgelser. Nedenfor omtales både de egentlige retsbevidsthedsundersøgelser og de undersøgelser, der mere perifert belyser emnet. Undersøgelserne omtales i kronologisk orden. Afsnit 7 indeholder en sammenfatning mv. af undersøgelsesresultater.

2. De første retsbevidsthedsundersøgelser fra henholdsvis 1954 og 1962

2.1. Den første danske undersøgelse af retsbevidsthed gennemførtes i 1954 og er sammen med en tilsvarende undersøgelse fra 1962 omtalt i Berl Kutschinsky: Den almindelige retsbevidsthed (Almqvist & Wiksell 1970). Undersøgelserne sigtede på belyse befolkningens viden om og holdninger til retlige forhold. Undersøgelserne er i omfang ringe og benævnes da også af forfatteren ”forundersøgelser”.

Undersøgelsen fra 1954 omfattede et tilnærmelsesvis tilfældigt udvalg af den voksne, københavnske befolkning. Udvalget bestod af 100 mænd og 100 kvinder, hvoraf dog kun henholdsvis 79 og 58 deltog i undersøgelsen. Desuden var 95 tilfældigt udvalgte mandlige indsatte fra Vestre Fængsel interviewet. Undersøgelsen fra 1962 gennemførtes som gruppeinterviews med individuelle besvarelser og omfattede 16 forskellige persongrupper: aftenskolehold, selskabelige foreninger, ungdomsklubber, skoleelever og studerende mv., i alt 349 personer.

2.2. I begge undersøgelser blev forsøgspersonerne anmodet om at vurdere, om forskellige typer af lovovertrædelser ”aldrig kan undskyldes”, eller om det under særlige omstændigheder kan ske. Set med nutidens øjne er det bemærkelsesværdigt, at der i 1954-undersøgelsen var flere, der mente, at voldtægt undertiden kan undskyldes, end tilfældet var med spirituskørsel og falsk kortspil. I 1962-undersøgelsen vurderedes disse 3 lovovertrædelser som lige lidt undskyldelige.

I undersøgelsen fra 1962 indgik to båndoptagelser, som var ekstemporalspil af 10 og 15 minutters varighed. Gennem båndoptagelserne, der angik to fiktive retssager om henholdsvis et arbejdspladstyveri og en voldssag, fik forsøgspersonerne ganske grundig indsigt i sagerne i nogen grad svarende til den, der fremkommer i virkelige retssager. Forsøgspersonerne blev efterfølgende anmodet om at give deres personlige opfattelse af, hvordan sagerne skulle afgøres. Af jurister takseredes arbejdspladstyveriet til en betinget dom, mens voldstilfældet forventedes at ville give 30 dages ubetinget fængsel. I forhold hertil vurderede ca. halvdelen af forsøgspersonerne arbejdspladstyveriet mildere, og godt en tiendedel vurderede det strengere. Kun en femtedel af forsøgspersonerne mente, at voldssagen burde ende med en ubetinget fængselsstraf (længden heraf er ikke oplyst), mens de øvrige mente, at sagen burde være afgjort med en mildere sanktion eller frifindelse. Bemærkelsesværdigt er også, at 1962-undersøgelsen i lighed med en samtidig større norsk undersøgelse viste, at de højest uddannede stod bag ønsket om de strengeste straffe.

3. Horsensundersøgelsen i 1975

3.1. Som led i en større undersøgelse af angst for kriminalitet gennemførtes i 1974 en ”borgerundersøgelse” i Horsens, sml. Flemming Balvig: *Angst for kriminalitet* (Gyldendal 1978). Til denne interviewundersøgelse blev der trukket et tilfældigt udvalg på 173 personer svarende til ½ pct. af den voksne befolkning i Horsens. Heraf deltog 126 personer i undersøgelsen (78 pct.). Grundet det lille udvalg er resultaterne behæftet med en ganske stor stikprøveusikkerhed.

Undersøgelsen omfattede seks straffesager. Sagens indhold og udfald blev beskrevet for respondenterne, uden at disse dog blev informeret om, at det drejede sig om virkelige sager. Respondenterne blev bedt om at tage stilling til, om sagernes udfald var rimelige, for strenge eller for milde.

3.2. Resultatet (gennemsnittet af svarene) var, at 3 af afgørelserne blev anset for at være for milde og 3 for at være for strenge, jf. nedenstående skema. De sager, hvor afgørelserne i særlig grad er vurderet som henholdsvis for milde eller for strenge, er angivet først.

Afgørelsen for mild:

32-årig mand, 60 dages hæfte for vold mod barn
Forretningsindehaver, 9 mdr. bet. fængsel for bedrageri
Mejeribestyrer, 8 mdr. bet. fængsel for bedrageri

Afgørelsen for streng:

Tobaksarbejder, 30 dages fængsel for arbejdspladstyveri
Kontormedhjælper, underslæb, kombinationsdom på 6 mdr., heraf 3 mdr. ubetinget
18-årig mand, 14 dages hæfte for vold under fest

Kilde: Flemming Balvig: Angst for kriminalitet, 1978, s. 161.

Det er ikke i Horsensundersøgelsen oplyst, hvor mange oplysninger der – ud over ovenstående – blev givet om de enkelte sager. Det nævnes kun, at beskrivelsen af sagerne var overfladisk.

4. Lægdommerundersøgelsen i 1987

4.1. I kriminalpolitiske diskussioner, hvor det hævdes, at befolkningen ønsker strengere straffe, har modargumentet ofte været, at i så fald burde det jo afspejle sig i retspraksis, idet befolkningen via lægdommersystemet har indflydelse på retspraksis. Spørgsmålet om, hvorvidt lægdommere vurderer straffesager strengere end de juridiske dommere, er belyst i en undersøgelse af lægdommers oplevelse af retssystemet, deres repræsentativitet mv., sml. Preben Wilhjem: Folkevalgte dommere (Kriminalistisk Instituts Stencilserie nr. 49 1988). Undersøgelsen er gennemført i 1987 som en post-spørgeskemaundersøgelse blandt 2000 lægdommere, hvoraf 1408 besvarede spørgeskemaet.

4.2. Undersøgelsen omfattede et spørgsmål om, i hvilken retning en eventuel dissens er gået. Skemaet nedenfor viser svarfordelingen på dette spørgsmål (sml. anf. st. s. 213).

”Når De selv har været i mindretal, gik Deres opfattelse da i en strengere eller mildere retning end flertallets?” (N = 749)

Altid strengere	8,1%
Oftest strengere	31,1%
Oftest mildere	38,3%
Altid mildere	22,4%

Wilhjelm's undersøgelse tyder på, at de læge dommere er mildere end de juridiske. I tilfælde af dissens sker det ifølge undersøgelsen hyppigere, at lægdommerne vil gå i en mildere end i en strengere retning end flertallet.

5. Rockwool Fondens undersøgelse i 1997

5.1. I 1997 gennemførtes i form af besøgsinterviews en undersøgelse, der først og fremmest sigtede på at belyse befolkningens moral og retsbevidsthed, sml. Jørgen Goul Andersen: Borgerne og lovene (Aarhus Universitetsforlag 1998) (Rockwool Fondens undersøgelse). Undersøgelsen omfattede 3.001 tilfældigt udvalgte danskere i alderen 18-74 år. I undersøgelsen præsenteredes de interviewede for nogle konkrete sager om tyveri, vold mv. Præsentationen af sagerne var meget kortfattet, idet

der med 2-3 sætninger blev oplyst om kriminalitetens art og omfang, om eventuel tidligere kriminalitet og i nogle sager om lovovertræderens alder og øvrige forhold. Et dommerpanel havde samtidig oplyst om gældende praksis i de enkelte sager.

5.2. Resultatet af undersøgelsen er gengivet i nedenstående skema, hvor det er oplyst, hvor stor en andel af borgerne, der peger på mildere straffe, end dommerpanelet gør, og hvor stor en andel, der peger på strengere straffe. ”Nettotal for stramminger” angiver forskellen mellem andelen, der ønsker mildere straffe, og andelen, der ønsker strengere straffe, således at et plus foran tallet betyder, at flere går ind for strengere end for mildere straffe, og omvendt i tilfælde af minus foran tallet.

	Mildere straf end nu	Strengere straf end nu	Nettotal for stramminger
To 17-årige drenge, tidligere ustraffede, brugstyveri af bil	20%	58%	+ 38%
To 17-årige drenge, brugstyveri af bil for 3. gang	17%	51%	+ 34%
28-årig, tidligere ustraffet, butikstyveri værdi 700 kr.	21%	30%	+ 9%
20-årig indbrudstyv, tidligere ustraffet, stjålet 1000 kr. og smykker	32%	28%	- 4%
Blikkenslager, sort arbejde, skattefri gevinst 10-15.000 kr. årligt	29%	11%	- 18%
18-årig, tidligere ustraffet, brugstyveri af cykel efter fest	40%	13%	- 27%
Civil ulydighed i form af protest mod vejbyggeri	59%	8%	- 51%
22-årig tidligere ustraffet, værtshusvold (slag og spark)	75%	14%	- 61%
Arbejdspladstyveri, byggematerialer til eget brug for ca. 1000 kr. *	90%	5%	- 85%

* I denne sag har dommerpanelet ikke været helt enige. Her er udgået fra den straf, flertallet i dommerpanelet angiver.
Kilde: *Jørgen Goul Andersen: Borgerne og lovene, 1998, s. 375 ff.*

Rockwool Fondens undersøgelse tyder på, at domstolene i en række tilfælde dømmer strengere, end et flertal i befolkningen ville have gjort. Kun i sagerne om brugstyveri af bil peger mange på, at den eksisterende retspraksis er for mild*. Det skal understreges, at af de 58 pct., der ønsker strengere straf for de to 17-årige førstegangsbiltyve, peger hovedparten på enten en større bøde, betinget dom eller samfundstjeneste. Meget få, i alt 4 pct. af samtlige adspurgte, peger på en ubetinget frihedsstraf. Af de 51 pct., som ønsker strengere straffe for de to unge recidiverende biltyve, nævner de fleste samfundstjeneste som alternativ til den betingede dom, som dommerpanelet angiver, mens 19 pct. af de adspurgte foreslår en ubetinget frihedsstraf.

* Det bemærkes, at undersøgelsen er gennemført før skærpelsen af bestemmelsen om brugstyveri af biler, sml. lov nr. 380 af 6. juni 2002 med straffelovens § 293 a. Til denne lov er knyttet en forudsætning om, at der i normale førstegangstilfælde som udgangspunkt idømmes 14 dages ubetinget fængsel, der navnlig for personer under 18 år kan gøres betinget med vilkår om samfundstjeneste. Ved brugstyveri af adskillige biler forudsættes straffen i reglen skærpet – for personer over 18 år normalt til 20 dages ubetinget fængsel.

5.3. Rockwool Fondens undersøgelse omfattede også mere overordnede spørgsmål om holdningen til strafniveauet, jf. nedenstående skema. Som det ses, er der meget store uoverensstemmelser mellem de svar, der blev givet på de overordnede spørgsmål om strafniveauet, og dem, der blev givet på spørgsmål om straf i konkrete sager. Det gælder i allerhøjeste grad spørgsmålet om vold mod sagesløs, hvor 94 pct. mente, at straffene skal være strengere, når de spørges generelt, mens 75 pct. mente, at straffen skal være mildere, når de stilles over for en konkret sag om vold mod sagesløs. En mulig forklaring på denne diskrepans er, at befolkningen ikke har kendskab til praksis og tror, den er mildere, end den er. En anden mulig forklaring er, at de generelle spørgsmål om holdningen til strafniveauet primært afspejler befolkningens moralske afstandtagen til de enkelte lovovertrædelser, for svarene følger typisk synet på lovovertrædelsernes grovhed. I Rockwool Fondens rapport antages det, at især sidstnævnte forklaring er af betydning.

Borgernes syn på generelle spørgsmål om, hvordan straffen bør være i forhold til det niveau, der nu er (eller menes at være). Pct.

	Meget stren- gere	Noget stren- gere	Som nu	Noget mil- dere	Meget mil- dere	Ved ikke
Vold mod sagesløs	69	25	5	0	0	1
Spirituskørsel	40	34	24	1	0	1
Skattesnyderi	13	29	50	3	1	4
Forsikringssvindler	10	26	54	2	1	7
Overtrædelse af fartgrænser	7	20	59	9	4	1
Ulovlig parkering	2	5	67	16	9	1

Kilde: Goul Andersen: Borgerne og lovene, 1998, s. 369.

6. International Crime Victims Survey, 2000

6.1. I 2000 deltog Danmark for første gang i en større international offerundersøgelse, sml. John van Kesteren, Pat Mayhew & Paul Nieuwebeerta: Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries. WODC report no 187, 2000. Se også Flemming Balvig: Indbrud = ind og sidde? I Vagn Greve, Beth Grothe Nielsen & Annika Snare (red.): Nyttet det? (Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2001). For Danmarks vedkommende gennemførtes undersøgelsen med telefoninterviewer, og den omfattede et repræsentativt udsnit på 3007 personer over 15 år.

I undersøgelsen indgik et enkelt spørgsmål, der belyser befolkningens retsbevidsthed. Spørgsmålet drejede sig om en 21-årig mand, som for anden gang dømmes for indbrud. I den aktuelle sag havde han stjålet et farvefjernsyn. De interviewede blev anmodet om at angive, hvilken straf de fandt passende i en sådan sag (mulighederne blev angivet for respondenteren).

6.2. Skemaet nedenfor angiver, hvordan personer i de forskellige lande besvarede det ovennævnte spørgsmål. Rækkefølgen er bestemt af procentandelen, der finder fængselsstraf passende. Som det ses af skemaet, vurderede danskerne ikke denne sag særligt strengt, idet det sammenlignet med de øvrige lande var forholdsvis få danskere, der fandt ubetinget fængselsstraf rimelig, mens omvendt forholdsvis mange fandt samfundstjeneste eller betinget dom i øvrigt passende. Det er også værd at bemærke, at i det omfang, de danske interviewede pegede på fængselsstraf, er denne relativ kort. Gennemsnitligt set var det således danskerne, der pegede på den korteste fængselsstraf. De forskellige landes retspraksis forelå ikke oplyst i sagen med indbrudstyven.

En passende straf for indbrudstyveri anden gang. Pct.

Ubet.	Bet.	Samf.		Anden	Ved	Straf-	dom	dom
	tjeneste	Bøde	straf	ikke	længde *			
USA		56	1	20	9	8	6	31
Nordirland	54	4	30	8	2	3	21	
Skotland	52	5	24	11	4	4	21	
Japan		51	-	19	17	1	13	38
England/Wales		51	5	28	7	4	5	24
Canada		45	4	32	9	7	3	23
Holland		37	10	30	11	5	6	19
Australien	36	3	46	8	3	4	27	
Sverige		31	4	47	11	3	4	11
Portugal	26	1	54	9	6	4	23	
Belgien		21	5	57	11	3	3	17
Polen		21	6	55	10	4	5	31
Danmark	20	13	50	9	4	4	7	
Finland		19	16	46	15	2	2	8
Frankrig	12	5	69	8	2	5	14	
Katalonien (Spanien)	7		1	65	15	3	9	23

* Den gennemsnitlige længde af en ubetinget fængselsstraf (i måneder).

Kilde: John van Kesteren, Pat Mayhew & Paul Nieuwbeerta: *Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries, 2000*, s. 87.

7. Sammenfatning

7.1. Spørgsmålet om befolkningens retsbevidsthed og syn på retspraksis er kun sporadisk belyst i dansk forskning. På baggrund af den forskning, der er gennemført, kan man dog udlede, at mens undersøgelser, der på et overordnet niveau belyser befolkningens holdning til straf, typisk påviser et ønske om strengere straffe, påviser undersøgelser, der angår konkrete forhold og beskriver konkrete straffesager, hyppigt, at befolkningen ønsker mildere straffe end dem, der idømmes i sådanne sager. Det gælder ikke mindst i mindre voldssager. Den meget voldsomme diskrepans, man ofte finder mellem de generelle og de konkrete strafønsker, understreger, at det er vigtigt at tage udgangspunkt i konkrete sager/forhold, når der skal redegøres for befolkningens retsopfattelse.

7.2. Diskrepansen peger også på, at med øget konkretisering af en sag kan holdningen ændres, idet der kan skabes en forståelse og en indsigt, som den overordnede og unuancerede beskrivelse ikke er i stand til at formidle. Det er antagelig også derfor, at lægdommere erfaringsmæssigt ikke medvirker til, at retspraksis bliver strengere, men måske snarere tværtimod. De få komparative oplysninger,

der forefindes, tyder på, at danskere snarere udmærker sig ved at være milde end ved at være strenge i deres bedømmelse af straffesager. Både på dette område og generelt er der imidlertid efter Straffelovrådets opfattelse et stort behov for yderligere forskning. Også den tiltagende EU-harmonisering på strafferettens område taler for, at det søges klarlagt, hvorvidt retsopfattelsen varierer betydeligt mellem de forskellige folk i Europa.

Kapitel 4

Strafniveauet for forskellige typer af forbrydelser

1. Indledning

1.1. Der findes ikke kun én metode for sammenligning af straffniveauet for forskellige former for forbrydelser. Det skyldes, at straffniveauet er et konglomerat af forskellige dimensioner af en strafs strengthed. Straffens strengthed udtrykkes gennem art, længde og størrelse. Frihedsstraf vil i de fleste tilfælde være udmålt. Med strafflængden udtrykkes forskellige grader af strengthed. Bødestraffes strengthed angives for sumbødernes vedkommende ved bødens størrelse og for dagbødernes vedkommende ved antallet af dagbøder. Disse forskellige dimensioner kan ikke uden videre indpasses i en endimensional måling af straffens strengthed.

1.2. I de følgende er straffniveauet for de forskellige former for forbrydelser sammenlignet ved brug af tre målestokke: Straffens art (figur 1-4), længden af de ubetingede frihedsstraffe (tabel 1-4) og strafmassen pr. afgørelse (tabel 5-8). Endvidere er den samlede strafmasse for de enkelte forbrydelser beregnet med henblik på at belyse, i hvilket omfang de forskellige forbrydelsesarter bidrager til den samlede strafmasse (tabel 9).

Det empiriske materiale, der ligger til grund for de følgende analyser, svarer til det, der er anvendt i den statistiske undersøgelse af domspraksis, jf. bind III. Idet der henvises til s. 9 ff. i bilagsrapporten, hvor materialets afgrænsning er beskrevet, skal nævnes, at materialet omfatter fældende strafferetlige afgørelser (tiltalefrafald, bøder og frihedsstraffe) for en række specificerede straffelovsovertrædelser i perioden 1996 til 2000. Domspraksis er belyst i forhold til straffesagernes omfang og arten af eventuelle biforhold, idet der foreligger oplysning om, hvorvidt afgørelserne omhandler mere end én forbrydelse, og om eventuelle biforhold er af ligeartet karakter. Domspraksis er endvidere belyst i forhold til lovovertræderens alder (under 18 år eller 18 år og derover) og arten af eventuel tidligere kriminalitet. For tidligere straffede er oplyst, om den tidligere kriminalitet er af ligeartet karakter. Definitionen af ligeartet kriminalitet fremgår af undersøgelsen af domspraksis, bind III, s. 10. På baggrund af disse oplysninger er afgørelserne for de enkelte forbrydelsesarter opdelt i 18 sagskategorier, således at den enkelte kategori omfatter sager, der er ensartede med hensyn til sags omfang, lovovertræderens alder og tidligere kriminalitet.

1.3. Figur 1-4 og tabel 1-12 er baseret på de strafferetlige afgørelser for alle fem undersøgelsesår. Der er udarbejdet figurer og tabeller for 4 af de ovennævnte 18 sagskategorier således:

- 1) Sager angående personer på 18 år og derover, som dømmes for ét forhold, og som ikke tidligere er straffet.
- 2) Sager angående personer på 18 år og derover, som dømmes for flere ligeartede forhold, og som ikke tidligere er straffet.
- 3) Sager angående personer på 18 år og derover, som dømmes for ét forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.
- 4) Sager angående personer på 18 år og derover, som dømmes for flere ligeartede forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.

Der ses udelukkende på sager for personer på 18 år og derover, da der inden for mange forbrydelsestyper er meget få sager med unge lovovertrædere. I det omfang, en straffesag omfatter flere forhold, ses alene på kategorier med flere ligeartede forhold. Er personen tidligere straffet, analyseres kun sager, der omfatter tidligere ligeartet kriminalitet. Sager, der omfatter uligeartede forhold, eller hvor personen tidligere er dømt for uligeartet kriminalitet, er udelukket af analysen. Det skyldes, at den uligeartede kriminalitet, hvorom der i øvrigt ikke foreligger nærmere oplysninger, må antages at påvirke den strafferetlige afgørelse på en mindre systematisk måde end den ligeartede kriminalitet. Desuden påvirkes strafudmålingen typisk i højere grad af ligeartede forhold og tidligere kriminalitet af ligeartet karakter end af uligeartede forhold og tidligere kriminalitet af en anden art.

2. Strafniveauet vurderet ud fra straffens art

2.1. I figurerne 1-4 er de forskellige former for forbrydelser inddelt efter andelen af ubetingede frihedsstraffe, så forbrydelsestypen med den mindste andel ubetingede frihedsstraffe er placeret først (øverst) i figuren, mens den med den største andel er anbragt sidst (nederst). Sammenligningen omfatter alene kriminalitetsarter med mindst 20 afgørelser. Inden for denne afgrænsning er desuden nogle kriminalitetsarter fravalgt, da det ikke har været muligt at indpasse samtlige i figurerne. Eksempelvis omfatter figurerne ikke alle de mange underkategorier af tyveri og indbrudstyveri, ligesom ikke alle former for brugstyveri indgår. Dette influerer dog ikke på de hovedtendenser, figurerne viser, sml. nedenfor.

I kolonnen til højre for figurerne er medianen for de ubetingede straflængder angivet. I et enkelt tilfælde (i figur 1) er feltet tomt. Det skyldes, at der alene er tale om kombinationsdomme, hvorom der ikke foreligger oplysning om længden af den ubetingede del af dommen. I øvrigt er figurerne dannet ved at inkludere kombinationsdomme under ubetingede frihedsstraffe og samfundstjeneste under betingede domme.

2.2. Af figur 1, der angår afgørelser for ét forhold for tidligere ustraffede personer på 18 år og derover, ses, at af de 17 første forbrydelsesarter – dvs. de der sjældnest medfører ubetingede friheds-

straffe – angår 16 formuekrænkelser, herunder dokumentfalsk ved brug af betalingsmidler.¹ Undtagelsen er blufærdighedskrænkelser uden beføling.

Af de øvrige 22 forbrydelsesarter i figuren er det derimod en klar majoritet, nemlig 17, som angår det, der almindeligvis forstås som ”personfarlig kriminalitet”, dvs. røveri, brandstiftelse, forbrydelser mod den personlige frihed, voldsforbrydelser, herunder vold mod tjenestemand og trusler mod vidner, seksualforbrydelser og incest. Desuden medfører to former for almenfarlige forbrydelser meget hyppigt ubetingede frihedsstraffe, nemlig de to former for narkotikaforbrydelser, som straffes efter straffeloven. Det betyder, at det kun er tre af de 22 forbrydelsesarter, der hyppigst medfører ubetingede frihedsstraffe, som ikke er enten person- eller almenfarlige. De tre forbrydelsesarter er pengefalsk, dokumentfalsk, som ikke angår betalingsmidler, og en enkelt form for formueforbrydelse, nemlig groft smugleri.

Figur 1 understreger dermed tydeligt, at straffniveaulet – vurderet ud fra straffens art – skelner mellem formueforbrydelser på den ene side og person- og almenfarlige forbrydelser på den anden side. Straffens art er klart mindre streng for formueforbrydelser end for person- og almenfarlige forbrydelser. Det bemærkes, at begrebet ”formueforbrydelser” her og i det følgende ikke omfatter røveri, idet røveri er inkluderet i den personfarlige kriminalitet.

2.3. Tilsvarende mønster ses for figur 2, der angår tidligere ustraffede, som dømmes for flere ligeartede forhold. Her er 16 af de 18 forbrydelsesarter, der sjældnest medfører ubetingede frihedsstraffe, formuekrænkelser, mens den ene af de to øvrige er dokumentfalsk (uden brug af betalingsmidler). Kun én form for personfarlig forbrydelse er blandt disse 18 første forbrydelsesarter, og det er blufærdighedskrænkelser uden beføling, som i øvrigt også afveg fra mønstret i figur 1, sml. pkt. 2.2 ovenfor.

Figur 2 viser også, at af de 18 forbrydelsesarter, som hyppigst medfører ubetingede frihedsstraffe, angår de 16 person- eller almenfarlige forbrydelser. De undtagelser, der ses, er også undtagelser i figur 1, nemlig henholdsvis pengefalsk og groft smugleri, sml. pkt. 2.2 ovenfor.

2.4. Også af figur 3 og 4 ses et mønster, der svarer til det ovennævnte. Disse to figurer omhandler personer, der tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet, og som aktuelt dømmes for henholdsvis ét forhold og flere ligeartede forhold. At disse tabeller omfatter færre forbrydelsesarter skyldes, at nogle forbrydelser forholdsvis sjældent begås af personer, der tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet, hvorfor der kun forefindes få afgørelser af denne sagstype. Som nævnt ovenfor i pkt. 2.1 omfatter analysen her af statistiske grunde alene forbrydelsesarter med mindst 20 afgørelser.

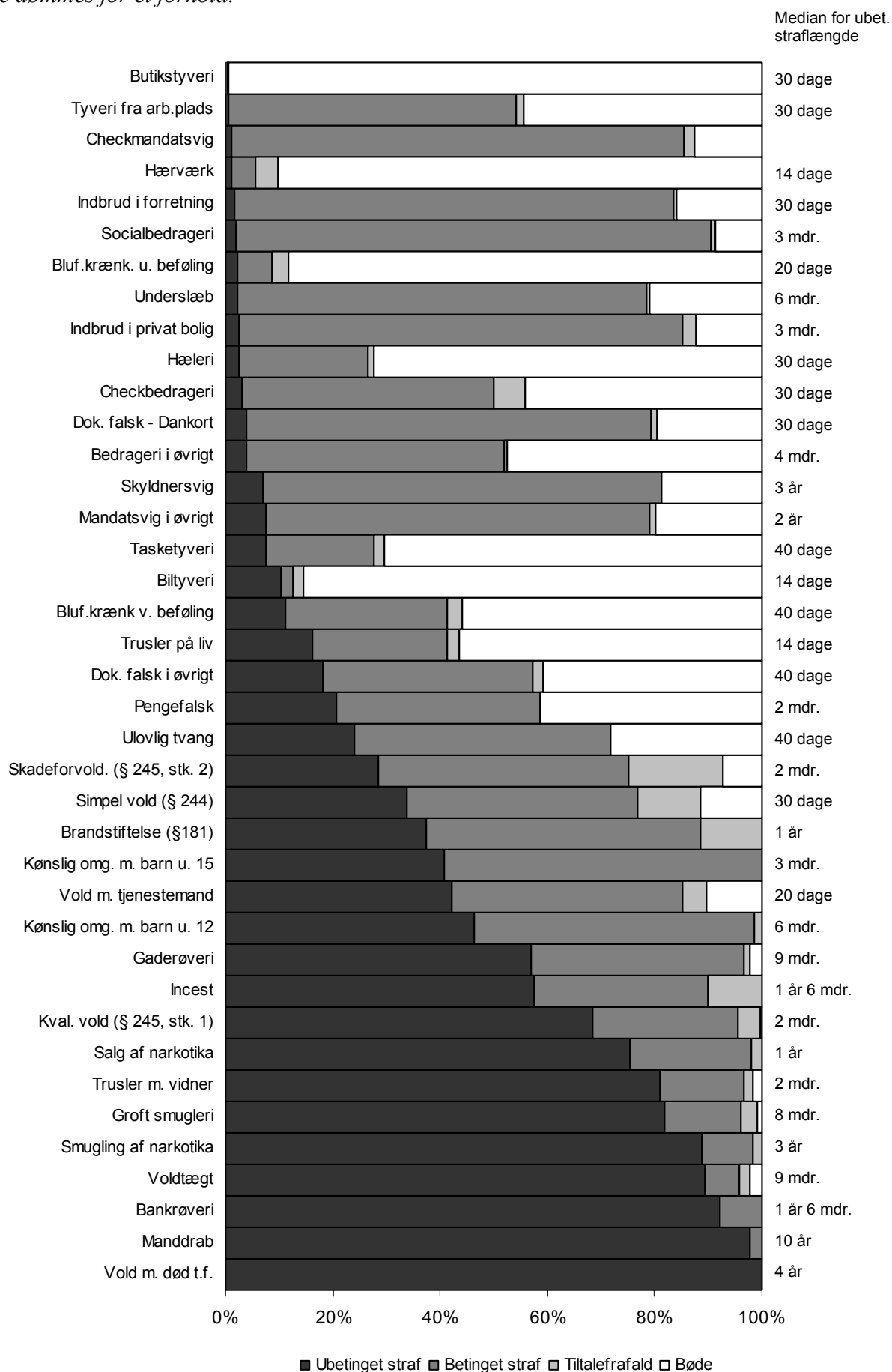
¹ For biltyveri er det ikke muligt af figur 1 at se den ganske lille andel afgørelser, som ikke er bødeførelser. I alt 0,8 pct. af afgørelserne for biltyveri er tiltalefrafald eller frihedsstraffe (0,3 pct. tiltalefrafald, 0,3 pct. betingede domme og 0,2 pct. ubetingede domme).

Af de første 17 forbrydelsesarter i figur 3 er 14 formuekrænkelser og dokumentfalsk uden brug af betalingsmidler. Afvigende er igen blufærdighedskrænkelse uden beføling. Desuden er brandstiftelse (§ 181) og trusler på liv placeret blandt de første 17 forbrydelsesarter. De resterende forbrydelsesarter i figur 3 angår person- eller almenfarlige forbrydelser.

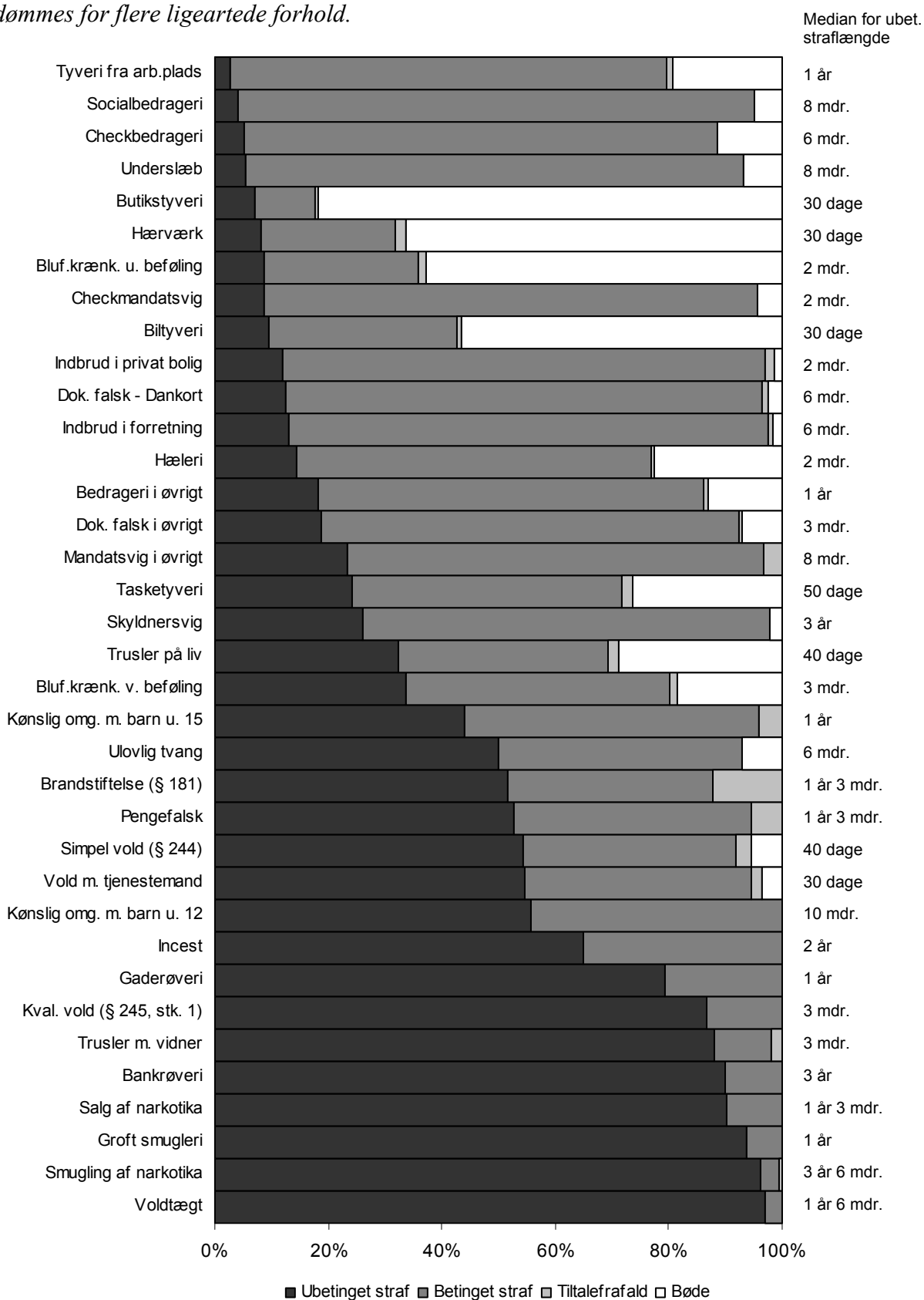
2.5. I figur 4 er kun 3 af de første 15 forbrydelsesarter hverken formueforbrydelser eller dokumentfalsk: blufærdighedskrænkelse uden beføling, simpel vold og trusler på liv. Også her ses, at alle resterende forbrydelser angår person- eller almenfarlige forbrydelser.

Ved at sammenligne figur 3 og 4 ses i øvrigt tydeligt betydningen af antallet af forhold, der dømmes for. Generelt er det således en noget større andel af sanktionerne i sager med flere ligeartede forhold, der er ubetingede frihedsstraffe, sammenholdt med sanktionsfordelingen i sager med kun ét forhold.

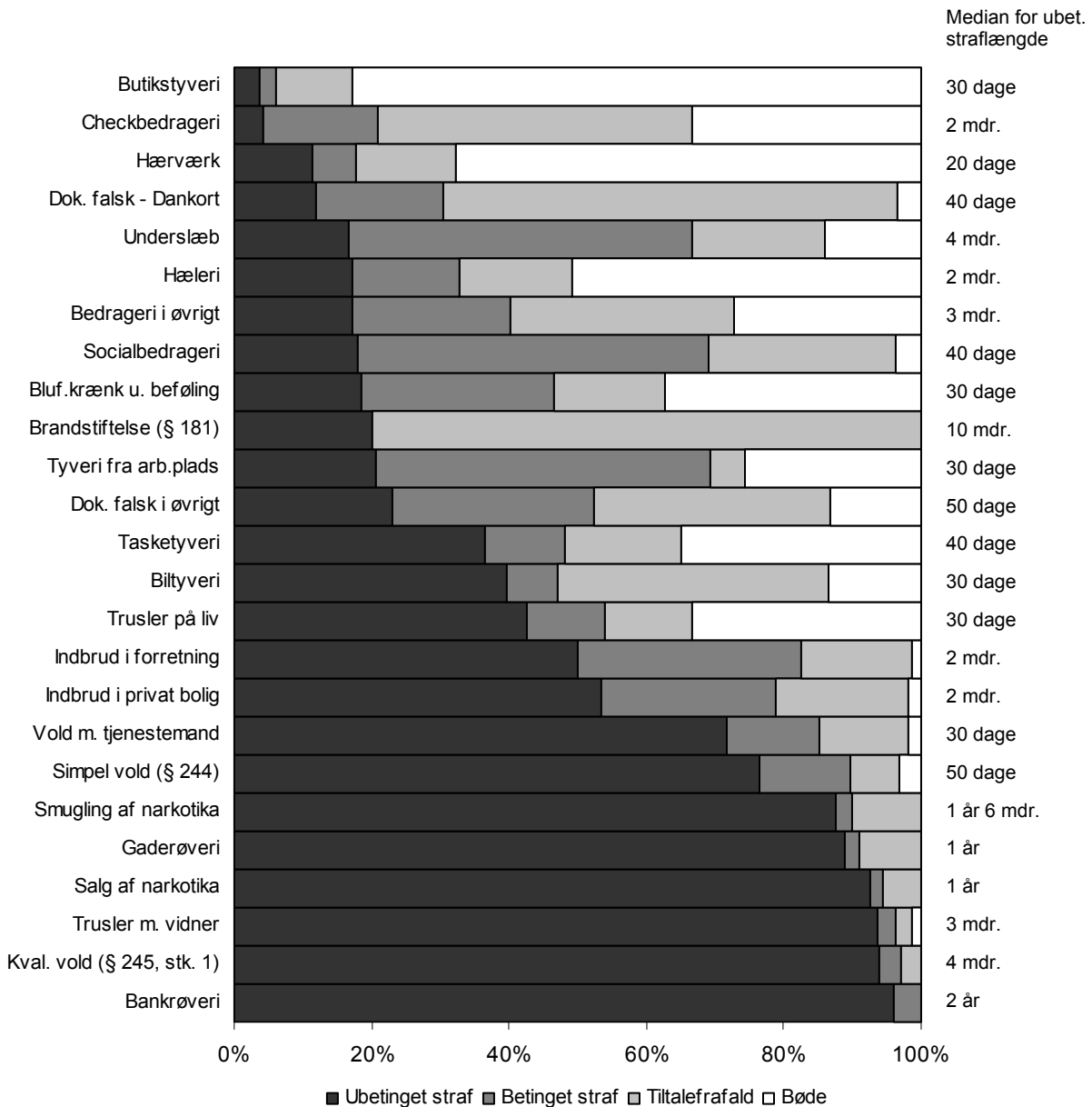
Figur 1. Straffens art i sager vedrørende tidligere ustraffede personer på 18 år og derover, som alene dømmes for ét forhold.

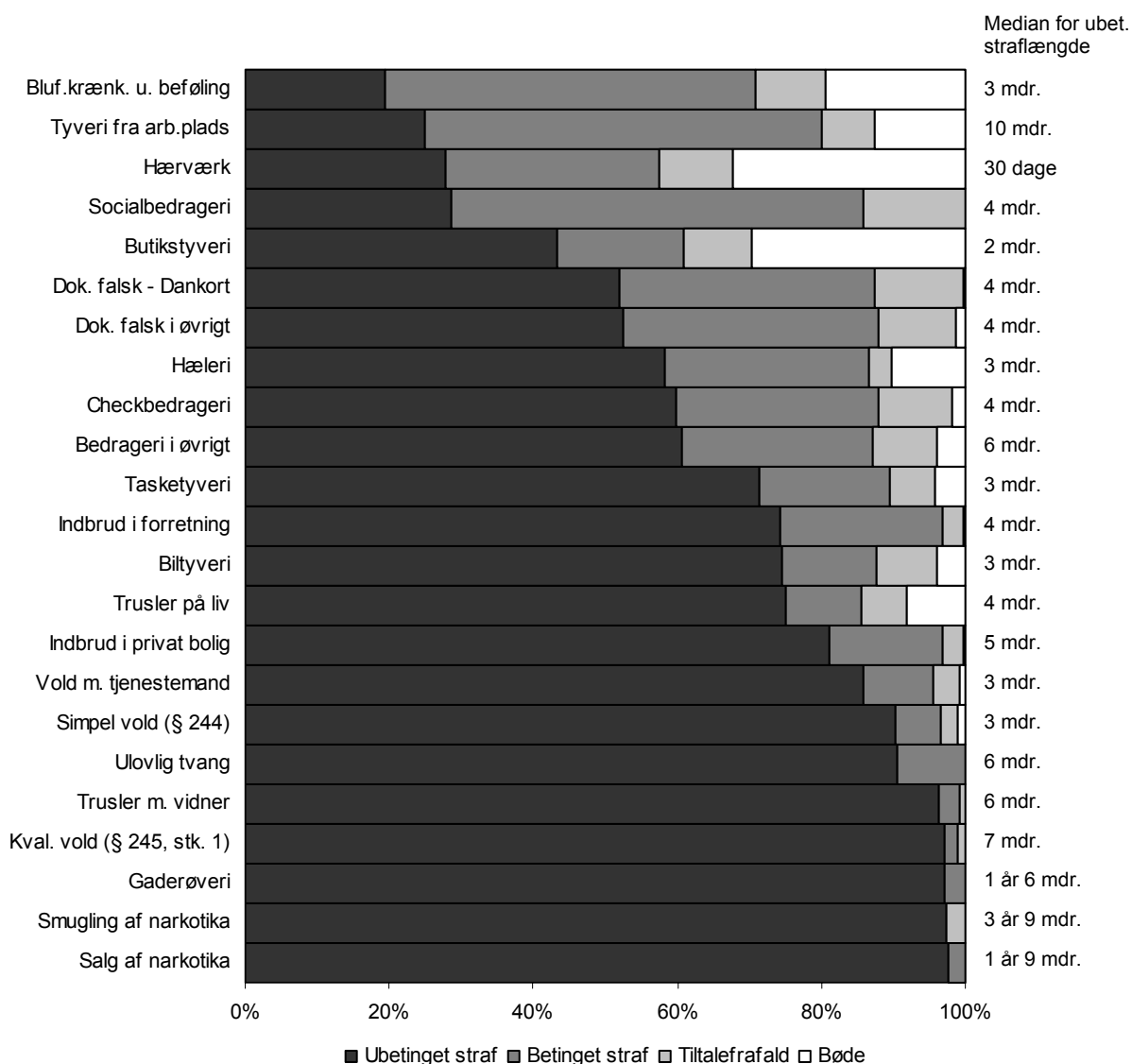
Figur 2. Straffens art i sager vedrørende tidligere ustraffede personer på 18 år og derover, som dømmes for flere ligeartede forhold.

Figur 3. Straffens art i sager vedrørende personer på 18 år og derover, som alene dømmes for ét forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.

Figur 4. Straffens art i sager vedrørende personer på 18 år og derover, som dømmes for flere ligear-
tede forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.

3. Strafniveauet vurderet ud fra strafflængderne

3.1. I tabellerne 1-4 er de forbrydelsesarter, der også er omfattet af ovenstående analyse, rangordnet efter den gennemsnitlige længde af de ubetingede straffe. Der er ikke her taget hensyn til, om andelen af ubetingede frihedsstraffe er stor eller lille. Der er heller ikke som betingelse sat en minimumsgrænse for antallet af afgørelser, idet alle de forbrydelsesarter, der overhovedet omfatter ubetingede domme, indgår i tabellerne. Kolonnen længst til højre angiver, hvor mange ubetingede frihedsstraffe beregningerne er baseret på. Tabellerne oplyser desuden om korteste, længste og median strafflængde.

3.2. Vurderet ud fra den gennemsnitlige længde af de ubetingede frihedsstraffe bliver skellet mellem formueforbrydelser og person- og almenfarlige forbrydelser mindre skarpt end det, der er set ovenfor. Eksempelvis ses af tabel 1, at 9 af de første 22 forbrydelsesarter, som er forbrydelser med den gennemsnitligt korteste ubetingede frihedsstraf, er person- eller almenfarlige forbrydelser, mens 5 af de resterende 16 forbrydelsesarter er formueforbrydelser. Mønstret er i nogen grad det samme for de øvrige tabeller, idet dog differentieringen mellem person- og almenfarlige forbrydelser og formueforbrydelser er lidt skarpere for de afgørelser, der vedrører personer, som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet (tabel 3 og 4). Her ses en tydeligere tendens til, at de strengeste ubetingede straffe næsten udelukkende vedrører person- og almenfarlige forbrydelser.

3.3. Når forbrydelseernes rækkefølge er noget anderledes ved brug af de ubetingede strafflængder som målestok for straffniveauet i stedet for straffens art, beror det først og fremmest på, at variationsbredden i straffniveauet for de forskellige former for forbrydelser er forskellig, og at variationsbredden især er ringe for visse typer af personfarlige forbrydelser, mens den til gengæld er ganske stor for visse formueforbrydelser.

Nogle personfarlige forbrydelser mødes således, sammenlignet med formueforbrydelser, meget hyppigt med ubetingede frihedsstraffe, som til gengæld er forholdsvis korte. Det gælder f.eks. vold mod tjenestemand, simpel vold og trusler. Førstnævnte karakteristikum indplacerer disse forbrydelser med et højt straffniveau, når straffniveauet vurderes ud fra straffens art, mens det omvendte gør sig gældende, når målestokken er længden af den ubetingede straf.

Nogle formueforbrydelser er kendetegnet ved at dække et meget vidt spektrum af handlinger for så vidt angår forbrydelseernes grovhed. Underslæb, mandatsvig, skyldnersvig og bedrageri har i mange tilfælde ringe konsekvenser eller beskedne formuetab til følge, men de kan også være af særlig grov og omfattende beskaffenhed. Samlet betyder det, at en stor del af disse forbrydelser ikke medfører ubetingede frihedsstraffe, mens til gengæld den lille del af forbrydelseerne, som er meget grove, indebærer ganske lange ubetingede frihedsstraffe. Når disse forbrydelsesters straffniveau vurderes ud fra

straffens art, vil straffniveauet derfor fremtræde lavere, end når det vurderes ud fra længden af de ubetingede frihedsstraffe.

Tabel 1. Ubetingede frihedsstraffe, ordnet efter den gennemsnitlige strafflængde, vedrørende tidligere ustraffede personer på 18 år og derover, som alene dømmes for ét forhold.

Kriminalitetsart	Korteste ubetingede straf	Median strafflængde	Længste ubetingede straf	Gennemsnitlig strafflængde	I alt ubetingede straffe
Biltyveri	7 dg.	14 dg.	4 mdr.	19 dg.	157
Hærværk	7 dg.	14 dg.	60 dg.	23 dg.	53
Tyveri fra arb.plads	20 dg.	30 dg.	30 dg.	27 dg.	3
Vold m. tjenestemand	7 dg.	20 dg.	4 mdr.	27 dg.	343
Bluf.krænk u. beføling	10 dg.	20 dg.	3 mdr.	28 dg.	12
Butikstyveri	7 dg.	30 dg.	3 mdr.	29 dg.	79
Checkbedrageri	30 dg.	30 dg.	30 dg.	30 dg.	1
Trusler på liv	7 dg.	14 dg.	9 mdr.	32 dg.	76
Indbrud i forretning	30 dg.	30 dg.	50 dg.	34 dg.	5
Simpel vold (§ 244)	7 dg.	30 dg.	10 mdr.	34 dg.	2228
Tasketyveri	10 dg.	40 dg.	60 dg.	35 dg.	14
Ulovlig tvang	14 dg.	40 dg.	60 dg.	37 dg.	11
Dok.falsk i øvrigt	14 dg.	40 dg.	8 mdr.	42 dg.	274
Hæleri	7 dg.	30 dg.	1,3 år	2,1 mdr.	58
Indbrud i privat bolig	30 dg.	3 mdr.	3 mdr.	2,3 mdr.	4
Trusler m. vidner	14 dg.	60 dg.	6 mdr.	2,3 mdr.	44
Skadeforvoldelse	30 dg.	60 dg.	6 mdr.	2,4 mdr.	8
Bluf.krænk v. beføling	7 dg.	40 dg.	1,3 år	2,8 mdr.	24
Dok.falsk - Dankort m.v.	20 dg.	30 dg.	1 år	2,8 mdr.	8
Kvalificeret vold (§ 245)	14 dg.	60 dg.	3 år	3,4 mdr.	546
Socialbedrageri	30 dg.	3 mdr.	9 mdr.	3,5 mdr.	15
Pengefalsk	60 dg.	60 dg.	8 mdr.	3,5 mdr.	4
Kønslig omg. m. barn u. 15 år	60 dg.	3 mdr.	1½ år	5,1 mdr.	8
Voldtægt	3 mdr.	9 mdr.	2 år	9,5 mdr.	39
Gaderøveri	60 dg.	9 mdr.	2½ år	9,6 mdr.	34
Bedrageri i øvrigt	20 dg.	4 mdr.	3½ år	9,7 mdr.	41
Groft smugleri	40 dg.	8 mdr.	3½ år	10,1 mdr.	81
Kønslig omg. m. barn u. 12 år	60 dg.	6 mdr.	5 år	11,3 mdr.	30
Underslæb	20 dg.	6 mdr.	5 år	1,1 år	11
Brandstiftelse (§ 181)	30 dg.	1 år	5 år	1,1 år	33
Salg af narkotika	30 dg.	1 år	8 år	1,5 år	209
Bankrøveri	8 mdr.	1½ år	2½ år	1,6 år	38
Incest	6 mdr.	1½ år	3½ år	1,7 år	19
Mandatsvig i øvrigt	2 år	2 år	2½ år	2,2 år	3
Skyldnersvig	30 dg.	3 år	6 år	3 år	4
Smugling af narkotika	40 dg.	3 år	10 år	3,7 år	204
Vold m. død t.f.	6 mdr.	4 år	7 år	3,9 år	24
Manddrab	3½ år	10 år	Livstid*	9,5 år	42

* Livstid indgår ikke i beregninger af median og gennemsnitlig strafflængde.

Tabel 2. Ubetingede frihedsstraffe, ordnet efter den gennemsnitlige strafflængde, vedrørende tidlige-
re ustraffede personer på 18 år og derover, som dømmes for flere ligeartede forhold.

Kriminalitetsart	Korteste ubetingede straf	Median strafflængde	Længste ubetingede straf	Gennemsnitlig strafflængde	I alt ubetingede straffe
Biltyveri	7 dg.	30 dg.	9 mdr.	37 dg.	37
Vold m. tjenestemand	10 dg.	30 dg.	9 mdr.	47 dg.	102
Tasketyveri	10 dg.	50 dg.	10 mdr.	55 dg.	24
Butikstyveri	7 dg.	30 dg.	1,3 år	59 dg.	187
Simpel vold (§ 244)	10 dg.	40 dg.	3 år	59 dg.	630
Checkmandatsvig	60 dg.	60 dg.	60 dg.	60 dg.	1
Hærværk	10 dg.	30 dg.	10 mdr.	60 dg.	46
Trusler på liv	7 dg.	40 dg.	2 år	2,9 mdr.	62
Bluf.krænk u. beføling	10 dg.	60 dg.	1 år	3,6 mdr.	13
Trusler m. vidner	20 dg.	3 mdr.	1,3 år	4,3 mdr.	40
Indbrud i privat bolig	20 dg.	60 dg.	2 år	4,9 mdr.	17
Skadeforvoldelse	60 dg.	5 mdr.	8 mdr.	5 mdr.	8
Hæleri	7 dg.	60 dg.	3,8 år	5,3 mdr.	98
Ulovlig tvang	14 dg.	6 mdr.	1½ år	5,9 mdr.	14
Kvalificeret vold (§ 245)	30 dg.	3 mdr.	4½ år	6,3 mdr.	212
Dok.falsk - Dankort m.v.	10 dg.	6 mdr.	2 år	6,8 mdr.	59
Bluf.krænk v. beføling	20 dg.	3 mdr.	3 år	6,9 mdr.	26
Socialbedrageri	60 dg.	8 mdr.	1 år	7,4 mdr.	5
Checkbedrageri	14 dg.	6 mdr.	1½ år	8,2 mdr.	3
Indbrud i forretning	30 dg.	6 mdr.	1½ år	8,6 mdr.	20
Dok.falsk i øvrigt	30 dg.	3 mdr.	6 år	8,7 mdr.	68
Tyveri fra arb.plads	60 dg.	1 år	1½ år	8,8 mdr.	4
Underslæb	3 mdr.	8 mdr.	1½ år	8,8 mdr.	6
Pengefalsk	40 dg.	1,3 år	2½ år	11,3 mdr.	19
Kønslig omg. m. barn u. 12 år	60 dg.	10 mdr.	2,3 år	1 år	28
Mandatsvig i øvrigt	3 mdr.	8 mdr.	3 år	1,1 år	4
Kønslig omg. m. barn u. 15 år	4 mdr.	1 år	3 år	1,2 år	11
Bedrageri i øvrigt	30 dg.	1 år	4 år	1,4 år	77
Groft smugleri	60 dg.	1 år	5 år	1,4 år	55
Gaderøveri	3 mdr.	1 år	7 år	1,5 år	26
Brandstiftelse (§ 181)	6 mdr.	1,3 år	4 år	1,6 år	13
Voldtægt	8 mdr.	1½ år	4 år	1,7 år	32
Salg af narkotika	3 mdr.	1,3 år	14 år	1,9 år	149
Incest	3 mdr.	2 år	6 år	2,3 år	23
Skyldnersvig	6 mdr.	3 år	5 år	2,3 år	6
Bankrøveri	1 år	3 år	5½ år	3,1 år	25
Vold m. død t.f.	1 år	4 år	9 år	3,9 år	8
Smugling af narkotika	4 mdr.	3½ år	10 år	3,9 år	145

Tabel 3. Ubetingede frihedsstraffe, ordnet efter den gennemsnitlige strafflængde, vedrørende personer på 18 år og derover, som alene dømmes for ét forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.

Kriminalitetsart	Korteste ubetingede straf	Median strafflængde	Længste ubetingede straf	Gennemsnitlig strafflængde	I alt ubetingede straffe
Hærværk	7 dg.	20 dg.	60 dg.	19 dg.	19
Bluf.krænk u. beføling	7 dg.	30 dg.	3 mdr.	39 dg.	6
Butikstyveri	7 dg.	30 dg.	1 år	44 dg.	293
Vold m. tjenestemand	7 dg.	30 dg.	8 mdr.	45 dg.	277
Dok.falsk - Dankort m.v.	14 dg.	40 dg.	5 mdr.	48 dg.	16
Checkmandatsvig	50 dg.	50 dg.	50 dg.	50 dg.	1
Trusler på liv	7 dg.	30 dg.	9 mdr.	51 dg.	76
Biltyveri	7 dg.	30 dg.	9 mdr.	53 dg.	198
Bluf.krænk v. beføling	7 dg.	30 dg.	6 mdr.	55 dg.	5
Tasketyveri	14 dg.	40 dg.	10 mdr.	59 dg.	44
Checkbedrageri	60 dg.	60 dg.	60 dg.	60 dg.	1
Socialbedrageri	7 dg.	40 dg.	6 mdr.	2,1 mdr.	36
Simpel vold (§ 244)	7 dg.	50 dg.	3 år	2,1 mdr.	1625
Indbrud i privat bolig	14 dg.	60 dg.	10 mdr.	2,5 mdr.	263
Indbrud i forretning	10 dg.	60 dg.	1,3 år	2,9 mdr.	212
Dok.falsk i øvrigt	20 dg.	50 dg.	1½ år	2,9 mdr.	32
Hæleri	7 dg.	60 dg.	1½ år	3 mdr.	165
Ulovlig tvang	30 dg.	60 dg.	1,3 år	3,1 mdr.	13
Trusler m. vidner	7 dg.	3 mdr.	1,3 år	3,3 mdr.	127
Underslæb	20 dg.	4 mdr.	10 mdr.	3,4 mdr.	6
Skadeforvoldelse	40 dg.	4 mdr.	6 mdr.	3,6 mdr.	4
Bedrageri i øvrigt	30 dg.	3 mdr.	1½ år	4,7 mdr.	38
Tyveri fra arb.plads	20 dg.	30 dg.	2 år	5,1 mdr.	7
Kvalificeret vold (§ 245)	14 dg.	4 mdr.	4 år	5,4 mdr.	375
Incest	4 mdr.	8 mdr.	8 mdr.	6 mdr.	2
Kønslig omg. m. barn u. 12 år	3 mdr.	6 mdr.	1½ år	7,5 mdr.	4
Groft smugleri	1 år	1 år	1 år	1 år	1
Brandstiftelse (§ 181)	30 dg.	10 mdr.	2,7 år	1,1 år	4
Gaderøveri	3 mdr.	1 år	2½ år	1,1 år	38
Salg af narkotika	3 mdr.	1 år	8 år	1,5 år	100
Voldtægt	8 mdr.	1½ år	3 år	1,5 år	9
Bankrøveri	1 år	2 år	5½ år	2,1 år	24
Smugling af narkotika	3 mdr.	1½ år	14 år	2,5 år	36
Skyldnersvig	2½ år	2½ år	2½ år	2,5 år	1
Vold m. død t.f.	3 år	6 år	6 år	4,9 år	7
Manddrab	4 år	10 år	Livstid*	9,8 år	13

* Livstid indgår ikke i beregninger af median og gennemsnitlig strafflængde.

Tabel 4. Ubetingede frihedsstraffe, ordnet efter den gennemsnitlige strafflængde, vedrørende personer på 18 år og derover, som dømmes for flere ligeartede forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.

Kriminalitetsart	Korteste ubetingede straf	Median strafflængde	Længste ubetingede straf	Gennemsnitlig strafflængde	I alt ubetingede straffe
Hærværk	14 dg.	40 dg.	6 mdr.	52 dg.	15
Butikstyveri	7 dg.	60 dg.	1½ år	2,3 mdr.	1282
Bluf.krænk u. beføling	50 dg.	3 mdr.	4 mdr.	2,9 mdr.	3
Socialbedrageri	30 dg.	4 mdr.	6 mdr.	3,1 mdr.	9
Checkmandatsvig	50 dg.	70 dg.	8 mdr.	3,6 mdr.	5
Simpel vold (§ 244)	14 dg.	3 mdr.	2 år	4,3 mdr.	915
Tasketyveri	10 dg.	3 mdr.	1,8 år	4,3 mdr.	180
Biltyveri	7 dg.	3 mdr.	2 år	4,3 mdr.	413
Hæleri	7 dg.	3 mdr.	5 år	4,4 mdr.	524
Vold m. tjenestemand	10 dg.	3 mdr.	2½ år	4,5 mdr.	242
Trusler på liv	10 dg.	4 mdr.	2 år	4,9 mdr.	124
Dok.falsk - Dankort m.v.	30 dg.	4 mdr.	4 år	5,4 mdr.	214
Dok.falsk i øvrigt	20 dg.	4 mdr.	2½ år	5,4 mdr.	73
Checkbedrageri	30 dg.	4 mdr.	2,3 år	5,7 mdr.	57
Indbrud i privat bolig	10 dg.	5 mdr.	8 år	5,9 mdr.	1508
Indbrud i forretning	10 dg.	4 mdr.	3 år	5,9 mdr.	700
Bluf.krænk v. beføling	20 dg.	4 mdr.	2 år	7 mdr.	8
Trusler m. vidner	10 dg.	6 mdr.	3 år	7,5 mdr.	124
Ulovlig tvang	30 dg.	6 mdr.	2 år	8,9 mdr.	37
Bedrageri i øvrigt	10 dg.	6 mdr.	4½ år	9,6 mdr.	162
Kvalificeret vold (§ 245)	30 dg.	7 mdr.	3½ år	10,1 mdr.	353
Tyveri fra arb.plads	50 dg.	10 mdr.	2½ år	10,6 mdr.	8
Underslæb	1 år	1 år	1 år	1 år	1
Kønslig omg. m. barn u. 15 år	1,2 år	1,2 år	1,2 år	1,2 år	1
Groft smugleri	6 mdr.	2 år	2 år	1,3 år	2
Kønslig omg. m. barn u. 12 år	8 mdr.	2 år	2 år	1,3 år	2
Gaderøveri	6 mdr.	1½ år	4 år	1,5 år	32
Skadeforvoldelse	5 mdr.	1½ år	3½ år	1,6 år	4
Brandstiftelse (§ 181)	80 dg.	2½ år	2½ år	1,7 år	3
Salg af narkotika	30 dg.	1,8 år	9 år	2,2 år	79
Voldtægt	1,2 år	2½ år	3 år	2,2 år	5
Incest	1½ år	3 år	3 år	2,5 år	3
Bankrøveri	2 år	3,3 år	9 år	3,8 år	13
Smugling af narkotika	10 mdr.	3,8 år	9 år	4,2 år	39
Vold m. død t.f.	3,8 år	6 år	6 år	5,3 år	3
Manddrab	9½ år	14 år	Livstid*	13,3 år	8

* Livstid indgår ikke i beregninger af median og gennemsnitlig strafflængde.

4. Strafmasse pr. afgørelse

4.1. Der findes ingen målestok for straffniveauet, der kan inkludere alle de dimensioner, der angiver straffenes strengthed. Straffens art må dog siges at være et grundlæggende mål for straffens strengthed, som kan kombineres med andre dimensioner. Foruden længden af de ubetingede straffe kan straffens art også kombineres med f.eks. bøders størrelse samt art og længde af betingede domme. Når det, som i denne undersøgelse, drejer sig om straffelovsovertrædelser, kan der dog argumenteres for, at især længden af de ubetingede straffe er en væsentlig dimension, idet ubetinget frihedsstraf hyppigt anvendes for straffelovsovertrædelser.

4.2. Det er muligt at integrere dimensionerne straffens art og den ubetingede strafs længde til ét mål, hvorved de lidt uensartede resultater, der er vist i det tidligere, udjævnes. Det kombinerede mål er strafmassen pr. afgørelse, dvs. alle de afgørelser, undersøgelsen omfatter, uanset om de vedrører en fængselsstraf eller ej. Den samlede strafmasse angiver summen af alle de idømte ubetingede strafflængder (i dage), og denne strafmasse er derefter divideret med summen af alle de strafferetlige afgørelser – bøder, tiltalefrafald og frihedsstraffe.² Resultatet angiver strafmassen pr. afgørelse.

Resultatet af beregningen af strafmasse pr. afgørelse er vist i tabellerne 5-8. Disse tabeller inkluderer alle de forbrydelser, som undersøgelsen af domspraksis omfatter, og hvor afgørelserne omfatter mindst én ubetinget frihedsstraf.³ I højre kolonne er angivet, hvor mange afgørelser beregningerne er baseret på, og i de tilfælde, hvor der er tale om ganske få afgørelser, bør angivelserne tages med forsigtighed.

Tabellerne viser for det første en meget stor spredning i strafmassen pr. afgørelse, fra meget små værdier til en værdi på over 4500, dvs. over 12 år pr. afgørelse. For det andet viser tabellerne betydelige forskelle indbyrdes, således at strafmassen pr. afgørelse tydeligvis er lavest i tabel 5, der angår de tidligere ustraffede, som straffes for ét forhold, mens den er betydeligt højere i tabel 8, som vedrører personer, der straffes for flere ligeartede forhold, og som tidligere er straffet for tilsvarende forbrydelser.

Tabellerne angiver endvidere et mønster, der ligger nærmere det, der er set for straffens art, end det, der er set for længden af de ubetingede frihedsstraffe. Strafmassen pr. afgørelse er således først og fremmest meget høj for de person- og almenfarlige forbrydelser, mens den primært er lav for formueforbrydelserne. Eksempelvis ses, at forbrydelser med en strafmasse pr. afgørelse på mere end

² For kombinationsdomme foreligger ikke oplysninger om længden af dommens ubetingede del. Alle kombinationsdomme er derfor ekskluderet af beregningen af strafmasse pr. afgørelse, dvs. også i opgørelsen over antal afgørelser. Eftersom der forholdsvis sjældent idømmes kombinationsdomme, vil eksklusionen af disse domme antagelig kun influere minimalt på beregningsresultaterne. (Knap to procent af afgørelserne i denne undersøgelse er kombinationsdomme).

³ Dog er uagtsomt manddrab og uagtsom legemsbeskadigelse undtaget, idet begge forbrydelser er opdelt i en række underkategorier efter, om de inkluderer biltyveri og/eller spiritus- eller promillekørsel.

360 (dvs. på mere end ét år pr. afgørelse) næsten uden undtagelse er person- og almenfarlige forbrydelser. Omvendt dominerer formueforbrydelserne, når strafmassen pr. afgørelse er under 10 (i tabel 5), under 20 (i tabel 6), under 40 (i tabel 7) og under 160 (i tabel 8).

Tabel 5. Strafmasse pr. afgørelse (antal dage pr. afgørelser) vedrørende tidligere ustraffede personer på 18 år og derover, som alene dømmes for ét forhold.

Kriminalitetsart	Strafmasse/ afgørelser	Antal afgørel.
Butikstyveri	0,1	43046
Tyveri fra arbejdsplads	0,1	765
Cykelttyveri	0,2	1458
Ulovlig omg. m. hittegods	0,2	1102
Hærværk	0,3	4351
Indbrud i off. bygning	0,3	205
Tyveri i øvrigt	0,3	2695
Hindre udfør. af off. tjeneste	0,4	313
Indbrud i forretning	0,5	345
Blu.krænk. u. beføling	0,6	561
Falsk anmeldelse m.v.	0,6	292
Tyveri fra bil	0,6	576
Checkbedrageri	0,9	34
Socialbedrageri	0,9	1664
Indbrud i privat bolig	1,1	250
Hæleri	1,4	2703
Biltyveri	2,0	1519
Indbrud i apotek	2,5	12
Dok. falsk - Dankort m.v.	2,6	258
Tasketyveri	2,6	185
Personelt falsk	3,2	301
Trusler mod tjenestemand	3,6	11
Underslæb	5,0	899
Trusler på livet	5,1	474
Falsk anklage m.v.	6,4	439
Bedrageri i øvrigt	6,5	1833
Dok.falsk i øvrigt	7,5	1532
Ulovlig tvang	8,8	46
Blu.krænk. v. beføling	9,5	213
Vold mod tjenestemand	11,1	821
Simpel vold (§ 244)	11,3	6702
Fareforvold. i trafikken	12,7	65
Menneskesmugling	15,0	2
Pengefalsk	15,6	27
Unddr. af forældremynd.	16,8	25
Skadeforvold. (§ 245, stk. 2)	20,4	28
Fareforvold. i øvrigt	22,1	42
Homoseks. m. barn u. 12 år	25,0	6
Mandatsvig i øvrigt	30,0	78
Falsk forkl. for retten	42,3	159
Skyldnersvig	44,4	98
Trusler o.lign. mod vidner	54,3	55
Kønslig omg. m. barn u. 15 år	58,6	21
Samleje med barn u. 15 år	58,6	42
Kval. vold (§ 245, stk. 1)	69,1	816
Frihedsberøvelse	75,7	14
Afpresning	101,3	8
Brandstiftelse (§ 181)	118,4	115

(fortsat)	Strafmasse/ afgørelser	Antal afgørel.
Gaderøveri	133,0	74
Røveri mod forretning	148,7	90
Køns. omg. m. barn u. 12 år	154,5	66
Samleje med barn u. 12 år	213,0	10
Groft smugleri	245,8	100
Voldtægt	251,6	44
Kval. brandstiftelse (§ 180)	320,0	6
Incest	330,0	36
Salg af narkotika	382,4	286
Bankrøveri	522,1	42
Særlig alvorlig vold	528,5	13
Røveri, særlig farlig	1162,0	15
Smugling af narkotika	1169,9	231
Vold m. døden t.f.	1391,3	24
Forsøg på manddrab	1957,5	8
Manddrab	3336,3	43

Tabel 6. Strafmasse vedrørende tidligere ustraffede personer på 18 år og derover, som dømmes for flere lignende forhold

Kriminalitetsart	Strafmasse /afgørelser	Antal afgørel.
Checkmandatsvig	1,4	43
Biltyveri	2,8	487
Tyveri i øvrigt	2,9	966
Cykeltvyveri	3,0	53
Hærværk	3,8	721
Butikstyveri	3,9	2866
Tyveri fra arbejdsplads	4,3	246
Indbrud i off. Bygning	6,5	232
Hindre udfør. af off. Tjeneste	6,5	17
Indbrud i fabrik	6,6	183
Blu.krænk. u. beføling	7,0	202
Ulovlig omg. m. hittegods	7,0	93
Indbrud i apotek	7,1	21
Checkbedrageri	7,8	94
Indbrud i privat bolig	7,8	320
Socialbedrageri	9,0	123
Tyveri fra bil	9,2	340
Falsk anklage m.v.	9,8	44
Underslæb	9,9	161
Tasketyveri	13,2	99
Personelt falsk	16,2	13
Hæleri	17,3	897
Dok.falsk - Dankort m.v.	17,3	695
Indbrud i forretning	18,6	277
Indbrud i fritidshus	21,3	111
Vold mod tjenestemand	24,8	193
Trusler på livet	26,6	203
Simpel vold (§ 244)	30,6	1206
Falsk anmeldelse m.v.	30,6	32
Dok. falsk i øvrigt	39,8	448
Falsk forkl. for retten	44,1	17
Pengeskabstyveri	52,5	24
Mandatsvig i øvrigt	58,9	27
Blu.krænk. v. beføling	64,6	83
Bedrageri i øvrigt	66,1	589
Fareforvold. i trafikken	78,9	15
Ulovlig tvang	88,4	28
Trusler o.lign. mod vidner	113,3	46
Skyldnersvig	126,0	40
Skadeforvold. (§ 245, stk. 2)	150,0	8
Unddr. af forældremynd.	150,0	4
Fareforvold. i øvrigt	151,2	17
Kval. vold (§ 245, stk. 1)	161,7	248
Pengefalsk	178,6	36
Køns. omg. m. barn u. 15 år	194,4	25
Køns. omg. m. barn u. 12 år	202,9	51
Frihedsberøvelse	241,9	21
Brandstiftelse (§ 181)	257,6	29

(fortsat)	Strafmasse /afgørelser	Antal afgørel.
Gaderøveri	373,0	37
Røveri mod forretning	412,7	45
Samleje med barn u. 15 år	430,6	17
Menneskesmugling	469,1	11
Groft smugleri	483,6	59
Incest	530,8	36
Voldtægt	601,8	33
Salg af narkotika	602,3	166
Homoseks. m. barn u. 12 år	606,0	10
Afpresning	630,0	2
Samleje med barn u. 12 år	765,0	14
Særlig alvorlig vold	797,1	7
Bankrøveri	996,4	28
Forsøg på manddrab	1080,0	2
Smugling af narkotika	1342,1	151
Vold m. døden t.f.	1417,5	8
Røveri, særlig farlig	1620,0	11
Manddrab	4230,0	12

Tabel 7. Strafmasse vedrørende personer på 18 år og derover, som alene dømmes for ét forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.

Kriminalitetsart	Strafmasse /afgørelser	Antal afgørel.
Hindre udfør. af off. Tjeneste	1,2	137
Butikstyveri	1,5	8607
Knallerttyveri	1,6	83
Hærværk	2,0	184
Cykelttyveri	2,3	308
Checkbedrageri	2,5	24
Ulovlig omg. m. hittegods	3,4	300
Dok. Falsk - Dankort m.v.	5,3	143
Blu.krænk. u. beføling	5,6	41
Checkmandatsvig	6,3	8
Tyveri fra bil	9,2	330
Indbrud i fritidshus	9,3	29
Tyveri i øvrigt	9,5	1437
Socialbedrageri	10,5	218
Trusler mod tjenestemand	14,3	8
Hæleri	14,8	1018
Underslæb	16,9	36
Dok.falsk i øvrigt	17,7	155
Tasketyveri	19,9	131
Personelt falsk	20,8	12
Biltyveri	20,9	502
Bedrageri i øvrigt	21,1	254
Trusler på livet	21,2	181
Pengeskabstyveri	21,4	14
Falsk anmeldelse m.v.	22,0	5
Blu.krænk. v. beføling	23,1	12
Indbrud i off. Bygning	23,4	163
Indbrud i fabrik	26,8	161
Falsk anklage m.v.	28,1	53
Tyveri fra arbejdsplads	28,2	38
Vold mod tjenestemand	31,8	389
Indbrud i privat bolig	39,1	508
Indbrud i forretning	41,8	434
Indbrud i apotek	42,7	49
Simpel vold (§ 244)	48,9	2139
Skyldnersvig	56,3	16
Falsk forkl. for retten	60,0	5
Fareforvold. i trafikken	60,9	14
Brandstiftelse (§ 181)	63,8	24
Skadeforvold. (§ 245, stk. 2)	71,7	6
Ulovlig tvang	71,8	17
Køns. omg. m. barn u. 12 år	90,0	10
Trusler o.lign. mod vidner	92,6	136
Kval. vold (§ 245, stk. 1)	152,5	401
Incest	180,0	2
Fareforvold. I øvrigt	193,8	13
Frihedsberøvelse	350,0	3
Groft smugleri	360,0	1

(fortsat)	Strafmasse /afgørelser	Antal afgørel.
Homoseks. m. barn u. 12 år	360,0	1
Gaderøveri	362,1	43
Røveri mod forretning	370,5	43
Samleje med barn u. 12 år	375,0	2
Røveri, særlig farlig	450,0	2
Salg af narkotika	489,7	108
Voldtægt	501,0	10
Bankrøveri	721,2	25
Smugling af narkotika	796,1	41
Forsøg på manddrab	1080,0	8
Særlig alvorlig vold	1080,0	3
Kval. brandstiftelse (§ 180)	1620,0	2
Vold m. døden t.f.	1748,6	7
Manddrab	3544,6	13

Tabel 8. Strafmasse vedrørende personer på 18 år og derover, som dømmes for flere ligartede forhold, og som tidligere er straffet for ligeartet kriminalitet.

Kriminalitetsart	Strafmasse /afgørelser	Antal afgørel.
Blu.krænk. u. beføling	9,3	28
Hærværk	12,2	64
Knallerttyveri	22,0	15
Hindre udfør. af off. Tjeneste	23,6	28
Socialbedrageri	25,0	34
Cykelttyveri	26,6	56
Butikstyveri	28,5	3048
Checkmandatsvig	45,0	12
Underslæb	45,0	8
Falsk anklage m.v.	51,4	10
Personelt falsk	55,0	4
Ulovlig omg. m. hittegods	61,7	149
Tyveri fra arbejdsplads	66,8	38
Falsk forkl. for retten	70,0	3
Tyveri i øvrigt	71,8	1803
Hæleri	73,0	941
Tyveri fra bil	76,0	583
Trusler mod tjenestemand	78,0	3
Dok.falsk - Dankort m.v.	79,3	435
Dok.falsk i øvrigt	81,0	147
Tasketyveri	91,1	257
Biltyveri	95,2	565
Checkbedrageri	97,6	100
Indbrud i off. bygning	100,9	477
Trusler på livet	109,7	167
Indbrud i fritidshus	110,8	120
Indbrud i apotek	111,1	206
Indbrud i fabrik	115,0	397
Vold mod tjenestemand	115,8	284
Simpel vold (§ 244)	115,9	1020
Indbrud i forretning	127,8	974
Indbrud i privat bolig	140,9	1888
Pengeskabstyveri	156,5	46
Bedrageri i øvrigt	164,8	282
Blu.krænk. v. beføling	169,0	10
UnDDR. af forældremynd.	180,0	2
Brandstiftelse (§ 181)	188,0	10
Køns. omg. m. barn u. 12 år	192,0	5
Trusler o.lign. mod vidner	215,3	129
Ulovlig tvang	242,2	41
Kval. vold (§ 245, stk. 1)	293,1	364
Fareforvold. i trafikken	305,0	8
Frihedsberøvelse	342,9	17
Afpresning	420,0	1
Homoseks. m. barn u. 12 år	420,0	2
Kønslig omg. m. barn u. 15 år	420,0	1
Fareforvold. i øvrigt	427,5	16
Groft smugleri	450,0	2

(fortsat)	Strafmasse /afgørelser	Antal afgørel.
Skadeforvold. (§ 245, stk. 2)	462,0	5
Gaderøveri	539,1	33
Salg af narkotika	768,9	81
Røveri mod forretning	773,2	57
Voldtægt	804,0	5
Incest	900,0	3
Særlig alvorlig vold	973,3	9
Bankrøveri	1178,0	15
Smugling af narkotika	1476,0	40
Røveri, særlig farlig	1674,0	15
Vold m. døden t.f.	1890,0	3
Forsøg på manddrab	2305,0	6
Manddrab	4773,8	8

5. Strafmasse pr. forbrydelsesart

5.1. I tabel 9 er den samlede strafmasse for de forbrydelser, der er omfattet af undersøgelsen, beregnet for undersøgelsesårene 1996-2000. Det skal endnu engang understreges, at undersøgelsen ikke omfatter alle forbrydelsesarter, jf. også bilag til undersøgelse af domspraksis s. 465, men langt de fleste er dog inkluderet. Kombinationsdomme, hvorom der som nævnt ikke foreligger oplysninger om den ubetingede del, er heller ikke omfattet af denne beregning af strafmasse pr. forbrydelsesart.

Forbrydelserne er i tabel 9 rangordnet efter, i hvilket omfang de bidrager til den samlede strafmasse.

5.2. På baggrund af resultaterne af ovenstående analyser kunne man forvente, at især mange formueforbrydelser ville være at finde blandt de forbrydelser, der bidrager mindst til den samlede strafmasse, mens de person- og almenfarlige forbrydelser måtte forventes helt at dominere blandt de forbrydelser, der bidrager mest hertil. Sådan forholder det sig imidlertid ikke helt. Af tabel 9 ses, at af de 20 forbrydelsesarter, der bidrager mindst til den samlede strafmasse, er kun 4 formueforbrydelser, og selv om de fem forbrydelser, der bidrager mest til den samlede strafmasse, er narkotika- eller voldsforbrydelser, så er der alligevel også ganske mange af formueforbrydelserne, der bidrager væsentlig til strafmassen.

Når visse formueforbrydelser på trods af den mildere strafudmålingspraksis på dette område bidrager forholdsvis meget til den samlede strafmasse, mens visse personfarlige forbrydelser bidrager meget lidt, beror det på, at nogle formueforbrydelser forekommer meget hyppigt, mens mange af de personfarlige forbrydelser er sjældne.

Som det ses af tabel 10, er det kun godt en fjerdedel af den samlede strafmasse, der vedrører formueforbrydelserne, mens 70 pct. vedrører de person- og almenfarlige forbrydelser. Til sammenligning kan nævnes, at 76 pct. af de strafferetlige afgørelser, undersøgelsen omfatter, angår formueforbrydelser, mens 18 pct. angår person- og almenfarlige forbrydelser – altså en noget omvendt proportion. Den gennemsnitlige strafmasse pr. afgørelse for formueforbrydelserne er da også beregnet til knap 13 dage, mens den for de person- og almenfarlige forbrydelser er mere end ti gange så stor, nemlig på 138 dage pr. afgørelse.

Tabel 9. Den samlede strafmasse, 1996-2000, fordelt efter forbrydelsens art.

Kriminalitetsart	Strafmasse i dage	Andel
Uagt. mandd. (§ 241), u. sprit, m. tyv.	150	<0,1%
Uagt. beskad. (§ 249), u. sprit, m. tyv.	420	<0,1%
Trusler mod tjenestemand	465	<0,1%
Uagt. beskad. (§ 249), m. sprit, m. tyv.	480	<0,1%
Uagt. beskad. (§ 249), u. sprit, u. tyv.	539	<0,1%
Besiddelse af børnepornografi	1800	<0,1%
Checkmandatsvig	1830	<0,1%
Uagt. mandd. (§ 241), u. sprit, u. tyv.	1881	<0,1%
Hindre udfør. af off. tjeneste	2223	<0,1%
Uagt. mandd. (§ 241), m. sprit, m. tyv.	2280	<0,1%
Knallerttyveri	2345	<0,1%
Blu.krænk. u. beføling	2527	<0,1%
Unddragelse	3180	<0,1%
Personelt falsk	3401	<0,1%
Uagt. beskad. (§ 249), m. sprit, u. tyv.	3860	0,1%
Mandatsvig i øvrigt	4950	0,1%
Falsk anmeldelse m.v.	6305	0,1%
Skadeforvold. (§ 245, stk. 2)	6440	0,1%
Tyveri fra arbejdsplads	6970	0,1%
Menneskesmugling	7170	0,1%
Kønlig omg. m. barn u. 15	7410	0,1%
Cykelttyveri	8549	0,1%
Kval. brandstiftelse (§ 180)	8760	0,1%
Homoseks. m. barn u. 12	9390	0,1%
Socialbedrageri	10643	0,2%
Blu.krænk. v. beføling	10748	0,2%
Fareforvold. m. færdselslov	11688	0,2%
Samleje med barn u. 15	12480	0,2%
Afpresning	12574	0,2%
Pengeskabstyveri	12630	0,2%
Skyldnersvig	14560	0,2%
Uagt. mandd. (§ 241), m. sprit, u. tyv.	14610	0,2%
Pengefalsk	15370	0,2%
Underslæb	15527	0,2%
Falsk forkl. for retten	15600	0,2%
Samleje med barn u. 12	17190	0,3%
Fareforvold. u. færdselslov	18044	0,3%
Checkbedrageri	18665	0,3%
Indbrud i fritidshus	18694	0,3%
Ulovlig omg. m. hittegods	19304	0,3%
Frihedsberøvelse	22920	0,3%
Falsk anklage m.v.	24700	0,4%
Hærværk	24712	0,4%
Køns. omg. m. barn u. 12	25200	0,4%
Ulovlig tvang	25335	0,4%
Indbrud i apotek	30830	0,5%
Tasketyveri	34346	0,5%
Incest	43290	0,6%
Særlig alvorlig vold	47580	0,7%

(fortsat)	Strafmasse i dage	Andel
Trusler på livet	51177	0,8%
Indbrud i off. bygning	63360	0,9%
Dok. falsk i øvrigt	63966	0,9%
Tyveri fra bil	64789	0,9%
Indbrud i fabrik	67730	1,0%
Forsæt. brandstiftelse (§ 181)	69280	1,0%
Groft smugleri	77230	1,1%
Trusler o. lign. mod vidner	78373	1,1%
Voldtægt	82560	1,2%
Forsøg på manddrab	84210	1,2%
Dok. falsk – Dankort m.v.	90138	1,3%
Vold m. døden t. f.	100980	1,5%
Vold mod tjenestemand	107283	1,6%
Butikstyveri	128662	1,9%
Bedrageri i øvrigt	137159	2,0%
Hæleri	146413	2,1%
Biltyveri	167793	2,5%
Tyveri i øvrigt	173583	2,5%
Røveri af særlig farlig karakter	180840	2,7%
Indbrud i forretning	187730	2,8%
Bankrøveri	289110	4,2%
Gaderøveri	300350	4,4%
Røveri mod forretning	301290	4,4%
Indbrud i privat bolig	340509	5,0%
Kval. vold (§ 245, stk. 1)	412229	6,0%
Manddrab	490230	7,2%
Simpel vold (§ 244)	494355	7,2%
Salg af narkotika	694000	10,2%
Smugling af narkotika	766780	11,2%
I alt	6822674	100%

Tabel 10. Den samlede strafmasse, 1996-2000, fordelt efter forbrydelsernes hovedkategorier.

Person- og almenfarligeforbr.	4782707	70%
Formueforbrydelser	1800215	26%
Øvrige forbrydelser	239752	4%
I alt	6822674	100%

6. Sammenfatning

6.1. Analysen viser, at der er tydelige forskelle mellem formueforbrydelser og person- og almenfarlige forbrydelser med hensyn til strengeden af den idømte straf. Denne forskel er især tydelig, når straffens strenged vurderes ud fra arten af den idømte straf. De forbrydelser, der hyppigst mødes med ubetingede frihedsstraffe, domineres næsten totalt af de person- og almenfarlige forbrydelser, mens de forbrydelser, der hyppigst mødes med bødestraf eller andre ikke frihedsberøvende sanktioner, næsten alle er formueforbrydelser eller eventuelt dokumentfalsk.

6.2. Når straffens strenged vurderes ud fra straflængden for den del af sanktionerne, som er ubetingede frihedsstraffe, er skellet mellem formueforbrydelser og person- og almenfarlige forbrydelser knap så markant, men fortsat ganske tydeligt og uomtvisteligt. I det omfang, formueforbrydelser medfører ubetingede frihedsstraffe, er disse således gennemgående forholdsvis korte, mens de ubetingede frihedsstraffe, der som nævnt meget hyppigt idømmes i sager vedrørende person- og almenfarlige forbrydelser, hyppigt er lange.

6.3. De to ovennævnte dimensioner ved straffens strenged er i analysen integreret til ét mål – strafmassen pr. afgørelse. Dette mål viser i lighed med analyserne vedrørende straffens art en tydelig opdeling mellem formueforbrydelser og person- og almenfarlige forbrydelser, idet strafmassen pr. afgørelse typisk er meget lav for formueforbrydelserne og typisk meget høj for de person- og almenfarlige forbrydelser.

6.4. Samlet vurderet påviser de sammenligninger, der er foretaget, en markant forskel i strafudmålingen mellem formueforbrydelser og person- eller almenfarlige forbrydelser, idet person- og almenfarlige forbrydelser sædvanligvis mødes med meget strengere straffe end formueforbrydelser. Gennemsnitligt set er strafmassen pr. afgørelse mere end ti gange større for person- og almenfarlige forbrydelser end for formueforbrydelser.

Kapitel 5

Strafferammers minimum og maksimum

1. Indledning

1.1. Før straffeloven af 1930 gjaldt forholdsvis snævre rammer for strafudmålingen. Udviklingen er gået i retning af meget brede strafferammer, jf. herved Knud Waaben: Strafferettens almindelige del II. Sanktionslæren, 5. udg., (Sanktionslæren) s. 94, hvor det om den nugældende straffelov bl.a. anføres:

”Strafferammer placerer de kriminaliserede handlinger på en trinrække fra de mindst betydelige til de groveste. Der er dog grænser for hvor systematisk lovgiveren kan udforme denne trinordning af de strafbare handlinger. For det første kan gerningstyper (eller beskyttelsesinteresser) være så indbyrdes forskellige at det er vanskeligt at begrunde et værdiforhold imellem dem. For det andet må rammer udformes ud fra den forudsætning at en gerningstype kan forekomme i forskellige grader af grovhed. Der er ofte et moment af vilkårlighed i rammevalg. Strfl. er i vidt omfang skrevet med det mål for øje at give et bredt spillerum for det konkrete udmålingsskøn.”

Sml. endvidere anf. st. s. 94-95, hvor det om udviklingen i dansk strafferet anføres:

”Dansk strafferet er præget af en ret udstrakt villighed til at acceptere lave minima i hoved- eller siderammer. Vi bruger mindre end de andre nordiske lande at sætte forhøjede minima for frihedsstraf af typen ”mindst 6 måneder” o.l. På den anden side er adskillige maxima kommet til at ligge i et højere niveau end der efter praktiske erfaringer er brug for. Siden 1950’erne er der sket nogle nedsættelser af maxima, og nogle forhøjede minima for frihedsstraf er fjernet.”

I udlandet har der i de senere år været en tilbøjelighed til at vende tilbage til snævrere ordninger, som giver mindre spillerum for strafudmålingen. Denne udvikling begrundes navnlig i hensynet til større forudsigelighed.

Lignende synspunkter er kommet til udtryk i motiver til ændringer af straffeloven. Der kan henvises til bemærkningerne til forslag til lov om ændring af borgerlig straffelov (Voldtægt, røveri og brandstiftelse) (L 174), jf. Folketingstidende 1980-81, tillæg A, sp. 4002-03:

”Straffelovrådets forslag om udformningen af strafferammerne for voldtægt, røveri og brandstiftelse indebærer en opspaltning af strafferammerne i forskellige rammer for grove og mindre grove forhold. Justitsministeriet kan tiltræde det ønskelige i en sådan opspaltning af de pågældende strafferammer. Det kan give anledning til betænkelighed, at der selv for en forbrydelse i alle dens ordinære former principielt gælder et strafmaksimum, der må forekomme urimeligt i forhold til forbrydelsens karakter.”

1.2. I dette kapitel behandles generelle spørgsmål om valg af strafferammers minimum og maksimum. Når en strafferammes minimum og maksimum er fastlagt, opstår spørgsmålet om, hvorvidt der skal foretages en opdeling inden for denne i en normalstrafferamme og en eller flere sidestrafferammer. Herom henvises til kapitel 6 om normal- og sidestrafferammer. Med strafferammers minimum sigtes til spørgsmålet om, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang strafferammers minimum bør fastsættes til fængselsstraffens faste minimum, så bøde ikke indgår i strafferammen. Endvidere sigtes til spørgsmålet om, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang strafferammen bør fastsættes, så den indeholder et forhøjet minimum, dvs. et minimum, der afviger fra det faste minimum, der efter gældende ret er 7 dage. Med strafferammers maksimum sigtes dels til spørgsmålet om, hvor højt maksimum bør fastsættes, dels til spørgsmålet om, hvorvidt der kan opstilles generelle kriterier for valg af strafmaksimum.

I *afsnit 2* nedenfor redegøres for gældende ret mv. I *afsnit 3* omtales Straffelovrådets overvejelser i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. I *afsnit 4* redegøres for retstilstanden og nyere overvejelser om anvendelsen af forhøjede strafminima og principper for valg af strafmaksima i Norge, Sverige og Finland. Endvidere omtales de overvejelser, som har fundet sted i Nordisk Strafferetskomité. *Afsnit 5* indeholder en omtale af et nyere EU-initiativ om den metode, der skal anvendes ved medlemsstaternes indbyrdes tilnærmelse af strafferetlige sanktioner. Endelig redegøres i *afsnit 6* for Straffelovrådets overvejelser om valg af strafminimum og strafmaksimum.

2. Gældende ret mv.

2.1. Strafminimum

2.1.1. Straffeloven indeholder kun få bestemmelser med et minimum for fængselsstraf, der afviger fra det faste minimum på 7 dage. § 237 om manddrab indeholder en minimumstrafferamme på fængsel i 5 år. I § 112 om drab på statsoverhovedet indgår en minimumstrafferamme på fængsel i 6 år. Efter § 146, stk. 2, er minimumstrafferammen i tilfælde af uretfærdighed ved udøvelse af domsmyndighed, når velfærds fortabelse er indtrådt eller har været tilsigtet, fængsel i 3 år. Frihedsberøvelse begået for vindings skyld eller med visse særligt alvorlige følger straffes efter § 261, stk. 2, med som minimum fængsel i 1 år. Af en henvisning til den pågældende bestemmelse i § 215 følger, at unddragelse af børn fra forældremyndighed mv. straffes på samme måde, dvs. med som minimum fængsel i 1 år. De nævnte bestemmelser med forhøjede minima kan i skematisk form gengives således:

Forhøjede minima	Findes i §§
1 år	261, stk. 2, 215, jf. 261, stk. 2
3 år	146, stk. 2

5 år	237
6 år	112

2.1.2. Tidligere indeholdt § 239 om drab efter begæring og § 251 om uforsvarlig omgang ved barnefødsel forhøjede minima for hæftestraf, idet bestemmelserne foreskrev straf af hæfte i ”ikke under 60 dage”. Disse minima udgik ved afskaffelsen af hæftestraffen, så strafferammen nu er henholdsvis ”fængsel indtil 3 år” og ”fængsel indtil 1 år”, sml. § 1, nr. 45 og 46, i lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf mv. (Ændringer som følge af straffuldbyrdsloven, afskaffelse af hæftestraffen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.)

Straffeloven har også indeholdt andre – nu ophævede – forhøjede strafminima. Det gælder – idet der henvises til Straffelovrådets redegørelse i 1987-betænkningen s. 72 – den tidligere bestemmelse i § 123 om flere indsattes aftale om undvigelse i fællesskab (6 måneder, ændret i 1961, § 123 i den dagældende affattelse helt ophævet i 1973), § 158 om falsk forklaring for retten (3 måneder, ændret i 1961), § 164, stk. 3, om falsk anmeldelse, der har medført velfærds fortabelse (2 år, ændret i 1967), § 180 om kvalificeret brandstiftelse (4 år, ændret i 1981), § 183, stk. 1 og 2, om farlig sprængning (6 måneder og 4 år, ændret i 1981), § 210 om incest (6 måneder og 1 år, ændret i 1961), § 216 om voldtægt (1 år, ændret i 1967), § 218 om samleje med sindssyg eller åndssvag person mv. (tidligere § 217, 3 måneder og 1 år, ændret i 1965) og § 288 om røveri (6 måneder, ændret i 1981). Hertil kommer § 246, der tidligere foreskrev en minimumstraf på fængsel i 1 år for forsætlig grov legemsbeskadigelse. Dette minimum ophævedes som led i nyskrivningen af voldsbestemmelserne, der skete på grundlag af 1987-betænkningen, sml. lov nr. 272 af 3. maj 1989 om ændring af borgerlig straffelov (Vold og børnepornografi).

2.1.3. Som det fremgår af oversigten i pkt. 2.4.2 i kapitel 2 om strafferammesystemet, er straffelovens minimumstraffe i en række tilfælde fængsel i 7 dage svarende til fængselsstraffens faste minimum. I disse tilfælde kan der som udgangspunkt ikke idømmes bøde, medmindre der foreligger omstændigheder, som giver grundlag for at bringe de særlige strafnedsættelsesgrunde i straffelovens §§ 84 og 85 i anvendelse. I det overvejende antal tilfælde er minimumstrafferammen ”bøde”, hvilket muliggør, at straffen kan fastsættes til en bøde inden for den berørte bestemmelses strafferamme, så der ikke bliver spørgsmål om anvendelse af §§ 84 og 85. Der kan på den baggrund rejses spørgsmål om, hvorvidt bøde burde gøres til minimumstraf ved alle lovovertrædelser, sml. afsnit 6 nedenfor.

2.1.4. Spørgsmålet om anvendelse af strafminima har i de senere år fået en tiltagende bevågenhed i Folketinget. Initiativer med henblik på indførelse af minimumstrafferammer har navnlig været rettet mod straffelovens voldsbestemmelser eller bestemmelser, hvori vold indgår i gerningsbeskrivelsen. Det er kendetegnende for disse initiativer, at de er udsprunget af et ønske om en skærpelse af domstolens strafudmåling. Bl.a. fremsatte medlemmer af CD den 12. oktober 2000 forslag til folke-

tingsbeslutning om indførelse af minimumstraf i sager, hvor vold eller anden tvangsmæssig krænkelse af det menneskelige legeme indgår i gerningsindholdet, sml. Folketingstidende 2000-01, tillæg A, s 1549:

”Forslagsstillerne anerkender, at straf primært skal virke præventivt, og at skærpede frihedsstraffe ikke nødvendigvis gør nogen til bedre mennesker. Derfor vil forslagsstillerne også sideløbende arbejde for, at der iværksættes nogle bedre tilbud af resocialiserende art til personer idømt frihedsstraf. Imidlertid er det meget vigtigt, at der i befolkningen er en almen accept af den måde, hvorpå samfundet håndterer de personer, som forbryder sig mod de gældende regler. Med andre ord vejer hensynet til den almindelige retsfølelse efter forslagsstillernes opfattelse tungt. Forslagsstillerne er ikke overbeviste om, at det hensyn varetages tilstrækkeligt ved domstolenes nuværende praksis i strafudmålingen i forbindelse med eksempelvis voldsforbrydelser eller i voldtægtssager.

Der skal derfor ikke være tvivl om, at omdrejningspunktet for dette initiativ har været straffelovens bestemmelser i §§ 244-246 om vold og § 216 om voldtægt, hvor forslagsstillerne særligt ser et påtrængende behov for at få fastsat en minimumsfrihedsstraf som udgangspunkt for domstolenes strafudmåling.

Forslagsstillerne anbefaler frihedsstraf i mindst 21 dage, for så vidt angår den simple vold, idet det eksplicit kunne anføres, at straffen under særligt formildende omstændigheder kan være bøde. Med hensyn til § 245 bør frihedsstraffen ikke være mindre end 2 måneder og i relation til straffelovens § 246 fængsel i ikke mindre end 1 år. Disse anbefalinger er overensstemmende med CD's lovforslag fra 1992. Også i relation til voldtægt i § 216 synes et relevant udgangspunkt at være ikke under 1 års fængsel.

For at imødegå den tidligere omtalte disharmoni i relation til andre bestemmelser i straffeloven foreslås det videre, at regeringen tager samtlige bestemmelser i straffeloven, hvori indgår vold, trussel om vold eller anden tvangsmæssig krænkelse af det menneskelige legeme op til overvejelse med henblik på fastsættelse af nye strafminima.

Det bør af lovforslaget klart fremgå, at der med indførelse af disse strafminima tilsigtes en ændring af gældende retstilstand, hvorfor domstolene som udgangspunkt vil være bundet af idømmelse af en ubetinget frihedsstraf uden hensyntagen til hidtidig praksis. Det er dog ikke hensigten, at domstolene skal være afskåret fra at anvende betinget straf eller kombinationsdomme, ligesom det i sagens natur fortsat skal være muligt for domstolene at fastsætte en straf under det fastsatte minimum, når betingelserne i straffelovens §§ 84 og 85 er opfyldt, eksempelvis når gerningsmanden er under 18 år.”

Der blev ikke afgivet betænkning over forslaget, og forslaget bortfaldt ved udgangen af folketings-samlingen 2000-01.

2.2. Strafmaksimum

2.2.1. De maksima, der fremgår af straffeloven, viser en meget stor variation med hensyn til de straffe, som forskellige lovovertrædelser kan medføre. Om de hovedhensyn, der anføres som led i

begrundelsen for valget af strafmaksimum, kan henvises til kapitel 2 om strafferammesystemet, afsnit 3, med gennemgang af ændringer af bestemmelser i straffelovens særlige del de sidste 25 år. Som det fremgår, er valget af strafferamme i hovedsagen bestemt af en vurdering af forbrydelsens grovhed, herunder dens farlighed. Denne vurdering er i vidt omfang bestemt af en juridisk og lovgivningsmæssig tradition. Det må antages, at der i lovgivningsarbejdet gennemgående har været ønske om, at strafmaksima afspejler den i samfundet rådende vurdering af de forskellige forbrydelsers grovhed. Undertiden indgår i valg af strafmaksimum mere eller mindre velunderbyggede forestillinger om, at straffe af en vis størrelse kan være nødvendige af generalpræventive hensyn eller med henblik på at sikre samfundet mod lovovertræderen under en tilstrækkelig langvarig frihedsberøvelse.

2.2.2. En nærmere gennemgang af strafferammerne i straffelovens særlige del synes at vise, at i hvert fald følgende kriterier indvirker på fastlæggelsen af strafmaksimum: lovovertrædelsens grovhed, gerningsmandens og forurettedes person samt tilregnelsens art (forsæt eller uagtsomhed). Straffelovrådet har til brug ved sine overvejelser om strafferammers minimum og maksimum i afsnit 6 opstillet en oversigt baseret på det angrebne retsgode.

2.2.2.1. Hensynet til lovovertrædelsens grovhed afspejles på flere måder. Således er der skærpede strafferammer i tilfælde af livsfare, velfærdstab, betydelig skade og lignende. Sml. § 114 om terrorisme, hvorefter strafferammen er fængsel indtil på livstid for den, der begår en række nærmere opregnede handlinger med forsæt til at skræmme en befolkning i alvorlig grad eller uretmæssigt at tvinge danske eller udenlandske offentlige myndigheder eller en international organisation til at foretage eller undlade at foretage en handling eller at destabilisere eller ødelægge et lands eller en international organisations grundlæggende politiske, forfatningsmæssige, økonomiske eller samfundsmæssige strukturer, når handlingen i kraft af sin karakter eller den sammenhæng, hvori den begås, kan tilføje et land eller en international organisation alvorlig skade. Der kan også henvises til § 102, stk. 3, hvorefter straffen kan stige fra fængsel indtil 16 år til fængsel på livstid i tilfælde af angiveri mv. begået under sådanne omstændigheder, at gerningsmanden har indset, at nogen derved blev udsat for overhængende fare for at miste livet, lide alvorlig skade på legeme eller helbred, blive ført ud af landet eller berøvet friheden i længere tid, eller når overtrædelse af §§ 245, 246 eller 250 er begået for derved at fremtvinge forklaring eller tilståelse eller i øvrigt som led i mishandling af fanger. Begår nogen, der har domsmyndighed, eller hvem der tilkommer offentlig myndighed til at træffe afgørelse i retsforhold, der vedrører private, uretfærdighed ved sagens afgørelse eller behandling, straffes den pågældende med fængsel indtil 6 år, jf. § 146, stk. 1. Har handlingen medført velfærdsfortabelse for nogen, eller har sådan været tilsigtet, er straffen fængsel fra 3 til 16 år, jf. § 146, stk. 2.

Endvidere kan henvises til § 181 sammenholdt med § 180. Efter § 181 er straffen for den, der forvolder ildebrand på fremmed ejendom mv., som udgangspunkt fængsel indtil 6 år, idet straffen un-

der særligt skærpende omstændigheder kan stige til fængsel i 10 år. Sætter nogen ild til egen eller fremmed ejendom under sådanne omstændigheder, at den pågældende indser, at andres liv derved udsættes for overhængende fare, eller det sker med forsæt til at volde omfattende ødelæggelse af fremmed ejendom eller til at befordre oprør, plyndring eller anden sådan forstyrrelse af samfundsordenen, er straffen fængsel indtil på livstid, jf. § 180. Efter § 191, stk. 1, 1. pkt., er straffen fængsel indtil 6 år bl.a. for den, der i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer til et større antal personer eller under andre særligt skærpende omstændigheder overdrager euforiserende stoffer. Angår overdragelsen en betydelig mængde særligt farligt eller skadeligt stof, eller har overdragelsen af et sådant stof i øvrigt haft en særligt farlig karakter, kan straffen stige til fængsel i 10 år, jf. samme bestemmelses 2. pkt. Efter § 191, stk. 2, straffes på samme måde den, der i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer indfører, udfører, køber, udleverer, modtager, fremstiller, forarbejder eller besidder sådanne stoffer med forsæt til at overdrage dem som nævnt i stk. 1.

Som andre eksempler kan nævnes § 216, stk. 2, §§ 245-246, § 250 og § 261, stk. 2. Efter § 216, stk. 2, kan straffen for voldtægt stige fra 8 til 12 års fængsel, hvis voldtægten har haft en særlig farlig karakter, eller der i øvrigt foreligger særligt skærpende omstændigheder. §§ 245-246 indebærer, at straffen for vold, der efter § 244 normalt er bøde eller fængsel indtil 3 år, er fængsel indtil 6 år i tilfælde af legemsangreb af særlig rå, brutal eller farlig karakter mv. og kan stige til fængsel i 10 år, såfremt det har været af en så grov beskaffenhed eller haft så alvorlige skader eller døden til følge, at der foreligger særdeles skærpende omstændigheder. Efter § 250, der kriminaliserer hensættelse mv. af en person i hjælpeløs tilstand, kan straffen stige fra ”fængsel” – det vil på grund af bestemmelsens uhensigtsmæssige udformning sige fængsel i 7 år 11 måneder – til fængsel indtil 8 år, når handlingen har medført døden eller grov legemsbeskadigelse, eller der i øvrigt foreligger skærpende omstændigheder. Endelig fremgår af § 261, stk. 2, at straffen for ulovlig frihedsberøvelse, der som udgangspunkt er fængsel indtil 4 år, jf. 1. stk., er fængsel fra 1 til 12 år, bl.a. når frihedsberøvelsen har været langvarig eller har bestået i, at nogen uberettiget holdes i forvaring som sindssyg eller mentalt retarderet eller bringes i fremmed krigstjeneste eller i fangenskab eller anden afhængighed i fremmed land.

Herudover kan peges på § 286, § 288, stk. 2, § 290 og § 291, stk. 2, der for en række berigelsesforbrydelser mv. fastsætter skærpet straf i visse tilfælde. Således fremgår af § 286, stk. 1, at straffen for tyveri, der efter § 285, stk. 1, som udgangspunkt er fængsel indtil 1 år og 6 måneder, kan stige til fængsel i 4 år, når tyveriet er af særlig grov beskaffenhed, f.eks. på grund af den måde, hvorpå det er udført, eller fordi det er udført af flere i forening eller under medtagelse af våben eller andet farligt redskab eller middel, eller på grund af de stjålne genstandes betydelige værdi eller de forhold, under hvilke de befandt sig, såvel som når tyverier er begået i større antal. Efter bestemmelsens stk. 2 kan straffen for underslæb, bedrageri, databedrageri, mandatsvig og skyldnersvig, der efter § 285, stk. 1, normalt straffes med fængsel indtil 1 år og 6 måneder, stige til fængsel i 8 år, når forbrydelsen er af særlig grov beskaffenhed, eller når et større antal forbrydelser er begået. Under tilsvarende

omstændigheder kan straffen for afpresning og åger stige fra normalstraffen på fængsel indtil 1 år og 6 måneder til fængsel i 6 år, jf. § 286, stk. 3, sammenholdt med § 285, stk. 1. Efter § 288, stk. 2, kan straffen for røveri, der efter stk. 1 som udgangspunkt er fængsel indtil 6 år, stige til fængsel i 10 år, hvis røveriet har haft en særligt farlig karakter, eller der i øvrigt foreligger særligt skærpene omstændigheder. Hæleri har en normalstrafferamme på bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder, sml. § 290, stk. 1, men strafmaksimum skærpes i stk. 2 til fængsel indtil 6 år, når hæleriet er af særlig grov beskaffenhed eller har været erhvervsmæssigt. Endelig er det i § 291, stk. 2, fastsat, at straffen kan stige fra bøde eller fængsel indtil 1 år til fængsel indtil 4 år, når der udøves hærværk af betydeligt omfang, eller gerningsmanden tidligere er fundet skyldig efter § 291 eller efter §§ 180, 181, 183, stk. 1 og 2, 184, stk. 1, 193 eller 194.

Hensynet til lovovertrædelsens grovhed genfindes også i følgende bestemmelser, der fastsætter strengere straf ved vindingsmotiv og lignende. Efter § 152, stk. 2, kan straffen for den, som virker eller har virket i offentlig tjeneste eller hverv, og som uberettiget videregiver eller udnytter fortrolige oplysninger, hvortil den pågældende i den forbindelse har fået kendskab, stige fra bøde eller fængsel indtil 6 måneder til fængsel indtil 2 år, hvis forholdet er begået med forsæt til at skaffe sig eller andre uberettiget vinding, eller der i øvrigt foreligger særligt skærpene omstændigheder. I § 155, der kriminaliserer visse former for misbrug af offentlig tjeneste eller hverv til at krænke privates eller det offentliges ret, kan straffen stige fra bøde eller fængsel indtil 4 måneder til fængsel indtil 2 år, såfremt forholdet er sket for at skaffe gerningsmanden eller andre uberettiget fordel. Efter § 191, stk. 2, jf. stk. 1, 1. pkt., kan straffen for den, der i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer indfører, udfører, køber, udleverer, modtager, fremstiller, forarbejder eller besidder sådanne stoffer, stige fra fængsel indtil 6 år til fængsel i 10 år, bl.a. når forholdet er begået med forsæt til at overdrage dem mod betydeligt vederlag. Efter § 240 skærpes straffen for den, der medvirker til, at nogen berøver sig selv livet, fra bøde eller fængsel indtil 4 måneder til fængsel indtil 3 år, hvis handlingen er foretaget af egennyttige bevæggrunde. Endelig fremgår af § 261, stk. 2, at straffen for ulovlig frihedsberøvelse stiger fra fængsel indtil 4 år til fængsel fra 1 til 12 år, bl.a. når frihedsberøvelsen er sket for vindings skyld.

Omvendt er der fastsat et lavere maksimum for lovovertrædelser af mindre betydning eller uden følger samt ved håndhævelse af ret, jf. eksempelvis § 158, stk. 3, hvorefter straffen for falsk forklaring for retten kan gå ned fra fængsel indtil 4 år til bøde, når det falske udsagn alene angår noget, som er uden betydning for det forhold, der søges oplyst. Endvidere kan henvises til § 172, stk. 2, hvorefter straffen for dokumentfalsk, der er fængsel og under visse betingelser kan stige til fængsel i 8 år, jf. stk. 1, er bøde eller fængsel indtil 1 år, når dokumentet efter sin beskaffenhed eller forfalskningen eller det, som derved søges opnået, er af underordnet betydning, eller når den skyldige ikke har tilsigtet at påføre andre nogen skade, såsom når øjemedet alene har været at gennemføre et berettiget eller at afværge et uberettiget krav. På linie hermed er § 179, 2. pkt., hvorefter straffen for

visse former for mærkefalsk, der normalt straffes med fængsel indtil 3 år, er bøde eller fængsel indtil 4 måneder, såfremt forholdet er begået for at hævde et berettiget eller afværge et uberettiget krav.

Som andre eksempler kan nævnes §§ 238, 251 og 287. Efter § 238 kan straf af fængsel indtil 4 år for en moder, der dræber sit barn under eller straks efter fødslen, bortfalde, hvis forbrydelsen ikke er fuldbyrdet, og handlingen ikke har påført barnet skade. Efter § 251, 1. pkt., straffes en kvinde, der ved sin barnefødsel på uforvarlig måde udsætter barnet for alvorlig fare, som udgangspunkt med fængsel indtil 1 år. Lever barnet uden at have taget skade, åbner § 251, 2. pkt., mulighed for at lade straffen nedsætte eller bortfalde. Endelig er i § 287, stk. 1, fastsat, at straffen for de §§ 276-283 nævnte berigelsesforbrydelser, der normalt straffes med fængsel indtil 1 år og 6 måneder, jf. § 285, stk. 1, er bøde, når forbrydelsen er af mindre strafværdighed på grund af de omstændigheder, hvorunder handlingen er begået, de tilvendte genstandes eller det lidte formuetabs ringe betydning eller af andre grunde. Under i øvrigt formildende omstændigheder kan straffen bortfalde.

2.2.2.2. Hensynet til oplysninger om gerningsmanden eller forurettede indvirker ved visse lovovertrædelser på strafferammens maksimum. Der sigtes navnlig til lovovertrædelser, som begås af eller over for personer i særlige stillinger, f.eks. lovovertrædelser der begås af eller over for personer under udøvelse af offentlig tjeneste eller hverv. Til illustration kan nævnes § 119, stk. 1, hvorefter straffen bl.a. for den, som ved vold eller trussel om vold overfalder nogen, hvem det påhviler at handle i medfør af offentlig tjeneste eller hverv, under udførelsen af tjenesten eller hvervet eller i anledning af samme som udgangspunkt straffes med fængsel indtil 6 år.

2.2.2.3. Inden for straffelovens område er lovovertrædelser i almindelighed kun kriminaliserede, når de er begået med forsæt, jf. straffelovens § 19, 1. pkt. Når uagtsomme (eventuelt groft uagtsomme) overtrædelser af straffeloven er kriminaliserede, er der i et vist omfang fastsat særlige – lavere – strafmaksima for dem. Strafferammens maksimum i disse tilfælde kan efter udeladelse af delikter, hvor uagtsomhed ikke er kriminaliseret, med en vis forenkling gengives således:

Strafferammens maksimum		
Ved forsæt	Ved uagtsomhed	Findes i §§
Livstid	8 år 2 år	237/241 180/182, 183
16 år	3 år	110
12 år	3 år 1 år Mindre	109, 166/168 261/262 222/226
10 år	8 år [2 år; særlov]	246/249 191

	1 år	186, 187
8 år	[2 år; særlov] 6 mdr.	125 a 279/300 a
6 år	1 år 6 mdr. 4 mdr.	208 192, 290/303 184, 188, 189
4 år	Mindre [2 år; særlove] 4 mdr.	218/226 196, 289 158/160, 193
3 år	3 år 4 mdr.	110 a, 110 c 103
1 år	4 mdr.	302
6 mdr.	6 mdr.	138
4 mdr.	4 mdr.	157
3 mdr.	3 mdr.	254
Bøde	Bøde	132

3. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

3.1. Spørgsmålet om, hvorvidt forhøjede minima bør indgå som bestanddel af strafferammesystemet, var genstand for udførlige overvejelser i Straffelovrådet, da rådet afgav betænkningen om strafferammer og prøveløsladelse. Som grundlag for rådets overvejelser indeholdt betænkningen en redegørelse for udviklingen i det lovforberedende arbejde siden 1949, sml. s. 72-73:

”Siden 1949 har der i det lovforberedende arbejde gentagne gange været rejst kritik af bestemmelser om forhøjede minima i strafferammer. Som det fremgår af oplysningerne ovenfor [dvs. de oplysninger, som i denne betænkning er anført under pkt. 2.1.2 ovf.], har dette synspunkt i en række tilfælde fået tilslutning fra lovgivningsmagten. For så vidt angår de få bestemmelser om forhøjede minima, der endnu gælder, har spørgsmålet om en ændring endnu ikke været forelagt folketinget. Disse bestemmelser omtales nedenfor. Med hensyn til tidligere fremsatte udtalelser om strafminima skal oplyses følgende.

I en betænkning af 1949 fremsattes forslag til ændring af straffelovens bestemmelser om statsforbrydelser m.v. Dette førte til en lovrevision, navnlig af straffelovens kapitler 12 og 13, ved lov nr. 225 af 7. juni 1952. I udvalgsbetænkningen fremhævedes, at det allerede da var straffelovens hovedprincip ikke at foreskrive et højere strafminimum end fængselsstraffens faste minimum på 30 dage. Dette princip fandt man det også rigtigt at lægge til grund ved affattelsen af bestemmelserne om statsforbrydelser m.v. Det var udvalgets opfattelse, ”at der selv ved forbrydelser, der typisk er af en sådan grovhed, at en længere fængselsstraf bør være forskyldt, ikke bør foreskrives højere mindstestraf end fængsel i 30 dage” (s. 13).

I udvalgets forslag blev alene gjort undtagelse herfra med hensyn til § 112 om drab på statsoverhovedet, og heri blev der ikke gjort nogen forandring ved lovrevisionens vedtagelse i 1952. Som foran nævnt er § 112 et af de få nugældende eksempler på forhøjet strafminimum.

I 1953 anmodede justitsministeriet straffelovskommissionen om en udtalelse om, hvorvidt der uden for kapitlerne 12 og 13 burde søges gennemført en ændring af de bestemmelser, der indeholdt et højere minimum end lovens faste minimum.

I sin svarskrivelse af 13. oktober 1953 opregnede straffelovskommissionen de dengang gældende bestemmelser om særlige strafminima ...

Et flertal i straffelovskommissionen (6 medlemmer) fandt det forsvarligt at slette de særlige strafminima i alle bestemmelserne. I flertallets udtalelse hedder det:

”Der er ingen grund til at tro, at de forhøjede minima har nogen selvstændig generalpræventiv værdi, og spørgsmålet er derfor alene, om de bidrager til en hensigtsmæssig udmåling af straffene i de enkelte tilfælde. Ved de fleste af de forbrydelser, som der er tale om, ligger det praktiske straffniveau klart over minimum, og flertallet antager, at denne strafudmåling i så høj grad er bestemt af en tradition og af et skøn over forbrydernes grovhed, at lovens mindstestraf i denne forbindelse er uden nævneværdig betydning. Skulle der undtagelsesvis være trang til at udmåle en noget lavere straf, vil det være en fordel, at loven ikke sætter nogen hindring herfor”.

Flertallet tilføjede, at der havde været nogen stemning for at gøre en undtagelse med hensyn til 5 års minimum i § 237 om forsætligt drab, men kun et medlem inden for flertallet fandt tilstrækkelig anledning til at foreslå en sådan særregel.

Et mindretal (3 medlemmer) udtalte om nogle bestemmelser, at man kunne anbefale en ændring, og om andre bestemmelser, at man ikke havde noget at indvende imod en ændring. Derimod kunne mindretallet ikke tiltræde, at de forhøjede minima blev slettet i §§ 180, 181, 183, 216, 237, 246 og 288.

Bortset fra § 237 og § 246 er det forhøjede minimum senere slettet i de bestemmelser, med hensyn til hvilke mindretallet udtalte sig imod denne ændring.

Alle de lovændringer, ved hvilke der efter 1961 er sket bortfald af forhøjede strafminima, har haft støtte i udtalelser fra straffelovrådet ...”

Om Straffelovrådets indstilling til anvendelsen af forhøjede minima anførtes herefter bl.a. følgende, idet der herved bortses fra de spørgsmål, som knytter sig til militær straffelov, jf. anf. st. s. 74-75:

”Straffelovrådet kan i det væsentlige slutte sig til den foran citerede udtalelse af 1953 fra et flertal i den danske straffelovskommission. Det kommer efter straffelovrådets opfattelse næppe på tale at indføre nye forhøjede minima for fængselsstraf. Straffelovskommissionens flertal forudsatte i sin tid, at fængselsstraffens faste minimum ville være

30 dage. Som tidligere nævnt foreslår straffelovrådet denne grænse nedsat til 7 dage [som led i rådets nu gennemførte forslag om afskaffelse af hæftestraffen], men denne ændring taler næppe på noget område for indførelse af et særligt minimum på 30 dage.

De gældende bestemmelser om forhøjede minima er blevet reduceret til et så lille antal, at der ikke er grund til at gå i enkeltheder med hensyn til principielle synspunkter. Rådet vil i det følgende begrænse sig til nogle korte bemærkninger om de gældende bestemmelser.

De forhøjede minima i § 146, stk. 2, § 215 ... og § 261, stk. 2, bør ophæves ...

Om § 237 bemærkes følgende:

Det er næppe et spørgsmål af større praktisk vigtighed, om der for forsætligt drab skal opretholdes en minimumsstraf på 5 års fængsel, eller bestemmelsen herom skal fjernes. I retspraksis ligger straffen for drab normalt væsentligt over 5 år. Det forekommer på den anden side ikke så sjældent, at spørgsmålet om anvendelse af strafnedsættelsesreglen i § 85 rejses og besvares bekræftende i drabssager. Dette medfører, at forbrydelsens strafferamme i det konkrete tilfælde bliver bøde, hæfte eller fængsel. Anvendelsen af § 85 vil i nogle tilfælde begrunde, at der idømmes en lavere straf på et niveau af 5-8 års fængsel eller et lidt højere niveau, og i enkelte tilfælde er der med støtte i § 85 sket egentlig strafnedsættelse i den forstand, at der er fastsat en fængselsstraf under 5 års minimum i § 237... Det er ikke sandsynligt, at bedømmelsen af drabshandlinger ville ændre sig, eller at der ville opstå en større usikkerhed om strafudmålingen for drab under formildende omstændigheder, hvis det særlige minimum udgik af § 237.

Hvis man fjernede 5 års minimum i § 237 (og tillige 6 års minimum i § 112), ville man altså helt konsekvent have gennemført det princip, at fængselsstraffens faste minimum finder anvendelse i alle fængselsrammer, hvad enten det drejer sig om grove eller mindre grove forbrydelser. Det kunne på den anden side næppe betegnes som nogen uforvarselig eller ulogisk tilstand, om § 237 og § 112 som de eneste bestemmelser indeholdt forhøjede strafminima.

I forbindelse med de omtalte straffelovsbestemmelser skal det nævnes, at lov nr. 132 af 29. april 1955 om straf for folkedrab indeholder strafferammen fængsel på livstid eller i højst 16 år uden noget forhøjet minimum ...

Det er straffelovrådets konklusion, at man kan ophæve de forhøjede minima for fængselsstraf i alle de nævnte straffelovsbestemmelser ...”

3.2. Om fastsættelse af strafmaksimum fremgår af betænkningen, at der i Straffelovrådet var enighed om, at maksimumstrafferammer bør afpasses, så de så vidt muligt afspejler det niveau, der kan forventes at blive behov for i praksis, sml. s. 92 og 93:

”... Straffelovrådet har ikke haft mulighed for at foretage en grundig gennemgang af principperne for valg af strafmaksima og af den faktiske strafudmåling inden for lovens rammer. Rådet har for en stor del måttet henholde sig til de vurderinger af forholdet

mellem gerningstyperne, som har fundet udtryk i straffeloven. Med udgangspunkt i de gældende regler har man navnlig drøftet, om der er mulighed for at foreslå nedsættelser af strafmaksima for de enkelte forbrydelser. I et mindre antal tilfælde har der været grund til at rejse spørgsmål om en forhøjelse af maksima ...

Det er ønskeligt at undgå strafmaksima, der ligger væsentligt over det, som man med rimelighed kan vente at få brug for i udmålingspraksis. Det må siges at høre til den lovgivningsmæssige tradition, at strafmaksimum ofte placeres således, at der kun sjældent ventes at ville blive tale om at udmåle straf inden for den øvre del – en trediedel, halvdelen eller endog to trediedele – af strafferammen. Det er i almindelighed velbegrunder at fastsætte strafmaksimum således, at der er ”luft” mellem normalniveauet for straffe og strafferammens maksimum. Det gælder navnlig på områder, hvor man let kan forestille sig forbrydelser af en særlig grovhed, selvom man endnu ikke er stødt på dem i praksis. Det vil blive særskilt fremhævet ... at strafmaksima skal tage hensyn til tilfælde af gentagen kriminalitet ... og ... nævnes ligeledes det spørgsmål om skærpet straf, der kan foreligge i tilfælde, hvor en person ved samme dom dømmes for flere forbrydelser. Straffelovrådet finder dog ikke desto mindre, at mange strafmaksima – navnlig af ældre dato – med fordel kan sættes ned.”

4. Fremmed ret

4.1. Norge

4.1.1. Forhøjede minimumsstrafferammer indgik tidligere i et vist omfang i norsk straffelov. Norsk lovgivningspraksis er i de senere år gået i retning af at afskaffe forhøjede minimumsstrafferammer. Det skal bl.a. ses i lyset af overvejelser i Straffelovkommissionen, sml. NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omformning (delutredning I) s. 238-39:

”Som nevnt er det ikke mange straffebud som fastsetter en særskilt minstestraft som er høyere enn lovens alminnelige minimum på 21 dager. Tendensen har også gått i retning av å oppheve slike minstestraffer. For eksempel ble et stort antall minstestraffer for sedlighetsforbrytelser tatt bort i 1963, og i 1972 fjernet man bestemmelsene om 2 års fengsel som minstestraft for bl a visse tilfeller av fjerde gangs domfellelse for grovt tyveri. Straffelovrådet har nå foreslått å oppheve minstestrafen på 6 måneders fengsel for ran, se NOU 1982:25 Narkotikalovbrudd, ran og heleri [hvilket nu er gjennomført].

Bakgrunnen for denne utviklingen er bl a at særskilte minstestraffer i enkelte tilfeller har tvunget domstolene til å avsi strengere straff enn de har funnet rimelig. Minstestraffer har også hatt andre uheldige sidevirkninger. Blant annet har det forekommet at domstolene har ført forholdet inn under mildere straffebud enn det juridisk riktige, eller frifunnet på tvilsomt grunnlag, for å unngå å måtte sette en for streng straff ...

Etter Straffelovkommissionens syn bør det vurderes å oppheve enkelte av lovens særskilte minstestraffer. Bare ved spesielt alvorlige forbrytelser – f eks voldtekt, forsettlig drap og de groveste narkotikaforbrytelser – kan det være grunn til å understreke forbrytelsens grovhed ved å sette en minstestraft. Dette syn er i tråd med tendensen i nyere lovgivning

til å gi domstolene økt frihet ved straffutmålingen. Det er dessuten i samsvar med det syn man fra dansk, svensk og norsk side har gjort gjeldende i Den nordiske straffettskomite under arbeidet med utredningen om straffutmåling. I Finland er oppfatningen en annen ...”

4.1.2. Som det fremgår, var der i NOU 1983: 57 enighet om, at det er ønskelig, at domstolene givest størst mulig frihet ved straffutmålingen. Der var som følge heraf også enighet om, at bestemmelser med forhøjede strafminima som udgangspunkt burde ophæves. Bestemmelser med forhøjede strafminima kunne ikke helt undværes, men burde forbeholdes særligt alvorlige forbrydelser som f.eks. voldtægt og forsætlig drab samt de groveste narkotikaforbrydelser. NOU 2002: 4 Ny straffelov er som udgangspunkt på linie hermed, sml. betænkningen, s. 150-51. Som det fremgår nedenfor, har der ikke kunnet opnås enighed om, hvilke bestemmelser i norsk straffelov der fortsat bør have forhøjede strafminima. Det skal haves for øje, at norsk straffelov indeholder betydeligt flere bestemmelser med forhøjede strafminima end den danske straffelov, sml. betænkningen s. 150. Endvidere bemærkes, at bestemmelserne i norsk straffelovs kapitel 8 om forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed ikke indgår i nedenstående overvejelser, idet Straffelovkommissionen af andre grunde har besluttet at udskyde en revision af disse bestemmelser (sml. s. 282):

”Den nåværende kommisjon er enig i at det er uheldig å legge opp til en lovregulering som kan komme til å tvinge aktørene i rettsapparatet til å måtte velge mellom å fatte avgjørelser de selv finner urimelige eller å unngå dette med juridisk tvilsomme løsninger ...

Kommisjonen foreslår etter dette å oppheve de fleste av dagens minstestraffer. Et *flertall*, lederen Høgetveit og medlemmene Coward og Fossgard, går imidlertid inn for å videreføre minstestraft i tre bestemmelser. I utk §§ 27-5 og 27-6 om vanlig og grovt drap foreslås 6 års fengsel som minstestraft ... I § 28-6 om grov seksuell omgang med barn under 14 år foreslås det en minstestraft på 2 år ... Flertallet mener minstestraft er en nødvendig verdimarkering i forhold til disse lovbruddene. Bestemmelsene retter seg mot straffelovens mest alvorlige krenkelser av liv og legeme, i den forstand at slike overtredelser alltid vil være svært alvorlige. Enkelte andre bestemmelser har en like høy eller høyere øvre strafferamme, men disse retter seg gjennomgående mot handlinger som har et større spenn i straffvertighet, slik som utk § 27-4 om grov legemsskade og § 28-2 om grov voldtækt. I utkastet finnes det også bestemmelser med høy øvre strafferamme som har vært anvendt så sjelden at man ikke har tilstrekkelig erfaring til å fastsette noen minstestraft. Dette gjelder blant annet utk § 18-1 om høyforræderi og § 25-15 om ulovlig befatning med plutonium og uran, og enkelte beslektede bestemmelser i de samme kapitlene. Der hvor flertallet foreslår minstestraffer, dreier det seg om overtredelser hvor den foreslåtte minstestrafte bare i helt spesielle unntakstilfeller kan tenkes å være en for streng reaksjon. Det bør derfor som hovedregel ikke være adgang til å idømme lavere straff enn den som er foreslått. Skulle det likevel dukke opp et helt ekstraordinært tilfelle hvor minstestrafte virker urimelig streng, kan det være aktuelt å anvende reglene i utk § 14-1 om fastsettning av straff under minstestrafte eller til en mildere straffart [sv. til norsk straffelovs § 56 og dansk straffelovs § 84].

Et *mindretall*, medlemmet Fossgard, mener at også utk § 29-5 om grov brannstiftelse og annen særlig farlig ødeleggelse bør ha en minstestraft på 2 år. Fossgard peker på at denne bestemmelsen retter seg mot handlinger som i særlig grad representerer en trussel mot liv og legeme, og viser til flertallets argumentasjon for minstestraft i utk §§ 27-5, 27-6 og 28-6. Denne argumentasjonen taler etter hennes syn for minstestraft også i utk § 29-5.

Et annet *mindretall*, medlemmene Hauge og Sulland, ønsker ikke å videreføre minstestraft i noe tilfelle. Mindretallet viser til den generelle begrunnelsen for å begrense bruken av minstestrafte, og mener denne har gyldighet også for de bestemmelsene hvor flertallet ønsker å videreføre minstestraft. Mindretallet er enig i at de handlingene flertallet foreslår å ramme med minstestraft, er blant straffelovens mest alvorlige. I de aller fleste tilfellene vil det være riktig å idømme en straff som er minst så streng som den minstestrafte flertallet foreslår. Etter mindretallets syn vil imidlertid den nødvendige markeringen av lovbruddenes alvorlighet skje ved fastsettelse av en høy maksimumsstraff. Det er dessuten grunn til å ha tillit til at domstolene vil idømme en tilstrekkelig streng straff for de aktuelle overtredelsene uten at loven tvinger til et slikt resultat. Mindretallet mener det er vanskelig å forutse alle relevante omstendigheter også i forhold til de handlingene flertallet vil ramme med minstestraft. Adgangen til å ta hensyn til det mangfoldet av omstendigheter som gjør seg gjeldende i det praktiske rettslivet, sikres først hvis man ikke har tvingende minstestrafte.

Mindretallet legger også vekt på at minstestraft i de få tilfellene som er foreslått, skaper et uheldig avvik i strafferammesystemet. Hvis strafferammesystemet først opererer med minstestrafte, kan det virke tilfeldig at ikke andre svært alvorlige lovbrudd med høy strafferamme gis en minstestraft. Også andre straffebud i straffeloven enn de flertallet vil ha minstestraft for, retter seg mot handlinger som antakelig sjelden eller aldri vil være mindre alvorlige. Det er ikke grunn til å gå inn på hvilke bestemmelser dette kan gjelde, da det etter mindretallets syn nettopp er et poeng at det er meget vanskelig å si hvilke formildende omstendigheter som kan tenkes i forhold til ulike lovbruddstyper. At loven i det hele tatt har bestemmelser om minstestraft, vil kunne lede til at det skapes et press i retning av å bruke minstestraft som verdimerking også for andre alvorlige lovbrudd, noe som etter mindretallets syn er uheldig.”

4.1.3. Et væsentlig element i utkastet til ny straffelov i NOU 2002: 4 er den foreslåede forenkling af de nuværende strafferammer. Straffelovkommisjonens overvejelser og forslag er beskrevet i betænkningen s. 145 ff. Forslaget går i hovedsagen ud på følgende, hvorved bemærkes, at norsk straffelov ikke har straf af fængsel på livstid, men et tidsbestemt maksimum på 21 år (sml. § 17):

”En slik fingradering av strafferammene som man har i dagens straffelov [16 forskjellige fængselsmaksima], gir inntrykk av en urealistisk høy presisjon i de generelle straffverdivurderingene som strafferammene kan sees som et resultat av. Kommisjonen mener man kan klare seg med betydelig færre sett av strafferammer uten at man mister muligheten til å fastsette en passende straffetrussel for ulike lovovertrædelser. Færre sett av strafferammer innebærer at strafferammesystemet blir mer oversiktlig, noe som er en klar fordel i forhold til strafferammenes lovtekniske funksjon ...

I utkastet til en ny straffelov foreslås, ved siden av bot, følgende 8 sett av fengselsstrafferammer i de enkelte straffebestemmelsene:

- fengselsstraff i det lavere sjiktet (det vil si 6 måneder eller 1 år ...)
- fengsel inntil 2 år
- fengsel inntil 3 år
- fengsel inntil 6 år
- fengsel inntil 10 år
- fengsel inntil 15 år
- fengsel inntil 21 år.”

4.1.4. I forslaget indgår også, at bøde som utgangspunkt alene skal være alternativ til fængselsstraf i bestemmelser med en strafferamme på maksimalt 3 års fængsel. Om baggrunden herfor anfører Straffelovkommisjonen, at ”[s]traffebud med en høyere strafferamme ... som regel [vil] rette seg mot så alvorlige forhold at en bot alene vil være en for mild reaksjon. For noen slike straffebud kan det imidlertid være et stort spenn i straffverdigheten av de handlingene som kan tenkes subsumert under straffebudet. Dette kan gjelde for straffebud som har en høy strafferamme, men hvor grov overtredelse ikke er skilt ut som egen bestemmelse, eller for vanlig overtredelse når denne har en høy strafferamme. I forhold til slike bestemmelser må det vurderes konkret om bot skal være selvstendig straffalternativ”, sml. betænkningen s. 151. Som eksempel på forbrydelser med et stort spænd i strafværdigheden peger Straffelovkommisjonen på bestemmelserne om narkotikaforbrydelser og bordelvirksomhed o. lign. Her foreslås bøde at indgå, uagtet strafmaksimum samtidig foreslås fastsat til 10 års fængsel (sml. betænkningen s. 337).

Med uttrykket ”det lavere sjiktet” sigter Straffelovkommisjonen til områder, hvor man mener, ”strafferammen bør være bot eller fengsel i 1 år eller lavere, eventuelt bare bot. I tråd med forslaget om et mer begrenset sett av strafferammer foreslår kommisjonen at man innenfor det lavere sjiktet bare skal ha to sett fengselsstrafferammer: Fengsel i 1 år og fengsel i 6 måneder. Dette forslag er begrunnet i oppryddingshensyn. Kommisjonen mener dessuten at en mer finmasket inndeling av strafferammene i det lavere sjiktet ville gi uttrykk for en presisjon i straffverdighetsvurderingene som det ikke er grunnlag for ...”, sml. betænkningen s. 145-46. Med enkelte undtagelser er der ikke i NOU 2002: 4 sket en præcisering af de straffelovsbestemmelser, som påtænkes henført under ”det lavere sjiktet”. Straffelovkommisjonen har s. 156-57 angivet visse retningslinier for valg af strafferamme, herunder også med hensyn til områder, der bør henføres under ”det lavere sjiktet”. Det er fremhævet, at retningslinierne tjener som et udgangspunkt, idet de enkelte strafferammer må fastsettes efter en konkret strafværdighedsvurdering. Straffelovkommisjonens retningslinier, der af hensyn til sammenhængen i strafferammesystemet anbefales fulgt også ved senere lovgivning, er sålydende:

”Strafferammer i det lavere sjiktet foreslår kommisjonen der den mener det er nødvendig å reagere med straff, men hvor straffverdigheten er relativt lav. Strafferammer i det lavere sjiktet er aktuelt for et stort antall ulikeartede straffebestemmelser, dels bagatell-

krenkelser av vitale interesser, dels mer kvalifiserte krenkelser av interesser som ikke har behov for et sterkt strafferettslig vern. I tilfeller hvor straffen er begrunnet først og fremst med kontrollhensyn, bør strafferammen normalt være i det lavere sjiktet ...

I valget mellom 2 og 3 års strafferamme bør hensynet til at strafferammene skal være realistiske skranker for domstolene, stå sentralt. Dette gjelder generelt, men forholdet til straffutmålingsnivået bør etter kommisjonens syn være et særlig viktig veiledende moment for mange praktisk viktige bestemmelser i dette strafferammeintervallet.

Blant annet for straffebud som retter seg mot rene vinningslovbrudd, og hvor udkastet skiller mellom vanlig og grov overtredelse, foreslår kommisjonen en strafferamme på fengsel i 2 år for vanlig overtredelse. For grov overtredelse av slike straffebud foreslår kommisjonen en strafferamme på fengsel i 6 år. Kommisjonen mener private og offentlige økonomiske interesser bør ha det samme strafferettslige vernet. Vernet om økonomiske interesser er viktig fordi vår samfunnsstruktur – herunder ulike forsikrings- og velferdsordninger – er bygget opp omkring et system tuftet på privat eiendomsrett. Folks daglige trivsel og velvære avhenger derfor for en del av sikkerhet for penger og eiendom. I dagens Norge framstår imidlertid ikke de økonomiske interessene som like viktige for den enkelte som liv og legeme. 10 års strafferamme eller høyere bør derfor etter kommisjonens syn som utgangspunkt bare brukes i bestemmelser som på en eller annen måte verner om liv og legeme eller statsdannelsen – herunder rettssystemet. Liv og legeme er i seg selv vesentlige interesser, mens statsdannelsen utgjør en forutsetning for et strafferettslig vern av alle andre interesser. Det er derfor viktig at statsdannelsen sikres gjennom et sterkt strafferettslig vern ... For alvorlige krenkelser av liv og legeme eller statsdannelsen kan 15 års strafferamme benyttes. En straffetrussel på 21 års fengsel er straffelovgivningens ytterste forsvar mot de mest destruktive angrepene på slike vitale interesser. Kommisjonen har også foreslått strafferammer på fengsel i 10 år eller høyere i en del bestemmelser som ikke direkte kan sies å verne liv og legeme eller statsdannelsen, men som verner interesser som ligger nær opp til disse. Noen eksempler på dette er utk § 20-8 om kapring, jf. strl § 151 a, § 20-11 om sabotasje mot infrastrukturen, jf. strl § 151 b, og § 24-3 om grov uriktig anklage.

For strafferammer hvor skyldkravet er *uaktsomhet*, vil en strafferamme i det lavere sjiktet som regel være tilstrekkelig streng. Kommisjonen mener videre man bør være forsiktig med å fastsette en høyere strafferamme enn 2 år for uaktsomme overtredelser, og at det i så fall må kreves en særskilt begrunnelse. Bare i fire bestemmelser foreslår kommisjonen en høyere strafferamme enn 2 år for uaktsom overtredelse. I utk § 29-7 om uaktsom brannstiftelse og annen særlig farlig ødeleggelse, § 27-11 om grovt uaktsom betydelig skade på legeme og helse og § 25-12 om grovt uaktsom påføring av smitte eller fare for smitte foreslås det en strafferamme på bot eller fengsel i 3 år. I utk § 27-12 om grovt uaktsomt drap foreslås det en strafferamme på fengsel i 6 år. Alle disse bestemmelsene retter seg mot handlinger som innebærer meget alvorlige krenkelser – eller fare for krenkelser – av liv og legeme, og står derfor i en særstilling med hensyn til straffverdighet.”

4.1.5. I forslaget om forenkling af strafferammesystemet indgår desuden, at brugen af generelle sidestrafferammer begrænses. Dette forslag er omtalt i denne betænkningens kapitel 6 om normal- og sidestrafferammer, afsnit 6.

4.2. Sverige

4.2.1. I svensk straffelov (Brottsbalken) indgår forhøjede minimumstrafferammer i en række bestemmelser. Straffeloven indeholder dog også bestemmelser, som efter en konkret vurdering muliggør strafudmåling under det foreskrevne minimum. Spørgsmålet om anvendelse af forhøjede minima har senest været overvejet i Fængelsestraffkommittén i betænkningen Påføljt for brott, Om straffskalor, påføljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm, SOU 1986: 14, sml. s. 167-68:

”Två argument kan anföras till förmån för särskilda minimistraff. Det ena är att begränsning av straffskalan både uppåt och nedåt ger fastare ramar för straffmätningen och därför kan göra denna mer enhetlig. Det andra är att minimistraffet kan användas för att markera straffvärdet hos brottet.

De nuvarande särskilda minimistraffen har emellertid även nackdelar, framför allt beroende på att de ofta ligger på en hög nivå. De kan då medföra att domstolarna, för att undvika ett som man tycker för högt straff, nedrubricerar brottet till en lägre grad än den där det egentligen enligt straffbestämmelsen hör hemma.

De förhöjda minimistraffen får konsekvenser för straffmätningen. Som nämnts ... bestäms straffen i stor utsträckning vid eller mycket nära de särskilda minimistraffen. En förklaring härtill är att de flesta brotten av en viss typ har i stort sett samma straffvärde. Det är då naturligt att i dessa, som man skulle kunna betrakta som i detta sammanhang ”normala fall”, välja att döma ut minimistraffet. Först när brottet mera markant skiljer sig från det ”normala” anser sig domstolarna ha skäl att gå utöver det stadgade minimistraffet.

Att så många straff utsätts vid minimigränsen väcker misstanken att om minimum vore lägre skulle åtskilliga straff sättas under nuvarande minimum, helt oberoende av om någon egentlig omvärdering av gärningarnas straffvärde skulle ske. Det är vår uppfattning att de nu gällande särskilda minimistraffen i vissa fall fungerar som spärrar mot att döma ut det straff som svarar mot gärningens straffvärde enligt nuvarande uppfattning.

Sammanfattningsvis anser vi att beträffande minimistraffen inriktningen vid straffskaleöversynen bör vara dels att särskilda minimistraff skall användas sparsamt, dels att de minimistraff som måste finnas kvar mer allmänt kan sänkas. I de fall minimistraffen ligger kvar på nuvarande nivå mätt i anstaltstid blir det fråga om en höjning av brottets straffvärde. Vi är medvetna om att en allmän sänkning av de särskilda minimistraffen kan leda till en något ökad differentiering av straffmätningen i närheten av minimistraffet. Detta ser vi emellertid inte som någon nackdel.”

4.2.2. Som det fremgår, bør der ifølge Fængelsestraffkommittén udvises tilbageholdenhed med anvendelse af forhøjede strafminima. Gældende strafminima bør affattes, så der åbnes mulighed for en vis differentiering i strafudmålingen. Fængelsestraffkomiténs synspunkter skal sammenholdes overvejelserne om, hvorvidt strafmaksimum bør fastsættes, så strafferammen afspejler den typiske straf ("normalstraffen"), sml. s. 153-54:

"Straffskalor med inriktning på normalfall skulle sannolikt vara ägnade att underlätta straffmätningen ... Sådana skulle då få utformas så att de gav möjlighet till att såväl över- som underskrida vad som är stadgat för brottet. I det enskilda fallet skulle domstolen i lagen få en utgångspunkt för sitt resonemang och sedan kunna använda straffmättningsreglerna för att hamna på den rätta nivån. Systemet skulle i de flesta fallen bli enkelt att tillämpa. Möjligheterna för parter och överinstanser att få inblick i straffmätningen skulle öka. Ett system med straffskalor inriktade på normalfall är emellertid förenat med vissa olägenheter.

Ett problem är att med denna typ av straffskalor skulle betydande svårigheter uppkomma vid fastställande av vad som är normalfall av de olika brotten. Med vår grundläggande inställning att lagstiftaren genom straffskalorna graderar de olika brotten relativa förkastlighet bör det nämligen här vara fråga om ett värdemässigt normalfall. Men även om det skulle vara möjligt att beskriva någon sorts värdemässigt normalfall, vilket i princip – när det gäller den typ av straffskalor som vi f. n. använder – bör ligga i mitten, är det ju inget som säger att detta överensstämmer med det statistiska normalfallet. Detta torde snarare vara undantag än regel. För att komma förbi denna svårighet kunde man i och för sig tänka sig att i stället lägga den snäva skalan vid det statistiska normalfallet. Detta innebär emellertid att man i viss mån avstår från att låta straffskalorna ge uttryck för en värdering av graden av förkastlighet hos brotten. Vidare innebär straffskalor med inriktning på normalfall att man riskerar att låsa straffmätningen för brotten på en nivå som vid en senare tidpunkt överensstämmer dåligt med de värderingar som då råder. Vid sådana straffskalor skulle den gradvisa mildringen i straffmätningen för t. ex. stöld som ägt rum de senaste decennierna inte ha kunnat ske. Och sannolikt skulle snäva straffskalor även medföra en risk för en höjning av straffnivån. Det ligger nämligen närmare till hands för lagstiftaren att allmänt se strängt på olika typer av brott än för domstolen som vid rättegången har det konkreta brottet och dessutom gärningsmannen framför sig.

Et annat problem är att, om man väljer att ha snäva straffskalor, det ofta blir anledning att utdöma straff utanför skalan. Visserligen ger straffmättningsregler ett stöd. Men eftersom relevanta faktorer kan variera mycket mellan olika brottstyper kan det bli mycket komplicerat att i lagtext klargöra när och hur man skall gå utanför skalan. Och även om man lyckas klargöra detta på ett godtagbart sätt blir det sannolikt nödvändigt att uppställa sekundära straffskalor eller i vart fall sekundära maxima, eftersom försvårande omständigheter vid ett mindre allvarligt brott inte rimligen skall kunna föranleda straff upp till allmänna straffmaximum.

Vid gradindelning av brotten förbättras läget något, men det skall observeras att om man konstruerar snäva straffskalor kommer det att finnas mellanrum mellan maximum för en lägre grad av ett brott och minimum för en högre grad. Detta kan bli svårhanterligt efter-

som det blir besvärligt att skilja mellan omständigheter som bör föranleda att man överskrider maximum för den lägre graden och omständigheter som bör föranleda placering i den högre graden.

Enligt vår uppfattning är nackdelarna med ett system med straffskalor inriktade på normalfall av sådan art att det inte finns skäl att välja ett sådant system.”

4.3. Finland

4.3.1. Som omtalt i pkt. 4.1 i kapitel 2 om strafferammesystemet, er i Finland gennemført en samlet reform af straffeloven (strafflag), der indebærer, at de enkelte lovovertrædelser placeres i hovedgrupper efter grovhed. Grovhedsinddelingen bevirker, at der for visse typer af lovovertrædelser gælder et forhøjet strafminimum i forhold til det faste strafminimum. Reformen bygger på Straffrättskommitténs Betänkande nr. 1976: 72, hvori det om fordele og ulemper ved en sådan fremgangsmåde bl.a. anføres, jf. s. 126-27 og 130-31:

”Kommittén har enhälligt ansett, att man i den nya strafflagen borde införa ett system som baserar sig på namngivna typstraffskalor. De förslag har fått det största understödet i kommittén, vilka baserar sig på typskalor med minimi- og maximistraff ... I kommittén har även framförts förslaget, att typskalan skulle fastställas endast maximi- men inte minimistraff ... Detta förslag har motiverats med hänvisning till att man i varje fall måste ge domstolarna rätt att underskrida skalan, vilket är fallet även i gällande strafflag. Enhetligheten i straffpraxis skulle härvid tryggas med tillhjälp av straffmättningsstadganden samt genom direktiv i regeringspropositioner. Synnerligen vägande skäl talar å andra sidan för utsättande av minimistraff. Minimistraffet har obestriddligen en starkare inverkan på straffpraxis än direktiven i straffmättningsstadganden. Detta är även de personer medvetna om som begår brott yrkesmässigt eller planmässigt: man kan i någon mån påverka deras beteende genom att förlägga exempelvis med skjutvapen förövat rån eller i utpressningssyfte förövat människorov i den grova brottskategorin och genom att för denna kategori fastställa ett relativt strängt, exempelvis två års minimistraff. Användningen av minimistraff är viktig även för tryggandet av rättssäkerheten. Genom införandet av ett på minimistraff baserat system påtar sig lagstiftaren samtidigt en förpliktelse att dra försorg om tillräcklig gradering av straffstadgandena. Snäva typstraffskalor motverkar krav på att i strafflagen skall intas generella straffstadganden som täcker till sin grovhetsgrad olika slag av gärningar; sådana stadganden leder antingen till en oenhetlig straffpraxis eller till alltför stränga eller alltför lindriga straff. Skälornas minimistraff tvingar lagberedarna att utreda, vilka gärningar som bör anses kräva stränga och vilka som bör anses kräva lindriga straff ...

Användningen av typstraffskalor är utan tvivel förknippad med vissa problem. En grov gradering kan för det första leda till att alltför vida skalor tillämpas, vilket äventyrar lagskipningens enhetlighet. Ett annat problem är, att man inom lagstiftning och lagskipning har olika inställning till de attribut som anger brottens grovhetsgrad. Då nya straffstadganden fogas till strafflagen och dessa stadganden diskuteras i riksdag och massmedia, är det vanligt att gärningens skadlighet och farlighet kraftigt betonas. En gärning kan således i den offentliga debatten betecknas såsom ”grov” oberoende av att

för gärningen enligt huvudregeln skulle dömas till bötesstraff. Då osäkerhet råder om en gärnings grovhetsklass kan särskilt det känslovsvall som uppstår i lagstiftningskedet leda till, att man i regel stannar för det strängare alternativet. Följden vore att man övergår till att tillämpa skalor som i medeltal är alltför vida, vilket i sin tur skulle utgöra ett allvarligt hot mot lagskipningens enhetlighet.

Enligt kommitténs mening är fördelarna med en typstraffskala likväl större än nackdelarna. Ovan nämnda risk för snedvridning av systemets struktur borde avvägras dels genom att den medvetandegörs och dels genom att uppställa klara målsättningar för utvecklandet av systemet med straffskalor.”

4.3.2. I 2002 er for Riksdagen fremsat forslag om revision af straffelovens almindelige del (förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror RP 44/2002 rd). Dette lovforslag bygger til dels på samme principper som 1976-betænkningen, sml. herom følgende udtalelse fra Justitieministeriet:

”Propositioner beträffande totalrevideringen av den Finska strafflagen – och också andra propositioner av revidering av strafflagen – följer samma reformprinciper som delvis baserar sig på Straffrättskommitténs Betänkande nr. 1976:72. Detta gäller bland annat den enhetliga utformningen av straffskalorna. Vid grovhetsgraderingen av brotten har använts en klassificering som bygger på enhetliga straffskalor. Man har utgått ifrån följande straffskalor:

böter
böter–6 månader fängelse
böter–1 år fängelse
böter–2 år fängelse
4 månader–4 år fängelse
2–10 år fängelse.

I vissa fall har använts emellertid straffskalor som avviker från den nämnda grovhetsgraderingen. Man har stannat för denna lösning t.ex. i sådana fall då det för ett straffstadgande behövs en bred skala men det inte kan anges några klara kvalificeringsgrunder för brottet. I sådana fall har använts ofta skalan böter–3 år fängelse. Också strävan att förhindra onödig uppsplätning av paragraferna, särskilt i fråga om sällan förekommande typer av brott, har lett till att man i vissa fall infört ett enda täckande rekvisit genom att utvidga skalan så att den avviker från normalskalan.”

4.4. Nordisk Strafferetskomité

4.4.1. Også Nordisk Strafferetskomité har dröftat spørgsmålet om anvendelse af forhøjede strafmínima og principperne for fastlæggelsen af strafmaksimum, sml. NU 1984: 2 Straffutmåling s. 34 ff.:

”Det synes altså å være to tendenser som gjør seg gjeldende i nordisk kriminalpolitikk for tiden. På den ene siden går de reformer som har vært gjennomført, med visse unntak

– i retning av å begrense bruken av særskilte minima. På den annen side forsøker man ved den finske totalrevisjonen av straffelovgivningen å innarbeide et fastere forhold mellom de ulike lovbrudd og gruppere dem i få og klart avgrensede straffverdighetskategorier hvor bl a særskilte minima vil spille en viktig rolle ved markeringen av lovbruddets grovhet.

Det er to argumenter som kan anføres til fordel for slike minima. Det ene er at en begrensning både nedad og oppad vil gi fastere rammer for straffutmålingen og derfor kan gjøre straffutmålingen mer enhetlig. Det annet er at et minimum på samme måte som et maksimum kan markere grovheten av den straffbare handling. En strafferamme fra 14 dager til 15 år, eller endog livstid, sier i så måte lite.

Ulempen ved særskilte minima er at de kan komme til å virke urimelig i enkelttilfelle, og tvinge domstolen til en strengere straff enn det er nødvendig og rimelig. Dette kan også føre til uheldige sidevirkninger, f eks at domstolen for å unngå den strenge minimumsstraff fristes til å henføre forholdet under en mildere bestemmelse enn den juridisk riktige, eller (særskilt i de land som bruker jury) til å frifinne.

Det er ikke i komitéen full enighet om hvordan disse hensyn skal vurderes. Fra dansk og norsk side finner man at ulempene ved særskilte minima stort sett er overveiende. Unntak kan gjelde for enkelte, særlig alvorlige forbrytelser, slik som drap, hvor en markering av forbrytelsens alvor også gjennom et særskilt minimum kan være på sin plass. Komitéen har ikke diskutert nærmere hvilke forbrytelsestyper dette gjelder.

Behovet for særlige minima ville etter denne oppfatning kunne sies å eksistere hvis en i domstolenes straffutmåling hadde sett tendenser til at domstolene utmålte mildere straffer enn det som må anses kriminalpolitisk ønskelig. Det er undertiden en kritikk fra lovgivningsmaktens side overfor domstolenes straffutmålingspraksis som fører til særskilte minima. Det var således tilfelle med de høye minimumsstraffer for voldtekt og andre sedelighetsforbrytelser som i Norge ble innført i 1927. Resultatene var imidlertid så lite heldige at man ved en ny revisjon i 1963 gikk tilbake til lovens opprinnelige satser. Man kan også nevne den minstestraft på to års fengsel for fjerde gangs grovt tyveri og andre grove vinningsforbrytelser som ble innført i Norge ved revisjonen av bestemmelsene om formuesforbrytelser i 1951. Minstestraften førte til urimelige utslag i mange enkelttilfelle. Bestemmelsen ble først oppmyket i 1967, og så helt opphevet i 1972. Slike erfaringer tilsier varsomhet når det gjelder bruken av bindende minima som middel til å styre domstolenes straffutmåling.

Fra svensk side har man stort sett erklært seg enig i dette, men samtidig betont at graden av ulemper med særskilte minima beror dels på hvilke straffebestemmelser det gjelder og hvordan de utformes, dels på hvor vide rammer straffnedsettelsesgrunnene gir.

Fra finsk side finner man det uheldig med det store spillerom domstolen har for straffutmålingen i de tilfeller hvor maksimum er relativt høyt og strafferammen nedad er begrenset bare av det alminnelige minimum. Et slikt system vanskeliggjør lovgivers mulighet for styring av straffutmålingen, og gir også større mulighet for ulikheter ved utmålingen. Dessuten innebærer særlige minima en ekstra understreking av hvilken

straffverdighet lovbruddet etter lovgivers mening har, i tillegg til det som følger av størrelsen på maksimumsstraffen.

Det er i komitéen enighet om at i den utstrekning straffebestemmelsene inneholder særskilte minima, bør det være adgang til å gjøre unntak fra dem i særlige tilfelle. Om dette skal gjøres i form av en detaljert oppregning av de omstendigheter som gir anledning til å gå under strafferammen ... eller ved en generell bestemmelse, eller ved en kombinasjon av disse fremgangsmåter ... finner komitéen ikke grunn til å ta standpunkt til.”

4.4.2. Som det fremgår, afspejler drøftelserne, at der er forskjellige traditioner i de nordiske lande for, hvor indgående strafudmålingen bør reguleres fra lovgivningsmaktens side. Der er enighet om, at der, i det omfang der gøres brug af forhøjede strafminima, bør være adgang til at gøre undtagelse, så strafudmålingen kan fastsættes under det foreskrevne minimum.

5. Rådskonklusioner om den metode, der skal anvendes ved indbyrdes tilnærmelse af strafferetlige sanktioner

5.1. Som led i den indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes strafferet har i Rådet for den Europæiske Union været overvejelser om udformning af et sæt fælles konklusioner om den indbyrdes tilnærmelse af strafferetlige sanktioner. Disse overvejelser er mundet ud i vedtagelse den 24./25. april 2002 af følgende konklusioner, sml. dokument nr. 9141/02 DROIPEN 33:

”For at fremme samarbejdet om kriminalitetsbekæmpelse og i overensstemmelse med konklusion nr. 48 i konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Tammerfors den 15.-16. oktober 1999 bør ”bestræbelserne på at opnå enighed om fælles definitioner, fælles regler for, hvad der udgør strafbare handlinger, og fælles straffe i første omgang koncentrerer om et begrænset antal områder af særlig relevans.”

Det er et faktum, at der er visse forskelle i strafudmålingen mellem de enkelte medlemsstater. Disse forskelle har udviklet sig gennem tiden og er udtryk for, hvordan medlemsstaterne har valgt at håndtere grundlæggende spørgsmål omkring forbyrdelse og straf.

Når man drøfter, hvordan de strafferetlige sanktioner kan tilnærmes på visse områder, er det nødvendigt at huske på, at de enkelte medlemsstaters retstraditioner ikke er ens. For at give medlemsstaterne mulighed for at bevare sammenhængen i deres egne strafferets-systemer, er der brug for en vis fleksibilitet ved den indbyrdes tilnærmelse af strafferetlige sanktioner.

Når forslag til juridiske instrumenter, der skal vedtages i medfør af afsnit VI i TEU, indeholder mindsteregler for, hvad der udgør strafbare handlinger, skal det overvejes, om der eventuelt er behov for at fastsætte et minimumsniveau for de maksimale straffe for de pågældende strafbare handlinger i national ret.

I visse tilfælde kan det være tilstrækkeligt at fastsætte, at medlemsstaterne skal sørge for, at de pågældende strafbare handlinger straffes med strafferetlige sanktioner, der er

effektive, står i et rimeligt forhold til overtrædelsen og har afskrækkende virkning, og at overlade det til de enkelte medlemsstater at fastsætte straffniveauet.

I andre tilfælde kan det være nødvendigt at gå et skridt videre i overensstemmelse med konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Tammerfors. Rådet er enig om at indføre et system med straffniveauer, der skal benyttes i sådanne tilfælde. Rådet er enig om, at dette system skal bestå af følgende niveauer for de strafferetlige sanktioner:

Niveau 1: Maksimumsstraffe på mindst 1 til 3 års fængsel

Niveau 2: Maksimumsstraffe på mindst 2 til 5 års fængsel

Niveau 3: Maksimumsstraffe på mindst 5 til 10 års fængsel

Niveau 4: Maksimumsstraffe på mindst 10 års fængsel (tilfælde, der kræver meget strenge straffe).

Fastlæggelsen af fire niveauer betyder ikke, at alle niveauer skal findes i ethvert juridisk instrument, eller at sanktionerne for alle de lovovertrædelser, der er nævnt i de juridiske instrumenter, skal tilnærmes hinanden. Det bemærkes, at de fastlagte niveauer er minimumsniveauer, og at intet forhindrer medlemsstaterne i at gå videre end disse niveauer i deres nationale lovgivning.

Det strafferetlige sanktionssystem indebærer, at når der er behov for at anvende det laveste niveau for den maksimale straf, som hver enkelt medlemsstat skal fastsætte for en bestemt strafbar handling i sin nationale ret, sættes minimumsniveauet til et af de niveauer, der er fastsat ovenfor. Rådet vil imidlertid ikke udelukke muligheden for, at der under særlige omstændigheder kan anvendes en strengere straf end minimum under niveau 4.”

5.2. Som det fremgår, indebærer konklusionerne, at der på EU-niveau indføres et system med minimumkrav til maksimumstrafferammer i national ret, der efter behov vil blive benyttet ved den fremtidige udformning af instrumenter på strafferettens område. Disse konklusioner kan få betydning ved fremtidig dansk opfyldelse af bl.a. rammeafgørelser, der retter sig mod områder, som reguleres i straffeloven.

6. Straffelovrådets overvejelser

6.1. Som anført i 2.1 ovenfor kan der ved overvejelserne om strafferammers minimum rejses spørgsmål dels om, hvorvidt og i hvilket omfang strafferammers minimum bør fastsættes til fængselsstraffens faste minimum, så bøde ikke indgår i strafferammen, dels om, hvorvidt og i givet fald i hvilket omfang strafferammen bør fastsættes, så den indeholder et forhøjet minimum, dvs. et minimum der afviger fra det faste minimum på nu 7 dages fængsel. Straffelovrådets overvejelser herom omtales nedenfor under pkt. 6.2. For så vidt angår strafferammers maksimum kan der rejses spørgsmål dels om, hvor højt maksimum bør fastsættes, dels om, hvorvidt der kan opstilles generelle kriterier for valg af strafmaksimum. Om Straffelovrådets overvejelser vedrørende disse spørgsmål henvises til pkt. 6.3 nedenfor.

6.2. Straffeloven indeholder i dag kun få bestemmelser med et minimum for fængselsstraf, der afviger fra det faste minimum på 7 dage. Udviklingen siden straffelovens tilblivelse i 1930 er gået i retning af at afskaffe forhøjede strafminima. I den gældende straffelov er alene foreskrevet forhøjede fængselsminima i § 237 om manddrab, § 112 om kongedrab, § 146, stk. 2, om visse tilfælde af kvalificeret uretfærdighed, § 215 om unddragelse af børn fra forældremyndighed samt § 261, stk. 2, om visse former for frihedsberøvelse. Sml. pkt. 2.1 og 3.1 ovenfor.

6.2.1. Som det fremgår af afsnit 4 ovenfor, er tendensen i Norge også gået i retning af at afskaffe forhøjede fængselsminima. Denne udvikling skal bl.a. ses i lyset af, at forhøjede strafminima undertiden har ført til strafudmåling, som i det konkrete tilfælde ikke er fundet rimelig. I den svenske straffelov indgår forhøjede minima i modsætning til den danske og norske straffelov i en række bestemmelser, idet den svenske straffelov dog også åbner mulighed for, at straffen kan fastsættes under det foreskrevne minimum. Der kan være grund til at hæfte sig ved, at Fängelsestraffkomitén ved sin behandling af spørgsmålet har anbefalet, at der udvises tilbageholdenhed med anvendelse af forhøjede strafminima, og at de strafminima, der gælder, affattes, så der åbnes mulighed for en vis differentiering i strafudmålingen. Den finske straffelov bygger på et stærkt forenklet rammesystem. Det er en grundtanke, at rammesystemet skal begrænse domstolenes spillerum med hensyn til strafudmåling og dermed øge lovgiverens muligheder for at styre strafudmålingen. Systemet skal samtidig indebære en stærkere understregning af den strafværdighed, som lovgiveren tillægger de enkelte gerningstyper. Af samme grund indgår forhøjede fængselsminima som en fast bestanddel i den finske straffelov.

6.2.2. Spørgsmålet om anvendelse af forhøjede minima kan efter Straffelovrådets opfattelse give anledning til tvivl. Som påpeget bl.a. i Nordisk Strafferetskomité kan til fordel for anvendelse af forhøjede minima anføres, at der herved gives fastere rammer for strafudmålingen, hvilket kan gøre strafudmålingen mere ensartet og forudsigelig. En anden fordel kan som fremhævet i de finske lovforarbejder være, at lovgivningsmagten får øgede muligheder for at styre strafudmålingen og lejlighed til at markere den grad af strafværdighed, som man tillægger de enkelte gerningstyper.

Heroverfor kan anføres, at det meget ofte vil være vanskeligt for lovgivningsmagten på forhånd at overskue den variation af tilfælde, som kan komme til at foreligge. Forhøjede minima kan føre til, at domstolene tvinges til at udmåle straffe, der i enkelttilfælde ikke forekommer rimelige og proportionale i forhold til den forbrydelse, som foreligger til pådømmelse. En anden uheldig virkning kan være, at domstolene for at undgå et foreskrevet strafminimum henfører et forhold under en mildere straffebestemmelse, end der er grundlag for, eller frifinder tiltalte, uanset at der burde ske domfældelse.

Som det fremgår af pkt. 3.1 ovenfor, har det tidligere været Straffelovrådets opfattelse, at forhøjede fængselsminima som udgangspunkt bør afskaffes, og at det næppe kommer på tale at indføre nye forhøjede fængselsminima. Nedsættelsen af fængselsstraffens faste minimum fra 30 til 7 dage som følge af hæftestraffens afskaffelse taler næppe heller på noget område for indførelse af et særligt minimum på 30 dage.

Straffelovrådet er opmærksomt på, at spørgsmålet om forhøjede fængselsminima i de senere år har fået en tiltagende bevågenhed i den kriminalpolitiske debat, og at initiativer med henblik på indførelse af forhøjede fængselsminima navnlig har været rettet mod straffelovens voldsbestemmelser eller bestemmelser, hvori vold indgår i gerningsbeskrivelsen. Det er fortsat rådets opfattelse, at forhøjede fængselsminima som udgangspunkt bør afskaffes, og at man i almindelighed bør afstå fra at indføre nye forhøjede fængselsminima.

6.2.3. Straffelovrådet har på den anførte baggrund foretaget en fornyet gennemgang af de straffelovsbestemmelser, hvori indgår forhøjede fængselsminima. Det er rådets konklusion, at det vil være forsvarligt og rigtigt at ophæve de forhøjede fængselsminima i § 146, stk. 2, § 215 og § 261, stk. 2. Rådet kan derfor tiltræde den anbefaling, der kom til udtryk i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse.

Spørgsmålet om, hvorvidt der bør ske ophævelse af de forhøjede fængselsminima i § 237 og § 112 på henholdsvis 5 og 6 år ved manddrab og kongedrab, kan efter rådets opfattelse give anledning til tvivl. Som påpeget i rådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse kan det på den ene side anføres, at det næppe er et spørgsmål af større praktisk vigtighed, om der for forsættligt drab skal opretholdes en minimumsstraf på 5 års fængsel, eller bestemmelsen herom skal fjernes. Det er ikke sandsynligt, at bedømmelsen af drabshandlinger ville ændre sig, eller at der ville opstå en større usikkerhed om strafudmålingen ved drab under formildende omstændigheder, hvis det særlige minimum udgik. Fjernedes 5 års minimum i § 237 og 6 års minimum i § 112, ville man helt konsekvent have gennemført det princip, at fængselsstraffens faste minimum finder anvendelse i alle fængselsrammer, uanset om det drejer sig om grove eller mindre grove forbrydelser. Til fordel for en ophævelse af de forhøjede fængselsminima i § 237 og § 112 kan endvidere anføres, at der i den med de nævnte bestemmelser beslægtede lov nr. 132 af 29. april 1955 om straf for folkedrab ikke er foreskrevet et forhøjet minimum. Denne lov indeholder udelukkende bestemmelser med strafmaksima i form af fængsel på livstid og fængsel i højst 16 år.

Heroverfor kan anføres, at manddrab og hermed beslægtede forbrydelser som f.eks. kongedrab og folkedrab er så alvorlige forbrydelser, at der fra lovgivningsmagtens side kan være behov for at markere strafværdigheden gennem et forhøjet fængselsminimum på mindst 5 års fængsel.

Rådet er opmærksomt på, at der også ved andre forbrydelser end manddrab – f.eks. ved visse former for vold – kan være behov for fra lovgiverens side på en tydeligere måde at markere forbrydelsens grovhed. Det bør dog efter rådets opfattelse ikke ske i form af anvendelse af forhøjede strafminima, men ved, at det i lovteksten, herunder ved anvendelse af sidestrafferammer, i videre udstrækning søges præciseret, hvilke omstændigheder ved den enkelte forbrydelse der ved strafudmålingen skal tillægges skærpende betydning.

6.2.4. Sammenfattende er der fortsat enighed i Straffelovrådet om, at det vil være forsvarligt og rigtigt at ophæve de forhøjede fængselsminima i § 146, stk. 2, § 215 og § 261, stk. 2. Der er endvidere af de ovenfor anførte grunde og i lighed med et enigt Straffelovråds konklusion i 1987 enighed om, at de forhøjede fængselsminima i §§ 112 og 237 for så vidt også kunne ophæves. Straffelovrådet forudsætter, at der, hvis en sådan ophævelse gennemføres, ikke sker ændringer i strafudmålingen i drabssager. Rådet har imidlertid fortsat den opfattelse, at det næppe er et spørgsmål af større praktisk betydning, om de forhøjede fængselsminima i disse bestemmelser opretholdes. Rådet har derfor ikke fundet anledning til at fremkomme med forslag om ændring af §§ 112 og 237.

6.2.5. Rådet er opmærksomt på, at minimumsstraffen i det overvejende antal tilfælde er bøde, hvilket muliggør, at straffen kan fastsættes til bøde indenfor den berørte bestemmelses strafferamme, uden at der bliver spørgsmål om anvendelse af de særlige strafnedsættelses- og strafbortfaldsgrunde i straffelovens §§ 84 og 85. Rådet har derfor overvejet, om der bør ske ophævelse af de ”forhøjede” minima, der fortsat gælder i bestemmelser, hvis faste minimum i dag er fængsel i 7 dage svarende til fængselsstraffens faste minimum. Til fordel herfor kan anføres, at man herved opnår en helt konsekvent gennemførelse af det princip, at bøde bliver fast minimum i alle strafferammer bortset fra de – få – tilfælde, hvor der er grundlag for anvendelse af forhøjede fængselsminima. Rådet vil ikke afvise, at det kan være forsvarligt og rigtigt at afskaffe minimumstraffe svarende til fængselsstraffens faste minimum, så minimumsstraffen altid eller næsten altid bliver bøde. Det må dog efter rådets opfattelse bero på en konkret vurdering af den enkelte forbrydelse. Det bemærkes herved, at bødestraf vil kunne anvendes over for en juridisk person, selv om den straffebestemmelse, der er overtrådt, kun indeholder hjemmel til fængselsstraf (for fysiske personer), sml. straffelovens §§ 25 og 306 samt bemærkningerne til forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, våbenloven, udleveringsloven samt lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige (Gennemførelse af FN-konvention til bekæmpelse af finansiering af terroisme, gennemførelse af FN’s Sikkerhedsråds resolution nr. 1373 (2001) samt øvrige initiativer til bekæmpelse af mv.), Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 956.

6.3. Som det fremgår af pkt. 3.2. ovenfor, havde Straffelovrådet under arbejdet med 1987-betænkningen ikke mulighed for at foretage en grundig gennemgang af principperne for valg af strafmaksima. Rådet måtte for en stor del henholde sig til de vurderinger af forholdet mellem ger-

ningstyperne, som har fundet udtryk i straffeloven. Rådet har under arbejdet med denne betænkning set det som en hovedopgave at foretage en sådan mere grundig gennemgang af principperne for valg af strafmaksima.

6.3.1. Straffelovrådet har noteret sig indholdet af de i afsnit 5 nævnte konklusioner om den metode, der skal anvendes ved indbyrdes tilnærmelse af strafferetlige sanktioner. Som det fremgår, indebærer disse konklusioner, at der på EU-niveau indføres et system med strafniveauer, der efter behov skal benyttes ved vedtagelsen af instrumenter med sigte på indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes strafferet. Konklusionerne indvirker ikke direkte på strafferammerne i straffeloven. Konklusionerne kan dog få betydning ved udformningen af f.eks. rammeafgørelser, der medfører pligt til at kunne straffe visse forbrydelser, som i dag er omfattet af straffeloven, f.eks. grove former for organiseret og grænseoverskridende kriminalitet, med en strafferamme af en nærmere angiven størrelse.

6.3.2. Straffelovrådet har videre noteret sig de intentioner om skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse og forsætlig fareforvoldelse mv., som er kommet til udtryk ved skærpelserne af strafmaksimum i §§ 216, 241 og 249, 244-246 og 252 samt den nye bestemmelse i § 293 a i lov nr. 380 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (Skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse, forsætlig fareforvoldelse, biltyveri, grov forstyrrelse af ro og orden, menneskesmugling og menneskehandel mv.), sml. navnlig Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2928, med gengivelse af følgende generelle synspunkter:

”Formålet med lovforslaget er for det første at skærpe straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse og forsætlig fareforvoldelse.

Forbrydelser mod personer er langt alvorligere end forbrydelser mod penge. Overgreb mod et andet menneske er en forbrydelse mod det helt fundamentale i det danske samfund: Respekten for det enkelte menneske. Enhver form for personfarlig kriminalitet er derfor helt uacceptabel.

Det nuværende strafniveau i sager om personfarlig kriminalitet afspejler efter regeringens opfattelse ikke i tilstrækkelig grad den krænkelse af ofret, der finder sted. Det er vigtigt, at straffeloven angiver, hvordan samfundet ser på sådanne krænkelse, og samfundets klare afstandtagen fra disse handlinger skal afspejles i straffelovens strafferammer. Der er derfor efter regeringens opfattelse behov for en skærpelse af straffen for voldtægt, vold, uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse og forsætlig fareforvoldelse.

Formålet med lovforslaget er endvidere at skærpe straffen for biltyveri for at markere den alvor, hvormed samfundet ser på denne form for kriminalitet.”

Se endvidere anf. st. s. 2929 ff. (skærpeelse af straffen for voldtægt), 2932 ff. (skærpeelse af straffen for vold), 2935 ff. (skærpeelse af straffen for uagtsomt manddrab, uagtsom betydelig legemsbeskadigelse og forsætlig fareforvoldelse) samt 2938 ff. (skærpeelse af straffen for "biltyveri").

Straffelovrådet er enig i, at der bør ses med stor alvor på den personfarlige kriminalitet. Rådet er videre enig i, at der såvel ved strafudmålingen som ved udformningen af strafferammerne bør tilstræbes en balance, som afspejler, at forbrydelser mod personer er alvorligere end forbrydelser mod penge (sml. herved tillige pkt. 6.3.4 nedenfor). Det er efter rådets opfattelse af væsentlig betydning, at det gennem straffeloven kommer til udtryk, hvorledes samfundet ser på den personfarlige kriminalitet, og at strafferammerne afspejler samfundets klare afstandtagen fra denne form for kriminalitet.

Rådet har som tidligere nævnt ladet gennemføre en omfattende statistisk undersøgelse af strafudmålingen for årene 1996 til 2000. Hovedresultaterne af denne undersøgelse er nærmere beskrevet i de kapitler, der behandler de pågældende kriminalitetskategorier. Undersøgelsen viser, at maksimumstrafferammen for de forbrydelser, som kriminalitetskategorierne knytter sig til, i almindelighed langt fra udnyttes i praksis. Knud Waaben har om den faktiske udnyttelse af strafferammen i Sanktionslæren s. 100-01 anført følgende betragtninger, der efter Straffelovrådets opfattelse må anses for dækkende:

"Den faktiske udnyttelse af strafferammen veksler fra den ene forbrydelse til den anden. For mange forbrydelsers vedkommende forekommer der sjældent straffe som ligger over den nederste trediedel eller fjerdedel af rammen for frihedsstraf. Rammernes rummelighed opad er beregnet for sjældent forekommende eller endnu ikke sete gerningsformer af en særlig grovhed. På den anden side viser praksis mht. forsætlig drab (§ 237) og grove narkotikaforbrydelser (§ 191) en forholdsvis vid udnyttelse af strafferammernes øvre del."

Straffelovrådet gav ved udarbejdelsen af 1987-betænkningen udtryk for, at det må anses for ønskeligt at undgå strafmaksima, der ligger væsentligt over det, som man med rimelighed kan vente at få brug for i udmålingspraksis. Et enig Straffelovråd har fortsat denne opfattelse. Rådet kan endvidere tiltræde, at det i almindelighed må anses for velbegrundet at fastsætte strafmaksimum således, at der er et vist spillerum mellem normalniveauet for straffe og strafferammens maksimum. Som fremhævet i 1987-betænkningen skal der ved fastlæggelsen af strafmaksima også tages hensyn til, at strafmaksimum skal kunne rumme tilfælde af gentagen kriminalitet og tilfælde, hvor der er spørgsmål om at dømme for flere forbrydelser (sammenstød).

Der har på den anførte baggrund været udtrykt tvivl i Straffelovrådet om, hvorvidt der selv med de tilsigtede skærper af strafniveauet har været grundlag for – i hvert fald på visse punkter – at gennemføre så betydelige skærper af strafmaksimum, som er sket ved lov nr. 380 af 6. juni 2002. Til

illustration kan peges på, at forslaget om en skærpelse af strafmaksimum i straffelovens § 249 om uagtsom betydelig legemsbeskadigelse fra 4 til 8 år tilsigter forholdsmæssig forhøjelse af det hidtidige niveau i sager om uagtsom betydelig legemsbeskadigelse ved spirituskørsel, så eksempelvis tilfælde, der hidtil er straffet med 1 til 3 måneders fængsel, fremover straffes med omkring 2 til 5 måneders fængsel (sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2956).

6.3.3. De strafmaksima, der i dag indgår i straffeloven, viser en meget stor variation med hensyn til de straffe, som forskellige lovovertrædelser kan medføre. Valget af strafferamme er i hovedsagen bestemt af en vurdering af forbrydelsens grovhed, herunder dens farlighed, der i vidt omfang bygger på juridisk og lovgivningsmæssig tradition og afspejler den i samfundet rådende opfattelse af de forskellige forbrydelsers grovhed. Undertiden indgår tillige mere eller mindre velunderbyggede forestillinger om, at straffe af en vis størrelse kan være påkrævet af generalpræventive hensyn og for at sikre samfundet mod lovovertræderen under en tilstrækkelig langvarig frihedsberøvelse. Også hensynet til oplysninger om gerningsmanden og forurettede samt tilregnelsens art (forsæt eller uagtsomhed) kan fremhæves som elementer, der kan være bestemmende ved fastlæggelsen af strafmaksimum.

Som led i analysen af de hensyn, der må antages at indgå ved valget af strafmaksimum, har Straffelovrådet opstillet en skala baseret på det angrebne retsgode. Skalaen tager udgangspunkt i de eksisterende strafmaksima. Eftersom straffeloven ikke har en konsekvent struktur, har det for at skabe homogenitet været nødvendigt at ”flytte” nogle bestemmelser til andre positioner, end de har i dag. Ved inddelingen og klassifikationen er bestemmelser, som er ændret i nyere tid, tillagt lidt større vægt end bestemmelser, der har været uændrede siden straffelovens ikrafttræden eller i meget lang tid. Endvidere er nogle maksima – 12 år, 3 år, 1 år og 6 måneder, 4 måneder og 3 måneder – udeladt for at opnå en vis simplificering af hensyn til Straffelovrådets overvejelser om valg af strafmaksimum. Udeladelsen af de nævnte maksima har også sammenhæng med, at et færre antal maksima efter rådets opfattelse kan forøge muligheden for at kommunikere opfattelsen af forbrydelsens grovhed (strafværdighed), sml. denne betæknings kapitel 2 om strafferammesystemet, pkt. 2.4.2. Det anførte gælder for så vidt også særlovgivningen, hvor f.eks. positionen 4 måneders fængsel benyttes, sml. herved det anførte i tilslutning til rådets lovudkast § 1, nr. 2, med forslag om ændring bl.a. af straffelovens § 21. Det skal fremhæves, at skalaen, herunder omplaceringen af visse lovovertrædelser, alene har sigtet på at udfinde en struktur i den gældende straffelov, der har kunnet indgå i rådets videre overvejelser om principperne for valg af strafmaksima. Skalaen er således ikke udtryk for en endelig vurdering af det eksisterende strafferammesystems hensigtsmæssighed eller rimelighed.

Fængsel på livstid:	Drab og de groveste stats- og krigsforbrydelser
Fængsel i 16 år:	Mindre grove stats- og krigsforbrydelser
Fængsel i 10 år:	Angreb på person (integritet)

Fængsel i 8 år:	Andet personangreb (fare) i forbindelse med ejendomsretskrænkelser
Fængsel i 6 år:	Angreb på privat ejendomsret og på statsapparatet
Fængsel i 4 år:	Angreb på statens økonomi og almene samfundsinteresser samt angreb på person (fare m.m.)
Fængsel i 2 år:	Andre grove overtrædelser
Fængsel i 1 år:	Andre forholdsvis grove overtrædelser
Fængsel i 6 mdr.:	Fredskrænkelser
Bøde:	Diverse

Modstilles ovenstående skala den nuværende straffelov, kan man få den nedennævnte fordeling. I oversigten markerer =, at den angivne maksimalstraf er den samme som i den gældende straffelov. ↑ markerer, at maksimalstraffen er højere end i den nuværende straffelov, og ↓, at den er lavere. Som det fremgår, vil der i de fleste tilfælde ikke (nødvendigvis) ske ændringer, hvis man anvender en sådan rubricering. Det følger allerede af, at udgangspunktet for opdelingen er den nuværende straffelovs klassifikationer. Hvor der er angivet ændringer, vil der i de fleste tilfælde være tale om marginale forskelle. Inden for alle de anvendte klassifikationer kan der være angreb af vekslende grovhed. F.eks. kan der være statsforbrydelser på alle skalaens niveauer. Dette er der taget hensyn til i oversigten. Med # er markeret de bestemmelser, som Straffelovrådet tidligere har foreslået ophævet helt eller delvis, jf. 1987-betænkningen s. 283. De ±-mærkede bestemmelser foreslog Straffelovrådet helt eller delvist gjort til rene bødedelikter, jf. 1987-betænkningen s. 100.

Fængsel på livstid: Drab og de groveste stats- og krigsforbrydelser

= §§ 98, 99, 102, 107, 111, 112, 113, 114, 237 (samt folkedrab)

Fængsel i 16 år: Mindre grove stats- og krigsforbrydelser

= §§ 101, 106, 110, 146

Fængsel i 10 år: Angreb på person (integritet)

(samt mildere former af ovenstående)

↓ §§ 108, 109, 118, 166#, 167, 180, 183, 183 a, 215, 216, 222, 261

= §§ 114 a, 186, 187, 191, (244-)246

Fængsel i 8 år: Andet angreb på person (fare) i forbindelse med ejendomsretskrænkelser

(samt mildere former af ovenstående)

↓ § 288

= §§ 104, 105, 110 b, 262 a

↑ § 133#

Fængsel i 6 år: Angreb på privat ejendomsret og på statsapparatet

(samt mildere former af ovenstående)

↓	§§ 172, 173, 181, 278, 279, 279 a, 280, 283
=	§§ 100, 114 b, c og e, 116, 119, 120, 123, 127, 144, 145, 164, stk. 1 og 2, 281, 282, 290
↑	§§ 263, 264, 276, 291±

Fængsel i 4 år: Angreb på statens økonomi, på almene samfundsinteresser og på person (fare m.m.)

(samt mildere former af ovenstående)

↓	§§ 125 a, 177, 184, 188, 189, 192, 192 a, 210, 221, 241, 249, 250, 252
=	§§ 110 c, 136, 158, 193, 196, 217, 218, 219, 223, 228, 232, 238, 289, 289 a
↑	§§ 103, 110 a, 122, 141, 147, 150, 153, 185, 194, 220, 253

Fængsel i 2 år: Andre grove overtrædelser

(samt mildere former af ovenstående)

↓	§§ 149, 168, 175, 176, 179, 208, 229, 239, 240, 293 a
=	§§ 114 d, 117, 124, 125, 128, 129 a, 130, 137, 152-152 d, 155, 161, 178, 182, 223 a, 230, 235, 260, 266, 266 b, 293±

Fængsel i 1 år: Andre forholdsvis grove overtrædelser

(samt mildere former af ovenstående)

↓	§§ 110 e, 277
=	§§ 132 a#, 143, 164, stk. 3, 202#, 206#, 266 a, 292, 296, 300, 302
↑	§ 138

Fængsel i 6 mdr.: Fredskrænkelser

(samt mildere former af ovenstående)

↓	§§ 134 a, 165, 203, 213, 233#, 251#, 262, 268, 299
=	§§ 121, 126#, 131, 134 b, 139, 174, 197#, 204, 264 a, 264 d, 265, 298, 300 a, 300 b, 300 c, 303#
↑	§§ 129, 142, 148, 156, 157, 160±, 162, 163, 236, 266 c, 267, 274, 295, 304

Bøde: Diverse

(samt mildere former af ovenstående)

↓ §§ 134±, 135, 140±, 170, 195, 254±,
= §§ 132, 169, 234, 294, 297

Skalaen kan sammenfattes således, at de groveste angreb er angreb, der rettes mod andres liv. Derefter følger angreb på andres legeme, derpå angreb på privat ejendom og så angreb på almene interesser og statens økonomi. Nederst på skalaen kommer angreb på andre retsgoder. Ved læsning af skemaet skal det i øvrigt have for øje, at strafmaksimum ved samtidig pådømmelse af flere lovovertrædelser (sammenstød) efter omstændighederne kan forhøjes med indtil det halve, sml. straffelovens § 88, stk. 1.

6.3.4. Der er i Straffelovrådet enighed om, at overvejelserne om strafmaksima ikke kan ske uden inddragelse af de historiske tendenser. Den kriminalpolitiske bedømmelse af de forskellige gerningstyper har ændret sig betydeligt med tiden. Straffene for tyveri og andre berigelsesforbrydelser mod privatpersoner er blevet stadigt mildere siden slutningen af 1700-tallet. Det kan ses som en naturlig følge af, at formuegoder ikke har samme betydning for private personers muligheder for at overleve, som de havde tidligere. Derimod er straffene for lignende forbrydelser mod det offentlige, f.eks. skattesvig, blevet skærpet i de senere årtier. En mulig årsag kan være, at det statslige apparat – i ordets videste betydning – siden begyndelsen af 1930'erne har påtaget sig en række nye opgaver, som skal finansieres gennem skatter, afgifter og told. Der kan også være grund til at hæfte sig ved, at de farligste angreb på formuerettigheder efter en nutidig opfattelse består i angreb, der rettes mod informationer af forskellig art, f.eks. i form af industrispionage, og mod immaterielle rettigheder, f.eks. ophavsrettigheder og varemærker. Tidligere bestod de farligste angreb på formuegoder i angreb mod fysiske genstande.

Ved vurderingen af strafmaksima i et historisk perspektiv må det også fremhæves, at voldelige handlinger gennem meget lang tid er blevet bedømt som stedse mere uacceptable. Den skærpede afstandtagen er bl.a. kommet til udtryk ved, at straffene for overtrædelser af straffelovens bestemmelser om legemsbeskadigelse, forvoldelse af fare for liv og legeme mv. med tiden er blevet strengere (sml. herved tillige pkt. 6.3.2 ovenfor). De skærpede strafferammer på miljø- og arbejdsmiljøområdet kan også tages som udtryk for denne tendens. Rådet er opmærksomt på, at der stadig kan påvises en betydelig forskel på bedømmelsen af vold og forvoldelse af fare for liv og legeme efter straffeloven og af arbejdsskader efter arbejdsmiljøloven og f.eks. i trafikken efter færdselsloven.

Det kan med andre ord anføres, at der er sket en væsentlig ændring af de forudsætninger, som det nuværende strafferammesystem bygger på. Hvor man tidligere opfattede den virkeligt samfundsskadelige kriminalitet som rettet mod formuegoder, kan det hævdes, at statens sociale sikkerhedsnet i dag har gjort formuegoder mindre betydningsfulde for den enkelte. Det kan også fremføres, at den tekniske udvikling har bevirket, at det strafferetlige værn af hensynet til sundheden og menneskers

overlevelseshemligheder er blevet mere fremherskende, og at miljø- og arbejdsmiljøforbrydelser derfor nu indtager en særlig rolle.

Straffelovrådet har under sine drøftelser af strafmaksima i et historisk perspektiv hæftet sig ved, at de tendenser, som udviklingen synes at vise her i landet, også kan genfindes i udviklingen i andre lande. Der kan være grund til at fremhæve udviklingen i Sverige, hvorom Fängelsestraffkommittén bl.a. har anført følgende, sml. betænkningen Påföljd för brott, Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m, SOU 1986:13 s. 19 ff.:

”... straffvärdet för de rena förmögenhetsbrotten utom skadegörelsebrotten allmänt sett är för högt och alltså bör sättas lägre. Vi förordar vidare att straffvärdet för brott mot den personliga integriteten, främst våldsbrotten, sätts högre än f.n. En sänkning av förmögenhetsbrottens straffvärde och en höjning av främst våldsbrottens straffvärde är en genomgående linje och en av huvudtankarna i vårt förslag till nya straffskalor.

Beträffande övriga brott föreslår vi t.ex. att skadegörelsebrotten uppvärderas. De allmänfarliga brotten ligger i vårt förslag kvar på en hög nivå. Brott mot miljön anlägger vi en strängare syn på. När det gäller narkotikabrotten ligger straffskalorna i princip fast ...”

6.3.5. Sammenfattende er det Straffelovrådets opfattelse, at den grundstruktur, som ovennævnte skala er udtryk for, har været et velegnet udgangspunkt for de videre drøftelser om strafferammer. Rådet henviser bl.a. til, at grundstrukturen må antages fortsat i det væsentlige at afspejle den rådende opfattelse med hensyn til forskellige forbrydelsers grovhed. Rådet har også hæftet sig ved, at rækken af markerede ændringer i op- og nedadgående retning falder i tråd med de historiske tendenser, som er omtalt ovenfor. Rådet har derfor haft skalaen for øje ved overvejelserne om indretning af strafferammesystemet i betænkningens specielle del. Kategoriseringen er imidlertid ikke udtryk for rådets endelige stillingtagen til strafferammerne.

Kapitel 6

Normal- og sidestrafferammer

1. Indledning

1.1. Som det fremgår bl.a. af kapitel 2 om strafferammesystemet, pkt. 2.2.1, sigtes med en forbrydelses normalstrafferamme til den strafferamme, der fremtræder som lovens udgangspunkt og er tænkt anvendt i alle sædvanlige tilfælde. Er der ikke føjet noget hertil, angiver normalstrafferammen samtidig forbrydelsens eneste strafferamme. Ofte er imidlertid tilknyttet én eller flere sidestrafferammer, sml. kapitel 2 om strafferammesystemet, pkt. 2.2.2 og 2.4.1, og Knud Waaben: Strafferettens almindelige del II. Sanktionslæren, 5. udg., (Sanktionslæren) s. 94.

En sidestrafferamme kan komme til udtryk på flere måder. Sidestrafferammen kan således være indeholdt i samme bestemmelse som normalstrafferammen, se f.eks. §§ 241 om uagtsomt manddrab, eller være formuleret i en selvstændig bestemmelse, sml. f.eks. straffelovens §§ 286 og 287 om visse berigelsesforbrydelser. Overbygningsbestemmelser i straffeloven kan også opfattes som sidestrafferammer i forhold til strafferammen i vedkommende særlov, f.eks. lov om euforiserende stoffer § 3 og straffelovens § 191.

En sidestrafferamme kan angive bestemte særtræk ved forbrydelsen, se f.eks. i formildende retning § 166, stk. 2, om pengefalsk: ”Er forfalskning sket ved at formindske værdien af gangbar mønt, er straffen [kun] fængsel indtil 4 år”, og i skærpende retning § 240 om medvirken til selvmord: ”Hvis handlingen foretages af egennyttige bevæggrunde, er straffen fængsel indtil 3 år” (men ellers kun bøde eller fængsel indtil 4 måneder). Men siderammens område kan også være angivet alene ved henvisning til ”skærpende omstændigheder” (se f.eks. § 241 om uagtsomt manddrab) eller ”formildende omstændigheder” (se f.eks. § 144 om passiv bestikkelse) og i sådanne tilfælde beror anvendelsen af siderammen i realiteten på rettens frie skøn over de omstændigheder, der bestemmer strafudmålingen. Ved en lovændring i 1981 fik forbrydelserne forsætlig brandstiftelse (§ 181), voldtægt (§ 216) og røveri (§ 288) alle en normalramme på indtil 6 års fængsel og en sideramme på indtil 10 års fængsel under ”særligt skærpende omstændigheder”.

Blandt straffelovens almindelige bestemmelser er i § 83 fastsat regler, der åbner mulighed for en forhøjelse af strafmaksimum til det dobbelte i visse tilfælde, hvor en forbrydelse er begået af en person, der udstår straf, eller af en tidligere strafafsoner. Som det fremgår, er adgangen til strafforhøjelse begrænset til nærmere opregnede forbrydelser. Der er ”ret beset tale om en række specielle ramme-forhøjelser der er samlet på dette sted”, sml. Sanktionslæren s. 98. Det er derfor fundet mest hensigtsmæssigt at behandle § 83 sammen med de øvrige spørgsmål, der knytter sig til normal- og sidestrafferammer.

1.2. I *afsnit 2 og 3* nedenfor redegøres for de kriterier, der i dag indgår i straffeloven ved fastlæggelsen af henholdsvis højere og lavere sidestrafferammer. I *afsnit 4* gennemgås gældende ret mv. om straffelovens § 83. I *afsnit 5* omtales Straffelovrådets overvejelser i 1987-betænkningen om anvendelsen af højere og lavere sidestrafferammer og kriterierne herfor, og i *afsnit 6* omtales under overskriften ”Fremmed ret” overvejelser i Finland, Sverige og Norge samt i Nordisk Strafferetskomité. Endelig redegøres i *afsnit 7* for Straffelovrådets overvejelser om anvendelse af højere og lavere sidestrafferammer og kriterierne herfor.

2. Gældende ret mv. vedrørende højere sidestrafferammer

2.1. En gennemgang af bestemmelserne i straffelovens særlige del viser, at følgende kriterier indgår ved fastlæggelsen af højere sidestrafferammer: (1) skærpende omstændigheder, (2) død, livsfare m.m. som følge, (3) andre følger, (4) tidspunktet for den strafbare handling, (5) forurettedes status, (6) gerningsmandens status, (7) motivet for den strafbare handling, (8) udførelsesmåden, (9) gentagelse og (10) andet.

2.1.1. Skærpende omstændigheder

2.1.1.1. Kriteriet ”skærpende omstændigheder” indgår i et betydeligt antal bestemmelser ved fastlæggelsen af, hvorvidt en forhøjet sideramme kan eller skal bringes i anvendelse. Således er i § 113, stk. 1, fastsat, at den, som antaster Folketingets sikkerhed eller frihed eller i øvrigt foretager nogen handling, der sigter til ved magtanvendelse eller trussel derom at aftvinge Folketinget nogen beslutning eller hindre det i frit at udøve sin virksomhed, straffes med fængsel indtil 16 år eller ”under skærpende omstændigheder” på livstid. § 114 d indeholder en lignende bestemmelse, hvorefter den, som, uden at forholdet omfattes af §§ 114-114 c, deltager i en ulovlig militær organisation eller gruppe, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder” med fængsel indtil 2 år. § 114 e foreskriver straf af fængsel indtil 6 år for den, der ”under skærpende omstændigheder” i strid med lovgivningen om ikke spredning af masseødelæggelsesvåben mv. (1) udfører produkter med dobbelt anvendelse uden tilladelse, (2) til brug for myndighedernes afgørelser om produkter med dobbelt anvendelse giver urigtige eller vildledende oplysninger eller fortier oplysninger af betydning for sagens afgørelse eller (3) handler i strid med vilkår, der er fastsat i myndighedernes afgørelser om produkter med dobbelt anvendelse.

Efter § 124, stk. 3, straffes den, som ulovligt sætter sig i forbindelse med nogen fængslet eller tvangsansat person, med bøde eller ”under skærpende omstændigheder” med fængsel indtil 3 måneder. Om straffen for menneskesmugling er i § 125 a fastsat, at den, som ”for vindings skyld og under i øvrigt skærpende omstændigheder” gør sig skyldig heri efter udlændingelovens § 59, stk. 5, straffes med fængsel indtil 8 år. Bestemmelsen er bemærkelsesværdig ved i lovteksten at fremhæve visse omstændigheder som skærpende: ”Som skærpende omstændigheder anses navnlig tilfælde,

hvor andres liv udsættes for fare, eller hvor der er tale om overtrædelser af mere systematisk eller organiseret karakter”, sml. også nedenfor §§ 137, 293, stk. 1, og 293 a. Af § 130 fremgår, at den, som udøver en ham ikke tilkommende offentlig myndighed, straffes med bøde, fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder” med fængsel indtil 2 år. Efter § 143 straffes med bøde, fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder” med fængsel indtil 1 år den, som undlader at oplyse omstændigheder, der bestemt taler for, at en for en forbrydelse sigtet eller dømt er uskyldig, skønt det kunne ske uden at udsætte ham selv eller hans nærmeste for fare for liv, helbred eller velfærd eller for forfølgning for den pågældende forbrydelse.

Som andre eksempler kan peges på §§ 147, 161, 182, 187, 241, 249, 262, 265, 293 og 296. Ifølge § 147 er straffen bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder” fængsel indtil 3 år, når nogen, hvem det påhviler at virke til håndhævelse af statens straffemyndighed, derved anvender ulovlige midler for at opnå tilståelse eller forklaring eller foretager en lovstridig anholdelse, fængsling, ransagning eller beslaglæggelse. Efter § 161 straffes med bøde, fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder” med fængsel indtil 2 år den, som uden for det i § 158 nævnte tilfælde for eller til en offentlig myndighed afgiver falsk erklæring på tro og love eller på lignende højtidelig måde, hvor sådan form er påbudt eller tilstedt. Om uagtsom forvoldelse af ildsvåde på fremmed ejendom eller til skade for fremmed formueinteresse er i § 182 bestemt, at straffen er bøde, fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder” fængsel indtil 2 år”. § 187, stk. 2, rummer en bestemmelse, hvorefter den, der uagtsomt begår en række nærmere i bestemmelsens 1. stk. angivne forbrydelser vedrørende tilsætning af gift mv. i ting, bestemt til forhandling eller udbredt benyttelse mv., straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder” fængsel indtil 1 år.

I § 241 om uagtsomt manddrab og i § 249 om uagtsom betydelig skade på legeme eller helbred er til normalstrafferammen på bøde eller fængsel indtil 4 måneder knyttet en sidestrafferamme på fængsel indtil 8 år, når der foreligger ”skærpende omstændigheder”. Om tilfælde, hvor gerningsmanden forvolder visse former for frihedsberøvelse af grov uagtsomhed, er i § 262 til normalstrafferammen på bøde eller fængsel indtil 4 måneder føjet en sidestrafferamme på fængsel indtil 1 år ved tilstedeværelsen af ”skærpende omstændigheder”. I § 293, stk. 2, er i tilfælde, hvor en person lægger hindringer i vejen for, at nogen udøver sin ret til at råde over eller tilbageholde en ting, til normalstrafferammen, der er bøde, føjet en sidestrafferamme på fængsel indtil 6 måneder, såfremt forholdet er begået ”under skærpende omstændigheder”. Endelig fremgår af § 296, stk. 2, om visse tilfælde af urigtig eller vildledende angivelse mv. angående aktieselskabers, andelsselskabers eller lignende foretagenders forhold, begået af grov uagtsomhed, at normalstrafferammen, der er bøde, suppleres af en sidestrafferamme på fængsel indtil 4 måneder, når forholdet er begået ”under skærpende omstændigheder”.

I §§ 137, 293, stk. 1, og 293 a er i forbindelse med kriteriet ”skærpende omstændigheder” fremhæ-

vet visse forhold, der ”navnlig” eller ”særlig” udgør en skærpende omstændighed, sml. også § 125 a ovenfor. Således er i § 137, stk. 1, fastsat, at den, som søger at forhindre afholdelsen af lovlig offentlig sammenkomst, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder eller ”under skærpende omstændigheder, særlig når handlingen har været forbundet med voldsom eller truende adfærd”, med fængsel indtil 2 år. I § 293, stk. 1, om brugstyveri er til normalstrafferammen på bøde eller fængsel indtil 1 år føjet en sidestrafferamme på fængsel i 2 år, der finder anvendelse ”under skærpende omstændigheder, navnlig når tingen ikke bringes tilbage efter brugen”. For brugstyveri af motorkøretøj, der efter § 293 a, 1. pkt., har en normalstrafferamme på bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder, er i § 293 a, 2. pkt., foreskrevet en sidestrafferamme på fængsel i 4 år ”under skærpende omstændigheder, herunder navnlig i gentagelsestilfælde”.

2.1.1.2. Undertiden er anvendelsesområdet for sidestrafferammen betinget af tilstedeværelsen af ”særlig skærpende omstændigheder”. Som eksempel kan henvises til § 131, stk. 2, hvorefter den, som medvirker til, at en person, der er frakendt retten til at udøve en virksomhed, udøver denne, straffes med bøde eller ”under særlig skærpende omstændigheder” med fængsel indtil 4 måneder. I § 152, stk. 2, er fastsat, at straffen for uberettiget videregivelse eller udnyttelse af fortrolige oplysninger kan stige til fængsel indtil 2 år, hvis forholdet er begået med forsæt til at skaffe gerningsmanden selv eller andre uberettiget vinding, eller der i øvrigt foreligger ”særlig skærpende omstændigheder”. I § 181 om forvoldelse af ildebrand på fremmed ejendom, der har en normalstrafferamme på fængsel indtil 6 år, er i stk. 3 føjet en sidestrafferamme på fængsel i 10 år ved tilstedeværelsen af ”særligt skærpende omstændigheder”. I den forbindelse kan også nævnes § 191, stk. 1, 1. pkt., hvorefter den, som i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer til et større antal personer eller mod betydeligt vederlag eller ”under andre særligt skærpende omstændigheder” overdrager euforiserende stoffer, straffes med fængsel indtil 6 år.

Endvidere kan peges på §§ 216, 263, 264 og 288. I § 216, stk. 2, er fastsat, at normalstrafferammen for voldtægt på fængsel indtil 8 år suppleres af en sidestrafferamme på 12 års fængsel, når voldtægten har haft en særlig farlig karakter, eller der i øvrigt foreligger ”særligt skærpende omstændigheder”. I § 263 om krænkelse af meddelelseshemmeligheden, der i stk. 1 og 2 indeholder en normalstrafferamme på bøde eller fængsel indtil 6 måneder, er i stk. 3 føjet en sidestrafferamme på fængsel indtil 4 år, hvis anvendelse er betinget af, at gerningsmanden har begået de i stk. 1 eller 2 nævnte forhold med forsæt til at skaffe sig eller gøre sig bekendt med oplysninger om en virksomheds erhvervshemmeligheder eller under andre ”særlig skærpende omstændigheder”. § 264 om uberettiget indtrængen mv. på ikke frit tilgængeligt sted mv. indeholder tilsvarende bestemmelser. Endelig er i § 288 om røveri, der i stk. 1 foreskriver en normalstrafferamme på fængsel indtil 6 år, i stk. 2 fastsat en sidestrafferamme på fængsel i 10 år, hvis anvendelse er betinget af, at røveriet har haft en særlig farlig karakter, eller der ”i øvrigt foreligger særligt skærpende omstændigheder”.

2.1.1.3. Anvendelsesområdet for sidestrafferammen kan også være afgrænset ved benyttelse af kriterierne ”særlig grov beskaffenhed” og ”særlig grov karakter”. Således er i § 286 fastsat, at straffen for tyveri, underslæb, bedrageri, databedrageri, mandatsvig, skyldnersvig, afpresning og åger kan stige fra fængsel indtil 1 år og 6 måneder, hvilket er normalstrafferammen, til henholdsvis fængsel i 4 år (tyveri), 6 år (afpresning og åger) og 8 år (underslæb, bedrageri, databedrageri, mandatsvig og skyldnersvig), når forbrydelsen er ”af særlig grov beskaffenhed”. Af § 289 fremgår, at straffen for skattesvig og indsmugling mv. er fængsel indtil 4 år, når forholdet er af ”særlig grov karakter”. Efter § 290, stk. 2, er straffen for hæleri bøde eller fængsel indtil 6 år, bl.a. når hæleriet er af ”særlig grov beskaffenhed”.

2.1.1.4. Ved afskaffelsen af hæftestraffen afløstes sidestrafferammerne i en række straffelovsbestemmelser af én strafferamme, jf. lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf mv. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestraffen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.). Disse ændringer byggede på retningslinjer, som Straffelovrådet var fremkommet med i 1987-betænkningen, sml. Folketingstidende 1999-2000, tillæg A, s. 3820:

”I en række bestemmelser er den ordinære strafferamme (hovedrammen) ”bøde eller hæfte”, medens fængsel efter en sideramme kan idømmes under skærpende omstændigheder. Spørgsmålet er her, om hæfte skal ændres til fængsel med et lavt maksimum, således at den pågældende straffebestemmelse har to fængselsrammer, den ene beregnet for normalt tilfælde, den anden for tilfælde med skærpende omstændigheder. Andre muligheder er at nøjes med bøde i den ordinære ramme, eller omvendt lade fængsel indgå i den ordinære ramme med et sådant maksimum, at en tilføjelse om skærpende omstændigheder bliver overflødig. Den løsning, der vælges, kan efter Straffelovrådets opfattelse ikke blive den samme i alle de omhandlede tilfælde. Hvor fængselsmaksimum i siderammen i dag er forholdsvis højt (navnlig 1 år eller mere), er det mest nærliggende at bevare fængsel i hovedrammen med et lavere maksimum. Hvis fængselsmaksimum i siderammen derimod er så lavt som f.eks. 6 måneder, kan det virke kunstigt at sætte et maksimum på 3-4 måneder i hovedrammen, og Straffelovrådet har her foreslået enten at fastsætte en fængselsramme (og stryge siderammen) eller nøjes med bøde i hovedrammen og fastsætte et fængselsmaksimum i siderammen.”

I overensstemmelse med disse retningslinier er § 119, stk. 3, om visse handlinger, hvorved nogen lægger hindringer i vejen for udførelsen af offentlig tjeneste eller hverv, ændret, så normal- og sidestrafferammen, der tidligere var ”hæfte eller bøde eller under skærpende omstændigheder fængsel indtil 6 måneder”, er erstattet af én strafferamme, der omfatter ”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”, jf. lovens § 1, nr. 33. § 129 om visse former for brud på tavshedspligt i anledning af stemmeafgivning mv. og § 134 om deltagelse i opløb er ændret på samme måde, så normal- og sidestrafferammen, der tidligere var ”bøde eller hæfte indtil 3 måneder eller under skærpende omstændigheder fængsel i samme tid”, er afløst af én strafferamme, der omfatter ”bøde eller fængsel indtil 3 måneder”, jf. lovens § 1, nr. 36.

I § 138 om fareforvoldelse mv. ved visse former for selvforskyldt beruselse er den tidligere gældende normalstrafferamme på ”bøde eller hæfte” og sidestrafferammen på ”fængsel i 6 måneder”, der fandt anvendelse ”under skærpende omstændigheder, navnlig når betydelig skade er sket, samt i gentagelsestilfælde”, ophævet, så der nu gælder én strafferamme bestående af ”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”, jf. lovens § 1, nr. 38. § 192, stk. 4, om visse former for uagtsom forvoldelse af fare for udbredelse mv. af smitsom sygdom indeholdt tidligere en normalstrafferamme bestående af ”bøde og hæfte” og en sidestrafferamme bestående af ”fængsel indtil 6 måneder”, hvis anvendelse var betinget af tilstedeværelsen af ”skærpende omstændigheder”. Også denne bestemmelse er ændret, så der nu alene gælder én strafferamme bestående af ”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”, jf. lovens § 1, nr. 42.

I § 204, stk. 1, om hasardspil er den tidligere gældende normalstrafferamme bestående af ”bøde eller hæfte indtil 3 måneder” og sidestrafferamme, hvorefter straffen ”i gentagelsestilfælde kan stige til en højere grad af hæfte eller til fængsel i 6 måneder”, afløst af én strafferamme bestående af ”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”, jf. lovens § 1, nr. 43. I § 265 om fredskrænkelse er normal- og sidestrafferammen, der tidligere var ”bøde eller hæfte eller under skærpende omstændigheder fængsel indtil 6 måneder” ændret, så bestemmelsen nu har én strafferamme, der omfatter ”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”, jf. lovens § 1, nr. 47. Endelig er normalstrafferammen i § 303 om groft uagtsomt hæleri bestående af ”bøde eller hæfte” og sidestrafferammen i samme bestemmelse, hvorefter straffen ”i gentagelsestilfælde, samt når den skyldige tidligere har været dømt for en berigelsesforbrydelse, kan stige til fængsel i 6 måneder”, afløst af én strafferamme bestående af ”bøde eller fængsel indtil 6 måneder”, jf. lovens § 1, nr. 48.

2.1.2. Død, livsfare m.m. som følge

2.1.2.1. Udtrykket ”død, livsfare m.m. som følge” sigter til bestemmelser, der med forskellige formuleringer betinger anvendelsen af en forhøjet sidestrafferamme af, at der er indtrådt død, livsfare m.m. som følge af den strafbare handling, eller at gerningsmanden har indset, at nogen ved den strafbare handling blev udsat for fare herfor. Til illustration kan henvises til § 114, der foreskriver straf af fængsel indtil på livstid for terrorisme for den, som med forsæt til at skræmme en befolkning i alvorlig grad eller uretmæssigt at tvinge danske eller udenlandske offentlige myndigheder eller en international organisation til at foretage eller undlade at foretage en handling eller at destabilisere eller ødelægge et lands eller en international organisations grundlæggende politiske, forfatningsmæssige, økonomiske eller samfundsmæssige strukturer begår en eller flere nærmere opreg-

nede handlinger, når handlingen i kraft af sin karakter eller den sammenhæng, hvori den begås, kan tilføje et land eller en international organisation alvorlig skade.

Endvidere kan henvises til § 250, hvorefter den, som hensætter en anden i hjælpeløs tilstand eller forlader en under hans varetægt stående person i en sådan tilstand, straffes med fængsel, der, ”når handlingen har medført døden eller grov legemsbeskadigelse”, under i øvrigt skærpende omstændigheder kan stige til 8 år. Som et andet eksempel kan peges på § 245, stk. 1, der skærper strafmaksimum for vold mv. fra 3 til 6 års fængsel ved legemsangreb af ”særlig rå, brutal eller farlig karakter” eller ”mishandling”, og hvorefter det skal betragtes som en særlig skærpende omstændighed, når et sådant legemsangreb ”har haft betydelig skade på legeme eller helbred til følge”. Af § 246 fremgår, at straffen kan stige til fængsel i 10 år, når et legemsangreb omfattet af § 245 har været af ”en så grov beskaffenhed eller haft så alvorlige skader eller døden til følge, at der foreligger særdeles skærpende omstændigheder”. Sml. også § 125 a, hvorefter det ved menneskesmugling bl.a. skal anses som en skærpende omstændighed, når ”andres liv udsættes for fare”.

2.1.2.2. Endvidere kan henvises til §§ 102, 183, 191, 192, 192 a, 216 og 288. I § 102, stk. 3, er foreskrevet, at straffen for angiveri kan stige fra fængsel indtil 16 år til fængsel på livstid, når angiveri har fundet sted under sådanne omstændigheder, at gerningsmanden har indset, at ”nogen derved blev udsat for overhængende fare for at miste livet, lide alvorlig skade på legeme eller helbred, blive ført ud af landet eller blive berøvet friheden i længere tid”, og når ”overtrædelse af §§ 245, 246 eller § 250 er begået for derved at fremtvinge forklaring eller tilståelse eller i øvrigt som led i mishandling af fanger”. I § 183, der i stk. 1 fastsætter en normalstrafferamme på fængsel indtil 12 år for den, der med forsæt til skade på andres person forvolder sprængning mv., er i stk. 2 knyttet en sidestrafferamme på fængsel indtil på livstid, hvis anvendelse er betinget af, at en af de i bestemmelsen nævnte handlinger er foretaget ”under de i § 180 angivne omstændigheder”, dvs. at gerningsmanden indser, at andres liv derved udsættes for overhængende fare, eller handlingen foretages med forsæt til at volde omfattende ødelæggelse af fremmed ejendom eller til at befordre oprør, plyndring eller anden sådan forstyrrelse af samfundsordenen.

§ 191, stk. 1, der i 1. pkt. foreskriver en strafferamme på fængsel indtil 6 år for visse former for overdragelse af euforiserende stoffer, suppleres i 2. pkt. af en sidestrafferamme på fængsel i 10 år, når ”overdragelsen angår en betydelig mængde særlig farligt eller skadeligt stof, eller når overdragelsen af et sådant stof i øvrigt har haft en særlig farlig karakter”. § 192 fastsætter i stk. 1 en strafferamme på fængsel indtil 3 år for den, som ved overtrædelse af de forskrifter, der ved lov eller i medfør af lov er givet til forebyggelse eller modarbejdelse af smitsom sygdom, forvolder fare for, at sådan sygdom vinder indgang eller udbredes blandt mennesker. Hertil knyttes i stk. 2 en sidestrafferamme på fængsel indtil 6 år, når ”sygdommen er en sådan, der ifølge lovgivningen skal undergives eller på den tid, da handlingen begås, er undergivet offentlig behandling, eller mod hvis indførelse i riget der er truffet særlige forholdsregler”.

§ 192 a angiver i stk. 1 en strafferamme på fængsel indtil 6 år, når en person i strid med lovgivningen om våben og eksplosivstoffer indfører, tilvirker, besidder, bærer, anvender eller overdrager våben eller eksplosivstoffer, som ”på grund af deres særdeles farlige karakter er egnede til at forvolde betydelig skade”. Samme strafferamme foreskrives i stk. 2 for den, der i strid med lovgivningen om våben og eksplosivstoffer udvikler eller med henblik herpå forsker i faste stoffer, væsker eller luftarter, som ”ved spredning virker skadevoldende, bedøvende eller irriterende”. Endelig er til § 216 om voldtægt og § 288 om røveri, der begge foreskriver en normalstrafferamme på fængsel indtil henholdsvis 8 og 6 år, knyttet en sidestrafferamme på fængsel i henholdsvis 12 og 10 år, når forholdet har haft ”en særlig farlig karakter”.

2.1.3. Andre følger

2.1.3.1. I straffeloven findes også bestemmelser, der knytter sidestrafferammens anvendelse til tilstedeværelsen af andre følger. Til illustration kan henvises til § 146, der i stk. 1 foreskriver en strafferamme på fængsel indtil 6 år, når nogen, der har domsmyndighed, eller hvem der tilkommer offentlig myndighed til at træffe afgørelse i retsforhold, der vedrører private, begår uretfærdighed ved sagens afgørelse eller behandling. Til denne strafferamme er i stk. 2 føjet en sidestrafferamme på fængsel fra 3 til 16 år, når ”handlingen har medført velfærds fortabelse for nogen, eller [når] sådant [har] været tilsigtet”.

2.1.3.2. Der kan endvidere henvises til § 196, som foreskriver fængsel indtil 4 år i tilfælde, hvor gerningsmanden ”under skærpene omstændigheder i strid med miljølovgivningen (1) forurener luft, vand, jord eller undergrund med den følge, at der sker betydelig skade på miljøet eller fremkaldes nærliggende fare derfor, eller (2) opbevarer eller bortskaffer affald eller lignende stoffer med den følge, at der sker betydelig skade på miljøet eller fremkaldes nærliggende fare derfor”. § 261, der for frihedsberøvelse i stk. 1 foreskriver en strafferamme på fængsel indtil 4 år, indeholder i stk. 2 en sidestrafferamme på fængsel fra 1 til 12 år, hvor frihedsberøvelsen ”sker for vindings skyld” eller ”har været langvarig eller bestået i, at nogen uberettiget holdes i forvaring som sindssyg eller mentalt retarderet eller bringes i fremmed krigstjeneste eller i fangenskab eller anden afhængighed i fremmed land”. § 291, stk. 2, skærper strafferammen fra bøde eller fængsel indtil 1 år til fængsel i 4 år, når der ”øves hærværk af betydeligt omfang”. Endelig kan peges på § 286, der ved ”tyverier begået i større antal”, og hvor ”et større antal forbrydelser er begået”, skærper strafferammen fra fængsel i 1 år og 6 måneder til fængsel i henholdsvis 4 år (tyveri), 6 år (afpresning og åger) samt 8 år (underslæb, bedrageri, databedrageri, mandatsvig og skyldnersvig).

2.1.4. Tidspunktet

2.1.4.1. Visse bestemmelser betinger sidestrafferammens anvendelse af, at den strafbare handling er begået på et bestemt tidspunkt. Således fremgår af §§ 107 og 108 om spionage, at normalstrafferammen, der for § 107 er fængsel indtil 16 år, og for § 108 er fængsel indtil 6 år, skærpes til henholdsvis fængsel på livstid og fængsel i 12 år, når henholdsvis ”handlingen” og ”virksomheden” finder sted ”under krig eller besættelse”. Der kan endvidere henvises til § 127, der for unddragelse af ”krigstjeneste” mv. i stk. 1 foreskriver en normalstrafferamme på bøde eller fængsel indtil 2 år og i stk. 2 skærper strafferammen til fængsel indtil 6 år, når forholdet er sket ”under krig eller truende udsigt til dertil”.

2.1.5. Forurettedes status

2.1.5.1. Anvendelsen af en forhøjet sidestrafferamme forudsætter i nogle tilfælde, at forurettede indtager en bestemt status. Herom kan henvises til § 110 d, der åbner mulighed for forhøjelse af den foreskrevne straf med indtil det halve, når nogen af de i kapitlerne 25, 26 og 27 omhandlede forbrydelser – forbrydelser mod liv og legeme, forbrydelser mod den personlige frihed samt freds- og ærekrænkelser – begås ”mod et fremmed statsoverhoved eller lederen af en fremmed diplomatisk mission”. Efter § 115, stk. 1, kan straffen forhøjes med indtil det dobbelte, når nogen af de ovennævnte forbrydelser begås mod ”kongen eller den, der med hjemmel i forfatningen fører regeringen”. Straffen kan efter samme bestemmelses 2. stk. forhøjes med indtil det halve, når nogen af de nævnte forbrydelser begås mod ”dronningen, enkedronningen eller tronfølgeren”. Det kan nævnes, at nogle bestemmelser formelt set er selvstændige, men lige så vel kunne have været sideramme til en normalstrafferamme. Som eksempel kan peges på §§ 237 og 112 om henholdsvis manddrab og kongedrab, der fastsætter et forhøjet strafminimum på fængsel i henholdsvis 5 år og 6 år. Sml. også kapitel 2 om strafferammesystemet, pkt. 2.4.1.

2.1.5.2. Herudover kan henvises til §§ 220, 222, 247 og 267. § 247 åbner mulighed for forhøjelse af straffen for vold med indtil det halve bl.a. i tilfælde, hvor en lovovertrædelse som nævnt i §§ 244-246 begås over for ”en person, der efter karakteren af sit arbejde er særlig udsat for vold”. § 220, der i 1. led foreskriver straf af fængsel indtil 1 år for den, som ved groft misbrug af en persons tjenstlige eller økonomiske afhængighed skaffer sig samleje uden for ægteskab med den pågældende, rummer i 2. led en skærpet strafferamme på fængsel indtil 3 år, når forholdet er begået over for ”en person under 21 år”. Efter § 222, stk. 1, straffes den, der har samleje med et barn under 15 år, med fængsel indtil 8 år. Har barnet været ”under 12 år”, eller har gerningsmanden forskaffet sig samlejet ”ved tvang eller fremsættelse af trusler”, kan straffen stige til fængsel indtil 12 år, jf. § 222, stk. 2. Endelig fremgår af § 267, stk. 2, om ærekrænkelser, at straffen, der efter stk. 1, er bøde eller fængsel indtil 4 måneder, kan stige til fængsel indtil 6 måneder, idet det betragtes som en skærpende omstændighed, når ”fornærmelsen er fremsat mod nogen af de i § 119, stk. 2, nævnte personer i anledning af udførelsen af deres tjeneste eller hverv, uden at bestemmelserne i straffelovens § 121 kommer til anvendelse”. Bestemmelsen skal sammenholdes med § 267, stk. 3, hvori det fastsættes,

at det ved straffens udmåling ”bliver at betragte som en skærpende omstændighed, at fornærmelsen er fremsat i trykt skrift eller på anden måde, hvorved den får en større udbredelse, eller på sådanne steder eller til sådanne tider, at det i høj grad forøger det krænkende i ytringen”.

2.1.6. Gerningsmandens status

2.1.6.1. Nogle straffebestemmelser knytter anvendelsen af en skærpet sidestrafferamme til forhold, der kan henføres til, at gerningsmanden indtager en særlig status. Til illustration kan henvises til § 151, hvorefter ”den, som tilskynder eller medvirker til, at nogen ham i offentlig tjeneste eller hverv underordnet forbryder sig i denne tjeneste, straffes, uden hensyn til om den underordnede kan straffes eller på grund af vildfarelse eller af andre grunde er straffri, med den for den pågældende handling foreskrevne straf forhøjet med indtil det halve.” Sml. endvidere § 154, der åbner mulighed for at forhøje den foreskrevne straf med indtil det halve, når ”nogen i udførelsen af offentlig tjeneste eller hverv har gjort sig skyldig i falsk anklage, forbrydelse vedrørende bevismidler, legemsangreb, frihedsberøvelse, underslæb eller mandatsvig”.

2.1.7. Motivet

2.1.7.1. I flere bestemmelser er anvendelsen af en forhøjet sidestrafferamme kædet sammen med tilstedeværelsen af et bestemt motiv til at begå den strafbare handling. Således fremgår af § 240 om den, som medvirker til, at nogen berøver sig selv livet, at strafferammen skærpes fra bøde eller fængsel indtil 4 måneder til fængsel indtil 3 år, hvis handlingen foretages ”af egennyttige bevægelse”. I § 191 om visse former for overdragelse af euforiserende stoffer er strafferammen fængsel indtil 6 år, når overdragelsen sker ”mod betydeligt vederlag”. Der kan endvidere henvises til §§ 152 og 261 om henholdsvis brud på tavshedspligt mv. og frihedsberøvelse, der skærper strafferammen fra bøde eller fængsel indtil 6 måneder samt fængsel indtil 4 år til fængsel indtil 2 år samt fængsel fra 1 til 12 år, når forholdet er begået henholdsvis med forsæt til at skaffe gerningsmanden eller andre ”uberettiget vinding” og ”for vindings skyld”. Sml. også § 125 a, hvorefter straffen er fængsel indtil 8 år for den, som ”for vindings skyld og under i øvrigt skærpende omstændigheder” gør sig skyldig i menneskesmugling efter udlændingelovens § 59, stk. 5.

2.1.7.2. Herudover kan peges på §§ 155, 263 og 264. Efter § 155 straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder den, der virker i offentlig tjeneste eller hverv, og som (i øvrigt) misbruger sin stilling til at krænke privates eller det offentliges ret. Sker det for at skaffe gerningsmanden eller andre ”uberettiget fordel”, kan straf af fængsel indtil 2 år anvendes. §§ 263 og 264 om uberettiget brud mv. på meddelelshemmeligheden og uberettiget indtrængen på ikke frit tilgængeligt sted mv. skærper strafferammen fra bøde eller fængsel indtil 6 måneder til fængsel indtil 4 år ved visse over-

trædelser begået med forsæt til at ”skaffe sig eller gøre sig bekendt med oplysninger om en virksomheds erhvervshemmeligheder”.

2.1.8. Udførelsesmåden

2.1.8.1. Sidestrafferammen ses også knyttet til tilstedeværelsen af visse forhold, der omhandler den måde, hvorpå den strafbare handling er udført. Således fremgår af § 286, at den skærpede strafferamme på fængsel i 4 år for tyveri finder anvendelse, når tyveriet ”er af særlig grov beskaffenhed, såsom på grund af den måde, hvorpå det er udført, eller fordi det er udført af flere i forening eller under medtagelse af våben eller andet farligt redskab eller middel, eller på grund af de stjalne genstandes betydelige værdi eller de forhold, under hvilke de befandt sig”. Sml. også § 125 a, der som skærpende omstændighed ved menneskesmugling fremhæver, at der er tale om ”overtrædelse af mere systematisk eller organiseret karakter”.

2.1.9. Gentagelse

2.1.9.1. Flere bestemmelser knytter anvendelsen af en forhøjet sidestrafferamme til den omstændighed, at der foreligger gentagelse. Disse bestemmelser skal sammenholdes med § 81, der foreskriver en række almindelige betingelser for, at bestemmelser om forhøjet straf i gentagelsestilfælde kan finde anvendelse. Til illustration kan henvises til § 231, hvorefter straffen kan forhøjes med indtil det halve, når den, som skal dømmes efter §§ 228 og 229, tidligere har været dømt for nogen i disse bestemmelser omhandlet forbrydelse, eller når den pågældende har været dømt til fængsel for en berigelsesforbrydelse. Endvidere kan henvises til § 247, der åbner mulighed for strafforhøjelse med indtil det halve i tilfælde, når nogen af lovovertrædelserne i §§ 244-246 begås af en person, der tidligere er dømt for forsætligt legemsangreb eller for en forbrydelse, der har været forbundet med forsætlig vold. Endelig kan peges på § 291, der skærper strafferammen for tingsødelæggelse mv. fra bøde eller fængsel indtil 1 år til fængsel i 4 år, når gerningsmanden tidligere er fundet skyldig efter bestemmelsen eller efter §§ 180, 181, 183, stk. 1 og 2, 184, stk. 1, 193 eller 194. Sml. også § 293 a, der skærper straffen for brugstyveri af motorkøretøj fra bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder til fængsel i 4 år ”under skærpende omstændigheder, herunder navnlig i gentagelsestilfælde”.

2.1.9.2. Afskaffelsen af hæftestraffen indebar, at de forhøjede sidestrafferammer ved gentagelse udgik af § 138 om visse handlinger begået i selvforskyldt beruselse, § 204 om hasardspil samt § 303 om groft uagtsomt hæleri, sml. pkt. 2.1.1.4 ovenfor.

2.1.9.3. Som det fremgår af afsnit 2 og 3 i denne betænkningens kapitel 9 om straffastsættelse, indeholdt straffelovens § 80 om strafudmåling inden for den foreskrevne strafferamme tidligere en be-

stemmelse, hvorefter det ved strafudmålingen skulle tillægges særlig vægt, hvis der var tale om gentagen kriminalitet. Denne bestemmelse blev ophævet ved lov nr. 319 af 13. juni 1973. Straffelovrådet har tidligere givet udtryk for, at der bør udvises tilbageholdenhed med at fremhæve gentagelses-tilfælde som en strafforhøjende omstændighed, jf. pkt. 5.2 nedenfor. Også på nordisk plan har været overvejelser i samme retning, sml. afsnit 6 nedenfor. Straffelovrådet har på den baggrund og under hensyn til, at rådet i 1987-betænkningen – foruden de gentagelsesregler, som nu er ophævet som led i afskaffelsen af hæftestraffen, jf. pkt. 2.1.1.4 ovenfor – foreslog gentagelsesreglerne i §§ 231, 247 og 291, stk. 2, ophævet, taget spørgsmålet om op til fornyet overvejelse. Der henvises til pkt. 7.7 nedenfor.

2.1.10. Andet

2.1.10.1. Betegnelsen ”andet” refererer til kriterier, der ikke umiddelbart indgår i den ovennævnte inddeling. Under denne gruppe falder § 208, stk. 1, hvorefter den, der indgår ægteskab eller lader sit partnerskab registrere, og som i forvejen er gift eller er part i et registreret partnerskab, som udgangspunkt straffes med fængsel indtil 3 år. Har ”den anden person været uvidende om det bestående ægteskab eller registrerede partnerskab”, skærpes strafferammen til fængsel indtil 6 år.

3. Gældende ret mv. vedrørende lavere sidestrafferammer

3.1. En gennemgang af bestemmelserne i straffelovens særlige del viser, at følgende kriterier indgår ved fastlæggelsen af lavere sidestrafferammer: (1) formildende omstændigheder, (2) manglende (væsentlige) følger, (3) andre særlige omstændigheder.

3.1.1. Formildende omstændigheder

3.1.1.1. Kriteriet ”formildende omstændigheder” indgår i et betydeligt antal bestemmelser ved fastlæggelsen af, hvorvidt en lavere sidestrafferamme kan eller skal bringes i anvendelse. Således er i § 100, stk. 2, fastsat, at den, som ved offentlige udtalelser tilskynder til, eller som fremkalder øjensynlig fare for fremmed magts indblanding i den danske stats anliggender, straffes med fængsel indtil 1 år eller ”under formildende omstændigheder” med bøde. I § 109 fastsættes i stk. 1 en strafferamme på fængsel indtil 12 år for den, som røber eller videregiver meddelelse om statens hemmelige underhandlinger, rådslagninger eller beslutninger i sager, hvorpå statens sikkerhed eller rettigheder i forhold til fremmede stater beror, eller som angår betydelige samfundsøkonomiske interesser over for udlandet. Foretages de nævnte handlinger uagtsomt, er straffen efter stk. 2 fængsel indtil 3 år eller ”under formildende omstændigheder” bøde. I § 110, der i stk. 1 foreskriver en strafferamme på fængsel indtil 16 år for den, som forfalsker, ødelægger eller bortskaffer noget dokument eller anden genstand af betydning for statens sikkerhed eller rettigheder i forhold til fremmede stater, er i stk. 2

angivet en strafferamme på fængsel indtil 3 år eller ”under formildende omstændigheder” bøde i tilfælde, hvor de nævnte handlinger foretages uagtsomt.

3.1.1.2. Der kan endvidere henvises til §§ 117, 119, 123, 124, 136 og 140. Efter § 117 straffes med fængsel indtil 2 år eller ”under formildende omstændigheder” med bøde den, som ved de i § 116 omhandlede valg (valg til Folketinget, Færøernes lagting eller til kommunale eller andre offentlige råd eller myndigheder) eller stemmegivninger foretager en række i bestemmelsen nærmere opregnede handlinger. I § 119, stk. 1 og 2, om vold mod tjenestemand i funktion mv., der som udgangspunkt straffes med fængsel indtil 6 år, er fastsat en sidestrafferamme på bøde, hvis anvendelse ligeledes er betinget af tilstedeværelsen af ”formildende omstændigheder”. Af § 123 fremgår, at strafferammen på fængsel indtil 6 år ”under formildende omstændigheder” er bøde for den, som med trussel om vold forulemper, eller som med vold, ulovlig tvang efter § 260, trusler efter § 266 eller på anden måde begår en strafbar handling mod en person, dennes nærmeste eller andre med tilknytning til denne i anledning af personens forventede eller allerede afgivne forklaring til politiet eller i retten.

I § 124 er i stk. 2 til normalstrafferammen på fængsel indtil 2 år i tilfælde af ”formildende omstændigheder” knyttet en sidestrafferamme på bøde for den, der befrier en anholdt, fængslet eller tvangsanbragt person eller tilskynder eller hjælper en sådan person til at undvige eller holder den undvegne skjult. Lignende sidestrafferammer er fastsat i § 136, stk. 1, hvorefter den, som uden derved at have forskyldt højere straf, offentlig tilskynder til forbrydelse, som udgangspunkt straffes med fængsel indtil 4 år, og i § 136, stk. 2, hvorefter den, der offentligt billiger en af de i lovens 12. eller 13. kapitel omhandlede forbrydelser, som udgangspunkt straffes med fængsel indtil 2 år. Det samme gælder ifølge § 140 om den, der offentligt driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds troslærdomme eller gudsyndyrkelse, idet der til normalstrafferammen på fængsel indtil 4 måneder er knyttet en sidestrafferamme på bøde ved tilstedeværelsen af ”formildende omstændigheder”.

3.1.1.3. Herudover kan peges på §§ 141, 144, 149, 175, 178, 188, 192-194 og 197. I § 141, stk. 1, er straffen fængsel indtil 3 år, men ”under formildende omstændigheder” bøde, for den, som er vidende om, at nogen af en række nærmere opregnede forbrydelser mod staten eller de øverste statsmyndigheder eller en forbrydelse, der medfører fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier, tilsigtes begået, og som ikke gør, hvad der står i hans magt, for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse til øvrigheden, alt under forudsætning af, at forbrydelsen bliver begået eller forsøgt. § 144 om passiv bestikkelse rummer en normalstrafferamme på fængsel indtil 6 år og en af tilstedeværelsen af ”formildende omstændigheder” betinget sidestrafferamme på bøde. Det samme er tilfældet i § 149, der som udgangspunkt foreskriver straf af fængsel indtil 3 år, når nogen, hvem en fanges bevogtning eller fuldbyrdelse af domme i straffe-

sager påhviler, lader en sigtet undvige, hindrer dommens fuldbyrdelse eller bevirker, at den fuldbyrdes på mildere måde end foreskrevet.

I § 175 er til normalstrafferammen på fængsel indtil 3 år knyttet en sidestrafferamme af bøde under ”formildende omstændigheder” for bl.a. den, som for at skuffe i retsforhold i offentligt dokument eller bog, i privat dokument eller bog, som det ifølge lov eller særligt pligtforhold påhviler ham at udfærdige eller føre, eller i læge-, tandlæge-, jordemoder- eller dyrlægeattest afgiver urigtig erklæring om noget forhold, angående hvilket erklæringen skal tjene som bevis. I § 188, stk. 1, udvides normalstrafferammen på fængsel indtil 6 år ”under formildende omstændigheder” med en sidestrafferamme på bøde for den, som uden at være straffskyldig efter § 187, nr. 3, med fortielse af tingens sundhedsfarlige beskaffenhed stiller til salg eller i øvrigt søger udbredt visse nærings- eller nydelsesmidler og brugsgenstande. Af § 192, stk. 3, fremgår, at den, der på en i bestemmelsen nærmere angiven måde forvolder fare for, at smitsom sygdom finder indgang eller udbredes blandt husdyr eller nytte- og kulturplanter, straffes med fængsel indtil 2 år eller ”under formildende omstændigheder” med bøde. I § 193, stk. 1, er fastsat, at den, som på retsstridig måde fremkalder omfattende forstyrrelse i driften af almindelige samfærdselsmidler mv. samt diverse anlæg, der tjener til almindelig forsyning med vand og gas m.m., straffes med fængsel indtil 4 år eller ”under formildende omstændigheder” med bøde. Efter § 194 straffes med fængsel indtil 3 år eller ”under formildende omstændigheder” med bøde den, der borttager, ødelægger eller beskadiger offentlige mindesmærker eller genstande, som er bestemte til almindelig nytte mv. Endelig åbner § 197 om betleri mv. mulighed for, at straffen, der ellers er fængsel indtil 6 måneder, ”under formildende omstændigheder” kan bortfalde.

3.1.1.4. Desuden kan peges på §§ 229, 232, 233 og 300. Efter § 229, stk. 1, straffes den, der fremmer kønslig usædelighed ved for vindings skyld eller i oftere gentagne tilfælde at optræde som mellemmand, eller som udnytter en andens erhverv ved kønslig usædelighed, som udgangspunkt med fængsel indtil 3 år. Foreligger ”formildende omstændigheder”, er straffen bøde. I § 229, stk. 2, hvor normalstrafferammen er fængsel indtil 1 år, gælder under tilsvarende betingelser en sidestrafferamme på bøde for den, der udlejer værelse i hotel eller gæstgiveri til benyttelse til erhvervsmæssig utugt. Om blufærdighedskrænkelser fremgår af § 232, at straffen er fængsel indtil 4 år, men ved tilstedeværelsen af ”formildende omstændigheder” bøde. Det samme gælder med den afvigelse, at normalstrafferammen er fængsel indtil 1 år, efter § 233 om den, som opfordrer eller indbyder til utugt eller stiller usædelig levevis til skue på en måde, der er egnet til at forulempe andre eller vække offentlig forargelse. Endelig er i § 300 fastsat, at straffen, der ellers er fængsel indtil 1 år, ”under formildende omstændigheder” er bøde i en række tilfælde, hvor en skyldner krænker sine kreditors ret til at søge fyldestgørelse i den pågældendes ejendom på en anden og mindre graverende måde end ved skyldnersvig efter § 283.

3.1.1.5. Beslægtet med kriteriet ”formildende omstændigheder” er kategorien ”andre grunde”, der benyttes i § 287, hvorefter straffen, der efter § 285, stk. 1, er fængsel indtil 1 år og 6 måneder (§§ 276 og 278-283) og efter § 285, stk. 2, er bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder (§ 277), er bøde, bl.a. når nogen af de i §§ 276-283 nævnte forbrydelser ”af andre grunde” (end de omstændigheder, hvorunder handlingen er begået, de tilvendte genstandes eller det lidte formuetabs ringe betydning) er af mindre strafværdighed.

3.1.1.6. Som det fremgår af pkt. 2.1.1.4 ovenfor, inddrog man som led i afskaffelsen af hæftestrafen forhøjede sidestrafferammer i en række straffelovsbestemmelser i overensstemmelse med de retningslinier, som var udstukket herfor i forarbejderne til lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf mv. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestrafen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.). Det samme var tilfældet med hensyn til straffelovsbestemmelser med lavere sidestrafferammer.

Således er § 176, stk. 1, om den, der for at skuffe i samhandelen gør brug af genstande, som uberettiget er forsynet med visse former for offentligt stempel mv., ændret, så normal- og sidestrafferammen, der tidligere var ”fængsel indtil 3 år eller under formildende omstændigheder hæfte”, er erstattet af én strafferamme lydende på ”fængsel indtil 3 år”, jf. lovens § 1, nr. 39. Det samme er tilfældet med § 213, stk. 1, om visse former for vanrøgt mv., hvor normal- og sidestrafferammen, der tidligere var ”fængsel indtil 2 år eller under formildende omstændigheder hæfte”, er ændret, så bestemmelsen har én strafferamme lydende på ”fængsel indtil 2 år”, jf. lovens § 1, nr. 39. I § 261 om ulovlig frihedsberøvelse er den tidligere i stk. 1 gældende normal- og sidestrafferamme omfattende ”fængsel indtil 4 år eller under formildende omstændigheder hæfte” ændret på samme måde ved lovens § 1, nr. 39, så der nu er én strafferamme af ”fængsel indtil 4 år”. Endelig er i § 184, stk. 1, den tidligere gældende normal- og sidestrafferamme lydende på ”fængsel indtil 6 år, under formildende omstændigheder hæfte” afskaffet ved lovens § 1, nr. 41, så strafferammen nu er ”fængsel indtil 6 år” for den, der uden at være straffskyldig efter § 183 eller § 183 a forstyrrer sikkerheden for jernbaners, fartøjers, motorkøretøjers eller lignende transportmidlers drift eller sikkerheden for færdsel på offentlige færdselsveje.

3.1.2. Manglende (væsentlige) følger

3.1.2.1. Udtrykket ”manglende (væsentlige) følger” sigter til bestemmelser, der med forskellige formuleringer betinger anvendelsen af en lavere sidestrafferamme af, at der foreligger manglende (væsentlige) følger af den strafbare handling. Til illustration kan henvises til § 251, hvorefter straffen, der som udgangspunkt er fængsel indtil 1 år, for en kvinde, som ved sin barnefødsel udsætter sit barn for alvorlig fare, kan nedsættes (eller bortfalde), ”hvis barnet lever uden at have taget skade”. Bestemmelsen skal sammenholdes med det almindelige færeløst i § 250, der under visse be-

tingelser foreskriver en strafferamme på fængsel indtil 8 år. Endvidere kan nævnes § 172, stk. 2, hvorefter straffen for dokumentfalsk, der efter stk. 1 er fængsel indtil 8 år, er bøde eller fængsel indtil 1 år, når dokumentet efter sin beskaffenhed eller forfalskningen eller det, som derved søges opnået, er ”af underordnet betydning”, eller når den skyldige ”ikke [har] tilsigtet at påføre andre nogen skade, såsom når øjemedet alene har været at gennemføre et berettiget eller at afværge et uberettiget krav”.

3.1.2.2. Der kan endvidere henvises til §§ 179, 158 og 268 samt den ovennævnte bestemmelse i § 287. I § 179 er fastsat, at den, som for at skuffe med hensyn til grænserne for grundejendom, grundrettigheder mv. sætter falsk skelsten eller andet mærke for disse eller flytter, borttager, forvansker eller ødelægger sådant mærke, straffes med fængsel indtil 3 år. Sker det ”for at hævde et berettiget eller afværge et uberettiget krav”, er straffen bøde eller fængsel indtil 4 måneder. Af § 158 fremgår, at straffen for falsk forklaring for retten, der som udgangspunkt er fængsel indtil 4 år, kan gå ned til bøde, såfremt det falske udsagn alene angår noget, ”som er uden betydning for det forhold, der søges oplyst”. Om straffen for bagvaskelse, der som udgangspunkt er fængsel indtil 2 år, er i § 268 fastsat, at straffen under formildende omstændigheder kan gå ned til bøde, når ”sigtelsen ikke er fremsat eller udbredt offentligt”.

Herudover fremgår af § 287, at straffen for overtrædelse af §§ 276-283, der § 285, stk. 1, er fængsel indtil 1 år og 6 måneder (§§ 276 og 278-283) og efter § 285, stk. 2, er bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder (§ 277), er bøde, når de nævnte forbrydelser er af mindre strafværdighed på grund af ”de omstændigheder, hvorunder handlingen er begået, [eller] de tilvendte genstandes eller det lidte formuetabs ringe betydning”.

3.1.3. Andre særlige omstændigheder

3.1.3.1. I straffeloven findes også bestemmelser, der knytter anvendelsen af lavere sidestrafferammer til andre kriterier. Af § 238, stk. 1, fremgår, at straffen er fængsel indtil 4 år for en moder, der dræber sit barn under eller straks efter fødselen, når det må formodes, at ”hun har handlet i nød, af frygt for vanære eller under påvirkning af en ved fødselen fremkaldt svækkelse, forvirring eller rådvildhed”. Bestemmelsen skal sammenholdes med § 237, hvorefter drab som udgangspunkt straffes med fængsel fra 5 år indtil på livstid.

3.1.3.2. Endvidere kan henvises til § 159, stk. 2, hvorefter straffen for falsk forklaring for retten kan nedsættes og under i øvrigt formildende omstændigheder bortfalde i tilfælde, hvor ”den afhørte var berettiget til at nægte forklaring”. Herudover kan nævnes § 167, jf. § 166, hvorefter udgivelse af eftergjorte eller forfalskede penge som udgangspunkt straffes med fængsel indtil 12 år. Har ”udgiveren modtaget pengene i god tro”, åbner bestemmelsen mulighed for, at straffen kan nedsættes til bøde. Det samme gælder efter § 168 om den, der udgiver penge, som han formoder er eftergjorte

eller forfalskede. Efter denne bestemmelse kan straffen nedsættes fra fængsel indtil 3 år til bøde – og i øvrigt under formildende omstændigheder bortfalde – når ”udgiveren har modtaget pengene i god tro”.

4. Gældende ret mv. vedrørende straffelovens § 83

4.1. Efter straffelovens § 83, stk. 1 og 2, kan straffen forhøjes til det dobbelte i visse tilfælde, hvor en forbrydelse er begået af en person, der udstår straf, eller af en tidligere strafafsoner. Bestemmelserne suppleres i stk. 3 af en bestemmelse, der indeholder nærmere regler om følgen af, at den, der er dømt til fængsel på livstid og ikke benådet, i eller uden for fængslet begår en ny forbrydelse. § 83 er sålydende:

”§ 83. Begås nogen af de lovovertrædelser, der er nævnt i §§ 119, 121, 141, 142, 180, 181, 237, 244-247, 252, 260, 261, 266 og 291, stk. 2, af en person, der udstår straf eller anden strafferetlig retsfølge af frihedsberøvende karakter, kan straffen forhøjes til det dobbelte.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 finder tilsvarende anvendelse, dersom de der nævnte forbrydelser begås af en tidligere fange over for en ved den pågældende anstalt ansat person eller med hensyn til anstalten eller dens ejendele, samt når en tidligere fange gør sig skyldig i en af de i § 124, stk. 2 og 3, omhandlede forbrydelser i forhold til en i den pågældende anstalt hensiddende fange.

Stk. 3. Hvis en person skulle idømmes fængselsstraf og den pågældende enten afsoner straf af fængsel på livstid eller samtidig indsættes til afsoning af sådan straf, fastsættes det ved dommen, hvor lang fængselsstraffen skulle have været.”

Sigtet med den strafforhøjelse, som § 83 muliggør, fremgår af beskrivelsen af angrebsobjektet i stk. 2. Stk. 1 må derfor og i lyset af bestemmelsens forarbejder (sml. pkt. 4.2 nedenfor) antages at skulle forstås med den begrænsning, at de strafbare forhold skal være rettet mod medfanger, personer med tilknytning til anstalten eller mod anstalten eller dens ejendele, sml. tillige Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1992, s. 435, omtalt i pkt. 4.4 nedenfor, og Vagn Greve m.fl.: Den kommenterede straffelov, Almindelig del, 7. udg., (Den kommenterede straffelov) s. 377.

4.2. Straffeloven af 1866 indeholdt i § 65 følgende bestemmelse om kriminalitet begået af indsatte mv.:

”§ 65.

Med Hensyn til de af Straffanger i Strafanstalterne begaaede Forbrydelser blive Lovene om Strafanstalterne at anvende, ligesom ogsaa de i bemeldte Love givne Straffebestemmelser komme til Anvendelse, naar den, som er dømt til Tugthuusarbejde paa Livstid og ikke er benaadet, udenfor Strafanstalten begaar en ny Forbrydelse, for hvilken ikke er bestemt Livstraf.”

Ingen af lovudkastene i det lovforberedende arbejde, der førte til fremsættelse af straffelovsforslaget i Folketingssamlingen 1924-25, indeholdt bestemmelser svarende til 1866-lovens § 65. Forslaget om en skærpet strafferamme for visse forhold begået af strafafsonere mv. blev først fremsat i Forslag til Borgerlig Straffelov i Folketingssamlingen 1927-28, sml. Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5249-50:

”§ 52.

Stk. 1. Begaas nogen af de i §§ 119, 121, 140, 141, 237, 244-247, 251, 259, 260, 265 og 291 omhandlede Forbrydelser af Fanger, der udstaar Straf, forhøjes den i disse Bud foreskrevne Straf indtil det dobbelte.

Stk. 2. Det samme gælder, dersom de nævnte Forbrydelser begaas af tidligere Fanger overfor de ved det paagældende Fængsel ansatte Personer i Anledning af disses Tjeneste under Gerningsmandens Udtaaelse af Straf.

Stk. 3. Dersom den, der er dømt til Fængsel på Livstid og ikke benaadet, i eller udenfor Fængslet begaar en ny Forbrydelse, idømmes han Straf, svarende til een eller flere af de i § 49 nævnte Disciplinærstraffe. De nærmere Regler for Anvendelse af saadan Straf fastsættes ved kgl. Anordning. De i § 49, Stk. 1, under 2-4 foreskrevne største Tidsrum kan herved fordobles.”

Bestemmelsen var navnlig begrundet i hensynet til beskyttelse af personale mv. knyttet til vedkommende anstalt, sml. anf. st. sp. 5350:

”... Af Hensyn til Disciplinen og i ganske særlig Grad for at beskytte Fængselspersonalet mod Voldshandlinger og grove Fornærmelser fra Fangernes Side vil det være nødvendigt ved Siden af de foreslaaede Disciplinærmidler at opretholde en streng *Straffetrusel* for saadanne Lovovertrædelser. Hertil sigter Bestemmelserne i den foreslaaede Paragrafs Stk. 1 og tildels 3.

... Opretholdelsen af en saadan Bestemmelse [stk. 2] anses af Fængselsmyndighederne for nødvendig til Beskyttelse af Personalet.

Overfor de til livsvarigt Fængsel dømte Personer, som begaar nye Forbrydelser, vil det kunne være nødvendigt at anvende strengere Straffe end Disciplinærstraffene, jfr. tildels den gældende Straffelovs § 65. Herpaa tager Paragraffens Stk. 3 Sigte.”

Under udvalgsbehandlingen i Rigsdagssamlingen 1929-30 fik bestemmelsen følgende affattelse:

”Stk. 1. Begaas nogen af de i §§ 119, 121, 139, 140, 178, 179, 236, 243-246, 250, 258, 259, 264 og 289, Stk. 2., omhandlede Forbrydelser af en Fange, der udstaar Straf eller af anden Grund holdes i Forvaring, forhøjes den i de nævnte Bestemmelser foreskrevne Straf til det dobbelte. Straffen kan dog i intet Tilfælde fastsættes lavere end Hæfte. Udstaar Fangen Straf af Fængsel, eller hensidder han i Arbejdshus eller Forvaringsanstalt (§ 69), kan der ikke anvendes lavere Straf end Fængsel, saaledes at der i Tilfælde, hvor

der ikke er foreskrevet højere Straf end Hæfte, i Stedet for denne Straf idømmes Fængsel i samme Tidsrum; denne Straf kan da idømmes i kortere Tid end foreskrevet i § 34.

Stk. 2. Bestemmelsen i Stk. 1., 1ste Punktum, finder tilsvarende Anvendelse, dersom de dér nævnte Forbrydelser begaas af en tidligere Fange overfor en ved den paagældende Anstalt ansat Person eller med Hensyn til Anstalten eller dens Ejendele, samt naar en tidligere Fange gør sig skyldig i en af de i § 123 omhandlede Forbrydelser i Forhold til en i den paagældende Anstalt hensiddende Fange.

Stk. 3. At Gerningen er udført af flere i Forening, vil altid være at anse som en skærpende Omstændighed.

Stk. 4. Dersom flere Fanger har aftalt at begaa en af de i Stk. 1. omhandlede Forbrydelser, vil Hovedmændene, selv om Forbrydelsen ikke fuldbyrdes, være at straffe som for fuldbyrdet Forbrydelse. Under de i § 22 omhandlede Omstændigheder kan Straffen dog nedsættes.

Stk. 5. Dersom den, der er dømt til Fængsel paa Livstid og ikke benaadet, i eller udenfor Fængslet begaar en ny Forbrydelse, fastsættes det ved Dommen, hvilken Frihedsstraf han vilde have forskyldt, hvis den Straf, han tidligere er idømt, ikke var livsvarig. Desuden kan der efter nærmere ved kgl. Anordning fastsatte Regler idømmes ham Straf, svarende til een eller flere af de i § 48 nævnte Disciplinærstraffe. Det kan ved Anordningen fastsættes, at den i § 48, Stk. 1., under Nr. 1 foreskrevne Straf skal kunne idømmes på ubestemt Tid, ligesom de under Nr. 2-4 foreskrevne største Tidsrum kan fordobles.”

Ifølge udvalgsbemærkningerne havde ændringsforslaget samme formål som nogle samtidigt foreslåede ændringer af lovforslagets § 49 om hensættelse i sikringscelle mv., sml. Rigsdagstidende 1929-30, Tillæg B, sp. 1859 ff., jf. 1853:

”Da Retsmidlerne mod Fanger, der er farlige for Fængselspersonalet, væsentlig begrænses ved Ophævelsen af de særlige Love om Straffeanstalterne, bør de foreslaaede Retsmidler af Hensyn til Fængselspersonalet gøres saa effektive, som Forslagets Rammer tilsteder.”

Bestemmelsen gennemførtes herefter som § 83 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933.

4.3. Ved lov nr. 212 af 4. juni 1965 om ændringer i borgerlig straffelov (Konfiskation, fuldbyrdelse af frihedsstraf m.v.) gennemførtes en række forenklinger, hvorved bestemmelsen fik sin nuværende affattelse, idet der bortses fra ændringerne som følgerne af afskaffelsen af hæftestraffen, sml. lov nr. 433 af 31. maj 2000, og ændringerne som følge af nykriminaliseringen af fangeflugt mv., sml. lov nr. 382 af 6. juni 2002. Om baggrunden for ændringerne anførtes i lovforslagets bemærkninger bl.a., jf. Folketingstidende 1964-65, tillæg A, sp. 968-69:

”§ 83 indeholder en række unødigt komplicerede regler, der til dels stammer fra forskellige plakater m.v. fra begyndelsen af det 19. århundrede om fastsættelse af straf for visse lovovertrædelser begået af fanger. Det foreslås at ændre og forenkles denne bestemmelse på visse punkter:

- 1) Stk. 1 indeholder regler om obligatorisk forhøjelse af straffen for de pågældende lovovertrædelser til det dobbelte. Dette er uforeneligt med de principper for straffastsættelse, som straffeloven i øvrigt bygger på, og kan føre til urimelige resultater. Det foreslås at ændre bestemmelsen således, at strafforhøjelsen bliver fakultativ, det vil sige beroende på domstolens bedømmelse af den pågældende sags konkrete omstændigheder. Derimod foreslås ingen begrænsning af rammen for strafforhøjelse ("til det dobbelte").
- 2) Det foreslås at ophæve reglerne i stk. 1, 2. og 3. pkt., samt stk. 3 og 4; disse regler må anses for overflødige ved siden af andre bestemmelser i straffeloven ..."

4.4. Til illustration af anvendelsen af § 83 i retspraksis kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1982, s. 343, hvor tiltalte, der afsonede straf af fængsel i 6 år for bl.a. narkotikahandel, blev idømt fængsel i 3 år og 6 måneder for overtrædelse af straffelovens § 245, stk. 2, jf. stk. 1, sammenholdt med § 83, ved at have tildelt en anden fange, der var sagesløs, 3 stik med en foldekniv i maven og over hofteregionen med bl.a. læsion af tyktarmen og overskæring af pulsåren til følge. Endvidere kan nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1984, s. 408, hvor tre tiltalte strafafsonerne for overtrædelse af straffelovens § 260, nr. 1, jf. § 83, stk. 1, ved at afkræve en medafsoner en klump hash, som de antog, at han havde på sig, og derfor underkastede ham en voldelig og nærgående legemsundersøgelse, idømtes fængsel i henholdsvis 4 måneder (T1) og 3 måneder (T2 og T 3 hver). Herudover kan peges på Østre Landsrets dom, offentliggjort i Tidsskrift for Kriminalret 1999, s. 69, hvor en strafafsoner for overtrædelse af straffelovens § 119, stk. 1 og § 121, jf. § 83, stk. 1, ved at have truet to fængselsfunktionærer og spyttet dem samt slået ud efter den ene idømtes 6 måneders fængsel.

I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1992, s. 435, antoges bestemmelsen efter forarbejderne ikke at kunne anvendes på vold begået under orlov fra fængsel mod en person på åben gade. I samme rets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1995, s. 400, afvist, at bestemmelsen kunne citeres på forhold begået af varetægtsarrestanter.

I øvrigt bemærkes, at ændringen af henvisningen i § 83, stk. 2, til nu § 124, stk. 2 og 3, som skete ved lov nr. 382 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og forvaltningsloven (Fangeflugt og begrænsning i indsattes adgang til aktindsigt mv.), alene var en følge af nykriminaliseringen af fangeflugt og præciseringen af de persongrupper, som også før lovændringen antoges at være omfattet af § 124, jf. nu straffelovens § 124, stk. 1 og 4, sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 3320 ff., og tillæg B s. 1558 ff. Denne lovændring har ikke ændret ved anvendelsesområdet for § 83, stk. 2.

4.5. I Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse foresloges alene de ændringer af § 83, som forslagene om afskaffelse af hæftestrafen, ændring af voldsbestemmelserne og prøveløsladelse af livstidsdømte nødvendiggjorde, sml. betænkningen s. 69, 284 og 293.

5. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

5.1. Spørgsmålet om anvendelse af normal- og sidestrafferammer var genstand for særlig overvejelse, da Straffelovrådet afgav betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse, sml. bl.a. betænkningen s. 93-94, idet der dog om § 83 henvises til pkt. 4.5 ovenfor:

”... Selvom det tilstræbes at nedsætte unødvendigt høje strafmaksima, vil det dog være et gennemgående træk ved overvejelser vedrørende strafferammer, at der må være et betydeligt spillerum for variationer i straffen for en forbrydelse i dens forskellige grader af grovhed. Der er derfor grund til at overveje, i hvilket omfang man skal gøre brug af den fremgangsmåde at give en lovovertrædelse en delt strafferamme ... Man kan holde en forbrydelses strafmaksimum nede i hovedrammen, hvis man hertil føjer en sideramme med adgang til i særlige tilfælde at gå op til et højere maksimum end det i hovedrammen nævnte.

Denne fremgangsmåde blev fulgt i 1981, da det normale strafmaksimum for forsætlig brandstiftelse, voldtægt og røveri blev nedsat til 6 års fængsel, idet der samtidig tilføjes en sideramme med 10 års maksimum med henblik på særligt skærpende omstændigheder ... Rådets bemærkninger pegede på visse vanskeligheder ved at angive bestemt, under hvilke betingelser den skærpede sideramme finder anvendelse. Behovet for at anvende de strengeste straffe kan bero på en helhedsbedømmelse, i hvilken der indgår faktorer, som ikke på forhånd kan angives præcist i loven. I § 181, stk. 2, om brandstiftelse og i § 288, stk. 2, om røveri anvendte man formuleringen: ”Hvis (forbrydelsen) har haft en særlig farlig karakter eller der i øvrigt foreligger særligt skærpende omstændigheder”, hvorved handlingens farlighed fremhæves som et moment, der skal tages i betragtning, men dog ikke er det eneste, der skal lægges vægt på. Tilsvarende fik § 293 om brugstyveri ved en lovændring i 1961 det indhold, at det normale strafmaksimum er fængsel i 1 år, med følgende tilføjelse: ”Under skærpende omstændigheder, navnlig når tingen ikke bringes tilbage efter brugen, kan straffen stige til fængsel i 2 år”.

Det er muligt, at nogle vil kritisere den foran omtalte lovteknik, som består i at opstille en forhøjet sideramme med henblik på tilfælde, der frembyder ”(særligt) skærpende omstændigheder”. Det kan hævdes, at brugen af et lavere strafmaksimum i hovedrammen er en skueret, når realiteten er den, at der alligevel gælder et højere maksimum, hvis anvendelse blot beror på rettens skøn over de skærpende omstændigheder. Straffelovrådet finder imidlertid, at den nævnte lovteknik med delt strafferamme kan være bedre end at opstille en strafferamme med det højeste maksimum. I den delte strafferamme ligger en tilkendegivelse om, at straffen i alle normalt tilfælde – også inden for den grovere ende af den sædvanligt forekommende kriminalitet – skal holde sig inden for hovedrammen, medens anvendelsen af den skærpede sideramme skal begrænses til tilfælde, hvor der kan peges på særlige grovhedsmomenter af en ikke almindeligt forekommende karakter. Den delte strafferamme kan med andre ord være et middel til at begrænse strafmulighederne og undgå høje strafmaksima, der må forekomme urealistiske som almindelig regel om den pågældende kriminalitetstype.”

Sml. endvidere s. 65:

”... Ved affattelsen af lovbestemmelser gælder det først og fremmest om på en lovteknisk praktisk måde at beskrive, hvilke straffe der skal gælde for forskellige handlinger under nærmere angivne omstændigheder. Hvis disse omstændigheder kun kan angives med udtryk som ”(særligt) skærpende omstændigheder” eller ”(særligt) formildende omstændigheder” er det klart, at der er tale om siderammer i forhold til en forud nævnt hoveddramme. Ved straffelovrådets gennemgang af strafferammerne med henblik på revision har man af tidsmæssige grunde kun i begrænset omfang foreslået ændringer i de inddelinger i paragraffer og stykker, der er anvendt i straffeloven.”

5.2. Som det fremgår af pkt. 2.1.9.3 ovenfor, drøftedes også spørgsmålet om anvendelsen af bestemmelser, der fremhæver gentagelsestilfælde som en strafforhøjende omstændighed, sml. s. 94-95:

”Der har i ældre strafferet været en stærk tilbøjelighed til at opstille skærpede siderammer af enten obligatorisk eller fakultativ karakter med henblik på gentagelsestilfælde. I nyere dansk strafferet spiller sådanne bestemmelser imidlertid ikke nogen stor rolle. Der findes bl.a. bestemmelser om forhøjet straf i gentagelsestilfælde i § 291, stk. 2, om tingsbeskadigelse og -ødelæggelse og i § 303 om uagtsomt hæleri. Der kan også peges på bestemmelserne i § 231 om rufferi, alfonseri m.v. og i § 247 om voldsforbrydelser; begge disse regler går ud på, at strafferammen i visse tilfælde kan forhøjes med indtil det halve, hvilket bl.a. medfører, at 6 års fængsel er det almindelige strafmaksimum for gentaget rufferi eller alfonseri. Strafforhøjelserne i § 231 og § 247 er ligesom de to førstnævnte fakultative, og det kan ikke antages, at de har større betydning i retspraksis

...

Det er straffelovrådets opfattelse, at man bør være meget tilbageholdende med at fremhæve gentagelsestilfælde som en strafforhøjende omstændighed. Af senere bemærkninger om de enkelte gerningstyper vil fremgå, at de fire foran nævnte gentagelsesregler foreslås ophævet. Ved fastsættelsen af strafmaksima for de enkelte forbrydelser er det imidlertid nødvendigt at have for øje, at gentagelse – og ikke mindst de gentagne tilbagefald – kan være en omstændighed, som i sig selv eller i kombination med andre udmålingsfaktorer kan tale for straffe, der ligger over normalniveauet for den pågældende gerningstype.

Spørgsmålet om strafudmåling i gentagelsestilfælde blev behandlet af straffelovrådet i en udtalelse af 5. januar 1973 (se FT 1972-73, tillæg A, sp. 5165), særligt med henblik på berigelsesforbrydelser. Straffelovrådet fremhævede, at ”man ikke fuldt ud kan gennemføre det synspunkt, at kriminalitet af en bestemt art og grad altid bør føre til samme straf, uanset om gerningsmanden er begynder eller recidivist og, i sidstnævnte tilfælde, uanset på hvilket stadium af en kriminel karriere han befinder sig, og uanset om den nu foreliggende kriminalitet ligner eller ikke ligner den tidligere pådømte”. Man fandt på den anden side grund til at advare mod tendenser til en for vidtgående strafskærpelse, der alene er begrundet i recidiv.

Ved behandlingen af lovudkastet om straf for berigelsesforbrydelser i 1982 var der i straffelovrådet visse betænkeligheder ved den foreslåede nedsættelse af maksimum i gentagelsestilfælde, men rådets flertal ville ikke udtale sig afgørende imod denne æn-

dring. Derefter vedtoges et for alle tilfælde fælles strafmaksimum på 1 år og 6 måneder i § 285. Som det vil blive omtalt ... foreslår et flertal i straffelovrådet nu dette maksimum opretholdt, medens et mindretal foreslår en nedsættelse. Mindretallet nævner i den forbindelse den mulighed at genindføre en delt strafferamme i § 285, således at maksimum ikke nedsættes for gentagelsestilfælde. Denne mulighed nævnes ikke ud fra nogen speciel sympati for gentagelsesregler, men som en brugbar løsning for det tilfælde, at en generel nedsættelse til 1 års maksimum i § 285 måtte blive anset som en for vidtgående ændring. Gentagelsesproblemet i § 285 har således efter mindretallets opfattelse en helt speciel karakter.

Straffelovrådet har drøftet, om den i § 81, stk. 3, nævnte frist for gentagelsesvirkning bør nedsættes fra 5 til 3 år. Der er i rådet sympati for tanken, men da spørgsmålet om gentagelsesvirkning har sin største praktiske betydning inden for særlovgivningen, har man ment at burde udskyde spørgsmålet til senere behandling. Det foran nævnte mindretal mener, at hvis man vælger løsningen med den delte strafferamme i § 285, bør man, for at reducere området for gentagelsesreglen, i § 285 gøre en kort tilføjelse om, at den i § 81, stk. 3, omhandlede frist i denne forbindelse er 3 år.”

6. Fremmed ret

6.1. I Finland, Sverige og Norge synes der at være en tendens til, at hensynet til, at der foreligger gentagelse, jf. pkt. 2.1.9.1 og 2.1.9.3 ovenfor, tillægges mindre betydning ved fastsættelsen af særlige strafferammer. Sml. dog også 26 kap. Om fængelse 3 §, der åbner mulighed for en generel forhøjelse af strafferammen i følgende tilfælde: ”Har någon dömts till fängelse i lägst två år och begår han, sedan domen har vunnit laga kraft, brott som är belagt med fängelse i mer än sex år, får för återfallet dömas till fängelse på en tid som med fyra år överstiger det högsta straff som kan följa på brottet eller, om det är fråga om flera brott, det högsta straff som med tillämpning av 2 § kan följa på brotten”. Sml. hertil Ulf Berg m.fl.: Brottsbalken, En kommentar, Kap. 25-38, Följdförfattningar, 2001, (Kommentaren til den svenske straffelov) s. 29:36 ff. (29:4) og 26:13 ff. (26:3)

Om retstilstanden i Norge kan særligt henvises til NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omformning (delutredning I), hvor Straffelovkommissjonen på s. 243 anfører:

”Det kan etter Straffelovkommissjonens syn være grunn till å overveie å oppheve de bestemmelse i straffeloven som gir adgang til å gå utover den alminnelige strafferammen ved gjentakelse ... I noen grad synes utvalget av straffebud som gir en slik adgang, å være tilfeldig. Under enhver omstendighet har disse straffebestemmelsene svært liten praktisk betydning, fordi den ordinære strafferammen normalt er høy nok. En opphevelse av disse reglene vil være i tråd med tendensen i lovgivningen i andre nordiske land, og er antydnet av Den nordiske strafferettskomité i den kommende utredningen om straffutmåling. Spørsmålet må imidlertid ses i sammenheng med fastsettelsen av det ordinære maksimum i det enkelte straffebud. Et særskilt høyere maksimum ved gjentakelse kan gjøre det forsvarlig å ha lavere ordinært maksimum.”

NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser (delutredning V) er på linje hermed, sml. s. 236. Det samme gjelder NOU 2002: 4 Ny straffelov (delutredning VII), sml. s. 146 f.:

”Den nåværende kommisjonen foreslår at alle sidestrafferammene for gjentakelsestilfeller oppheves. Kommisjonen mener at gjentakelse ikke er et så avgjørende moment for straffutmålingen i rettspraksis at det er hensiktsmessig å operere med egne strafferammer for slike tilfeller. I de tidligere delutredningene har kommisjonen pekt på at det sjelden utmåles straffer som gjør de strengere strafferammene ved gjentakelse nødvendige. Som framholdt der kan det synes noe tilfeldig hvilke lovbrudd som i dag har en forhøyet strafferamme for gjentakelsestilfeller. Riktignok er det slik at det gjelder gjentakelsesstrafferammer for mange praktisk viktige overtredelser, men man kan spørre hvorfor det bør være en særregulering for nettopp slike lovbrudd. Det synes også noe tilfeldig hvilke tidligere lovbrudd som er relevante for skjerpningen av strafferammen. Kommisjonen peker på at det er vanskelig å fastlegge kriteriene for en slik lovregulering, og ser heller ikke noe behov for en generell regel som den man har i Sverige [sml. ovf. BrB kap. 26 3 §].

Ved å fjerne de særlige sidestrafferammene for gjentakelsestilfeller markeres et mer nyansert syn på gjentakelsens betydning for en handlings straffverdighet. Betydningen av gjentakelse vil kunne variere i ulike tilfeller. Blant annet vil det kunne ha betydning hva slags type lovbrudd det dreier seg om.

Uavhengig av kommisjonens forslag vil gjentakelse fortsatt kunne være et relevant moment ved straffutmålingen innenfor den ordinære strafferammen. Ved fastsettelsen av strafferammene har kommisjonen – i de tilfellene den mener gjentakelse vil kunne være av særlig betydning for straffverdigheten av visse lovbruddstyper – tatt i betraktning at strafferammene må gi rom for passende straff også i gjentakelsestilfeller. Fordi gjentakelsesstrafferammene svært sjelden er nødvendige for den straffen som utmåles av domstolene, har opphevelsen av sidestrafferammene for gjentakelsestilfeller imidlertid ikke i seg selv foranlediget justeringer i forhold til de ordinære strafferammene i dagens straffelov.

Opphevelse av gjentakelsesstrafferammene innebærer en ønskelig forenkling av straffesystemet. Når gjentakelsesstrafferammene oppheves, mister bestemmelsen i strl § 61 [om betingelserne for anvendelse af bestemmelser om skærpet straf i gentagelsestilfælde] og tidl utk § 91 sin betydning, og noen slik bestemmelse er ikke tatt inn i det nye utkastet til alminnelig del ...”

Straffelovrådet er bekendt med, at Justis- og Politidepartementet i et notat af 10. september 2002 er fremkommet med forskjellige udkast til forslag, der sigter på at skærpe straffen ved gentagelse (”gjengangerkriminalitet”), navnlig for så vidt angår berigelsesforbrydelser, voldsforbrydelser og seksualforbrydelser (”gjentatte vinnings-, volds- og seksualforbrytelser”). I notatet indgår bl.a. forslag om at ændre den til dansk straffelovs § 81 svarende bestemmelse i norsk straffelovs § 61, der regulerer betingelserne for at anvende bestemmelser med skærpet straf i gentagelsestilfælde. Forslaget skal ses i sammenhæng med et forslag til ændring af norsk straffelovs § 62, der skærper

strafmaksimum i sammenstødstilfælde til det dobbelte, sml. notatet, pkt. 2.3.3.2, samt Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) som omtalt i denne betænkningens kapitel 13 om sammenstød, pkt. 7.1.5. Norsk straffelovs § 61 foreslås i notatet affattet således (se notatet s. 10-11):

”§ 61:

Begår en tidligere domfelt person på ny en straffbar handling av samme art som han tidligere er dømt for, kan straffen overstige det maksimum som er fastsatt i straffebudet med inntil det dobbelte hvis ikke noe annet er bestemt i straffebudet. Når strafferammen for et lovbrudd har betydning for annet enn straffutmålingen, kommer den skjerpede strafferammen etter første ledd bare i betraktning hvis det er bestemt i loven.

Første ledd gjelder bare når den domfelte hadde fylt 18 år på tidspunktet for den tidligere straffbare handlingen og har begått den nye handlingen etter at straffen for den tidligere handlingen helt eller delvis er fullbyrdet. Er den nye straffbare handlingen en forbrytelse, gjelder første ledd, med mindre annet er bestemt, ikke hvis den nye handlingen er begått senere enn 6 år etter at fullbyrdelsen av den tidligere straffen er avsluttet. Er den nye straffbare handlingen en forseelse, kan det ikke ha gått mer enn 2 år fra fullbyrdelsen er avsluttet. Første til tredje punktum gjelder tilsvarende når skjerpet straff for gjentakelse er bestemt i straffebudet.

Retten kan la tidligere straffer som er idømt i utlandet, begrunne skjerpet straff på samme måte som straffer som er idømt her i landet.”

I NOU 2002: 4 indgår også forslag om en øget differensiering af strafferammerne, hvorved den hidtil kendte sondring mellem ”særdeles skjerpene” og ”særdeles formildende” omstændigheder i videre omfang afløses af et grovhedskriterium (”grovt, vanlig og liten overtredelse”) ad modum f.eks. norsk straffelovs § 258 om groft tyveri, der i dag har følgende ordlyd:

”§ 258. Grovt tyveri straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 år. Medvirkning straffes på samme måte.

Ved avgjørelsen av om tyveriet er grovt skal det særlig legges vekt på om tyveriet er forøvd ved innbrudd (§ 147, første ledd) eller fra person på offentlig sted, om gjerningsmannen har været forsynt med våpen, sprengstoff eller lignende, om tyveriet gjelder en betydelig verdi eller om gjerningen av andre grunner er av særlig farlig eller samfunnsskadelig art.”

Om enkelthederne i kommissionens overvejelser og forslag kan henvises til betænkningen s. 147 ff.

6.2. I Nordisk Strafferetskomité var spørsmålet om udformningen af normal- og sidestrafteammer genstand for indgående drøftelse, sml. NU 1984: 2 Straffutmåling s. 36-37:

”En metode til å øve innflytelse på domstolens straffutmåling uten å tvinge dem til urimelige avgjørelser i enkelttilfelle, består i å ha en hoveddramme for de vanlige tilfel-

le, og høyere eller lavere rammer (siderammer) for særlig graverende eller særlig unnskyldelige tilfelle. Adgangen til å fravike den vanlige strafferamme kan være knyttet generelt til ”særdeles skjerpene” og ”særdeles formildende” omstendigheter, eller loven kan forsøke å gi en mer konkret beskrivelse av de omstendigheter som har betydning. I siste tilfelle nærmer man seg den fremgangsmåte som i stor utstrekning er brukt i den svenske brottsbalk, hvor man med utgangspunkt i en beskrivelse av normalttilfellet av en kriminalitetstype har strengere og mildere særbestemmelser om ”grovt brott” og ”ringa brott”. Undertiden er forutsetningene for at forbrytelsen skal betraktes som ”grov” eller ”ringa” nærmere beskrevet i loven, mens det i andre tilfelle er overlatt til domstolene å foreta rubriseringen uten nærmere holdepunkter i loven.

Det er vanskelig å gi noen generell vurdering av virkningen av slike bestemmelser. I større alminnelighet kan man si at jo større frihet domstolene får til å fravike den ordinære strafferamme, desto svakere blir lovgivningens styringsfunksjon. Det kan likevel føles naturlig at den ordinære strafferamme er tilpasset til det som vil være aktuelt i det overveiende antall tilfelle, og at de ekstraordinære tilfelle varetas ved særlige bestemmelser. Dette er flere ganger fremhevet på prinsipielt grunnlag i det danske utvalgsarbeid, senest i Straffelovrådets forslag fra 1980 om voldtekt, ran og brannstiftelse. Undertiden kan også prosessuelle hensyn tale for en slik oppdeling, f eks fordi den kan innebære en mer hensiktsmessig avgrensning av de særlige grove forbrytelser som i Danmark og Norge er undergitt den omstendelige og tidkrevende jurybehandling. Slike overveielser har vært medbestemmende for de endringer som ved lov av 27 mai 1981 ble foretatt i de danske bestemmelser om voldtekt, ran og brannstiftelse. Man har her en normal strafferamme med maksimum 6 års fengsel, og en forhøyet strafferamme med fengsel inntil 10 år. For voldtekt og ran er forutsetningen for den forhøyede strafferamme at handlingen ”har haft en særlig farlig karakter, eller der i øvrigt foreligger særligt skærpene omstændigheder” (d strl §§ 216 og 288). For brannstiftelse er forutsetningen at der ”foreligger særligt skærpene omstændigheder” (§ 181). Forskjellen i reaksjon illustrerer at det kan bero på de enkelte gjerningstyper hvilke omstendigheter det er naturlig å fremheve som forutsetning for den forhøyede strafferamme. – Også i innstilling av mai 1982 fra det norske straffelovråd om narkotikalovbrudd, ran og heleri er hensynet til å redusere nødvendigheten av lagmannsrettsbehandling fremhevet som et moment ved fastsettelsen av strafferammene. Den ordinære maksimumsstraffen for ran er således foreslått nedsatt fra 10 til 5 år, slik at 10 års maksimum er forbeholdt for grovt ran.”

7. Straffelovrådets overveielser

7.1. Som det fremgår af afsnit 2 ovenfor, er det ganske mange kriterier, der indebærer, at forhøjede sidestrafferammer kan eller skal anvendes. Det skal herved have for øje, at straffeloven værner meget forskelligartede beskyttelsesinteresser.

7.2. Det er mindre betænkeligt at anvende det uskarpe kriterium ”formildende omstændigheder” end det uskarpe kriterium ”skærpene omstændigheder” i forbindelse med sidestrafferammer, idet det førstnævnte kriterium sigter til anvendelsesområdet for en lavere sidestrafferamme, hvorimod det sidstnævnte kriterium retter sig mod de tilfælde, hvor der kan blive spørgsmål om anvendelse af en

forhøjet sidestrafferamme. De samme retsstatshensyn, der ligger bag kravet om præcis formulering af gerningsindhold, taler for, at strafforhøjelsesgrunde bør være udformet så klart og præcist som muligt.

7.3. Straffelovrådet har ved sin gennemgang af de ovennævnte straffelovsbestemmelser hæftet sig ved, at det kan forekomme sprogligt uheldigt, at straffeloven i mange tilfælde anviser en lavere sidestrafferamme, når der blot foreligger ”formildende omstændigheder”. Det er det samme udtryk, som anvendes, når der er spørgsmål om at fastsætte en lavere straf inden for normalstrafferammen, jf. denne betæknings kapitel 9 om straffelovens § 80. Tilsvarende gælder med hensyn til ”skærpende omstændigheder”.

Der kan rejses spørgsmål om, hvorvidt der bør anvendes forskellige ord for at markere en adskillelse af de to situationer. Der er under rådets drøftelse peget på forskellige muligheder. Som det fremgår af denne betæknings kapitel 9, afsnit 7, foreslås de gældende regler afløst af en ny bestemmelse i § 82, der angiver en række hensyn, som i almindelighed skal indgå som ”formildende omstændighed”. Rådet finder, at udtrykket ”særligt formildende omstændigheder” bør forbeholdes straffebestemmelser, hvor der er behov for at udskille tilfælde i en lavere sidestrafferamme, og at udtrykket ”særligt skærpende omstændigheder” bør forbeholdes straffebestemmelser, hvor der er behov for at udskille visse tilfælde i en højere sidestrafferamme. Som det vil fremgå af gennemgangen af bestemmelserne i straffelovens særlige del, sml. denne betæknings kapitler 14-29, er det rådets konklusion, at der efter rådets forslag til ny § 81 fortsat er behov for i visse bestemmelser at udskille forhold i en højere sidestrafferamme under anvendelse af det mere uskarpe kriterium ”særligt skærpende omstændigheder”, hvorimod den nye § 82 efter rådets opfattelse overflødiggør anvendelse af de eksisterende lavere sidestrafferammer, sml. også pkt. 7.5 og 7.6 nedenfor.

7.4. Som nævnt i pkt. 2.1.1.4 ovenfor afskaffedes sidestrafferammerne i et ikke uvæsentligt antal straffelovsbestemmelser som led i afskaffelsen af hæftestrafen. Der kan også i andre tilfælde, som ikke har sammenhæng med de synspunkter vedrørende normal- og sidestrafferammer, der er anført som led i afskaffelsen af hæftestrafen, rejses spørgsmål om en begrænsning af de eksisterende sidestrafferammer. Det kan for flere bestemmelsers vedkommende overvejes enten at begrænse sidestrafferammerne til det eller de praktisk vigtigste tilfælde eller helt at udelade sidestrafferammerne og fastsætte én strafferamme.

Det ovenfor anførte udelukker endvidere ikke, at der kan rejses spørgsmål om, hvorvidt den – bl.a. i denne betæknings kapitel 5, pkt. 6.3.4 – omtalte tendens til at tillægge formuekrænkelser mindre vægt og angreb på person større vægt bør føre til en nyvurdering af kriterierne for anvendelse af sidestrafferammer. Til illustration kan peges på indbrudstyveri, hvor det ved udformningen af en eventuel sidestrafferamme kunne overvejes at tillægge det større betydning, at indbruddet er begået i privat beboelse, og mindre betydning, hvad de stjålne genstandes værdi er, sml. herved også denne

betæknings kapitel 13 om sammenstød, pkt. 8.2, med Straffelovrådets overvejelser om spørgsmålet om fortsat at lade strafansvaret for tyveri absorbere den husfredskrænkelser, der sædvanligvis ledsager et indbrud.

7.5. Som det fremgår af afsnit 3, kan der også påvises en stor variation i formuleringen af de kriterier, som er bestemmende for, om lavere sidestrafteammer kan eller skal anvendes. Det skal herved på linje med vurderingen af de kriterier, der er bestemmende for anvendelsen af forhøjede sidestrafteammer, haves for øje, at straffeloven værner meget forskelligartede beskyttelsesinteresser. Afskaffelsen af hæftestrafteffen indebar, at også lavere sidestrafteammer udgik af nogle straffelovsbestemmelser.

7.6. Straffelovrådet har ved drøftelsen af det generelle spørgsmål om anvendelse af normal- og sidestrafteammer taget udgangspunkt i de overvejelser, som kom til udtryk i 1987-betænkningen, jf. afsnit 5 ovenfor. Som anført i denne betæknings kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 6.3.2, finder rådet det fortsat ønskeligt at undgå strafmaksima, der ligger væsentligt over det, som man med rimelighed kan vente at få brug for i udmålingspraksis. Rådet kan på den anden side også tiltræde, at det i almindelighed må anses for velbegrundet at fastsætte strafmaksimum således, at der er et vist spillerum mellem normalniveauet for straffe og strafferammens maksimum. Strafferammerne skal indrettes, så der foruden sammenstød og gentagelse kan tages højde for de variationer i straffen, som følger af, at en forbrydelse kan forekomme i forskellige grader af grovhed.

Udformningen af strafferammer rejser spørgsmål om, i hvilket omfang man skal gøre brug af den fremgangsmåde at give en lovovertrædelse en delt strafferamme. En forbrydelses strafmaksimum kan holdes nede i hovedrammen, hvis der hertil føjes en sideramme med adgang til i særlige tilfælde at gå op til et højere maksimum end det i hovedrammen nævnte. Anvendelsen af normal- og sidestrafteammer kan være "[e]n metode til å øve innflytelse på domstolenes straffutmåling uten å tvinge dem til urimelige avgjørelser i enkelttilfelle" (sml. Nordisk Strafferetskomité i pkt. 6.2 ovenfor).

Som det fremgår af 1987-betænkningen, blev den nævnte fremgangsmåde fulgt i 1981, da det normale strafmaksimum for forsætlig brandstiftelse, voldtægt og røveri blev nedsat til 6 års fængsel, idet der samtidig tilføjedes en sidestrafteamme på 10 års maksimum med sigte på handlinger af særlig farlig karakter eller tilstedeværelsen af særligt skærpene omstændigheder i øvrigt.

Som et nyere eksempel kan peges på udformningen af overbygningsbestemmelsen om menneskesmugling i straffelovens § 125 a, der er gennemført ved lov nr. 380 af 6. juni 2002, og som er affødt af en EU-rammeafgørelse om emnet. Efter udlændingelovens § 59, stk. 5, er normalstrafferammen for menneskesmugling bøde eller fængsel indtil 2 år. Ved lovændringen er som led i skærpelsen af

strafmaksimum fra 4 til 8 års fængsel præciseret i lovteksten, at den skærpede strafferamme retter sig mod tilfælde, hvor menneskesmugling sker ”for vindings skyld og under i øvrigt skærpende omstændigheder”. Det er endvidere fremhævet, at det navnlig skal anses som en skærpende omstændighed, hvis ”andres liv udsættes for fare”, eller hvis der er foreliggende ”overtrædelser af mere systematisk eller organiseret karakter”. Ændringen ledsages i lovmotiverne af følgende bemærkninger, som Straffelovrådet kan tiltræde, sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2945:

”Straffelovens § 125 a indeholder ingen opregning af, hvad der skal forstås ved skærpende omstændigheder. Ifølge bestemmelsens forarbejder beror det således på en samlet helhedsvurdering, men det er en forudsætning, at menneskesmuglingen sker for vindings skyld. Som eksempel nævnes i den forbindelse, at der foreligger skærpende omstændigheder, hvis der er tale om organiseret eller professionel menneskesmugling.

Efter Justitsministeriets opfattelse er det rigtigst i selve lovteksten nærmere at angive, i hvilke tilfælde der må anses navnlig at foreligge skærpende omstændigheder. Det foreslås derfor at fastslå udtrykkeligt i bestemmelsen, at det er en forudsætning for bestemmelsens anvendelse, at menneskesmuglingen sker for vindings skyld. Herudover foreslås det at tilføje et nyt punktum, der angiver de to eksempler på forhold, som taler i skærpende retning, og som er nævnt i rammeafgørelsens artikel 1, stk. 3 [EU-rammeafgørelse om menneskesmugling].”

Ved den samme lovændring er som § 262 a indføjet en straffelovsbestemmelse med en strafferamme på indtil 8 års fængsel for menneskehandel. Bestemmelsen tilsigter at gennemføre de lovændringer i dansk ret, som er nødvendige for at kunne opfylde en EU-rammeafgørelse. Rammeafgørelsen medfører pligt til at sikre, at lovovertrædelser omfattet af artikel 1 og 2 kan straffes med strafferetlige sanktioner, der er effektive, står i et rimeligt forhold til lovovertrædelsen, har afskrækkende virkning, og som kan medføre udlevering. Lovovertrædelser omfattet af artikel 1 skal endvidere kunne straffes med en maksimumstraf på mindst 8 års fængsel, når offeret forsætligt eller groft uagtsomt er blevet bragt i livsfare, overtrædelsen er begået med brug af grov vold eller har forvoldt ofret særlig alvorlig skade, lovovertrædelsen er begået inden for en kriminel organisation, eller offeret er særlig sårbart, hvilket efter rammeafgørelsen altid vil være tilfældet, når ofret er under den seksuelle lavalder i henhold til national lovgivning, og hensigten med forbrydelsen har været udnyttelse af ofret ved prostitution eller anden seksuel udnyttelse. Ved udformningen af § 262 a har man afstået fra at benytte fremgangsmåden med delte strafferammer, sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2951-52:

”I den foreslåede bestemmelse er der fastsat en strafferamme på fængsel indtil 8 år. Justitsministeriet har overvejet, om der i stedet burde fastsættes en lavere strafferamme for visse former for menneskehandel kombineret med en højere strafferamme på 8 års fængsel, hvis der foreligger skærpende omstændigheder – herunder hvis der er tale om forhold, der efter EU-rammeafgørelsen kræver en strafferamme på fængsel i 8 år. Ud fra en lovteknisk vurdering samt ud fra en vurdering af, at en strafferamme på 8 års fængsel

vil afspejle de krænkelse af den personlige frihed mv., som menneskehandel er udtryk for, har Justitsministeriet imidlertid valgt at foreslå en almindelig strafferamme på fængsel indtil 8 år, der omfatter alle former for menneskehandel.

En række omstændigheder vil samtidig skulle betragtes som skærpende i forbindelse med strafudmålingen. Det gælder f.eks., hvis forurettede på gerningstidspunktet var under 15 år, og formålet med overtrædelsen var udnyttelse af den pågældende ved kønslig usædelighed, hvis der er tale om organiseret menneskesmugling, eller hvis ofret forsætligt eller groft uagtsomt er blevet bragt i livsfare.”

Imod anvendelsen af en lovteknik med delte strafferammer kan anføres, at det kan vise sig vanskeligt på forhånd at overskue den variation af tilfælde, som kan komme til at foreligge. Det kan føre til, at de betingelser, under hvilke en sidestrafferamme kan eller skal anvendes, må angives forholdsvis upræcist eller skønspræget, idet man f.eks. nødsages til benytte udtryk som ”skærpende omstændigheder” eller ”særligt skærpende omstændigheder”. Det kan også anføres, at brugen af et lavere strafmaksimum i hovedrammen er en skueret, når realiteten er den, at der alligevel gælder et højere maksimum, hvis anvendelse blot beror på rettens skøn over de ”skærpende” eller ”særligt skærpende” omstændigheder.

Heroverfor kan anføres, at anvendelsen af en lovteknik med delte strafferammer skærper lovgivningsmagts opmærksomhed om, hvilke straffe der skal gælde for forskellige handlinger under nærmere angivne omstændigheder. Som påpeget i Straffelovrådets betænkning fra 1987 ligger i den delte strafferamme en tilkendegivelse om, at straffen i alle normalt tilfælde, herunder inden for den grovere ende af den sædvanligt forekommende kriminalitet, skal holde sig inden for hovedrammen, mens anvendelsen af sidestrafferammen forbeholdes tilfælde, hvor der kan peges på særlige grovhedsmomenter eller momenter af formildende karakter, som ikke er almindeligt forekommende. Den delte strafferamme kan føre til begrænsning af strafmulighederne, herunder anvendelse af strafmaksima, der i almindelighed må forekomme urealistiske for den pågældende gerningstype.

Straffelovrådet er fortsat af den opfattelse, at strafferammesystemet ofte bør udformes under anvendelse af delte strafferammer. Der er i rådet enighed om, at en lovteknik med delte strafferammer i mange tilfælde må antages at være bedre end at opstille én strafferamme med det højeste maksimum. Rådet er opmærksomt på de vanskeligheder, denne lovteknik kan frembyde. Rådet har set det som en opgave ved revisionen af strafferammesystemet at komme med forslag til en mere præcis og nuanceret angivelse af de kriterier, der kan eller skal betinge anvendelsen af sidestrafferammer i skærpende retning. Mens kriterierne for strafforhøjelse i overensstemmelse med legalitetsprincippet bør søges udformet så klart og præcist som muligt, er der ikke det samme behov for, at kriterierne for strafnedsættelse udformes præcist. Der er derfor efter rådets opfattelse ingen afgørende indvendinger imod at anvende vage og mere konturløse formuleringer ved angivelsen af en adgang til at fravige den foreskrevne strafferamme i formildende retning.

Rådet har derfor ved gennemgangen af strafferammerne inden for de enkelte deliktstyper overvejet og i visse tilfælde fremsat forslag til ændring af de nuværende strafferammer med sigte på en mere præcis beskrivelse af de kriterier, der betinger anvendelsen af en skærpet sidestrafferamme. Rådet har ved denne gennemgang haft for øje, at der for en række bestemmelser har kunnet rejses spørgsmål om forenkling af strafferammerne, herunder begrænsning af sidestrafferammerne til at gælde et eller nogle få praktisk forekommende tilfælde, sml. herved også pkt. 7.3 ovenfor.

7.7. Der har i ældre strafferet været en stærk tilbøjelighed til at opstille skærpede sidestrafferammer af enten obligatorisk eller fakultativ karakter med sigte på gentagelsestilfælde. I nyere dansk strafferet spiller sådanne bestemmelser ikke nogen større rolle, sml. dog bl.a. § 231 om rufferi, alfonseri mv., § 247, stk. 1, om voldsforbrydelser og § 291, stk. 2, om tingsbeskadigelse- og ødelæggelse. Endvidere er senest ved lov nr. 380 af 6. juni 2002 indføjet en ny bestemmelse om brugstyveri af motorkøretøjer i straffelovens § 293 a, der skærper normalstrafferammen på bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder til fængsel i 4 år ”[u]nder skærpende omstændigheder, navnlig i gentagelsestilfælde”, sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 2939:

”Som anført må brugstyveri af motorkøretøjer efter Justitsministeriets opfattelse ofte reelt betragtes som ligeartet med egentligt tyveri af et sådant køretøj. Det foreslås derfor, at normalstrafferammen for brugstyveri af motorkøretøjer skal være bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder. Det svarer til normalstrafferammen for tyveri efter bestemmelsen i straffelovens § 285, stk. 1, jf. § 276. Strafskærpelsesreglen i § 293 a, 2. pkt., indeholder et strafmaksimum på fængsel i 4 år, hvilket svarer til straffelovens § 286, stk. 1, om tyveri af særlig grov beskaffenhed. Efter den foreslåede strafsikærpelsesregel i § 293 a, 2. pkt., er det navnlig i gentagelsestilfælde, at straffen kan stige til fængsel i 4 år.”

Det er fortsat Straffelovrådets opfattelse, at der i almindelighed bør udvises tilbageholdenhed med at anvende formuleringer, der fremhæver gentagelsestilfælde som en strafforhøjende omstændighed. Som anført i rådets betænkning fra 1987 bør det ved fastsættelsen af strafmaksima for de enkelte delikter have for øje, at gentagelse – herunder gentagne tilbagefald – kan være en omstændighed, der i sig selv eller i kombination med andre strafudmålingsfaktorer kan føre til straffe, der ligger over normalniveauet for det pågældende delikt. Der har derfor og under hensyn til, at der er rigelig mulighed for at tillægge gentagelse fuld betydning inden for de pågældende almindelige strafferammer, været udtrykt sympati for at ophæve de endnu gældende bestemmelser om forhøjet strafmaksimum ved gentagelse. Der er i den forbindelse tillige henvist til de betydelige skærpelser af strafmaksimum i bl.a. §§ 244-246, som er gennemført ved lov nr. 380 af 6. juni 2002. Det er dog også anført, at de omhandlede bestemmelser er en integreret del af de øvrige berørte straffelovsbestemmelser, og at videre overvejelser om ophævelse som følge heraf bør ske i anden sammenhæng, sml. bl.a. denne betæknings kapitel 24 om voldsforbrydelser, pkt. 11.3, med rådets bemærkninger til § 247, stk. 1.

Et flertal af Straffelovrådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, William Rentzmann og Sven Ziegler*) har efter en samlet vurdering fundet det rigtigst i den foreliggende sammenhæng at afstå fra at fremkomme med forslag om ophævelse af de endnu gældende bestemmelser, der skærper strafmaksimum ved gentagelse, sml. dog kapitel 29 om andre formueforbrydelser, pkt. 2.4.1, hvor Straffelovrådet til dels i tråd med 1987-betænkningen foreslår § 291, stk. 2, ændret med henblik på en præcisering af de tilfælde, hvor der kan være behov for at gå ud over strafmaksimum i § 291, stk. 1. Flertallet finder anledning til at fremhæve, at gerningsmandens kriminelle fortid tillægges væsentlig betydning i retspraksis, navnlig ved recidiv til ligeartet kriminalitet, sml. denne betænkningens kapitel 9 om straffastsættelse, pkt. 5.3. Flertallet bemærker i den forbindelse, at der ikke med forslagene til en ændret affattelse af de almindelige bestemmelser om straffastsættelse er tilsigtet nogen ændring i den bestående retstilstand på dette punkt, sml. samme kapitel, afsnit 7, med rådets forslag til § 81, nr. 1.

Som det fremgår af pkt. 5.2 ovenfor, blev der i 1987-betænkningen rejst spørgsmål om, hvorvidt den foreskrevne frist for gentagelsesvirkning i straffelovens § 81, stk. 3, burde nedsættes fra 5 til 3 år. Der var i rådet sympati for tanken, men da spørgsmålet om gentagelsesvirkning havde sin største praktiske betydning inden for særlovgivningen, var der enighed om, at spørgsmålet burde udskydes til senere behandling. Det ovenfor anførte flertal er af den opfattelse, at § 81 bl.a. under hensyn til de endnu gældende straffelovsbestemmelser, der skærper maksimum ved gentagelse, indtil videre bør opretholdes uændret, sml. ovenfor. Se endvidere § 1, nr. 6, med § 84 i rådets lovudkast.

Et mindretal (*Vagn Greve og Jakob Lund Poulsen*) udtaler, at det er et væsentligt led i nyere strafferet såvel i udlandet som i Danmark, at strafferammerne skal afspejle forbrydelsens grovhed. Det er derfor udgangspunktet, at de enkelte forbrydelsers strafferammer ikke skal bestemmes af forbryderens fortid, stilling, alder etc. Noget andet er, at forbryderens forhold – fortid, stilling, alder etc. – kan påvirke strafudmålingen inden for rammen i opadgående eller nedadgående retning. Det er derfor velbegrundet, at et enigt Straffelovråd tilslutter sig denne udvikling. Mindretallet ser ikke, at de af flertallet anførte grunde for at bevare enkelte gentagelsesregler kan tillægges den af flertallet angivne vægt. Mindretallet er derfor af den opfattelse, at man generelt bør ophæve sidestrafferammer baseret på gentagelseskriterier.

7.8. I 1987-betænkningen blev alene stillet forslag om de ændringer af § 83, som forslagene om afskaffelse af hæftestrafpen, nyskrivningen af voldsbestemmelserne og ordningen med prøveløsladelse af livstidsdømte nødvendiggjorde, sml. pkt. 4.5 ovenfor.

Som det fremgår af pkt. 4.2 ovenfor, var § 83 ved tilblivelsen navnlig begrundet i hensynet til beskyttelse af personale mv. knyttet til vedkommende afsoningsinstitution (”anstalt”). Der er ingen

tvivl om, at der ved strafudmålingen kan tages hensyn til gerningsmandens status af indsat ("fange"). Det følger bl.a. af de ovenfor omtalte principper om gentagelsens betydning, sml. pkt. 7.7.

Afgørende for, om § 83 skal videreføres, er, om bestemmelsen udfylder et behov i øvrigt. §§ 180 og 237 har strafferammer med livstid som maksimum, hvorfor en fordobling her savner mening. § 119 rummer allerede en fordobling af normalstrafferammen for vold, sml. § 244 med et strafmaksimum på 3 års fængsel. §§ 244-246 og § 252 er netop blevet skærpet i en sådan grad, at der fuldt ud er mulighed for at inddrage de hensyn, som § 83 skal varetage. Sml. herved tillige § 247, stk. 1, omtalt i pkt. 7.7 ovenfor, der skærper strafmaksimum med 50 pct. ved gentagelse. Straffelovrådet foreslår i denne betænkning en markant forøgelse af strafmaksimum i § 291, der også overflødiggør § 83, sml. kapitel 29 om andre formueforbrydelser, pkt. 2.4.1. I retspraksis har man citeret § 83, jf. pkt. 4.4 ovenfor, men næppe nogensinde anvendt bestemmelsen på en måde, som ikke kunne gøres efter de almindelige regler. Der kunne i øvrigt rejses spørgsmål om, hvorvidt henvisningerne i § 83, stk. 1, fortsat er dækkende, f.eks. med henblik på tilfælde, hvor en fængselsfunktionær voldtages af en indsat.

Det er Straffelovrådets konklusion, at der ikke kan antages at være noget reelt behov for at bevare stk. 1 og 2 i § 83. Rådet henviser videre til, at det som anført i 1987-betænkningen bør tilstræbes at undgå strafmaksima, der ligger væsentligt over det, som man med rimelighed kan vente at få brug for i retspraksis. Rådet foreslår derfor, at bestemmelserne ophæves. Rådet finder det rigtigst, at en ophævelse af § 83, stk. 1 og 2, ledsages af en lovændring, hvorved det præciseres, at det som hidtil efter omstændighederne kan være en skærpende omstændighed ved straffastsættelsen inden for den foreskrevne strafferamme, når forbrydelsen er begået af en person, der udstår straf, eller af en tidligere strafafsoner, sml. denne betæknings kapitel 30 (lovudkast) med § 81, nr. 10 og 11.

Der er enighed om, at de almindelige regler, herunder om følgerne af, at der begås strafbart forhold i prøvetiden, er fuldt tilstrækkelige, når livstidsdømte begår ny kriminalitet. Stk. 3 i § 83 foreslås derfor ophævet uden forslag om nye bestemmelser, sml. § 1, nr. 5, i rådets lovudkast.

Kapitel 7 Fængselsstraffens faste minimum

1. Indledning

I dette kapitel behandles spørgsmålet om fængselsstraffens faste minimum. Tidligere kunne fængselsstraf ikke idømmes i kortere tid end 30 dage. Denne grænse nedsattes med virkning fra 1. juli 2001 til 7 dage som led i afskaffelsen af hæftestraffen. Herom henvises nærmere til *afsnit 2* nedenfor. I *afsnit 3* redegøres for overvejelser om frihedsstraffens faste minimum i straffelovens forarbejder. *Afsnit 4* indeholder en omtale af Straffelovrådets overvejelser om spørgsmålet i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. I *afsnit 5* gennemgås retstilstanden i henholdsvis Norge, Sverige, Finland, Island, Holland og Tyskland. Endvidere omtales drøftelser i Nordisk Strafferetskomité. Endelig redegøres i *afsnit 6* for de overvejelser, der som led i revisionen af straffesystemet har været i Straffelovrådet om fastlæggelsen af fængselsstraffens faste minimum.

2. Gældende ret

2.1. Den faste mindstetid for fængselsstraf var tidligere 30 dage. Et minimum på 30 dage var dermed fast bestanddel af alle strafferammer med fængselsstraf, medmindre der ved den enkelte lovovertrædelse var fastsat et højere minimum. Der forekom ikke eksempler på, at en lovovertrædelse havde et specielt fængselsminimum på mindre end 30 dage. Ved siden af fængselsstraffens faste minimum på 30 dage fandtes hæftestraffen, hvis faste minimum efter straffelovens § 44, stk. 1, var 7 dage. Med virkning fra 1. juli 2001 blev fængselsstraffens faste minimum nedsat fra 30 til 7 dage. Nedsættelsen skete som led i afskaffelsen af hæftestraffen, jf. lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf m.v. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestraffen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.). Om nedsættelsen, hvis tekniske gennemførelse byggede på Straffelovrådets indstilling i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse, anførtes i forarbejderne bl.a., jf. Folketingstidende 1999-2000, tillæg A, s. 3824:

”Straffelovrådet foreslår, at grænsen ved 30 dage nedsættes til 7 dage i forbindelse med afskaffelsen af hæftestraffen. Rådet lægger i den forbindelse bl.a. vægt på, at et minimum på f.eks. 14 dage ville være for højt med henblik på de områder, hvor overtrædelser af straffeloven, færdselsloven og andre særlove medfører hæftestraffe på mindre end 14 dage. Endvidere er et minimum på 7 dage efter Straffelovrådets opfattelse ubetænkelig med hensyn til lovovertrædelser, for hvilke der i dag kun er hjemmel til at anvende fængselsstraf, dvs. en frihedsstraf af mindst 30 dages varighed.

Også efter en nedsættelse af grænsen til 7 dage vil det bero på domstolenes afgørelser, i hvilket omfang de lave udmålingssatser skal anvendes i praksis. Når en grænse på 7 dage fremover kommer til at gælde også for fængselsstraffens hidtidige område, vil det så-

ledes være domstolenes bedømmelse af lovovertrædelsernes grovhed og andre forhold, der bestemmer, hvorledes de forskellige trin under 30 dage skal anvendes.

...

Justitsministeriet kan ... tiltræde de principper, som Straffelovrådet har foreslået med henblik på gennemførelse af forslaget om afskaffelse af hæftestrafpen ... Lovforslaget er udformet i overensstemmelse hermed."

2.2. Straffelovrådet har noteret sig den gennemførte nedsættelse af fængselsstraffens faste minimum til 7 dage. Der er enighed om, at spørgsmålet om fastlæggelsen af fængselsstraffens faste minimum også bør behandles i rådet som led i revisionen af strafferammesystemet.

3. Forarbejderne til borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933

3.1. Straffelovskommissionens betænkning af 1912 foreskrev i § 11, stk. 1, 1. pkt., anvendelse af straffene "Dødsstraf, Strafarbejde, Arbejdsfængsel, simpelt Fængsel og Bøde". Det faste minimum for "Strafarbejde" var "ikke under 1 Aar", jf. lovudkastets § 13, stk. 1, 1. pkt. Det faste minimum for "Arbejdsfængsel" var, "hvor ikke andet er særlig bestemt, ...14 Dage", jf. § 17, stk. 1, 1. pkt., og det faste minimum for "simpelt Fængsel" var, "hvor ikke andet er særlig bestemt, ... 7 Dage", jf. § 21, stk. 1, 1. pkt. Om baggrunden for det foreslåede minimum for "Strafarbejde" anførtes, jf. s. 24:

"Strafartens Minimum er sat til 1 Aar i Overensstemmelse med de Anskuelser, der almindelig raade indenfor Fængselsvidenskaben, og som gaa ud paa, at intet varigt Resultat vil kunne opnaas, hvis Fængselsmyndighederne ikke i det mindste have et Aar til Raadighed til Paavirkning og Behandling af Personer, overfor hvem den strengeste Art af Frihedsstraf skal bringes til Anvendelse."

Om det foreslåede minimum for henholdsvis "Arbejdsfængsel" og "simpelt Fængsel" nævntes, jf. s. 30-31:

"Ved Fastsættelsen af Minimum baade for Arbejdsfængsel og for simpelt Fængsel har man ønsket at komme bort fra de ganske kortvarige Frihedsstraffe, der efter Kommissionens Mening bør afløses af Bødestraf. Kun i enkelte særlige Tilfælde, og da af Hensyn til Lovovertrædernes særegne Beskaffenhed er man gaaet til kortere Tids Arbejdsfængsel, jfr. saaledes §§ 163, 164, 324 og 327 [visse handlinger begået i selvforskyldt beruselse, betleri mv.]."

3.2. I Torps betænkning af 1917 foresloges i § 31, stk. 1, en bestemmelse, hvorefter de almindelige straffe var "Arbejdsfængsel, simpelt Fængsel og Bøde". "Arbejdsfængsel" kunne efter § 32, stk. 1, 1. pkt., idømmes "ikke under 2 Maaneder", og "simpelt Fængsel" kunne, "hvor ikke andet [var] særligt bestemt", idømmes fra "21 Dage", jf. lovudkastets § 45, stk. 1, 1. pkt., sml. s. 71 f.

3.3. I Straffelovskommissionens betænkning af 1923 kunne der ikke opnås enighed om bestemmelsen om "Strafarbejde". Et flertal på 5 medlemmer foreslog i § 33 en bestemmelse, hvorefter de almindelige straffe var "Fængsel, Hæfte og Bøde". Et medlem foreslog, at strafarten "Strafarbejde" også kom til at indgå blandt de almindelige straffe og med et fast minimum på "ikke under 1 ... Aar" svarende til § 13, stk. 1, 1. pkt., i lovudkastet fra Straffelovskommissionen af 1912 (sml. § 34). Der var enighed om at foreslå det faste minimum for fængsel og hæfte fastsat til henholdsvis "1 Maaned" og "14 Dage". Bemærkningerne til disse bestemmelser indeholdt en udførlig redegørelse for Straffelovskommissionens overvejelser, sml. sp. 90 og 101 ff.:

"Om Frihedsstraffene bemærkes følgende:

Efter at den midl. Strfl. af 1. April 1905 indenfor Straffelovens Omraade har hjemlet almindelig Adgang til Anvendelse af Fængsel paa sædvanlig Fangekost i Stedet for Fængsel paa Vand og Brød og paabudt, at den førstnævnte Straf skal være forbundet med Arbejdstvang, er Forholdet i Retsanvendelsen blevet dette, at Vand- og Brødstraffen kun meget sjældent anvendes, og at den herskende Retstilstand, bortset fra Vand- og Brødstraffen og det endnu sjældnere anvendte Statsfængsel, gør Brug af følgende Frihedsstraffe:

- 1) Simpelt Fængsel fra 2 Dage til 2 Aar.
- 2) Fængsel paa sædvanlig Fangekost fra 2 Dage til 6 Maaneder.
- 3) Strafarbejde fra 8 Maaneder til Livstid.
- 4) Tvangsarbejde fra 2 Dage til 2 Aar ...

Med hensyn til Grænserne for Frihedsstraffenes Varighed er Kommissionen enig om, at de gældende Minimaltsatser, navnlig for den strengere Frihedsstraf, Fængsel, bør forhøjes. Den gældende Straffelov har et Minimum paa 2 Dage for alle Arter af Frihedsstraf, bortset fra Strafarbejde, men har til Gengæld for alle de hyppigst forekommende betydeligere Forbrydelser, navnlig de fleste Berigelsesforbrydelser, højere Minimaltsatser, der udelukker Anvendelsen af Straffarten legale Minimum, saaledes ved simpelt Tyveri og Bedrageri et Minimum paa 5 Dages Fængsel paa Vand og Brød eller efter den midl. Strfl. af 1. April 1905 normalt 20 Dages Fængsel paa sædvanlig Fangekost.

I Modsætning til dette System har Kommissionen foretrukket i vidt Omfang at ophæve de særlige Minimaltsatser for de enkelte Forbrydelser, men paa den anden Side forhøje Frihedsstraffenes legale Minima.

For Fængselsstraffens Vedkommende er Kommissionens Medlemmer med Undtagelse af *Torp* enedes om at sætte Minimum til 1 Maaned. Lavere bør Minimum ikke sættes, naar en med Arbejdstvang og pønitentiar Paavirkning forbunden Frihedsstraf skal være effektiv.

Paa den anden Side har Kommissionens Flertal ikke ment at burde foreslaa et højere Minimum. En højere Ansættelse skulde nærmest begrundes ved, at der til en varigere Paavirkning af den dømte ved de pædagogiske Midler, som staar til Raadighed under Straffuldbyrdelsen, nødvendigvis maatte udkræves længere Tid, hvortil kommer, at

Retsanvendelsen erfaringsmæssig har vist Tilbøjelighed til at idømme for kortvarige Straffe, navnlig overfor de yngre, begyndende Vaneforbrydere. De Minimalsetser, disse Betragtninger vilde føre til, maatte imidlertid være saa høje – vel mindst 4-6 Maaneder –, at man efter Flertallets Opfattelse vilde ramme mange Tilfælde med unødvendigt langvarige Straffe. – Vanskeligheden ved at ansætte det rette legale Minimum for Strafarten beror paa, at dette bliver begrænsende for Strafudmaalingen for *alle* Forbrydelser og *alle* Forbrydere uden Hensyn til Forbrydelseernes Afskygning og Forbryderens Karakter. Der maa derfor regnes med Idømmelse af Fængselsstraf i mange Tilfælde, hvor pönitentiær Paavirkning i længere Tid ikke er paakrævet. Og i hvor høj Grad en saa betydelig Forhøjelse af Minimum som f. Eks. til 4-6 Maaneder vilde støde an mod den almindelige Retsopfattelse her i Landet, fremgaar noksom af den Omstændighed, at det saa at sige eenstemmigt fremhæves som en af de mest paatrængende Reformer af den gældende Straffelov, at det fastsatte Minimum af Strafarbejde i 8 Maaneder (der normalt udstaas i 6 Maaneder) for 3die Gang begaaet Tyveri ophæves som for højt. – Af de i T. U. Mot. S. 66-67 anbefalede Midler, der skulde gøre det muligt at undvære de korte Frihedsstraffe, kommer Anvendelse af Bødestraf ikke i Betragtning her. Henvisningen til en mere udstrakt Anvendelse af betinget Dom er vel af Betydning, men har ikke overvundet Flertallets Betæneligheder ved at foreslaa et højere Minimum end 1 Maaned. Opmærksomheden maa i denne Forbindelse henledes paa, at nærværende Udkast ved Bestemmelsen om Ungdomsfængsel af mindst 1 Aars Varighed overfor de begyndende Forbrydere og Hensættelse i Arbejdshus overfor Betlere har anvist Midler til at komme bort fra de korte Frihedsstraffe i de Tilfælde, hvor deres Anvendelse maa anses for mest forfejlet.

Med Hensyn til Ansættelsen af Minimum for *Hæfte* gør der sig væsentlig andre Betragtninger gældende, idet denne Strafart ikke er forbunden med den Arbejdstvang og den varigere pönitentiære Paavirkning, som karakteriserer Fængselsstraffen, ligesom de Lovovertrædelser, for hvilke Straffen hjemles, og de Lovovertrædere, paa hvilke den kommer til Anvendelse, gennemgaaende er af en ganske anden Type end ved Fængselsstraffen. Der er da ejheller for Hæftestrafens Vedkommende den Enighed om Nødvendigheden af et højere Minimum, som har været fremtrædende i Diskussionen om den strengere Frihedsstraf. Af fremmede Udkast har saaledes det sidste tyske Udkast af 1919 ligesom tysk Vorentwurf af 1909 et Minimum paa 1 Dag, tysk Gegenentwurf af 1911 3 Dage, det schweiziske Udkast af 1918 1 Dag, medens paa den anden Side Thyrens svenske Udkast 1916 for Hæftestrafen har samme Minimum som for Fængselsstraffen, nemlig 3 Maaneder.

Efter Kommissionens Flertals Formening tør der ikke regnes med, at en mere udstrakt Anvendelse af Bødestrafen, selv med indgribende Reformer af denne, helt vil kunne overflødiggøre de korte Hæftestrafte, dels fordi adskillige mindre betydelige Lovovertrædelser efter deres Beskaffenhed ikke egner sig til Afgørelse ved Bøde, dels fordi Bødestraf paa Grund af Gerningsmandens personlige Forhold ikke lader sig anvende, f. Eks. overfor Betlere og Fallenter. Man er vel enig om, at det nuværende Minimum paa 2 Dage bør forhøjes, for at Straffen kan faa den fornødne Effektivitet, men paa den anden Side er der ikke Grund til at antage, at Hæftestraf af endog ret kort Varighed skulde være formaalsløs eller endog mere skadelig for den domfældte end tilsvarende Straffe af længere Varighed. Den Betragtning gør sig derfor her i langt stærkere Grad gældende end ved Fængselsstraffen, at Loven ikke ved at ansætte Minimum for højt bør tvinge

Domstolene til i mange Tilfælde at anvende Hæftestraffe af længere Varighed end af generalpræventive og specialpræventive Grunde nødvendigt. Flertallet har herefter foreslaaet Hæftestraffens Minimum sat til 14 Dage, idet dog indenfor Flertallet *Krabbe* mener, at man ikke bør gaa højere end til 7 Dage, saaledes som ogsaa foreslaaet i K. U. 1912, hvorved bemærkes, at Satsen paa 8, 10 og 12 Dage jævnlig anvendes i Praksis, medens lavere Satsen end 1 Uge kun sjældent forekommer og utvivlsomt kan undværes.

De anførte Grænser for Fængsel og Hæfte gælder dog kun, naar de paagældende Straffe anvendes som principal Straf. Hvor Frihedsstraffe anvendes som Forvandlingsstraf for Bøder, vil Minimum for Hæfte og Fængsel være 2 Dage (§ 57).

Et Mindretal (*Torp*) nærer fremdeles store Betænkeligheder ved at sætte Minimum for Frihedsstraf saa lavt som her foreslaaet og skal herved henlede Opmærksomheden paa, at norsk Straffelov sætter Minimum til 21 Dage; men Mindretallet har, da det ikke har fundet fornøden Tilslutning indenfor Kommissionen, ikke ment paa dette Punkt med nogen Nytte at kunne stille Ændringsforslag.”

3.4. Forslag til Almindelig borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1924-25 indeholdt i § 35, stk. 1, en bestemmelse, hvorefter de almindelige straffe var ”Tugthus, Fængsel, Hæfte og Bøde”. Det faste minimum for ”Tugthus” var efter § 36, 1. pkt., ”4 ... Aar”, og det faste minimum for ”Fængsel” var ”14 Dage”, jf. § 38, 1. pkt. Hertil føjedes i § 51, stk. 1, 1. pkt., en bestemmelse om hæftestraffens faste minimum. Det bestemtes heri, at ”Hæfte ... , hvor ikke andet er bestemt, [idømmes] fra 7 Dage”. I lovforslagets bemærkninger var anført en række betragtninger om fastsættelsen af frihedsstraffens minimum. Det fremgik herom bl.a., jf. Rigsdagstidende 1924-25, tillæg A, sp. 3295:

”Med hensyn til Grænserne for *Frihedsstraffenes Varighed* bemærkes følgende: Kommissionsflertallets Forslag (§ 34, jfr. Mot. Sp. 101-03 og 111) gaar ud paa, at Fængsel idømmes ... ikke under 1 Maaned ... , medens Mindretallet foreslaar, at Strafarbejde skal kunne idømmes ... paa Tid ikke under 1 ... Aar (§ 34), og Fængsel paa Tid ikke under 1 Maaned ... (§ 43 A). Hæfte foreslaas af Kommissionens Flertal idømt fra 14 Dage... (U. § 48).

Efter Lovforslagets § 36 kan *Tugthus* idømmes ... paa Tid ikke under 4 ... Aar ...

Fængsel kan ifølge § 38 idømmes fra 14 Dage ... Naar man saaledes i Overensstemmelse med den første Kommissions Udkast (§ 17) foreslaar Minimum for denne Straffart nedsat fra 1 Maaned til 14 Dage, skyldes det, at Erfaringen under den nu gældende Ordning har vist, at der er Trang til korte Frihedsstraffe ogsaa af strengere Art. Den Indvending, at Minimum ikke bør sættes for lavt, naar en med Arbejdstvang og pønitentier Paavirkning forbunden Frihedsstraf skal være effektiv, gør sig omtrent i samme Grad gældende overfor et Minimum af 1 Maaned som overfor det her foreslaaede, og kan ikke betragtes som afgørende overfor det praktiske Retslivs Krav...

Hæfte kan ifølge § 51 (jfr. U. § 48 og Mot. Sp. 103-04) idømmes fra 7 Dage ..., hvilke Tidsgrænser stemmer med den første Straffelovskommissions Udkast (§ 21) ...”

I Forslag til Borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1927-28 var de almindelige straffe indskrænket til "Fængsel, Hæfte og Bøde", jf. § 34. Efter § 35, stk. 1, kunne "Fængsel" idømmes i "ikke under 1 Maaned", og "Hæfte" kunne, "hvor ikke andet er bestemt, [idømmes] fra 7 Dage", jf. § 47, stk. 1, 1. pkt., og Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5348:

"b) *Grænserne for Frihedsstraffenes Varighed* foreslaas sat paa samme Maade som i Kommissionsudkastet, dog at Minimum for Hæftestraffen ligesom i F. 1924 foreslaas nedsat fra 14 til 7 Dage ..."

Forslag til Borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1929-30 videreførte med en enkelt redaktionel ændring det tidligere lovforslags bestemmelser om strafarterne og deres faste minima, jf. §§ 32, 35 og 44, stk. 1, 1. pkt. I § 35 var det præciseret, at fængselsstraffens faste minimum var "ikke under 30 Dage".

4. Straffelovrådets betænkning 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

4.1. Spørgsmålet om fængselsstraffens faste minimum var genstand for udførlig drøftelse i Straffelovrådet ved afgivelsen af betænkningen om strafferammer og prøveløsladelse. Som det fremgår af pkt. 2.1 ovenfor, skal rådets overvejelser ses i lyset af, at rådet ved samme lejlighed foreslog hæftestraffen afskaffet og i den forbindelse tog stilling til spørgsmålet om tilpasning af fængselsstraffens hidtidige faste minimum på 30 dage, sml. s. 70 f.:

"... ser straffelovrådet ingen betænkeligheder ved at fastsætte fængselsstraffens faste minimum til 7 dage. Et minimum på 14 dage ville være for højt med henblik på de områder, hvor overtrædelser af straffeloven, færdselsloven og andre særlove nu medfører hæftestraffe på mindre end 14 dage. Men et minimum på 7 dage er også ubetænkeligt med hensyn til de lovovertrædelser, for hvilke der i dag kun er hjemmel til at anvende fængselsstraf, altså en straf af mindst 30 dages varighed.

Også efter en nedsættelse af denne grænse til 7 dage vil det bero på domstolenes afgørelser, i hvilket omfang de lave udmålingssatser skal anvendes i praksis. For hæftestraffens vedkommende har man kunnet arbejde under en regel om 7 dages minimum uden af den grund at føle sig tvunget til en udstrakt anvendelse af straffe omkring denne grænse. Når en 7 dages grænse fremtidig kommer til at gælde også for fængselsstraffens hidtidige område, vil det være domstolenes bedømmelse af lovovertrædelsernes grovhed og andre forhold, der bestemmer, hvorledes de forskellige trin under 30 dage skal anvendes. Der forekommer sikkert allerede nu tilfælde, hvor domstolene gerne ville udmåle lavere straf af fængsel end 30 dage, men ikke har hjemmel til at vælge hæfte i stedet. Hvor hæfte ikke er medtaget i strafferammen, kan denne straf kun idømmes, såfremt en strafnedsættelsesgrund finder anvendelse. Af nogen praktisk betydning er straffelovens § 91, stk. 2 [nu § 91], der giver en almindelig adgang til at idømme bøde eller hæfte i stedet for fængsel over for personer, der ikke er fyldt 21 år.

På baggrund af allerede kendte tendenser til at reducere straffniveauet kan det ikke udelukkes, at en nedsættelse af fængselsstraffens minimum vil bane vejen for visse straffelempelser, navnlig på straffniveauet indtil 2-3 måneder. Straffelovrådet ser ingen grund til at søge en sådan tendens imødegået, men finder det rigtigst, at udviklingen – ligesom når det gælder strafreduktioner på højere trin af skalaen og valget mellem betinget og ubetinget dom – kommer til at bero på, hvad domstolene finder hensigtsmæssigt og forsvarligt.

Det er i straffelovrådet blevet drøftet, om det faste minimum for fængsel burde fastsættes til 5 eller 6 dage i stedet for til 7 dage. Efter det for rådet oplyste kan det ikke antages, at der ville være særlige administrative vanskeligheder forbundet med fuldbyrdelsen af så korte straffe som 5 eller 6 dages fængsel. Endnu kortere straffetider kendes med hensyn til forvandlingsstraf for bøder. Straffelovrådets overvejelser har imidlertid ført til den konklusion, at det faste minimum som foran nævnt bør være 7 dage. Man har herved bl.a. taget i betragtning, at rejsedage til og fra et fængsel regnes som en del af afsoningstiden ...”

5. Fremmed ret

5.1. Norge

5.1.1. I Norge er fængselsstraffens faste minimum 14 dage, jf. norsk straffelovs § 17, stk. 1, litra a. Hertil føjes i § 22 en bestemmelse om hefte, der kan idømmes fra 14 dage. Sidstnævnte bestemmelse har ikke længere praktisk betydning, sml. Anders Bratholm og Magnus Matningsdal: Straffeloven, Kommentartutgave, Første Del. Almindelige Bestemmelser, 1991, (Kommentaren til den norske straffelov) s. 56. Hæftestraffen er flere gange foreslået ophævet af Straffelovkommissjonen, sml. NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omformning (delutredning I) s. 184, NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser (delutredning V) s. 133 og NOU 2002: 4 Ny straffelov s. 151. Om fængselsstraffens faste minimum anføres i Kommentaren til den norske straffelov bl.a., jf. s. 53-54:

”Inntil lovendringen av 12. april 1985 var den alminnelige minstestrafen 21 dager fengsel. Allerede ved straffelovens tilblivelse var dette en høy minstestraf. Straffelovkommissjonen begrunnet dette med innføringen av den betingede fengselsstraff ”hvis Hensigt bl.a. netop er at overflødiggjøre de ganske korte Fængselsstraffe”...

Ved lovendringen av 12. april 1985 ble den alminnelige minstestrafen satt til 14 dager fengsel, samtidig som det ble gjort unntak for overtredelse av vtrl. § 22 første og annet ledd (promillekjøring og etterfølgende alkoholnyttelse) hvor minstestrafen på 21 dager fengsel ble oprettholdt ”når ikke særdeles formildende omstendigheter er tilstede”, jfr. vtrl. § 31 annet ledd ...

Denne særlige minstestrafen ved promillekjøring o.l. ble utsatt for til dels sterk kritikk ... Ved lov av 24. juni 1988 nr. 66 ble vtrl. § 31 endret som ledd i et ønske om å nyanse straffutmålingen mer ved promillekjøring. I dag gjelder den alminnelige minstestrafen på 14 dager også ved promillekjøring. Fængselsstraffen kumuleres som regel med en ubetinget bot ...”

Som det fremgår, byggede forslaget om en nedsættelse af det faste minimum fra 21 til 14 dage på indstilling fra Straffelovkommissjonen, sml. NOU 1983: 57 s. 237-38:

”... Derimot er det grunn til å vurdere å senke lovens vanlige minimum på 21 dager.

Dette spørsmålet ble reist bl a av B r a t h o l m i Lov og Rett 1967 s 193 (s 213-14). Senere er det tatt opp bl a i Kriminalmeldingen, som antyder at minstetiden bør senkes til 7 dager (s 111-112). Justiskomiteen mente at spørsmålet burde bli utredet av Straffelovkommissjonen, se Innstilling om kriminalpolitikken s 37.

Det vanlige minimum for fengsel er i dag 30 dager i D a n m a r k og på I s l a n d, 14 dager i F i n l a n d og S v e r i g e (i Sverige nedsatt fra 1 måned i 1981). Danmark har dessuten 7 dager som minimum for hefte. På Island kan heftestraft ilegges helt ned til 5 dager.

Det vil være i samsvar med de rådende tendenser i de andre nordiske land å senke lovens vanlige minimum for fængselsstraff også her i landet. En arbeidsgruppe under det finske Strafflagsprosjektet har foreslått at fengsel bør kunne idømmes ned til 6 dager. I sammenheng med en ventet avskaffelse av heftestrafen i Danmark vil minstetiden for fængselsstraff trolig bli foreslått redusert til 5-7 dager. Disse spørsmålene er grundig behandlet av Den nordiske strafferettskomite, som om kort tid vil offentliggjøre en utredning om straffutmåling. Det er enighet i komiteen om at det generelle minimum iallfall bør kunne gå ned til 14 dager ...

Et hovedargument for å senke det alminnelige minimum for fængselsstraff er et generelt ønske om å redusere bruken av fengsel. Men det har også betydning at mindre bruk av fengsel vil spare samfunnet for utgifter til fengselshold og medvirke til at ventelistene ved fengslene blir skåret ned. En reduksjon av minimum vil også gjøre det mulig å nyanse straffutmålingen bedre. Ikke minst i promillesaker kan det være behov for det ... Men også ved visse andre, mindre grove lovbrudd vil en senkning av det alminnelige minimum kunne føre til kortere fængselsstraffer. Som fremholdt av Den nordiske strafferettskomite, vil dette igjen kunne trekke lengden av straffene for de grovere lovbrudd nedover, slik at straffenivået kan bli senket uten at prinsippet om forholdsmessighet mellom forgåelse og straff blir oppgitt.

Et argument m o t å redusere minimumsstraffen er at fængselsstraffens allmennpreventive virkning vil kunne bli svekket. Men som Den nordiske strafferettskomite mener Straffelovkommissjonen at det – innenfor visse grenser – trolig er straffens art mer enn dens lengde som er avgjørende for allmennprevensjonen.

En annen innvending er at en for lav minstetid kan gjøre det fristende å ilegge en kort ubetinget fengselsstraff istedenfor bot eller betinget dom. Men dersom minstetiden ikke blir lavere enn 14 dager, er faren for en slik utvikling neppe stor.

Straffelovkommisjonen er etter dette stemt for at lovens vanlige minimum blir senket til iallfall 14 dager. Kommisjonen er i tvil om minstetiden bør reduseres ytterligere, f eks til 6 eller 7 dager, som man muligens vil gå inn for i Danmark og Finland. Faren for at korte fengselsstraffer vil tre istedenfor bøter eller betingede dommer, vil da være vesentlig større enn om minstetiden er 14 dager. En for kort minstetid kan også svekke det alvor som bør stå av fengselsstraffen, særlig hvis straffen utholdes i åpne leire.

Det er vanskelig å finne sikre holdepunkter for hvor lavt det alminnelige minimum for fengselsstraff bør være. Hvis det ikke er mulig å oppnå nordisk enighet om en lavere grense, bør vi her i landet trolig gå inn for å senke minstestraften til 14 dager. Siden det vil gå atskillig tid før Straffelovkommisjonens endelige forslag til ny straffelov kan foreligge, tilrår kommisjonen at en reduksjon av minstestraften blir gjennomført på et langt tidligere tidspunkt.”

5.1.2. NOU 1992: 23 Ny Straffelov – alminnelige bestemmelser (delutredning V) foreslog ingen ændring af det faste minimum, sml. betænkningen, s. 281, jf. 142. Betænkning NOU 2002: 4 Ny straffelov er på linie hermed, sml. s. 149-50 og 477 med lovudkastets § 6-1. Fastsetting av fengselsstraff sammenholdt med s. 234.

5.2. Sverige

5.2.1. I Sverige findes heller ikke længere straf svarende til den tidligere her i landet gældende straf af hæfte. I 1981 blev fængselsstraffens faste minimum nedsat fra 1 måned til 14 dage, hvilket stadig er gældende, jf. BrB 26 kap. Om fængelse 1 §, 2. pkt. Sml. også Ulf Berg m.fl.: Brottsbalken, En kommentar, Kap. 25-38, Följdförfattningar, 2001, (Kommentaren til den svenske straffelov) s. 26:6 ff. I sin betænkning fra 1986 foreslog Fängelsestraffkommittén fængselsstraffens faste minimum forhøjet til 30 dage. Om baggrunden for dette forslag fremgår af betænkningen bl.a., jf. SOU 1986: 14, Påföljd för brott, Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm s. 158 ff.:

”Före BrB:s införande år 1965 fanns två tidsbestämda frihetsstraff, fängelse och straffarbete. Om fängelse gällde att det inte fick ådömas på kortare tid än en månad. För straffarbete var minimitiden två månader. När dessa båda straffarter i BrB slogs samman till ett enhetligt tidsbestämt frihetsstraff, fängelse, sattes minimitiden till en månad.

Diskussionen om de korta frihetsstraffen har pågått av och till under hela 1900-talet. Olika uppfattningar och synpunkter har gjort sig gällande. Så förordade t. ex. professorn Johan C. W. Thyrén i Principerna för en strafflagreform (Lund 1910) att allmänna straffminimum sattes högt och till minst tre månader. Diskussionen om minimitiden fick ny fart genom BRÅ-rapporten Nytt straffsystem. I denna föreslogs att minimitiden skul-

le sänkas. Den nedre gränsen borde sättas vid vad som av administrativa skäl är möjligt att verkställa, dvs. ungefär en vecka.

I vårt första delbetänkande, (SOU 1980:1) 14 dagars fängelse, tog vi upp frågan om allmänna fängelseminimum. Vi föreslog där att minimitiden skulle sänkas till 14 dagar. Vi anförde ett flertal skäl för att en sänkning från den då gällande minimitiden på en månad borde genomföras. Bl. a. uttalade vi att en sådan sänkning inte behövde försvaga frihetsstraffets allmänpreventiva funktioner och att den rådande uppfattningen att frihetsstraffen utgör samhällets yttersta reaktion mot brott enligt vår uppfattning inte torde urholkas genom att straffminimum sänktes.

Vårt förslag godtogs av riksdagen (prop. 1980/81:44, JuU 1980/81:32) och minimitiden för fängelsestraffet sänktes fr. o. m. den 1. juli 1981 till 14 dagar.

Frågan om minimitiden för fängelse bröts således ut ur vårt övriga utredningsuppdrag. Detta skedde i enlighet med direktiven. När vi föreslog att allmänna fängelseminimum skulle sänkas till 14 dagar hade vi inte tagit ställning till någon av de andra delar av uppdraget som kan inverka på frågan om allmänna fängelseminimum, t. ex. bötestraffets användningsområde och frågan om minimitiden för villkorlig frigivning. Vi var emellertid medvetna om att frågan om minimitiden för fängelsestraffet kunde komma i ett annat läge under vårt fortsatta arbete. Vi gjorde därför följande uttalande (SOU 1980:1 s. 42 f).

Utformningen av reglerna om villkorlig frigivning kan få betydelse för minimitiden för fängelsestraffet. Om institutet villkorlig frigivning helt avskaffas innebär det inga problem för minimitiden vare sig den bibehålls oförändrad, eller, såsom vi nu föreslagit, sänks till 14 dagar. Om däremot villkorlig frigivning behålls men till sitt innehåll förändras så att minimitiden för erhållande av sådan helt avskaffas, eventuellt kombinerat med en obligatorisk halvtidsfrigivning, får detta vissa konsekvenser. Villkorlig frigivning från ett 14-dagarsstraff skulle då ske efter tio respektive sju dagar. Detta skulle innebära faktiska verkställighetstider under eller på gränsen till vad som enligt vad tidigare sagts kan godtas. Om minimitiden för att erhålla villkorlig frigivning skulle sänkas till en månad med en obligatorisk halvtidsfrigivning skulle det medföra att verkställighetstiden för ett en månadsstraff skulle sammanfalla med det föreslagna allmänna straffminimum. Eller uttryckt på annat sätt. Med ett oförändrat straffminimum av en månad och ett avskaffande av minimitiden för villkorlig frigivning uppnås i princip samma resultat som det ett till 14 dagar sänkt straffminimum ger. Den faktiska verkställighetstiden blir vid halvtidsfrigivning endast 15 dagar (vid två tredjedelsfrigivning 20 dagar) ...

Som framgått på flera ställen tidigare vill vi genomföra en försiktig sänkning av nivån på straffen. Detta är en viktig anledning till att vi föreslår en utvidgad användning av bötesstraffet. För att uppnå denna ökade användning av böter föreslår vi att möjligheter-na att döma till höga bötesstraff skall öka ...

En utvidgad användning av bötesstraffet inkräktar naturligtvis på användningen av övriga påföljder. Vår tanke är att höga böter skall ersätta andra påföljder vid ett ganska stort antal brott som f. n. straffmättningsmässigt hamnar på nivån fängelse en månad och kortare tid ... Vi är medvetna om att en mycket stor andel av de fall som straffmät-

ningsmässigt hamnar på den lägsta fängelsenivån f. n. föranleder villkorlig dom, ofta förenad med böter. Men vår avsikt är också att i vissa fall åstadkomma en övergång från fängelse till höga böter. Härigenom kommer utrymmet för de allra kortaste fängelsestraffen, dvs. de som är på kortare tid än en månad, att minska betydligt. Detta talar för att höja minimitiden för fängelse.

Ett annat skäl som talar i denna riktning har att göra med relationen mellan de olika straffrättsliga påföljderna. Frågan på vilken nivå allmänna fängelseminimum bör ligga kan nämligen inte ses isolerad för sig. Det är nödvändigt att sätta in fängelsestraffet på dess plats i straffsystemet och jämföra det med övriga påföljder ...

När möjlighet införs att utdöma så höga bötesstraff som vårt förslag innebär finns det således skäl att diskutera om ett fängelsestraff på 14 dagar allmänt sett framstår som svårare än ett mycket högt bötesstraff ... Enligt vår bedömning torde det finnas en klar risk att så höga bötesstraff [som närmere beskrevet i betänkningen anf. st.] kommer att framstå som strängare än fängelse i 14 dagar. Detta är ytterligare ett skäl som talar för att höja minimitiden för fängelse.

Sammanfattningsvis anser vi att övervägande skäl talar för att allmänna fängelseminimum bör höjas till en månad. Detta innebär i praktiken, med hänsyn till att vi föreslår att villkorlig frigivning skall ske även från fängelsestraff på en månad och att villkorlig frigivning skall vara obligatorisk när två tredjedelar av straffet avtjänats ... att den kortaste tiden i anstalt kommer att bli 20 dagar, dvs. en ökning med sex dagar.

En följd av höjningen av allmänna fängelseminimum till en månad blir att även minimitiden för fängelse i kombination med skyddstillsyn ... höjs till en månad. Vår avsikt är att även här höga böter skall kunna ersätta fängelsestraff på kortare tid än en månad.

Lägsta förvandlingsstraff för böter är fängelse i 14 dagar. Denna gräns har vi inte funnit skäl att ändra.”

5.2.2. Som det fremgår, havde forslaget om at forhøje fængselsstraffens faste minimum til 30 dage sammenhæng med et forslag om obligatorisk prøveløsladelse efter to trediedele af straffetiden. Prøveløsladelse fra en straf af 30 dages fængsel ville reducere den faktiske mindstetid for udståelse af fængselsstraf til 20 dage.

5.3. Finland

5.3.1. I finsk ret gælder et minimum på 14 dage, jf. straffelovens (strafflag) 2 kap. Om straffen 2 §. Straffe på under 1 måned forekommer sjældent. Der har i Finland været overvejelser om at sænke minimum til under 14 dage. Justitieministeriet har herom over for Straffelovrådet oplyst følgende:

”Beträffande straffminimum konstaterades i Straffrättskommitténs Betänkande (1976:72, s. 51-52) följande:

”Enbart risken att hamna i fängelse utgör som sådant det väsentligaste innehållet i det hot frihetsstraffet innebär för de flesta. Domen och avbrottet i den normala livsrytmen, som förorsakas av intagning på anstalt, samt alla följevärningar är en händelsekedja, som med fog är fruktad. Smärre skillnader i straffens längd är i jämförelse därmed av mindre betydelse. Vid dessa skillnader fäster främst de personer särskild uppmärksamhet som känner intresse för straffdomars proportionalitet, utöver dem som arbetar inom det straffrättsliga systemet särskilt personer som avtjänar straff och beräknande brottslingar som kalkylerar med straffhotet.

En avkortning av de ovillkorliga frihetsstraffens genomsnittliga längd torde således inte utgöra ett hot mot allmänpreventionen, såvida avkortningen sker gradvis. Utdömmande av korta ovillkorliga frihetsstraff såsom ännu kortare än för närvarande borde enligt kommitténs åsikt främjas genom specialåtgärder, bl.a. genom sänkning av fängelsestraffets minimilängd. Kommittén föreslår, att fängelsestraffets minimum sänks till exempelvis sex dygn. Samtidigt kunde man övergå till att mäta högst tre månader långa straff i dygn.”

Straffrättskommitténs förslag om sänkning av fängelsestraffets minimilängd ledde inte till några lagändringar – straffminimum är fortfarande 14 dygn. Beträffande Straffrättskommitténs förslag om straffmätning kan hänvisas till regeringens proposition med de första förslagen till ändringar i strafflagen och vissa andra lagar i syfte att genomföra en totalrevidering av strafflagstiftningen (RP 66/1988, s. 22):

”Minimifängelsestraffet är enligt strafflagen 14 dygn. Trots det ådöms hos oss i praktiken ganska sällan en månads straff och praktiskt taget aldrig kortare straff. År 1985 ådömdes endast 99 fängelsestraff som var kortare än en månad (av dessa 26 ovillkorligt och 73 villkorligt). De korta strafftider som lagstiftningen möjliggör används nästan aldrig trots att det med tanke på fängelsets avskräckande verkan som känt är egalt hur många dagar eller veckor straffet räcker. Den kriminologiska forskningen har påvisat att straffets allmänpreventiva verkan inte ensidigt korrelerar med strafftidens längd. Redan möjligheten att bli satt i fängelse har en avsevärd preventiv verkan. Inte heller anses längre fängelsets ”förbättrande” verkan kräva en viss minimitid i fängelse. Tvärtom vet man att fängelsestraffen nästan alltid försämrar de bestraffades framtida anpassningsmöjligheter. Verkställigheten av fängelsestraff bliver dessutom dyr för samhället. Under den första hälften av år 1987 beräknades en fängelsedag kosta 322 mark.

Det är därför ändamålsenligt att inskränka användningen av fängelsestraff till ett minimum. Samtidigt borde domstolsförfarandet utvecklas så att domstolarna också vid mätningen av kortare fängelsestraff får friare händer att tillämpa nya alternativ för bestraffning av de vanligaste brotten.

Det är förenligt med de ovan relaterade kriminalpolitiska målsättningarna att eftersträva ett system där kortvariga straff oftare än för tillfället anges i dagar i stället för månader.”

Strafflagen har i enlighet med förslaget ändrats så att fängelsestraff på viss tid som är kortare än tre månader alltid döms i fulla dagar. Detta gäller såväl enhetsstraff som sammanlagda straff.”

5.4. Island

5.4.1. Efter den islandske straffelovs § 34, stk. 1, er fængselsstraffens faste minimum 30 dage. 30 dage har været fængselsstraffens faste minimum fra 1940, hvor den nugældende straffelov nr. 19 af 12. februar 1940 blev vedtaget. Ifølge straffeloven fra 1940 var frihedsstraffen enten hæfte eller fængsel. Hæftestraffens faste minimum var 5 dage. Det faste maksimum for denne strafart var 2 år. Med lov nr. 82 fra 1998 blev hæftestraffen afskaffet. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår, at der med hæftestraffens afskaffelse ikke tilsigtedes ændring af fængselsstraffens faste minimum. Det fremgår også, at der i praksis normalt ikke er idømt hæfte i mindre end 30 dage. Det anføres i den forbindelse, at der ikke bør anvendes fængselsstraf på under 30 dage. Der er ingen aktuelle overvejelser om ændring af den bestående retstilstand på dette område.

5.5. Holland

5.5.1. Efter artikel 10, stk. 2, i den hollandske straffelov (Wetboek van Strafrecht) er frihedsstraffens faste minimum en dag. Reglerne på dette område er ikke blevet ændret siden 1881. Den nævnte bestemmelse trådte i kraft den 1. september 1886 samtidig med, at den nuværende straffelov trådte i kraft. Baggrunden for ændringen var, at man ville have et fælles minimum for alle forbrydelser, idet man samtidig ønskede at afskaffe de hidtil gældende særlige mindstestrafte. Som led i ændringen afskaffedes også en række strafnedsættelsesregler, idet det var lovgivningsmagtens hensigt at give udtryk for, at lovgivningsmagten alene fastsætter en maksimumstraf for hvert strafbart forhold, og at strafudmålingen overlades til domstolene. Appelretternes og Højesterets kontrol af strafudmålingen finder sted gennem de udførlige forpligtelser til at begrunde afgørelserne, som påhviler domstolene ifølge straffeprocessloven. Bestemmelsen i artikel 10, stk. 2, skal sammenholdes med artikel 9 a, der åbner mulighed for helt at undlade at idømme straf. Det skal endvidere have for øje, at der efter hollandsk ret ikke er obligatoriske frihedsstraffe. Heraf følger, at drab i princippet kan straffes med bøde. I praksis idømmes ikke fængselsstraf under 14 dage. Kortere frihedsstraf forekommer ved fastsættelse af forvandlingsstraf (hæfte) for bøder.

5.6. Tyskland

5.6.1. Efter tysk straffelovs § 38, stk. 2, er minimumfrihedsstraffen en måned. Den nedre grænse for frihedsstraf blev senest ændret ved lov af 4. juli 1969 (Bundesgesetzblatt, BGBl., 1969 I, 717), der trådte i kraft den 1. januar 1975. Forinden var minimumfrihedsstraffen én dag. De såkaldte korte frihedsstraffe, dvs. straffe på mindre end seks måneder, havde i Tyskland længe været kriminalpoli-

tisk omstridt. Under forarbejderne til strafferetsreformen fra 1960'erne og 1970'erne var der til dels blevet krævet en generel afskaffelse af dem, da fuldbyrdelse af frihedsstraffe på under seks måneder ikke gav tilstrækkelig tid til en vellykket resocialisering. Lovgivningsmagten har kun fulgt dette ved at have udelukket den "helt korte" frihedsstraf og hævet minimumsstraffen fra en dag til en måned. I forarbejderne til den 2. strafferetsreform (Bundestags-Drucksache, 5. Wahlperiode, V/4094, S. 5 f.) anføres om begrundelsen:

"Korte frihedsstraffe anses inden for kriminalpolitikken i vidt omfang for at være uegnede til kriminalitetsbekæmpelse. På grundlag af fængselsvæsenets erfaringer er man af den opfattelse, at en frihedsstraf på under seks måneder ikke er tilstrækkelig til at opnå en opdragelseeffekt. Derimod kan opholdet i et fængsel have skadelig virkning, når den dømte i et fængsel, som er overbebyrdet med afsoning af mange korte frihedsstraffe, udsættes for risikoen for kriminel påvirkning. Der var ikke noget flertal for en [...] fuldstændig afskaffelse af korte frihedsstraffe på mindre end seks måneder. Efter den overvejende [...] repræsenterede opfattelse skal der kunne idømmes korte frihedsstraffe i undtagelsestilfælde, fordi der ikke er andre strafferetlige sanktioner med tilsvarende virkning til rådighed. Bøde er ikke nogen tilstrækkelig erstatning for en kort frihedsstraf. [...] Udvalgsmedlemmerne fandt det i denne forbindelse især af betydning, at den internationale praksis tenderer henimod en gradvis indskrænket brug og ikke en fuldstændig afskaffelse af korte frihedsstraffe. Ingen udenlandsk stat bortset fra Rusland har hidtil givet helt afkald på korte frihedsstraffe; selv en så moderne indrettet straffelov som den svenske fra 1962 fastholder en nedre grænse på en måned. [...]"

Samtidig har den tyske lovgivningsmagt dog i praksis begrænset anvendelsen af korte frihedsstraffe stærkt. Efter ultima-ratio-klausulen i den tyske straffelovs § 47 kan de kun idømmes i undtagelsestilfælde, sml. § 47:

"Frihedsstraf på mindre end seks måneder idømmer retten kun, når særlige omstændigheder, som er begrundet i handlingen eller gerningsmandens personlighed, gør idømmelse af frihedsstraf påkrævet til påvirkning af gerningsmanden eller til forsvar for retsordenen.

Stk. 2. Hjemler loven ingen bøde og kommer frihedsstraf på seks måneder eller derover ikke i betragtning, idømmer retten en bøde, såfremt ikke idømmelse af frihedsstraf ifølge stk. 1 er påkrævet. Hjemler loven en forhøjet minimumfrihedsstraf, retter bødens mindstestørrelse sig i de i 1. punktum nævnte tilfælde efter den hjemlede minimumfrihedsstraf, idet tredive dagbøder svarer til en måneds frihedsstraf."

I det omfang, korte frihedsstraffe i undtagelsestilfælde overhovedet stadigvæk kan idømmes, skal det i tilfælde med gunstig gerningsmandsprøgnose ifølge den tyske straffelovs § 56, stk. 1, ske betinget:

"Frihedsstraf på højst et år idømmes betinget, når det kan forventes, at den dømte allerede vil opfatte domfældelsen som en advarsel og også uden påvirkning med straffuldbyrdelse vil afstå fra at begå flere strafbare handlinger. Derved skal især tages hensyn til

den dømtes personlighed, hans tidligere liv, omstændighederne ved hans handling, hans adfærd efter handlingen, hans livsomstændigheder og de virkninger, som den betingede dom må forventes at have på ham.”

5.6.2. Der foregår for tiden overvejelser om yderligere at reducere anvendelsen af de korte frihedsstraffe. Der foreligger flere aktuelle lovforslag til reform af det strafferetlige sanktionssystem. Heri foreslås det at udvide de ambulante sanktionsmuligheder for strafbare handlinger inden for mindre og middelsvær kriminalitet især for at undgå korte frihedsstraffe og forvandlingsstraffe for uinddrivelige bøder. Grundene til indskrænket brug af de korte frihedsstraffe er som hidtil skadevirkningerne af fængselsopholdet samt den tilstræbte aflastning af fængselsvæsenet. Trods den indskrænkende bestemmelse i den tyske straffelovs § 47 lå andelen af frihedsstraffe på mindre end seks måneder af det samlede antal idømte frihedsstraffe i de seneste år på knap 40 pct., idet ca. ¼ af de korte frihedsstraffe ikke var betingede (Statistisches Bundesamt, Fachserie 10, Reihe 3, Strafverfolgung 1997-1999, Wiesbaden 1999-2001, s. 48 f. tabel 3.1). En ændring af minimumfrihedsstraffen foreslås ikke fra nogen side.

5.7. Nordisk Strafferetskomité

5.7.1. Spørgsmålet om fængselsstraffens faste minimum har været genstand for udførlig drøftelse i Nordisk Strafferetskomité. Som det fremgår nedenfor, har der ikke kunnet opnås enighed om en fælles nordisk indstilling, sml. NU 1984: 2 Straffutmåling s. 29 ff.:

”Komitéen konstaterer at det ikke er noen nordisk rettsenhet når det gjelder fengselsstraffens allmenne minima. Minimum for fengselsstraff er 30 dager i Danmark og Island, 14 dager i Finland og Sverige (i Sverige nedsatt fra en måned i 1981), og 21 dager i Norge. I tillegg har man i Danmark og Island hæfte, som kan gå ned til 7 dager i Danmark, 5 dager i Island.

Det bemerkes at de bestemmelser i straffelovene som gir adgang til under visse omstendigheter å gå under den fastsatte minimumsstraff, ikke gir adgang til å gå under det generelle minimum for frihetsstraff.

Noen *forhøyelse* av de nåværende minima kan det etter komitéens oppfatning ikke være tale om.

Derimot er det grunn til å vurdere muligheten for en *reduksjon* av minima. I tilfelle hvor domstolene finner det riktig å idømme en kort fengselsstraff, kan minimumsstraffen føre til at fengselsstraffen blir lengre enn det domstolene ville ha utmålt om de stod fritt. I hvilken utstrekning dette er tilfelle, er noe usikkert. Det kan således nevnes at minstestraften i Finland har vært 14 dager helt siden man fikk straffeloven av 1889, men at straffer under en måned ytterst sjeldent forekommer i praksis.

For motorvognkjøring i påvirket tilstand (promillekjøring, rattfylleri) blir det i de fleste av landene hyppig idømt frihetsstraffer på eller ned mot minimum. Her synes det rimelig å tenke seg at en reduksjon av det generelle minimum vil slå ut i straffeutmålingen. Det kan likevel bemerkes at da man i Sverige med virkning fra 1. juli 1981 senket minimum fra en måned til 14 dager, uttalte Riksdagen at fengselsstraff på under en måned bare "i klara undantagsfall" burde forekomme ved promillekjøring. Siden omtrent to tredjedeler av idømte straffer på en måned i Sverige har vært for promillekjøring, vil et slikt direktiv i høy grad begrense den praktiske betydning av den foretatte lovendring. Det er nylig lagt frem et forslag om visse endringer på dette område (Promemoria Ds Ju 1983:6 Trafiknykterhetsbrotten).

Ved andre lovovertrедelser forekommer straffer på minimum eller helt ned mot det ikke like ofte; dette kan variere noe fra land til land. Det kan likevel være grunn til å tro at senkingen av det allmenne minimum også her vil ha en tendens til å trekke lengden av straffene nedover. Hvor langt ned det er mulig å gå for de relativt bagatellmessige lovbrudd, vil naturlig også påvirke straffutmålingen for de noe grovere. Et redusert minimum gir muligheter for å redusere straffen også for disse uten at hovedprinsippet om forholdsmessighet mellom lovovertrедelse og straff oppgis.

Komitéen er oppmerksom på at det kan være visse farer forbundet ved å senke minimumsstraffen, særlig hvis en går svært langt ned. Adgangen til å ilegge helt korte straffer kan gjøre det mer fristende for domstolene å slå til med en kort, ubetinget fengselsstraff istedenfor en bot eller en betinget fengselsstraff. En slik utvikling vil etter komitéens mening være uheldig.

Et annet argument som undertiden anføres mot å senke minimum, er at svært korte straffer kan skape administrative problemer for fengselsmyndighetene. Komitéen vil imidlertid her peke på at en i samtlige land har ordningen med subsidiær soning av fengselsstraff, og her kan det være tale om soning av noen få dager. En kjenner ikke til at dette har skapt nevneverdige administrative vansker. Videre skjer innsetting og løslating av varetektsfanger plutselig uten nevneverdig tid til administrasjon. Komitéen er derfor tilbøyelig til å mene at de administrative mothensyn ikke er særlig tungtveiende.

En tradisjonell innvending mot de korte frihetsstraffer har vært at de har frihetsstraffens skyggesider i retning av å stemple lovovertrедeren og gjøre ham fortrolig med et kriminelt miljø, samtidig som de er for korte til å gi fengselsoppholdet et positivt innhold. I Vest-Tyskland er det som utslag av denne tankegang i forbindelse med strafferettsreformene på 1970-tallet bestemt at frihetsstraffer under 6 måneder bare skal ilegges under særlige omstendigheter, og slike skal gjøres betinget hvis fullbyrdelsen av straffen betraktes som unødvendig for å hindre nye lovovertrедelser fra tiltalte ...

Hvis man skulle legge avgjørende vekt på denne argumentasjon mot korte frihetsstraffer, måtte man imidlertid gå betydelig høyere enn til de minstestrafte som man i dag har i de nordiske land. Dette kan ikke betraktes som aktuelt. Komitéen mener at tankegangen bygger på urealistiske forutsetninger med hensyn til hva man kan oppnå med et fengselsopphold. Det er lite som tyder på at et lengre fengselsopphold gir en gunstigere prognose enn et kortere. Atskillige undersøkelser tyder på at det motsatte er tilfellet. De

korte fengselsstraffer anvendes uten egentlige behandlingsmessige formål; de tar sikte på å være en følelig reaksjon som ligger i selve frihetsberøvelsen.

Et moment ved avveiningen er hvilken betydning en nedsettelse av minstetiden vil ha for den almenpreventive virkning av frihetsstraffen. Å si noe bestemt om dette er vanskelig; betydningen vil for øvrig avhenge av hvor meget den kortere minimumstid vil bli brukt i praksis. Innenfor nokså vide grenser antar komitéen at det er straffens art mer enn lengden som er avgjørende for den almenpreventive virkning. Om straffen i enkelttilfelle fastsettes til to eller tre uker eller en måned må antas å ha en meget begrenset betydning. Dette resonnement kan naturligvis ikke drives hvor langt som helst. Det er egnet til å svekke det alvor som bør stå av frihetsstraffen om den kan gå ned til noen få dager. I denne forbindelse vil også formene for avtjening av de korte frihetsstraffer være av betydning.

Som det fremgår av det foregående, er det vanskelig å finne avgjørende holdepunkter for fastsettelsen av et generelt minimum for fengselsstraffen. Komitéen er imidlertid blitt stående ved at det burde være mulig for samtlige land å gå ned til 14 dager uten overveiende uheldige sideeffekter. Det er delte meninger i komitéen om det er forsvarlig å gå til en ytterligere forkortelse. Dette spørsmål vil bli aktuelt i Danmark i forbindelse med en ventet avskaffelse av hæftestraffen, hvor minimum er 7 dager. Under drøftelsene i komitéen er det fra dansk side uttalt at det i forbindelse med afskaffelse av hæftestraffen mest sannsynlig vil bli foreslått et generelt minimum for fengsel som ikke ligger over 7 dager.

Under drøftingen av om det alminnelige minimum bør senkes, har komitéen også berørt spørsmålet om det vil kunne være en fordel om korte fengselsstraffer utmåles i dager. Praksis er her forskjellig i de ulike land. Danmark nytter dager for straffer under tre måneder, Norge for inntil 4 måneder. I Finland og Sverige er det vanlig å utmåle straffen i hele måneder, selv om det ikke er noe i veien for at straffen fastsettes f.eks. til en måned og 10 dager eller to måneder og 15 dager.

Ulempen med å utmåle straffen i måneder er at det blir nokså lange sprang. Straffen kan derfor bli høyere enn ønskelig, f.eks. i et tilfelle der domstolen finner lovbruddet grovere enn det som kvalifiserer til en måneds fengsel. Hvis det er tradisjon for å holde seg til måneder, er alternativet 2 måneder. Hvis en utmåler straffen i dager, kan en kanskje nøye seg med 40-50 dager for å markere grovheten. Straffutmåling i dager kan således gi muligheter for en viss reduksjon i bruken av fengsel.

Et mulig argument mot å gå over til dager er at straffutmålingen kan bli mindre enhetlig. Ved at det bare eksisterer nokså grove kategorier, er det lettere for domstolen å treffe den rette kategori enn hvis den kan velge mellom en rekke muligheter. Betydningen av dette skal ikke overvurderes. Selv om domstolen teoretisk sett kan velge et hvilket som helst antall dager, f.eks. 47 eller 53, viser det seg i praksis at det er et begrenset antall straffposisjoner som blir vanlige, f.eks. 40, 50, 60 eller 75 dager. En utmåling av korte frihetsstraffer i dager gir en mulighet til å foreta den gradering som domstolen finner ønskelig, uten at man kan se at dette er forbundet med noen vesentlig ulempe.

Komiteén mener derfor at det kan være grunn til i større grad å innføre straffutmåling i dager i de land som nå ikke gjør dette. På et eller annet stadium vil det imidlertid være nødvendig å gå over til måneder, og komiteén finner at dette stadium bør ligge omkring 3 eller 4 måneder.”

6. Straffelovrådets overvejelser

6.1. Straffelovrådet har noteret sig nedsættelsen af fængselsstraffens faste minimum til 7 dage, der skete med virkning fra 1. juli 2001 som led i afskaffelsen af hæftestrafen. Der er enighed om, at spørgsmålet om fastlæggelsen af fængselsstraffens faste minimum også bør behandles af rådet som led i revisionen af strafferammesystemet, sml. pkt. 2.2 ovenfor.

Rådet har til brug ved overvejelserne om fastlæggelsen af fængselsstraffens faste minimum ladet udarbejde en oversigt over korte, ubetingede frihedsstraffe fordelt efter kriminalitetens art for året 1999. Oversigten er gengivet nedenfor.

Af oversigten fremgår, at der i 1999 idømtes 245 hæftestrafte på 7 dage og 708 hæftestrafte på 10 dage. I forhold til samtlige idømte hæftestrafte i 1999 drejer det sig om henholdsvis 4 og 13 pct. Udelades færdselslovsområdet af beregningen, drejer det sig om henholdsvis 10 og 19 pct. af samtlige hæftestrafte. På straffelovsområdet vedrører forholdsvis mange af de korte hæftestrafte vold o.lign. mod offentlig myndighed (§§ 119-120), trusler (§§ 123, 266 og 266 a), butikstyveri, biltyveri, hæleri, hærværk samt den uspecificerede kategori ”øvrige straffelovsbestemmelser”. Heri inkluderes bl.a. forbrydelser mod offentlig myndighed, falsk forklaring og alment skadelige forbrydelser. De korte hæftestrafte, statistikken for 1999 omhandler på færdselslovsområdet, må antages i dag i næsten alle tilfælde at være afløst af samfundstjeneste eller behandlingsdomme. På det øvrige særlovsområde forekommer mange korte hæftestrafte for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer og våbenloven. Kategorien ”Særlove i øvrigt” omfatter med undtagelse af skatte- og afgiftslove alle andre strafferetlige særlove. Af samtlige hæftestrafte på særlovsområdet er 43 pct. på 7 eller 10 dage.

Korte ubetingede frihedsstraffe fordelt efter kriminalitetens art, 1999.

	7 dage	10 dage	Alle hæftestraffe
Straffelov i alt	68	261	1405
Blufærdighedskrænkelser i øvrigt	1	-	3
Vold o.l. mod offentlig myndighed m.v.	10	40	182
Opløb/forstyrrelse af den offentlige orden	-	1	2
Simpel vold	3	9	280
Alvorligere vold	-	1	14
Andre forbrydelser mod liv og legeme	-	2	11
Trusler	6	9	55
Dokumentfalsk	-	4	18
Indbrud i banker, forretninger mv.	2	3	24
Indbrud i beboelser	-	3	8
Tyveri fra bil, båd mv.	-	2	13
Butikstyveri mv.	9	30	125
Andre tyverier	3	9	72
Tyveri/brugstyveri af indreg. køretøj	14	47	230
Tyveri/brugstyveri af andet	-	1	10
Ulovlig omgang med hittegods	-	2	17
Underslæb, bedrageri, mandatsvig	2	4	22
Hæleri	6	5	42
Hærværk	2	19	80
Uagtsomt hæleri	1	-	2
Berigelsesforbrydelse og formuekrænkelser	2	-	5
Øvrige straffelovsbestemmelser	7	70	158
Færdselslov i alt	63	360	3587
Færdselsuheld med spiritus	4	26	535
Spiritus- og promillekørsel	16	307	2398
Færdselslov i øvrigt	43	27	654
Øvrige særlove i alt	114	87	469
Lov om euforiserende stoffer	87	75	362
Våbenloven	10	3	42
Særlove i øvrigt	17	9	44

6.2. Et flertal af rådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, Jakob Lund Poulsen, William Rentzmann og Sven Ziegler*) kan på den anførte baggrund tiltræde den opfattelse, som Straffelovrådet i enighed gav udtryk for i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse, jf. afsnit 4 ovenfor. Disse medlemmer ser ingen betænkeligheder ved at fastsætte fængselsstraffens faste minimum til 7 dage. Et minimum på 7 dage er efter disse medlemmers opfattelse ubetænkeligt, idet det vil bero på domstolenes bedømmelse af

lovovertrædelsens grovhed i forening med andre udmålingsfaktorer, i hvilket omfang de lave udmålingssatser skal anvendes i praksis. Et minimum på 14 dage vil fortsat være for højt med henblik på områder, hvor overtrædelser af straffeloven, færdselsloven og andre særlove medfører frihedsstraf på mindre end 14 dage. Lovovertrædelser af den i oversigten omhandlede karakter bør efter disse medlemmers opfattelse fortsat kunne rammes med en kortere betinget eller ubetinget frihedsstraf. For så vidt angår færdselsloven skal det have for øje, at sanktionsfastsættelsen i dag i almindelighed er knyttet til anvendelsen af betingede domme med vilkår om samfundstjeneste eller behandling. Forhøjes fængselsstraffens faste minimum til f.eks. 14 dage, kan det føre til en ændret sanktionsfastsættelse på dette praktisk vigtige område. Flertallet finder ikke grundlag for foreslå et lavere minimum, f.eks. 5 eller 6 dage. Flertallet kan også på dette punkt tiltræde den opfattelse, som Straffelovrådet gav udtryk for i 1987-betænkningen.

6.3. Et mindretal (*Vagn Greve*) finder, at fængselsstraffens faste minimum bør være 14 dage i stedet for de nuværende 7 dage. Dette medlem udtaler herom:

Fra slutningen af 1800-tallet og op til i dag har det været et væsentligt kriminalpolitisk mål i alle de lande, som vi ønsker at blive sammenlignet med, at afskaffe den unødvendige brug af frihedsstraf. I denne forbindelse har de helt korte frihedsstraffe påkaldt sig særlig opmærksomhed. I den danske lovgivning har ønsket blandt andet vist sig gennem fastsættelsen af 7 dage som minimum for frihedsstraffen i 1933 og i den nyeste lovgivning, hvorefter samfundstjeneste skal erstatte et stort antal af de korte frihedsstraffe.

Danmark er dog internationalt sakket bagud. Vi anvender fortsat korte frihedsstraffe i et ekstremt omfang. Som det fremgår af dette kapitel, har vore omgivende lande nu 14 dage (Finland, Norge og Sverige) eller 1 måned (Island og Tyskland) som mindstestraf. En ny engelsk betænkning har netop foreslået 14 dage som minimum. Andre lande har endnu længere minimumstraffe, f.eks. har en af de australske stater netop gennemført en minimumstraf på 6 måneder.

De danske domstole anvender endvidere frihedsstraffe i et overordentligt stort tal. Europarådets seneste statistik vedrører 1994, hvor Danmark anvendte 289 per 100.000 indbyggere. Det var kun Kroatien, der anvendte flere (291). Finland (180), Norge (187), Tyskland (44) og Sverige (162) havde langt færre. Statistikken er til trods for sin alder illustrativ. Den klare forskel skyldes antagelig netop, at Danmark anvender korte frihedsstraffe, hvor andre lande ville anvende bøder.

Der er intet i det danske kriminalitetsmønster, der kan begrunde denne forskel. Der er heller intet, der tyder på, at korte frihedsstraffe har større præventiv virkning end bøde. Tværtimod er afsoning af de korte frihedsstraffe formentlig medvirkende til at fjerne en del af den angst for frihedsstraf, der er en del af den almenpræventive virkning i straffesystemet.

Meget taler derfor for at hæve det danske minimum til 30 dage. Af hensyn til den nordiske retsenhed forslås det dog foreløbig alene at hæve grænsen til 14 dage.

Kapitel 8

Fængsel på livstid

1. Indledning

1.1. Straffen af fængsel på livstid har ved flere lejligheder været drøftet politisk. Straffelovrådet drøftede dette spørgsmål i forbindelse med udarbejdelse af betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. Et flertal af Straffelovrådets medlemmer gik ind for at bevare denne straf, jf. s. 82 ff.

Ved udarbejdelsen af betænkningen om en lov om fuldbyrdelse af straf mv., jf. betænkning nr. 1355/1998, lagde Straffelovrådet til grund, at kommissoriet om en straffuldbyrdelseslov ikke omfattede spørgsmålet om ophævelse af livstidsstraffen. Rådet begrænsede derfor overvejelserne til spørgsmålet om at åbne mulighed for prøveløsladelse af livstidsdømte.

I den foreliggende betænkning indgår som det centrale element en revision af strafferammerne i straffeloven. Straffelovrådet har som led heri fundet det naturligt at tage spørgsmålet om bevarelse af livstidsstraffen op til fornyet overvejelse.

1.2. I *afsnit 2* nedenfor redegøres for gældende ret med hensyn til anvendelse af livstidsstraffen, herunder omtale af adgangen til prøveløsladelse fra straf af fængsel på livstid, der med virkning fra 1. juli 2001 indførtes ved lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf mv. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestraffen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.). *Afsnit 3* indeholder en omtale af retstilstanden i de andre nordiske lande mv. og *afsnit 4* en mere indgående omtale af Straffelovrådets overvejelser i betænkningen om strafferammer og prøveløsladelse fra 1987. Endelig redegøres i *afsnit 5* for Straffelovrådets aktuelle overvejelser om bevarelse af livstidsstraffen i strafferammesystemet.

2. Gældende ret

2.1. Fængsel på livstid er den strengeste straf, der kan idømmes efter dansk ret, jf. straffelovens § 33, stk. 1. Efter straffeloven kan følgende forbrydelser medføre straf af fængsel på livstid: § 98 om (stk. 1) handlinger, der sigter til ved udenlandsk bistand, ved magtanvendelse eller ved trussel derom at bringe den danske stat eller en del af den under fremmed herredømme eller at løsrive en del af staten, samt om (stk. 2) sabotage mv. foretaget med forsæt som nævnt i stk. 1; § 99, stk. 1, om handlinger, der sigter til at påføre den danske stat krig, besættelse og lign. eller at krænke den danske stats bestemmelsesfrihed ved udenlandsk bistand; § 102, stk. 3, om angiveri mv. af særlig grov-

hed under krig eller besættelse; § 107, stk. 2, om spionage af særlig grovhed; § 111 om handlinger, der sigter til ved udenlandsk bistand, magtanvendelse eller trusler at angribe statsforfatningen; § 112 om handlinger, der sigter til at berøve statsoverhovedet livet; § 113 om handlinger, der antaster Folketingets sikkerhed eller frihed (stk. 1) eller på tilsvarende måde angriber andre af de øverste statsmyndigheder (stk. 2); § 114 om terrorisme, § 180 om kvalificeret brandstiftelse; § 183, stk. 2, om farlig sprængning mv. under omstændigheder, der svarer til kvalificeret brandstiftelse, § 183 a om flykapring mv. samt § 237 om forsætlig drab. Uden for straffeloven er fængsel på livstid hjemlet i lov nr. 132 af 29. april 1955 om straf for folkedrab samt i militær straffelov.

Lovens strengeste tidsbestemte straf er fængsel i 16 år. Denne straf er hjemlet for de forbrydelser, der kan medføre fængsel på livstid, og desuden for nogle andre alvorlige forbrydelser. Det gælder §§ 101, 102, stk. 1, 106, 107, stk. 1, og 110, stk. 1, der alle indgår i straffelovens kapitel 12 om statsforbrydelser. Sml. også § 146, stk. 2, om kvalificeret forsætlig uretfærdighed ved udøvelsen af domsmyndighed og lign. Hertil kommer, at visse strafferammer kan stige til fængsel i 16 år i medfør af strafforhøjelsesgrunde.

Der kan efter straffelovens § 33, stk. 2, forekomme tidsbestemt straf på indtil 20 år, såfremt loven hjemler en forhøjelse af strafferammen, der ikke kan rummes inden for et maksimum på 16 år. Derimod kan en strafforhøjelsesgrund ikke medføre, at en strafferamme udvides fra 16 år til fængsel på livstid. Fængsel på livstid kommer kun på tale, når den udtrykkeligt indgår i strafferammen. Straffeloven indeholder ikke eksempler på strafmaksimum af fængsel i 14 år, men fastsætter i en række tilfælde et maksimum af 12 års fængsel, sml. §§ 108, stk. 2, 109, stk. 1, 118, 166, stk. 1, 183, stk. 1, 215 (jf. 261, stk. 2), og 261, stk. 2, og betænkning nr. 1099/1987 s. 77.

2.2. Ved lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf mv. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestrafen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.) indførtes med virkning fra den 1. juli 2001 en prøveløsladelsesordning for livstidsdømte. Prøveløsladelsesordningen er reguleret i straffelovens §§ 41 og 42 og skal ses i sammenhæng med den samtidig gennemførte lov om fuldbyrdelse af straf mv., jf. lov nr. 432 af 31. maj 2000 (straffuldbyrdelsesloven), der i § 80 bl.a. fastsætter regler om pligt til administrativt at afgøre spørgsmålet om prøveløsladelse fra straf af fængsel på livstid med visse mellemrum og om gennemførelse af tilsyn mv. i forbindelse med prøveløsladelse. Endvidere er i straffuldbyrdelseslovens § 112, nr. 6, 2. led, fastsat regler, som giver mulighed for udvidet adgang til domstolsprøvelse af afgørelser om nægtelse af prøveløsladelse, når 14 år af straffen af fængsel på livstid er udstået. Også afgørelser om genindsættelse til udståelse af straf af fængsel på livstid som følge af overtrædelse af vilkår om tilsyn mv. er omfattet af den udvidede adgang til domstolsprøvelse. Herudover er i straffuldbyrdelseslovens § 122, stk. 1, 2. pkt., og stk. 2, 2. pkt., fastsat bestemmelser om fornyet adgang til domstolsprøvelse af spørgsmålet om prø-

veløsladelse, når prøveløsladelse tidligere er afslået af retten, eller der er sket genindsættelse til udståelse af livstidsstraf.

2.3. Straffelovens § 41, stk. 1, indebærer, at der, når 12 år af en straf af fængsel på livstid er udstået, administrativt kan træffes beslutning om prøveløsladelse fra straf af fængsel på livstid. Efter § 41, stk. 2, forudsætter beslutning herom, at den dømtes forhold ikke gør prøveløsladelse utilrådelig. Endvidere skal der være sikret den pågældende passende ophold og arbejde eller andet underhold, og den pågældende skal afgive erklæring om at ville overholde de vilkår om tilsyn mv., der fastsættes i medfør af § 41, stk. 3, 3. pkt., jf. herved også straffelovens § 38, stk. 5, om prøveløsladelse fra tidsbestemt straf. Det indebærer, at der i forbindelse med en beslutning om prøveløsladelse fra straf af fængsel på livstid skal foretages en konkret vurdering af den dømtes forhold svarende til den vurdering, der foretages ved afgørelse om løsladelse af livstidsdømte ved benådning. Det er ved nyordningens gennemførelse forudsat, at der som hidtil sker en høring af anklagemyndigheden og Retslægerådet, inden der træffes afgørelse i sagen, jf. Folketingstidende 1999-2000, tillæg A, s. 3828 og 3831-33.

Afgørelse om, hvorvidt den dømte skal prøveløslades, beror på en afvejning af samtlige omstændigheder i sagen. I vurderingen indgår oplysninger om risikoen for tilbagefald (recidiv) til kriminalitet og oplysninger om den dømtes farlighed. I vurderingen inddrages også oplysninger om det hidtidige afsoningsforløb, herunder om den indsatte har været i stand til at administrere de lempelser i afsoningsforløbet, der er blevet tildelt den pågældende (udgang, ophold i åben anstalt, udstationering eller frigang mv.)

Prøveløsladelse sker efter § 41, stk. 3, altid på vilkår, at den prøveløsladte ikke begår strafbart forhold i prøvetiden. Prøveløsladelse fra livstidsstraf sidestilles i denne henseende med prøveløsladelse fra tidsbestemt straf, jf. straffelovens § 39, stk. 1, 1. pkt. Prøvetiden fastsættes bl.a. under hensyn til, at der er tale om prøveløsladelse fra en tidsbestemt straf. Dette hensyn afspejles i bestemmelsen derved, at der er fastsat en maksimumgrænse på 5 år for prøvetidens varighed. Der er således ikke krav om, at prøvetiden i almindelighed ikke kan overstige 3 år, sml. straffelovens § 39, stk. 1, 2.-3. pkt., om prøveløsladelse fra tidsbestemt straf. Det er ved lovens tilblivelse forudsat, at den administrative praksis i sager om betinget benådning kan være vejledende ved fastsættelsen af prøvetiden ved prøveløsladelse, jf. Folketingstidende, anf. st. s. 3832. Af § 41, stk. 3, følger også, at prøveløsladelsen kan betinges af yderligere vilkår, og at straffelovens § 57 herved finder tilsvarende anvendelse. Prøveløsladelse fra livstidsstraf sidestilles også i denne henseende med prøveløsladelse fra tidsbestemt straf, jf. straffelovens § 39, stk. 2. Den administrative praksis i sager om betinget benådning og prøveløsladelse fra længerevarende, tidsbestemt straf forudsættes efter forarbejderne at kunne give en vis vejledning ved fastsættelsen af vilkår, herunder vilkår om tilsyn af kriminalforsorgen (sm. st. s. 3832).

Afslås en begæring om prøveløsladelse efter 12 års afsoning, åbner straffuldbyrdelsesloven ikke mulighed for at forlange domstolsprøvelse, idet domstolsprøvelse efter denne lov er betinget af, at 14 år af livstidsstraffen er udstået. Imidlertid følger det af lovens § 80, stk. 2, at der ved udstedelsen af administrative regler om behandlingen af sager om prøveløsladelse skal fastsættes regler, der sikrer, at spørgsmålet om prøveløsladelse tages op til ny afgørelse senest 1 år efter en afgørelse om nægtelse af prøveløsladelse, sml. Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 391 af 17. maj 2001 om løsladelse af indsatte, der udstår fængselsstraf § 4, stk. 2.

Begår den prøveløsladte nyt strafbart forhold i prøvetiden, og foretages inden prøvetidens udløb rettergangsskridt, hvorved den pågældende sigtes for forholdet, kan retten ved dom træffe afgørelse om, at den pågældende skal genindsættes til udståelse af livstidsstraffen. Taler omstændighederne for det, kan retten efter § 42, stk. 1, i stedet idømme straf alene for det nye forhold eventuelt i forbindelse med ændring af vilkårene for prøveløsladelsen. Denne bestemmelse svarer i forenklet form til straffelovens § 61, stk. 2, om betinget dømte. Da der i de tilfælde, som omfattes af § 42, stk. 1, er tale om at pådømme strafbart forhold, indbringes sagen for retten af anklagemyndigheden i overensstemmelse med retsplejelovens almindelige ordning. Herefter vil retten afhængig af sagens konkrete omstændigheder ved dom kunne bestemme, at den dømte genindsættes til afsoning af livstidsstraffen. Taler omstændighederne for det, f.eks. ved kriminalitet af mindre grovhed, vil retten i stedet kunne idømme betinget eller ubetinget straf, herunder også bøde, alene for det nye forhold, eventuelt i forbindelse med ændring af vilkårene for prøveløsladelsen. Prøvetiden vil dog ikke kunne forlænges ud over de i § 41, stk. 3, nævnte 5 år.

Overtræder den dømte i øvrigt et eller flere af vilkårene for prøveløsladelse, kan der reageres administrativt inden for den i § 41, stk. 3, fastsatte længstetid for prøvetiden (5 år) på samme måde som ved prøveløsladelse fra tidsbestemt straf. Er der i medfør af § 42, stk. 2, jf. § 40, stk. 2, nr. 3, truffet afgørelse om genindsættelse, kan afgørelsen som nævnt forlanges domstolsprøvet i medfør af straffuldbyrdelseslovens § 112, nr. 7. Endvidere er der efter de administrative regler om behandlingen af sager om prøveløsladelse, som er fastsat i medfør af lovens § 80, stk. 2, pligt til at træffe ny afgørelse af spørgsmålet om prøveløsladelse senest 1 år efter genindsættelse til udståelse af sådan straf, sml. Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 391 af 17. maj 2001 om løsladelse af indsatte, der udstår fængselsstraf § 4, stk. 3.

Prøvetiden ved en eventuel ny prøveløsladelse kan efter § 41, stk. 3, fastsættes op til 5 år. Der skal ikke i denne højeste prøvetid ske fradrag for den tid, i hvilken den pågældende tidligere har været prøveløsladt. Ordningen med prøveløsladelse fra livstidsstraf afviger herved fra reglerne om prøveløsladelse efter genindsættelse til fortsat afsoning af tidsbestemt straf. Efter straffelovens § 40, stk. 6, 2. pkt., gælder for sådan prøveløsladelse, at der skal ske fradrag i den højeste prøvetid (jf. § 39, stk. 1, 2. og 3. pkt.) af den tid, i hvilken den pågældende tidligere har været prøveløsladt.

2.4. I straffelovens § 43 er videreført de hidtil gældende bestemmelser i § 40 a om betinget benådning med de nødvendige tilpasninger. Bestemmelsen suppleres af straffuldbyrdslovens § 88, jf. § 81-87, der indeholder bestemmelser om gennemførelse af tilsyn mv. ved betinget benådning. Efter § 43 kan det ved hel eller delvis eftergivelse af straf ved betinget benådning fastsættes som vilkår for benådningen, at bestemmelserne bl.a. i § 42 om prøveløsladelse fra straf af fængsel på livstid finder tilsvarende anvendelse. Begår en betinget benådet nyt strafbart forhold i prøvetiden, afgøres spørgsmålet om reaktion af domstolene, jf. § 43, jf. § 42, stk. 1. Overtræder en betinget benådet i øvrigt de fastsatte vilkår, kan justitsministeren tildele advarsel eller ændre vilkårene inden for den gældende længstetid, jf. § 43, jf. § 42, stk. 2, jf. § 40, stk. 2, nr. 1-2, og § 41, stk. 3. Henvisningen i § 43 til § 40, stk. 2, nr. 3, indebærer, at det kun under særlige omstændigheder kan bestemmes, at den pågældende skal indsættes til udståelse af livstidsstraffen. Er der som følge af overtrædelse af vilkår om tilsyn mv. truffet beslutning om genindsættelse, kan den dømte forlange domstolsprøvelse i medfør af straffuldbyrdslovens § 112, nr. 8.

3. Fremmed ret

3.1. Norge

3.1.1. I Norge blev livstidsstraffen afskaffet i 1981. I de bestemmelser, hvor denne straf hidtil havde haft hjemmel, blev fastsat et strafmaksimum på 21 års fængsel. Uden sammenhæng med afskaffelsen af fængsel på livstid er det nævnte maksimum senere taget i brug i forhold til de groveste narkotikaforbrydelser. Bestemmelser om fængsel på livstid i den militære straffelov og i lovgivningen om udenlandske krigsforbrydere er ikke ændret. Om baggrunden for afskaffelse af livstidsstraffen kan henvises til Nordisk Strafferetskomité's betænkning, NU 1984: 2 Straffutmåling s. 27 f., hvor synspunkterne sammenfattes således:

”Da fængsel på livstid ble opphevet i Norge i 1981, var det argumenter av noe forskjellig art som ble brukt. Det ble pekt på at hvis livstidsstraffen skulle praktiseres etter sin ordlyd, ville dette være vanskelig å forene med humanitetsforestillingen i samfunnet i dag. Etter den praksis som er fulgt med hensyn til benådning og løslatelse på prøve, gir truselen om fængsel på livstid ikke noe reelt bilde av hva som faktisk gjelder, noe som må anses prinsipielt uheldig. Det sies i proposisjonen at man kanskje kan hevde at selve begrepet livstidsstraff kan gi en ekstra almenpreventiv virkning, men det må antas å være relativt velkjent at denne trusel ikke innebærer noen realitet. Departementet antok også at den faktiske straffetid er såpass hard at den i seg selv skulle virke avskrekkende nok.

Som en annen uheldig side ved livstidsstraffen ble pekt på den tidsubestemthet som den medfører. Selv om det har utviklet seg visse retningslinjer for løslatelse, er variasjonene for løslatingstidspunktet større for livstidsdømte enn for andre kategorier av innsatte. Det ble opplyst at den faktiske soningstid for livstidsfanger i 1970-årene hadde variert fra under 10 år til over 15 år.

Det ble videre pekt på – bl a av Norsk Fængselstjenestemannsforbund – at livstidsstraffen skaper et særlig problem når den innsatte begår nye lovbrudd i soningstiden, f eks angrep på tjenestemenn i fængslet eller lovbrudd under permisjon. Siden han er dømt til fængsel på livstid, kan det ikke idømmes ny fængselsstraff i slike tilfelle. I stedet ga loven anvisning på dom til innsettelse i enerom i inntil 6 år, en reaksjon som ut fra humanitetshensyn ble karakterisert som klart betenkelig. Bestemmelsene om dom til innsettelse i enerom ble opphevet i forbindelse med avskaffelsen av livstidsstraffen.

Stortingets justiskomit  sa seg enig i at fængsel på livstid er en foreldet straffeform, og sluttet seg for øvrig til vurderingene i proposisjonen. I Stortinget ble forslaget om opphevelse av livstidsstraffen vedtatt enstemmig. Det ble både i proposisjonen og av Justiskomit en uttalt at man ikke ved opphevelsen av livstidsstraffen tok sikte på noen endring av de faktisk utholdte straffetider. Prøveløslatelse for dem som i fremtiden blir dømt til fængsel i 21 år, kan skje etter 12 år, men Justiskomit en forutsatte at løslatelse i slike tilfelle skjer etter individuell pr vning. I en viss motsetning til argumentasjonen i proposisjonen regnet altså Justiskomit en med   opprettholde et moment av ubestemthet ...”

3.2. Finland

3.2.1. I Finland kan der idømmes fængsel på livstid for visse af de groveste forbrydelser. Justitieministeriet har herom og om mulighetene for løsladelse mv. oplyst følgende over for Straffelovrådet:

”I Finland har vi livstidsstraff i det straffrättsliga systemet. Enligt brottsbalken kan f ngelse på livstid dömas endast f r några av de gr vsta brotten (mord, grovt landsförräderi, grovt spioneri, grovt högförräderi och under krigstid också för farligt våldsam motstånd mot förman).

En fånge som har dömts till f ngelse på livstid kan friges endast genom benådning av republikens president. Enligt Finlands grundlag (105  ) kan presidenten i enskilda fall, efter att ha inhämtat utlåtande av högsta domstolen, besluta om benådning genom att mildra eller efterge av domstol bestämda straff eller andra straffrättsliga påföljder.

I Finland finns det f r närvarande (1.5.2002) 70 intagna som har dömts till f ngelse på livstid, vilket är cirka 2% av det totala antalet fångar. Antalet livstidsf ngar har stigit jämnt, s rskilt på 1990-talet. Sedan  r 1992 har sammanlagt 21 livstidsf ngar ben dats av presidenten. Den genomsnittliga verkställighetstiden har varierat ganska mycket. På 1970-talet var verkställighetstiden cirka 16,5  r, på 1980-talet cirka 11,7  r och i början av 1990-talet cirka 11 år. Senare på 1990-talet har tiden blivit längre (cirka 13,8  r). Under åren 1980-1990 har verkställighetstiden varierat mellan 6  r och 22  r. Ben dningen innebär i praktiken att fången friges med liknande villkor som gäller för villkorlig frigivning från f ngelset. Pr votiden  r vanligtvis 3  r efter frigivningen.”

3.2.2. Justitieministeriet har supplerende oplyst, at F ngelsestraffkommitt n i juni 2001 har afgivet en betænkning (Kommitt bet nkande 2001:6) med ”förslag till totalreform av verkställighet av f n-

gelsestraff och rannsakningsfängelse samt till nya regler för villkorlig frigivning”. I dette forslag indgår forslag om en prøveløsladelsesordning for livstidsdømte med mulighed for domstolsprøvelse af spørgsmålet om fortsat frihedsberøvelse efter 12 års afsoning.

3.3. Sverige

3.3.1. I Sverige kan der idømmes straf af fængsel på livstid. Spørgsmålet om afskaffelse af livstidsstraffen blev indgående overvejet i Fængelsestraffkommittén, sml. SOU 1986: 14, Påføljt for brott Om straffskalor, påføljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm., sml. s. 163-64:

”Flera skäl kan anföras mot livstidsstraffet. Man kan säga att utsättande av sådant straff i en straffskala innebär ett tomt hot eftersom alla vet att den dömda blir benådad och släpps ut efter i regel sju eller åtta år i anstalt. Vidare är straffet till sin natur tidsbestämt och dess reella längd bestäms inte av domstol utan av regeringen. Tidsobestämdheten gör att det strider mot grundläggande straffrättsliga principer om rättvisa och förutsebarhet. Härigenom framstår det som inhumant. En linje i den senaste tidens reformarbete på påföljdssystemets område har också varit att utmönstra de tidsbestämda straffen ... Det nu sagda talar för att livstidsstraffet borde avskaffas. Men det finns motargument. Det föreligger risk för att ett avskaffande av livstidsstraffet kan leda till krav på betydligt högre maximum för tidsbestämt fängelsestraff. Ett näraliggande exempel är Norge. I samband med avskaffandet av livstidsstraffet ansåg man sig böra höja maximistraffet till fängelse i 21 år vilket är högst i Norden. Ett annat motargument är att livstidsstraffet har ett inte obetydligt symbolvärde. Enligt vårt sätt att se på straffsystemet uttrycks genom straffskalorna samhällets värderingar av förkastligheten hos olika icke önskvärda gärningar. Det kan då vara en fördel att ha kvar livstidsstraffet för de allra svåraste brotten för att på ett tydligt sätt visa avståndstagandet från dessa. Viktigt är också att framhålla att behovet av livstidsstraffet kan vara större vid krigstillstånd eller ockupation. Om en sådan situation skulle uppstå är det vår uppfattning att straffsystemet måste ha ett straff som är strängare än tio års fängelse. Slutligen kan det vara en fördel när det gäller grovt spioneri och andra grova brott mot rikets säkerhet att regeringen i de allvarligaste fallen kan göra en bedömning av när tidpunkten för frigivning är lämplig med hänsyn till våra säkerhetsintressen.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att övervägande skäl talar för att livstidsstraffet bör behållas. Frågan om vid vilka brott livstidsstraff bör finnas i straffskalan diskuterar vi utförligt vid övervägandena beträffande de olika aktuella brotten. Vi vill emellertid redan här uttala att tillämpningen av livstidsstraffet bör vara synnerligen restriktiv. I statistiken kan spåras en viss uppåtgående trend de senaste åren när det gäller utdömmande av livstidsstraff. Vi vill därför understryka att livstids fängelse är ett straff som bör utdömas endast i extrema undantagsfall. Denna inställning till livstidsstraffet talar för att minska det antal brott för vilka livstids fängelse kan dömas ut. Vi har också i detta syfte gjort en mycket kritisk granskning av de brott som f. n. kan föranleda fängelse på livstid. Vi har emellertid funnit att det inte, med de brottsbeskrivningar som gäller, är möjligt att slopa livstidsstraffet vid något brott.”

Som det fremgår, lagde Fängelsestraffkommittén vægt på, at en afskaffelse af livstidsstraffen kunne føre til krav om betydeligt højere maksima for tidsbestemt fængsel, der for tiden er fængsel i 10 år. Desuden tillægges livstidsstraffen en ”inte obetydligt symbolvärde”. Det fremhæves også, at livstidsstraffen alene bør anvendes i ekstreme undtagelsestilfælde, og at man ikke ved en gennemgang af strafferammerne har fundet, at livstidsstraffen bør afskaffes på noget område, hvor den efter de gældende regler kan anvendes.

3.3.2. Justitiedepartementet har over for Straffelovrådet supplerende oplyst, at der siden afgivelsen af Fängelsestraffkommitténs betænkning om Påföljd för Brott i 1986 er sket en skærpelse af benådningspraksis, så livstidsdømte nu afsoner i betydeligt længere tid end tidligere. Efter 1995 har afsoningstiden været på mellem 18 og 25 år. I betænkning SOU 2002: 26, Frigivning från livstidsstraff, foreslås indført en adgang til prøveløsladelse af livstidsdømte efter 10 års afsoning. Spørgsmålet om prøveløsladelse afgøres af domstolene, sml. Förslag till lag (2002 : 00) om frigivningsprövning för livstidsdömda m.m., jf. betænkningen s. 26 ff.

3.4. Nordisk Strafferetskomité

3.4.1. Nordisk Strafferetskomité har afstået fra at fremkomme med en entydig anbefaling om bevarelse eller afskaffelse af livstidsstraffen, sml. NU 1984: 2 s. 28:

”Fra et prinsipielt humant synspunkt kan afskaffelse av livstidsstraffen synes å være et naturlig og nærliggende ønskemål. Vekten av dette argument svekkes imidlertid vesentlig ved det som foran er opplyst om de faktiske soningstider for livstidsdømte. Og spørsmålet om livstidsstraffen kan ikke ses isolert. Avskaffelse av livstidsstraffen kan føre til krav om høyere maksimum for tidsbestemt fengsel, eller om anvendelse – eller øket anvendelse – av bestemmelser om tidsbestemt internering. Vinningen fra humanitetssynpunkt kan i så fall bli tvilsom. I Norge, som nylig har avskaffet livstidsstraffen, er maksimum for tidsbestemt frihetsstraff høyere enn i de øvrige nordiske land. I dagens situasjon vil komitéen avstå fra noen bestemt rekommendasjon med hensyn til livstidsstraffen og lovens maksimum for tidsbestemt frihetsstraff. Man vil likevel bemerke at fengsel på livstid aldri bør være obligatorisk. Domstolen bør alltid ha mulighet for å velge en tidsbestemt frihetsstraff. Derved kan bruken av livstidsstraff gradvis reduseres i takt med utviklingen av humanitetsforestillingene i samfunnet. Når livstidsstraffen i Finland er brukt atskillig mer enn i de øvrige nordiske land, henger det antakelig til dels sammen med at livstidsstraff er obligatorisk for mord.”

4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

4.1. Som anført i pkt. 1.1 ovenfor, blev spørgsmålet om afskaffelse af livstidsstraffen indgående overvejet af Straffelovrådet som led i udarbejdelsen af 1987-betænkningen om strafferammer og prøveløsladelse. Rådet fremhævede, at fængsel på livstid er en meget alvorlig og indgribende straf, og at den ved sin tidsbestemte karakter er særligt tyngende.

Der var også enighed om, at man ved afskaffelse af livstidsstraffen måtte acceptere den konsekvens, at den fastsatte straffetid sætter den yderste grænse for, hvor længe frihedsberøvelsen kan opretholdes. Det må således anses for yderst betænkeligt at gennemføre den ordning, at en tidsbestemt straf ved en senere afgørelse kan forlænges – enten med en fastsat tid eller på ubestemt tid – f.eks. hvis den dømte henimod straffetidens udløb skønnes at frembyde fare for andres liv og legeme. Ophæves livstidsstraffen, må det desuden overvejes, om det hidtidige maksimum for tidsbestemt straf på 16 år er tilstrækkeligt.

Endelig var der i rådet enighed om, at der næppe er fordele ved at tilstræbe en mellemløsning, som består i at bevare livstidsstraffen, men skærpe betingelserne for dens anvendelse. I betragtning af den meget restriktive praksis, der følges af domstolene i drabssager, kan der næppe vindes noget ved at søge § 237 om drab ændret, så der opstilles specielle skærpede betingelser for idømmelse af fængsel på livstid.

Med dette udgangspunkt delte rådet sig i et flertal på 5 medlemmer, der anbefalede at bevare livstidsstraffen, og et mindretal på 2 medlemmer, der gik ind for at afskaffe livstidsstraffen. Ved vurderingen af flertallets og mindretallets nedenfor gengivne synspunkter skal det have for øje, at der efterfølgende er åbnet mulighed for prøveløsladelse af livstidsdømte og domstolsprøvelse af de særligt langvarige afsoningsforløb.

4.2. Om flertallets synspunkter fremgår, jf. s. 82-84:

”Et *flertal* af straffelovrådets medlemmer (Bang, Elmer, Langkilde, Lindegaard og Rentzmann) foreslår, at straffen fængsel på livstid opretholdes ... Ved afgørelsen af benådningsspørgsmålet indgår en konkret vurdering af den pågældendes farlighed som et meget vigtigt moment. Det bør i den forbindelse fremhæves, at rækkevidden af denne farlighed ikke i alle tilfælde kan vurderes på domstidspunktet, men ofte først kan fastslås på et senere tidspunkt under frihedsberøvelsen.

Flertallet drager heraf den konklusion, at der med hensyn til personer dømt til fængsel på livstid anlægges og fortsat må anlægges en bedømmelse af forholdene i de enkelte tilfælde, og at denne bedømmelse i nogle tilfælde må føre til frihedsberøvelse af en sådan varighed, at et maksimum for tidsbestemt fængsel på 16 eller 20 år ikke ville være tilstrækkeligt. Fastsatte man på den anden side et højere maksimum end 20 år, ville det være åbenbart, at der intet er vundet ved at afskaffe livstidsstraffen.

Livstidsstraffen er blevet kritiseret på grund af dens tidsubestemte karakter. Det må her til bemærkes, at et væsentligt moment af tidsubestemthed vil blive opretholdt, selvom fængsel på livstid ændres til tidsbestemt straf inden for et maksimum af f.eks. 20 år, idet prøveløsladelsesregler stadig vil kunne bevirke, at der efter en vis afsoningstid er uvisshed om, hvor længe frihedsberøvelsen vil blive opretholdt. Den vigtigste konsekvens af

ændringen vil være, at frihedsberøvelsen aldrig kan opretholdes ud over den ved dommen fastsatte tid. Som det tidligere er nævnt, er der i straffelovrådet enighed om at fraråde en ordning, hvorefter der ved en senere afgørelse kan ske forlængelse af den straf-tid, der blev fastsat ved dom for 15-19 år siden.

De retssikkerhedsmæssige spørgsmål, som livstidsstraffens tidsubestemte karakter frembyder, finder flertallet bør løses ved en regel, der sikrer, at spørgsmålet om løsladelse tages op til vurdering, når der er forløbet et bestemt åremål. En sådan regel om obligatorisk vurdering af spørgsmålet efter et vist tidsrum svarer i princippet til bestemmelsen i straffelovens § 38, stk. 1. Hermed vil der skabes sikkerhed for, at løsladelses-spørgsmålet vurderes efter en passende afsoningstid, og man vil samtidig understrege, at det normale bør være, at løsladelse finder sted på dette tidspunkt, medmindre konkrete forhold gør en løsladelse utilrådelig, navnlig på grund af den pågældendes farlighed. Med en sådan styrkelse af retssikkerheden opnås efter flertallets opfattelse den bedste og mest afbalancerede løsning af de retssikkerhedsmæssige spørgsmål, som livstids-straffen rejser, fremfor den risiko for udglidning i henseende til længden af idømte tidsbestemte straffe, som er forbundet med den af mindretallet foreslåede afskaffelse af livstidsstraffen.

Såfremt der i forbindelse med en kommende lov om straffuldbyrdelse m.v. indføres mulighed for prøvelse af visse afgørelser ved domstolene eller et andet uafhængigt organ, kunne det i stedet overvejes at styrke retssikkerheden yderligere ved at åbne mulighed for prøveløsladelse af livstidsdømte, når en vis del af straffen, f.eks. 12 eller 14 år, er afsonet og med adgang til prøvelse af eventuelt afslag ved domstolene eller det andet uafhængige organ. En sådan regel var gældende i Norge, indtil man afskaffede livstidsstraffen i 1981...

Det er en svaghed ved forslaget om en strafferamme på indtil 20 års fængsel (i stedet for livsvarigt fængsel), at 20 års fængsel kommer til at fremtræde som et noget mere almindeligt og acceptabelt maksimum end i dag. På længere sigt kan man derved komme til at bane vejen for rammeskærpelser ud over 16 år på områder, der ikke har noget med livstidsstraffen at gøre. Noget sådant synes allerede at være sket i norsk ret, hvor det nye maksimum på 21 år, der er indført ved livstidsstraffens afskaffelse, også er taget i brug med hensyn til de groveste narkotikaforbrydelser. Det kan altså siges til fordel for straffen fængsel på livstid, at den bidrager til at holde lovens maksimum for de strengeste tidsbestemte straffe nede.

I Danmark er fængsel på livstid hidtil kun idømt for forsætligt drab. Dette forhold vil næppe ændres væsentligt, men flertallet finder det dog rigtigst at pege på, at der også i Danmark kan tænkes andre meget grove kriminalitetstyper, f.eks. sprængstoffattentater (straffelovens § 183), for hvilke straffen bør kunne blive lige så streng som for de groveste drabshandlinger.

Det er muligt, at en afskaffelse af straffen fængsel på livstid i flere tilfælde vil gøre det aktuelt i drabssager at overveje dom til tidsubestemt forvaring i medfør af straffelovens § 70 ...

Flertallet foreslår, at livstidsstraffen udgår i § 180 om kvalificeret brandstiftelse men indføres i § 183 a om flykapping. I konsekvens af, at fængsel på livstid opretholdes i § 237 om forsætligt drab, foreslås den samme regel i § 112. Om forbrydelserne i straffelovens kapitel 12 og 13 bemærkes i øvrigt, at man har afstået fra at stille forslag om ophævelse af muligheden for at idømme fængsel på livstid, bl.a. under hensyn til, at straffelovrådet i det hele har afholdt sig fra en revision af strafferammerne i kapitel 12 og 13 om statsforbrydelser. Der er dog inden for flertallet nogen sympati for tanken om at opheve bestemmelser om fængsel på livstid i kapitel 12 og 13.”

4.3. Om mindretallets synspunkter fremgår s. 84-86:

”Et *mindretal* i straffelovrådet (Haurig og Waaben) vil ikke udtale sig imod, at straffen fængsel på livstid søges afskaffet, således som det allerede er sket i Norge. Mindretallet betragter det som sikkert, at der i forbindelse med livstidsstraffens afskaffelse må indføres en adgang til at idømme højere tidsbestemt straf end de 16 år, der i dag udgør det normale maksimum for tidsbestemt fængsel. Dette spørgsmål vil senere blive nærmere omtalt. Foreløbig vil mindretallet lægge til grund, at der i hvert fald for forsætligt drab bør gælde et maksimum på 20 år, såfremt fængsel på livstid afskaffes.

Mindretallet kan i væsentligt omfang tiltræde de af flertallet fremhævede betænkeligheder ved en afskaffelse af fængsel på livstid. Det kan således tiltrædes, at der også under en udmåling af strenge tidsbestemte straffe vil være tilfælde, hvor en uvished om løsladestidspunktet gør sig gældende, og at det for så vidt er urealistisk at forestille sig, at afskaffelsen af livstidsstraffen vil medføre en væsentlig højere grad af forudberegnelighed med hensyn til frihedsberøvelsens varighed. Det kan også tiltrædes, at indførelsen af et strafmaksimum på 20 år skaber en risiko for, at 20 års fængsel kommer til at fremtræde som et mere almindeligt og acceptabelt maksimum end i dag og kan bane vejen for rammeskærper ud over 16 år på områder, der ikke har noget med livstidsstraffen at gøre. Mindretallet kan derfor ligesom flertallet se det som en positiv side ved straffen fængsel på livstid, at den bidrager til at holde lovens maksimum for de strengeste tidsbestemte straffe nede.

Det må endvidere erkendes, at en konkret straffesag, hvor dom til livsvarigt fængsel indtil nu har medført et fængselsophold af mere end 21 års varighed, kan skabe visse modforestillinger mod forslag om at afskaffe fængsel på livstid. Det vil dog på den anden side næppe være rigtigt ligefrem at betragte en sådan sag som bevis for, at livstidsstraffen ikke lader sig afskaffe. Mindretallet vil ikke udtale sig om enkeltheder vedrørende denne sag eller udtrykke nogen mening om de administrative beslutninger, ved hvilke frihedsberøvelse er blevet opretholdt i så lang tid. Men det bør dog nævnes, at såfremt fængsel på livstid erstattes af f.eks. 20 års fængsel, må kriminalforsorgens opgaver også påvirkes af denne ændring, således at der arbejdes hen imod det mål at forberede en løsladelse og gøre den forsvarlig en passende tid før straffetidens udløb. Det kan ikke udelukkes, at netop straffen fængsel på livstid i enkeltstående tilfælde kan bidrage til at skabe komplikationer og negative vurderinger, som kunne have været undgået ved fastsættelsen af en tidsbestemt straf. Muligvis forekommer der ved behandlingen af en sådan sag også vurderinger, der ikke har noget med farlighed at gøre, men snarere er knyttet til selve grovheden af den pådømte kriminalitet, drab på fire personer. Der kan

næppe gives noget entydigt svar på, hvad retsfølelsen i samfundet kræver med hensyn til frihedsberøvelsens varighed i et sådant tilfælde.

Når domme til fængsel på livstid kun i ret sjældne tilfælde fører til afsoning i mere end 10-14 år, må mindretallet i noget højere grad end flertallet udtrykke forståelse for ønsker om at søge en så alvorlig og belastende straf afskaffet. Praksis med hensyn til benådning viser, at det næsten aldrig er nødvendigt at fuldbyrde straffen, som om det var en realitet, at der tilsigtes en frihedsberøvelse for resten af livet. Nogle domfældte dør i fængsel, men det kan også ske med hensyn til nogle af dem, der er idømt strenge tidsbestemte straffe. Bortset herfra er det i praksis klart lagt til grund, at næsten alle, der dømmes til fængsel på livstid, skal søges benådet efter en afsoningstid, der efter de tilvante målestokke for prøveløsladelse svarer til en idømt straffetid på indtil 20 år.

Som allerede nævnt er det mindretallets konklusion, at man ikke vil udtale sig imod en afskaffelse af straffen fængsel på livstid. Det er mindretallets opfattelse, at denne ændring kun behøver at medføre indførelsen af et maksimum på 20 år med hensyn til forsætligt drab i § 237 (samt i § 112 om drab på statsoverhovedet, en bestemmelse der strengt taget er overflødig, fordi den er uden selvstændig betydning ved siden af § 237). Man foreslår således, at 16 års fængsel som hidtil er den strengeste tidsbestemte straf, og at 20 års maksimum efter § 237 og § 112 fremtræder som isolerede undtagelser herfra.

Mindretallet kan acceptere, at der efter den nævnte ændring muligvis undertiden vil opstå spørgsmål om dom til tidsbestemt forvaring efter § 70 ... Det fremgår allerede nu af denne bestemmelses ordlyd, at den omfatter forsætligt drab, og det er altså i overensstemmelse med bestemmelsens egne forudsætninger, at der kan opstå spørgsmål om dens anvendelse i drabssager, når forvaring i stedet for tidsbestemt fængsel findes påkrævet for at forebygge den i § 70, nr. 2 [nu § 70, stk. 1, nr. 2], nævnte fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed.”

5. Straffelovrådets overvejelser

5.1. Fængsel på livstid er en meget alvorlig og indgribende straf. Denne straf er ved sin tidsbestemte karakter særligt tyngende. Rådet har hæftet sig ved, at der i benådningspraksis kan spores en ikke ubetydelig variation med hensyn til det tidspunkt, hvor en livstidsdømt bliver løsladt ved benådning. Herom er i forslaget til følgeloven til straffuldbyrdelsesloven oplyst følgende, jf. Folke-tingstidende 1999-2000, tillæg A, s. 3826:

”I betænkning nr. 806/1977 om alternativer til frihedsstraf er det oplyst, at 40 livstidsfanger, der blev løsladt ved benådning i perioden 1962-1976, gennemsnitligt havde været frihedsberøvet i godt 16 år. Den gennemsnitlige afsoningstid havde dog kun været godt 13 år for de personer, der var dømt siden 1955.

Af betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse fremgår, at der i perioden fra 1975 til august 1985 blev løsladt 13 livstidsfanger ved benådning. Den gennemsnitlige varighed af frihedsberøvelsen var for disse 13 domfældte 12½ år. Flertallet

af de livstidsdømte var løsladt efter 10-14 års frihedsberøvelse. Den længste afsonings-tid var 19½ år og den korteste 9½ år ...

I perioden fra august 1985 til 1. april 1999 er 13 livstidsfanger blevet løsladt ved benådning. Den gennemsnitlige varighed af frihedsberøvelsen har for disse 13 domfældte været 16 år og 9 måneder. Den længste afsoningstid var 33 år og 8 måneder og den korteste godt 12 år. 2 af de løsladte er senere genindsat på grund af vilkårsovertrædelse. Af de 14 livstidsfanger, der afsonede pr. 1. april 1999, havde 5 været frihedsberøvet i mere end 12 år. De havde afsonet henholdsvis 22 år og 2 måneder, 15 år og 9 måneder, 15 år og 9 måneder, 14 år og 8 måneder og 13 år og 5 måneder. ”

Direktoratet for Kriminalforsorgen har over for Straffelovrådet oplyst, at der efter de nye regler om prøveløsladelse af livstidsdømte, som trådte i kraft den 1. juli 2001, pr. 15. november 2002 er prøveløsladt 1 livstidsdømt. Den pågældende havde på tidspunktet for prøveløsladelse været frihedsberøvet i 14 år og 4 måneder. I perioden fra 1. april 1999 til 15. november 2002 er ingen livstidsdømte løsladt ved benådning.

Rådet er også af den opfattelse, at man ved en afskaffelse af livstidsstraffen må acceptere, at den fastsatte straffetid sætter den yderste grænse for, hvor længe frihedsberøvelsen kan opretholdes. Rådet kan ikke gå ind for en ordning, hvorved tidsbestemt straf ved senere afgørelse kan forlænges enten med fastsat tid eller på ubestemt tid, f.eks. fordi den pågældende under afsoningsforløbet har vist sig farlig. Afskaffelse af livstidsstraffen ville derfor føre til, at det må overvejes, hvorvidt det hidtidige maksimum for tidsbestemt straf på 16 år er tilstrækkeligt.

Der er fortsat en restriktiv praksis hos domstolene med hensyn til anvendelse af livstidsstraf. Rådet finder derfor ikke grundlag for at ændre sit hidtidige standpunkt, hvorefter der næppe vindes noget ved en mellemløsning, der består i at bevare livstidsstraffen, men skærpe betingelserne for dens anvendelse.

5.2. Straffelovrådet har på den anførte baggrund indgående drøftet de synspunkter, som blev gjort gældende i 1987-betænkningen til støtte for henholdsvis at bevare og afskaffe livstidsstraffen. Rådet har fortsat ikke kunnet nå til enighed om dette spørgsmål. Et flertal af rådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe, Jakob Lund Poulsen, William Rentzmann og Sven Ziegler*) går ind for, at livstidsstraffen bevares, mens et mindretal (*Vagn Greve*) anbefaler, at livstidsstraffen afskaffes, samtidig med, at det tidsbestemte maksimum hæves fra 16 år til 21 år.

5.2.1. Som det fremgår af pkt. 3.3.1 ovenfor, har den svenske Fängelsestraffkommitté til fordel for bevarelse af livstidsstraffen bl.a. anført, at ”[e]nligt vårt sätt att se på straffsystemet uttrycks genom straffskalorna samhällets värderingar av förkastligheten hos olika icke önskvärda gärningar. Det kan då vara en fördel att ha kvar livstidsstraffet för de allra svåraste brotten för att på ett tydligt sätt visa

avståndstagandet från dessa. Viktigt är också att framhålla att behovet av livstidsstraffet kan vara större vid krigstillstånd eller ockupation. Om en sådan situation skulle uppstå är det vår uppfattning att straffsystemet måste ha ett straff som är strängare än tio års fängelse.” *Flertallet* kan i det hele tiltræde denne opfattelse, hvorved bemærkes, at de nævnte synspunkter efter flertallets opfattelse også gælder, når drøftelsen af spørgsmålet om bevarelse af livstidsstraffen sker med udgangspunkt i et dansk strafmaksimum på 16 års fængsel.

Flertallet lægger endvidere i lighed med flertallet i 1987-betænkningen vægt på, at spørgsmålet om løsladelse af en livstidsdømt i praksis har beroet og fortsat skal bero på en konkret vurdering bl.a. af den pågældendes farlighed. Rækkevidden heraf lader sig ikke i alle tilfælde fastlægge på domstidspunktet, men kan ofte først fastslås på et senere tidspunkt under frihedsberøvelsen. Som det fremgår af omtalen af benådningspraksis ovenfor, har vurderingen af forholdene i det enkelte tilfælde undertiden medført frihedsberøvelse af en sådan varighed, at et tidsbestemt maksimum på f.eks. 16 eller 21 år ikke er tilstrækkeligt. Flertallet er i den forbindelse enig i, at der intet ville være vundet, såfremt man med henblik på at tage højde for de mere langvarige afsoningsforløb fastsatte et højere tidsbestemt maksimum end 21 år.

Flertallet i 1987-betænkningen anfører, at en afskaffelse af livstidsstraffen muligvis vil aktualisere spørgsmålet om en øget anvendelse af forvaring i drabssager. Flertallet er enig i dette synspunkt. Flertallet må i den forbindelse tage afstand fra en ordning, hvor livstidsstraf afløses af en øget anvendelse af forvaring. Flertallet lægger vægt på, at forvaring ikke har et pønalt sigte, men efter sit formål er en fremadrettet, fareafværgende foranstaltning, der skal ophæves, når betingelserne i straffelovens § 70 for at bringe denne foranstaltning i anvendelse ikke længere er opfyldt. Skønnes det f.eks. efter 5 års forløb, at en forvaringsdømt ikke længere er farlig, skal foranstaltningen i princippet ophæves uden hensyn til, om den kriminalitet, der lå til grund for dommen til forvaring, kunne have medført straf af fængsel på livstid og dermed et væsentligt længere afsoningsforløb.

Flertallet finder i lighed med flertallet i 1987-betænkningen ikke at kunne bortse fra, at indførelse af et tidsbestemt maksimum på f.eks. 21 års fængsel kan bane vejen for rammeskærper ud over 16 år på områder, der ikke har noget med livstidsstraffen at gøre. Noget sådant synes at kunne spores i norsk ret efter, at livstidsstraffen er blevet afløst af et tidsbestemt strafmaksimum på 21 år. Det kan med en vis føje anføres, at fængsel på livstid bidrager til at holde lovens maksimum for de strengeste tidsbestemte straffe nede.

Flertallet er enig i, at de retssikkerhedsmæssige spørgsmål, der knytter sig til livstidsstraffens tidsubestemte karakter, bør løses ved regler, som sikrer, at spørgsmålet om løsladelse tages op til vurdering, når der er forløbet et bestemt åremål. Flertallet henviser til, at der som led i straffuldbyrdsloven er sket en udmøntning af 1987-betænkningens forslag om at indføre en prøveløsladelsesordning for livstidsdømte, og at der ved denne ordning er åbnet mulighed for at forlange domstolsprø-

velse af de særligt langvarige afsoningsforløb, hvor hensynet til den dømtes retssikkerhed er særligt fremtrædende. Ordningen med prøveløsladelse af livstidsdømte er først trådt i kraft den 1. juli 2001. Det må være naturligt at afvente erfaringerne med den nye ordning.

Flertallet i 1987-betænkningen foreslår, at livstidsstraffen udgår i § 180 om kvalificeret brandstiftelse. Endvidere udtrykkes nogen sympati for tanken om at ophæve bestemmelser om fængsel på livstid i kapitel 12 og 13. Om flertallets overvejelser i forbindelse med afgivelse af denne betænkning henvises til gennemgangen af strafferammerne i de enkelte delikter. Flertallet finder dog anledning til allerede her at bemærke, at der efter flertallets opfattelse ikke er grundlag for at ophæve bestemmelserne om fængsel på livstid i kapitel 12 og 13. Flertallet henviser bl.a. til, at der i lyset af terrorangrebene i USA den 11. september 2001 for nylig er vedtaget en ændring af straffeloven, der indebærer indsættelse af en særlig terrorismeparagraf i straffeloven (§ 114) med mulighed for idømmelse af fængsel på livstid, sml. kapitel 14 om forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed og mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder mv. med omtale af lov nr. 378 af 6. juni 2002 om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, våbenloven, udleveringsloven samt lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige (Gennemførelse af FN-konventionen til bekæmpelse af finansiering af terrorisme, gennemførelse af FN's Sikkerhedsråds resolution nr. 1373 (2001) samt øvrige initiativer til bekæmpelse af terrorisme mv.).

5.2.2. Et mindretal (*Vagn Greve*) har taget sit udgangspunkt i, at livstidsstraffen efter sit indhold fjerner alle livets muligheder for den dømte og dermed er etisk angribelig. Den er endvidere på grund af sin ubestemte karakter notorisk særligt belastende for strafafsoneren.

Pragmatiske hensyn kan ikke begrunde strafarten. Det har formodningen imod sig, at der i Danmark er behov for denne strafart, når det i praksis har vist sig, at der ikke er brug for den i andre europæiske lande (Norge, Spanien og Portugal). Det er en almindeligt anerkendt kriminalpolitisk grundsatning, at enhver unødvendig straf er en uretfærdig straf; livstidsstraffen er en sådan unødvendig straf.

På den baggrund må der kræves en ganske særlig begrundelse for at opretholde en hjemmel og en praksis for livstidsstraffen, og en sådan er efter mindretallets opfattelse ikke givet.

Der er således ingen grund til at tro, at livstidsstraffen har større præventiv virkning end fængsel på 16 eller 21 år.

Straffesystemet har ganske vist brug for en straf, der symboliserer retssystemets maksimale fordømmelse og afstandtagen, men denne funktion kan tidsbestemt fængsel på 16 eller 21 år fuldt så vel have. I denne forbindelse bør det også fremhæves, at selv det mest bestialske drab ikke bør have

denne plads på skalaen. Folkedrab eller påførelse af krig må være de groveste forbrydelser. Denne tankegang fører – som det mindre – til at nedsætte maksimalstraffen for drab (straffelovens § 237) til en tidsbestemt straf på 16 eller 21 år.

Der er utvivlsomt særdeles farlige personer, som efter gældende ret idømmes fængsel på livstid, men der er ikke grund til at antage, at det er det afgørende kriterium ved valget mellem fængsel i 16 år og fængsel på livstid. Samfundets beskyttelsesbehov kan endvidere tilgodeses fuldt ud gennem anvendelsen af forvaring efter straffelovens § 70 på sådanne personer. Derigennem ville man også opnå, at de blev anbragt i en behandlingsanstalt inden for kriminalforsorgen og ikke i et almindeligt fængsel.

På denne baggrund går jeg ind for en afskaffelse af sanktionen fængsel på livstid, samt en indførelse af muligheden for fængsel indtil 21 år (som i Norge) i de bestemmelser, der i dag rummer mulighed for fængsel på livstid, subsidiært en begrænsning af hjemmelen for fængsel på livstid til folkedrab og påførelse af krig.

Kapitel 9 Straffastsættelse

1. Indledning

1.1. I dette kapitel behandles spørgsmålet om, hvorvidt og i givet fald på hvilken måde der i straffeloven bør indgå almindelige bestemmelser om straffastsættelse inden for den foreskrevne strafferamme. Ordet ”straffastsættelse” anvendes som ensbetydende med ”strafudmåling”, sml. herved også Knud Waaben: Strafferettens almindelige del II, Sanktionslæren, 5. udg. (Sanktionslæren) s. 93. Herom indeholder straffeloven i dag følgende bestemmelse:

”§ 80. Ved straffens udmåling skal der tages hensyn til lovovertrædelsens grovhed og til oplysninger om gerningsmandens person, herunder om hans almindelige personlige og sociale forhold, hans forhold før og efter gerningen samt hans bevæggrunde til denne.

Stk. 2. At gerningen er udført af flere i forening, vil i reglen være at anses som en skærpende omstændighed.”

§ 80 er en ikke udtømmende bestemmelse om strafudmåling inden for strafferammen. Bestemmelsen gælder i medfør af straffelovens § 2 som udgangspunkt både straffelovs- og særlovsovertrædelser og finder endvidere anvendelse i forhold til både bødestraf og fængselsstraf. Bestemmelsen omfatter også betingede domme, herunder med og uden vilkår om samfundstjeneste. Om bødestraf fremgår af straffelovens § 51, stk. 1, 3. pkt., at dagbødernes antal bestemmes under hensyn til lovovertrædelsens beskaffenhed og de i § 80 nævnte omstændigheder til mindst 1 og højst 60. Er der spørgsmål om udmåling af andre bøder end dagbøder, følger det af § 51, stk. 3, at der inden for de grænser, som hensynet til lovovertrædelsens beskaffenhed og de i § 80 nævnte omstændigheder tilsteder, skal tages særligt hensyn til den skyldiges betalingsevne og til den opnåede eller tilsigtede fortjeneste eller besparelse. Der henvises til kapitel 12 om bøder.

1.2. I *afsnit 2* redegøres for baggrunden for den affattelse, som § 80 havde ved borgerlig straffelovs ikrafttræden i 1933. *Afsnit 3* indeholder en omtale af forarbejderne til ændringen af § 80, som skete ved lov nr. 319 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov (Mindre berigelsesforbrydelser m.m.). I *afsnit 4* gennemgås Straffelovrådets overvejelser om § 80 i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. I *afsnit 5* gengives retspraksis om § 80 med henblik på at illustrere bestemmelsens betydning for strafudmålingen. *Afsnit 6* indeholder en gennemgang af gældende regler og nyere overvejelser i Norge, Sverige og Finland. Endvidere omtales overvejelser i Nordisk Strafferetskomité om at lovfæste generelle principper for strafudmålingen. Endelig redegøres i *afsnit 7* for Straffelovrådets overvejelser om revision af straffelovens § 80.

2. Forarbejderne til § 80 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933

2.1. Allerede straffeloven af 1866 indeholdt i § 57 en generel strafudmålingsbestemmelse. Bestemmelsen havde følgende ordlyd:

”§ 57.

Ved Straffens Udmaaling indenfor de i Loven fastsatte Grændser skal fornemmelig tages Hensyn deels til Gjerningens større eller mindre Farlighed med særligt Hensyn til Tid, Sted og Udførelsesmaade, Gjenstandens Vigtighed og Skadens Omfang og Størrelse, deels til den større eller mindre Styrke og Fasthed i Gjærningsmandens Villie, Bevæggrundene til Handlingen, hans Opdragelse, Alder og foregaaende Vandel, hans særegne Stilling til den Forurettede og hans efter Gjærningens Udførelse udviste Forhold.”

2.2. I Straffelovskommissionens betænkning af 1912 var som § 43 foreslået følgende bestemmelse i 5te Kapitel om Straffens Udmaaling, Forhøjelse og Nedsættelse:

”§ 43.

Ved Straffens Udmaaling inden for Strafferammens Grænser skal der tages Hensyn til alle Omstændigheder, som ere egnede til at forøge eller formindske Strafskylden, og saaledes fornemmelig dels til Graden af Handlingens Farlighed med Hensyn til Tid, Sted og Udførelsesmaade, Genstandens Vigtighed og Skadens Omfang, dels til Forsættets Styrke og Fasthed, Bevæggrundene til Handlingen, Uagtsomhedsgraden, den skyldiges Alder, Livsvilkaar, Opdragelse, foregaaende Vandel, hans Forhold til den forurettede samt hans Adfærd efter Gærningen.

Hjemler et Straffebud Valg mellem flere Strafarter, indskrænkes Valget kun, hvor der er foreskrevet særlige Betingelser for dette.”

Om indholdet af den foreslåede bestemmelse anførtes i motiverne bl.a., jf. betænkningen s. 66-67:

”§ 43, 1. Stk. er i alt væsentligt i Overensstemmelse med Stl.s § 57, idet der kun er foretaget enkelte Tilføjelser og redaktionelle Ændringer. Det har været drøftet i Kommissionen, om der overhovedet er Grund til at optage en saadan almindelig Udmaalings-Bestemmelse, der dog ikke kan give nogen objektiv Maalestok for, hvilken Indflydelse de i den fremhævede Omstændigheder skulle have paa Strafudmaalingen, men maa lade sine Anvisningers Betydning bero på Domstolenes Skøn. Norsk Stl. har ingen saadan Bestemmelse, og til Begrundelse heraf udtales det i Motiverne, at man ved en saadan Opregning vanskelig undgaar enten ikke at sige andet end det selvfølgelig eller ogsaa at sige for lidt eller for meget. Efter Kommissionens Skøn kan det imidlertid ikke anses for overflødig i Loven at angive de Synspunkter for Strafudmaalingen, som Lovgiveren ønsker fulgt. En saadan Bestemmelse vil altid indeholde en Anvisning til Domstolene af, hvad Loven vil have lagt Vægt paa, og vil derhos tvinge Dommerne til at bøje deres mulig divergerende Opfattelse efter Lovens Bud ...”

2.3. I Torps betænkning af 1917 var i stedet foreslået følgende bestemmelse i 7de Kapitel om Straffens Fastsættelse:

”§ 75.

Straffens Udmaalning sker i Overensstemmelse med de Grundsætninger, der har fundet Udtryk i denne Lov. Der bliver derved særlig at tage Hensyn til Forbryderens Farlighed, Alder og Forhold før og efter Gerningen, til Styrken af det ved Handlingen for Dagen lagte forbryderske Sindelag samt Bevæggrundene til Handlingen.

At Gerningen er udført af flere i Forening, vil i Reglen være at anse som en skærpende Omstændighed.”

Om baggrunden for denne affattelse af en generel strafudmålingsbestemmelse, der, som det fremgår, lagde vægten på individuelle forhold, anførtes i motiverne, jf. s. 96 f.:

”1. Den almindelige Udmaalingsregel i Strfl. 1866 § 57 har hidtil staaet som et ret isole-ret Fænomen indenfor de gældende Lovgivninger. Noget tilsvarende findes bl.a. hverken i den norske, svenske, tyske, hollandske, italienske, franske eller belgiske Straffelov. Og Nyttens og Hensigtsmæssigheden af saadanne Bestemmelser har meget almindeligt været bestridt i Teorien. Det maa ogsaa indrømmes, at en saadan almindelig Angivelse af Udmaalingshensynene meget let enten bliver holdt i saa vage, almindelige Vendinger, at den ikke i synderlig Grad kan tjene Domstolene til Vejledning eller, hvis den tilstræber at give en bindende Rettesnor, staaer i Fare for at gøre betænkelige Indgreb i Domstolenes frie Skøn. Imidlertid har ikke blot K.U. § 43, men samtlige nye Lovforslag ... optaget Bestemmelser af denne Art. Dette taler for, at der i Lande, hvor man hidtil har manglet en saadan Regel, er følt Trang dertil. Det kan heller ikke nægtes, at en saadan Bestemmelse, rigtig affattet, kan have ialtfald den Betydning at modvirke den Fare for altfor stor Uensartethed i Retsanvendelsen, som maaske kan være til Stede i en Tid som nærværende, hvor to grundforskellige strafferetlige Opfattelser endnu tildels brydes. Skal imidlertid en saadan Bestemmelse have nogen Værdi, maa den for det første uden at binde Dommeren for stærkt give et klart Udtryk for en bestemt Tendens, dernæst undgaa Benyttelsen af flertydige og uklare Udtryk samt endelig, og det er det vigtigste, indskærpe, at Udmaalningen skal ske ikke efter den enkelte Dommers subjektive Skøn over, hvilke Formaal Straffen skal tjene, men i Overensstemmelse med Lovens Aand – de i den udtalte Grundsætninger ... – Disse Fordringer fyldestgør Bestemmelsen i K.U. § 43 ikke. Den fremhæver ikke, at det ledende Synspunkt ved Strafudmaalning er Lovens Aand og Grundsætninger, men nøjes med den i og for sig overflødige Udtalelse, at der skal tages Hensyn til alle Omstændigheder, som er egnede til at forøge eller formindske Strafskylden. Og denne Mangel bliver saa meget mere følelig, som K.U. ved den meget vidtløftlige Opregning af Udmaalingsmomenter ikke har undgaaet den deri liggende Fare for at benytte flertydige, tildels endog misvisende Udtryk. Ser man nemlig paa den første Del af Opregningen, der slutter med Ordene ”Genstandens Vigtighed og Skadens Omfang”, vil man naturligt ved den Modsætning, i hvilken den ved Ordene ”dels...dels” er sat til den sidste Del af Opregningen, faa det Indtryk, at der ved den første Del af Opregningen haves rent objektive Momenter for Øje, at f.Ex. Handlingens Farlighed, Skadens Omfang osv. skal tages i Betragtning uden Hensyn til, om og hvorledes dette kan tilregnes Gerningsmanden. Men dette vilde være ganske i Strid med Grundsætningen om Tilregningsfordringens strenge Gennemførelse, som allerede i K.U. § 42 har faaet, om end ikke fuldkomment, Udtryk, og som er understreget endnu stærkere i nærvær. Forsl. § 21. Og endnu klarere vilde det stride mod det skarpe Udtryk, som Læren om de subjektive Momenters afgørende Betydning for Straffens Fastsættelse har faaet i K.U. § 58, særlig 1. St., og i § 61. – Heller ikke vil en Affattelse som den,

K.U. § 43 har faaet, tjene til at belære Dommeren om, at han ved den Vægt, han ved Udmaalingen tillægger henholdsvis de individualpræventive og de generalpræventive Hensyn, skal følge den Anvisning, som Lovens Regler, tage som Helhed, giver – at det følgelig ville være forfejlet, om han, skønt Loven f. Ex. øjensynligt lægger Hovedvægten på Specialpræventionen, principmæssig vilde lægge Hovedvægten paa de generalpræventive Hensyn, fordi h a n anser disse for de vigtigste.

Om en saadan almindelig Udmaalingsbestemmelse overhovedet vil faa synderlig praktisk Betydning, er, som allerede tidligere antydet, tvivlsomt. Det er dog fundet betænkeligt i Strid med Tendensen i alle nyere Forslag helt at lade dette Forhold uomtalt i nærvær. Forslag. Men i Modsætning til K.U.'s ret brede ... Formulering, er Bestemmelsen i nærvær. Forsl. § 75 ... ret kortfattet og understreger gennem de opregnede Exempler den subjektive Tendens – at det ikke er Handlingen eller dennes Følger som objektive Kendsgerninger, men Gerningsmandens Forhold, saaledes som det har faaet Udtryk i Handlingen, der er det væsentlig bestemmende for Strafadmaalingen.

Bestemmelsen i K.U. § 43, 2. St., er udeladt som formentlig overflødig. Derimod er det fundet rigtigt at generalisere den i Straffelovstillæggene af 1905 og 1911 § 1, 3. St. udtalte Regel, ved at fastslaa, at det som Regel vil være at anse som en skærpende Omstændighed, at Gerningen er udført af flere i Forening.”

2.4. I Straffelovskommissionens betænkning af 1923 fik bestemmelsen følgende affattelse i § 83 i 10de Kapitel om Straffens Fastsættelse.:

”§ 83.

Ved Straffens Udmaaling bliver der foruden til Lovovertrædelsens Grovhed og Farlighed særlig at tage Hensyn til Gerningsmandens foregaaende Vandel, Alder og Forhold før og efter Gerningen, til Styrken af hans for Dagen lagte forbryderske Sindelag samt Bevæggrundene til Handlingen.

At Gerningen er udført af flere i Forening, vil i Reglen være at anses som en skærpende Omstændighed.”

Om bestemmelsen anførtes i motiverne bl.a., jf. sp. 180:

”§ 83, 1ste Stk. er i det væsentlige i Overensstemmelse med Straffelovens § 57, idet der kun er foretaget enkelte nærmest redaktionelle Ændringer ... Det har været drøftet, om der er Grund til at bibeholde en saadan almindelig Udmaalingsbestemmelse, der dog ikke kan give bindende Regler for Domstolene om, hvilken Betydning der i det enkelte Tilfælde skal tillægges de fremhævede Udmaalingshensyn, men i sidste Instans maa henvise Afgørelsen til Domstolenes Skøn. Der har dog indenfor Kommissionen været overvejende Stemning for at optage en saadan Bestemmelse, hvorved det fremhæves, at Loven ikke ensidigt lægger Vægten enten paa generalpræventive eller individualpræventive Hensyn.

§ 83, 2det Stk. er nærmest en Generalisering af den i midlertidige Straffelov 1905 og 1911 § 1, 3die Stk. optagne Regel, idet det udtales, at det i Reglen vil være at anse som en skærpende Omstændighed, at Gerningen er udført af flere i Forening ...”

I borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933 blev som § 80 indsat en bestemmelse, der svarede til den, som var foreslået som § 83 i Straffelovskommissionens betænkning af 1923, sml. Rigsdagstidende 1924-25, tillæg A, sp. 3320 (§ 86).

3. Ændringen af § 80 ved lov nr. 319 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov. (Mindre berigelsesforbrydelser m.m.)

3.1. Straffelovens § 80 fik sin nuværende affattelse ved lov nr. 319 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov (Mindre berigelsesforbrydelser m.m.) som led i et ønske om at modvirke overdreven brug af strafskærpelser ved gentagen kriminalitet. Lovændringen byggede på en indstilling fra en arbejdsgruppe under Justitsministeriet, jf. betænkning nr. 650/1972 om nogle af- og nedkriminaliseringsspørgsmål s. 41:

”2.5.4. Arbejdsgruppen mener efter det gennemgåede, at der ikke er tilstrækkelig grund til at opretholde den hidtidige praksis, hvor der ved strafudmålingen tages betydeligt hensyn til den dømtes fortid. Arbejdsgruppen foreslår derfor, at henvisningen til gerningsmandens foregående vandel fjernes fra straffelovens § 80. I arbejdsgruppen er man opmærksom på, at dette ikke vil forhindre domstolene i ved strafudmålingen at tillægge gerningsmandens fortid betydning, men det vil i hvert fald forhindre domstolene i at føle sig forpligtet dertil.

2.5.5. I straffelovens § 80 er tillige angivet, at der ved straffens udmåling skal tages hensyn til styrken af det for dagen lagte forbryderiske sindelag. Herved er der givet domstolene adgang til at tage hensyn til, med hvilken grad af forsæt en handling er begået ...

Arbejdsgruppen finder, at såvel principielle som praktiske hensyn taler imod opretholdelse af en sådan ordning, og foreslår derfor, at henvisningen til det forbryderiske sindelag udgår af bestemmelsen i straffelovens § 80.

2.5.6. Under henvisning til det under punkt 2.5. i det foregående nævnte foreslår arbejdsgruppen følgende nye formulering af straffelovens § 80, stk. 1:

”Ved straffens udmåling bliver der foruden til lovovertrædelsens grovhed og farlighed særligt at tage hensyn til gerningsmandens alder og forhold før og efter gerningen samt bevæggrundene til handlingen.””

3.2. Arbejdsgruppens indstilling blev forelagt Straffelovrådet. Rådets udtalelse af 5. januar 1973 er optaget som bilag til lovforslaget, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 5153 ff. Af udtalelsen fremgår, at der i Straffelovrådet var enighed om, at § 80 næppe spiller nogen større rolle som udgangspunkt for overvejelserne vedrørende straffens fastsættelse i de enkelte sager. Tilbøjeligheden til at skærpe straffen ved gentagen kriminalitet har sammenhæng med en af lovregler uafhængig tradition i retspraksis.

Af udtalelsen fremgår også, at der ikke kunne opnås enighed om arbejdsgruppens indstilling om at ændre § 80. Et flertal (4 ud af 6 medlemmer (Erik Andersen, Eefsen, Olafsson og Waaben)) frarådede ændring af § 80, sml. anf.st. sp. 5169:

”Man finder det uheldigt, at praktiske problemer vedrørende udmålingen i visse sager mod recidivister fører til ændringer i den principielle tilkendegivelse om strafudmåling i § 80, som ikke er beregnet på at løse sådanne problemer og næppe heller kan løse dem. Blandt de i § 80 nævnte individuelle forhold, som skal tages i betragtning ved siden af forbrydelsens grovhed og farlighed, er lovovertræderens foregåendeandel med rette fremhævet. Det er et rigtigt princip, at retten må tage lovovertræderens foregåendeandel i betragtning ved sanktionsvalg. § 80 tager ikke blot sigte på omstændigheder, der kan påvirke udmålingen i skærpande retning, men også på forhold, der taler til gunst for lovovertræderen. Det beror på rettens afgørelse, hvilken vægt den vil lægge på de anførte omstændigheder. Det må forekomme mindre velbegrunder at svække indholdet af § 80 ved at fjerne henvisningen til foregåendeandel, i særdeleshed da formålet ikke er at tage afstand fra det i bestemmelsen udtrykte almindelige princip, men at støtte en udvikling med hensyn til udmålingen i visse typer af sager. Efter flertallets opfattelse kan man fremme en ønskelig udvikling i retspraksis uden at benytte den fremgangsmåde at ændre § 80 og uden at give de vejledende synspunkter form af bemærkninger, der ledsager et forslag om lovændring. Således må en orientering af anklagemyndigheden og domstolene om de synspunkter, der har været fremført, bl.a. af straffelovrådet, antages at opfylde dette formål.

Vedrørende § 80 tilføjes, at flertallet har sympati for arbejdsgruppens forslag om at stryge henvisningen til ”(lovovertræderens) for dagen lagte forbryderiske sindelag”. Man finder det imidlertid rettest, at spørgsmålet om en lovændring beror på en samlet bedømmelse af § 80 ved en senere lejlighed, hvor der er tid til at forberede en behandling af dette spørgsmål i forbindelse med en revision af straffelovens almindelige regler om strafnedsættelse, strafbortfald og gentagelsesvirkning.”

Et mindretal (2 ud af 6 medlemmer (Brydensholt og Nordskov Nielsen)) anbefalede, at § 80 blev ændret som foreslået af arbejdsgruppen, sml. anf.st. sp. 5170-71:

”Der er blandt rådets medlemmer enighed om, at recidiv hidtil er betragtet som en væsentlig udmålingsfaktor (ved siden af forbrydelsens grovhed), og at det må anses for ønskeligt, at der på dette punkt sker en ændring, som har et udgangspunkt i en udvikling, der allerede er i gang. For at sikre en mærkbar sænkning af udmålingsniveauet i disse sager anser mindretallet det for rigtigst, at denne udvikling får støtte i en lovgivningspolitisk beslutning, og en sådan beslutning opnås bedst gennem lovgivningsmagtens stillingtagen til et forslag om ændring af § 80 og bemærkningerne til et sådant forslag.

Mindretallet finder, at § 80 er udtryk for en rigtig opfattelse af, at strafudmålingen skal ske på grundlag af på den ene side en vurdering af lovovertrædelsen og på den anden side en vurdering af individuelle forhold hos lovovertræderen. Dette princip bør ikke ændres. Bestemmelsens formulering er imidlertid ikke særlig vellykket med hensyn til

angivelse af relevante individuelle forhold. Man sigter herved ikke alene til det mindre heldige udtryk ”hans for dagen lagte forbryderiske sindelag”, som arbejdsgruppen og flertallet også har peget på. Mindretallet finder det navnlig betænkeligt, at hensynet til den tidligere vandel har fået en særlig fremtrædende plads i bestemmelsen, samtidig med at denne undlader at nævne andre forhold, der tillægges og efter mindretallets opfattelse i fremtiden bør tillægges en mere væsentlig betydning ved strafudmålingen. Mindretallet sigter herved navnlig til, at bestemmelsens nuværende formulering ikke giver noget naturligt udgangspunkt for, at dårlige personlige eller sociale forhold, som ikke mindst for de traditionelle straffelovsovertrædelsers vedkommende er så hyppigt forekommende hos gerningsmændene, kan tages i betragtning som formildende omstændigheder. Som det fremgår... er der i straffelovrådet enighed om, at disse forhold bør tillægges væsentlig betydning, og mindretallet finder det, som anført, mest hensigtsmæssigt, at denne vurdering finder udtryk i en ændret formulering af straffelovens § 80.

Mindretallet foreslår derfor følgende affattelse af straffelovens § 80:

”Ved straffens udmåling skal der tages hensyn til lovovertrædelsens grovhed og til oplysninger om gerningsmandens person, herunder om hans almindelige personlige og sociale forhold, hans forhold før og efter gerningen samt hans bevæggrunde til denne.”

3.3. Lovforslaget, som førte til vedtagelse af den nuværende affattelse af straffelovens § 80, fulgte indstillingen fra mindretallet i Straffelovrådet, sml. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 5132.

4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

4.1. Straffelovrådet har senest i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse udtalt sig om § 80, sml. s. 67-68:

”Af § 80, stk. 1, kan for det første udledes det ret selvfølger, at en vurdering af lovovertrædelsens grovhed – d.v.s. et proportionalitetsprincip – er den grundlæggende retningslinie ved straffens fastsættelse. I konkrete sager kan der imidlertid ikke af § 80 udledes nogen nærmere vejledning om, hvorledes lovovertrædelsens grovhed skal bestemme valget af strafstørrelse inden for strafferammen. Herom kan formentlig kun siges, at hvis der inden for samme gerningstype forekommer eller kan tænkes handlinger af forskellig grovhed, skal den grovere handling som udgangspunkt medføre strengere straf end den mindre grove. Men det bliver domstolenes sag at afgøre, hvilket punkt på strafskaalen der skal udgøre udmålingens normalniveau, og hvilke afvigelser med hensyn til grovheden der skal føre til udmålingsmæssige variationer i op- eller nedadgående retning.

Dernæst ses det af § 80, at retten skal tage hensyn til oplysninger om gerningsmanden, herunder om hans personlige og sociale forhold. Historisk set har det været et vigtigt formål med § 80 at få fremhævet, at der skal tages hensyn til gerningsmandens individuelle forhold. Man må formentlig læse § 80 således, at disse individuelle forhold kan have lige så stor vægt som forbrydelsens grovhed, efter omstændighederne større vægt.

Men § 80 giver ikke nogen anvisning på, hvorledes den nærmere afvejning skal foregå, hvis en bedømmelse af forbrydelsens grovhed og af gerningsmandens personlige og sociale forhold trækker i forskellige retninger. Denne afvejning af kolliderende udmålingshensyn må foretages af retten, som bl.a. kan lægge vægt på, om generalpræventive hensyn tåler en af individuelle forhold indiceret mildhed i strafudmålingen. Dette svarer til det domstolsskøn, der skal udøves ved valget mellem ubetinget og betinget dom. Herom bestemmer § 56, stk. 1, at straffen gøres betinget, hvis retten finder det ”upåkrævet”, at straf kommer til fuldbyrdelse. Men loven siger ikke noget om, hvornår det er upåkrævet at gøre straffen ubetinget.”

I Straffelovrådets konklusion hedder det, jf. s. 71:

”Straffelovrådet ... finder det rigtigst, at udviklingen ... kommer til at bero på, hvad domstolene finder hensigtsmæssigt og forsvarligt.”

4.2. Straffelovrådets betænkning om strafferammer og prøveløsladelse indeholder derfor ikke forslag til ændring af straffelovens § 80.

5. Retspraksis vedrørende straffelovens § 80

5.1. Afgørende for reaktionsvalget og straffastsættelsen i det enkelte tilfælde er strafudmålingstraditionen, sml. bl.a. Vagn Greve m.fl.: Den kommenterede straffelov, Almindelig del, 7. udg., (Den kommenterede straffelov) s. 372-73:

”Den vigtigste ledetråd for reaktionsvalget og straffastsættelsen i det enkelte tilfælde ligger i strafudmålingstraditionen. Gennem retspraksis, herunder navnlig højesteretspraksis, udkrystalliseres strafpositioner for forskellige typetilfælde, således at den foran omtalte afvejning ofte vil ske med udgangspunkt heri. Lighedshensynet er et væsentligt element i retsanvendelsen. Jo mere delikterne fremtræder ensartet, des større vil tilbøjeligheden være til at skematisere reaktionsfastsættelsen, således at der udvikler sig et takstsystem ...”

Se endvidere Sanktionslæren s. 100:

”Strafudmåling er en opgave der lader meget bero på domstolenes vurderinger. Det ses fx. når der skal udmåles straf for nye eller ikke hyppigt forekommende delikter, og det ses, når domstolene undertiden skifter kurs i bestemte typer af sager. Men i øvrigt gælder der en retspraksis der giver afgørelserne en betydelig fasthed. Der findes for hver gerningstype en udmålingsmæssig tradition, og en dommer opnår en sådan føling med retspraksis og med de retlige vurderingsmåder at han i de fleste tilfælde føler sig bundet inden for et nogenlunde afgrænset spektrum af strafmuligheder. Man kan derfor ikke sige at den enkelte dommer står meget frit over for udmålingen i de enkelte sager. I et lille land med meget fri appelmulighed vil tvivlsspørgsmål om udmålingsniveauet blive afklaret gennem appelretternes praksis. Derfor kan man også reducere – men aldrig helt

eliminere – det moment af forskelle mellem dommere, domstole eller afdelinger som i større lande kan give anledning til alvorlige betænkeligheder.”

5.2. I straffelovens § 80, stk. 1, nævnes først hensynet til ”lovovertrædelsens grovhed”. Bestemmelsen skal på dette punkt sammenholdes med § 80, stk. 2, hvorefter det i reglen er en skærpende omstændighed, at gerningen er udført af flere i forening.

Lovovertrædelsers grovhed lader sig ikke altid udtrykke i sammenlignelige mål. Det gælder f.eks. grovheden af knytænveslag, tyveri af checkhæfte, salg af hash og falsk forklaring i retten. Som andre eksempler kan peges på krænkelser af særlige pligt- eller tillidsforhold, forurettedes værgeløshed eller underlegne stilling i øvrigt, egen skyld hos den forurettede, forbrydelsens tid og sted, de anvendte midler mv. En lovovertrædelsers grovhed kan dog komme til udtryk efter forskellige kvantitative kriterier, f.eks. tabet ved en berigelsesforbrydelse, en skades omfang, mængden af tilegnede, ødelagte eller indsmuglede værdier eller af omsat narkotika, antallet af strafbare handlinger eller krænkede personer. En handlingens farlighed, f.eks. styrken af et bestemt euforiserende stof, kan også indgå i grovhedsvurderingen, idet farlighed kan være udtryk for en risiko for følger af en vis art og et vist omfang, eventuelt uoverskuelige følger. Også tilregnelserformen kan indvirke på en lovovertrædelsers grovhed. Det gælder navnlig ved straffelovsovertrædelser, hvor uagtsomhed, i det omfang den er kriminaliseret, jf. straffelovens § 19, normalt vil blive undergivet en mildere bedømmelse end forsætlige forhold, sml. Sanktionslæren s. 101-02 og Den kommenterede straffelov s. 373-74.

Fra retspraksis kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 238, om en 18-årig T1 og en 19-årig T2, der begge tidligere var straffet flere gange, T1 bl.a. for røveri, og som nu blev fundet skyldige i i forening at have dræbt en 54-årig cykelhandler ved at have tildelt ham flere slag i hovedet med cykelforgafler samt i røveri af særlig farlig karakter ved i forbindelse med drabet at have frataget ofret en pung med 1.800 kr. Ved Højesterets pådømmelse af sagen skærpedes straffen for begge tiltalte fra 12 til 14 års fængsel ”uanset deres unge alder” bl.a. ”under hensyn til grovheden af de af tiltalte i forening begåede forhold”. Endvidere kan fremdrages Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1997, s. 1140, hvor en 41-årig tiltalt idømtes fængsel på livstid for at have dræbt en kvinde og et barn ved at indebrænde dem og at have dræbt yderligere et barn ved ildspåsættelse, idet dette fik forbrændinger, der medførte døden. Højesteret tiltrådte ”[u]nder hensyn til forbrydelsens karakter og grovhed – herunder den kynisme, tiltalte [havde] udvist i forbindelse med forbrydelsen –” at straffen var fastsat til fængsel på livstid.

Herudover kan peges på Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 1017, der angik strafudmålingen for uagtsomt manddrab i forbindelse med spirituskørsel under skærpende omstændigheder. Dommen illustrerer, at hensynet til lovovertrædelsens grovhed også kan komme til udtryk, når der er spørgsmål om at udmåle straf for den utilsigtede, men uagtsomme skade. I Højesterets dom udtales herom:

”I betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse side 165 udtaler Straffelovrådet bl.a.:

”Efter Straffelovrådets vurdering er der ikke grundlag for at tilråde en skærpelse af strafudmålingen i forhold til nugældende praksis ved domstolene, herunder det nævnte normalniveau af 4-6 måneders fængsel i sager om uagtsomt manddrab forvoldt under motorkørsel i spirituspåvirket tilstand. De følgende bemærkninger tager især sigte på spiritussagerne.

Principielle strafferetlige synspunkter kan i og for sig tale for, at straffe på 4-6 måneder er udtryk for en streng bedømmelse. Hvor ingen skade sker, straffes promille- og spirituskørsel med bøde eller en kort frihedsstraf på normalt 14 dage i førstegangstilfælde. Motorførerne straffes, fordi de i deres spirituspåvirkede tilstand rummer en fare for færdselssikkerheden og for andre trafikanters liv og legeme. Men når denne fare realiseres, og de alvorligste følger indtræder, skærpes straffen meget væsentligt, selv om den udviste adfærd ikke generelt kan siges at være en anden, end hvis uheld var undgået. I de enkelte sager kan der dog undertiden foreligge oplysninger om en særlig hasarderet og farlig kørsel, der adskiller forholdet fra den mere typiske spirituskørsel. Straffe på 4-6 måneder er meget strengere end de straffe, der ville fremkomme, hvis man tænkte sig en udmåling med udgangspunkt i straffen for spirituskørsel, suppleret med en skærpelse for uagtsomt manddrab, bedømt uden spirituspåvirkning ...”

Fem af de seks dommere, der medvirkede ved sagens pådømmelse, udtalte herefter:

”Udgangspunktet for sanktionsfastsættelsen i sager om uagtsomt manddrab i forbindelse med førstegangstilfælde af spirituskørsel har i hidtidig retspraksis været ubetingede frihedsstraffe på 4-6 måneders fængsel og frakendelse af førerretten i 5 år, medmindre der har foreligget skærpende omstændigheder.

Vi finder, at der er behov for en ikke uvæsentlig forhøjelse af strafniveauet, men at der samtidig må lægges vægt på de betragtninger, som er anført af Straffelovrådet det citerede sted i betænkning nr. 1099/1987. Efter en samlet afvejning finder vi, at udgangspunktet for strafudmålingen i disse sager bør være fængsel i 6-8 måneder. Dette normalstrafniveau skal som hidtil omfatte tilfælde, hvor tiltalte ikke tidligere har gjort sig skyldig i spirituskørsel, og hvor der ikke foreligger skærpende omstændigheder, således som det eksempelvis vil være tilfældet, såfremt kørslen i sig selv er foregået på særlig hensynsløs måde. Der er ikke grundlag for en tilsvarende generel forlængelse af frakendelsestiden.”

En dommer udtalte:

”Af de grunde, der er anført af Straffelovrådet, mener jeg, at der ikke er anledning til generelt at skærpe strafniveauet for denne type lovovertrædelser, når det ikke sker i sammenhæng med en generel forhøjelse af strafniveauet i sager om spirituskørsel uden alvorlige følger i form af uagtsomt manddrab eller betydelig legemsbeskadigelse ...”

Også generalpræventive hensyn kan indgå ved strafudmålingen. I retspraksis er eksempler på, at generalpræventive hensyn er tillagt afgørende vægt med henblik på at bringe en lokal eller midlerti-

dig kriminalitetsudvikling til standsning. Fra retspraksis kan nævnes Højesterets domme, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1975, s. 759 og 761. I disse domme fremhævedes som led i begrundelsen for strafudmålingen i forhold til to 15-årige, der havde gjort sig skyldige i række røveriske overfald mv., at ”de røveriske overfald i Rådhusparken i Århus synes at være bragt til ophør efter de i disse sager afsagte domme”. Endvidere kan peges på Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1978, s. 355, hvor der ved straffastsættelsen i forhold til to knap 17- og 18-årige, som var fundet skyldige i bombetrusler, bl.a. henvistes til:

”[at det for Højesteret er oplyst], at der den 2., 4. og 11. august 1977 skete tre farlige bombeeksplosioner på offentlige steder i Gladsaxe kommune. Ved den første eksplosion forvoldtes betydelig materiel skade, og i de to følgende tilfælde, hvor eksplosionerne forårsagedes af armerede rørbomber, der af en ukendt gerningsmand var anbragt i telefonbokse, opstod tillige personskade. Af hensyn til publikums sikkerhed lod myndighederne efter den 11. august døre til alle telefonbokse i Københavns-området fjerne. Den 19. august fandt en telefonfunktionær yderligere en armeret rørbombe i en telefonboks i Gladsaxe. Den ukendte gerningsmand havde forbundet bomben med en snubletråd, fastgjort tværs over døråbningen. Politiet i Storkøbenhavn modtog i det pågældende tidsrum mange urigtige telefoniske anmeldelser om bomber, og i enkelte tilfælde fandtes bombelignende genstande anbragt i telefonbokse.”

I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1988, s. 372, indgik i strafudmålingen for grafittimaling på S-tog og bygninger foretaget af personer på 16 og 17 år, at ”[h]ærværk i form af grafittimaling på S-tog og bygninger i de seneste år [har] taget et meget betydeligt omfang og har medført store omkostninger til fjernelse af påmalinger”. I den forbindelse kan også nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1988, s. 682, hvor der som begrundelse for at forhøje det hidtil anvendte straffniveau i sager om indførsel af amfetamin henvistes til ”de foreliggende oplysninger om amfetamins farlighed og om den stigende anvendelse af stoffet her i landet i de seneste år”. Desuden kan nævnes Højesterets domme, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 748-50, hvor hensynet til at gennemføre et aktuelt lovgivningsformål indgik i begrundelsen for fastlæggelsen af bødeniveauet ved hastighedsovertrædelser efter indførte særregler til begrænsning af benzinforbruget:

”Som af anklagemyndigheden anført tilsiger generalpræventive hensyn i sager af denne art en væsentlig forhøjelse af det sædvanlige bødeniveau ved overtrædelse af fartgrænserne, hvis det af regeringen og folketinget tilkendegivne mål om en begrænsning af benzinforbruget skal søges nået.”

Endelig kan fremhæves Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1633 (rockerkrigen), hvor der var enighed om, at straffastsættelsen måtte ske under hensyn til de skærpende omstændigheder vedrørende karakteren af drabet og drabsforsøgene, som landsretten havde fremhævet, og til det, anklagemyndigheden havde anført. I landsrettens dom var fremhævet, at samtlige voterende var enige om, at ”drabet på M havde karakter af en grov og kynisk likvidering

på et offentligt tilgængeligt sted, hvor mange udenforstående var til stede, og at drabsforsøgene havde samme karakter". Det var endvidere lagt til grund, at "alle de tiltalte vidste, at der ved den pågældende lejlighed skulle ske likvideringer i størst muligt omfang". Anklagemyndigheden havde anført, at "drabet og drabsforsøgene var et led i det dengang verserende opgør mellem rockergrupper i Danmark og i de øvrige nordiske lande. I dette opgør indgik en lang række alvorlige voldshandlinger, herunder adskillige drab og drabsforsøg. Det [var] derfor også af generalpræventive grunde påkrævet, at domstolene ved straffastsættelsen [tog] skarpest mulig afstand fra sådanne handlinger, også selv om anvendelse af livstidsstraf måtte indebære en skærpelse af hidtidig praksis".

Om betydningen af, at gerningen er udført af flere i forening, jf. straffelovens § 80, stk. 2, kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1970, s. 253. I denne dom blev § 80, stk. 2, citeret ved straffastsættelsen i forhold til 9 unge, der var fundet skyldige i vold, husfredskrænkelser og hærværk mv. ved i forening og efter forudgående aftale at have indfundet sig ved en villa for at øve vold mod nogle derboende udlændinge, hvorefter nogle af dem var trængt ind i ejendommen, hvor en beboer var blevet overfaldet. Som et andet eksempel kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1982, s. 97, hvor strafudmålingen for tyveri mv. blev fastsat under hensyn til, at de tiltalte tidligere i fællesskab havde begået en række lignende forbrydelser. Se også Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1982, s. 1105, hvor der ved straffastsættelsen i skærpende retning bl.a. blev lagt vægt på, at tyverierne var begået i forening og efter forudgående aftale. Sml. i øvrigt Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 277 (rockerkrigen), hvor det fremhævedes, at drabsforsøget havde været nøje planlagt og måtte antages at være en gengældelsehandling i den da verserende strid mellem to rivaliserende rockergrupper.

§ 80, stk. 2, skal i øvrigt sammenholdes med reglerne i § 23 om mulighed for straflempelse ved medvirken, sml. herved Sanktionslæren s. 102: "Disse regler udtrykker også relevante udmålingshensyn inden for strafferammen, når der er anledning til at anlægge en sammenlignende vurdering af flere deltageres roller, se fx U 1985.168 H." I den nævnte afgørelse var T1 og T2 fundet skyldige i efter forudgående aftale at have indført godt 4 kg heroin og T3 i at have modtaget og opbevaret heroinen. T4 var fundet skyldig i at have bistået med den videre overdragelse og T5 i at være indrejst for at udføre heroinen fra Danmark. T1, T2 og T4 idømtes hver fængsel i 8 år og T3 og T6 hver fængsel i 6 år.

5.3. Som nævnt i afsnit 3 ovenfor fik § 80 sin nuværende affattelse ved en revision i 1973. Herefter gælder om betydningen af de personbestemte hensyn, at strafudmålingen skal tage hensyn til "oplysninger om gerningsmandens person, herunder om hans almindelige personlige og sociale forhold, hans forhold før og efter gerningen samt hans bevæggrunde til denne", sml. Sanktionslæren s. 102-03:

”Lovens ord giver plads for hensyntagen både til meget specielle forhold og til faktorer der kendetegner større grupper af lovovertrædere, fx. ung alder. Samtidig må det anses for forudsat at de personlige forhold kan være så almindelige og så typiske for forbrydelsesarten, at der savnes grundlag for at overveje en afvigelse fra den normalbedømmelse der følger af objektive gerningstræk. Det er derfor langt fra alle sager der frembyder afvejningsproblemer i forholdet mellem gerningsbestemte og personbestemte hensyn.

De individuelle forhold, fx motivet, kan virke i skærpende retning. Mere almindeligt er det at der opstår spørgsmål om en mildere bedømmelse, fx under hensyn til sygdom, tab af stilling eller erhvervsrettighed (jfr. § 87), påbegyndt uddannelse eller afvænningsbehandling, betaling af erstatning etc. ... Det må dog fremhæves at spørgsmål om individuelle forhold stiller sig på en mere afgørende måde når der er tale om at undgå straf fuldbyrdelse end når det gælder straffens længde. En mellemløsning er den delvis betingede dom hvor normal udmålingspraxis kan fastholdes mht. den samlede straf. Det forhøjer udmålingens vejledende værdi i forhold til borgerne og domstolene at indflydelsen af meget konkrete omstændigheder holdes nede. Men principielt er det lovens standpunkt at der skal kunne forekomme konkret betingede variationer i udmålingen; de bør da også så vidt muligt være udtrykkeligt begrundede. I dansk retspraxis er begrundelser for sanktionsvalg ofte kortfattede (”kriminalitetens beskaffenhed”, dens ”art og omfang”, ”tiltaltes personlige forhold”, ”det i øvrigt oplyste” etc.).

Gerningsmandens alder kan tages i betragtning til gunst for både unge og ældre mennesker. For så vidt angår unge har et princip om hensyntagen til alderen fundet udtryk i § 84, stk. 1, nr. 2 (sml. stk. 2) og § 91. Der kendes formentlig i praxis en tendens til mildere bedømmelse af kvinder, også når man ser bort fra de forskelle der følger af kvindekriminalitetens typiske beskaffenhed og af hensyntagen til den familiemæssige situation.

... Det er ikke holdbart at bygge på generelle formodninger om at gentagen kriminalitet kræver skærpede sanktioner. I dansk praksis spiller gentagelsesfaktoren dog stadig en rolle, ligesom forudgående vandel kan tages i betragtning til gunst for den hidtil ustraffede.

En lovovertræders farlighed (modsat handlingens farlighed, der er en objektiv grovhedsfaktor) kan være et relevant specialpræventivt hensyn. Derfor taler bl.a. den omstændighed at frihedsstraf så vidt muligt bør foretrækkes frem for tidsubestemt forvaring efter § 70. En sådan farlighedsbedømmelse bliver dog ret sjældent aktuel. Noget andet er at hyppige tilbagefald – især til berigelseskriminalitet – kan indicere at den kriminelle aktivitet må bringes til standsning for en passende tid. Det er vanskeligt at sige hvilken rolle denne side af en specialpræventiv betragtning spiller for domstolene.”

I retspraxis tillægges gerningsmandens kriminelle fortid væsentlig betydning, navnlig ved recidiv til ligartet kriminalitet. I den forbindelse kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 520, hvor straffen for forsøg på røveri og for vold efter straffelovens §§ 119 og 244 for en 23-årig tiltalt blev fastsat bl.a. under hensyn til, at tiltaltes forstraffe omfattede flere til-

fælde af vold og overtrædelse af straffelovens § 266. Som et andet eksempel kan peges på Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1981, s. 794, hvor straffen for vold efter straffelovens § 245, stk. 2, jf. stk. 1, mod den tiltaltes samleverske ligeledes blev fastsat under hensyn til, at tiltalte flere gange tidligere var straffet for vold. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1992, s. 460, indgik ved strafudmålingen for indførsel af amfetamin fra Tyskland til Sverige via Danmark, at den pågældende i 1989 i Sverige var straffet for indførsel af hash. Sml. også Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1993, s. 391, hvor det ved strafudmålingen i forhold til en tiltalt, der var fundet skyldig i bl.a. vold mod og drab af sin samlever, blev fremhævet, at tiltalte gentagne gange var straffet for alvorlig voldskriminalitet mod tidligere samlevere.

Er der gået lang tid, ses der bort fra endog mere betydende kriminalitet. Retspraksis skal på dette punkt sammenholdes med reglen om ophør af lovbestemt gentagelsesvirkning i straffelovens § 81, stk. 3. Efter denne bestemmelse ophører den lovbestemte gentagelsesvirkning, når der, førend den nye strafbare handling blev begået, er forløbet 5 år, efter at den tidligere straf er udstået, endeligt eftergivet eller bortfaldet. Fra retspraksis kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1976, s. 357, hvor der ved pådømmelsen af nogle indbrud begået i 1974 i forhold til en tiltalt, der senest i 1960 var dømt for tyveri, i formildende retning blev lagt vægt på det lange tidsrum, der var forløbet siden tiltaltes seneste forudgående kriminalitet. I Højesterets dom offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 1014, blev en dom fra 1985 om uagtsomt manddrab tillagt betydning ved udmålingen af straffen i en ny sag om uagtsomt manddrab begået under tilsvarende omstændigheder.

Om betydningen af forsættets fasthed kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1977, s. 597, hvor dette hensyn kom således til udtryk ved strafudmålingen for salg og forsøg på indsmugling af heroin:

”at såvel de tiltaltes fremgangsmåde ved afsætning af heroin i Stockholm som indsmuglingsforsøget viste, at der var tale om professionelt tilrettelagt handel med nævnte stof. Videre ... at der var tale om heroin i meget stærk koncentration, og at stoffet er meget farligt, idet det særdeles hurtigt danner tilvænning, og idet muligheden for afvænning er ringe. Endelig ... at der var handlet af flere i forening, jfr. strfl. § 80, stk. 2.”

Som eksempel på betydningen af gerningsmandens ”bevæggrunde” (motiv) til lovovertrædelsen kan nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1992, s. 933, hvor landsretten skærpede straffen for vold under henvisning til, at volden til dels havde en racistisk baggrund.

Hensynet til ”gerningsmandens forhold før og efter gerningen” omfatter bl.a. forhold af den karakter, der kan føre til strafnedsættelse og strafbortfald efter straffelovens §§ 84 og 85. Reglerne om strafnedsættelse og strafbortfald er således tillige vejledende for strafudmålingen inden for straffe-

rammen. Fra retspraksis kan henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1981, s. 561, hvor det ved strafudmålingen i anledning af tyveri fra arbejdspladsen over en årrække i formildende retning indgik, at tiltalte havde betalt fuld erstatning til bestjålne. Sml. også pkt. 5.1.2 i kapitel 10 om strafnedsættelse og strafbortfald med omtale af konfliktrådsbehandlings betydning for straffastsættelsen.

I Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1994, s. 736, udtaltes ved pådømmelsen af tredobbelt drab, at ”de strafudmålingshensyn, der har fundet udtryk i bestemmelserne i §§ 84 og 85, findes at kunne tages i betragtning, når straffen fastsættes inden for den normale strafferamme, selv om der ikke har været stillet spørgsmål til nævningerne om, hvorvidt bestemmelserne skal finde anvendelse”. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1995, s. 57, blev straffen for hustrudrab nedsat under hensyn til, at drabet måtte antages at være begået under indflydelse af den svære belastning af tiltaltes sindstilstand, som samlivet med afdøde havde medført.

Endelig kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1317. Heri udtalte Højesteret, at der i medfør af straffelovens § 80, stk. 1, bør kunne tages hensyn til oplysninger fra anklagemyndigheden om, at tiltalte har ydet politiet og anklagemyndigheden bistand under efterforskningen, herunder ved afgivelse af forklaring om medgerningsmænd, uanset de principielle og retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, der kan være forbundet med en sådan ordning. Denne dom er omtalt i denne betæknings kapitel 11 om tilståelsens betydning for strafudmålingen mv., pkt. 3.3.3.

5.4. Som nævnt i afsnit 1 ovenfor indeholder straffelovens § 80 en ikke udtømmende angivelse af hensyn, der skal indgå ved strafudmålingen. Som eksempel på strafudmålingshensyn, der ikke er nævnt, men som har betydning i retspraksis, kan nævnes hensynet til den tid, der er gået fra den strafbare handling foretaget til dens pådømmelse, og hensynet til den tid, der er medgået til sagens behandling ved politi og domstole.

Til illustration kan henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1978, s. 225, hvor straffen for drab blev fastsat under hensyn til, at der ved pådømmelsen var forløbet 13 år, siden drabet blev begået. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1982, s. 396, blev ved straffastsættelsen i forhold til en på gerningstidspunktet 19-årig person, der i overensstemmelse med sin tilståelse var fundet skyldig i en række indbruds- og butikstyverier samt køb af hash, lagt vægt på længden af det tidsrum, der var forløbet, siden retsforfølgningen blev indledt. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 611, fremhævedes ved straffastsættelsen i anledning af salg af ca. 25 kg hash over en 3-årig periode, at tiltalte ikke havde handlet med hash de sidste 3 år, før undersøgelse mod ham blev indledt, og at der ved pådømmelsen var forløbet næsten 4½ år efter kriminalitetens ophør.

En særlig gruppe udgøres af de sager, hvor der har været rejst spørgsmål om strafnedsættelse som følge af krænkelse af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK), artikel 6, stk. 1, om krav om rettergang inden en rimelig frist. I den forbindelse kan nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1997, s. 1292, i den såkaldte ”tolddatapladesag”, hvor straffene til de tiltalte for afgiftsunddragelse ved bilhandel blev gjort betingede, fordi kravet om rettergang inden en rimelig frist var krænket. Af dommen fremgår, at den samlede varighed af straffesagen var godt 10 år, og at varigheden bl.a. skyldtes ressourcemæssige årsager. I hvert fald 5 år af efterforsknings- og forberedelsestiden måtte tilskrives forhold hos det offentlige, som de tiltalte ingen indflydelse havde haft på. Den samlede varighed af domsforhandlingerne på 2½ år skyldtes ikke, at de enkelte forhold i sig selv var komplicerede. Hertil kom, at sagens unødvendige varighed havde medført betydelig belastning for de tiltalte.

I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1752, hvor 3 ledende medarbejdere i Nordisk Fjer-koncernen blev fundet skyldige i groft bedrageri, og 3 revisorer blev fundet skyldige i overtrædelse af straffelovens § 157 og § 296, stk. 2, jf. stk. 1, nr. 2, var der spørgsmål om betydningen af en samlet varighed af straffesagen på 7 år og 7 måneder fra sigtelse til endelig dom. Herom udtalte landsretten:

”Landsretten skal hertil for det første bemærke, at den meget lange samlede sagsbehandlingstid – 7 år 7 måneder fra sigtelse mod de tiltalte til endelig dom – næppe i sig selv er en krænkelse af artikel 6, stk. 1, i sager af så ekstraordinært omfang og betydelig kompleksitet.

Landsretten kan dernæst tiltræde anklagemyndighedens vurdering af, at det ud fra procesøkonomiske hensyn utvivlsomt har været hensigtsmæssigt at behandle tiltalen mod alle seks tiltalte under én sag, idet der ved en opsplitting af sagen – uanset tiltalepunkternes forskellighed – i vidt omfang skulle ske forelæggelse af, bevisførelse om og procedure vedrørende de samme omstændigheder såvel med hensyn til specielle forhold som mere generelt angående koncernens opbygning og dens meget særprægede regnskabsmæssige forhold.

Omvendt må det antages, at en opsplitting af sagen i to eller tre dele – hvor uhensigtsmæssig den efter det netop anførte end måtte være – ville have medført, at en eller flere dele ville være gennemført til endelig dom på i hvert fald noget kortere tid.

Med hensyn til spørgsmålet, om sagen i øvrigt burde være gennemført på kortere tid, bemærkes først, at efterforskningen er gennemført sideløbende vedrørende samtlige forhold, og at der ikke er grundlag for at kritisere dens omfang eller varighed.

For så vidt angår sagens behandling ved retterne er selve domsforhandlingens forløb i begge instanser fastlagt ved aftale med forsvarerne, og der findes ikke grundlag for at kritisere den tid, der er medgået hertil samt til votering og domsskrivning.

Tilbage er berammelsestiden, det vil sige den tid, der er forløbet fra sagens indbringelse for retten til domsforhandlingens begyndelse, nemlig 1 år 2 måneder for såvel byret som landsret. Berammelsestiden i meget store sager med mange tiltalte vil naturligt være længere end i andre sager, men i denne sag må den lange berammelsestid i begge instanser tilskrives ressourcemæssige problemer ved domstolene.

Efter en samlet vurdering findes den meget lange sagsbehandlingstid, som kun i begrænset omfang kan tilskrives ”døde perioder” – nemlig for lange berammelsestider ved domstolene – ikke at indebære en krænkelse af menneskeretskonventionens artikel 6, stk. 1, for så vidt angår de tiltalte T1-3, der er tiltalt og dømt for groft bedrageri.

Derimod findes denne bestemmelse at være overtrådt i relation til de tiltalte R1-3, uanset det ovenfor anførte om det hensigtsmæssige i en samlet sagsbehandling. Der er der ved lagt vægt på, dels at disse tiltalte ikke er tiltalt for forsætlige, men kun groft uagtsomme forhold, dels at de i overensstemmelse hermed ikke er blevet idømt frihedsstraffe, dels at det utvivlsomt – uanset navneforbud – har været meget belastende for dem i det lange tidsrum at være tiltalt sideordnet med de bedrageritiltalte i den i offentligheden meget omtalte ”Nordisk Fjer-sag”, og endelig at det ikke kan tilskrives disse tiltaltes forhold, at sagen for deres vedkommende først fik sin endelige afgørelse ved nærværende ankedom.”

Som det fremgår, fandtes sagsbehandlingstiden i forhold til de 3 ledende medarbejdere, der var tiltalt for groft bedrageri, ikke at indebære en krænkelse af artikel 6, stk. 1. Dette fandtes derimod at være tilfældet i forhold til de 3 revisorer, der kun var tiltalt for groft uagtsomme forhold. I konsekvens heraf nedsattes straffen for disse tre tiltalte. Endvidere undlod landsretten at skærpe straffen for de øvrige tiltalte med henvisning til den belastning, som den langvarige sagsbehandling havde været for de pågældende.

I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1759, blev bedrageristraffe gjort betingede med følgende begrundelse:

”Sagen mod dem [de tiltalte] har således verseret i mere end 6 år. Selv om domsforhandlingens udstrækning i byretten på mere end 2 år til dels kan tilskrives de tiltaltes egne forhold, finder landsretten efter en samlet vurdering af sagen, dens relativt beskedne omfang og manglende kompleksitet, at de domfældtes ret i henhold til Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, stk. 1, til rettergang inden en rimelig frist er krænket.

Som konsekvens heraf finder landsretten ikke, at de tiltalte, for hvem det har været belastende at have haft sagen verserende så længe, bør afsone frihedsstraffene, hvorfor de gøres betingede som nedenfor bestemt ...”

I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1999, s. 337, afviste landsretten i en sag om overfiskeri, at der forelå en krænkelse af artikel 6, stk. 1, selv om de tiltalte siden 1994 havde måttet leve i usikkerhed om udfaldet af sagerne, der havde stor betydning for deres privatøko-

nomi. Det fremgår af dommen, at den lange sagsbehandlingstid var delvis selvforskyldt, idet de tiltalte flere gange havde bedt om udsættelse. Herudover kan peges på Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1999, s. 342, hvor en advokat blev fundet skyldig i bedrageri og underslæb. Af dommen fremgår, at sagen blev indledt ved en anmeldelse fra tiltalte i oktober 1994. Af 3 år og 9 måneders sagsbehandlingstid kunne alene 5 måneder i 1995 og 5 måneder i 1996 delvis tilskrives tiltaltes egne forhold. Landsretten fandt ikke grundlag for at statuere krænkelse af EMRK artikel 6, stk. 1, men nedsatte alligevel straffen med henvisning til den lange sagsbehandlingstid og tiltaltes medvirken til sagens opklaring.

Der kan tillige henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2000, s. 2134, hvor strafudmålingen i en tilståelsessag om selskabstømning formildedes med henvisning til artikel 6, stk. 1, på grund af sagsbehandlingstiden ved anklagemyndigheden. Sml. heroverfor Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2001, s. 1406, der afviste, at sagsbehandlingstiden af en færdselslovsovertrædelse indebar en krænkelse af artikel 6, stk. 1. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2001, s. 2345, fandtes i en sag om momsunddragelse ikke at foreligge en krænkelse af artikel 6, stk. 1, selv om sagsbehandlingstiden havde været mere end 10 år. I dommen udtales herom:

”En behandlingstid på 10 3/4 år for en straffesag må som udgangspunkt formodes at indebære en krænkelse af kravet i art. 6, stk. 1, i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention om ”rettergang inden en rimelig frist”. Det må derfor påhvile myndighederne at godtgøre, at tidsforbruget har været rimeligt begrundet, og at sagen er blevet fremmet med behørig omhu uden ”døde” perioder. Ved vurderingen heraf må der tages hensyn til sagens karakter og betydning, dens kompleksitet og den tiltaltes og myndighedernes adfærd.

Efterforskningen i sagen angik fra starten et ikke ukompliceret sagskompleks, som involverede en række personer og selskaber med forbindelser til udlandet. Det måtte derfor nødvendigvis tage en vis tid at bearbejde efterforskningsmaterialet og overveje tiltalerejsningen i sagen. Tiltalen endte med at omfatte 5 tiltalte med bopæl i udlandet og med hver sin beskikkede forsvarer. Dette vanskeliggjorde i sig selv en hurtig berømmelse af domsforhandlingen, som var anslået til at vare 20 dage. De udsættelser af domsforhandlingen, som fandt sted frem til den 21. april 1995, hvor tiltaltes og en medtiltaltes sag blev udskilt, beroede for størstedelens vedkommende på forsvarernes ønske om yderligere efterforskning og på de tiltaltes sygefravær. At tiltaltes sag blev udskilt og udskudt, skyldtes gentagne anmodninger fra tiltalte selv, som på det pågældende tidspunkt havde været sygemeldt i længere tid. Det kan derfor ikke bebrejdes myndighederne, at tiltaltes sag under disse omstændigheder blev stillet i bero i et vist stykke tid. Efter at sagen mod de tilbageværende tre tiltalte var blevet afgjort af byretten i september 1995, blev tiltaltes sag taget op på ny i begyndelsen af 1996. Der blev løbende siden marts 1996 gjort forsøg på at få sagen berammet, og de udsættelser, som løbende fandt sted fra november 1996 indtil juni 1997, beroede alene på medtiltaltes sygefravær. Hensynet til såvel parter, vidner som retten talte med betydelig vægt imod at udskille medtiltaltes sag til særskilt behandling, så længe der ikke var grundlag for at forvente, at

medtiltaltes sygdom var af længere varighed. Da de lægeerklæringer, som retten modtog, alene angik nærmere afgrænsede perioder, må udsættelserne anses for at have været rimeligt begrundede i dette hensyn. Der har endelig ikke været perioder under sagens domsforhandling i byretten, landsretten eller Højesteret eller under behandlingen ved Procesbevillingsnævnet, hvor sagen har ligget stille som følge af myndighedernes forhold.

Højesteret finder herefter ud fra en samlet vurdering, at sagsbehandlingstiden ikke indebærer en krænkelse af tiltaltes rettigheder efter Menneskerettighedskonventionens art. 6, stk. 1.”

Sml. endelig også Østre Landsrets dom af 27. juni 2002, refereret i Meddelelser fra Landsforeningen af Beskikkede Advokater 2002, s. 247, hvor bødestraffen for en tiltalt blev gjort betinget, idet landsretten bemærkede, at en stedfunden krænkelse af retten til rettergang inden rimelig frist kunne have medført, at bødestraffen bortfaldt. Da den gældende formulering af straffelovens §§ 84 og 85 ikke gav ”tilstrækkelig sikker hjemmel for et sådant resultat”, valgte landsretten undtagelsesvis at gøre straffen betinget.

Efter straffelovens § 87 kan straffen nedsættes og efter omstændighederne bortfalde, når nogen i henhold til § 79 frakendes de dér omhandlede rettigheder. Straffelovens § 87 gennemgås nærmere i kapitel 10 om strafnedsættelse og strafbortfald. Hensyn, der svarer til det, som omtales i § 87, kan også indgå ved strafudmålingen inden for strafferammen. Til illustration kan nævnes Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 650, hvor der ved straffastsættelsen for uagtsomt manddrab begået under spirituskørsel blev taget hensyn til, at tiltaltes søster, der var passager i bilen, var omkommet ved ulykken.

5.5. Sammenfattende gælder, at strafudmålingsresultatet bygger på en afvejning af forskellige til dels modstridende hensyn. Det er relativt sjældent, at domstolene præciserer de hensyn, der er bestemmende for strafudmålingsresultatet, sml. Den kommenterede straffelov s. 374 med omtale af Højesterets domme, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 1056, og 1998, s. 1633. Sidstnævnte dom er omtalt i pkt. 5.2 ovenfor. I den førstnævnte dom bemærkedes ved strafudmålingen for et jalousidrab (fængsel i 10 år), at straffen ”[n]avnlig under hensyn til, at drabet [var] begået på en særdeles brutal måde under længerevarende mishandling, [fandtes] ... passende ... bestemt, uanset at nævningerne [havde] svaret bekræftende på et spørgsmål om anvendelse af straffelovens § 85”.

Afgørende for reaktionsvalg og straffastsættelse i det enkelte tilfælde er strafudmålingstraditionen. § 80 indeholder som nævnt en ikke udtømmende angivelse af de hensyn, der indgår ved strafudmålingen inden for strafferammen. Bestemmelsen suppleres bl.a. af strafnedsættelsesgrundene i straffelovens §§ 84 og 85 og i forsøgs- og medvirkensreglerne i straffelovens §§ 21 og 23, der angiver

almindelige strafudmålingshensyn og derfor også har betydning for valg af strafart og strafgrad inden for den normale strafferamme, jf. kapitel 10 om straffnedsettelse og strafbortfald.

6. Fremmed ret

6.1. Norge

6.1.1. Spørsmålet om at lovfæste almindelige prinsipper for strafudmålingen overvejedes af den norske Straffelovkommisjon i 1983, sml. NOU 1983: 57 Straffelovgivning under omformning (den norske delutredning I) s. 241:

”I Straffelovkommisjonen har det vært noe delte oppfatninger om å lovfæste overordnede prinsipper for reaksjonsvalg og straffutmåling, f eks om prevensjon, rettferdighet og humanitet.

På den ene side har det vært fremholdt at grunnleggende strafferettsprinsipper normalt bør få sitt uttrykk i lov. Videre taler både pedagogiske hensyn og informasjonshensyn for en slik regel. På den annen side har det vært fremholdt at en regel av denne art vil bli lite presis, og at den neppe vil ha stor opplysningsverdi. Det har videre vært innvendt at slike lovregler nok kan ha sin betydning dersom det står sterk ideologisk strid om straffutmålingsprinsippene, noe som til en viss grad har vært tilfelle i enkelte av de andre nordiske land. Men slik strid har vi stort sett vært spart for. – Straffelovkommisjonen vil vurdere videre om det i lovs form bør stilles opp visse overordnede prinsipper for reaksjonsvalget og straffutmålingen.”

6.1.2. I NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser (delutredning V) drøftedes på ny, om der var grunnlag for at anbefale en lovfæstelse af almindelige prinsipper for strafudmålingen, sml. s. 209-10:

”Straffelovkommisjonen har som nevnt kommet til at den nye straffeloven ikke bør stille opp overordnede prinsipper for reaksjonsvalg og straffutmåling. En lovfestning av de prinsipper som i dag er veiledende for domstolene, f eks om prevensjon, rettferdighet og humanitet, vil bli så generelle at de vil være av liten verdi. Det kan ha sin betydning å lovfeste slike prinsipper dersom det står sterk ideologisk strid om straffutmålingsprinsippene, noe som til en viss grad har vært tilfellet i enkelte av de andre nordiske land. Men slik strid har vi stort sett ikke hatt hos oss. Kommisjonen antar at den styrende virkning av slike lovregler vil være liten. For domstolene vil følelsen av hva som er en rimelig straff i den enkelte sak, og hensynet til den eksisterende straffutmålingstradisjonen, som regel være av større betydning enn generelle retningslinjer i loven.

Det vil etter kommisjonens syn ikke være formålstjenlig med generelle regler om valget av reaksjon og utmåling av straff innenfor den enkelte straffart, f eks at det skal tas utgangspunkt i handlingens objektive grovhet og lovbrüterens skyld. Etter kom-

misjonens syn vil generelle lovregler om reaksjonsvalget og straffutmålingen lett kunne bli så kompliserte at systemet vil bli for stivt. Skulle man søke å unngå dette, vil reglene på den annen side antakelig bli så vage at de vil gi liten veiledning. Det vil særlig være vanskelig å lovregulere hvordan de aktuelle momenter skal veies mot hverandre.

De hensyn som kommer inn ved reaksjonsvalget og utmålingen av straffen, er svært mangeartede og forskjellige. Blant annet kan nevnes at rettspraksis i vid utstrekning har åpnet adgang til å ta hensyn til etterfølgende omstendigheter, f.eks. at lovbrøtteren i tiden mellom lovbrudd og dom er kommet i gang med utdanning, fått arbeid eller på annen måte vist evne til å tilpasse seg samfunnet. Det kan hevdes at slike hensyn strengt tatt ligger utenfor hva domstolene bør ta hensyn til ved reaksjonsvalget og straffutmålingen, og først og fremst hører hjemme ved en eventuell benådningsvurdering. Men det er en langvarig og fast praksis for at domstolene kan ta denne type hensyn, og Straffelovkommisjonen ser ingen grunn til å foreslå noen omlegging her.

...

Ved avgjørelsen av spørsmålet om slike regler bør innføres, har kommisjonen lagt stor vekt på den sentrale betydningen Høyesterett har for straffutmålingspraksis.

Enhver avgjørelse om straffutmåling i underordnede domstoler kan påankes til Høyesterett til full realitetsprøving. Høyesteretts kjæremålsutvalg må tillate at anken bringes inn for Høyesterett, jf. strpl §§ 346-352. Hvert år avgjør retten et stort antall ankesaker. Disse avgjørelser blir publisert i Norsk Retstidende.

Høyesterett får således en sterk styringsfunksjon på straffutmålingen. Vesentlige avvik fra den norm Høyesterett har fastlagt vil som regel føre til at en av parterne anker.

Høyesterett fastlegger gjennom sin praksis hvilken reaksjon som normalt skal anvendes og straffenivået innenfor de rammer som loven stiller opp for de forskjellige lovbrudd. Gjennom rettens praksis utkrystalliseres også hvilke momenter som er relevante for reaksjonsvalget og straffutmålingen, og hvilken vekt de enkelte momentene skal ha. På den måten ivaretas hensynet til ensartethet og rettslikhet.

Høyesteretts styrende stilling kommer sterkest til uttrykk ved lovbrudd som forekommer ofte og har et nokså likeartet preg. Som eksempel kan nevnes bruken av ubetinget fengsel ved grove fartsoverskridelser. Det er vanskeligere å trekke opp retningslinjer ved lovbrudd som forekommer sjeldnere og med mer individuelle variasjoner.

En rekke straffebud gir vidt spillerom for domstolenes skjønn ved straffutmålingen. Dette innebærer at lovgiveren har overlatt til rettspraksis å bestemme nærmere hvilket nivå straffen bør ligge på. Det bliver følgelig en sentral oppgave for Høyesterett å fastlegge straffenivået innenfor de strafferammer loven angir. Når det som følge av utviklingen i lovgivningen og samfunnsforholdene oppstår nye typer av straffbare handlinger, finner Høyesterett etter en tid fram til et nivå som senere eventuelt bare endres langsomt, med mindre lovgiveren griper inn for å endre praksis.

Vår ankeordning i straffesaker skiller seg fra ordningen i de andre nordiske land, og står i en særstilling også internasjonalt. Den danske høyesterett behandler ikke mange straffutmålingsanker, men Østre og Vestre Landsret spiller en rolle som ankeinstans for

straffutmålingen som ligner på vår Høyesteretts stilling. Heller ikke i Finland og Sverige behandler Högsta Domstolen særlig mange straffutmålingsanker. De fleste stopper i hovrätten. Straffutmålingsspørsmål diskuteres dessuten mer inngående i vår Høyesteretts avgjørelser enn vanlig er i de andre nordiske lands høyesterett.

Den sterke styringsfunksjonen Høyesterett har ved å sikre ensartethet og rettslikhet ved reaksjonsvalg og straffutmåling, svekker etter Straffelovkommissjonens syn betydningen av generelle materielle lovregler om dette. Det er etter kommisjonens syn heller ikke behov for generelle regler som innskrenker Høyesteretts frihet til å fastlegge straffenivået innenfor de angitte strafferammer. Hvis lovgiveren ønsker å justere straffutmålingspraksis ved visse typer lovbrudd, bør dette som hovedregel gjøres ved å endre strafferammene.

...

Med unntak for vegtrafikkloven har utviklingen således gått i retning av å fjerne fra loven regler for reaksjonsvalg og straffutmåling. Erfaringen har vist at slike regler stort sett ikke har vært vellykkede.

Det ville harmonere dårlig med denne utviklingen om man nå skulle innføre generelle regler om reaksjonsvalg og straffutmåling.

Straffelovkommissjonen vil heller ikke foreslå generelle lovregler om skjerpene og formildende omstendigheter ved straffutmålingen. På bakgrunn av Høyesteretts styrende stilling i straffutmålingsspørsmål, er behovet for lovfestning av slike omstendigheter lite. De retningslinjer som i tilfelle måtte lovfestes, ville i hovedsak være de samme som har utviklet seg i rettspraksis. I loven vil det dessuten bare være mulig å regne opp noen få, sentrale momenter, mens det i praksis som nevnt kan være en rekke momenter som kommer inn. En lovregulering vil derfor lett gi et skjevt og ufullstendig inntrykk av hvilke momenter som kan vektlegges ved straffutmålingen. En lang oppregning vil lett bli uoversiktlig, og noen uttømmende oppregning er det uansett ikke mulig å gi. Videre synes det å være en alminnelig oppfatning at det systemet vi har i dag, virker godt ...

Det er nedsatt et utvalg ("To-instansutvalget") som bl a skal vurdere om det fortsatt skal være adgang til å anke reaksjonsfastsettingen inn for Høyesterett, eller om anken normalt skal gå til lagmannsretten. Hvis resultatet bliver at lagmannsretten bliver den normale ankeinstans, vil – som det fremgår av argumentasjonen foran – et forslag om generelle regler om reaksjonsvalg og straffutmåling stå sterkere enn i dag."

Som det fremgår, antyder Straffelovkommissjonen, at konklusjonen med hensyn til spørsmålet om at lovfæste generelle prinsipper for straffutmålingen kunne blive en anden, hvis ankeordningen blev ændret, så Høyesterett fik forelagt færre straffutmålingsanker. To-instansutvalgets forslag om at lade lagmannsretten blive den normale ankeinstans er efterfølgende gennemført med virkning fra den 1. august 1995. I forarbejderne til reformen af ankeordningen ses ikke drøftet, hvorvidt reformen bør føre til en lovfæstelse af generelle principper for straffutmålingen. Under det lovforberedende arbejde synes overvejelserne navnlig samlet om, hvorledes man bedst kan opretholde retsheden under den nye ordning, sml. NOU 1992: 28 To-instansbehandling, anke og juryordning i straffesaker s. 44:

”I og for seg er det vel tenkelig at Høyesterett kan yte like god veiledning til de underordnede domstoler selv om retten pådømmer færre saker, ved at det i større utstrekning utformes premisser med rekkevidde ut over hva avgjørelsen av den enkelte sak krever. Men det vil da måtte skje uten at Høyesterett har et så godt levende illustrasjonsmateriale fra det praktiske liv som pådømmelsen av et stort antall saker gir.

Dette fører over til en vesentlig fordel ved den ankeordning vi nå har. Høyesterett og Høyesteretts kjæremålsutvalg får gjennom den stadige strøm av straffesaker en nær og løpende kontakt med strafferettspleien i vårt land. Det gjeldende ankesystem leder til at Høyesterett tilføres en omfattende praktisk innsikt innenfor strafferetten og straffeprosessen, og gir videre retten en utstrakt mulighet for å lede rettsutviklingen innenfor dette området.

Likevel er det nok et spørsmål om ikke omkostningene ved at Høyesterett må befatte seg med så mange rent konkrete avgjørelser, er for store. Dersom Høyesterett får stilling som tredjeinstans innenfor strafferettspleien, vil det bety at retten i langt større utstrekning kan konsentrere seg om de sakene som er særlig egnet til å formidle veiledning til de underordnede instanser. Når det gjelder straffutmålingen, leder ankeordningen i dag til at det til dels er de spesielle og noe atypiske saker som kommer for landets øverste domstol. Hvis Høyesterett bliver tredjeinstans, vil retten i større utstrekning kunne konsentrere seg om å trekke opp retningslinjer gjennom avgjørelser i et mer begrenset antall, men mer representative saker.”

Selv om Høyesterett som følge af to-instansreformen ikke lenger får forelagt så mange strafudmålingsanker som tidligere, indeholder norsk straffelov fortsatt ikke bestemmelser, der i lighed med dansk straffelovs § 80 lovfæster en række almindelige hensyn, som skal indgå ved strafudmålingen. Norsk straffelov er på linje med anbefalingen fra Straffelovkommisjonen om det ønskelige i ikke at lovfæste overordnede prinsipper for strafudmålingen.

6.1.3. Straffelovkommisjonen har senest i NOU 2002: 4 Ny straffelov (delutredning VII) forholdt sig til spørsmålet. Som det fremgår nedenfor, er det fortsatt opfattelsen, at der ikke bør tages skridt til lovfæstelse af strafudmålingen, sml. s. 144:

”Høyesterett spiller imidlertid fortsatt en viktig rolle ved fastleggelsen av straffenivået for ulike lovbrudd. Riktignok behandler Høyesterett nå færre straffutmålingsanker enn tidligere. Til gjengjeld er det nå i høyere grad enn før de mer prinsipielle sakene som blir avgjort i Høyesterett. Dette kan medvirke til at Høyesteretts straffutmålingspraksis virker like normerende på straffenivået i dag som tidligere. Kommisjonen mener det ikke kan trekkes noen sikre slutninger om hvilken virkning to-instansreformen har hatt på Høyesteretts styringsfunksjon ved straffutmålingen, og legger derfor ikke vekt på dette momentet. Videre kunne kommisjonens forslag om et mer begrenset sett av strafferammer [sml. kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 4.1] tale for at det inntas enkelte regler som styrer skjønnsutøvelsen ved reaksjonsvalg og straffutmåling. Den nåværende kommisjonen er imidlertid enig med den tidligere i at slike regler ikke

er ønskelige. Det er likevel gjort unntak fra dette standpunktet i forhold til de spesielle typesituasjonene som er regulert i utk § 6-3 om begrenset bruk av fengselsstraff overfor unge lovbrøyttere og utk § 14-2 om tilståelsessaker [sml. kapitel 11 om tilståelsens betydning for strafudmålingen, pkt. 5.1] ...

Kommisjonen er generelt skeptisk til at lovgiver skal styre straffutmålingen for å sikre tilstrekkelig strenge straffer på bestemte områder, uavhengig av hvordan dette gjøres lovteknisk. Det er vanskelig å overskue konsekvensene av generelt formet lovgivning, og det kan dukke opp tilfeller som lovgiver ikke har forutsett, slik at den straffen loven gir anvisning på – gjennom minstestraft eller på annen måte – blir for streng. Dette kan lede til urimelige enkeltresultater eller juridisk tvilsomme avgjørelser ... Dette innebærer at straffenivået for de ulike lovbruddstypene bør utvikles av domstolene gjennom konkrete saker, i nær kontakt med den virkeligheten som skal reguleres, og ikke låses av minstestraffer eller på annen måte overstyres.

Man kan innvende mot en slik holdning at den ikke imøtekommer behovet for å ta hensyn til rettsfølelsen blant allmennheten gjennom politisk styring. Det betydelige lekmannsinnslaget i norske domstoler i straffesaker bidrar imidlertid til å sikre at dette hensynet blir ivarettatt i tilstrekkelig grad. ... gir den tendensen til å kreve strengere straff som kan se ut til å gjøre seg gjeldende i opinionen og blant politikere fra tid til annen, heller ikke nødvendigvis et riktig uttrykk for hvor strenge straffer folk flest ville gi sin tilslutning i konkrete tilfeller ... Det er grunn til å tro at folks generelle holdninger til straffenivået dannes på bakgrunn av de ulike lovbruddene i abstrakt form, uten at de mange omstendighetene som kan gjøre seg gjeldende i konkrete saker, har særlig stor innvirkning. Minstestraffer eller andre virkemidler som skaper harmoni med generelle holdninger til straffenivået, kan derfor lede til enkeltresultater som ikke er i overensstemmelse med den alminnelige rettsoppfatningen i konkrete tilfeller.”

6.2. Sverige

6.2.1. I svensk ret er med virkning fra 1. januar 1989 indført nye bestemmelser i straffeloven (Brottsbalken) om strafudmåling. Bestemmelseerne bygger på et udvalgsarbejde i Fængelsestraffkommittén, jf. SOU 1986:13, 14 og 15 Påföljd för brott, Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm. Bestemmelseerne er indsat i 29 kap. Om straffmätning og påföljdseftergift. 1-3 §§ fastlægger en forbrydelses straffvärde (straffvärdi). Når forbrydelsens straffvärde er fastlagt efter disse bestemmelser, sker straffsættelsen på grundlag af reglerne om valg af retsfølge (påföljdsval) og strafudmåling (straffmätning) i 4-7 §§. 1 § lovfæster begrebet straffvärde således:

”1 § Straff skall, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av straffvärdet skall särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tiltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft.”

Med en förbrydelses straffvärde sigtes til dens grovhed set i forhold til andre forbrydelser. Forbrydelsens abstrakte straffvärde kommer til udtryk ved valget af strafferamme (straffskala), mens forbrydelsens konkrete straffvärde fremkommer ved en vurdering af den konkret begåede forbrydelse. Se SOU 1986:13, s. 19 ff. og s. 76 ff., samt SOU 1986:14, s. 131 ff. Sml. også Ulf Berg m.fl.: Brottsbalken, En kommentar, Kap. 25-38, Följdförfattningar, 2001, (Kommentaren til den svenske straffelov) s. 29:11 ff.:

”Föreskriften att straffvärdet skall vara avgörande för straffmätningen är ett uttryck för den vikt som bör läggas på principerna om ekvivalens och *proportionalitet* eller med andra ord att lika svåra brott skall ges lika stränga straff och att svårare brott skall straffas strängare än lindrigare brott. Även med en sådan reglering som finns i andra stycket är det emellertid uppenbart att det finns utrymme för högst skiftande uppfattningar om vilket straffvärde olika brott bör anses ha. Avsikten har emellertid inte varit att enskilda domares värdering i detta hänseende skall vara avgörande för straffmätningen. Intresset av en enhetlig behandling innebär att straffnivån för olika brott i princip bör vara oberoende av vilken domare som dömer i det enskilda fallet. Detta har markerats i lagtexten på två sätt. Dels föreskrivs uttryckligen att straff skall bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan, dels sägs att intresset av en enhetlig rättstillämpning skall beaktas. Den principiella innebörden av dessa föreskrifter är att domstolarna vid sin bedömning av straffvärdet skall utgå från den allmänna värdering som lagstiftningen ger uttryck för samt i övrigt anpassa sig till de principer som har utvecklats genom rättspraxis ...”

Som det fremgår, indeholder 1 § en nærmere opregning af de omstændigheder, som skal indgå ved vurderingen af straffvärdet. Opregningen er ikke udtømmende, sml. Kommentaren til den svenske straffelov s. 29:17 ff.:

”Det bör framhållas att bestämmelsen i andra stycket inte innefattar någon definition av vad som avses med straffvärde utan endast anger de viktigaste inslagen vid straffvärdebedömningen. I det avseendet avviker lagstiftningen från det förslag från fängelsestraffkommittén som lagstiftningen grundar sig på. Kommittén föreslog att straffvärde skulle definieras som ”brottets svårhet med särskild hänsyn till 1. den skada eller fara som gärningen inneburit, 2. gärningsmannens skuld sådan den kommit till uttryck i gärningen” (se SOU 1986:13 s. 76 samt SOU 1986:14 s. 131-150 där kommittén närmare utvecklar sin syn på straffvärdeproblematiken). Som framhålls i propositionen torde det emellertid inte föreligga någon mera påtaglig skillnad mellan innebörden av kommitténs förslag och den slutligt antagna lagtexten.

En av orsakerna till att lagstiftaren inte godtog kommitténs förslag var den kritik som vid remissbehandlingen riktades mot användningen av ordet skuld i den föreslagna lagtexten. Mot bakgrund av den kritiken och att förslaget i den delen knappast framstod som särskilt vägledande för tillämpningen ansåg departementschefen att ordet skuld inte borde användas i lagtexten.

Som ytterligare ett skäl för att avvika från kommitténs förslag angav departementschefen att det genom att man endast angav de viktigaste momenten vid straffvärdebedömningen skulle stå klart att även andra faktorer än de som uttryckligen nämnts kunde vara av betydelse för bedömningen. Departementschefen hänvisade här särskilt till de uttalanden i propositionen enligt vilka det inte skulle föreligga något hinder mot att en domstol vid bedömningen av den generella straffnivån eller det allmänna straffvärdet beaktade allmänpreventiva intressen. Enligt departementschefen ankom det visserligen i första hand på lagstiftaren att vid bedömningen av vilka straffskalor som skall gälla väga in sådana omständigheter som att brottsligheten blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former. I vissa fall kunde det emellertid också finnas anledning till en ändrad domstolspraxis av sådana skäl.

Den närmare innebörden av departementschefens uttalanden i nu aktuellt hänseende är inte helt klar. Motsvarande uttalanden finns också i anslutning till bestämmelsen i 30:4 andra st. om att rätten som stöd för fängelse får beakta brottslighetens art. Att det mot bakgrund av brottsutvecklingen kan föreligga allmänpreventiva skäl för att välja fängelse i stället för en inte frihetsberövande påföljd är lättare att förstå än att straffvärdet av ett enskilt brott skulle påverkas ...

Varken förarbetsuttalandena eller HDs avgöranden synes ge någon mer konkret vägledning angående i vilka situationer allmänpreventiva intressen skulle kunna åberopas för en höjd straffnivå. Vad som är helt klart är att möjligheten är avsedd att användas med stor restriktivitet. Det finns också skäl att stryka under departementschefens uttalande om att det inte är förenligt med lagstiftningen att med hänvisning till allmänpreventivon avvika från gängse principer för att statuera exempel i ett enskilt fall. Bedömningen av straffvärdet måste grunda på överväganden som domstolen anser kunna tjäna som allmän norm. Det förefaller rimligt att dessa överväganden på något sätt bör ha att göra med brottslighetens skadlighet eller farlighet. Av NJA 1983 s. 754 och 1991 s. 498 skulle man möjligen kunna dra den slutsatsen att en förändrad straffvärdebedömning i första hand kan komma i fråga om brottsligheten med hänsyn till förändringar av andra faktorer än sådana som direkt avser de enskilda brotten framstår som farligare ur ett allmänt perspektiv. Ett exempel skulle kunna vara att stölder av vissa typer av föremål eller preparat skulle kunna bedömas få ett högre straffvärde om det framgick att dessa börjat användas för brottslig verksamhet – exempelvis framställning av narkotika.

Att andra faktorer än de som uttryckligen nämns kan vara av betydelse utesluter inte att bestämmelsen är avsedd att ge ett klart uttryck för att det alltid är *omständigheterna vid brottet* som måste vara avgörande för straffvärdebedömningen. I 2 och 3 §§ ges mera konkreta exempel på sådana faktorer. Gärningsmannens person, hans tidigare vandel eller vad som inträffat efter brottet saknar däremot i princip betydelse för straffvärdet. I den mån sådana faktorer skall beaktas vid straffmätningen får detta ske enligt bestämmelserna i 4, 5 og 7 §§.”

Om almenpræventive hensyn og hensynet til strafniveauet i andre lande, f.eks. ved grove narkotikaforbrydelser, kan indgå ved straffvärdebedömningen er også drøftet i anden sammenhæng, sml. bl.a. Petter Asp & Andrew von Hirsch: Straffvärde, Svensk Juristtidning, 1999 s. 151-76, hvor tillige spørgsmålet om betydningen af gerningsmandens forstraffe, forbrydelsesartens hyppighed og ufo-

rudsebare skader overvejes. Se endvidere Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2000, s. 136 ff., med indlæg fra et debattmøde om ”Tio år med straffværdet”. Heri drøftes erfaringerne med de nye bestemmelser bl.a. ud fra en anklager-, en forsvarer- og en dommersynsvinkel.

6.2.2. 1 § i 29 kap. suppleres af 2 og 3 §§, der opregner en række ”försvårande” (skærpende) og ”förmildrande” (formildende) omstændigheder, som skal indgå ved straffvärdebedömningen. Om de skærpende omstændigheder fastsættes i 2 §:

”2 § Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. om den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än det faktiskt fått,
2. om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet,
3. om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller särskilda svårigheter att värja sig,
4. om den tilltalade grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,
5. om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom allvarligt tvång, svek eller missbruk av dennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,
6. om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tiltalade spelat en betydande roll, eller
7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning [lag 2002:332] eller annan liknande omständighet.”

Om de formildende omstændigheder fastsættes det i 3 §:

”3 § Såsom förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas

1. om brottet föranletts av någon annans grovt kränkande beteende,
2. om den tilltalade till följd av psykisk störning eller sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft starkt nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande,
3. om den tiltalades handlande stått i samband med hans uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga,
4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla eller
5. om gärningen, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24. kap. [Om allmänna grunder för ansvarsfrihet].
6. Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.”

For begge bestemmelser gælder, at opregningen ikke er udtømmende, sml. Kommentaren til den svenske straffelov s. 29:22 ff. (29:2) og 29:29 ff. (29:3):

”I paragrafen [29:2] finns en uppräknig av försvårande omständigheter, dvs. omständigheter som öker straffvärdet. Det rör sig genomgående om omständigheter som är hänförliga till det konkreta brottet. Uppräkningen är exemplifierande. Det kan alltså även förekomma andra försvårande omständigheter än de uppräknade. Paragrafen är utformad mot bakgrund av praxis så som den såg ut före reformen och avsikten har varit att uppräknigen skall inrymma de vanligaste och mest betydelsefulla av den slags omständigheter som brukat åberopas som särskilt försvårande.

Att de uppräknade omständigheterna enligt paragrafen skall beaktas särskilt utesluter inte att det kan finnas andra omständigheter som i det enskilda fallet kan tillmätas lika stor eller större betydelse. Självfallet skall, på motsvarande sätt som sker vid bedömningen av vilken grad ett brott skall hänföras till, samtliga omständigheter vid brottet beaktas vid straffvärdebedömningen. Jämfört med vad som gäller vid gradindelning av det särskilda brott säger det sig också självt att det vid tillämpningen av en allmän bestämmelse av det här aktuella slaget måste finnas ett större utrymme för att tillmäta också andra omständigheter än de som uttryckligen anges i lagtexten en väsentlig betydelse.

...

Paragrafen [29:3] behandlar förmildrande omständigheter. Uppräkningen i *första stycket* är, i likhet med uppräknigen i 2 §, exemplifierande ...

På motsvarande sätt som vid de försvårande omständigheterna i 2 § har strävan varit att i 3 § ange de förmildrande omständigheter som är vanligast och mest betydelsefulla. Självfallet kan även här, och detta i större utsträckning än vid försvårande omständigheter, även andra faktorer än de som uttryckligen nämns vara att beakta som förmildrande omständigheter.”

6.3. Finland

6.3.1. I finsk ret blev i 1976 (3.6.1976/466) gennemført nye regler om strafudmåling. Reglerne findes i straffelovens (strafflag) 6 kap. Om straffmätning:

”1 §. Vid straffmätning skall samtliga på saken inverkende straffskärpende og strafflindrende grunder samt enhetligheden i straffpraxis beaktas. Straffet skall utmätas så, att det står i rettvist forhold til brottets skadlighed og farlighed samt til den skuld gærningsmannen ådagalagt i brottet.

Grunder for skærping og lindring af straff er, jæmte de øvrige omstændigheder som enligt lag inverkar på straffmætningen, de i dette kapitels 2 og 3 § næmnda grunderna.”

Om de grunde, der henvises til i ovennævnte bestemmelse, fremgår af 2 og 3 §§:

”2 §. Straffskærpningsgrunder er:

- 1) planmässighet i den brottsliga verksamheten;
- 2) att brottet begåtts av medlem i en för allvarliga brott organiserad grupp;
- 3) att brottet begåtts mot belöning; samt
- 4) gärningsmannens tidigare brottslighet, såframt förhållandet mellan denna och det nya brottet med anledning av att brotten är likartade eller eljest hos gärningsmannen utvisar uppenbar likgiltighet för förbud och påbud i lag.

3 §. Strafflindringsgrunder är:

- 5) betydande påtryckning, hot eller annan liknande omständighet som medverkat till brottets begående;
- 6) stark mänsklig medkänsla, som lett till brottet, eller exceptionell och oförutsedd frestelse eller annan motsvarande omständighet, som varit ägnad att minska gärningsmannens förmåga att följa lag; samt
- 7) gärningsmannens strävan att av egen drift avstyra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller främja utredningen av detta.”

De nämnte bestämmelser suppleres i 4 § af följande bestämmelse:

”4 §. Har gärningsmannen av brottet förosakats eller åsamkas honom av domen annan följd, vilken tillsammans med det straff som utmätts med tillämpning av de i detta kapitel nämnda grunderna skulle leda till ett med hänsyn till brottets art obilligt resultat, skall denna omständighet i skälig mån beaktas vid straffmätningen.”

6.3.2. Justitieministeriet har i en redegørelse om de pågældende bestämmelser nærmere anført:

”Reglerna infördes 1976. Reformens ändamål var att styra straffpraxis i en sådan riktning att stränga och lindriga straff skulle fördelas på ett rättvisare, enhetligare och från brottsförebyggande synpunkt ändamålsenligare sätt än tidigare. Straffmätningens betydelse betonades i regeringens proposition (RP 125/1975 s. 1-2):

”Straffmätningen kan anses vara en av de viktigaste frågorna för den åtalade i straffprocessen. En precisering av de allmänna reglerna för straffmätning genom stadganden i den skrivna lagen skulle sålunda öka den åtalades rättsskydd. Härigenom kan man också säkerställa, att det straff som gärningsmannen döms till är tillräckligt strängt och att det står i rättvis proportion till gärningen. Stadganden om straffmätning skulle inte utesluta domstolarnas prövningsrätt vid straffmätningen, utan de skulle tjäna som vägledning för domstolarnas prövning ... Väsentligt för jämlikheten är, att för likartade gärningar döms till lika stränga straff. Det anses vara orättvist om man avviker från normstraffet, utan att det föreligger några uttryckliga grunder därför. Fördenskull borde domstolen inte utan klart påvisbara grunder avvika från normstraffet eller använda lindrigare eller strängare straff än normalstraffzonen förutsätter.”

...

Den första skärpningsgrunden [sml. § 2] är den brottsliga verksamhetens planmässighet. Ett enstaka brott, t.ex. ett mord, kan vara planmässigt, men så kan vara fallet också med en hel brottsserie, t.ex. upprepade skattebedrägerier. Skärpningsgrunderna avser vardera situationen. Med planmässighet avses att ett brott inte begåtts enbart av ett infall eller efter kort övervägande, utan att gärningen eller en serie gärningar omsorgsfullt

övervägts före förverkligandet. Såsom följande skärpningsgrund nämns det fall att någon begår brott i egenskap av medlem i en grupp som organiserat sig för begående av allvarliga brott. Att begå brott mot belöning har också ansetts vara speciellt förkastligt. Man intar en fördömande hållning till brott som begåtts mot belöning, eftersom den som handlar mot belöning oftast inte har några sådana motiv för sitt brott som kanske annars kunde göra det förståeligt. För att bestämmelsen skall kunna tillämpas skall belöningen antingen avtalas på förhand eller också skall gärningsmannen t.ex. på basis av sina tidigare erfarenheter kunna betrakta belöningen som sannolik. Belöning kan bestå av annat än pengar. Sist bland skärpningsgrunderna nämns återfall i brott, d.v.s. tidigare brottslighet. Den straffskärpande verkan av återfall kan inte bestämmas mekaniskt på basis av antalet tidigare begångna brott, avtjänade straff eller vissa brottsarter. Till grund för prövningen bör läggas förhållandet mellan det nya brottet och den tidigare brottsligheten ...

Såsom den första allmänna strafflindringsgrunden nämns i paragrafen [sml. § 3] avsevärd påtryckning, hot eller annan dylik omständighet som medverkat till brottets begående. I bestämmelsen avses i första hand situationer, där det jämsides med den allmänna skyldigheten att respektera lagen uppstår en mot denna skyldighet stridande beteendeförväntning som gärningsmannen inte vågar bryta mot av fruktan för att bli föremål för en obehaglig påföljd från någon utomståendes sida. I extrema fall kan personen känna förväntningen om att han skall bete sig lagstridigt så tvingande att han nästan är ett viljelöst brottsredskap. Också påtryckningar eller hot av lindrigare art än så utgör skäl för att anse gärningsmannens brottsliga vilja vara av synnerligen ringa styrka. Som följande strafflindringsgrund nämns stark mänsklig medkänsla, som lett till brottet, samt exceptionell och oförutsedd frestelse eller annan motsvarande omständighet, som varit ägnad att minska gärningsmannens förmåga att följa lagen. Ett exempel på brott föranledda av mänsklig medkänsla är de så kallade barmhärtighetsmorden, d.v.s. att någon dödar t.ex. en anhörig som ligger svårt sjuk för att göra slut på dennas outhärdliga plågor. Medöm kan som brottsmotiv berättiga till strafflindring även i det fall att t.ex. en mor tillgriper matvaror för sina nödlidande barn. En annan omständighet som är ägnad att minska gärningsmannens förmåga att följa lagen är att han blir utsatt för provokation, varigenom han antingen uppretas eller lockas att begå brott. Sist bland strafflindringsgrunderna nämns gärningsmannens strävan att av egen drift avstyra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller att främja utredningen av detta. Huvudsakligen samma synpunkter som talar för att straff inte skall ådömas för försök till brott vid frivilligt tillbakaträdande, gör också denna mättningsgrund berättigad. Också om brottet fullbordats är det ändamålsenligt att genom ett lindrigare straff än vanligt belöna den, som av egen drift försöker avlägsna följderna av sitt brott eller främja utredningen av detta ...

I vissa fall skulle dock ett enligt sedvanlig straffpraxis utmätt straff i förening med övriga påföljder för brottet leda till ett resultat som står i missförhållande till brottets svårhet. De övriga påföljderna för ett brott eller enbart brottets direkta följder kan vara så tunga för gärningsmannen att ett utöver dessa enligt normal praxis ådömt straff skulle leda till ett oskäligt resultat. För den skull borde man vid bedömningen av huruvida straffet är rättvist även beakta det totala lidande, som åsamkas gärningsmannen av brottets exceptionellt tunga direkta verkningar och de med anledning av brottet påförda andra påföljderna än det egentliga straffet. Om det totala lidandet i undantagsfall står i

missförhållande till brottets svårhet, har domstolen enligt 6 kap. 4 § i strafflagen
möjlighet att av billighetsskäl avvika från straffpraxis och döma till ett lindrigare straff
...”

6.3.3. Sml. endvidere Nordisk Strafferetskomité i NU 1984: 2 Straffutmåling s. 56, hvor det om
bestemmelserne i forhold til de danske og svenske regler anføres:

”I motsetning til den danske og svenske lov gir den finske uttrykk for at det sentrale ved
straffutmålingen er et rettfærdig forhold mellom forbrytelse og straff; ved utmålingen
skal det tas hensyn både til den objektive grovhet av gjerningen og gjerningsmannens
subjektive skyld. Et av formålene med de nye regler var å trygge en enhetlig praksis, og
hensynet til enhetligheten fremheves uttrykkelig i loven. Hensynet til almenprevensjon
og individualprevensjon er ikke uttrykkelig nevnt, fordi man har ment at alment holdne
uttalelser av denne art har liten verdi.

Det heter i proposisjonen om de nye lovbestemmelser: ”Straffsystemets allmänpreveni-
va verkan beaktas framförallt då vid lagstiftningen fastställs de olika brottsens straffska-
lor. Vid straffmätningen blir allmänpreventionen beaktad genom de föreslagna skärp-
ningspunkterna. Flera av de föreslagna lindringsgrunderna innebär att individualpreven-
tiva synpunkter beaktas.” At individualprevensjonen ikke er nevnt i lovteksten, inne-
bærer imidlertid ikke bare en formell forskjell i forhold til den svenske lov, men også en
tilsigtet realitetsforskjell.”

6.3.4. I 2002 er for Riksdagen i Finland fremsat forslag om reform af reglerne i straffelovens almin-
delige del (forslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna lärör RP 44/2002 rd).
Heri indgår også en revision af reglerne om strafudmåling, sml. s. 23 ff., 189 ff. og 289 ff. De fore-
slåede bestemmelser om strafudmåling svarer indholdsmæssigt stort set til de hidtil gældende reg-
ler:

”6. kap.

Om bestämmande av straff
Allmänna bestämmelser

...
3 §

Allmänna principer vid bestämmande av straff

Ett straff skall bestämmas med beaktande av samtliga grunder som enligt lag inverkar
på storleken och arten av straffet samt enligheten i rättspraxis.

Straffet skall mätas ut så att det står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt
brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i
övrigt.

När frågan om straffart avgörs, skall förutom de grunder som påverkar straffmätningen,
också tillämpas bestämmelserna i 9-12 § [om val av straffart].

Straffmätning

4 §

Mätningsgrunder

Grunder som påverkar straffmätningen är förutom de som nämns i 5-8 § i detta kapitel vad som annars bestäms någon annanstans i lag.

5 §

Skärpningsgrunder

Straffskärpningsgrunder är

- 1) att den brottsliga verksamheten har varit planmässig,
- 2) att brottet har begåtts av en medlem i en grupp som har organiserats för att begå allvarliga brott,
- 3) att brottet har begåtts mot ersättning,
- 4) att brottet har riktat sig mot en person som hör till en nationell, raslig eller etnisk folkgrupp eller någon annan sådan folkgrupp och att det har begåtts på grund av denna grupptillhörighet, och
- 5) gärningsmannens tidigare brottslighet, om förhållandet mellan den tidigare brottsligheten och det nya brottet visar att gärningsmannen, med anledning av att brotten är likartade eller annars, är uppenbart likgiltig för förbud och påbud i lag.

6 §

Lindringsgrunder

Strafflindringsgrunder är

- 1) att betydande påtryckning eller hot eller någon annan liknande omständighet har medverkat till att brottet begåtts,
- 2) stark mänsklig medkänsla som har lett till brottet eller en exceptionell och oförutsedd frestelse, en grov kränkning riktad mot gärningsmannen eller någon annan motsvarande omständighet som har varit ägnad att minska gärningsmannens förmåga att följa lag,
- 3) att brottet har begåtts under omständigheter där tillämpningen av en ansvarsfrihetsgrund ligger nära till hands och
- 4) att förlikning har ingåtts mellan gärningsmannen och målsäganden, att gärningsmannen annars har strävat efter att förhindra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller har strävat efter att främja utredningen av brottet.

7 §

Skälighetsgrunder

Utöver det som bestäms i 6 § skall som strafflindrande omständigheter beaktas också

- 1) de andra följder som brottet har lett till eller domen medför för gärningsmannen,
- 2) gärningsmannens höga ålder, hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden samt
- 3) den anmärkningsvärt långa tid som har förflutit sedan brottet begicks,

om det straff som hade mätts ut enligt vedertagen praxis av dessa orsaker skulle leda till ett oskäligt eller exceptionellt skadligt slutresultat.”

6.4. Nordisk Strafferetskomité

6.4.1. Der blev ikke opnået enighed i Nordisk Strafferetskomité om at lovfæste almindelige principper for strafudmålingen, sml. NU 1984: 2 s. 57 ff.:

”Innenfor den nordiske strafferetskomité har det gjort seg gjeldende noe forskjellige synspunkter på verdien av alminnelige straffutmålingsbestemmelser.

På den ene side har det vært fremholdt at erfaring viser at den styrende virkning av generelle straffutmålingsregler i loven er svært begrenset. For domstolene vil følelsen av hva som er en rimelig straff, og hensynet til den eksisterende straffutmålingstradisjon, som regel føles mer veiledende enn generelle og vanskelig presiserbare retningslinjer i loven. Det følger av dette at man heller ikke kan vente at generelle straffutmålingsbestemmelser vil være noe særlig effektivt middel til å skape en konsekvent og ensartet praksis. Jo mer generelt og abstrakt utformet lovens straffutmålingsregler er, jo mindre veiledning vil de gi domstolene. En bestemmelse som den danske straffelov § 80 har neppe ført til en annen straffutmålingspraksis enn man ville ha hatt uten den. Den finske lov representerer en sterkere form for styring. Man har videre fremholdt risikoen for, at skrevne straffutmålingsregler, som vil være et uttrykk for de synspunkter som dominerte på lovgivningstidspunktet, kan bli en hindring for en gradvis utvikling av praksis i takt med nye erfaringer og nye synsmåter.

Det er videre fremholdt at hvis det er et ønske fra lovgivningsmaktens side om en omlegning av praksis, f.eks. i skjerpende eller formildende retning, er det ikke gitt at generelle straffutmålingsregler er den beste måte for lovgivningsmakten till å få gjennomført et slikt ønske. Dersom f.eks. de lovgivende myndigheter skulle finne at enkelte forbrytelsestyper i praksis bliver bedømt for mildt eller for strengt i forhold til andre, vil det således være mer naturlig å la dette få uttrykk i straffsatsene i de enkelte bestemmelser, slik det skjedde ... i Danmark da man ved lov av 1 juni 1982 nedsatte straffene for berikelsesforbrytelser ... benyttet man sig av en kombinasjon av lovtekst og lovmotiver ...

På den annen side er det fremholdt at generelle lovbestemmelser om straffutmåling kan ha betydning som en ideologisk ramme for domstolenes praksis. Dette er av særlig betydning når ulike oppfatninger gjør seg gjeldende – blandt politikere, jurister og andre – om prinsippene for straffutmåling. Det er en oppgave for de politiske organer å gi domstolen en viss veiledning, et kompass å styre etter. Et mål for slike regler er, med utgangspunkt i de kriminalpolitiske vurderinger som har flertall i nasjonalforsamlingen, å bidra til ensartethet og forutsebarhet. Det ligger også en demokratisk verdi i at slike vurderinger bliver angitt tydelig og åpent. Da man i Danmark utformet straffutmålingsbestemmelsene i § 80 i straffeloven av 1930 (revidert i 1973), ville man klargjøre at straffutmålingen ikke ensidig skulle bygge på almenprevensjon eller individualprevensjon, men ta hensyn til begge sider ... De finske straffutmålingsregler av 1976 tok sikte på å slå fast at gjerningens grovhet og gjerningsmannens skyld skulle

være avgjørende, ikke overveielser om hva som er det mest hensiktsmessige fra individualpreventivt synspunkt.

Det er videre fremholdt at straffutmålingsregler i loven kan gjøre det lettere å få gjennomført ønskemålet om mer utførlig begrunnelse av straffutmålingen i dommen. Det er riktignok så at utførlig begrunnelse for straffutmåling er mest vanlig i Norge, hvor man ikke har generelle straffutmålingsprinsipper i loven, og minst vanlig i Finland, hvor man har de nyeste og mest presise lovbestemmelser. Vekten af en slik sammenligning er imidlertid tvilsom, bl a på grunn av forskjell i tradisjon og den spesielle stilling som Høyesterett i Norge har i spørsmål om straffutmåling.

I Finland mener man å se begynnelsen til en praksis med mer utførlig begrunnelse for straffutmålingen, i tilknytning til lovens straffutmålingsbestemmelser.

Til fordel for straffutmålingsregler i loven er det også fremholdt at når domstolene har vært nødt til å utvikle en straffutmålingstradisjon, bygget på hva som er blitt ansett som ”rimelig”, er det i mangel av uttrykkelige regler i lovgivningen. Det savnes sikkert grunnlag for å hevde at denne domstolstradisjon er tilstrekkelig ensartet eller at den alltid stemmer med lovgivningsmaktens vurderinger. Det kan ikke utelukkes at lovregler – hvis man gjorde en alvorlig forsøk på å skape slike regler – kunne bidra til en mer konsekvent praksis. Visse erfaringer nettopp fra Finland kan tyde på dette. Det er heller ikke selvsinnende at slike regler behøver bli svært abstrakte. De finske regler er delvis temmelig konkrete, og det er ikke utelukket at det er mulig å komme lenger i denne retning. Regler av denne art behøver i hvert fall ikke å bli mindre konkrete enn en vanskelig gripbar domstolstradisjon.

Straffutmålingsregler behøver heller ikke bli et hinder for en utvikling i praksis. Tvert om kan de være et hjelpemiddel, bl a gjennom å stimulere en prejudikatsdannelse. Dessuten er lover ikke skrevne for evigheten, men kan endres.

Endelig er det anført at generelle regler om straffutmåling ikke i første rekke behøver være beregnet på å endre domstolspraksis. For dette øyemed må man heller anvende lovgivningen om de enkelte forbrytelser, slik som endringene i den danske straffelov våren 1982 er eksempel på. De viktigste formål med alminnelige straffutmålingsregler er å fremme en ensartet rettsanvendelse og å bringe frem i lyset de argumenter og kriterier som domstolspraksis anvender. Det er først i annen rekke det blir spørsmål om å overveie å bruke dem som verktøy for endringer av denne praksis.

Når det gjelder *vurderingen* av de argumenter for og imot generelle straffutmålingsregler i loven som det er redegjort for i det foregående, er det ikke enighet i komitéen.

Fra finsk og svensk side finner man fordelene ved visse generelle bestemmelser om straffutmåling overveiende, mens man fra dansk og norsk side stiller seg tvivlende til verdien av slike regler. Denne forskjellige vurdering kan ha sammenheng med andre forskjeller mellom landene. Med den sterke styrende stilling som Høyesterett i Norge og de to landsretter i Danmark inntar i straffutmålingsspørsmål, føles lovregler lite

betydningsfulle som middel til å skape ensartethet i straffutmålingen. For Norges vedkommende kommer det moment til at det her ville være tale om å innføre utmålingsregler i straffeloven fra nytt, mens man i de øvrige land allerede har slike regler. I Danmark og Norge har man neppe i samme grad som i Finland og Sverige hatt en ideologisk debatt om prinsippene for straffutmåling.

Komitéen har ikke gjort noe forsøk på å arbeide seg frem til en felles lovtekst om straffutmåling. Forskjell i lovgivningstradisjoner og sammenhengen med straffeloven for øvrig vil gjøre et slikt mål vanskelig å realisere.”

7. Straffelovrådets overvejelser

7.1. Straffelovens § 80 inneholder en ikke udtømmende bestemmelse om strafudmålingen inden for strafferammen. Af § 80, stk. 1, kan udledes, at en vurdering af lovovertrædelsens grovhed – dvs. et proportionalitetsprincip – er den grundlæggende retningslinje ved straffens fastsættelse. I konkrete sager giver § 80 ingen nærmere vejledning om, hvorledes lovovertrædelsens grovhed skal bestemme valget af strafstørrelse inden for strafferammen. Det er i vidt omfang overladt til domstolene at fastlægge, hvilket punkt på strafskaalen der skal udgøre udmålingens normalniveau, og hvilke afvigelser med hensyn til grovheden der skal føre til udmålingsmæssige variationer i op- eller nedadgående retning.

I § 80, stk. 1, foreskrives, at der ved straffens udmåling skal tages hensyn til oplysninger om gerningsmandens person, herunder om hans almindelige personlige og sociale forhold, hans forhold før og efter gerningen samt hans bevæggrunde til denne. Som påpeget i Straffelovrådets betænkning fra 1987 s. 68, giver heller ikke denne del af bestemmelsen en anvisning på, hvorledes afvejningen skal foregå, hvis en bedømmelse af forbrydelsens grovhed og af gerningsmandens personlige og sociale forhold trækker i forskellige retninger. Denne afvejning af kolliderende udmålingshensyn må foretages af retten, som bl.a. kan lægge vægt på, om generalpræventive hensyn tåler en af individuelle forhold indiceret mildhed i strafudmålingen. Det svarer til det domstolsskøn, der skal udøves ved valget mellem betinget og ubetinget dom.

Straffelovrådet gav ved revisionen i 1987 udtryk for, at det fandtes rigtigst, at udviklingen kom til at bero på, hvad domstolene finder hensigtsmæssigt og forsvarligt. Betænkningen om strafferammer og prøveløsladelse indeholdt ikke forslag til ændring af § 80.

7.2. Som det fremgår af gennemgangen af retspraksis om § 80, kan der påvises en række hovedhensyn, som indvirker ved strafudmålingen. Straffelovrådet har endvidere hæftet sig ved de overvejelser og den retsudvikling, som har fundet sted i Norge, Sverige og Finland. Rådet har på den anførte baggrund fundet det naturligt som led i revisionen af strafferammesystemet på ny at rejse spørgsmålet om udformningen af en almindelig bestemmelse om strafudmålingen.

Imod en ændring af den nuværende retstilstand kan anføres, at den styrende virkning af generelle strafudmålingsregler kan være forholdsvis begrænset, idet domstolene i almindelighed vil føle sig mere bundet af følelsen af, hvad der i det konkrete tilfælde vil være en rimelig straf, og af hensynet til den eksisterende strafudmålingstradition end af generelle og vanskeligt præciserbare retningslinier i loven. Generelle strafudmålingsbestemmelser kan vise sig uden nævneværdig betydning for varetagelsen af hensynet til forudsigelighed og ensartethed i retspraksis. Det kan også anføres, at en lovfæstelse af strafudmålingsregler vil hæmme den løbende tilpasning af retspraksis i takt med samfundsudviklingen, idet lovfæstelsen nødvendigvis vil udtrykke de synspunkter, som var fremherskende på lovgivningstidspunktet.

7.3. Heroverfor kan anføres, at generelle lovbestemmelser om strafudmålingen kan have betydning som en ideologisk ramme for domstolenes praksis. Det kan anføres, at det netop er en opgave for de politiske organer med udgangspunkt i den kriminalpolitiske opfattelse, som har flertal i den lovgivende forsamling, at udstikke vejledende retningslinier for domstolene, som kan bidrage til fastlæggelsen af straffniveauet og til ensartethed og forudsigelighed i strafudmålingen.

Det kan videre anføres, at en lovfæstelse af almindelige regler for strafudmålingen kan bidrage til større gennemsigtighed ved, at der i de enkelte domme sker en mere udførlig begrundelse af strafudmålingsresultatet. Det kan også hævdes, at det netop skyldes mangel på mere præcise anvisninger i loven, at domstolene har set sig nødsaget til at udvikle en strafudmålingstradition med udgangspunkt i, hvad man i de enkelte tilfælde har anset for rimeligt. Hertil kommer, at generelle strafudmålingsregler ikke nødvendigvis behøver at være affattet på en meget abstrakt måde eller at udgøre en hindring for udviklingen i retspraksis. Sådanne regler kan tværtimod bidrage til dannelsen af præjudikater og dermed til ensartetheden og forudsigeligheden i strafudmålingen. Endelig kan det anføres, at generelle strafudmålingsregler i første række sigter på at fremme en ensartet retsanvendelse og at synliggøre de argumenter og kriterier, som anvendes i strafudmålingen ved domstolene.

7.4. Straffelovrådet har ved drøftelsen af § 80 nøje overvejet de synspunkter, der kan anføres til fordel for og imod en lovfæstelse af generelle bestemmelser om strafudmåling. Rådet er opmærksomt på, at der ikke kunne opnås enighed i Nordisk Strafferetskomité, og at komiten af samme grund afstod fra at komme med forslag til en fælles nordisk lovtekst om strafudmåling. Rådet er også opmærksomt på, at der i rådet tidligere har været enighed om at undlade at komme med forslag til ændring af § 80, idet det blev fundet rigtigst, at udviklingen kom til at bero på, hvad domstolene finder hensigtsmæssigt og forsvarligt.

Der er i rådet enighed om, at de hensyn, der i Nordisk Strafferetskomité er nævnt til fordel for lovfæstelse af generelle bestemmelser om strafudmåling, forekommer meget tungtvejende. Når endvidere henses til den almindelige samfundsudvikling, herunder med hensyn til kravene om forudsige-

lighed og ensartethed i retsanvendelsen, og udviklingen navnlig i Sverige og Finland, er det efter rådets opfattelse ønskeligt, at der som led i den nuværende revision af strafferammesystemet søges udformet mere præcise bestemmelser om strafudmålingen.

Straffelovrådet har på den baggrund og i lyset af retspraksis om § 80 drøftet en række modeller, som kan danne grundlag for et forslag til nye bestemmelser om straffens fastsættelse. Nedenfor gengives et udkast til bestemmelser, som efter rådets opfattelse vil være egnet til afløsning af den nugældende § 80. Formålet med disse bestemmelser er at lovfæste en række hovedhensyn, som i almindelighed indgår ved straffens udmåling (et katalog over strafudmålingshensyn). Som det fremgår af indledningen til betænkningen, er Straffelovrådet af tidsmæssige grunde afstået fra at gå ind i en vurdering af det faktiske udmålingsniveau i forskellige sagstyper. De foreslåede bestemmelser tilsigter derfor ikke at ændre ved det nugældende udmålingsniveau inden for f.eks. volds- og berigelseskriminalitet.

§ 80 er placeret i straffelovens 10. kapitel under overskriften ”Straffens fastsættelse”. Systematisk burde bestemmelserne herom anbringes efter kapitlerne 6-8 om straffene, der som hidtil inkluderer både bøde og fængsel, herunder betinget dom med og uden vilkår om samfundstjeneste, og før kapitel 9, der omhandler ”Andre retsfølger af den strafbare handling”. Der er enighed om, at det falder uden for rammerne af denne betænkning at stille forslag herom. Rådet begrænser sig derfor til at gøre en bemærkning herom, idet man i øvrigt tager udgangspunkt i den hidtidige placering i straffelovens almindelige del.

Straffelovrådet har i vidt omfang kunnet tiltræde udformningen af bestemmelserne om strafudmåling i den svenske straffelov, sml. BrB 29 kap. Om straffmätning och påföljdseftergift og Kommentaren til den svenske straffelov s. 29:11 ff. Lovudkastet er derfor affattet med udgangspunkt i de svenske regler. Ved udformningen har Straffelovrådet også inddraget de finske bestemmelser, således som de er beskrevet i forslaget om reform af straffelovens almindelige del (förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror RP 44/2002 rd).

Om rådets overvejelser om strafnedsættelse og strafbortfald, sml. §§ 84-85, 87, 88, stk. 4, 89 a, stk. 1, og 91, henvises til denne betæknings kapitel 10 om strafnedsættelse og strafbortfald, afsnit 7. Om § 83 henvises til pkt. 7.8 i denne betæknings kapitel 6 om normal- og sidestrafferammer.

7.5. Sammenfattende er der i Straffelovrådet enighed om at foreslå straffelovens § 80 ændret, så bestemmelsen får følgende affattelse, idet der i øvrigt henvises til § 1, nr. 6, i rådets lovudkast:

”§ 80. Ved straffens fastsættelse skal der under hensyntagen til ensartethed i retsanvendelsen lægges vægt på lovovertrædelsens grovhed og på oplysninger om gerningsmanden.

Stk. 2. Ved vurderingen af lovovertrædelsens grovhed skal der tages hensyn til den med lovovertrædelsen forbundne skade, fare og krænkelse samt til, hvad gerningsmanden indså eller burde have indset herom. Ved vurderingen af oplysninger om gerningsmanden skal der tages hensyn til dennes almindelige personlige og sociale forhold, dennes forhold før og efter gerningen samt dennes bevæggrunde til gerningen.”

Der er endvidere enighed om, at det af lovtæksten udtrykkeligt bør fremgå, at nedennævnte forhold i almindelighed skal indgå ved straffastsættelsen som henholdsvis skærpende og formildende omstændigheder. Rådet foreslår bestemmelser herom indsat som §§ 81 og 82, idet de hidtil gældende bestemmelser i §§ 84, 85, 87 og 91 samtidig foreslås ophævet, sml. § 1, nr. 5 og 6, i rådets lovudkast:

”§ 81. Det skal ved straffastsættelsen i almindelighed indgå som skærpende omstændighed,

- 1) at gerningsmanden tidligere er straffet af betydning for sagen,
- 2) at gerningen er udført af flere i forening,
- 3) at gerningen er særligt planlagt eller led i omfattende kriminalitet,
- 4) at gerningsmanden tilsigtede, at gerningen skulle have betydeligt alvorligere følger, end den fik,
- 5) at gerningsmanden har udvist særlig hensynsløshed
- 6) at gerningen har baggrund i andres etniske oprindelse, tro, seksuelle orientering eller lignende,
- 7) at gerningen er begået i udførelsen af offentlig tjeneste eller hverv eller under misbrug af stilling eller særligt tillidsforhold i øvrigt,
- 8) at gerningsmanden har fået en anden til at medvirke til gerningen ved tvang, svig eller udnyttelse af dennes unge alder eller betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder, manglende indsigt, letsind eller et bestående afhængighedsforhold,
- 9) at gerningsmanden har udnyttet forurettedes værgeløse stilling,
- 10) at gerningen er begået af en person, der udstår straf eller anden strafferetlig retsfølge af frihedsberøvende karakter,
- 11) at gerningen er begået af en tidligere indsat over for institutionen eller en person med ansættelse ved institutionen.

§ 82. Det skal ved straffastsættelsen i almindelighed indgå som formildende omstændighed,

- 1) at gerningsmanden ikke var fyldt 18 år, da gerningen blev udført,
- 2) at gerningsmanden har høj alder, når anvendelse af den sædvanlige straf er unødvendig eller skadelig,
- 3) at gerningen grænser til at være omfattet af en straffrihedsgrund,
- 4) at gerningen er udført i en oprørt sindstilstand, der er fremkaldt af forurettede eller personer med tilknytning til denne ved et uretmæssigt angreb eller en grov fornærmelse,
- 5) at gerningen er begået som følge af tvang, svig eller udnyttelse af gerningsmandens unge alder eller betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder, manglende indsigt, letsind eller et bestående afhængighedsforhold,
- 6) at gerningen er begået under indflydelse af stærk medfølelse eller sindsbevægelse,

- eller der foreligger andre særlige oplysninger om gerningsmandens sindstilstand eller omstændighederne ved gerningen,
- 7) at gerningsmanden frivilligt har afværget eller søgt at afværge den fare, der er forvoldt ved den strafbare handling,
 - 8) at gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse,
 - 9) at gerningsmanden har givet oplysninger, som er afgørende for opklaringen af strafbare handlinger begået af andre,
 - 10) at gerningsmanden ved deltagelse i konfliktråd eller på anden måde har genoprettet eller søgt at genoprette den skade, der er forvoldt ved den strafbare handling,
 - 11) at gerningsmanden på grund af den strafbare handling fratages en af de i § 79 omhandlede rettigheder eller påføres andre følger, der kan sidestilles med straf,
 - 12) at straffesagen mod gerningsmanden ikke er afgjort inden en rimelig tid, uden at det kan bebrejdes gerningsmanden,
 - 13) at der er gået så lang tid, siden den strafbare handling blev foretaget, at anvendelsen af den sædvanlige straf er unødvendig.”

Kapitel 10

Strafnedsættelse og strafbortfald mv.

1. Indledning

1.1. I dette kapitel behandles spørgsmålet om, hvorvidt og i givet fald på hvilken måde der i straffeloven bør optages almindelige bestemmelser om strafnedsættelse under den foreskrevne straffesamme og strafbortfald. Herom indeholder straffeloven i dag følgende bestemmelser:

”§ 84. Den for en strafbar handling i loven foreskrevne straf kan nedsættes:

- 1) når nogen har overskredet grænserne for lovligt nødværge eller for den ved § 14 hjemlede nødret;
- 2) når gerningsmanden, da han foretog den strafbare handling, ikke var fyldt 18 år, og anvendelsen af lovens fulde straf på grund af hans ungdom må anses unødvendig eller skadelig. Straffen for sådanne personer må ikke overstige fængsel i 8 år;
- 3) når gerningsmanden har handlet i undskyldelig uvidenhed om eller undskyldelig misforståelse af retsregler, der forbyder eller påbyder handlingens foretagelse;
- 4) når gerningen er udført i en af den skadelidende ved retsstridigt angreb eller grov fornærmelse fremkaldt oprørt sindsstemning;
- 5) når nogen ved sit afhængighedsforhold til en anden eller ved trussel om betydelig skade har ladet sig bevæge til gerningen;
- 6) når gerningsmanden, efter at den strafbare handling er fuldbyrdet, frivilligt har afværget den af hans handling flydende fare;
- 7) når gerningsmanden, efter at den strafbare handling er fuldbyrdet, fuldt ud har genoprettet den ved gerningen forvoldte skade;
- 8) når han i øvrigt frivilligt har bestræbt sig for at forebygge fuldbyrdelsen eller genoprette den ved gerningen forvoldte skade;
- 9) når han frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse.

Stk. 2. I de under nr. 1-6 omhandlede tilfælde kan straffen under i øvrigt formildende omstændigheder bortfalde.”

”§ 85. Straffen kan nedsættes, når en strafbar handling er begået under indflydelse af stærk sindsbevægelse, eller når der foreligger andre særlige oplysninger om gerningsmandens sindstilstand eller omstændighederne ved gerningen, og de nævnte forhold taler for en mildere straf end den, som ellers ville finde anvendelse. Under særlig formildende omstændigheder kan straffen bortfalde.”

Til §§ 84 og 85 knytter sig i straffelovens 10. kapitel en række beslægtede bestemmelser i §§ 87, 88, stk. 4, 89 a, stk. 1, og 91. Således kan straffen efter § 87 nedsættes og, hvis særlige omstændigheder taler derfor, bortfalde, når nogen i henhold til § 79 fratages de der omhandlede rettigheder. Efter § 89 a, stk. 1, kan retten i forbindelse med dom, hvorved en person idømmes foranstaltning efter §§ 68-70 eller § 74 a, træffe bestemmelse om bortfald af tidligere idømt straf, som ikke er fuldbyrdet. Sml. også § 73, stk. 1, og § 88, stk. 4, om strafbortfald i tilfælde, hvor der er spørgsmål både om forskyldt straf og om idømmelse af foranstaltning efter §§ 68-70 eller § 74 a. Bestemmelserne om strafnedsættelse og strafbortfald ved ung alder i § 84, stk. 1, nr. 2, og stk. 2, suppleres i §

91 af en bestemmelse, hvorefter straf af bøde kan anvendes over for den, der ikke er fyldt 21 år, selv om denne strafart ikke er hjemlet for det strafbare forhold.

For så vidt angår §§ 87 og 91 bemærkes i øvrigt, at bestemmelserne er ændret med virkning fra den 1. juli 2001 som følge af afskaffelsen af hæftestrafen, sml. lov nr. 433 af 31. maj 2000 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf m.v. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestrafen og prøveløsladelse af livstidsdømte m.v.). § 91 har tidligere navnlig fundet anvendelse i forhold til unge lovovertrædere, der med hjemmel i den daværende affattelse af bestemmelsen er idømt hæfte i stedet for fængsel. Med hæftestraffens afskaffelse har § 91 fået mindre praktisk betydning. Praksis om § 91 vil derfor ikke blive omtalt i dette kapitel.

Om § 89 a bemærkes, at bestemmelsen – ligeledes med virkning fra den 1. juli 2001 – som led i bestemmelsen om ungdomssanktion i § 74 a er tilføjet et stk. 2, der retter sig mod tilfælde, hvor der er spørgsmål om idømmelse af straf til en person, der er undergivet foranstaltning efter §§ 68-70 eller § 74 a. Herom foreskriver stk. 2, at retten i forbindelse med idømmelse af straf kan træffe bestemmelse om bortfald af den tidligere idømte foranstaltning, sml. lov nr. 469 af 7. juni 2001 om ændring af straffeloven og lov om social service (Ungdomskriminalitet) og Folketingstidende 2000-01, tillæg A, s. 6506. Denne bestemmelse har sammenhæng med reglerne om foranstaltninger i straffelovens §§ 68-70 og 74 a og vil derfor ikke blive omtalt i dette kapitel.

Herudover gælder de almindelige strafnedsættelsesgrunde i § 21, stk. 2, om forsøg og i § 23, stk. 1, 2. pkt., og stk. 2, om medvirken. Efter § 21, stk. 2, kan den for lovovertrædelsen foreskrevne straf nedsættes ved forsøg, navnlig når forsøget vidner om ringe styrke eller fasthed i det forbryderiske forsæt. Om medvirken er i § 23, stk. 1, 2. pkt., fastsat, at straffen kan nedsættes for den, der kun har villet yde en mindre væsentlig bistand eller styrke et allerede fattet forsæt, samt når forbrydelsen ikke er fuldbyrdet, eller en tilsigtet medvirken er mislykkedes. Endvidere åbner § 23, stk. 2, mulighed for strafnedsættelse for den, der medvirker til krænkelse af et særligt pligtforhold, men selv står uden for dette. De nævnte bestemmelser suppleres i § 23, stk. 3, af en adgang til i visse tilfælde at lade straffen bortfalde, når den medvirkende kun har villet yde en mindre væsentlig bistand eller styrke et allerede fattet forsæt, samt når hans medvirken skyldes uagtsomhed.

1.2. I *afsnit 2* nedenfor redegøres for baggrunden for den affattelse, som §§ 84 og 85 fik ved borgerlig straffelovs ikrafttræden i 1933. *Afsnit 3* indeholder en omtale af forarbejderne til de to ændringer af § 85, som skete ved henholdsvis lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.) og lov nr. 320 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje (Strafferetlige særforanstaltninger m.m.). I *afsnit 4* gennemgås Straffelovrådets overvejelser om §§ 84 og 85 m.fl. i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. I *afsnit 5* gengives retsprak-

sis om bl.a. §§ 84 og 85 med henblik på at illustrere bestemmelsernes betydning for strafudmålingen. *Afsnit 6* indeholder en gennemgang af gældende regler og nyere overvejelser om udformningen af almindelige bestemmelser om strafnedsættelse og strafbortfald i henholdsvis Norge, Sverige og Finland. Endvidere omtales overvejelser i Nordisk Strafferetskomité om at lovfæste generelle principper om strafnedsættelse og strafbortfald. Endelig redegøres i *afsnit 7* for Straffelovrådets overvejelser om revision af bl.a. straffelovens §§ 84 og 85.

1.3. Gennemgangen af §§ 84 og 85 m.fl. har givet anledning til drøftelse i Straffelovrådet af forskellige spørgsmål om, hvornår der bør statueres henholdsvis straffrihed og strafbortfald. Som det fremgår af § 20 a i rådets lovudkast (§ 1, nr. 1), foreslår rådet, at uvidenhed om eller misforståelse af retsregler, der forbyder eller påbyder en handling, fremover bør føre til straffrihed, når uvidenheden eller misforståelsen ikke kan tilregnes gerningsmanden som forsætlig eller uagtsom. Sml. også kapitel 30 (lovudkast) med bemærkninger til § 82, nr. 3, i lovudkastets § 1, nr. 6.

I straffelovens §§ 22 og 24 hjemles straffrihed for gerningsmænd, der afværger forbrydelsens fuldbyrdelse, sml. § 22 ("Forsøg straffes ikke ...") og § 24 ("Den medvirkende straffes ikke ..."). Bestemmelserne skal sammenholdes med § 84, stk. 1, nr. 6 (eventuelt jf. stk. 2), samt nr. 7 og 8, der hjemler strafnedsættelse og i visse tilfælde strafbortfald, hvis gerningsmanden efter fuldbyrdelsen har afværget den af handlingen flydende fare eller fuldt ud genoprettet den forvoldte skade eller har søgt at gøre det. Der er i Straffelovrådet enighed om, at der ikke er grundlag for ændre ved denne son-dring mellem straffrihed og strafnedsættelse/strafbortfald. Spørgsmål med tilknytning hertil vil derfor ikke blive behandlet yderligere i denne betænkning.

Der er under Straffelovrådets drøftelse rejst spørgsmål om den systematiske behandling af forældelse, der efter de gældende regler fører til straffrihed og frifindelse, sml. straffelovens § 92 ff. og retsplejelovens § 908, stk. 2. Der er i den forbindelse udtrykt sympati for, at forældelse behandles som et processuelt spørgsmål, der, såfremt forældelse er indtrådt, medfører afvisning i stedet for frifindelse. Der er dog også enighed om, at det falder uden for rammerne af denne betænkning at gå ind i en nærmere behandling af dette spørgsmål, der naturligt bør indgå i en eventuel senere samlet behandling af emnet forældelse.

2. Forarbejderne til §§ 84 og 85 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933

2.1. Straffeloven af 1866 indeholdt en række spredte bestemmelser, der i visse tilfælde åbnede mulighed for strafnedsættelse og strafbortfald, sml. §§ 37, 40, stk. 2, 56, 60, 187, 189 og 205. Bestemmelserne havde følgende ordlyd:

”§ 37.

Begaaes en Forbrydelse af en Person imellem 15 og 18 Aars Alderen bliver den lovbestemte Straf at nedsætte, efter Omstændighederne indtil det Halve; dog kan for Personer i den nævnte Alder i intet Tilfælde højere Straf anvendes end Strafarbejde i 8 Aar.”

”§ 40.

...
Har Nogen overskredet Grændserne for det tilladte Nødværge, bliver det at afgjøre, om Gjerningen efter Omstændighederne kan tilregnes ham, eller om den paa Grund af den ved Skræk og Bestyrtelse fremkaldte Mangel paa Besindelse ikke kan tilregnes ham som strafbar. Kan Overskridelsen tilregnes ham, bliver Lovens almindelige Straf for den Angriberen tilføiede Skade dog ikke ubetinget at anvende, hvorimod en mindre efter Overskridelsens Grad lempet Straf kan idømmes.”

”§ 56.

Har den med sin Ægtefælle samlevende Hustru ved sit Afhængighedsforhold til ham ladet sig bevæge til med ham at deeltage i en Forbrydelse, kan den almindelige for den udviste Meddeelagtighed i Loven foreskrevne Straf nedsættes, og dersom det maa antages, at hun ved at afslaae hans Begjæring vilde have udsat sig for Mishandling eller være bleven nødsaget til at drage fra ham, kan hun endog efter Omstændighederne forskaanes for al Straf.

Det Samme skal gjælde om Andre, der paa Grund af deres Afhængighedsforhold til de Personer, i hvis Huus de leve og have deres Underhold uden derfor at yde Vederlag have ladet sig forlede til med dem at deeltage i en Forbrydelse, saavel som om Børn under 15 Aar, der af ældre Personer, som ifølge deres Forhold til dem maae antages at have en særegen Indflydelse over dem, ere blevne bevægede til at yde dem Bistand til en Forbrydelse. – For den i § 55 omhandlede Medskyld i Forbrydelser blive Børn under 15 Aar ikke at straffe.”

”§ 60.

Har den Skyldige efter Forbrydelsens Udførelse viist virksom Bestræbelse for at fjerne eller dog saavidt muligt at formindske de skadelige Følger af samme, skulle Domstolene under iøvrigt formildende Omstændigheder være bemyndigede til at nedsætte Straffen under dens lovbestemte laveste Grad, dog ikke under det Halve. Det Samme gjælder, naar Nogen frivillig har angivet sig selv som skyldig eller medskyldig i en Forbrydelse og desangaaende afgivet fuldstændig Forklaring.”

”§ 187.

Har Drabsmanden udøvet Gjerningen i en ved Mishandling eller grov Fornærmelse mod ham selv eller hans Nærmeste af den Dræbte fremkaldt oprørt Sindsstemning, kan Straffen nedsættes til 2 Aars Forbedringshuusarbejde eller under særdeles formildende Omstændigheder til Fængsel, dog ikke under 1 Aar.”

”§ 189.

Har den, der ved en forsætlig tilføjet Legemsfornærmelse foraarsager en Andens Død, udøvet Gjerningen i en ved Mishandling eller grov Fornærmelse mod ham selv eller hans Nærmeste af den Dræbte fremkaldt oprørt Sindsstemning, kan Straffen nedsættes, under iøvrigt formildende Omstændigheder endog til Fængsel, dog ikke under 6 Maaneders simpelt Fængsel.”

”§ 205.

Er en Voldsgjerning af den i § 204 ommeldte Beskaffenhed udøvet i en ved Mishandling eller grov Fornærmelse mod Voldsmanden eller hans Nærmeste af den Overfaldne fremkaldt oprørt Sindsstemning, kan Straffen under iøvrigt formildende Omstændigheder nedsættes til Fængsel, dog ikke under 3 Maaneders simpelt Fængsel.”

2.2. I Straffelovskommissionens betænkning af 1912 var i lighed med straffeloven af 1866 foreslået en række spredte bestemmelser om strafnedsættelse og strafbortfald, sml. 4de Kapitel. Almindelige Bestemmelser om Betingelser for Strafbarhed, Straffrihed og Strafnedsættelse med følgende bestemmelser:

”§ 32.

For en Handling, forøvet af en Person mellem 14 og 18 Aar, nedsættes den foreskrevne Straf til det halve.”

”§ 37.

...
[Stk. 2.] Har nogen overskredet Grænserne for det berettigede Nødværge, straffes han kun, naar det findes, at Overskridelsen kan lægges ham til Last. I saa Fald kan Straffen dog nedsættes under den foreskrevne Grad og til en mildere Art af Frihedsstraf end den foreskrevne, samt, hvis højere Straf end Arbejdsfængsel ikke er foreskrevet, til Bøde...”

”§ 38.

Handlinger, som foretages for at afværge Ulykke for Personer eller Samfundet, straffes ikke, om end derved begaas en Lovovertrædelse af forholdsvis underordnet Betydning, saafremt det maatte antages, at ingen anden Redningsmaade stod til Raadighed. Bestemmelsen i § 37, Stk. 2 finder her tilsvarende Anvendelse.”

”§ 41.

Uvidenhed om en Handlings Retstridighed, udelukker ikke den ellers forskyldte Straf, medmindre det findes, at Uvidenheden af særlige Grunde ikke kan lægges den handlende til Last.”

Endvidere var i 5te Kapitel om Straffens Udmaaling, Forhøjelse og Nedsættelse optaget følgende bestemmelser:

”§ 46.

Den foreskrevne Straf kan nedsættes med det halve samt til den nærmeste mildere Art af Frihedsstraf og fra simpelt Fængsel til Bøde efter det i § 27 angivne Forhold:

1. for den, der i en ved et retstridigt Angreb eller grov Fornærmelse fremkaldt oprørt Sindsstemning har forøvet en strafbar Handling;
2. for den, der ved sit Afhængighedsforhold til nogen Deltager eller ved Trusler om betydelig Skade har ladet sig bevæge til at begaa en strafbar Handling; samt
3. for den, som af egen fri Vilje, og førend han endnu vidste sig mistænkt, har bestræbt sig for at forebygge Forbrydelsen eller genoprette den derved forvoldte Skade, eller har angivet sig selv og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.

§ 47.

Naar der ved en strafbar Handling er særlige Omstændigheder til Stede, der i saa betydelig Grad forringe dens Strafværdighed, at Anvendelse af den foreskrevne Straf skønnes at være for haard, kan Straffen nedsættes under den foreskrevne samt til en mildere Frihedsstraf, eller hvis højere Straf end Arbejdsfængsel ikke er foreskrevet, til Bøde. Kan Straffen efter det anvendelige Bud ikke overstige Bøde eller simpelt Fængsel i 6 Maaneder eller Arbejdsfængsel i 15 Dage, kan under de nævnte Omstændigheder den tiltalte lades straffri.”

Om de foreslåede bestemmelser kan henvises til betænkningen s. 38 (§ 32), 53 (§ 37, stk. 2), 55 (§ 38, stk. 2) og s. 62-63 (§ 41). Endvidere kan henvises til s. 73-76 med bl.a. følgende bemærkninger om §§ 46 og 47:

”Paragraf 46 nævner de almindelige Strafnedsættelsesgrunde, som man har ment at burde optage. Nr. 1 almindeliggør en i den gældende Straffelov kun i særlige Tilfælde hjemlet Strafnedsættelsesgrund. Nr. 2 udfører nærmere de Tanker, der have faaet Udtryk i Stl's § 56. Med Hensyn til Trusler indskrænkes Reglen til Trusler om ”betydelig Skade” i Overensstemmelse med det i § 37, 1. Stk. in fine benyttede Kriterium. Nr. 3 hviler ogsaa paa Tanker, der allerede indeholdes i den gældende Stl.

I Modsætning til denne, til bestemte Betingelser knyttede Strafnedsættelsesbeføjelse giver Udkastet i § 47 Domstolene en Beføjelse til at udøve en ubestemt, paa et Skøn over samtlige foreliggende Omstændigheder hvilende Strafnedsættelses- eventuelt Straffritagelsesret. Paragrafen træder i Stedet for de i de gældende Straffeloves specielle Del ved de enkelte Forbrydelser hjemlede, men ikke til særlige Betingelser indskrænkede Bestemmelser om, at Straffen under særdeles formildende Omstændigheder kan nedsættes, men udvider Beføjelsen ved at gøre den anvendelig ved alle Forbrydelser, naar Domstolene i det enkelte Tilfælde skønne, at det til Paadømmelse foreliggende Forhold vel formelt rammes af den almindelige om Lovovertrædelsen handlende Paragraf, medens man i Realiteten, efter samtlige foreliggende Omstændigheder i Virkeligheden har med et Tilfælde at gøre, hvor Lovens Bestemmelser, der umulig kunne være affattede med Hensyntagen til alle Livets Varianter, ikke passe.

Der kan gøres Indvendinger imod al saadan kun til ubestemte Betingelser knyttet Nedsættelsesret for Domstolene, hvorved Lovens nøje afvejede Strafferammer kunne gøres illusoriske ... Forsvaret for en slig Bestemmelse ligger i, at den er et Værn mod altfor stor Vidde af de normale Strafferammer, hvorved Domstolene vilde faa en Beføjelse, der i Anvendelsen kunde føre langt videre, idet de kunde vælge en saavel i Henseende til Art som Grad lav Straf, uden at der krævedes saadanne "særlige" Omstændigheder, som den foreslaaede Bestemmelse angiver. Saaledes bliver Bestemmelsen i Virkeligheden et Værn mod en altfor lemfældig Praksis, samtidig med at den tilfredsstillende den almindelige Følelse, der vilde rejse sig imod en streng Straf under de ekstraordinære Forhold, som her forudsættes, medens den ligesaa bestemt vilde reagere imod en urimelig lav Straf paa Forbrydere, naar Handlingen ingen usædvanlige Omstændigheder frembød. Dertil kommer, at Bestemmelsen vil sætte Domstolene i Stand til at tage Hensyn til alle paa Paadømmelsestiden foreliggende formildende Omstændigheder, der bør have Indflydelse paa Strafvurderingen, og derved anviser Benaadningsmyndigheden det Omraade, hvor den naturlig hører hjemme, nemlig, som Hovedregel, hvor Forhold, der indtræde efter Domfældelsen, paakalder dens Hjælp. Paa Grundlag af disse Betragtninger anser Kommissionen det for ønskeligt at optage den i Forslag bragte Paragraf."

2.3. I Torps betænkning af 1917 var i stedet i 7de Kapitel. Straffens Fastsættelse foreslået følgende to almindelige bestemmelser om strafnedsættelse og strafbortfald:

”§ 78.

Den for en strafbar Handling i Loven foreskrevne Straf kan nedsættes, ligesom Bøde kan idømmes under det i § 48 angivne Mindstemaal:

- 1) naar nogen har overskredet Grænserne for lovligt Nødværge (§ 13, 2det og 3die Stykke) eller for den ved § 14 hjemlede Ret til Indgreb i andres Retsgoder;
- 2) naar Gerningsmanden, da han foretog den strafbare Handling, ikke var fyldt 18 Aar, og Anvendelsen af Lovens fulde Straf maa befrygtes at ville have skadelig Indflydelse paa hans Udvikling. Straffen for saadanne Personer maa ikke overstige Arbejdsfængsel i 8 Aar;
- 3) naar Gerningsmanden har handlet i Uvidenhed om Retsnormer, der forbyder eller paabyder Handlingens Foretagelse;
- 4) naar Gerningen er udført i en ved retstridigt Angreb eller grov Fornærmelse af den skadelidende fremkaldt oprørt Sindsstemning;
- 5) naar nogen ved sit Afhængighedsforhold til en anden eller ved Trusel om betydelig Skade har ladet sig bevæge til Gerningen;
- 6) naar Gerningsmanden, efter at den strafbare Handling er fuldbyrdet, af fri Vilje har afværget den af hans Handling flydende Fare eller fuldtud har genoprettet den ved Gerningen forvoldte Skade, samt
- 7) naar han iøvrigt af fri Vilje har bestræbt sig for at forebygge Fuldbyrdselsen eller genoprette den ved Gerningen forvoldte Skade, saa og naar han selv har angivet sig og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.

I de under Nr. 3, 5 og 6 omhandlede Tilfælde kan Straffen under iøvrigt formildende Omstændigheder bortfalde.

§ 79.

Er en strafbar Handling begaaet under Indflydelse af stærk Sindsbevægelse eller anden forbigaaende sjælelig Uligevægtighed eller iøvrigt under særlige Omstændigheder, der i saa betydelig Grad forringer den Strafværdighed, som Handlinger af den paagældende Art regelmæssig vidner om, at Anvendelse af den foreskrevne Straf vilde være uforholdsmæssig haard, bliver Straffen at nedsætte og kan, naar det paagældende Straffebud ikke hjemler højere Straf end Bøde eller simpelt Fængsel i 1 Aar, efter Omstændighederne ganske bortfalde, ligesom Bøde kan idømmes under det i § 48 angivne Mindstemaal. Det kan i Dommen bestemmes, at Straffens Fuldbyrdelse skal udsættes, selv om Straffen overstiger den i § 61 angivne Størrelse.”

Om enkelthederne i disse bestemmelser kan henvises til betænkningen s. 100 ff.

2.4. I Straffelovskommissionens betænkning af 1923 var i 10de Kapitel. Straffens Fastsættelse som §§ 86 og 87 foreslået bestemmelser om strafnedsættelse og strafbortfald, der på mange punkter svarede til forslagene i §§ 78 og 79 i Torps lovudkast. Bestemmelserne havde følgende ordlyd:

”§ 86.

Den for en strafbar Handling i Loven foreskrevne Straf kan nedsættes:

- 1) naar nogen har overskredet Grænserne for lovligt Nødværge eller for den ved § 14 hjemlede Nødret;
- 2) naar Gerningsmanden, da han foretog den strafbare Handling, ikke var fyldt 18 Aar, og Anvendelsen af Lovens fulde Straf paa Grund af hans Ungdom maa anses unødvendig eller skadelig. Straffen for saadanne Personer maa ikke overstige Fængsel i 8 Aar;
- 3) naar Gerningsmanden har handlet i undskyldelig Uvidenhed om Retsregler, der forbyder eller paabyder Handlingens Foretagelse;
- 4) naar Gerningen er udført i en ved retstridigt Angreb eller grov Fornærmelse af den skadelidende fremkaldt oprørt Sindsstemning;
- 5) naar nogen ved sit Afhængighedsforhold til en anden eller ved Trusel om betydelig Skade har ladet sig bevæge til Gerningen;
- 6) naar Gerningsmanden, efter at den strafbare Handling er fuldbyrdet, frivillig har afværget den af hans Handling flydende Fare eller fuldt ud har genoprettet den ved Gerningen forvoldte Skade;
- 7) naar han i øvrigt frivillig har bestræbt sig for at forebygge Fuldbyrdelsen eller genoprette den ved Gerningen forvoldte Skade;
- 8) naar han selv har angivet sig og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.

I de under Nr. 1 til 6 omhandlede Tilfælde kan Straffen under iøvrigt formildende Omstændigheder bortfalde.

§ 87.

Er en strafbar Handling begaaet under Indflydelse af stærk Sindsbevægelse eller anden forbigaaende sjælelig Uligevægtighed eller iøvrigt under særlige Omstændigheder, der i saa betydelig Grad forringer den Strafværdighed, som Handlinger af den paa-

gældende Art regelmæssig vidner om, at Anvendelse af den foreskrevne Straf vilde være uforholdsmæssig haard, bliver Straffen at nedsætte og kan, naar det paagældende Straffebud ikke hjemler højere Straf end Hæfte, bortfalde.

Betinget Straffedom kan i disse Tilfælde anvendes, selv om Straffen overstiger den i § 59 angivne Størrelse.”

Bestemmelserne er omtalt i betænkningen sp. 185 ff. Her anføres om § 86 bl.a.:

”Om der er Trang til Strafnedsættelsesgrunde beror paa, hvilken Frihed der i Almindelighed gives Domstolene til at bestemme Straffens Størrelse i det enkelte Tilfælde og til at idømme en lavere Straf end den normale, naar særlige ”formildende” Omstændigheder foreligger. I saa Henseende er Udviklingen gaaet frem gennem forskellige Svingninger. I Danske Lov findes fastsat ved Siden af hinanden absolut lovbestemte Bødestraffe og Adgang til at idømme Fængsel uden nogen Begrænsning i Tiden hverken som Maksimum eller som Minimum. I det attende Aarhundredes Slutning gik Tendensen ud paa at begrænse Domstolenes Myndighed og at foreskrive lovbestemte Straffe, saaledes at Domstolenes Opgave saa meget som muligt skulde begrænses til en mekanisk Anvendelse af Loven. Senere stillede man sig på et Mellemandpunkt: Paa den ene Side forkastede man i Almindelighed de absolut lovbestemte Straffe, men paa den anden Side indrømmede man dog kun Domstolene Frihed indenfor visse nøje afstukne Grænser. Strafferammerne blev relativt bestemte med en Maksimums- og en Minimumsgrænse, der ikke laa altfor fjernt fra hinanden, og skulde Domstolene bevæge sig udenfor disse Grænser, maatte der foreligge særlige Strafforhøjelses- eller Strafnedsættelsesgrunde.

Den nyere Tids Opfattelse gaar mere og mere ud paa, at Livet er saa rigt og Krænkelserne af Retsordenen efter deres Anledning og Beskaffenhed saa forskelligartede, at enhver Opstilling af Strafferammer med lovbestemte forholdsvis høje Minima i det enkelte Tilfælde som en Prokrustesseng vil kunne føre til urimelige og stødende Resultater. Selv ved en udførlig Opregning af Strafnedsættelsesgrunde vil der kunne forekomme særlige ikke forudsete Forhold, der vilde gøre det naturligt kun at idømme en lavere Straf. Her maatte Benaadningsinstituttet da træde til og ved at formilde Straffen raade Bod paa Ulemperne. Men herved vilde Benaadningsinstituttet komme til at virke udenfor sit naturlige Omraade og Forholdet mellem Domstole og Administration blive forrykket. Straffeloven bør derfor fastsætte saadanne Strafferammer, at det bliver muligt for Domstolene i hvert enkelt Tilfælde at idømme en Straf, der er afpasset efter samtlige foreliggende konkrete Omstændigheder. Kun da vil der kunne idømmes en Straf, der ikke kommer i Konflikt med den almindelige Retsfølelse, og under en saadan Ordning vil da Benaadningsinstituttet kunne begrænses til dets naturlige Opgave, undtagelsesvis at ændre den idømte Straf, naar Omstændigheder, der ligger efter Straffedommens Afsigelse, viser, at Straffens Udtaaelse eller fortsatte Udtaaelse er unødvendig.

Det foreliggende Udkast har i Sammenligning med Straffeloven af 1866 i betydelig Grad udvidet Domstolenes Frihed til at bestemme Straffens Størrelse. Saa vidt som nogle Lande ... der ikke opstiller Minima, har Kommissionen dog ikke ment at burde gaa. Ogsaa det foreliggende Udkast bygger på Princippet om de relativt bestemte Strafferammer, men Strafferammens Omfang er blevet betydeligt udvidet, og de Tilfælde, hvor

der er fastsat andet Minimum end det for den paagældende Strafart almindelig gældende, er forholdsvis faa og som Regel begrænsede til de alvorligere Forbrydelser.

...

De foreslaaede vide Strafferammer og den Omstændighed, at der ved de fleste Straffebestemmelser og navnlig ved de Bestemmelser, der oftest anvendes i Praksis, ikke er foreskrevet nogen Minimumsstraf, gør det i og for sig mindre nødvendigt end tidligere at optage særlige Strafnedsættelsesgrunde. Kommissionen har alligevel ment at burde optage saadanne, dels paa Grund af selve de løftede Strafminima ifølge §§ 34 og 48 [særlige minima for fængsel og hæfte], der kan rejse Spørgsmaal om Adgang til at gaa over til en mildere Strafart, dels fordi Minimums-Straffebestemmelser dog ogsaa afset herfra forekommer ved nogle Forbrydelser, og dels endelig fordi det ligeoverfor den ved den nugældende Straffelov hjemlede Ordning findes at være af Betydning udtrykkeligt at fremhæve de særlige Omstændigheder, der ifølge Lovgiverens Opfattelse bør medføre en mildere strafferetlig Behandling. Endnu bemærkes, at Strafnedsættelse efter § 86 i Modsætning til hvad der er gældende Ret, men i Tilslutning til T.U. § 78 altid er fakultativ og altid er hjemlet uden Begrænsning.

Ved Siden heraf er i § 87 givet en mere almindelig Adgang til Strafnedsættelse i Tilfælde af særlig ringe Strafværdighed.”

2.5. Forslag til Almindelig borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1924-25 indeholdt i §§ 88 og 89 bestemmelser om strafnedsættelse og strafbortfald, der med enkelte afvigelser svarede til forslagene i Straffelovskommissionens betænkning af 1923, sml. Rigsdagstidende 1924-25, tillæg A, sp. 3181-82 og sp. 3321-24. Dog var bestemmelsen om strafnedsættelse og strafbortfald, når gerningsmanden har handlet i undskyldelig uvidenhed om retsregler, der forbyder eller påbyder handlingens foretagelse, jf. § 86, stk. 1, nr. 3, og stk. 2, indsat som § 22 i lovforslagets 3die Kapitel om Strafbarhedsbetingelserne:

”§ 22.

Uvidenhed om Retsregler, der forbyder eller paabyder en Handlings Foretagelse, udelukker ikke den ellers forskyldte Straf, medmindre det findes, at Uvidenheden af særlige Grunde ikke kan lægges den handlende til Last.”

Sml. Rigsdagstidende 1924-25, tillæg A, sp. 3322 og 3284-85:

”Bestemmelsens Forbillede er § 41 i den første Straffelovskommissions Udkast. Gennem den ændrede Formulering tilstræbes det tydeliggjort, at Bestemmelsen kun angaar den *egentlige Retsvildfarelse* i Modsætning saavel til den faktiske Vildfarelse som den saakaldte uegentlige Retsvildfarelse. Den almindelige Regel, jfr. Straffelovens § 42, maa være, at Retsuvidenhed ikke diskulperer, men det kan paa den anden Side ikke bestrides, at der kan foreligge Tilfælde, hvor Uvidenheden om de Retsregler, der forbyder eller paabyder en Handlings Foretagelse, er undskyldelig, og hvor det under Sagen oplyste giver Anledning til at antage, at Lovovertrædelsen ikke vilde være bleven begaaet, hvis den paagældende havde kendt Loven. Der foreslaas derfor aabnet en Mulighed for i saadanne Tilfælde, hvor særlig undskyldende Momenter er til Stede, at fritage for Straf.

Derimod har man ikke fundet Anledning til, som af Kommissionen foreslaaet (U. § 86 Nr. 3), tillige at hjemle Adgang til Strafnedsættelse for saadan Retsvildfarelse. De i nogen Grad undskyldende Momenter, som i givet Tilfælde maatte foreligge, giver de vide Strafferammer fuldt tilstrækkelig Lejlighed til at tage i tilbørlig Betragtning, saa at der ikke kan blive Trang til at gaa ned under det foreskrevne Lavmaal af Straf, hvor ikke de Omstændigheder, som ellers betinger en saadan Nedsættelse, foreligger.”

2.6. I Forslag til Borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1927-28 videreførtes bestemmelsen om strafnedsættelse og strafbortfald ved stærk sindsbevægelse mv. uændret i § 85, jf. Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5265-66. § 88 førtes tilbage til den affattelse, bestemmelsen havde haft i § 86, sml. § 84 og Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5265-66. Det indebar, at den tidligere bestemmelse i § 22 om retsvirkningen af egentlig retsvildfarelse blev genindsat i den almindelige bestemmelse om strafnedsættelse og strafbortfald, jf. § 84, stk. 1, nr. 3. Sml. Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5357 sammenholdt med sp. 5346:

”§ 22 i F. 1924, der angaar den saakaldte egentlige Retsvildfarelse, og som havde sit Forbillede i § 41 i den første Straffelovskommissions Udkast, er udeladt, idet man i § 84 under Nr. 3 har optaget den tilsvarende Bestemmelse i § 86 i den 2den Kommissions Udkast. Der gives derved Hjemmel, ikke blot som i F. 1924 for Bortfald af Straf, men ogsaa for Strafnedsættelse under den almindelige Strafferamme.”

2.7. Bestemmelserne om strafnedsættelse og strafbortfald blev herefter med enkelte ændringer, der i det væsentlige vedrørte betydningen af selvforskyldt beruselse, vedtaget i 1930 i følgende affattelse, sml. Rigsdagstidende 1929-30, tillæg C, sp. 1381-82:

”§ 84.

Stk. 1. Den for en strafbar Handling i Loven foreskrevne Straf kan nedsættes:

- 1) naar nogen har overskredet Grænserne for lovligt Nødværge eller for den ved § 14 hjemlede Nødret;
- 2) naar Gerningsmanden, da han foretog den strafbare Handling, ikke var fyldt 18 Aar, og Anvendelsen af Lovens fulde Straf paa Grund af hans Ungdom maa anses unødvendig eller skadelig. Straffen for saadanne Personer maa ikke overstige Fængsel i 8 Aar;
- 3) naar Gerningsmanden har handlet i undskyldelig Uvidenhed om eller undskyldelig Misforstaaelse af Retsregler, der forbyder eller paabyder Handlingens Foretagelse;
- 4) naar Gerningen er udført i en af den skadelidende ved retsstridigt Angreb eller grov Fornærmelse fremkaldt oprørt Sindsstemning;
- 5) naar nogen ved sit Afhængighedsforhold til en anden eller ved Trusel om betydelig Skade har ladet sig bevæge til Gerningen;
- 6) naar Gerningsmanden, efter at den strafbare Handling er fuldbyrdet, frivillig har afværget den af hans Handling flydende Fare;
- 7) naar Gerningsmanden, efter at den strafbare Handling er fuldbyrdet, fuldt ud har genoprettet den ved Gerningen forvoldte Skade;

- 8) naar han i øvrigt frivilligt har bestræbt sig for at forebygge Fuldbyrdsen eller genoprette den ved Gerningen forvoldte Skade;
- 9) naar han frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.
- Stk. 2. I de under Nr. 1-6 omhandlede Tilfælde kan Straffen under i øvrigt formildede Omstændigheder bortfalde.

§ 85.

Stk. 1. Er en strafbar Handling begaaet under Indflydelse af stærk Sindsbevægelse, anden forbigaaende sjælelig Uligevægtighed eller andre særlige Omstændigheder, der i saa betydelig Grad forringer den Strafværdighed, som Handlinger af den paagældende Art regelmæssig vidner om, at Anvendelse af den foreskrevne Straf vilde være uforholdsmæssig haard, bliver Straffen at nedsætte og kan, naar det paagældende Straffebud ikke hjemler højere Straf end Hæfte, bortfalde. Hidrører den sjælelige Uligevægtighed fra selvforskyldt Beruselse, finder foranstaaende Bestemmelse kun Anvendelse, saafremt Tiltalte ikke tidligere er fundet skyldig i en lignende strafbar Handling eller i Overtrædelse af § 138, Stk. 1, eller 2, og kun under i øvrigt formildende Omstændigheder.

Stk. 2. Betinget Straffedom kan i disse Tilfælde anvendes, selv om Straffen overstiger den i § 56 angivne Størrelse.”

3. Ændringerne af § 85 ved lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.) og lov nr. 320 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje (Strafferetlige særforanstaltninger m.m.)

3.1. Ved lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.) ophævedes § 85, stk. 2. Ændringen var en følge af, at der samtidig gennemførtes nye regler om betingede domme, jf. Folketingstidende 1960-61, tillæg A, sp. 578. Efter de hidtil gældende bestemmelser kunne strengere straffe end fængsel i 1 år ikke gøres betinget, medmindre der forelå omstændigheder af den i § 85, stk. 2, jf. stk. 1, nævnte art. Med indførelsen af de nye regler om betingede domme i §§ 56 ff. ophævedes denne begrænsning, jf. anf. st., sp. 566 sammenholdt med sp. 563.

3.2. Ved lov nr. 320 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje (Strafferetlige særforanstaltninger m.m.) fik § 85 sin nuværende affattelse. Bestemmelsen byggede på forslag fra Straffelovrådet, fremsat som led i revisionen af straffelovens bestemmelser om særforanstaltninger over for psykisk afvigende lovovertrædere, jf. s. 90-92 i betænkning nr. 667/1972 om de strafferetlige særforanstaltninger, sml. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 2803:

”Medens strafnedsættelse under de betingelser, der er nævnt i den gældende § 85, er obligatorisk, er afgørelsen om strafbortfald fakultativ. Det foreslås, at bestemmelsen i sin

helhed får en fakultativ formulering, hvilket findes bedst stemmende med den skøns-
mæssige bedømmelse, der finder sted, når det skal afgøres, om en tilstand af stærk
sindsbevægelse eller andre omstændigheder på gerningstiden taler for en mildere straf.
Det foreslås endvidere, at adgangen til strafbortfald ikke som nu skal være begrænset til
tilfælde, hvor der ikke kan idømmes højere straf end hæfte for det pågældende forhold.
Den frihed i spørgsmål om sanktionsvalg, der kendetegner dansk ret, fører efter
justitsministeriets opfattelse til, at muligheden for at træffe afgørelse om strafbortfald
også bør stå åben i tilfælde, hvor der efter lovovertrædelsens strafferamme kan idømmes
fængsel. Endelig er det foreslået at slette en nu gældende særregel, efter hvilken
strafnedsættelse og -bortfald udelukkes i tilfælde, hvor sjælelig uligevægtighed på
gerningstiden skyldes selvforskyldt beruselse, og tiltalte tidligere er fundet skyldig i en
lignende strafbar handling eller i overtrædelse af straffelovens § 138, stk. 1 eller 2.
Justitsministeriet finder, at det bør overlades til domstolene, ganske som når der er
spørgsmål om almindelig strafudmåling, om der skal kunne tillægges beruselse nogen
betydning.”

Af betænkningen om de strafferetlige særforanstaltninger fremgår, at Straffelovrådet også overveje-
de at lade adgangen til strafnedsættelse og strafbortfald omfatte senere indtrufne omstændigheder,
dvs. omstændigheder, indtruffet efter gerningstidspunktet, sml. s. 92:

”Efter forslaget vil bestemmelsen som hidtil være begrænset til at angå omstændighe-
der, der foreligger ved den strafbare handling foretagelse. Ud fra de almindelige syns-
punkter med hensyn til vide rammer for domstolenes sanktionsvalg ... kunne der for-
mentlig være grund til at lade en regel om strafnedsættelse og -bortfald omfatte også se-
nere indtrædende omstændigheder ... Straffelovrådet finder dog, at en eventuel ændring
af § 85 i denne retning bedst kan overvejes i forbindelse med en revision af § 84, der
også handler om strafnedsættelse og strafbortfald, bl.a. med hensyn til visse omstæn-
digheder, der indtræder efter gerningstiden. En gennemgang af reglerne i § 84 fører
langt udenfor den kreds af problemer, som straffelovrådet nu har beskæftiget sig med,
og bør derfor vente til en senere lejlighed. Rådet finder dog anledning til allerede nu at
pege på, at der næppe er grund til at opretholde den regel, at strafbortfald efter § 84, stk.
2, er udelukket med hensyn til de forhold, som nævnes i § 84, stk. 1, nr. 7-9, og som alle
ligger efter foretagelsen af den strafbare handling.

Når § 84 således ikke optages til drøftelse, er det også praktisk ikke at ændre bestem-
melsen i § 84, stk. 1, nr. 4, om handlinger begået ”i en af den skadelidende ved retsstri-
digt angreb eller grov fornærmelse fremkaldt oprørt sindsstemning”, en bestemmelse
som ellers klart har sammenhæng med de tilfælde, der er omfattet af § 85.”

4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

4.1. Straffelovrådet har senest i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse
udtalt sig om §§ 84 og 85, sml. s. 68:

”... Der findes desuden i straffeloven en række almindelige regler om strafnedsættel-
sesgrunde, d.v.s. omstændigheder der bevirker, at straffen kan gå under minimum i en
forbrydelses strafferamme, se bl.a. §§ 84, 85 og 91, stk. 2 [nu § 91], samt § 21, stk. 2,

om forsøg og § 23, stk. 1, 2. pkt., og stk. 2 og 3 om medvirken. I nogle tilfælde føjes hertil en mulighed for at lade straffen bortfalde.

En adgang til strafnedsættelse har størst betydning på områder, hvor strafferammen ikke hjemler bødestraf. Desuden kan nævnes de tilfælde, hvor der undtagelsesvis er fastsat et højere minimum for fængselsstraf end 30 dage, f.eks. § 237 om forsætligt drab. En strafnedsættelsesgrund giver i disse tilfælde mulighed for at udmåle en fængselsstraf fra 30 dage (eller bøde eller hæfte); derimod bevirker en strafnedsættelsesgrund ikke, at der kan vælges en fængselsstraf på mindre end 30 dage.

Regler om strafnedsættelse har også den betydning, at de supplerer § 80 som en vejledning om forhold, der kan bevirke en mildere udmåling inden for strafferammen end den, der normalt ville finde anvendelse. Når en omstændighed kan medføre strafnedsættelse, kan den så meget desto mere påvirke valget af straf inden for strafferammen.”

4.2. Som det fremgår, er Straffelovrådet ikke gået ind på en nærmere drøftelse af §§ 84 og 85. Betænkningen om strafferammer og prøveløsladelse indeholder således ikke forslag til ændring af de pågældende bestemmelser.

5. Retspraksis vedrørende straffelovens §§ 84 og 85 m.fl.

5.1. Som nævnt i pkt. 1.1 indebærer tilstedeværelsen af en af de strafnedsættelsesgrunde, der indgår i § 84, at straffen kan fastsættes under det minimum, der er foreskrevet i den enkelte straffebestemmelse, og at straffen kan gå ned til den laveste grad af den mildeste strafart, dvs. 1 dagbod (kun for straffelovsovertrædelser). Som følge af de normale strafferammers vide og lave minima og den ubundne adgang til at anvende betinget dom, jf. herved straffelovens § 56, er de fleste strafnedsættelsesbestemmelser i § 84 uden større selvstændig betydning, sml. Vagn Greve m.fl.: Den kommenterede straffelov, Almindelig del, 7. udg., (Den kommenterede straffelov) s. 379-80.

Er forholdet omfattet af en af de strafnedsættelsesgrunde, der nævnes i § 84, stk. 1, nr. 1-6, kan straffen under i øvrigt formildende omstændigheder bortfalde, jf. § 84, stk. 2. Der kan endvidere være spørgsmål om anvendelse af retsplejelovens § 722, stk. 2, som åbner mulighed for tiltalefravalg ved tilstedeværelsen af særligt formildende omstændigheder eller andre særlige forhold, når påtale ikke kan anses for påkrævet af almene hensyn, jf. herom Bernhard Gomard m.fl.: Den kommenterede retsplejelov, Bind III, 6. udg. s. 34.

Ved strafbortfald anses tiltalte ligesom ved strafnedsættelse for skyldig. Det indebærer, at tiltalte som udgangspunkt pålægges sagsomkostninger, jf. retsplejelovens § 1008, stk. 1.

5.1.1. § 84, stk. 1, nr. 1, 4 og 5, vedrører betydningen af særlige psykiske forhold hos gerningsmanden på gerningstidspunktet.

§ 84, stk. 1, nr. 1, giver mulighed for strafnedsættelse, når nogen har overskredet grænserne for lovligt nødværge eller for den ved § 14 hjemlede nødret. Som eksempel på anvendelse af denne bestemmelse kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1974, s. 729, hvor tiltalte med henvisning til § 84, stk. 1, nr. 1 og 4, og § 85 idømtes 3 års fængsel for drab, idet den pågældende forinden var blevet overfaldet af afdøde, der var betydelig større og kraftigere end tiltalte. Som et andet eksempel kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1989, s. 691, hvor den ene af to tiltalte for drab under anvendelse af et haglgevær blev straffet med 6 års fængsel, jf. straffelovens § 84, stk. 1, nr. 1, og § 85.

§ 84, stk. 1, nr. 1, har fundet (analog) anvendelse ved spørgsmål om overskridelse af den magtandvendelse, som er berettiget efter straffelovens § 13, stk. 3, sml. Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1970, s. 491, hvor en politibetjent blev pålagt erstatningspligt, men ikke straf, for en brækket arm forvoldt ved hårdhændet førergreb. Det blev lagt til grund, at tiltalte havde overtrådt straffelovens § 244, men at den forskyldte straf burde bortfalde i medfør af ”princippet i straffelovens § 84, stk. 1, nr. 1, jfr. stk. 2”. Se også Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 614, hvor en polititjenestemand under citering af § 84, stk. 1, nr. 1 og 4, og § 85 idømtes 30 dages fængsel i anledning af, at den pågældende i detentionen havde sparket en anholdt tre gange, heraf to spark i brystet og et på hagen, efter at anholdte forinden havde truet tiltalte, været ustyrlig og sparket tiltalte flere gange.

§ 84, stk. 1, nr. 4, åbner mulighed for strafnedsættelse, når gerningen er udført i en af den skadelidende ved retsstridigt angreb eller grov fornærmelse fremkaldt oprørt sindsstemning. Denne bestemmelse citeres undertiden sammen med §§ 84, stk. 1, nr. 1, og 85, sml. ovennævnte højesteretsdom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1974, s. 729. Som eksempel på strafnedsættelse alene med henvisning til § 84, stk. 1, nr. 4, kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 1339, hvor straffen nedsattes fra 14 til 12 års fængsel for en stofmisbruger, der var fundet skyldig i drab og røveri ved at have kvalt en 48-årig i dennes lejlighed og i forbindelse hermed frataget hende diverse guldsmykker. Tiltalte havde skaffet sig adgang til lejligheden for at stjæle smykker, men var blevet overrasket af forurettede, som med en kniv havde stukket hende i armen, halsen og brystet, og hun havde herefter, mens de begge lå på gulvet, grebet en T-shirt og proppet den i munden på forurettede. Sml. også Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1265, der angik en 22-årig, som var fundet skyldig i overtrædelse af § 237, jf. § 21, og § 245, stk. 1, 1. pkt., jf. § 21, ved i en bekendts lejlighed med pistolskud at have forsøgt at dræbe tre tilstedeværende personer og udøve vold af særlig farlig karakter mod en tredje tilstedeværende person.

Den oprørte sindsstemning, som kan føre til strafnedsættelse i medfør af § 84, stk. 1, nr. 4, kan være fremkaldt ved, at forurettede har angrebet andre end gerningsmanden. Bestemmelsen skal i øvrigt sammenholdes med straffelovens § 248 om strafbortfald ved legemsangreb under slagsmål og ved

gengældelse og med straffelovens § 272 om strafbortfald ved ærekrænkelse, når handlingen er fremkaldt ved utilbørlig adfærd af den forurettede, eller den forurettede har øvet gengæld mod fornærmeren, jf. Den kommenterede straffelov s. 380.

Efter § 84, stk. 1, nr. 5, kan straffen nedsættes, når nogen ved sit afhængighedsforhold til en anden eller ved trussel om betydelig skade har ladet sig bevæge til gerningen. Afhængighedsforhold til en anden foreligger i praksis navnlig i familie- og ansættelsesrelationer og kan undertiden føre til tiltalefrafald. Kan der pålægges strafansvar efter reglerne om strafansvar for juridiske personer, jf. straffelovens §§ 25-27, eller er der grundlag for ansvar mod lederen af en virksomhed, rejses i almindelighed ikke tiltale mod en underordnet medarbejder, medmindre den pågældende har udvist et særligt graverende forhold, jf. Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/1999 om valg af ansvarssubjekt i sager om virksomhedsansvar, pkt. 2.

Som eksempel på, at afhængighedsforhold til eller trusler fra medgerningsmænd har ført til strafnedsættelse, kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1992, s. 752. Sagen angik en 17-årig, der i forening med 6 andre om bord på et skib mod løfte om udbytte på 25.000 USD til hver havde medvirket til indførsel i USA af 4.448 kg kokain, som blev taget om bord på skibet i internationalt farvand. Tiltalte var blevet indblandet i smugleriet på tilfældig måde, idet han først, da skibet befandt sig i rum sø, blev bekendt med, at kokainen skulle tages om bord. Det havde været yderst vanskeligt for ham at tage afstand fra hele den øvrige besætning, ligesom han havde næret en berettiget frygt for sit liv, hvis han ikke deltog. Tiltalte var afmønstret fra skibet så hurtigt, det var praktisk muligt i USA, mens kokainen stadig var om bord, og han havde ikke gjort noget forsøg på at få sit vederlag udbetalt. Der fandtes ikke at have foreligget sådanne særlige omstændigheder, som udelukker strafansvar (Nichtzumutbarkeit). Tiltalte fandtes heller ikke at have handlet i en nødværgesituation, jf. straffelovens § 13. Derimod bortfaldt den forskyldte straf i medfør af § 84, stk. 1, nr. 2 og 5, jf. stk. 2, og § 85.

5.1.2. De i § 84, stk. 1, nr. 6-9, nævnte strafnedsættelsesgrunde vedrører gerningsmandens forhold efter gerningstidspunktet. § 84, stk. 1, nr. 6 og 7, åbner mulighed for strafnedsættelse, når gerningsmanden, efter at den strafbare handling er fuldbyrdet, frivilligt har afværget den af hans handling flydende fare eller fuldt ud har genoprettet den ved gerningen forvoldte skade. Efter § 84, stk. 1, nr. 8, kan straffen nedsættes, når gerningsmanden i øvrigt frivilligt har bestræbt sig for at forebygge fuldbyrdelsen eller genoprette den ved gerningen forvoldte skade. Endelig gives med § 84, stk. 1, nr. 9, adgang til strafnedsættelse, når gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse. Sidstnævnte bestemmelse, der også rejser spørgsmål om strafnedsættelse i beslægtede tilfælde, hvor gerningsmanden på anden måde har ydet bistand til opklaringen af en forbrydelse, er omtalt i kapitel 11 om tilståelsens betydning for strafudmålingen.

Fra retspraksis kan nævnes Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1983, s. 611, hvor ægtefællerne T 1 og T 2 havde gjort sig skyldige i overtrædelse af straffelovens § 164, stk. 3, om falsk anmeldelse, idet T 2, da politiet henvendte sig i anledning af en anmeldelse om spirituskørsel, efter pludselig indskydelse urigtigt forklarede, at vognen var blevet ført af hende, hvilket T 1 herefter bekræftede. T 2 indrømmede umiddelbart efter på politigården, at vognen var blevet ført af T 1. I øvrigt fæstede politiet ikke lid til den urigtige forklaring, idet anmelderen havde sagt, at vognen var blevet ført af en mand. Under disse omstændigheder fandtes straffen for T 2 at burde bortfalde i medfør af § 84, stk. 1, nr. 6, jf. stk. 2. Straffen for T 1 blev fastsat til 5 dagbøder á 150 kr. Se endvidere Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 701, hvor det ved pådømmelsen af et tilfælde af meningsløs gadevold blev anset som en formildende omstændighed, at den tiltalte efterfølgende havde kontaktet den overfaldne og gennem samtale i konfliktråd med den pågældende søgt at afbøde virkningerne af overfaldet.

Som led i styrkelsen af retsstillingen for ofre for forbrydelser blev der i 1997 iværksat et nyt (og i forhold til tidligere forsøg) bredere forsøg med mægling i konfliktråd, som kan give et mere fyldigt grundlag for at vurdere konfliktrådernes eventuelle fremtidige rolle i kriminalitetsbekæmpelsen. Forsøgsperioden skulle efter planen slutte den 1. juli 2002, men er forlænget indtil videre til udgangen af 2003 bl.a. med sigte på at give Folketinget lejlighed til at drøfte forsøget og tage stilling til en eventuel permanentgørelse af ordningen med konfliktråd. Erfaringerne har indtil nu været positive, sml. herved bl.a. Claus Syberg Henriksen: Evaluering af konfliktråd, CASA (2003, under trykning).

Konfliktrådsordningen er ikke et alternativ, men et supplement til almindelig retsforfølgning. Det indebærer, at straffesagen gennemføres mod gerningsmanden, selv om vedkommende har deltaget i konfliktråd. Som det fremgår af den ovennævnte dom fra Vestre Landsret, kan sådan deltagelse have betydning ved straffastsættelsen. Det nye udvidede forsøg gennemføres i politikredsene Glostrup, Ringsted og Roskilde. Der foreligger en række utrykte domme fra retterne i disse politikredse, som belyser konfliktrådsbehandlings betydning for straffastsættelsen.

5.1.3. Den af strafnedsættelsesgrundene, der sammen med § 84, stk. 2, om strafbortfald citeres hyppigst, er § 84, stk. 1, nr. 3, om tilfælde, hvor gerningsmanden har handlet i undskyldelig uvidenhed om eller undskyldelig misforståelse af retsregler, der forbyder eller påbyder handlingens foretagelse. Bestemmelsen bygger på det synspunkt, at misforståelse af eller manglende indsigt i retsreglerne ikke kan føre til straffrihed. Hensynet til retshåndhævelsens effektivitet indebærer, at der i almindelighed ikke kan tages hensyn til påstande om manglende kendskab til retsregler, der er behørigt kundgjorte og gyldige, sml. afsnit 2 ovenfor om forarbejderne til straffelovens § 84 samt Den kommenterede straffelov s. 381. Som det fremgår, kommer § 84, stk. 1, nr. 3, kun på tale, hvor uvidenhed om eller misforståelse af retsregler er undskyldelig. Endvidere skal uvidenheden eller misforståelsen angå retsregler, der forbyder eller påbyder handlingens foretagelse. At gerningsmanden

fejlagtigt tror, at overtrædelse af en bestemmelse, der forbyder visse handlinger, ikke er strafbelagt, er uden betydning og kan ikke føre til strafnedsættelse.

Spørgsmålet om undskyldelighed opstår kun sjældent i forhold til straffeloven. Til illustration kan dog nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 270, hvor en kommunalt ansat straf for bestikkelse, jf. straffelovens § 144, i anledning af modtagelse af gaver fra et entreprenørfirma, der havde udført arbejder vedrørende kommunens fjernvarmeforsyning, bortfaldt, bl.a. fordi der forelå undskyldelig misforståelse af retsregler. Se endvidere Vestre Landsrets dom af 27. november 1996, refereret i Domme i Kriminelle Sager 1996-98, s. 146, hvor straffen bortfaldt for brud på tavshedspligt vedrørende oplysninger, som var tilgået tiltalte under uddannelse og siden som kommunalt ansat social- og sundhedshjælper.

Inden for særlovgivningen kommer spørgsmålet om strafnedsættelse mv. navnlig på tale i sager, der angår tvivlsomme fortolkningsspørgsmål om lovbestemmelser, hvis rette forståelse har betydning for forvaltningens beføjelser og borgernes retsstilling, sml. Den kommenterede straffelov s. 382. Til illustration kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1981, s. 78, hvor Højesteret afviste at lade straffen for en rejsebureauindehavers overtrædelse af bortlodningsforbudet i markedsføringslovens § 8, stk. 1, bortfalde, men under hensyn til ”overtrædelsens særegne beskaffenhed” og til, ”at det ikke på forhånd måtte stille sig som ganske utvivlsomt, at forholdet var strafbart”, idømte en nedsat bøde på 5.000 kr. To af de fem dommere, der medvirkede ved sagens pådømmelse, havde voteret for frifindelse, idet man havde fundet det betænkeligt at anse forholdet for strafbart efter den nævnte bestemmelse. Endvidere kan nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 377, hvor straffen bortfaldt i forhold til to færøske erhvervsdrivende selskaber, der havde arrangeret en spørgeskemakonkurrence, hvorefter deltagerne ved at udfylde et spørgeskema uden betaling deltog i en lodtrækning om gevinster, hvilket var i strid med de færøske regler, der også antoges at omfatte lotterispil, hvor deltagerne medvirkede uden betaling.

Har tiltaltes forhold været angribeligt, forekommer det, at der pålægges straf, selvom forståelsen af vedkommende bestemmelse er tvivlsom, sml. bl.a. Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1965, s. 137, der afviste strafbortfald, da den omhandlede overtrædelse af ophavsretsloven ved et selskabs pladeindspilning af en afdød komponists værk måtte tilregnes lederen af selskabets grammofonafdeling som groft uagtksom. Se endvidere Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1973, s. 318, hvor en tiltalt indehaver af et firma blev straffet for overtrædelse af postloven i anledning af postbefordring af nogle ”obskøne” (pornografiske) bøger og hæfter, uanset at straffen havde baggrund i en ikke bekendtgjort konvention. Se også Højesterets domme, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1978, s. 926, og 1981, s. 825 og 829, hvor der var spørgsmål om, hvorvidt akupunkturvirksomhed i behandlingsøjemed kunne sidestilles med operativt indgreb i lægelovens forstand. I ingen af disse sager fandtes grundlag for strafbortfald, men straffen blev under hensyn til de foreliggende formildende omstændigheder fastsat til bøder i størrelsesordenen

1.000 kr. og 5.000 kr. I Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 756, afvistes strafnedsættelse og strafbortfald, allerede fordi det tiltalte selskab havde fortsat udlejning af sommerhuse i strid med sommerhusloven i uændret omfang, efter at Skov- og Naturstyrelsen havde gjort tiltalte bekendt med det ulovlige heri. Sml. endelig også Ugeskrift for Retsvæsen 2001, s. 578, hvor Højesteret i en sag om kursmanipulation på grund af karakteren af tiltaltes handlemåde afviste at lade den forskyldte straf nedsætte eller bortfalde uanset den tvivl, som lov om værdipapirhandel kunne give anledning til.

Der er eksempler på, at sagen er resulteret i strafbortfald, selv om tiltalte har tilsidesat en administrativ afgørelse. I den forbindelse kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1970, s. 498, der angik en afdelingsformand i et fagforbund, som i strid med skattevæsenets anmodning havde undladt at tilbageholde skat i medlemmernes arbejdsløshedsunderstøttelse. Endvidere kan peges på Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1976, s. 348, der vedrørte en række andelshavere i et andelsselskab, stiftet af en bebyggelses beboere, som havde overtrådt lov om omnibuskørsel ved uden tilladelse at have startet en busrute. Sml. også Tidsskrift for Kriminalret 1999, s. 54, om strafbortfald i anledning af kørsel i Danmark uden førerret med tysk kørekort.

Spørgsmål om strafnedsættelse eller strafbortfald bringes undertiden op med henvisning til, at de kontrollerende forvaltningsmyndigheder har udvist passivitet. Til illustration kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1962, s. 218, hvor straffen for at have overtrådt firmaloven ved avertering af tæppeudstillinger bortfaldt under hensyn til, at mange firmaer gennem en årrække uden påtale fra anklagemyndigheden havde averteret på samme måde som tiltalte. Sml. endvidere Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1959, s. 889, hvor der i en sag om overtrædelse af vareforsyningsloven og valutabekendtgørelsen ved en række varebytteforretninger fra tiltaltes side blev procederet på, men ikke givet medhold i en påstand om strafbortfald med henvisning til, at myndighedernes holdning i varebyttesager havde givet føje til at tro, at der ikke var noget ulovligt ved de udførte forretninger.

At myndighederne har optrådt vildledende eller meddelt fejlagtige anvisninger ses også anført, sml. Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1966, s. 311, hvor der statueredes strafbortfald i forhold til en tiltalt, der havde opført et træhus i strid med bygningsreglementet, men handlet i tillid til en tilladelse til husets opførelse, som var meddelt af den lokale fredningsmyndighed. Se også Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1974, s. 932, hvor straffen for en arbejdsgiver, hvis udbetaling af ”lån” til de ansatte blev sidestillet med løn, i anledning af manglende rettidig indbetaling af A-skat nedsattes under hensyn til, at ”lånene” var ydet efter anvisning af en skatteinspektør i en artikel i ”Bo Bedre”. I Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1977, s. 158, statueredes strafbortfald i en sag om overtrædelse af

ferskvandsfiskerilovens bestemmelser om anbringelse af åluser, idet tiltalte af en overfiskeriassistent fejlagtigt havde fået oplyst, at den skete anbringelse af tiltaltes åluser ikke var ulovlig.

Strafbortfald er tillige forekommet under hensyn til, at myndighederne har tilladt det ulovlige forhold, sml. Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1964, s. 313, hvor straffen for udlejning af kælderrum til beboelse i strid med sundhedsvedtægten bortfaldt, da tiltalte efter meddelelse fra kommunen havde haft grund til at tro, at det ulovlige lejemål om kælderlejligheden kunne fortsætte også med nye lejere. Se endvidere Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1959, s. 554, hvor den forskyldte straf for indretning af vandkloset uden tilladelse fra sundhedskommissionen bortfaldt, idet bygningskommissionens formand, der tillige var medlem af sundhedskommissionen, på egen hånd havde godkendt tegningen over det påtænkte vandkloset og udstedt bygningsattest, hvorfor tiltalte havde haft føje til at gå ud fra, at sundhedskommissionens godkendelse forelå. I dommen fremhævedes, at tiltalte hos kommunen forgæves havde søgt at få et eksemplar af sundhedsvedtægten.

Som tidligere nævnt kræves til strafbortfald, at der, foruden at vildfarelsen er undskyldelig, foreligger ”i øvrigt formildende omstændigheder”. Det må på baggrund af retspraksis antages, at der ved pådømmelsen anlægges en bedømmelse, hvor ikke blot vildfarelsens undskyldelighed, men en helhedsvurdering af den udviste handlemåde er afgørende for, om der statueres strafbortfald, jf. herved tillige Den kommenterede straffelov s. 382. Kan vildfarelsen ikke tilregnes gerningsmanden som uagtsom, idet den pågældende har gjort, hvad der med rimelighed kan forlanges for at gøre sig bekendt med reglerne, og har vedkommende tillige handlet forsvarligt efter sin viden, må det efter retspraksis antages, at der i almindelighed vil blive statueret strafbortfald. Handler gerningsmanden inden for et fagområde mv., må det omvendt antages, at der gælder skærpede krav til kendskabet til gældende ret med den følge, at der skal mere til for at statuere strafbortfald.

Til illustration kan særligt henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1962, s. 134, hvor en gårdejer i egenskab af formand for den lokale maskinstation blev dømt for overtrædelse af færdselsloven, idet det efter en fortolkning af de berørte bestemmelser sammenholdt med indretningen af de i sagen omstridte påhængsredskaber blev lagt til grund, at en traktor med tilhørende påhængsredskab var undergivet registreringspligt. En påstand fra tiltaltes side om strafbortfald under hensyn til reglernes komplicerede karakter blev ikke taget til følge. Der kan endvidere henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1585, hvor retten afviste at give en gårdejer, der var tiltalt for overgødsning af sine marker, medhold i en påstand om strafbortfald, fordi regelsættet, der var gældende på gerningstidspunktet, var nyt og ændret flere gange senere. Endelig kan peges på Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1975, s. 474, hvor tiltalte fandtes at have overtrådt stærkstrømsreglementet ved salg af halvledereffektregulatorer for jævnstrømsmotorer, men samtidig under hensyn til bestemmelsernes

uklarhed og uoverskuelighed ansås for omfattet af § 84, stk. 1, nr. 3, jf. stk. 2, med den følge, at der statueredes strafbortfald.

5.1.4. Som det fremgår, giver § 84, stk. 1, nr. 2, mulighed for strafnedsættelse, når gerningsmanden, da han foretog den strafbare handling, ikke var fyldt 18 år, og anvendelsen af lovens fulde straf på grund af hans ungdom må anses unødvendig eller skadelig. Endvidere rummer bestemmelsen et forbud mod at idømme fængsel i mere end 8 år i forhold til personer, der på gerningstiden ikke var fyldt 18 år. Strafnedsættelsesgrunden i § 84, stk. 1, nr. 2, indgår i § 84, stk. 2. Der er derfor efter omstændighederne også mulighed for strafbortfald i disse tilfælde.

Bestemmelsen har bl.a. fundet anvendelse i forhold til 15-18 årige drabsmænd. I den forbindelse kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1987, s. 309, hvor en 15-årig for et knivdrab på en restaurant idømtes 5 års fængsel. Endvidere kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1988, s. 139, hvor en 17-årig havde skudt en person under en afstraffelsesekspedition med et oversavet haglgevær fra en afstand af mellem 1,5 og 3 meter. Straffen, hvori indgik en tidligere betinget dom på 60 dages fængsel, fastsattes til fængsel i 7 år. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1989, s. 1013, blev straffen for en knap 18-årig, der var fundet skyldig i bl.a. drab og forsøg på røveri, under citering af § 84, stk. 1, nr. 2, 2. pkt., fastsat til fængsel i 8 år. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1992, s. 741, blev en 15-årig for drab ved kvælning idømt 6 års fængsel. Sml. endelig også den ovenfor under pkt. 5.1.1 nævnte dom fra Østre Landsret, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1992, s. 752, der statuerede strafbortfald efter § 84, stk. 1, nr. 2, jf. stk. 2, i forhold til en 17-årig skibsdreng, som af frygt for sit liv havde deltaget i transport af godt 4 t kokain.

5.2. Som det fremgår af afsnit 3 ovenfor, medførte ændringen af straffelovens § 85 ved lov nr. 320 af 13. juni 1973, at bestemmelsen blev gjort fakultativ på linje med § 84. Fører pådømmelsen af en sag til, at § 85 kan bringes i anvendelse, skal strafudmålingen på samme måde som ved § 84 ske inden for en udvidet strafferamme, og straffen kan efter omstændighederne bortfalde helt.

5.2.1. § 85 finder i retspraksis navnlig anvendelse i drabssager, hvor strafferammen er fra 5 års fængsel til fængsel på livstid, jf. Den kommenterede straffelov s. 386. Selv om § 85 er fundet anvendelig, er der eksempler på, at straffen er blevet fastsat til den nærmeste position under strafferammens maksimum, dvs. fængsel i 16 år. Til illustration kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1973, s. 294, hvor en 19-årig idømtes fængsel i 16 år, efter at nævningerne havde svaret bekræftende på et spørgsmål om strafnedsættelse efter § 85, stk. 1. Den pågældende var fundet skyldig i med skud fra et jagtgevær at have dræbt to ægtefæller og forsøgt at dræbe parrets datter og søn. Sidstnævnte havde som følge heraf pådraget sig meget alvorlige læsioner.

Straffen udmåles i almindelighed inden for normalstrafferammen, selv om nævningerne har svaret bekræftende på spørgsmål om anvendelse af § 85. Som eksempel kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1968, s. 692, hvor en 38-årig, der i nogen tid var blevet drillet af sine arbejdskammerater, dræbte en af disse med knivstik og herfor i medfør af straffelovens § 237, jf. § 85, idømtes fængsel i 8 år. Som et andet eksempel kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 1056, hvor straffen for drab af den fraseparerede ægtefælles nye ven navnlig under hensyn til, at drabet var begået på en særdeles brutal måde under længerevarende mishandling, blev udmålt til fængsel i 10 år.

Det forekommer, at straffen udmåles under strafferammens minimum. Som eksempel kan peges på Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1965, s. 165, hvor straffen for drab og forsøg herpå udmålt til fængsel i 3 år for en 41-årig mand, der efter at have mistet sin hustru havde indgivet sine fire børn på 13, 12, 8 og 6 år sovepiller for at dræbe dem og selv havde foretaget et alvorligt ment selvmordsforsøg. Endvidere kan nævnes Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1993, s. 193, der angik en 18-årig, som med to skud fra et jagtgevær havde dræbt sin 2 år ældre bror, der gennem nogle år efter faderens død havde optrådt truende og voldeligt over for tiltalte og dennes mor. Nævningerne havde svaret bekræftende på et spørgsmål om strafnedsættelse efter § 85, 1. pkt., men benægtende på et spørgsmål om strafbortfald efter § 85, 2. pkt. Straffen fastsattes til fængsel i 4 år, der under hensyn til de helt specielle omstændigheder i forbindelse med drabet og tiltaltes unge alder og personlige forhold blev gjort betinget.

5.2.2. De sjælelige tilstande, der kan føre til strafnedsættelse, er som tidligere nævnt ”stærk sindsbevægelse” og ”andre særlige oplysninger om gerningsmandens sindstilstand”. I retspraksis anvendes denne del af § 85 især på forsætligt drab, der er begået i affekt – i reglen jalousidrab eller drab i familieforhold. Som eksempel kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1321, hvor en 37-årig kvinde idømtes 8 års fængsel for at have dræbt sin samlever med kniv.

Undertiden kan sindstilstanden også henføres under § 84, navnlig § 84, stk. 1, nr. 4. Strafnedsættelse sker i så fald under citering af både § 85 og § 84. Som eksempel kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1991, s. 115, hvor straffen fastsattes til fængsel i 10 år i forhold til en tiltalt, der efter et drikkelag med talrige knivstik havde dræbt sin veninde, som ifølge tiltalte var kommet imod ham med kniven, og derefter tilføjet en tilstedeværende mand et sår med knivstik. Sml. også den under pkt. 5.1.1 nævnte dom fra Østre Landsret, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 614, om strafudmålingen vedrørende en polititjenestemand, der var fundet skyldig i i detentionen at have sparket en anholdt tre gange, efter at anholdte forinden havde truet polititjenestemanden, været ustyrlig og sparket flere gange.

5.2.3. Det forekommer, at der efter rettens vurdering foreligger sådanne ”særlig formildende omstændigheder” ved gerningsmandens sindstilstand, at der er grundlag for at statuere strafbortfald. Som eksempel kan nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1986, s. 251, der angik to søstre, som var fundet skyldige i henholdsvis drabsforsøg og drab på deres fælles samlever.

Undertiden kan gerningsmandens sindstilstand rejse spørgsmål om anvendelse af andre retsfølger end straf, jf. straffelovens § 68 sammenholdt med § 16, og § 69. Til illustration heraf kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 615, der angik en 52-årig, som i spirituspåvirket tilstand havde dræbt sin foresatte, efter at denne havde hånet ham. Retslægerådet havde henført tiltalte til en grænsepsykotisk eller psykosener kategori i tilslutning til skizofrenierne og karakteriseret drabshandlingen som en abnorm enkeltreaktion. Rådet havde anset det for formålstjenligt at idømme behandlings- eller anbringelsesdom i medfør af § 69. Nævningerne svarede imidlertid benægtende på et spørgsmål om anvendelse af § 16, men bekræftende på et spørgsmål om anvendelse af § 85, hvorefter tiltalte idømtes fængsel i 8 år.

5.2.4. Som det fremgår af afsnit 2 sammenholdt med afsnit 3 ovenfor, gjaldt før ændringen i 1973 særlige begrænsninger med hensyn til anvendelsen af § 85, når gerningsmandens særlige sindstilstand var affødt af selvforskyldt beruselse. Disse begrænsninger afskar ikke domstolene fra at bringe § 85 i anvendelse i tilfælde, hvor der f.eks. i forbindelse med affektdrab forelå oplysninger om et mangeårigt alkoholforbrug hos gerningsmanden. Til illustration kan henvises til den ovenfor under pkt. 5.2.1 nævnte højesteretsdom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1968, s. 692, hvor tiltalte ifølge Retslægerådet bl.a. på grund af et langvarigt alkoholforbrug havde udviklet en tiltagende affektlabilitet, dvs. følelsesmæssig afvigelse fra det normale reaktionsmønster, og åndelig sløvelse og på gerningstidspunktet var påvirket af spiritus i formentlig middel grad. Se også Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1961, s. 1078, hvor § 85 blev bragt i anvendelse over for en 20-årig, der i en tilstand af udtalt sjælelig uligevægt, affødt bl.a. af spiritusindtagelse under en forudgående fest, havde dræbt en 24-årig, der sad i rullestol, ved at køre den pågældende i vandet, så hun druknede.

Ophævelsen af begrænsningerne om selvforskyldt beruselse har ikke tilsigtet at ændre den hidtidige retspraksis på dette område, sml. omtalen af forarbejderne til lovændringen fra 1973 i afsnit 3 ovenfor.

5.2.5. Også ”særlige oplysninger om omstændighederne ved gerningen” kan efter § 85 føre til straffnedsættelse og eventuelt strafbortfald. Hermed sigtes f.eks. til tilfælde, hvor der har foreligget et atypisk motiv eller materiel atypicitet (Nichtzumutbarkeit), jf. Den kommenterede straffelov s. 387. Som eksempel på anvendelse af denne del af bestemmelsen kan henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1966, s. 603, hvor der statueredes strafbortfald, selv om

tiltalte var fundet skyldig i overtrædelse af vejbestyrelsesloven ved ulovlig brug af privatvej, idet det lokale sogneråd uden hjemmel havde nægtet tiltalte at anlægge en udkørsel til offentlig vej.

Endvidere kan nævnes Hillerød kriminalrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1984, s. 822. I denne blev et antal elever på et amts gymnasium fundet skyldige i hver for sig at have afrevet en del af skolens gulvtæppebelægning, som efter deres opfattelse frembød sundhedsfare. Det måtte ifølge retten stå eleverne klart, at amtsrådet ikke kunne acceptere deres handlemåde, og de antoges heller ikke at kunne påberåbe sig nødretsreglen, der kun kommer til anvendelse, hvor lovovertrædelsen er af forholdsvis underordnet betydning. Derimod fandtes der at burde ske strafnedsættelse i medfør af § 85, og eleverne blev herefter straffet med dagbøder for overtrædelse af straffelovens § 291, stk. 1, men således, at straffene gjordes betingede.

Desuden kan peges på Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 842, hvor der statueredes strafbortfald for en kvinde, der var fundet skyldig efter straffelovens § 124, stk. 1, for at have haft besøg af to undvegne fanger, hvis situation hun imidlertid først blev bekendt med kort før politiets ankomst, hvorpå hun undlod at åbne for politiet. I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1997, s. 1273, fandtes en agentvirksomhed i strid med retsplejeloven at burde føre til strafnedsættelse for den tiltalte, som var fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 191 ved med henblik på videresalg at have været i besiddelse af 407,5 g kokain. Straffen blev fastsat til fængsel i 2 år og 6 måneder.

5.3. Straffelovens § 87 åbner som nævnt i afsnit 1 ovenfor mulighed for at nedsætte og for under særlige omstændigheder at lade straffen bortfalde, når nogen i henhold til straffelovens § 79 frakendes de dér omhandlede rettigheder. Tanken bag bestemmelsen er, at rettighedsfrakendelse er belastende på samme måde som straffen, og at der derfor ved strafudmålingen bør kunne tages hensyn til hertil, sml. Straffelovskommissionens betænkning af 1923 sp. 192 (§ 89).

5.3.1. Efter ordlyden sigter § 87 alene på tilfælde, hvor der som følge af lovovertrædelsen er sket rettighedsfrakendelse efter § 79. Princippet i bestemmelsen kan også finde anvendelse i andre tilfælde, f.eks. tilfælde, hvor gerningsmanden er blevet eller må ventes at blive afskediget fra sin stilling. Til illustration kan henvises til Østre Landsrets domme, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1974, s. 620 og 628, hvor straffen for underslæb for begge de tiltalte blev gjort betinget, bl.a. fordi det strafbare forhold havde ført til afskedigelse fra henholdsvis en tjenestemandsstilling i P&T og en ansættelse som kommunal kasserer. I Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 427, blev en straf på 3 måneders fængsel til en fængselsbetjent, der havde overtrådt straffelovens § 219 ved flere gange at have samleje med en varetægtsfange, gjort betinget bl.a. under hensyn til, at den pågældende ville blive afskediget fra sin tjenestemandsstilling. Omvendt førte bestemmelsen ikke til betinget dom i Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 858, hvor en arrestforvarer og en fængselsbetjent blev straffet med 30 dages ubetinget

fængsel for vold af mindre grov beskaffenhed mod en indsat, der var sagesløs, og som blev holdt fast af andre arresthusfunktionærer. Det samme gælder i Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 896, hvor en politiassistent blev straffet med 30 dages ubetinget hæfte for i tjenesten at have udøvet vold af mindre grov beskaffenhed mod en ung mand.

5.3.2. Princippet i straffelovens § 87 har tillige fundet anvendelse, hvor lovovertrædelsen har påført gerningsmanden særlige skadefølger. Som eksempel kan peges på Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1972, s. 583, hvor en 27-årig, der havde kørt motorcykel med en alkoholpromille på 2,62, idømtes 30 dages betinget hæfte under hensyn til sin alvorlige tilskadekomst og muligt forringede udsigter til at kunne fuldføre en påbegyndt uddannelse. Se endvidere Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 650, hvor straffen for spirituskørsel i kombination med uagtsomt manddrab blev gjort betinget under hensyn til, at tiltaltes søster var omkommet ved ulykken. Meget alvorlig egenskade eller nærpårørendes død eller alvorlige tilskadekomst kan også føre til tiltalefrafald. Sml. Anklagemyndighedens Årsberetning 1992 s. 95 f.

5.4. Efter straffelovens § 89 a, stk. 1 (tidl. § 89 a), kan retten træffe bestemmelse om bortfald af en tidligere idømt straf, som ikke er fuldbyrdet, når der skal afsiges dom, som går ud på foranstaltninger efter §§ 68-70 eller § 74 a, sml. pkt. 1.1 ovenfor. Bestemmelsen fik i det væsentlige sin nuværende affattelse ved lov nr. 320 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje (Strafferetlige særforanstaltninger m.m.). Bestemmelsen bygger på forslag fra Straffelovrådet i anledning af revisionen af straffelovens bestemmelser om særforanstaltninger over for psykisk afvigende lovovertrædere, jf. s. 140 og 148 i betænkning nr. 667/1972 om de strafferetlige særforanstaltninger.

5.4.1. § 89 a, stk. 1, omfatter både på tilfælde, hvor den dom, der fører til idømmelse af særforanstaltninger mv., angår forhold, som er begået forud for den dom, der resulterede i den tidligere idømte straf (sammenstød), og tilfælde, hvor den nye dom angår forhold, der er begået efter denne dom (gentagelse). Sml. for så vidt angår sidstnævnte (gentagelse) Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1987, s. 305, hvor der ved dom til forvaring for en 46-årig, der var fundet skyldig i forsøg på voldtægt, begået den 20. januar 1986, og i legemsbeskadigelse, begået den 21. januar 1986, blev truffet bestemmelse om bortfald af en den 8. januar 1986 idømt betinget fællesstraf af fængsel i 3 måneder.

5.4.2. Er der sket prøveløsladelse fra den tidligere straf, kan § 89 a, stk. 1, også bringes i anvendelse på. Som eksempel kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1991, s. 109, hvor der ved dom til forvaring for en 24-årig, som var fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 246, jf. § 245, stk. 1, begået i april og juni 1989, blev truffet bestemmelse om bortfald af reststraf på fængsel i 310 dage, der hidrørte fra prøveløsladelse den 21. januar 1988. Som et andet eksempel kan peges på Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1994, s. 478, hvor

der ved dom til forvaring for en 32-årig, der var fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 180, begået den 19. marts 1993, blev truffet bestemmelse om bortfald af 3 måneders fængsel, idømt den 10. december 1992, og en reststraf på fængsel i 182 dage, der hidrørte fra en prøveløsladelse den 2. oktober 1992. Se tilsvarende Højesterets domme, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1997, s. 1686, og 2002, s. 1261.

6. Fremmed ret

6.1. Norge

6.1.1. Norsk straffelov indeholder visse generelle regler om strafnedsættelse og -bortfald. Reglerne findes spredt i forskellige bestemmelser, jf. således bl.a. om forsøg § 51, stk. 1, om ung alder § 55, om medvirken § 58 og om afværgelse af skadelige følger, genoprettelse af skade og tilståelse mv. § 59, sml. Anders Bratholm og Magnus Matningsdal: Straffeloven, Kommentartutgave, Første Del. Almindelige Bestemmelser, 1991, (Kommentaren til den norske straffelov) s. 199-200 (§ 51, stk. 1), 233-35 (§ 55) og 258-64 (§§ 58-59).

I § 56 gives adgang til at nedsætte straffen, når handlingen er foretaget under visse nærmere angivne formildende omstændigheder:

”§ 56. Retten kan sette ned straffen under det lavmål som er bestemt for handlingen, og til en mildere strafart:

- a. når handlingen er foretatt for å redde noens person eller gods, men grensen for retten til dette etter §§ 47 og 48 er overskredet;
- b. når handlingen er foretatt i berettiget harme, under tvang eller overhengende fare;
- c. når lovbrøyteren på handlingstiden hadde en alvorlig psykisk lidelse med en betydelig svekket evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen, men ikke var psykotisk, jf. § 44, eller var lettere psykisk utviklingshemmet eller handlet under en sterk bevissthetsforstyrrelse som ikke var en følge av selvforskyldt rus;
- d. når lovbrøyteren handlet under bevisstløshet som var en følge av selvforskyldt rus, og særdeles formildende omstendigheter taler for at straffen settes ned.”

Om betydningen af retsvildfarelse indeholder § 57 følgende bestemmelse:

”§ 57. For den, som ved Handlingens Foretagelse befandt sig i Vildfarelse med Hensyn til dens retsstridige Beskaffenhed, kan, saafremt Retten ikke finder af denne Grund at burde frifinde ham, Straffen nedsettes under det for Handlingen bestemte Lavmaal og til en mildere Strafart.”

6.1.2. Bestemmelserne er placeret i 5te Kapitel. Om betinget dom og om grunner til at straffen kan settes ned eller forhøyes, sml. Kommentaren til den norske straffelov s. 235-57. Spørgsmålet om udformningen af en almindelig adgang til strafnedsættelse og strafbortfald er drøftet i Straffelov-

kommisjonen ved flere lejligheder. Således anførtes i NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omformning (delutredning I) s. 239-40:

”Domstolenes adgang til å sette ned straffen, eller til å frita helt for straff, er hos oss begrenset til enkelte tilfeller hvor loven uttrykkelig hjemler det ...

Etter Straffelovkomisjonens mening kan det være grunn til å gi domstolene en alminnelig adgang til etter en helhetsvurdering å sette ned straffen under det lavmål som måtte være bestemt for handlingen, eller til en mildere straffart (fra fengsel til bot). Mye kan tale for også å gå et skritt videre og gi domstolene en alminnelig adgang til etter en helhetsvurdering å frita helt for straff når særegne omstendigheter ved saken gjør det ønskelig. For eksempel kan forhold som er inntruffet etter at påtalemyndigheten reiste sak, eller som ikke var kjent på det tidspunkt, gjøre det hensiktsmessig og rimelig å frita helt for straff. Eksempelvis bør alvorlig sykdom eller en særlig vanskelig livssituasjon unntaksvis kunne begrunne en slik avgjørelse. Også opplysninger om positive endringer i lovbrøterens livsførsel bør i mindre alvorlige saker etter omstendighetene kunne gi anledning til straffritak. Hvor spørsmålet om alternativ konfliktløsning ikke bliver reist før på domstolsstadiet, og lovbrøter og offeret bliver enige om en minnelig ordning, kan det også være naturlig at domstolen fritar for straff ... En regel om straffritak vil dessuten kunne virke som et korrektiv til påtalemyndigheten, dersom det er reist sak hvor dette ikke burde være gjort. Saken burde f.eks. være avgjort med en påtaleunntakelse i tilfeller hvor en medskyldig som er minst like mye å bebreide, har sluppet med en slik reaksjon. Det synes dessuten å gi god sammenheng i rettssystemet at domstolene får en alminnelig adgang til å frita for straff, når det samme kan skje på påtalestadiet i form av påtaleunntakelse ...

Straffelovkomisjonen vil streke under at en bestemmelse om straffritak også her i landet bør begrenses til unntakstilfeller, hvor domstolen etter en helhetsvurdering mener at de beste grunner taler for å frita for straff. Som regel vil en bot eller en betinget reaksjon, f.eks. i form av straffutmålingsudsettelse, kunne være passende når det foreligger slike særlig formildende omstendigheter ...

Det er videre forutsetningen [for at indføre generelle regler om straffnedssettelse og straffbortfald] at Høyesterett skal ha anledning til å prøve de underordnede domstolers avgjørelser etter de vanlige regler om anke over straffutmålingen. Det betyr f.eks. at påtalemyndigheten kan anke dommen til Høyesterett dersom den mener at straffen ikke burde vært ettergitt.”

6.1.3. I fortsættelse af overvejelserne i NOU 1983: 57 stillede Straffelovkomisjonen i NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser (delutredning V) forslag om to nye bestemmelser om straffnedssettelse og straffbortfald, der med få undtagelser skulle erstatte de hidtil gældende bestemmelser på dette område. Bestemmelserne placeredes i Tredje del. Strafferettslige reaksjoner, Kapitel 13. Fellesregler om reaksjonsfastsettingen og hadde følgende ordlyd, jf. s. 286:

”§ 85. *Nedsettelse under minstestrafen eller til en mildere straffart*

Straffen kan settes under minstestrafen i straffebudet eller til en mildere straffart når lovbrøteren

1. på handlingstidspunktet var i en tilstand som nevnt i § 39 [sindssygd mv.] uten at dette har ført til straffritak. Handlet lovbrøteren under en sterk bevissthetsforstyrrelse som var en følge av selvforskyldt rus, kan straffen bare settes ned når særlige omstendigheter taler for det,
 2. har vært i uaktsom rettsvillfarelse,
 3. har overskredet grensene for nødrett, nødverge eller lovlig selvtekt etter §§ 25, 26 og 27,
 4. dømmes for forsøk,
 5. har medvirket på grunn av avhengighet av en annen deltaker, eller medvirkningen var av liten betydning,
 6. har handlet i berettiget harme, under tvang eller under overhengende fare,
 7. frivillig i vesentlig grad har forebyggt eller gjenoprettet skaden, eller frivillig har meldt seg og avlagt tilståelse,
 8. på handlingstidspunktet var under 18 år.
- Når det ellers foreligger særdeles formildende omstendigheter, kan straffen nedsettes som nevnt i første ledd.

§ 86. Straffritak

Ved overskridelse av grensene for nødrett, nødverge og lovlig selvtekt kan det i særlige tilfeller frifinnes. Det kan også frifinnes ved medvirkning som nevnt i § 85 første ledd nr 5 og ved opptreden som nevnt i § 85 første ledd nr 7, når straffen ellers kunne vært fastsat til bøter, og ved forseelser.

Når helt særlige omstendigheter tilsier at det fritas for straff, kan det også i andre tilfeller frifinnes.”

Forslaget i § 86 suppleredes bl.a. af en bestemmelse om frifindelse ved retsvildfarelse i lovudkastets § 34, der var placeret i Annen del. Den straffbare handling, Kapittel 3. Vilkår for straff. Bestemmelsen hadde følgende ordlyd, s. 280:

”§ 34. Rettsvillfarelse

Den som på grunn av uvitenhet om eller misforståelse av rettsregler er ukjent med at en handling er ulovlig, frifinnes når villfarelsen ikke er uaktsom. Om en retsvillfarelse er uaktsom, kan det likevel frifinnes for overtredelse av straffebud som krever forsett, når særlige grunner taler for det. Ved avgjørelsen legges det blant annet vekt på hensynet til en effektiv håndhevelse av straffebudet, graden av uaktsomhet og rimeligheten av å straffe.”

6.1.4. Om de foreslåede bestemmelser kan henvises til s. 131-32 og 213-16. Straffelovkommissjonen har i NOU 2002: 4 Ny straffelov (delutredning VII) indholdsmæssigt i hovedsagen gentaget forslaget til §§ 85 og 86 i NOU 1992: 23 (delutredning V). Det tidligere udkasts § 86 er dog flyttet til Kapittel 3. Grunnvilkår for personlig straffansvar (§ 3-16). Som begrunnelse herfor er bl.a. henvist til, at ”de fleste av [reglene om straffritak] har nær sammenheng med de korresponderende reglene om straffbarhetsvilkår”, og at ”konklusjonen når straffritaksreglene kommer til anvendelse, på

samme måte som når straffbarhetsvilkårene ikke er oppfylt, vil være frifinnelse”, sml. s. 229. Endvidere har NOU 2002: 4 udeladt NOU 1992: 23 § 86, 2. led, der åbnede mulighed for på skønsmæssigt grundlag at frifinde for straf, når ”helt særlige omstendigheter tilsier” det. Af NOU 2002: 4 fremgår, at indstillingen på dette punkt bygger på en flertalsopfattelse i Straffelovkommissjonen, sml. s. 232:

”Et *flertall* i den nåværende kommissjonen, lederen Høgetveit og medlemmene Coward og Fossgard, går imot en generell fritaksregel som foreslått i tidl utk § 86 andre ledd. Flertallet er enig i den vurderingen som Konkurransetilsynet uttrykte i høringsrunden [hvorefter man anså det for uheldigt, at ”spørsmålet om straffansvar skal inntre skal avhenge av et skjønn”, og mente, at ”det var behov for mest mulig presise regler om når straffansvar skal inntre”], hvor tilsynet også ga uttrykk for at den foreslåtte bestemmelsen ville gi straffeloven et mer relativistisk preg. Etter flertallets syn er det prinsipielt betenkelig å gi domstolene en helt generell og skjønnsmessig adgang til å velge mellom domfellelse eller frifinnelse i den konkrete saken. Selv om regelen som ble foreslått i tidl utk § 86 andre ledd, ville høre til straffespørsmålet, er det en fare for at anvendelsen av den ville kunne bidra til å viske ut grensen det bør være mellom straffbare og straffrie handlinger. Bortsett fra de konkrete unntakene som følger av utk § 3-16, bør følgen av en overtredelse være at lovbryteren finnes skyldig. En annen sak er at straffereaksjonen i slike tilfeller kan gå helt ned til minimum.

I delutredning V ble tidl utk § 86 andre ledd blant annet begrunnet med at bestemmelsen ville kunne virke som et korrektiv til påtalemyndigheten dersom det var reist sak hvor dette ikke burde vært gjort. Den tidligere kommissjonen sammenliknet også regelen med påtalemyndighetens adgang til å avgjøre en sak med påtaleunntatelse. Sammenlikningen er imidlertid ikke helt treffende fordi en påtaleunntatelse er en strafferettslig reaksjon. Den kan gis betinget, og i slike tilfeller vil den kunne omgjøres dersom lovbyryteren ikke oppfyller vilkårene ... Ved en påtaleunntatelse konstateres også straffeskyld, mens den foreslåtte regelen om straffritak, selv om den hører under straffespørsmålet, vil resultere i frifinnelse. Verken begrunnelsen eller sammenlikningen strekker seg lenger enn till å la domstolen ha adgang til – når straffeskyld er konstatert – å unnlate utmåling av straff, med andre ord gi straffutmålingsutsettelse.

I delutredning V understreket kommissjonen at straffritak etter tidl utk § 86 andre ledd bare ville være aktuelt i unntakstilfeller. Flertallet i den nåværende kommissjonen ser likevel en viss fare for at en slik regel vil kunne føre til at forutsigbarheten av domstolenes avgjørelser reduseres, og til uheldig rettsulikhet.

Et *mindretall* i kommissjonen, medlemmene Hauge og Sulland, går inn for å beholde den foreslåtte generelle fritaksregelen, som da bør innføres som andre ledd i utk § 3-16. Mindretallet viser til begrunnelsen for forslaget i delutredning V. Det må erkjennes at det er vanskelig å unngå at straffereglene i vårt kompliserte samfunn reiser en rekke skjønnspregede spørsmål. Bli reglene for presise og rigide, vil det kunne stenge for rimelige avgjørelser i enkelttilfeller. Utk § 3-16 er nettopp begrunnet ut fra behovet for å kunne nå fram til en forstandig løsning i den enkelte saken.”

6.1.5. Forslagene i NOU 2002: 4 har på den anførte baggrund fået følgende affattelse, sml. s. 476 og 484-85, jf. s. 229 ff. og 264-65:

”Kapittel 14. Fellesregler om reaksjonsfastsettingen

§ 14-1. Fastsetting av straff under minstestrafen eller til en mildere straffart

Straffen kan settes under minstestrafen i straffebudet eller til en mildere straffart for en lovbrøyer

1. som på handlingstidspunktet hadde en alvorlig psykisk lidelse med en betydelig svekket evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen, men ikke var psykotisk,
2. som på handlingstidspunktet var psykisk utviklingshemmet i lettere grad,
3. som har handlet under sterk bevissthetsforstyrrelse. Var bevissthetsforstyrrelsen en følge av selvforskyldt rus, gjelder dette likevel bare når særlige grunner tilsier det,
4. som frivillig i vesentlig grad har forebyggt eller gjenopprettet skaden, eller avlagt en uforbeholden tilståelse,
5. som har handlet på grunn av avhengighet av en annen deltaker, eller som bare har deltatt i liten grad,
6. som har overskredet grensene for nødrett, nødverge eller lovlig selvtekt,
7. som har overskredet grensene for lovlig maktbruk i forbindelse med lovlig pågripelse eller avverging av at noen som lovlig er berøvet friheten, rømmer,
8. som har handlet i uaktsom rettsvillfarelse ved overtredelse av straffebud som krever forsett,
9. som dømmes for forsøk,
10. som har handlet i berettiget harme, under tvang eller under overhengende fare,
11. som på handlingstidspunktet var under 18 år.

Når det foreligger svært formildende omstendigheter, kan straffen også i andre tilfeller nedsettes som nevnt i første ledd.”

”Kapittel 3. Grunnvilkår for personlig straffansvar

§ 3-16. Forhold som kan føre til straffritak

Retten kan frifinne

1. den som på handlingstidspunktet hadde en alvorlig psykisk lidelse med en betydelig svekket evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen, men ikke var psykotisk,
2. den som på handlingstidspunktet var psykisk utviklingshemmet i lettere grad, når særlige grunner tilsier frifinnelse,
3. den som har handlet under sterk bevissthetsforstyrrelse. Var bevissthetsforstyrrelsen en følge av selvforskyldt rus, kan det frifinnes bare når helt særlige grunner tilsier frifinnelse,
4. den som frivillig i vesentlig grad har forebyggt eller gjenopprettet skaden, eller som frivillig har meldt seg og avlagt en uforbeholden tilståelse, når straffen ellers kunne vært fastsat til bøter,

5. den som har handlet på grunn av avhengighet av en annen deltaker, eller som bare har deltatt i liten grad, når straffen ellers kunne vært fastsatt til bøter,
6. den som har overskredet grensene for nødrett, nødverge eller lovlig selvtekt, når særlige grunner tilsier frifinnelse,
7. den som har overskredet grensene for lovlig maktbruk i forbindelse med lovlig pågripelse eller avverging av at noen som er lovlig berøvet friheten, rømmer, når særlige grunner tilsier frifinnelse,
8. den som har handlet i uaktsom rettsvillfarelse ved overtredelse av straffebud som krever forsett, når særlige grunner tilsier frifinnelse. Ved avgjørelsen legges det blant annet vekt på hensynet til en effektiv håndhevelse av straffebudet, graden av uaktsomhet og rimeligheten av å straffe.”

6.2. Sverige

6.2.1. Svensk straffelov (Brottsbalken) inneholder i 29 kap. Om straffmätning och påföljdseftergift almindelige regler om strafudmåling. Reglerne og deres baggrund er omtalt i pkt. 6.2 i kapitel 9 om straffsættelse. Som det fremgår, foreskriver 29 kap. en ikke udtømmende opregning af forhold, som skal indgå som formildende omstændigheder (förmildrande omständigheter) ved straffvärdebedömningen:

”3 § Såsom förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas

1. om brottet föranletts av någon annans grovt kränkande beteende,
2. om den tiltalade till följd av psykisk störning eller sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft starkt nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande,
3. om den tiltalades handlande stått i samband med hans uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga,
4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla eller
5. om gärningen, utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24 kap. [Om allmänna grunder för ansvarsfrihet].

Om det er påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.”

6.2.2. Bestemmelsen suppleres i 5-6 §§ i 29 kap. af følgende bestemmelser om betydningen af visse forhold, der kan henføres til gerningsmandens person eller adfærd efter den strafbare handling:

”5 § Vid straffmätningen skall rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta

1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,
2. om den tilltalade efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,
3. om den tilltalade frivilligt angett sig,
4. om den tilltalade förorsakas men genom att han på grund av brottet utvisas ur riket,

5. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av eller om det finns grundad anledning anta att han kommer att drabbas av avskedande eller uppsägning från anställning eller av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning,
6. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,
7. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks eller
8. om någon annan omständighet föreligger som påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar.

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

6 § Är det med hänsyn till någon sådan omständighet som avses i 5 § uppenbart oskäligt att döma till påföljd, skall rätten meddela påföljdseftergift.”

6.2.3. Om de pågældende bestämmelser kan hänvises til Ulf Berg m.fl.: Brottsbalken, En Kommentar, Kap. 25-38, Följdförfattningar, 2001, (Kommentaren til den svenske straffelov) s. 29:41 ff. (29:5) og 29:52 f. (29:6). Svensk straffelov indeholder i lighed med dansk og norsk straffelov særlige bestemmelser om straf ved forsøg og medvirken. Der er også fastsat bestemmelser om betydningen af ung alder og retsvildfarelse. Der henvises til 1-2 §§ og 4-5 §§ i 23 kap. Om forsök, förberedelse, stämpling och medverkan till brott, 7 § i 29 kap. Om straffmätning och påföljdseftergift samt 9 § i 24 kap. Om allmänna grunder för ansvarsfrihet. Sidstnævnte bestemmelse har følgende ordlyd:

”9 § En gärning som någon begår i villfarelse rörande dess tillåtlighet (straffrättsvillfarelse) skall inte medföra ansvar för honom om villfarelsen på grund av att fel förekommit vid kungörandet av den straffrättsliga bestämmelsen eller av annan orsak var uppenbart ursäktlig.”

Sml. i øvrigt Carl Holmberg m.fl.: Brottsbalken, En kommentar, Del II (13-24 kap.), Brotten mot allmänheten och staten m.m., 7. udg. s. 493 ff. (23:1 og 23:2 om forsøg), 533 ff. (23:4 og 23:5 om medvirken) og 626 ff. (24:9 om retsvildfarelse).

6.3. Finland

6.3.1. I finsk ret findes regler om strafudelukkelses- og strafnedsættelsesgrunde i straffelovens (strafflag) 3 kap. Om grunder, som utesluta eller minska gärnings straffbarhet. Herom fremgår af 5 § bl.a.:

”5 § ...

Upptager straffstadgande särskild minsta tid för fängelsestraff, får domstolen, såframt hinder icke möter med hänsyn till allmänt intresse, på särskilda skäl, som skola

nämnas i domen, döma till straff som understiger den stadgade minsta tiden eller, om ej strängare straff än fängelse på viss tid är stadgat, döma till böter.

Domstolen får lämna gärningen obestraftad, om

- 1) brottet, med hänsyn till sin menlighet eller gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet, skall anses ringa bedömt som en helhet,
- 2) brottet av särskilda skäl som hänför sig till gärningen eller gärningsmannen skall anses ursäktligt,
- 3) straffet skall anses oskäligt eller oändamålsenligt med hänsyn till uppnådd förlikning mellan gärningsmannen och målsäganden eller gärningsmannens övriga handlande för att avstyra eller avlägsna verkningarna av brottet eller för att främja utredningen av det, gärningsmannens personliga förhållanden, de övriga följder som brottet medfört för honom, social- och hälsovårdsåtgärder eller andra omständigheter, eller om
- 4) brottet inte på grund av stadgandena om gemensamt brott väsentligt skulle inverka på det totala straffet.

Utöver vad som stadgas i 3 mom. får domstolen lämna ett brott som har begåtts av någon som inte har fyllt 18 år obestraftat, om gärningen snarare kan anses ha berott på oförstånd eller förhastande än på likgiltighet för förbud och påbud i lag.”

6.3.2. Finsk straffelov innehåller särskilda bestämmelser om försök och medvirken, sml. 1 § i 4 kap. Om försök og 3 § i 5 kap. Om delaktighet. Derimod er der ikke fastsat bestemmelser om betydningen af retsvildfarelse. Om de finske bestemmelser kan bl.a. henvises til Nordisk Strafferetskomité's betænkning NU 1984: 2 Straffutmåling, s. 15-16. Endvidere har Justitieministeriet oplyst følgende i en redegørelse til brug for Straffelovrådet:

”Professor Koskinen (Finlands straff- och processrätt, En introduktion, Erkki Havansi & Pekka Koskinen, Helsingfors 2002, (93) konstaterer om avvikelser från ett straffstadgande:

”På den skala som skall tillämpas kan i exceptionella fall inverka också en avvikelse från ett straffstadgande (SL 3:5.2). För undvikande av oskäligheter i enskilda fall har domstolen getts en möjlighet att av särskilda skäl, som skall nämnas i domen, underskriva det för brottet särskilt angivna minimistraffet eller döma till böter i stället för fängelse. Detta förutsätter att ett allmänt intresse – dvs. allmänpreventiva skäl – inte fordrar något annat.”

Om åtgärdseftergift kan hänvisas till Professor Koskinen (Finlands straff- och processrätt, En introduktion, Erkki Havansi – Pekka Koskinen, Helsingfors 2002, s. 99-101) som yttrar bland annat:

”Åtgärdseftergift kan enligt vårt straffrättsystem förekomma i tre skeden. Allmänna bestämmelser om domseftergift ingår i strafflagen (3:5.3-4) och om åttalseftergift i lagen om rättegång i brottsmål (BRL 1:7-8). Ett motsvarande stadgande om polisens rätt att *avstå från förundersökning* finns i förundersökningslagen (2:2 §). De gällande bestämmelserna bygger på reformer som har genomförts år 1990 och därefter. Utöver dem finns det i olika lagar specialstadganden om åtgärdseftergift. De härstammar från olika tider och har delvis olika syften.

Grunderna för *domseftergift* är i stort sett desamma som för *åtalseftergift*. Domstolen har dock en mera omfattande prövningsrätt.

Kriterierna att *brottet är ringa* och *gärningsmannen ung* har således inte i stadgandet i SL sammankopplats med något alternativt straff. Enligt motiveringen till lagförslaget kommer emellertid också *domseftergift* i fråga enbart på den grunden att brottet är obetydligt, i första hand i fall där närmast böter annars skulle följa enligt allmän rättspraxis. *Domseftergift* kan meddelas också på grund av någon *exceptionell omständighet*, dvs. när brottet av särskilda skäl som hänför sig till gärningen eller gärningsmannen skall anses vara ursäktligt. Den i lagen använda terminologin är till denna del förvirrande: en ursäktande grund undanröjer enligt hävdvunnen uppfattning gärningsmannens skuld och utesluter redan härigenom ett straffrättsligt ansvar. Här avses emellertid inte förekomsten av en egentlig ursäktande grund, utan bl.a. situationer som *påminner* om tillåtande eller ursäktande grunder.

Skälighets- och konkurrensgrunder är huvudsakligen av samma innebörd som i fråga om förutsättningarna för *åtalseftergift*. I detta sammanhang hänvisas emellertid inte till vad ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver.

De gällande bestämmelserna om *åtgärdseftergift* omfattar i regel inte längre några uttryckliga hänvisningar till det *allmänna intresset*, i motsats till vad som var fallet tidigare. Att det allmänna intresset har lämnats bort som en förutsättning betyder inte att sådana synpunkter är betydelselösa. Nu har man tvärtom försökt skriva grunden för själva *åtgärdseftergifterna* så att de motsvarar de krav som påkallas av det allmänna intresset.””

6.3.3. Der er i 2002 fremsat forslag for Riksdagen om revision af straffelovens almindelige del (förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror RP 44/2002 rd). Heri indgår spørgsmål om lovfæstelse af betydningen af retsvildfarelse og revision af reglerne om forsøg og medvirken. Bestemmelserne om strafudelukkelses- og strafnedsættelsesgrunde i 3 kap. 5 § tilsigtes ikke indholdsmæssigt ændret i forhold de nugældende bestemmelser, sml. lovforslaget s. 24 ff., 204 ff. og 291 ff. med 8 og 12 §§ i 6 kap. Om bestämmande av straff, hvori det bl.a. fastsättes:

”8 §

Avvikelser från straffart och straffskala

Domstolen kan döma ut ett straff i en lindrigare straffart än vad som anges i lag eller underskrida det minimistraff som föreskrivs för en gärning, om

1)-5) ...

6) det på de grunder som nämns i 6 og 7 § [om henholdsvis lindringsgrunder og skälighetsgrunder, sml. kapitel 9 om straffastsættelse, pkt. 6.3.4] eller på andra exceptionella grunder finns särskilda skäl, som skall nämnas i domen.

...

12 §

Domseftergift

Domstolen får avstå från att döma ut ett straff, om

- 1) brottet med hänsyn till hur skadligt det är eller gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet utifrån en helhetsbedömning skall anses ringa,
- 2) gärningsmannen har begått brottet före fyllda 18 år och brottet skall anses ha berott på oförstånd och tanklöshet,
- 3) brottet av särskilda skäl som hänför sig till gärningen eller gärningsmannen skall anses ursäktlig,
- 4) straffet särskilt med beaktande av de omständigheter som nämns i 6 § 4 punkten [att förlikning har ingåtts mellan gärningsmannen och målsäganden, att gärningsmannen annars har strävat efter att förhindra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller har strävat efter att främja utredningen av brottet] och 7 § [om skälighetsgrunder] eller social- och hälsovårdsåtgärder skall anses oskäligt eller oändamålsenligt eller
- 5) brottet inte på grund av bestämmelserna om gemensamt straff väsentligt skulle inverka på det totala straffet

... ”

7. Straffelovrådets overvejelser

7.1. Som det fremgår af denne betænkningens kapitel 9 om straffastsættelse, pkt. 7.4, er det efter Straffelovrådets opfattelse ønskeligt, at der som led i den nuværende revision af strafferammesystemet søges udformet mere præcise bestemmelser om de hensyn, der i almindelighed indgår ved straffens udmåling (et katalog over strafudmålingshensyn). Rådet stiller forslag om lovfæstelse dels af de hovedhensyn, som indgår ved straffens fastsættelse, dels af en række hensyn, som i almindelighed skal indgå ved straffens udmåling som skærpene og formildende omstændigheder, sml. denne betænkningens kapitler 9, pkt. 7.5, og 30 (lovudkast) med §§ 80-82 i lovudkastets § 1, nr. 6.

Tidligere gjaldt forholdsvis snævre rammer for strafudmålingen, sml. denne betænkningens kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 1.1 og 2.1. Som det fremgår, var straffeloven ved sin ikrafttræden i 1933 og i adskillige år herefter præget af en lovgivningsteknik med udstrakt anvendelse af forhøjede strafminima. Udviklingen siden straffelovens tilblivelse er gået i retning af at afskaffe forhøjede strafminima, sml. f.eks. den tidligere bestemmelse i § 123 om flere indsattes aftale om undvigelse i fællesskab (6 måneder, ændret i 1961, § 123 i den dagældende affattelse helt ophævet i 1973), § 158 om falsk forklaring for retten (3 måneder, ændret i 1961), § 164, stk. 3, om falsk anmeldelse, der har medført velfærds fortabelse (2 år, ændret i 1967), § 180 om kvalificeret brandstiftelse (4 år, ændret i 1981), § 183, stk. 1 og 2, om farlig sprængning (6 måneder og 4 år, ændret i 1981), § 210 om incest (6 måneder og 1 år, ændret i 1961), § 216 om voldtægt (1 år, ændret i 1967), § 218 om samleje med en sindssyg eller åndssvag person mv. (tidligere § 217, 3 måneder og 1 år, ændret i 1965), § 288 om røveri (6 måneder, ændret i 1981) og § 246 om forsætlig grov legemsbeskadigelse (1 år, ændret i 1989).

Straffeloven indeholder nu kun få bestemmelser med et minimum for fængselsstraf, der afviger fra det faste, som efter afskaffelsen af hæftestrafen, jf. lov nr. 433 af 31. maj 2000, er 7 dage, sml. §

237 om manddrab (5 år), § 112 om kongedrab (6 år), § 146, stk. 2, om visse tilfælde af kvalificeret uretfærdighed (3 år), § 215 om unddragelse af børn fra forældremyndighed (1 år) og § 261, stk. 2, om visse former for frihedsberøvelse (1 år). Endvidere er minimumstraffen i det overvejende antal tilfælde bøde, hvilket muliggør, at straffen kan fastsættes til bøde inden for den berørte bestemmelses strafferamme, uden at der bliver spørgsmål om anvendelse af de særlige strafnedsættelses- og strafbortfaldsgrunde i straffelovens §§ 84 og 85. Straffeloven er som anført i Knud Waaben: Strafferettens almindelige del II. Sanktionslæren, 5. udg. s. 94 f. ”i vidt omfang skrevet med det mål for øje at give et bredt spillerum for det konkrete udmålingssskøn”, og ”[d]ansk strafferet er præget af en ret udstrakt villighed til at akceptere lave minima i hoved- eller siderammer. Vi bruger mindre end de andre nordiske lande at sætte forhøjede minima for frihedsstraf af typen ”mindst 6 måneder””.

Det er fortsat Straffelovrådets opfattelse, at forhøjede fængselsminima som udgangspunkt bør afskaffes, og at man i almindelighed bør afstå fra at indføre nye forhøjede fængselsminima. Der er enighed om, at det vil være forsvarligt og rigtigt at ophæve de forhøjede fængselsminima i § 146, stk. 2, § 215 og § 261, stk. 2. Der er endvidere enighed om, at de forhøjede fængselsminima i §§ 112 og 237 for så vidt også kunne ophæves. Rådet har imidlertid fortsat den opfattelse, at det næppe er et spørgsmål af større praktisk betydning, om de forhøjede fængselsminima i disse bestemmelser opretholdes. Rådet har derfor ikke fundet anledning til at fremkomme med forslag om ændring af §§ 112 og 237, sml. denne betæknings kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 6.2.4. Såfremt forhøjede fængselsminima bibeholdes, er der klart behov for regler svarende til de nuværende §§ 84 og 85. Hvis der ikke er sådanne minima, er behovet mindsket.

7.2. Straffelovrådet har på den anførte baggrund drøftet de nugældende bestemmelser om strafnedsættelse og strafbortfald i straffelovens 10. kapitel, dvs. §§ 84, 85 og 87, §§ 88, stk. 4, og 89 a, stk. 1, samt § 91.

Strafbortfaldsreglerne i § 88, stk. 4, og § 89 a, stk. 1, har sammenhæng med reglerne om foranstaltninger i straffelovens §§ 68-70 og 74 a, sml. også § 73, stk. 1, om tilfælde, hvor der som følge af ændring af gerningsmandens mentale tilstand efter gerningstidspunktet opstår spørgsmål om idømmelse af foranstaltning efter §§ 68 eller 69 i stedet for straf. Der er efter Straffelovrådets opfattelse ikke grundlag for at ændre disse bestemmelser.

Derimod kan der rejses spørgsmål om, hvorvidt de forudsætninger, som knytter sig til udformningen af §§ 84, 85 og 87, har ændret sig på en sådan måde siden borgerlig straffelovs ikrafttræden i 1933, at grundlaget for at opretholde bestemmelserne i den nuværende affattelse ikke længere er til stede.

§ 91 sammenholdt med § 84, stk. 1, nr. 2, 1. pkt., kan give anledning til overvejelser om udformningen af bestemmelser om strafnedsættelse og strafbortfald som følge af ung alder. § 84, stk. 1, nr.

2, 1. pkt., knytter adgangen til strafnedsættelse til den omstændighed, at gerningsmanden på gerningstidspunktet ikke var fyldt 18 år, og at anvendelsen af lovens fulde straf på grund af den pågældendes ungdom må anses unødvendig eller skadelig. § 91 giver en videre adgang til strafnedsættelse, idet bestemmelsen åbner mulighed for bøde, selv om denne strafart ikke er hjemlet for det strafbare forhold, når gerningsmanden ikke er fyldt 21 år. Strafbortfald som følge af ung alder er forbeholdt personer, som på gerningstidspunktet ikke var fyldt 18 år, jf. § 84, stk. 2, jf. stk. 1, nr. 2, 1. pkt. § 91 giver ikke hjemmel for strafbortfald for personer, der på gerningstidspunktet var mellem 18 og 21 år.

7.3. Straffelovrådet har under drøftelsen af §§ 84, 85, 87 og 91 nøje overvejet de synspunkter, herunder de i den norske Straffelovkommission fremførte, sml. pkt. 6.1 ovenfor, der kan anføres for og imod lovfæstelse af en almindelig adgang for domstolene til at statuere strafnedsættelse eller efter omstændighederne strafbortfald. I rådets overvejelser er også indgået, at den svenske og finske straffelov efter en konkret vurdering åbner mulighed for at fravige de foreskrevne strafminima, herunder efter omstændighederne i form af strafbortfald ("påføljseftergift", "lämna gärningen obestraftad"), sml. pkt. 6.2 og 6.3 ovenfor.

Konklusionen på rådets drøftelser er, at §§ 84, stk. 2, jf. stk. 1, 85, 87 og 91 som led i en modernisering af strafferammesystemet bør afløses af én bestemmelse, der giver mulighed for efter en konkret vurdering at lade straffen nedsætte under strafferammen og under i øvrigt formildende omstændighederne bortfalde. Rådet foreslår med henblik herpå følgende bestemmelse, idet der i øvrigt henvises til § 1, nr. 6, i rådets lovudkast:

”§ 83. Straffen kan nedsættes under den foreskrevne strafferamme, når oplysninger om gerningen, gerningsmandens person eller andre forhold afgørende taler herfor. Under i øvrigt formildende omstændigheder kan straffen bortfalde.”

Kapitel 11

Tilståelsens betydning for strafudmålingen mv.

1. Indledning

1.1. I dette kapitel behandles tilståelsens betydning for strafudmålingen mv. Tilståelsen kan angå egne strafbare forhold. Tilståelsen kan angå strafbare forhold begået af tredjemand, herunder såvel eventuelle medgerningsmænd som gerningsmænd, som ingen tilknytning har til den sigtedes egen straffesag. Tilståelsen kan have form af en forklaring. Angår den tredjemands strafbare forhold, kan der efter omstændighederne blive spørgsmål om at vidne mod den pågældende i retten. Der kan også være tale om tilvejebringelse af objektive beviser, f.eks. dokumenter, der giver oplysning om en forbrydelse begået af den pågældende selv eller af tredjemand.

Tilståelsen kan indvirke på påtalen, sagsbehandlingen og strafudmålingen. Om tilståelsens betydning for påtalen kan henvises til retsplejelovens § 723, stk. 2, hvorefter vilkår for tiltalefrafald kun kan fastsættes, såfremt den sigtede i retten har afgivet en uforbeholden tilståelse, hvis rigtighed bestrykes ved de i øvrigt foreliggende omstændigheder. Med hensyn til den indenretslige sagsbehandling kan henvises til retsplejelovens § 922 om tilståelsessager. For så vidt angår strafudmålingen kan henvises til straffelovens § 80, stk. 1, hvorefter der ved straffens udmåling inden for den foreskrevne strafferamme bl.a. skal tages hensyn til gerningsmandens ”forhold efter gerningen”. Dette strafudmålingshensyn omfatter f.eks. tilfælde, hvor gerningsmanden har medvirket til sagens oplysning, herunder ved afgivelse af forklaring om medgerningsmænd. Efter straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, kan den for en strafbar handling i loven foreskrevne straf nedsættes under strafferammen, når gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse.

1.2. Normalt fremkommer tilståelsen uden forudgående aftale mellem politi/anklagemyndighed og den tiltalte/dennes forsvarer. Det forekommer, at der ved behandlingen af en straffesag bliver spørgsmål om at indgå aftale mellem politi/anklagemyndighed og den tiltalte/dennes forsvarer, som i et nærmere bestemt omfang indebærer en tilskæring af sagen mod, at den tiltalte til gengæld afgiver tilståelse eller løfte om at vidne mod andre personer. Der tales da om ”plea bargaining”, sml. Gorm Toftegaard Nielsen: Straffesagens gang, 2001 s. 125-30, og Ib Henricson: Politiret, 2. udgave, 1999 s. 169. Her omtales også de såkaldte ”kronvidneregler” vedrørende terroristforbrydelser, som i 1989 indførtes i Tyskland. Efter disse regler kan påtale frafalde, såfremt vidnet er medgerningsmand til forbrydelsen, og vedkommende umiddelbart eller middelbart åbenbarer viden for politiet, der er egnet til at forhindre forbrydelsens fuldbyrdelse, opklare en allerede begået terroristhandling eller pågribe andre gerningsmænd. Det kræves dog også, at det, der gives oplysning om, er af alvorligere karakter end vidnets egen strafbare adfærd.

”Plea bargaining” kan eksempelvis komme på tale i sager om organiseret kriminalitet, f.eks. narkotikasager, hvor medlemmerne af organisationen søger at håndhæve deres magt ved vold med den følge, at de personer, der sidder inde med viden om organisationens kriminelle aktiviteter, ikke tør stå frem. Den, der overvejer at vidne, må således påregne hævnaktioner mv., hvilket nødvendigvis rejser spørgsmålet om, hvad den pågældende har ud af at tilstå.

Undertiden anvendes betegnelsen i debatten også i bredere forstand om tilfælde, hvor politiets eller anklagemyndighedens ”ydelse” består i indrømmelse af andre fordele, f.eks. vejledning om straffenedsættelse i egen sag, bistand til ansøgninger om opholdstilladelse hos udlændingemyndighederne, aftale om henførelse af den pågældendes eget forhold under en mildere straffebestemmelse, tilsagn om langtidsnedtrapning til den pågældende selv efter endt afsoning eller til ”vennerne” eller om, at ”vennerne” ikke tiltales for f.eks. småsalg af narkotika eller medvirken til indbrud. Som andre eksempler kan nævnes tilsagn om, at politiet vil se med velvilje på eventuelle ansøgninger om udgangstilladelse, prøveløsladelse eller overførsel til åbent fængsel, tilsagn om anonymitet også under en eventuel senere domsforhandling og om lempeligere vilkår under varetægtsfængsling eller om løsladelse før dom.

Beslægtet med de her omhandlede tilfælde er tilfælde, hvor politiet på forhånd lover frit lejde f.eks. til sælgeren af et våben, hvis den pågældende henvender sig, for at finde frem til den eventuelle drabsmand, sml. Ib Henricson, anf. st. s. 175. Endvidere kan nævnes tilfælde, hvor bødeforelæg til en virksomhed for overtrædelse af særlovgivningen, f.eks. miljølovgivningen, afstemmes efter, hvad virksomheden er indstillet på at betale. I den forbindelse kan også peges på de tilfælde, hvor der foregår en tilskæring af sagen i medfør af retsplejelovens § 922 (tidl. 925).

I det følgende vil nogle af de ovennævnte situationer blive behandlet.

1.3. I *afsnit 2* nedenfor redegøres for det nærmere indhold af de lovbestemmelser mv. og retspraksis, som har betydning, når den sigtede aflægger tilståelse om egne strafbare forhold. Dernæst omtales i *afsnit 3* de tilfælde, hvor den sigtede oplyser om tredjemands strafbare forhold. Ved behandlingen af denne problemstilling sondres mellem tilfælde, hvor oplysningerne består i tilvejebringelse af objektive beviser, og tilfælde, hvor oplysningerne fremkommer i form af vidneforklaring om tredjemands strafbare forhold.

I retsplejelovens kapitel 68 om afhøringer og særlige efterforskningskridt er om fremgangsmåden ved politiets afhøringer foreskrevet, at løfter, urigtige foregivender eller trusler ikke må anvendes, jf. retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt. Der kan rejses spørgsmål om, hvorvidt løfter, der indgår i en aftale med den sigtede om at forklare om egne eller tredjemands strafbare forhold, med henblik på at muliggøre strafforfølgning, er omfattet af bestemmelsen. Dette spørgsmål omtales nærmere i *afsnit 4*.

Afsnit 5 indeholder en omtale af regler og nyere overvejelser i henholdsvis Norge, Sverige og Finland, og i *afsnit 6* gennemgås nyere synspunkter i Danmark vedrørende tilståelsens betydning for strafudmålingen mv. Endelig redegøres i *afsnit 7* for Straffelovrådets overvejelser og forslag med hensyn til en nærmere regulering af det pågældende område. Redegørelsen tager udgangspunkt i den systematik, som fremgår af pkt. 1.1-1.2 ovenfor.

2. Tilståelse om egne strafbare forhold

2.1. Efter straffelovens § 80, stk. 1, skal der ved straffens udmåling bl.a. tages hensyn til gerningsmandens ”forhold efter gerningen”. Dette strafudmålingshensyn omfatter f.eks. tilfælde, hvor gerningsmanden har medvirket til sagens oplysning. Der henvises herom nærmere til kapitel 2 om straffastsættelse, der rummer en mere indgående behandling af straffelovens § 80.

Efter straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, kan den for en strafbar handling i loven foreskrevne straf nedsættes, når gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse. Bestemmelsen er ikke omfattet af opregningen i § 84, stk. 2. At gerningsmanden har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse kan derfor ikke føre til strafbortfald i medfør af § 84. Den tilsvarende bestemmelse i straffeloven af 1866 havde følgende ordlyd:

”§ 60.

Har den Skyldige efter Forbrydelsens Udførelse viist virksom Bestræbelse for at fjerne eller dog saavidt muligt at formindske de skadelige Følger af samme, skulle Domstolene under iøvrigt formildende Omstændigheder være bemyndigede til at nedsætte Straffen under dens lovbestemte laveste Grad, dog ikke under det Halve. Det Samme gjælder, naar Nogen frivillig har angivet sig selv som skyldig eller medskyldig i en Forbrydelse og desangaaende afgivet fuldstændig Forklaring.”

I Straffelovskommissionens betænkning af 1912 var som § 46, nr. 3, foreslået følgende bestemmelse:

”§ 46.

Den foreskrevne Straf kan nedsættes med det halve samt til den nærmeste mildere Art af Frihedsstraf og fra simpelt Fængsel til Bøde efter det i § 27 angivne Forhold:

...

3. for den, som af egen fri Vilje, og førend han endnu vidste sig mistænkt, har bestræbt sig for at forebygge Forbrydelsen eller genoprette den derved forvoldte Skade, eller har angivet sig selv og aflagt fuldstændig Tilståelse.”

Om bestemmelsen anførtes i betænkningen, jf. s. 73:

”Paragraf 46 nævner de almindelige Strafnedsættelsesgrunde, som man har ment at burde optage ... Nr. 3 hviler ogsaa paa Tanker, der allerede indeholdes i den gældende Stl.”

I Torps betænkning af 1917 var i stedet foreslået følgende bestemmelse:

”§ 78.

Den for en strafbar Handling i Loven foreskrevne Straf kan nedsættes, ligesom Bøde kan idømmes under det i § 48 angivne Mindstemaal:

...

- 7) naar han [gerningsmanden] i øvrigt af fri Vilje har bestræbt sig for at forebygge Fuldbyrnelsen eller genoprette den ved Gerningen forvoldte Skade, saa og naar han selv har angivet sig og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.”

Til bestemmelsen var knyttet følgende bemærkning, jf. s. 103:

”... – At Nr. 7, der nærmest svarer til K. U. § 46 Nr. 3, er udskilt fra de under 6 nævnte Tilfælde, skyldes navnlig Hensynet til, at Adgang til Straffrihed ikke her synes naturlig.”

I Straffelovskommissionens betænkning af 1923 var bestemmelsen skilt ud som nr. 8 i lovudkastets § 86, stk. 1:

”§ 86.

Den for en strafbar Handling i Loven foreskrevne Straf kan nedsættes:

...

- 8) naar han [gerningsmanden] selv har angivet sig og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.”

Om bestemmelsen anførtes i betænkningen, jf. sp. 191:

”ad 8. Denne Bestemmelse svarer til Bestemmelsen i Straffelovens § 60, sidste Punktum. Ogsaa her er der – ligesom i Straffeloven – kun givet Adgang til Strafnedsættelse, ikke til fuldstændig Straffrihed.”

Forslag til Almindelig borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1924-25 videreførte med en enkelt redaktionel ændring § 86, stk. 1, nr. 8, som § 88, stk. 1, nr. 6. Som noget nyt åbnedes mulighed for strafbortfald, når gerningsmanden har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse, idet § 88, stk. 2, bestemte, at straffen under særlig formildende omstændigheder kunne bortfalde i samtlige tilfælde, som omfattedes af stk. 1, sml. Rigsdagstidende 1924-25, tillæg A, sp. 3323 og 3181-82:

”ad 6. Denne Bestemmelse svarer til Straffelovens § 60, sidste Punktum. Der er her – i Modsætning til Straffeloven og til Kommissionens Udkast – ikke blot givet Adgang til Strafnedsættelse, men tillige til fuldstændig Straffrihed.

Ved Affattelsen af Stk. 2 har man præciseret, at fuldstændigt Bortfald af Straffen kun kan finde Sted i særlige Tilfælde.”

I Forslag til Borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1927-28 var bestemmelsen videreført uændret i lovforslagets § 84, stk. 1, nr. 7. Imidlertid var strafbortfaldsmuligheden udeladt med følgende begrundelse, jf. Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5357 og 5265-66:

”Paragraffen er ført tilbage til Udkastets Affattelse, saaledes at ... der i de i Punkterne 7 og 8 omhandlede Tilfælde kun gives Adgang til Strafnedsættelse, men ikke til Strafbortfald, der her ikke er uden Betænkelighed.”

Bestemmelsen blev herefter vedtaget i uændret form, idet dog ordet ”frivilligt” blev indsat efter ordet ”han” under Landstingets behandling af lovforslaget i marts 1930, sml. Rigsdagstidende 1929-30, tillæg B, sp. 1861, og tillæg C, sp. 1381-82:

”§ 84.

Stk. 1....

9) naar han frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig Tilstaaelse.”

2.2. Der foreligger enkelte trykte domme, som illustrerer, hvorledes tilståelse om egne strafbare forhold kan indvirke på strafudmålingen, sml. Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1986, s. 284, hvor tiltalte var fundet skyldig bl.a. i overtrædelse af straffelovens § 191 (kurvirkksomhed med heroin og amfetamin). Det fremgår af dommen, at narkotikaforholdet alene hvilede på tiltaltes tilståelse, og at der derfor ved strafudmålingen for dette forhold blev henvist til straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9. Dommen illustrerer, at det i praksis efter omstændighederne kan tillægges betydning ved strafudmålingen, såfremt en person afgiver tilståelse om egne forhold.

At det beror på en konkret vurdering, om tiltaltes tilståelse i egen sag skal indvirke på strafudmålingen, illustreres også ved Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1991, s. 833, hvor Højesteret afviste at bringe § 84, stk. 1, nr. 9, i anvendelse på 41-årig tiltalt, der efter den 31. december 1989 at have meldt sig selv til politiet blev fundet skyldig i i marts 1989 at have begået to røverier mod benzintankstationer med et samlet udbytte på 7.040 kr. og i maj samme år at have begået et røveri mod et postkontor med et udbytte på 26.000 kr.

2.3. Det forekommer, at der administrativt udstedes retningslinier for bødefastsættelsen i sager af denne art, sml. Told- og Skattestyrelsens cirkulære nr. 164 af 29. oktober 1999 om administrative bødefastsættelser ved overtrædelse af skattekontrollovens §§ 13, 13 B, 13 C, 15, 16 og 18, hvorefter selvanmeldelse mv. efter omstændighederne kan føre til en reduceret bødestraf.

3. Oplysning om tredjemands strafbare forhold

3.1. Som nævnt i pkt. 1.1 ovenfor kan en tilståelse angå strafbare forhold begået af tredjemand, herunder såvel eventuelle medgerningsmænd som gerningsmænd, som ingen tilknytning har til den sigtedes egen straffesag. Tilståelsen kan have form af en forklaring, og der kan efter omstændighederne blive spørgsmål om at vidne mod den pågældende i retten. Tilståelsen kan også bestå i, at den sigtede tilvejebringer objektive beviser. I pkt. 3.2 nedenfor behandles tilfælde, hvor den sigtedes bistand består i tilvejebringelse af objektive beviser om tredjemands strafbare forhold. I pkt. 3.3. omtales tilfælde, hvor den sigtede vidner om tredjemands strafbare forhold.

3.2. Det forekommer, at en sigtet under behandlingen af sin egen straffesag tilvejebringer materiale, der kan afdække strafbart forhold begået af tredjemand. Materialet kan f.eks. bestå i dokumenter, der har været genstand for eller er frembragt ved en forbrydelse, eller som giver oplysning om en forbrydelse.

3.2.1. Til illustration kan peges på tilfælde, hvor der er spørgsmål om overtrædelse af reglerne om forbud mod konkurrencebegrænsende aftaler og misbrug af dominerende stilling (kartelsager), jf. §§ 6 og 11 sammenholdt med § 23 i konkurrenceloven (lovbekendtgørelse nr. 687 af 12. juli 2000). I disse tilfælde kan f.eks. en virksomheds ønske om at frigøre sig fra ulovlige karteller føre til, at virksomheden af egen drift afleverer dokumenter i form af aftaler, mødereferater mv., som kan afdække eksistensen og omfanget af hemmelige karteller. Med henblik på at motivere virksomheder til at samarbejde om afsløring af ulovlige karteller i henhold til EU-retten har Kommissionen fastlagt en række principper, som muliggør bødenedsættelse og efter omstændighederne bødefritagelse for virksomheder, der af egen drift afslører ulovlige karteldannelser over for Kommissionen, se Retningslinier af 14. januar 1998 for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten (EFT 1998 C 9/3). Se endvidere Kommissionens meddelelse af 18. juli 1996 om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 1996 C 204). Sml. i øvrigt Anne Buhl Bjelke: Bødenedsættelse i kartelsager, Juristen 2002 s. 123 ff.

3.2.2. Økonomi- og erhvervsministeren (Bendt Bendtsen) fremsatte den 20. marts 2002 forslag til lov om ændring af konkurrenceloven (Offentligretlige konkurrencebegrænsninger, bøder m.v.) (L 171), sml. nu lov nr. 426 af 6. juni 2002. Formålet med loven er bl.a. at forhøje bøderne for overtrædelse af loven. Forhøjelsen er gennemført som led i en ændring af konkurrencelovens § 23, stk. 3, hvorved denne bestemmelse har fået følgende affattelse:

”Stk. 3. Der kan pålægges selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens kapitel 5. Ved udmåling af straf efter stk. 1 og 2 skal der ved fastsættelse af bødens størrelse ud over de almindelige regler i straffelovens kapitel 10 tages hensyn til den juridiske persons omsætning det seneste år forud for domsafsigelsen eller udstedelsen af et bødeforelæg.”

Den tilsigtede forhøjelse af bødeniveauet er beskrevet i lovforslagets bemærkninger, sml. Folketingstidende 2001-02, tillæg A, s. 4437 og 4454-55. Heraf fremgår, at anklagemyndigheden og domstolene forudsættes fuldt ud at udnytte de eksisterende muligheder i straffeloven for strafnedsættelse i tilfælde, hvor den sigtede eller tiltalte har bidraget væsentligt til opklaringen af sagen:

”Endelig kan fremhæves de generelle regler om strafnedsættelse i straffelovens kapitel 10. Højesteret har i en narkosag fra 1998 (UfR 1998.1317H) [sml. pkt. 3.3.3 ndf.] fastslået, at man ved udmålingen af straffen kan tage hensyn til, at den sigtede har ydet politiet og anklagemyndigheden bistand under efterforskningen, herunder at den pågældende har afgivet forklaring om medgerningsmænd.

...

Kartelvirksomhed er en lovovertrædelse, hvor det ofte vil være af væsentlig betydning for opklaringen at kunne få oplysninger om kartellet fra deltagerne. Muligheden for strafnedsættelse kan motivere karteldeltagerne til at samarbejde med myndighederne om sagens opklaring.

I forlængelse af dommen har Rigsadvokaten udstedt en meddelelse (Rigsadvokatens meddelelse nr. 11/1998 af 21. oktober 1998) [sml. pkt. 3.3.4 ndf.], hvorefter anklagemyndigheden kan tilkendegive for en sigtet, at anklagemyndigheden i retten vil fremhæve den sigtedes bistand ved forklaringer om medgerningsmænd som en faktor, der kan medføre strafnedsættelse. Rigsadvokaten oplyser samtidig, at sådanne tilkendegivelser kun bør fremsættes i sager om grovere kriminalitet, f.eks. større narkotikasager, sager om alvorlig voldskriminalitet og drab eller sager vedrørende omfattende eller alvorlig økonomisk kriminalitet.

Fra praksis kan endvidere nævnes, at Retten i Nyborg i den første af de såkaldte el-kartelsager, som blev afgjort den 24. september 2001, tilkendegav, at det ”... i overensstemmelse med tankerne i straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, er rimeligt at give et nedslag i bøden, såfremt virksomheden samarbejder med Konkurrencestyrelsen i forbindelse med opklaringen af sagskomplekser af den her omhandlede art.” I de tre følgende el-kartelsager har henholdsvis Københavns Byret den 19. november 2001 (vedrørende to virksomheder) og Retten på Frederiksberg den 13. december 2001 på lignende måde tilkendegivet, at de sigtedes samarbejde med myndighederne bør tillægges formildende betydning ved strafudmålingen.

Anklagemyndigheden forventes i forbindelse med de følgende straffesager, der er rejst mod deltagerne i el-kartellet, at ville indregne en bødenedsættelse på mellem 10-20 pct. til de virksomheder, som har medvirket til kartellets opklaring.

Da det er vigtigt at forbedre myndighedernes muligheder for at opklare overtrædelser af konkurrenceloven, forudsættes det, at anklagemyndigheden og domstolene fuldt ud udnytter de eksisterende muligheder i straffeloven for strafnedsættelse i de tilfælde, hvor den sigtede eller tiltalte har bidraget væsentligt til sagens opklaring. Det forudsættes samtidig, at der vil kunne gives bødenedsættelser på væsentligt mere end de nævnte 20 pct., når en sigtet eller tiltalt har bidraget væsentligt til opklaringen.

De momenter, der kan være relevante at inddrage i overvejelserne om bødenedsættelse til sigtede eller tiltalte, der samarbejder med myndighederne om opklaringen, kan f.eks. være, om den sigtede eller tiltalte har afgivet oplysninger, som sætter myndighederne i stand til at foretage en kontrolundersøgelse i medfør af konkurrenceloven.

Endvidere vil der kunne lægges vægt på, om den sigtede eller tiltalte har afgivet oplysninger, som er af afgørende betydning for påvisning af lovovertrædelsen, og som i væsentlig grad medvirker til at fastslå, hvem der deltager i lovovertrædelsen, og hvori lovovertrædelsen består.

Desuden vil det kunne være relevant at tage hensyn til, om den sigtede eller tiltalte har givet myndighederne alle de oplysninger, som vedkommende råder over, og desuden har opretholdt samarbejdet med myndighederne under hele undersøgelsen.

Endelig vil det f.eks. kunne tillægges betydning, hvor tidligt i forløbet den sigtede eller tiltalte har indledt samarbejde med myndighederne. Den tidsmæssige dimension er af stor betydning for myndighedernes muligheder for at opklare f.eks. kartelsager. Jo tidligere myndighederne gøres opmærksom på f.eks. et kartel, jo større er også sandsynligheden for under en kontrolundersøgelse at finde kompromitterende oplysninger hos deltagerne. Den, der først indleder samarbejde med myndighederne, bør derfor have en væsentlig større strafnedsættelse end de følgende.

I jo højere grad den pågældendes samarbejde har gjort det muligt at fastlægge f.eks. et kartels eksistens, dets deltagerkreds, dets tidsmæssige, produktionsmæssige og geografiske udstrækning, desto større bør bødenedsættelsen være.

Den sigtede eller tiltalte, der alene angiver sig selv og aflægger fuld tilståelse, men i øvrigt ikke bidrager til opklaringen, bør derimod alene kunne få en mindre bødenedsættelse.

Selv om der har været et samarbejde om opklaringen, kan der forekomme situationer, hvor bøden for den pågældende ikke bør nedsættes eller ikke bør nedsættes i samme omfang, som den ellers ville blive. Forhold, der kan tale imod bødenedsættelse, kan f.eks. være, at den pågældende har tvunget andre til at deltage i lovovertrædelsen, eller at den pågældende er initiativtager til lovovertrædelsen eller på anden måde har spillet en afgørende rolle i lovovertrædelsen. Andre eksempler er, hvis den pågældende ikke har trukket sig ud af f.eks. et kartel umiddelbart efter, at vedkommende er begyndt at samarbejde med myndighederne, eller hvis den pågældende har afgivet urigtige eller vildledende oplysninger om andre lovovertrædere.

Det er op til domstolene – eller anklagemyndigheden ved bødeforelæg – at fastsætte, hvor stor en eventuel bødenedsættelse skal være.”

3.2.3. Oplysning om tredjemands strafbare forhold indgår også blandt nyere EU-retlige initiativer med sigte på harmonisering af medlemsstaternes strafferet, sml. forslag til Rådets rammeafgørelse om fastsættelse af mindsteregler for gerningsindholdet i strafbare handlinger i forbindelse med ulovlig narkotikahandel og sanktionerne herfor (pr. 30. november 2002 dokument 14542/02

DROIPEN 84 CORDROGUE 100). Formålet med dette instrument er en indbyrdes tilnærmelse af de strafferetlige regler i medlemsstaterne med henblik på at sikre, at ulovlig narkotikahandel i alle medlemsstater straffes med sanktioner, der er effektive, står i et rimeligt forhold til lovovertrædelser og har en afskrækkende virkning samt omfatter frihedsstraf.

Forslagets artikler 2 og 3 forpligter medlemsstaterne til at gøre ulovlig narkotikahandel som defineret i artikel 1 samt anstiftelse, medvirken og forsøg strafbar. Artikel 4 pålægger medlemsstaterne forskellige pligter med hensyn til straf ("Sanktioner"), herunder minimumkrav til maksimumstrafferammer, og konfiskation, sml. pkt. 4.3 i kapitel 20 om almenfarlige og almenkadelige handlinger. Til denne bestemmelse føjes i artikel 5 følgende bestemmelse, som under overskriften "Særlige omstændigheder" åbner mulighed for at fastsætte regler om strafnedsættelse i følgende tilfælde:

"Artikel 5
Særlige omstændigheder

Uanset artikel 4 kan hver medlemsstat træffe de nødvendige foranstaltninger til at sikre, at de i artikel 4 omhandlede sanktioner kan nedsættes, hvis gerningsmanden

- a) opgiver sine kriminelle aktiviteter inden for handel med narkotika og prækursorer og
- b) giver de administrative eller retlige myndigheder oplysninger, som de ikke havde kunnet opnå på anden vis, og som hjælper dem med
 - i) at forebygge eller begrænse virkningerne af den strafbare handling
 - ii) at identificere eller retsforfølge medgerningsmændene til den strafbare handling
 - iii) at finde beviser eller
 - iv) forhindre, at der begås andre strafbare handlinger som omhandlet i artikel 2 og 3."

3.3. Som nævnt i pkt. 3.1 ovenfor kan oplysninger om tredjemands strafbare forhold også bestå i, at den sigtede afgiver vidneforklaring om andres forbrydelser. F.eks. i sager om organiseret kriminalitet forekommer det, at efterforskningen er meget vanskelig og problemfyldt, idet de personer, der sidder inde med viden om organisationens kriminelle aktiviteter, af frygt for repressalier ikke uden videre tør stå frem. Undertiden kan tilsagn om påtalebegrænsning eller udsigt til reduceret straf mv. være afgørende for, at den sigtede vil indgå på at forklare om organisationens kriminelle aktiviteter og dermed sætte politiet i stand til at opklare andres alvorlige forbrydelser.

3.3.1. Der foreligger kun få trykte domme, hvor der er rejst spørgsmål om betydningen af tilsagn om påtalebegrænsning og om udsigt til reduceret straf mv. som modydelse for forklaring om egne eller andres strafbare forhold. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1978, s. 155, var spørgsmål om strafudmåling for en centralt placeret narkotikahandler, som i byretten havde aflagt fuld tilståelse og under sagens efterforskning bidraget med oplysninger, der gjorde det muligt

at afdække forhandlerorganisationen. Efter kriminalitetens art og omfang blev straffen fastsat til fængsel i 8 år, idet en dommer dog kun ville idømme fængsel i 6 år med følgende begrundelse:

”Dommer ... tiltræder af de i landsretten anførte grunde [den helt professionelle karakter af tiltaltes virksomhed, den ledende stilling, han må antages at have indtaget i handelskæden og det meget betydelige kvantum narkotiske stoffer, sagen vedrører], at straffen for så vidt er passende. Som også fremhævet i byretsdommen er det imidlertid i sager om denne alvorlige kriminalitet, hvor efterforskningen kan være meget vanskelig, af stor betydning, at en gerningsmand som i nærværende sag bistår politiet med sagens opklaring. Med denne begrundelse stemmer denne dommer for at stadfæste byretsdommen, [hvori straffen var fastsat til fængsel i 6 år bl.a. under hensyn til, at tiltalte havde givet politiet værdifulde oplysninger om sine medarbejdere og kontakter og dermed sat politiet i stand til at optrevle et omfattende fordelingsnet for narkotika].”

3.3.2. Højesterets kendelse, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1982, s. 1027, vedrørte en sag om overtrædelse af straffelovens § 191, hvor anklagemyndigheden ønskede som vidne at føre en person, som såvel i USA, hvor han opholdt sig, som i Danmark var sigtet for overtrædelse af narkotikalovgivningen. Den pågældende havde i USA i overværelse af repræsentanter for den danske anklagemyndighed afgivet forklaring under edsafklæggelse om sine og andres aktiviteter med hensyn til import af narkotika i USA og Danmark. Der var indgået aftale om, at der ikke i Danmark ville blive iværksat yderligere retsforfølgning, og at en udleveringsanmodning ville blive trukket tilbage, såfremt han i USA ville blive dømt for de forhold, hvori han havde erkendt sig skyldig, og indgik på sandfærdigt at afgive forklaring under domsforhandling i Danmark om disse forhold. Da den pågældende efter indholdet af aftalen havde en åbenbar interesse i under domsforhandlingen at forklare som under efterforskningen og under hensyn til de omstændigheder, hvorunder forklaringerne var tilvejebragt, fandtes det uanset sagens omfang og karakter betænkeligt at tillade vidneførslen.

3.3.3. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1317, var spørgsmål om nedsættelse af straffen for en 34-årig iransk statsborger, der var fundet skyldig i overtrædelse af straffelovens § 191 (indsmugling af heroin), og som ved sin forklaring havde sat politiet i stand til at finde frem til to personer, der havde planlagt indsmuglingen, og som næppe var blevet sigtet uden kurerens oplysninger. Det var ikke i den pågældende sag tilkendegivet tiltalte, at forklaringer om medgerningsmænd muligvis kunne have betydning for straffastsættelsen. Der var mellem anklagemyndigheden og forsvareren enighed om, at en straf på 6 års fængsel var i overensstemmelse med praksis for kurerens virksomhed som den omhandlede. 4 af de 5 dommere, der medvirkede ved sagens påkendelse, udtalte herefter:

”Straffelovens § 80, stk. 1, giver mulighed for ved strafudmålingen at tage hensyn til, at tiltalte har medvirket ved sagens oplysning, herunder ved afgivelse af forklaring om medgerningsmænd.

Det er efter vores opfattelse af væsentlig betydning for efterforskningen af større narkotikasager og visse andre alvorlige sager, hvor efterforskningen erfaringsmæssigt er særlig vanskelig og problemfyldt, at der er mulighed for at motivere en sigtet til at medvirke til sagens oplysning. En sådan motivation kan være udsigten for den sigtede til, at hans egen straf reduceres. Vi finder under hensyn hertil, at der ved strafudmålingen bør kunne tages hensyn til oplysninger fra anklagemyndigheden om, at sigtede har ydet politiet og anklagemyndigheden bistand under efterforskningen, uanset de principielle og retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, der kan være forbundet med en sådan ordning. Vi bemærker i den forbindelse, at det under en eventuel straffesag mod personer, der af den sigtede er udpeget som medgerningsmænd, kan indgå i vurderingen af den sigtedes oplysninger, at disse har medført eller vil kunne medføre, at hans egen straf nedsættes.

Anklagemyndigheden har oplyst, at tiltalte under sagen har bidraget med værdifulde oplysninger af betydning for efterforskningen.

Under henvisning til det anførte stemmer vi for at nedsætte straffen til fængsel i 5 år.”

En dommer udtalte:

”En almindelig adgang til strafnedsættelse for tiltalte, der afgiver forklaring til politiet om medgerningsmænd, indebærer en så betydelig risiko for, at der vil blive afgivet urigtige forklaringer, der kan føre til forkerte domfældelser, at man – uanset de efterforskningsmæssige hensyn – efter min mening bør afstå fra at lade sådan bistand til politiet få indflydelse på strafudmålingen. Dette gælder, selv om det under en eventuel straffesag mod medgerningsmændene oplyses, at straffen for angiveren med anklagemyndighedens accept er nedsat på grund af sådan forklaring. Jeg stemmer derfor for at stadfæste dommen.”

3.3.4. På baggrund af dommen har Rigsadvokaten i Meddelelse nr. 11/1998 udstedt nærmere retningslinjer til anklagemyndigheden om fremgangsmåden ved behandlingen af sager, hvor sigtede gøres bekendt med muligheden for strafnedsættelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd.

Af Rigsadvokatens meddelelse fremgår, at det efter Højesterets dom kan tilkendegives en sigtet, at anklagemyndigheden i retten vil fremhæve hans bistand ved forklaringer om medgerningsmænd som en faktor, der kan medføre strafnedsættelse. Sådanne tilkendegivelser bør kun fremsættes i sager om grovere kriminalitet, f.eks. større narkotikasager, sager om alvorlig voldskriminalitet og drab eller sager vedrørende omfattende eller alvorlig økonomisk kriminalitet. Tilkendegivelsen bør endvidere kun fremsættes, når det efter en konkret vurdering af omstændighederne i sagen findes påkrævet af hensyn til efterforskningen. Tilkendegivelsen kan alene fremsættes efter afgørelse af en chargeret jurist i politikredsen (politimester, vicepolitimester eller politiassessor) og skal fremsættes over for den sigtede af en jurist. Sigtedes forsvarer skal være til stede eller forinden være underrettet om, at en tilkendegivelse vil blive fremsat, så han har mulighed for at være til stede. Det skal meget klart oplyses over for den sigtede, at der ikke er sikkerhed for, at forklaringer om medgernings-

mænd fører til strafnedsættelse, idet afgørelsen herom henhører under retten. Endelig påhviler det den jurist, der har fremsat tilkendegivelsen, at udfærdige et notat om det, der er passeret på mødet, herunder om indholdet af tilkendegivelsen. Notatet skal indgå i akterne i sagen mod sigtede.

Af Rigsadvokatens meddelelse fremgår også, at anklagemyndigheden under straffesager mod personer, der er udpeget af en sigtet, eller hvorom en sigtet har afgivet belastende forklaringer efter en tilkendegivelse, skal sørge for, at notatet om tilkendegivelsen indgår i akterne i sagen mod medgerningsmanden, så forsvareren bliver bekendt med tilkendegivelsen. Kan en sigtets forklaringer, der er fremkommet efter en tilkendegivelse, få betydning som bevis i sagen mod medgerningsmænd, skal anklagemyndigheden endvidere under domsforhandlingen i forbindelse med bevisførelsen oplyse retten om tilkendegivelsen.

3.3.5. Udover de ovennævnte afgørelser kan der være grund til at nævne Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1980, s. 637. Dommen illustrerer, at det beror på en konkret vurdering, om der foreligger en ”plea bargaining-aftale”, som medfører en bindende påtalebegrænsning. I den konkrete sag fandtes det ikke godtgjort, at tiltalte ved under en afhøring som sigtet for overtrædelse af narkotikalovgivningen at forklare om levering af store mængder hash til en medgerningsmand havde haft grund til at tro, at der var givet tilsagn om, at der ikke ville blive rejst tiltale mod ham for de nævnte forhold. At narkotikaforholdene ikke var medtaget i et anklageskrift mod den tiltalte, som omfattede andre overtrædelser, fandtes heller ikke at kunne have givet tiltalte rimelig grund til at forvente, at der ikke senere kunne blive rejst tiltale mod ham for forholdene.

3.3.6. Straffelovrådet er ikke bekendt med, at Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (eller den tidligere Kommission) direkte har taget stilling til, om det forhold, at den tiltalte – i håb om en mildere strafferetlig bedømmelse – samarbejder med politiet og anklagemyndigheden med hensyn til sagens opklaring og i den forbindelse eventuelt fremkommer med belastende oplysninger om medtiltalte, kan rejse spørgsmål i forhold til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, herunder navnlig artikel 6 om retten til en retfærdig rettergang (”fair trial”).

Det følger af Domstolens praksis vedrørende artikel 6, stk. 1, at enhver, der er tiltalt for en forbrydelse, har ret til ikke at udtale sig og til ikke at blive tvunget til at inkriminere sig selv (se navnlig Funke mod Frankrig, dom af 25.02.93, John Murray mod UK, dom af 08.02.96, Saunders mod UK, dom af 17.12.96 og Serves mod Frankrig, dom af 20.10.97). Artikel 6, stk. 1, beskytter den tiltalte mod ”utilbørlig tvang” fra myndighedernes side. Disse principper bygger på en forudsætning om, at anklagemyndigheden skal bevise tiltaltes skyld uden at gøre brug af beviser, der er tilvejebragt ved forskellige former for tvang i strid med den tiltaltes egen vilje. Herved er forbudet mod at blive tvunget til at inkriminere sig selv tæt forbundet med uskyldsformodningen i artikel 6, stk. 2.

Da forbudet mod at blive tvunget til at inkriminere sig selv navnlig skal beskytte den tiltalte mod ”utilbørlig tvang” og sikre respekt for ”tiltaltes vilje”, dvs. tiltaltes ønske om ikke at udtale sig, må det antages, at politiets og anklagemyndighedens samarbejde med den tiltalte ikke rejser spørgsmål i forhold til forbudet mod at blive tvunget til at inkriminere sig selv. Den tiltalte vil hverken retligt eller faktisk være tvunget til at samarbejde med politiet og anklagemyndigheden, og det beror alene på den tiltaltes eget valg, om den tiltalte ønsker at samarbejde med politiet og anklagemyndigheden. At den tiltalte – i håb om en mildere strafferetlig bedømmelse – kan føle tilskyndelse til at samarbejde, kan ikke karakteriseres som ”utilbørlig tvang” i strid med forbudet mod at blive tvunget til at inkriminere sig selv.

Det følger endvidere af Domstolens praksis vedrørende retten til en retfærdig rettergang, jf. artikel 6, stk. 1, at anklagemyndigheden skal gøre forsvaret bekendt med alt relevant bevismateriale, som anklagemyndigheden er i besiddelse af, hvad enten dette materiale taler for eller imod den tiltalte skyld (se f.eks. Edwards mod UK, dom af 16.12.92, § 36). Dette krav skal endvidere ses i sammenhæng med kravet om parternes ligestilling (”equality of arms”) og kravet om en kontradiktorisk procedure. I en sag (Rowe og Davis mod UK, dom af 16.02.00) fandtes det således at udgøre en krænkelse, at anklagemyndigheden havde tilbageholdt relevante oplysninger for forsvaret. Anklagemyndigheden havde bl.a. tilbageholdt oplysninger om, at et vidne havde fungeret som meddeler for politiet gennem længere tid og modtaget en dusør for at tilvejebringe oplysninger i straffesagen mod klagerne. Anklagemyndigheden havde tilbageholdt disse oplysninger af hensyn til ”offentlige interesser” og uden at inddrage den domstol, der behandlede straffesagen. Domstolen lagde vægt på, at det var anklagemyndigheden selv, der havde foretaget en vurdering af, om de relevante beviser skulle tilbageholdes. Domstolen udtalte, at en procedure, hvor det er anklagemyndigheden selv, der forsøger at vurdere betydningen af de hemmeligholdte oplysninger for forsvaret, og foretager en afvejning heraf over for offentlighedens interesse i hemmeligholdelsen, ikke er forenelig med de krav, der følger af artikel 6, stk. 1.

Uanset at tiltaltes ret til at blive gjort bekendt med alt relevant bevismateriale ikke er en absolut rettighed (se Rowe og Davis mod UK, dom af 16.02.00, § 61, og Jasper mod UK, dom af 16.02.00, navnlig §§ 54-58), må det antages, at anklagemyndigheden som udgangspunkt har pligt til at orientere forsvaret for eventuelle medtiltalte og den domstol, der behandler en straffesag mod de medtiltalte, hvis den tiltalte har samarbejdet med politiet og anklagemyndigheden med hensyn til sagens opklaring. Oplysning herom kan bl.a. have betydning for den bevismæssige vurdering af forklaringer m.m., som den tiltalte, der har samarbejdet med politiet og anklagemyndigheden, er fremkommet med (se Atlan mod UK, dom af 19.06.01).

4. Retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt.

4.1. I retsplejelovens kapitel 68 om afhøringer og særlige efterforskningskridt er det om fremgangsmåden ved politiets afhøringer foreskrevet, at løfter, urigtige foregivender eller trusler ikke må anvendes, jf. § 752, stk. 3, 2. pkt. Reglen gælder ikke alene under den udenretlige afhøring hos politiet, men også ved afhøringer i retten, jf. retsplejelovens § 754, stk. 1. Der kan rejses spørgsmål om, hvorvidt løfter, der indgår i en aftale med den sigtede om at forklare om egne eller tredjemands strafbare forhold med henblik på at muliggøre strafforfølgning, er omfattet af bestemmelsen.

4.2. Retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt., er en udmøntning af princippet om sigtedes ret til at nægte at udtale sig. Bestemmelsen har sit udspring i Udkast til Lov om Strafferetspleje 1875 (1875-lovudkastet), hvor det i § 204, stk. 5, var fastsat:

”§ 204.

...

Løfter, urigtige Foregivender, Trusler og andre Tvangsmidler maa ikke anvendes for at bevæge den Sigtede til Tilstaaelse eller anden Udtalelse af bestemt Indhold.”

Om baggrunden for bestemmelsen fremgår af motiverne til 1875-lovudkastet bl.a., jf. s. 86-87:

”I den moderne Straffepoces er det, som det i Motiverne til det tyske Udkast bemærkes, ”en selvforstaaelig Grundsætning, at Tvangsmidler, der gaa ud paa at nøde en Sigtet til en Erklæring, ere utilladelige. Forsaavidt den Sigtede under Afhørelsen tilstaa eller fremkommer med enkelte sandhedstro Udsagn, er selvfølgelig dette, som et frivilligt ydet Bidrag til Sandhedens Oplysning, ogsaa i den moderne Proces af største Værd; men det kan ikke fordres, at den Sigtede mod sin Villie skal bidrage til Bevisførelsen imod sig. Derved udelukkes ogsaa enhver middelbar Tvang, som tilsigter at fremskaffe ufrivillige Aabenbareelser, navnlig ogsaa Forelæggelse af Spørgsmaal, hvis Rækkevidde og Sammenhæng med Anklagebeviserne han ikke overskuer.”

Hertil skal endnu Følgende føjes. I Inkvisitionsprocessen, der ikke anerkjender den Sigtede som Part, men paalægger Dommeren at søge Sandheden oplyst ved de Kilder, der foreligge, gjælder som Princip, at det paahviler den Sigtede som en Retspligt, hvis Fyldestgjørelse i og for sig maa kunne fremtvinges, at give sandhedstro Forklaringer. Naar Tidernes Humanitet og Erkjendelsen af mange tidligere anvendte Midlers Upaalidelighed lidt efter lidt førte til, at Kredsen af de Midler, hvormed Opfyldelsen af denne Retspligt skulde fremtvinges, efterhaanden begrænsedes mere og mere, ophævede dette dog ikke Principet, og ligesom man mange Steder vedblev at have Tvang mod den Sigtede til overhovedet at give Svar eller Straffe for løgnagtige Udtalelser for Retten, saaledes maatte fremfor Alt et Forhør over den Sigtede, under hvilket det er Dommerens Opgave ved Anvendelse af psykologiske Paavirkningsmidler at afvryste den Sigtede Sandheden eller at fange ham ved at hilde ham i Modsigelser o.s.v., ansees for en berettiget Haandhævelse af hin den Sigtedes Tvangspligt. I Anklageprocessen er den Sigtede ikke et saadant Udforskningsobjekt, hverken for Dommer eller Modpart. En Pligt til at understøtte Undersøgelsen mod sig, hvis Opfyldelse det skulde være berettiget at fremtvinge, kan der ikke være Tale om. Opgivelsen af Tvangsmidler er ikke blot Indrømmelse til Humaniteten, men Konsekvens af Processens Princip: den retlige Hjemmel til

hint ovenfor omtalte Forhør mangler. Paa den anden Side kunne heller ikke de civilprocessuelle Regler om Retsvirkningerne af en tilbageholden Procedure og særlig af Tavshed eller Ubestemthed i Svarene under den ved det civile Udkasts § 96 hjemlede Afhørelse af Parter bringes til Anvendelse i Straffesager. Den Regel, at Parten maa finde sig i, at hans Tavshed, Ubestemthed o.s.v. fortolkes paa den for Modparten gunstigste Maade, og at Retten navnlig holder sig til dennes Forklaring, kan ikke overføres i Straffesager, fordi Straf ikke kan paalægges af den Grund, at den Sigtede indvilger deri, og altsaa endnu mindre, fordi han maa finde sig i at betragtes som indvilgende ...”

4.3. I Udkast til Lov om Strafferetsplejen 1899 (1899-lovudkastet) fandtes den tilsvarende bestemmelse i § 154, stk. 2, der havde følgende ordlyd:

”§ 154.

...

[Stk. 2.] Løfter, urigtige Foregivender eller Trusler maa ikke anvendes. Ej heller maa Afhøringen forlænges i det Øjemed at fremskaffe en Tilstaaelse.

...”

Hertil var bl.a. knyttet følgende bemærkninger, jf. s. 100:

”§§ 152-154

angaa Sigtedes Afhørelse og gennemføre det Hovedprincip i Anklageprocessen, at ingen Tvang maa anvendes overfor Sigtede til Fremskaffelse af Tilstaaelse; Sigtede har med andre Ord ingen Pligt til at udtale sig, og hans Tavshed kan – bortset fra visse Politisager (§ 312) – ikke i og for sig betragtes som Bevis mod ham ...”

4.4. Som det fremgår, havde bestemmelsen i retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt., sammenhæng med afskaffelsen af inkvisitionsprincippet, herunder sigtedes pligt til at tale sandt, og indførelsen af princippet om, at den sigtede ikke skulle kunne presses eller lokkes til at inkriminere sig selv. Begge lovudkast indeholdt da også udtrykkelige forbud mod at anvende tvang i afhøringsøjemed, jf. herved 1875-lovudkastets § 205, stk. 1, og 1899-lovudkastets § 153, stk. 1. Det sidste lovudkast blev fremsat i uændret form i 1901, jf. Rigsdagstidende 1901-02, tillæg A, sp. 2451-52, og dannede grundlag for den nye straffeprocessordning, der sammen med den civile retspleje blev vedtaget i 1916, sml. Lov Nr. 90 af 11. April 1916 om Rettens Pleje.

4.5. Spørgsmålet om, hvorvidt løfter, som indgår i en aftale med den sigtede om at forklare om egne eller tredjemands strafbare forhold, er omfattet af retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt., er bl.a. drøftet i John Peter Andersen: RPL § 752, stk. 3, 2. pkt.: ”Løfter, urigtige foregivender eller trusler må ikke anvendes”, Juristen 1985 s. 167 ff. (169):

”... *Imod* kan anføres, at den slags arrangementer kan gives form af en detaljeret og præcis aftale, der gør det muligt for sigtede, eventuelt med bistand af hans forsvarer, at gennemskue, vurdere og afveje de fordele, og ulemper, der er forbundet med at gå ind

på aftalen. Den forledelse til at prisgive tavshedsretten, som RPL § 752, 3, 2 er rettet på, træder derfor i baggrunden. Det kan også siges, at forbudet ikke bør afskære den part, i hvis interesse forbudet er givet, fra at opnå en gunstigere retsstilling, hvor dette er muligt og bedst stemmende med hans interesser.

For at lade plea-bargaining-aftaler indgå under forbudet taler derimod de mere almene interesser i, at de retshåndhævende myndigheder ikke forlader sig på en etisk tvivlsom sjakren med spørgsmålene om skyld og straf. Selvom straffeprocessen er behersket af et opportunitetsprincip, er dette princip ikke ment at skulle forvaltes på grundlag af nogen forhandlingsmaksime, der tillader myndighederne at handle om strafspørgsmålet for at løse sagen på et passende kriminalretligt forlig. Aftaler og tilsagn om immunitet mod strafforfølgning må derfor reserveres for de mere ekstreme situationer, hvor mindre betydelige hensyn udvejes af vægtige retsforfølgningsinteresser, der kan tilgodeses gennem et aftalearrangement. Den grundlæggende retside, der her bryder igennem, er i virkeligheden nødretsgrundsætningen, der altid må medlæses som et forbehold, som kan aktualiseres i konkrete situationer af ekstrem beskaffenhed.

Selvom det nødretlige spring mellem det ofrede gode og det vundne gode i nogle tilfælde er tilstede, kan det naturligvis være et spørgsmål, om de interesser, som omgiver det ofrede gode og som prisgives ved et plea-bargaining-arrangement, ikke kan være af så principiel natur, at det må være udelukket at handle om straffesagen. Tilfælde af denne art kunne tænkes at komme på tale, hvis anklagemyndigheden ønskede at erhverve et kronvidne fra de sigtedes egen kreds ved at love tiltalefrafald eller påtalebegrænsning til den samarbejdsvillige. Hvis denne selv har gjort sig skyldig i grov kriminalitet, må det virke stødende for retsfølelsen, at staten opgiver sit straffekrav af procestaktiske grunde og så at sige bortsælger den retshåndhævelse, som staten er sat til at vogte på vegne af den forurettede part. Omvendt kan den etiske vurdering stille sig, hvis det udsete vidne kun har mindre synder på samvittigheden og sidder inde med en viden, der er afgørende for, om gerningsmanden til en grov forbrydelse kan straffes.”

Der kan endvidere henvises til Ib Henricson, anf. st. s. 170-71:

”I hvor vidt omfang løfter, ud over de lovbundne, er tilladelige, synes tvivlsomt. Ifølge rpl. § 752, stk. 3, må ”*løfter, urigtige foregivender eller trusler*” ikke anvendes under afhøringen af en sigtet.

Bestemmelsen tager imidlertid primært sigte på at beskytte sigtedes tavshedsret, hvor en forklaring mod løfter ellers ville forværre hans retsstilling. Men har løftet en karakter, så det umiddelbart giver ham en gunstigere stilling, synes det ikke stridende mod princippet bag rpl. § 752, stk. 3, hvis der indgås en klar og detaljeret aftale, så han uden problemer sammen med sin forsvarer kan vurdere, hvorvidt aftalen vil være til hans fordel.

Derimod må et ”tilbud” om at slutte et i forvejen tvivlsomt bevismæssigt forhold, mod at han tilstår sig skyldig i de øvrige forhold, stride mod princippet i rpl. § 752, stk. 3.

Det må naturligvis være løfter, som politiet har herredømmet over og kan overholde, hvilket ordlyden af § 752, stk. 3, ”urigtige foregivender” også synes at indikere.

Politiet kan derfor ikke formulere sin del af aftalen som et løfte om andet afsoningssted eller snarlig udgang fra fængslet, men kan højest love, at man vil lægge et godt ord ind ved de respektive myndigheder, hvilket fx vedrørende afsoningsstedet kan være sagligt begrundet, fordi hovedmanden, som sigtede har fældet med sin forklaring, sidder fængslet i samme afsoningsanstalt.

Derimod er løfter om betaling eller herointildeling mod en tilståelse selvsagt klart ulovlige nærmende sig korrupsion, og domstolenes reaktion vil være forkastelse af vidneudsagnet.”

5. Fremmed ret

5.1. Norge

5.1.1. Spørsmålet om, hvorledes den sigtedes forklaring om egne eller tredjemands straffbare forhold skal indvirke på strafudmålingen, er i Norge bl.a. behandlet som led i et forslag til lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling mv.), der blev fremsat for Stortinget den 22. september 2000, jf. Ot.prp. nr. 81 (1999-2000). Heri foreslås den norske straffelovs § 59 ændret, så det udtrykkelig kommer til at fremgå, at det ved strafudmålingen skal indgå, hvis den sigtede har afgivet en uforbeholden tilståelse (sml. nu lov 2. mars 2001 nr. 7 § 59, 2. led: ”Har siktede avgitt en uforbeholden tilståelse, skal retten ta dette i betraktning ved straffutmålingen. Retten kan nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart.”).

5.1.2. Om baggrunden for og det nærmere indhold af forslaget fremgår af lovforslagets bemærkninger bl.a., jf. s. 32:

”6. Straffutmålingen ved tilståelse eller forklaring som i vesentlig grad bidrar til at saken blir oppklart

6.1. Gjeldende rett

Siktede har ingen plikt til å tilstå det eller de straffbare forhold han er siktet for, verken overfor politiet eller overfor retten, jf. straffeprosessloven §§ 90 og 230. Velger han likevel å tilstå, vil dette kunne anses som en *formildende omstendighet* ved straffutmålingen. Men det vil bero på omstendighetene om og i tilfelle i hvilken utstrekning tilståelsen blir tillagt en slik betydning, jf. Rt. 2000 s. 31:

”Spørsmålet om hvilken betydning en domfelts medvirkning til sakens oppklaring skal ha ved straffutmålingen, kan komme opp i en rekke ulike sammenhenger. Noe generelt straffutmålingsprinsipp kan etter mitt syn ikke her oppstilles. Betydningen av tilståelsene vil avhenge av forbrytelsens karakter, men også en rekke andre forhold – av både generell og konkret karakter – vil måtte trekkes inn i vurderingen.”

I tillegg til å kunne være en formildende omstendighet ved straffutmålingen innenfor den ordinære strafferammen, kan straffen etter straffeloven § 59 settes *under minimum*

eller til en mildere straffart dersom gjerningspersonen ”selv [har] angivet seg og aflagt fullstendig Tilstaaelse”. Det beror på rettens skjønn om en slik straffnedsettelse skal foretas.

Har den siktede på annen måte enn ved å tilstå bidratt til å oppklare et straffbart forhold, kan også dette få betydning for straffutmålingen innefor strafferammen, se bl.a. Rt. 1994 s. 73, Rt. 1995 s. 238, s. 242 og s. 1975 og Rt. 2000 s. 3. Slikt samarbeid med politiet kan være et formildende moment enten opplysningene gjelder andre siktede i samme sak, en annen sak som har forbindelseslinjer til siktedes egen sak eller en helt annen sak. Retten har derimot ikke adgang til å gå under minstestrafen eller idømme en annen straffart.

Også ved samarbeid med politiet er det opp til rettens skjønn om siktedes bidrag til å oppklare et straffbart forhold tillegges vekt ved straffutmålingen, eventuelt hvor mye. I Rt. 1995 s. 242 uttalte førstvoterende dette om hvor mye straffen burde reduseres:

”Det har ved straffutmålingen vært vanlig å ta hensyn til om domfelte har samarbeidet med politiet. Særlig i store narkotikasaker, der en rekke personer er innblandet, er dette ofte helt sentralt for oppklaringen av saken. Det er for politiet viktig at de siktede motiveres for et samarbeid, samtidig som en reduksjon av straffen overfor den siktede kan være en rimelig kompensasjon for den fare han pådrar seg for hevnaksjoner. Jeg viser om dette til den dom som er omhandlet i Rt. 1990 s. 1339. Da dommen bare er inntatt i kortreferat, må man imidlertid gå til dommens fullstendige tekst. Jeg viser også til dom avsagt i dag, HR-1995-00013B.

I det foreliggende tilfellet finner jeg at fengsel i 8 år ville være en passende straff for de handlinger som domfelte er funnet skyldig i, dersom man ikke tar hensyn til den hjelp han har ytet politiet. Når man tar hensyn til den hjelp, finner jeg at straffen kan settes til fengsel i 6 år og 6 måneder, slik som foreslått av påtalemyndigheten.”

Avgjørelsen i Rt 2000 s. 3 gjaldt innførsel av narkotika. Der blev det i formildende retning lagt betydelig vekt på at en av deltakerne hadde bistått politiet med å oppklare saken og en rekke andre tilknyttede saker, til tross for at vedkommende var blitt utsatt for betydelige trusler fra de andre deltakerne.”

5.1.3. Herefter drøftes med utgangspunkt i de høringssvar, der er modtaget under det lovforberedende arbejde, om der er grundlag for at lovregulere tilståelsens betydning for strafudmålingen. Lovforslaget munder på dette punkt ud i følgende konklusion, jf. s. 37:

”4. Som drøftelsen under punktene 1-3 har vist, er det grunn til å tro at det i alminnelige straffesaker i dag legges forholdsvis liten vekt på tilståelser ved straffutmålingen. Både prosessøkonomiske hensyn, hensynet til fornærmede og hensynet til oppklaringsprosenten taler for at dette momentet bør tillegges større vekt i fremtiden. For å sikre at dette skjer i den utstrekning og i det tempo som bør tilstrebes, er departementet enig med arbeidsgruppen [som har forberedt lovendringen] i at straffeloven § 59 bør endres.”

På denne baggrund foreslås straffelovens § 59 ændret, så bestemmelsen får følgende – nugældende, sml. ovenfor – ordlyd, jf. lovforslaget s. 47:

”§ 59

Det som er bestemt i § 58, gjelder også for den som før han ennå vet at han er mistenkt, så vidt mulig og i det vesentlige har forebygget eller gjenopprettet de skadelige følger av handlingen.

[Stk. 2.] Har siktede avgitt en uforbeholden tilståelse, skal retten ta dette i betraktning ved straffutmålingen. Retten kan nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart.”

I bemærkningerne til bestemmelsen, jf. lovforslaget s. 44, fremhæves, at lovændringen alene tager sigte på at regulere de tilfælde, hvor den sigtede har aflagt tilståelse. Bestemmelsen omfatter ikke tilfælde, hvor den sigtede på anden måte har medvirket til oppklaringen af et straffbart forhold:

”Departementet foreslår ikke å lovfeste betydningen av at den siktede på annen måte enn ved å tilstå har bidratt til å oppklare et straffbart forhold. Et slikt forhold vil likevel kunne tillegges vekt ved straffutmålingen etter de retningslinjer som er utviklet i rettspraksis.”

5.1.4. Om spørsmålet om lovregulering af tilfælde, hvor den sigtedes forklaring i væsentlig grad har bidratt til oppklaringen af tredjemands sag, anføres i de almindelige bemærkninger bl.a., jf. s. 37-38:

”6.2.2. Forklaringer som i vesentlig grad bidrar til å oppklare saken

6.2.2.1. Høringsnotatet

Arbeidsgruppen skriver dette om betydningen av forklaringer som i vesentlig grad bidrar til å oppklare saken (rapporten s. 77):

”I flere typer saker – hvor etterforskningen støter på særlige problemer – vil det kunne ha vesentlig betydning for muligheten til oppklaring og iretteføring at en siktet kan motiveres til å bidra med opplysninger. Siktetes bistand kan gjelde egen sak, andre saker som behandles samtidig med siktetes egen sak, eller helt andre saker – også saker i andre land. Den beste motivasjonen vil være en begrunnet utsikt til å få en reduksjon i egen straff. Særlig aktuelt er dette i narkotikasaker og ved annen organisert eller grenseoverskridende kriminalitet. En siktet som forklarer seg om andres forhold, kan i slike saker lett utsette seg for fare for hevnaksjoner. Dette bør kompenseres i form av redusert straff. Også ved mer ”hverdagslig” kriminalitet – for eksempel omfattende vinningsforbrytelser – kan informasjon fra personer som selv er siktet for straffbare handlinger, ha stor betydning for muligheten til oppklaring og iallfall for hvor store ressurser som trengs til oppklaring og iretteføring.”

Arbeidsgruppen konkluderer med at både hensynet til å oppklare alvorlig kriminalitet og prosessøkonomiske hensyn tilsier at det bør gis større ”rabatt” ved straffutmålingen enn i dag. Likevel er dette ikke uten betenkeligheter. Arbeidsgruppen uttaler (s.77-78):

”Således kan det hevdes at belønning for forklaringer generelt svekker tilliten til at forklaringene er riktige. Noe tungtveiende motargument er dette etter arbeidsgruppens syn ikke. Retten må i samsvar med prinsippet om fri bevisvurdering selv ta stilling til den aktuelle forklaring, og retten vil ikke gi redusert straff med mindre den finner både at forklaringen er pålitelig og at den har vært viktig for muligheten til å oppklare og iretteføre saken. Et annet motargument er at den som gir opplysningene, i mange tilfeller har mindre edle motiver. Slik arbeidsgruppen ser det, kan heller ikke dette være avgjørende. Ut fra hensynet til å bekjempe alvorlig kriminalitet må det viktigste være at informasjonen blir gitt til politiet og i retten.”

Som regel vil en siktet person som gir opplysninger som i vesentlig grad bidrar til å oppklare andre alvorlige straffbare handlinger, også ha avgitt en uforbeholden tilståelse om egne forhold. Begge momenter må da etter arbeidsgruppens syn tillegges vekt ved straffutmålingen. Gruppen mener at det antakelig er hensiktsmessig å ha en felles bestemmelse for tilståelser og forklaringer som bidrar til oppklaring.

6.2.2.2. Høringsinstansenes syn

Følgende høringsinstanser støtter arbeidsgruppens forslag på dette punktet: *Oslo byrett ved justitiarius, Trondheim byrett, Nedre Romerike herredsrett, sorenskriveren i Nedenes, ØKOKRIM, Kristiansand og Stavanger politidistrikter, Barneombudet og Den Norske Advokatforening*. Disse høringsinstansene viser i det vesentlige til de samme argumentene som arbeidsgruppen har anført.

Høyesterett mener at også dette spørsmålet i tilfelle bør forelegges Straffelovskommisjonen for en mer prinsipiell vurdering av spørsmålet om å lovfeste straffutmålingsprinsipper.

Borgarting lagmannsrett, Oslo statsadvokatembeter og Oslo politidistrikt går imot forslaget fra arbeidsgruppen.

I tillegg til de motargumenter som arbeidsgruppen selv peker på, samt de argumenter som er anført mot en straffutmålingsregel om tilståelser, nevner disse høringsinstansene særlig følgende argumenter:

- Samarbeid med politiet har størst betydning i narkotikasaker, men i slike saker bør man ikke legge for stor vekt på vitneforklaringer fra medsiktete mv.
- En straffutmålingsregel som arbeidsgruppen har foreslått, kan føre til angiveri eller beskyldninger om det.
- Det er betenkelig om lovverket oppfordrer til handlinger som kan øke risikoen for at den siktede blir utsatt for represalier.
- Hvis den siktedes sak behandles før den saken som han skal vittne i, er det en fare for at forklaringen trekkes tilbake når den siktede har fått rabatten.

6.2.2.3. Departementets syn

Etter departementets syn er betenkelighetene ved å lovfeste en straffutmålingsregel om betydningen av bistand til politiet langt større enn betenkelighetene ved en tilsvarende bestemmelse om tilståelse. Som arbeidsgruppen selv peker på, vil det lett kunne oppstå tvil

om siktedes forklaring er sannferdig eller ikke. Dette skyldes særlig at siktede i slike situasjoner, i motsetning til ved tilståelser, har lite å tape på å gi opplysningene. Etter departementets syn kan det dessuten være prinsipielt betenkelig å lovfeste regler som oppfordrer til angiveri, og som øker risikoen for at den siktede blir utsatt for represalier. Departementet ser heller ikke bort fra at en ordning hvor det legges økt vekt på samarbeid med politiet, kan føre til en enda hardere selvsjustis i miljøer hvor kriminaliteten stadig blir hardere.

Samarbeid med politiet er et forhold som retten også i dag kan legge vekt på ved bevisvurderingen. Etter departementets syn har dette momentet ikke en så stor generell betydning at det er naturlig å nevne det i loven. Dessuten er det ikke de samme holdepunkter for å legge til grunn at momentet blir tillagt for liten vekt i praksis, slik tilfellet er for tilståelser.

Departementet viser for øvrig til de motargumenter som er nevnt av arbeidsgruppen og høringsinstansene. Departementet fremmer etter dette ikke forslag om at det skal lovfestes at det ved straffutmålingen skal legges vekt på forklaringer som i vesentlig grad bidrar til oppklaring.”

5.1.5. Den gjældende bestemmelse i norsk straffelovs § 59, 2. led, om pligt til at inddrage en uforbeholden tilståelse i egen sag ved strafudmålingen foreslås videreført uændret i § 14-2. Tilståelsessaker i udkastet til ny straffelov i NOU 2002: 4 Ny straffelov (delutredning VII), sml. s. 485, jf. s. 265.

5.2. Sverige

5.2.1. Den svenske straffelov indeholder i 29 kap. Om straffmätning och påföljdseftergift 5 § bl.a. følgende bestemmelser:

”5 § Vid straffmätningen skall rätten utöver brottets straffvärde i skäligen omfattning beakta

...

3. om den tilltalade frivilligt angett sig,

...

8. om någon annan omständighet föreligger som påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar.”

Endvidere fastsættes det i bestemmelsens stk. 2:

”Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.”

5.2.2. I Ulf Berg m.fl.: Brottsbalken, En kommentar, Kap. 25-38, Följdförfattningar, 2001, (Kommentaren til den svenske straffelov) anføres om betydningen af, at tiltalte aflægger tilståelse om egne strafbare forhold eller forklarer om tredjemands kriminalitet, jf. s. 29:45:

”Punkt. 3. [5 § 3. stk.] I denna punkt tas upp fallet att gärningsmannen frivilligt har angett sig. Det är således just själva angivelsen som är det väsentliga och inte att någon underlättar polisens arbete sedan han väl blivit upptäckt eller erkänner sedan han väl är misstänkt. En frivillig angivelse föreligger även i det fall då någon efter att ha gripits för t.ex. ett bostadsinbrott självmant berättar om andra inbrott han har begått, men vilka polisen ej misstänkt honom för. Att en gärningsman betar sig på motsatt sätt, dvs. att han förnekar vad han misstänks för eller att han försvårar polisens utredning, skall å andra sidan givetvis inte läggas honom till last på så sätt att han erhåller högre straff än normalt.

Bestämmelsen avser endast angivelse av egna brott. I förarbetena diskuterades om den borde utvidgas till att avse även s.k. kronvittnen, alltså gärningsmän som avslöjar sina medbrottslingar. Detta avvisades emellertid och något utrymme för att beakta sådana omständigheter finns följaktligen inte enligt denna punkt. I den mån de helt undantagsvis skulle kunna anses motivera ett lägre straff kan detta ske med stöd av punkt 8 [5 §, 8. stk.].

I NJA 1999 s. 561 ansågs att det måste tilläggas en inte oväsentlig vikt vid påföljdsbestämningen att en för mened åtalad person själv tagit kontakt med polisen och berättat att hon lämnat oriktiga uppgifter under en rättegång. I NJA 1991 s. 255 ansåg HD att viss hänsyn vid straffmätningen borde tas till den omständigheten att den tilltalade själv lämnat uppgifter om en viss del av den åtalade brottsligheten. I NJA 1989 s. 870 ansågs inte att en tilltalad frivilligt angett sig på ett sätt som kunde tillmätas betydelse enligt denna punkt.”

5.2.3. Som det fremgår, gives alene mulighed for straflempelse, når tiltalte frivilligt har angivet sig. Der er ikke mulighed for straflempelse med henvisning til, at den tiltalte har forklaret om tredjemands kriminalitet. I pkt. 8 hjemles dog adgang til strafnedsættelse, når der foreligger andre omstændigheder, som gør det påkrævet (”påkallar”), at der udmåles en mildere straf. Denne bestemmelse vil helt undtagelsesvis kunne bringes i anvendelse i de såkaldte ”kronvidnesager”.

5.3. Finland

5.3.1. Efter § 3, nr. 3, i 6 kap. Om straffmätning i den finske straffelov (strafflag) indgår følgende blandt strafflindringsgrunderne: ”gärningsmannens strävan att av egen drift avstyra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller främja utredningen av detta”. Som det fremgår nedenfor, bygger denne bestemmelse på en forudsætning om, at bestemmelsen alene retter sig mod opklaringen af gerningsmandens egen forbrydelse og ikke kan bringes i anvendelse, når gerningsmanden ved sin forklaring har opklaret eller bidraget til opklaringen af forbrydelser, begået af andre (kronvidnesystemet).

5.3.2. Justitieministeriet har over for Straffelovrådet anført:

”Huvudsakligen samma synpunkter som talar för att straff inte skall dömas för försök till brott vid frivilligt tillbakaträdande, gör också denna mätningsgrund berättigad. Också om brottet fullbordats är det ändamålsenligt att genom ett lindrigare straff än vanligt belöna den, som av egen drift försöker avlägsna följderna av sitt brott eller främja utredningen av detta.

I avgörandet HD 1998:162 ansåg högsta domstolen följande: A hade vid förundersökningen lämnat sådana upplysningar om sitt brott att hans medgärningsman med hjälp av dem hade kunnat gripas och dömas för grovt narkotikabrott. A:s beteende ansågs inte vara en grund för att lindra hans straff. (Omröstn.)

För närvarande bereds en reform av strafflagens allmänna del som även omfattar bestämmelserna om straffmätning. Propositionen kommer att avlätas till riksdagen i slutet av år 2001. De nya bestämmelserna om straffmätning kommer i stort sett att motsvara gällande bestämmelser.

I förslaget (Riksoikeuden yleisiä oppeja koskevat säännökset. Rikoslakiprojektin ehdotus. Justitieministeriet. Lagberedningsavdelningens publikation 5/2000. Publikationen finns tills vidare bara på finska) motiveras främjandet av utredningen av brott på följande sätt (s. 274): Det är främst av ändamålsenlighetsskäl som det att gärningsmannen främjar utredningen av sitt brott godkänns som strafflindringsgrund, även om ett erkännande från gärningsmannen kan betraktas som strafflindringsgrund också av etiska skäl. Gärningsmannen kan t.ex. främja utredningen av sitt brott genom att vara uppriktig vid förhören (bl.a. genom att erkänna) eller genom att ange sig själv. Trots att ett erkännande kan betraktas som en strafflindringsgrund av ändamålsenlighetsskäl, kan ett bestriktande inte på motsvarande sätt utgöra grund för en skärpning av straffet. Strafflindringsgrunden begränsar sig i Finland till gärningsmannens egna brott. Ett avslöjande av brott som har begåtts av brottskumpaner – eller av andra förbrytare som gärningsmannen känner till – leder inte till ett lindrigare bemötande av gärningsmannen, till skillnad från vad som är fallet i vissa länder med en angloamerikansk rättskultur.”

5.3.3. I det ovennævnte forslag om reform af den finske straffelovs almindelige del (sml. nu forslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror RP 44/2002 rd) foreslås ingen ændringer på dette punkt, sml. s. 202, jf. s. 185, hvor det til støtte for opretholdelse af den gældende retstilstand bl.a. anføres:

”Strafflindringsgrunden inskränker sig till gärningsmannens egna brott, precis som i dag. Det att gärningsmannen med andra ord avslöjar medgärningsmannens, eller över huvud taget alla för honom eller henne kända gärningsmäns, brott skall inte leda till att han eller hon bemöts lindrigare, i motsats till vad som är fallet i vissa länder i den angloamerikanska rättskulturen.

...

Samarbete med myndigheter. Enligt 6 kap. 3 § 3 punkten i den gällande strafflagen lindras straffet också av gärningsmannens strävan att främja utredningen av brottet. Gärningsmannens utredningsfrämjande åtgärder är strafflindrande likväl endast om det är frågan om hans eget brott. Arrangemanget avviker från det s.k. kronvitnesssystem

som tillämpas i vissa länder, närmast inom den angloamerikanska rättskulturen. Där kan en gärningsmann få sin dom mildrad genom att hjälpa myndigheterna att utreda också andra gärningsmäns brott. Systemet ger gärningsmannen en möjlighet att t.o.m. helt undgå åtal för brott, om han samtycker till att vittna mot medgärningsmännen. Kronvitnessystemet existerar också i vissa kontinentaleuropeiska länders strafflagar, men tillämpningsområdet är då begränsat främst till terrorism och vissa former av organiserad brottslighet.

Kronvitnessystemet är förknippat med principiella problem, varför det är skäl att ställa sig skeptisk till det. Trovärdigheten av den information som har fått genom löften om straff lindring kan ofta ifrågasättas. Problemet är avsevärt mindre, när uppgifterna gäller gärningsmannens egna göranden och låtanden. På ett djupare plan är det frågan om den moral som strafflagen och rättsvården företräder och om det budskap som man härigenom vill förmedla åt människorna. Att den som avslöjar sitt eget brott kan bli föremål för straff lindring signalerar om att ånger och medgivande av egna fel kan leda till att straffet efterskränks. Kronvitnessystemet stärker däremot en angivarmoral. Det säger att egna brott kan förlåtas, om man kan visa att de övriga har begått ännu värre brott. Endast tvingande skäl kan motivera en dylik etisk kompromiss. I de övriga nordiska länderna har detta inte ansetts befogat, även om saken har utretts i Danmark. Också positionen bygger på samma ståndpunkt.”

5.4. Nordisk Strafferetskomité

5.4.1. Spørsmålet om ”modydelser” i form af tiltalefracfald mv. for forklaring om egne eller andres strafbare forhold er også behandlet på nordisk plan, sml. Nordisk Strafferetskomité i NU 1984:2 Straffutmåling s. 53-54:

”Større praktisk betydning har det om en tilståelse også ellers skal tillegges formildende betydning. Lovene er her tause, og i praksis gjør det seg kanskje en viss usikkerhet gjeldende. En tilståelse som kommer etter at bevisene er lagt på bordet og gjerningsmannen forstår at det ikke nytter å nekte, vil det som regel bli sett bort fra. Derimot vil det nok som regel bli lagt en viss vekt på at han tilstår før det foreligger fellende bevis, og hjelper politiet og retten til å få klarlagt omstendighetene ved handlingen, selv om det ikke skjer ”av egen drift” som den finske lov sier. Undertiden kan tilståelse være utslag av et ønske om bot og bedring og å gjøre opp for seg. Et vanlig tilfelle er at en ung lovovertreder som er pågrepet for en straffbar handling, legger kortene på bordet også for en rekke andre lovovertreddelser, kanskje uten at politiet hadde ham mistenkt for disse. I andre tilfelle kan det være beregning som ligger bak, eller svakhet og manglende evne til å stå imot under et avhør. Uansett hva motivet er, er tilståelsen en lettelse for politi og rettsapparat. Det synes hensiktsmessig og forsvarlig å gi den siktede et motiv til å legge kortene på bordet ved at han i noen grad får det godskrevet ved straffutmålingen. Et eksempel fra norsk rettspraksis er gjengitt i Retstidende 1972 s 979. Det gjaldt en 30 år gammel, tidligere flere ganger straffet mann som ble dømt for et meget stort antall forbrytelser: 160 grove tyverier eller forsøk herpå, og en serie sjekkbedragerier. Forbrytelsene hadde pågått over flere år, over store deler av landet, de hadde hatt et profesjonelt preg, og utbyttet hadde vært betydelig. Bortsett fra et lite mindretall av forbrytelse-

ne var samtlige saker oppklart ved at tiltalte på eget initiativ hadde avgitt forklaring til politiet og bistått ved etterforskningen av forholdene. Førstvoterende i Høyesterett uttalte med tilslutning av de øvrige voterende at han la stor vekt på at en vesentlig del av forbrytelsene var oppklart fordi domfældte av eget tiltak hadde fortalt om dem. Som andre tilfelle fra norsk praksis hvor domstolen fremhever tiltaltes tilståelse som et formildende moment ved straffutmålingen, kan nevnes Rt 1920 s 655 (incest) og 1979 s 190 (narkotikaforbrytelse).

En særlig betydning får spørsmålet om tilståelse hvor det er flere impliserte – mest utpreget ved organisert kriminalitet. Det knytter seg større betenkelighet ved å gi avslag i straffen fordi den tiltalte bidrar til å oppklare *andre deltakers* forhold. I England og USA går man lenger enn til å tillegge tiltaltes samarbeidsvilje betydning som et formildende moment ved straffutmålingen. Man har der fra gammelt den såkaldte kronvitneordning: Forfølgning mot en av de impliserte bliver frafalt mot at han samarbeider med politiet for å få hovedmannen eller hovedmennene dømt. I de nordiske land har man ikke ønsket å legalisere en slik ordning. Ved behandlingen av de nye finske regler om straffutmåling ga Riksdagens laguttskott uttrykk for at bestemmelsen i SL 6 kap 3 § nr 3 bare gjelder ved utredningen av vedkommendes egen forbrytelse, og at hensikten ikke var å skape et såkalt kronvitnesystem.”

6. Nyere synspunkter om adgangen til at ”tilbyde” påtalebegrensning, stille redusert straf i udsigt mv. som ”modydelse” for at opnå sigtedes forklaring om egne eller andres straffbare forhold

6.1. Spørsmålet om tilladeligheden af tilsagn om påtalebegrensning, vejledning om redusert straf mv. som ”modydelse” for at opnå, at den sigtede forklarer om egne eller andres straffbare forhold, er omtalt flere steder i den juridiske litteratur, sml. bl.a. H. Kallehauge: Narkotikasager, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 1983 s. 81 ff., hvor det på s. 87-88 i tilknytning til Højesterets kendelse, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1982, s. 1027, anføres:

”U.1982.1027 H.K.K.

...

Østre Landsrets afgørelse er helt tydeligt præget af et ønske om ikke på forhånd at udelukke et bevismiddel, men med det sædvanlige forbehold om, at retten ikke herved har taget stilling til, om dette bevismiddel har nogen værdi. Medens det er en fornuftig fremgangsmåde at følge, når det drejer sig om sædvanlige d.v.s. legitime beviser, gælder dette netop ikke om bevismidler om hvis tilblivelse og baggrund, der hersker en sådan tvivl, at retten evt. slet ikke bør kende den. Det svarer til det, der sker, når retten beslutter at se bort fra en med urette fremsat insinuation eller defamerende oplysning om et vidne. Skaden er uoprettelig sket i det øjeblik, ordene blev sagt, og vil siden evt. kunne påvirke rettens vurdering. Der er i så fald helt klart tale om et falsk lod i Justitia’s vægtskål, fordi en afgørelse ikke kan begrundes hverken helt eller delvis ved henvisning til en sådan oplysning. Da det er umuligt efterfølgende at påvise om og evt. i hvilket omfang den slags falske lodder kan have haft betydning for en dommers vurdering, kan man kun sikre sig herimod ved på forhånd at søge at udelukke den form for mulig på-

virkning. Det er glædeligt, at Højesteret fik sat en stopper for danske anklageres forsøg med plea bargaining, inden de kom for godt igang. Den belastning, som en sådan praksis utvivlsomt ville være blevet for retssystemet, ville have været en alt for høj pris at betale for nogle beviser af meget tvivlsom værdi.”

6.2. I John Peter Andersen: RPL § 752, stk. 3, 2. pkt.: ”Løfter, urigtige foregivender eller trusler må ikke anvendes”, Juristen 1985, gives på s. 170 udtryk for følgende opfattelse:

”Efter bestemmelsens baggrund må kerneområdet for det utilladelige antages at være løfter om fordele, som løftegiveren, den afhørende politimyndighed, ikke har kompetence til at råde over, ikke har reel indflydelse på eller som efter almindelige forvaltningssynspunkter vil indebære en grov vilkårlighed. Hvis politiet lover nedsat strafudmåling eller påtalebegrænsning, loves der noget, som kun retten eller den højere anklagemyndighed har rådighed over. Loves der særlige privilegier under et fængselsophold eller lover politiet at gøre sin indflydelse gældende til fordel for sigtede i en eller anden sammenhæng, der ikke vedkommer straffesagen, vil der i reglen være tale om forhold, som politiet ikke har reel indflydelse på. Hvis politi og anklagemyndighed engagerer sig i grove og usaglige udsving i tiltalepraksis baseret på sigtedes villighed til at samarbejde, må de implicerede løfter geråde i strid med almindelige forvaltningsretlige lighedsgrundsætninger.

Uden for RPL § 752,3,2 falder den loyale og korrekte oplysning til sigtede om virkningerne af, at han står fast på sin ret til ikke at udtale sig. Det må regnes for tilladt at informere sigtede om, at en tilståelse fra hans side vil kunne forkorte behandlingen af hans sag og eventuelt bane vej for, at hans sag kan behandles som en tilståelsessag efter RPL § 925 [nu § 922]. Også muligheden for at undgå kollusionsarrest efter RPL § 762, stk. 1, nr. 3, må kunne oplyses uden konflikt med RPL § 752,3,2. Det samme gælder oplysning om, at bistand til sagens opklaring kan få betydning for strafudmålingen.”

Endvidere anføres s. 171:

”... Under dette begreb [”urigtige foregivender”] må indbefattes enhver verbal eller handlingsmæssig tilkendegivelse, der har til formål at bibringe sigtede og faktisk bibringer ham en faktisk eller retlig vildfarelse, der sætter ham under pres for at fortælle sandheden. Til de klassiske blandt de således fremkaldte faktiske vildfarelser hører det tilfælde, hvor politiet bilder sigtede ind, at hans medsigtede allerede har tilstået og berettet om hans rolle i sagen. Andre tilfælde er, hvor politiet fortæller sigtede, at man har fundet hans fingeraftryk på gerningsstedet, at hans offer har udpeget ham, eller at man har udsagn fra tredjemand, der modsiger hans alibi. Mere raffineret kan det være, hvis det psykologiske pres lægges gennem en appel til sigtedes anstændighedsfølelse: at sigtelsen snart kan ventes frafaldet, fordi en anden person allerede har påtaget sig skylden og tilstået forbrydelsen.

De retlige vildfarelser fremkaldt ved urigtige foregivender kan angå sigtelsens indhold eller sigtedes retsstilling. Det første foreligger, hvis politiet fortæller sigtede, at han sig-

tes for et groft røveri, når der i virkeligheden kun er tale om et tyveri. Det andet foreligger, når sigtede får at vide, at han er forpligtet til at fortælle sandheden ...

Andre urigtige foregivender rettet på fremkaldelsen af retlige vildfarelser kan være ud-sagn om, at sigtede kun kan appellere en eventuel dom, hvis han tilstår, eller at han ikke har ret til forsvarerbistand under afhøringen.

Det karakteristiske træk for de urigtige foregivender, der forbydes af RPL § 752,3,2, er, at de indebærer en manipulation af sigtedes bedømmelse af hans egen stilling i sagen.

...

Forbudet mod trusler i RPL § 752,3,2, er et udslag af det almindelige princip i strafferetsplejen om, at tvang i afhøringsøjemed ikke må anvendes.

Som for løfter og urigtige foregivender lader skellet mellem det tilladelige og utilladelige sig ikke fiksere skarpt. Trusler om et onde, f.eks. kollusionsarrest, såfremt sigtede ikke fortæller sandheden, er forbudte. Oplysninger om et onde, f.eks. kollusionsarrest, såfremt sigtede ikke fortæller sandheden, er tilladte.

Uden for de tilfælde, hvor der er tale om klart illoyal og intimiderende behandling af sigtede, bør man derfor fokusere på, om der trues med tvangsmidler af en type, som enten ligger uden for politiets kompetenceområde eller som ikke er legalt anvendelige. Trusler om udvisning fra landet eller trusler om kastraktion er eksempler ...”

6.3. I Hans Gammeltoft-Hansen: Strafferetspleje I, 2. udg., (1998), anføres s. 202-03 bl.a.:

”Mens anklagemyndigheden ikke bør inklade sig på at frafalde dele af tiltalen mod til gengæld at opnå tiltaltes tilståelse af den resterende del af sigtelsen (i USA med et træffende udtryk kaldt ”plea-bargaining”), kan forholdet af praktiske grunde stille sig anderledes ved påtalebegrænsning i form af *opgivelse*. Hvis anklagemyndigheden vurderer sagen således, at beviset for den del af sigtelsen, som ligger ud over sigtedes tilståelse, ikke kan holde for retten, må denne del af påtalen efter de almindelige regler opgives. – Det fremgår dog ikke altid klart af de konkrete afgørelser, om der er tale om opgivelse eller frafald af den ikke-tilståede del af sigtelsen.

...

Også andre tilsagn end løfte om helt eller delvis tiltalefrafald kan tænkes afgivet som modydelse for sigtedes tilståelse, f.eks. løfte om strafnedsættelse eller, for herboende udlændinges vedkommende, om fortsat opholdstilladelse; i de anførte eksempler drejer det sig i øvrigt om tilsagn, hvis opfyldelse politi og anklagemyndighed ikke er rådig over. Det gælder her – ligesom ved meddelelse af helt eller delvist tiltalefrafald – at, såfremt det sker for at *fremkalde* tilståelsen, må det anses for stridende mod § 752, stk. 3, 2. pkt., hvorefter løfter, urigtige foregivender eller trusler ikke må anvendes under afhøringer. I forhold til sigtede selv består der en vis risiko for, at han vælger at afgive en (eventuel delvis) urigtig tilståelse i frygt for en videregående og ligeledes urigtig domfældelse. Mere nærliggende er imidlertid risikoen for, at ”plea-bargaining” afføder forklaringer fra sigtedes side, hvorved medsigtede personer belastes i overdrevet omfang (jf. den ovenfor refererede højesteretsafgørelse, *UfR 1982.1027H*). Samtidig indebærer anvendelsen af en bestemt sigtet som ”kronvidne” mod de i sagen øvrige sigtede personer – mod løfte om tiltalebegrænsning eller andre fordele – ofte en tilsidesættelse af al-

mindelige lighedsgrundsætninger; se til eks. den i *UfR 1980B*, s. 155 sp. 2 omtalte sag: I en sag om omfattende narkotikakriminalitet med fem sigtede personer lovede anklagemyndigheden den ene, at man ville begrænse tiltalen mod ham til strfl. § 191, stk. 1, 1. pkt. med en strafferamme på seks år – uanset at den påsigtede kriminalitet efter praksis skulle henføres under § 191, stk. 1, 2. pkt. med en strafferamme på 10 år og en væsentlig højere strafudmåling end seks år – såfremt han ville afgive fuld tilståelse om samtlige fem sigtedes forhold. Den pågældende aflagde en sådan tilståelse. Retten fandt, at der forelå en bindende påtalebegrænsning; men fremgangsmåden fik den konsekvens, at anklagemyndigheden senere begrænsede tiltalen til § 191, stk. 1, 1. pkt. også over for de øvrige fire sigtede, uanset at de ikke havde handlet med anklagemyndigheden om tiltalens omfang.”

6.4. I april 1994 afgav en specialgruppe under DJØF’s fagligt etiske arbejdsgruppe en betænkning Fagligt etiske problemer i strafferetsplejen. Betænkningen er offentliggjort i *Juristen* 1994 s. 265 ff. I betænkningen behandles emnet ”plea bargaining” ud fra både et forsvarer- og et anklagersynspunkt. I afsnit 4.6. anføres om forsvarernes holdning, jf. s. 284:

”... er spørgsmålet om drøftelse mellem anklager og forsvarer om tilskæring af sagen. Sådanne aftaler minder om plea-bargaining i angelsaksisk ret, jfr. herved bemærkningerne nedenfor i afsnit 5.7, hvor problemerne anskues fra anklagemyndighedens synsvinkel, samt i afsnit 6 om virkemidler.

Man kan f.eks. forestille sig den situation, at en forsvarer vurderer, at hans klient på grund af bevisernes vægt vil blive dømt i hvert fald i et vist omfang. Denne situation er ikke ualmindelig ved narkotikakriminalitet og i sager med mange forhold af tyveri og hæleri.

Er der tale om narkotikakriminalitet, kan det forekomme, at der indgås aftale om det kvantum narkotisk stof, den tiltalte skal dømmes for. Her vil man muligvis kunne opnå det bedste resultat ved at rådgive klienten om, at han formentlig vil blive dømt i et stort antal forhold, men at der er mulighed for, hvis han ønsker at tilstå nogle forhold, da at få anklagemyndigheden til at begrænse sig til at rejse tiltale i disse forhold. En sådan aftale mellem forsvareren og anklagemyndigheden om, at anklagemyndigheden undlader at rejse tiltale for nogle muligt bevisbare forhold på betingelse af, at den tiltalte herefter erkender sig skyldig i resten, er der næppe betænkeligheder ved. Blot må forsvareren sikre, at aftalen er i den tiltaltes interesse, og at den tiltalte ikke erkender noget, han ikke har gjort.

En aftale, hvor tiltalte forklarer om andres medvirken til forbrydelsen, mod at anklagemyndigheden begrænser strafpåstanden eller indrømmer den tiltalte andre fordele, må meget muligt vurderes som værende utilstedelig, hvis det er tanken, at den tiltalte senere skal afgive forklaring som vidne under sagen mod de andre, eller hvis den tiltaltes forklaring på anden måde skal anvendes som bevis i sagen mod dem. Det samme gælder, hvis tiltaltes således fremkaldte oplysninger i øvrigt skal benyttes i sagen. Med sådanne aftaler etableres et klart motiv hos den tiltalte til at afgive en belastende forklaring om andre for selv at slippe så billigt som muligt. Derved øges risikoen for urigtige domfæl-

delser. Betænelighederne opvejes ikke af, at der gives fuldstændig underretning om aftalen til retten og forsvarerne for de andre.”

Af afsnit 5.7 fremgår om problemstillingen set ud fra et anklagers synspunkt, jf. s. 292:

”F.s.v. angår drøftelser med forsvareren af tilskæring af sagen, navnlig med henblik på sagens fremme som tilståelsessag, er der behov for at overveje etikken. Sådanne drøftelser kan minde om det, der i angelsaksisk ret benævnes plea-bargaining. Det kaldes i fagjargonen undertiden ”studehandler”. Spørgsmål kan rejses, om det går an at indgå aftaler, og om andre, navnlig retten, når en aftale måtte være indgået, i givet fald skal gøres bekendt med den. Sammenlign herved foran under afsnit 4.6.

Hvad menes fra en anklagers synspunkt med studehandel i denne forbindelse? Herved forstås en aftale med forsvareren om en bestemt fremgangsmåde ved behandlingen af sagen, en fremgangsmåde som fra begge sider indebærer, at der både gives noget og fås noget, hvor man må erkende med sig selv, at ens disposition isoleret set næppe er fagligt forsvarlig og rimelig.

Følgende situationer forekommer i praksis:

- 1) Aftalen går ud på, at anklagemyndigheden undlader at rejse tiltale for nogle i øvrigt bevisholdbare forhold, og at tiltalte herefter erkender sig skyldig i resten.
- 2) Aftalen går ud på, at tiltalte undlader at anke byretsdommen, mod at anklagemyndigheden undlader at rejse yderligere tiltale for nogle forhold, der hidtil har været udskilt af sagen.
- 3) Aftalen går ud på, at tiltalte forklarer om andres medvirken til forbrydelsen, mod at anklageren begrænser sin strafpåstand.

Det må være i orden at indgå aftalerne nævnt under 1)-2).

I 1) og 2) kan der ikke være behov for særskilt orientering af retten. Eventuel underretning af anmeldere i de forhold, der ikke bliver til noget, behøver næppe at indeholde oplysning om sammenhængen med aftalen.

I 3) er det åbenbart, at retten skal underrettes. Dette følger allerede af, at forholdet skal iagttages ved strafudmålingen, jf. straffelovens § 80. Men underretningen må gives straks ved domsforhandlingens start af hensyn til forsvareren for medgerningsmanden. Der er desuden grund til overvejelse af spørgsmålet, om den overordnede anklagemyndighed bør give sin tilslutning. Foran i afsnit 4.6. antages denne type aftale at være betænkelig, når den tiltaltes forklaring skal anvendes som bevis, hvilket jo er grunden til anklagemyndighedens interesse i aftalen. Spørgsmålet om denne praksis’ tilladelighed bør nok afklares gennem lovgivning.”

6.5. Den i pkt. 6.4. nævnte betænkning er anmeldt af Peter Garde i Juristen 1994 s. 435 ff. Heri gives udtryk for, at det under forudsætning af fuld åbenhed om den indgåede aftale må være op til retten at vurdere bevisværdien af sigtedes udsagn, herunder i lyset af et muligt motiv til uberettiget at inkriminere andre. Sml. videre s. 438-39:

”... kan jeg ikke tiltræde forf.s konklusion (pkt. 5.7), hvorefter spørgsmålet bør lovreguleres. Man nævner ikke, hvor det skulle behandles. Det har næppe udsigt at binde strafudmålingen ved indføjeelse af en ikke-tilladt strafnedsættelsesgrund – hvilket ville være et opsigtsvækkende novum i strafferetten – som et ekstra stk. i straffelovens § 80 eller § 84, så en regulering måtte i påkommende tilfælde ske i retsplejeloven. Dennes § 752 stk. 3 forbyder allerede politiet at anvende ”løfter, urigtige foregivender eller trusler”, og det dækker efter min opfattelse det utilladelige, nemlig et egentligt løfte om nedlæggelse af en bestemt, lav strafpåstand. Vil man hindre den anklagede i overhovedet at kende gældende praksis, skulle både politi og forsvarer forbydes at underrette ham om muligheden for strafnedsættelsesmuligheden, endog efter hans eget eventuelle spørgsmål til politiet (og forsvareren) om forventet strafudmåling. Skulle man være virkelig konsekvent, måtte reglen suppleres med et forbud imod senere anvendelse af en forklaring opnået ved tilsidesættelse af et sådant forbud omtrent ad modum tysk Strafprozessordnung § 136 a, stk. 3, som efter mit beskedne kendskab til tysk procesret er en af dennes vanskeligst håndterbare regler. Jeg finder gældende ret tilstrækkelig, herunder rettens mulighed for eventuelt at afskære en bevisførelse ad modum 1982-kendelsen [UfR 1982. 1027 H].”

6.6. I et notat af 13. december 1994 udarbejdet af Rigsadvokaten om adgangen til plea bargaining udtales (s. 9 ff.):

”VII. På den anførte baggrund synes problemerne vedrørende ”plea-bargaining” at se således ud for anklagemyndigheden:

A) Tilståelse alene vedrørende egne forhold.

1) Politiet og anklagemyndigheden kan ikke handle med den sigtede, for så vidt angår strafudmålingen og kan heller ikke i øvrigt love den tiltalte nedsat straf, da kompetencen med hensyn til strafudmålingen alene tilkommer domstolene.

Men politiet kan oplyse om indholdet af straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, og det må også – efter forelæggelse for anklagemyndigheden – kunne stilles den tiltalte i udsigt, at anklagemyndigheden i retten vil fremhæve tiltaltes eventuelle tilståelse som strafnedsættende faktor. Der kan muligvis også loves den tiltalte, at anklagemyndigheden vil nedlægge påstand om en bestemt – nedsat – straf med henvisning til tiltaltes medvirken og i forbindelse hermed gives den tiltalte oplysning om, at domstolene i almindelighed er utilbøjelige til at idømme strengere straffe, end anklagemyndigheden nedlægger påstand om.

2 a) Et tilbud til sigtede om påtalebegrænsning til gengæld for en tilståelse, hvilket forudsætter tiltræden fra den kompetente anklagemyndighed, må være i hvert fald acceptabel, hvis den fraskilte del af sagen er bevismæssigt tvivlsom.

b) Det samme må formentlig gælde, hvis den fraskilte del er af underordnet betydning i henhold til det eller de tilståede forhold.

c) Endelig må det formentlig kunne accepteres, at det tilbydes at skære dele af en sag væk som led i en sådan "aftale", hvis betingelserne i retsplejelovens § 721, stk. 1, nr. 3, (ressourcehensyn) tillige taler herfor. Det vil formentlig helt undtagelsesvist kunne opstå, hvis der er en vis ikke mere præcis underbygget mistanke om noget mere strafbart, og det må forudses, at efterforskningen af dette i givet fald vil blive meget ressourcekrævende.

d) Frafald i øvrigt af bevisholdbare forhold som modydelse for en tilståelse synes muligvis accepteret af DJØF's etikgruppe, jf. citatet ovenfor [pkt. 6.4 ovenfor]. Hjemmelen hertil synes dog ikke ganske klar, og det kan være svært at give anmelderen en tilfredsstillende begrundelse. Det af etikgruppen anførte om, at man næppe behøver at give anmeldere den rigtige grund (modydelse for tilståelsen) er vist ikke helt holdbart. Sådanne frafald bør ikke finde sted.

e) Et tilbud om subsumtion af et forhold under en anden lovbestemmelse end den, hvor den retteligt hører under, f.eks. under straffelovens § 191, stk. 1, 1. pkt., hvor forholdet efter praksis er omfattet af § 191, stk. 1, 2. pkt., bør næppe afgives, muligvis bortset fra grænsetilfælde. Det gælder selvom det står klart, at straffen, der skal idømmes kan rummes indenfor den lavere strafferamme. Denne problemstilling synes typisk at opstå, når benægtende medgerningsmænds forsvarere lægger pres på tiltalte (og dennes forsvarer).

f) En aftale om, at tiltalte frafalder anke af en byretsdom, mod at anklagemyndigheden undlader at rejse tiltalte i udskilte bevisholdbare forhold (hvor der ikke kan antages at foreligge påtalebegrænsning), synes accepteret af DJØF's etikgruppe. En sådan "aftale" må anses for betænkelig – ethvert "pres" på en tiltalt for at få ham til at frafalde anke vil senere med rette kunne kritiseres, i hvert fald hvis der er tale om en bevisanke.

B) Tilståelse, der omfatter medgerningsmænd.

1) Her kan der heller ikke "handles" vedrørende strafudmålingen, der bestemmes af retten.

En tilkendegivelse om, at anklagemyndigheden i retten vil fremhæve tiltaltes omfattende forklaringer om medgerningsmænd som strafnedsættende faktor, anser forsvarerne i DJØF's etiske gruppe og de fleste teoretikere for utilstedelig på grund af risikoen for urigtige forklaringer.

De fleste praktikere i anklagemyndigheden vil formentlig være uenige heri, idet den manglende mulighed for en sådan tilkendegivelse (vel navnlig i narkosager) kan indebære en væsentlig begrænsning i opklaringsmulighederne. Retspraksis i byretterne og måske også landsretterne synes da også forudsætningsvis at acceptere sådanne tilbud, hvorimod dette ikke synes at være tilfældet for så vidt angår Højesteret, jf. U 1978.155 H. På grund af denne doms alder kunne der være grund til ved lejlighed at forelægge dette strafudmålingselement for Højesteret på ny.

Den anførte risiko for urigtige forklaringer kan næppe ganske afvises. På den anden side vil dette moment, der åbent bliver lagt frem i retten i sagerne mod medgerningsmænd-

ne, ligesom mange andre forhold, kunne indgå i rettens frie bevisbedømmelse. Når der henses til, at virkningen heraf helt overlades til retten, der er bekendt med bl.a. U 1978.155 H, kunne noget tale for, at fremgangsmåden bør kunne anvendes. De mange usikkerhedsmomenter i virkningen bør dog formentlig medføre, at sådanne aftaler ikke indgås. En ren omtale af bestemmelsen i straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, med den usikkerhedsfaktor i virkningen, der er anført ovenfor, er dog næppe uacceptabel.

2) Tilbud om påtalebegrænsning som modydelse for forklaringer om medgerningsmænd bør ikke afgives, heller ikke i nogle af de ovenfor under A, 2a-d, omhandlede tilfælde. Her er risikoen for urigtige forklaringer nok for stor.

Det samme gælder helt klart løfter om at undlade at nedlægge påstande om retlighedsfrakendelse og konfiskation. Disse retsfølger har andet formål end straffen.

VIII. Udvisningselementet.

Et helt parallelt spørgsmål til anbefaling af lavere straf og til påtalebegrænsning er i realiteten spørgsmålet om undladelse af at nedlægge påstand om udvisning, eller dog at tilkendegive, at anklagemyndigheden vil anbefale, at der ikke sker udvisning, selvom f.eks. Direktoratet for Udlændinge har givet udtryk for, at betingelserne må anses for opfyldt. Nedlægges påstanden ikke, kan retten ikke træffe afgørelse om udvisning.

Bestemmelsen i § 84, stk. 1, nr. 9, finder selvfølgelig ikke anvendelse på udvisningsspørgsmålet.

Reglerne om udvisning på grund af straf i udlændingelovens §§ 22-25, indeholder ikke i de momenter, der skal lægges til grund for vurdering om udvisning, elementer der svarer til straffelovens § 84, stk. 1. Det samme gælder for så vidt angår udlændingelovens § 26, om forskellige forhold, der kan begrunde at afgørelse om udvisning ikke træffes. Da strafferammen og konkret strafudmåling indgår som betingelser i en del af bestemmelserne, får en eventuel strafnedsættelse forårsaget af den pågældendes medvirken til opklaring af sagen indirekte betydning for "risikoen" for udvisning. Som følge af bestemmelsens formulering vil det dog være vanskeligt at forudsige, hvilken betydning en eventuel reduktion af straffens længde vil kunne få på udvisningsspørgsmålet, bortset fra enkelte grænsetilfælde.

Det må medføre, at dette spørgsmål ikke inddrages under eventuelle overvejelser om betydningen af sigtedes medvirken.

IX. Kompetencen m.v.

1) I de tilfælde, hvor der efter ovenstående kan meddeles tilkendegivelser, bør dette, hvis forsvarer er beskikket, kun ske over for sigtede, når forsvareren er til stede.

2) Det er overladt til de enkelte Statsadvokater at bestemme, hvorledes denne nærmere administration af ordningen skal gennemføres, i de tilfælde, hvor der meddeles tilkendegivelser, herunder også med hensyn til, om tilkendegivelsen skal meddeles af en jurist eller efter bemyndigelse i hvert enkelt tilfælde af kriminalpolitiet, samt om det skal ske mundtligt eller skriftligt.”

6.7. Elsebeth Rasmussen har drøftet problemstillingen i Ugeskrift for Retsvæsen, 1980, afdeling B, s. 153 ff., og Ugeskrift for Retsvæsen, 1983, afdeling B, s. 311 ff. Der gives her udtryk for, at politiet gerne må gøre opmærksom på, at en tilståelse kan føre til kortere varetægtsfængsling. Der må ikke gives tilsagn om kortere straf, da strafudmåling er et domstolsanliggende. Endvidere hverken bør eller kan der handles med en sigtet for at opnå tilståelse og oplysninger vedrørende medsigtede. Desuden udtrykkes betænkelighed ved, at anklagemyndigheden som ”modydelse” for en tilståelse begrænser tiltalen til mildere straffebestemmelser end den, som tilståelsen efter normal retspraksis ville føre til domfældelse for.

6.8. Carsten Egeberg Christensen anfører i Ugeskrift for Retsvæsen 1993, afdeling B, s. 44, at anklagemyndigheden ikke kan give tilsagn om mildere straf, da straffens længde fastsættes af retten og ikke af anklagemyndigheden. Det hedder videre:

”Der er imidlertid intet til hinder for, at man som anklager over for den sigtede og dennes forsvarer under efterforskningen kan tilkendegive, at såfremt den sigtede, under et indenretligt forhør eller under domsforhandlingen, vil lægge ”kortene på bordet”, vil anklagemyndigheden under domsforhandlingen overfor retten fremhæve, hvilke konsekvenser det har haft for den videre efterforskning. I samme forbindelse er der heller intet til hinder for, at anklagemyndigheden overfor retten henstiller, at der idømmes den tiltalte en mildere straf.

Hjemlen for domstolene til i sådanne tilfælde at udmåle straffen mildere findes i den almindelige regel i straffelovens § 80. Ifølge denne bestemmelse kan retten ved straffens udmåling bl.a. lægge vægt på gerningsmandens forhold ”efter gerningen”, hvilket indebærer, at retten kan tage hensyn til omstændigheder, som omhandlet i nærværende artikel.

Mere specifikt er der også adgang til strafnedsættelse i ovennævnte type sager efter straffelovens § 84, nr. 9, hvorefter straffen kan nedsættes, når gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuld tilståelse.

Bestemmelsens rækkevidde kan give anledning til tvivl. Kræves det, at man selv er mødt op hos politiet og lagt alle kortene på bordet, eller er det tilstrækkeligt, at sigtede, efter at være blevet pågrebet, fuldstændig frivilligt fortæller om forhold, som politiet intet kundskab har om.”

6.9. I forhandlingerne på det 34. nordiske juristmøde i Stockholm 1996 indgik emnet ”plea bargaining” som et delemne under temaet ”Bekæmpelse af den organiserede kriminalitet”. Thomas Rør-

dam, der fungerede som referent ved behandlingen af emnet, gav i den forbindelse udtryk for følgende opfattelse, jf. Förhandlingarna vid Det 34:e nordiska juristmötet, Del I s. 289-92:

”Er der tale om et *plea bargaining arrangement*, der alene vedrører den tiltaltes egne forhold, er der normalt ikke de store problemer set i forhold til den tiltalte.

I forhold til den tiltalte synes den eneste betænkelighed at være, at der kan bestå en vis risiko for, at han vælger at afgive en (eventuelt delvis) urigtig tilståelse af frygt for en videregående og ligeledes urigtig domfældelse. Denne risiko kan imidlertid imødegås ved, at der altid, når et *plea bargaining arrangement* skal indgås, beskikkes en forsvarer, således at forsvareren kan sikre, at arrangementet er i den tiltaltes interesse, og at den tiltalte ikke erkender noget, han ikke har gjort.

...

For så vidt angår *plea bargaining arrangementer i sager, der omfatter medgerningsmænd*, er situationen en anden. Det er her klart, at politiet og anklagemyndigheden kan have en interesse i at indgå en handel, således at politiet får oplysninger om medgerningsmænd mod at meddeleren slipper billigere i sin egen sag.

Det, politiet og anklagemyndigheden kan handle med, er i første omgang en tilskæring af meddelerens sag, men der kan også blive tale om at handle med et løfte om at lægge sagen blødt op i retten, når der skal tages stilling til strafudmålingen, eventuelt således at der ligefrem fra anklagemyndighedens side nedlægges påstand om en bestemt (mild) straf. Domstolene er ganske vist ikke bundet af anklagemyndighedens strafpåstand, men i praksis er domstolene tilbageholdende med at straffe strengere, end hvad anklagemyndigheden lægger op til.

Efter min umiddelbare opfattelse må en aftale, hvor en meddeler forklarer om andres medvirken til forbrydelsen, mod at anklagemyndigheden indrømmer meddeleren fordele i form af en tilskæring af meddelerens sag formentlig vurderes som værende utilstedelig, hvis det er tanken, at meddeleren senere skal afgive forklaring som vidne under sagen mod de andre, eller hvis meddelerens forklaring på anden måde skal anvendes som bevis i sagen mod dem. Det samme gælder, hvis meddelerens således fremkaldte oplysninger i øvrigt skal benyttes i sagen. Med sådanne aftaler etableres et klart motiv hos meddeleren til at afgive en belastende forklaring om andre for selv at slippe så billigt som muligt. Derved øges risikoen for urigtige domfældelser. Betænkelighederne opvejes ikke af, at der gives fuldstændig underretning om aftalen til retten og forsvarerne for de andre. ...

Et mere tvivlsomt spørgsmål kan være, om det også er utilstedeligt, at politiet og anklagemyndigheden handler med en ydelse bestående i, at anklagemyndigheden i retten vil fremhæve tiltaltes omfattende forklaringer om medgerningsmænd som strafnedsættende faktor, eventuelt således at der nedlægges påstand om en bestemt (mild) straf.

I den højesteretsdom, der er refereret i UfR 1978.155 H, afviste Højesterets flertal at tillægge det betydning ved straffastsættelsen, at den tiltalte havde bistået politiet ved sagens opklaring, men Rigsadvokaten har i sit notat [notat af 13. december 1994, som er gengivet ovenfor under pkt. 6.6] oplyst, at domstolene ikke desto mindre ganske ofte

giver rabat til tiltalte, der bistår med en sags opklaring. Dette svarer også til mine egne erfaringer. Denne praksis er imidlertid efter min opfattelse betænkelig. I forhold til den tiltalte ses der ikke at være nogen reel forskel mellem på den ene side den situation, hvor den tiltalte får tilbud om en tilskæring af sagen, således at visse forhold udgår, og på den anden side den situation, at tilbudet består i en tilkendegivelse om lavere straf. Slutresultatet (straffen) kan meget vel blive det samme i de to situationer, og dermed kan også den tiltaltes tilskyndelse til at afgive urigtig forklaring, der belaster medtiltalte, være den samme.

Hvis domstolene rent faktisk udvikler en mere eller mindre fast praksis gående ud på, at man får rabat, hvis man angiver medgerningsmænd, er det i øvrigt vanskeligt at forestille sig, at politiet skulle være afskåret fra at orientere en mulig meddeler om denne praksis i forbindelse med de afhøringer, som finder sted under efterforskningen. ...

Efter min opfattelse står man sig formentlig bedst ved at fastholde den retstilstand, som afgørelsen i UfR 1978.155 H er udtryk for. Jeg kan i øvrigt tiltræde det, Rigsadvokaten anfører som konklusion i det sidst citerede afsnit [dvs. det ovenfor under VII, pkt. B 1 anførte].”

Lars Bay Larsen og Henning Thiesen, der ligeledes fungerede som referenter ved behandlingen af emnet, anførte om problemstillingen bl.a., jf. anf. st. s. 306-08:

”Ved den nærmere vurdering af forskellige typer af plea bargaining-aftaler opstår ... blandt andet spørgsmål, om politi og anklagemyndighed bør have mulighed for at ”handle med” en sigtet person, således at man kan love vedkommende *en lavere straf*, hvis han/hun afgiver en (fuldstændig) tilståelse. Svaret må blive benægtende. Politi og anklagemyndighed er ikke – og bør heller ikke – være herre over strafudmålingen og bør derfor heller ikke *love* den sigtede noget desangående.

Noget andet er, om politiet og anklagemyndigheden over for den sigtede bør kunne tilkendegive, at man i retten vil fremhæve vedkommendes samarbejde med myndighederne som en omstændighed, der bør tillægges betydning ved strafudmålingen.

...

Herudover er der en række nyere sager, hvor den tiltaltes forklaring har omfattet medgerningsmænd, og hvor der – på linje med den dissentierende dommer i den ovenfor anførte dom fra 1978 [Ugeskrift for Retsvæsen 1978, s. 155] – er sket strafnedsættelse under henvisning til vedkommendes bistand i opklaringsarbejdet. Efter vores opfattelse bør denne praksis formentlig videreføres. Domstolene bør med andre ord efter omstændighederne kunne idømme en mildere straf til en person, som med sine forklaringer har været med til at afdække kriminelle forhold, som er begået af andre. Det er naturligvis en forudsætning herfor, at vedkommendes forklaring om andres kriminelle aktiviteter er sand. Ved denne bedømmelse af vedkommendes troværdighed bør man være opmærksom på, at der – objektivt set – er et ikke fjerntliggende motiv for den tiltalte til at fremkomme med falske eller i hvert fald vidtløftige forklaringer om medgerningsmænd. Domstolene er imidlertid vant til at foretage troværdighedsbedømmelser i en række sammenhænge, og den generelle risiko for fremkomsten af falske oplysninger om medgerningsmænd kan derfor efter vores mening ikke bære et absolut forbud mod at benytte

strafnedsættelse i forhold til en person, som ved denne konkrete bedømmelse fremtræder som troværdig. En sådan person bør kunne få ”rabat”, fordi han til trods for en formentlig i mange tilfælde ikke ubetydelig risiko for repressalier og social udstødelse vælger at hjælpe politiet. Som følge heraf bør der heller ikke være noget i vejen for, at politi og anklagemyndighed på forhånd ved at henvise til straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, tilkendegiver over for vedkommende, at hans medvirken til at opklare kriminalitet begået af andre kan blive tillagt betydning i retten som et forhold, der bør føre til en mildere straf.”

Sml. endvidere om tilladeligheden af aftaler om påtalebegrænsning anf. st. s. 309-10:

”Det må formentlig være rimeligt at indgå sådanne aftaler i tilfælde, hvor de forhold, der ”tages ud” af tiltalen, er bevismæssigt tvivlsomme og/eller af underordnet betydning sammenlignet med de forhold, der er omfattet af tilståelsen eller forklaringen. Om der herudover som led i en aftale med den sigtede bør kunne ske en begrænsning af tiltalen er mere tvivlsomt – også selv om retten får oplysning om aftalens eksistens og dermed i givet fald er fuldt opmærksom på, at vedkommende kan have et motiv til at afgive falsk forklaring om andres kriminelle handlinger. Til støtte for at tillade dette kunne det anføres, at der som nævnt gælder et opportunitetsprincip for anklagemyndigheden, og at denne derfor ud fra et samlet skøn bør kunne afgøre, om og i hvilket omfang der bør rejses tiltale.

Efter vores opfattelse bør dette princip dog ikke kunne begrunde, at der som led i en aftale med en tiltalt gives løfte om ikke at retsforfølge for alvorligere former for kriminalitet. Ud over at risikoen for falsk forklaring i disse tilfælde formentlig er endnu mere fremtrædende på grund af udsigten til at slippe for en relativt streng straf, forekommer aftaler om plea bargaining i disse situationer at være udtryk for en retligt og etisk set betænkelig særbehandling f.eks. på den måde, at en tiltalt, som vil – og kan – forklare politiet om medgerningsmænd, opnår en langt gunstigere stilling i forhold til andre tiltalte, som ikke har nogen medgerningsmænd og derfor ikke i samme grad har ”noget at handle med”.

Ikke desto mindre er der næppe tvivl om, at det i et vist omfang er forekommet, at politi og anklagemyndighed efter drøftelse med en sigtet og dennes forsvarer ved udformningen af tiltalen i sagen har undladt at påberåbe sig bestemte strafskærpselsesgrunde – som f.eks. straffelovens § 88 – og at man i den forbindelse har tillagt det betydning, at sigtede i så fald ville være villig til at aflægge tilståelse. Udenfor grænsetilfælde, hvor rent procesøkonomiske hensyn i sig selv kan bære en sådan (ensidig) beskæring af tiltalen, forekommer anvendelsen af sådanne ”quasi-aftaler” – selv hvor sigtedes tilståelse alene angår egne forhold – ikke ganske ubetænkelig. Det må i al fald normalt være en forudsætning, at den ret, der skal pådømme sagen, loyalt orienteres af anklagemyndigheden og tiltaltes forsvarer om sådanne ”aftaler”, hvis anvendelsesområde under alle omstændigheder bør være snævert.”

6.10. Herudover har emnet ”plea-bargaining” været genstand for udførlig behandling i Ib Henriksen, Politiret s. 169 ff. Heri sammenfattes synspunkterne således:

”Den aktuelle situation kan formentlig skitseres således:

1. Politiet henviser til, at en tilståelse efter Rpl. § 768 vil medføre, at arrestanten løslades fra varetægtsfængsling. Når blot det sker som en nøgtern henvisning til bestemmelsen, helst gennem forsvareren, og ikke gennem en utidig overtalelse, ses der intet kritisabelt ved en sådan fremgangsmåde, også selvom tilståelsen involverer tredjemand.
2. Det samme gælder ved isolation, jf. rpl. § 770 a, hvor dog arrestantens specielle situation bør bevirke, at ”tilbuddet” altid går igennem forsvareren for at afskære myter om udnyttelse af arrestantens ”nedbrudte psyke”.
3. Tilbud om at procedere på mildere straf må i kraft af reglerne i strfl. § 80 og 84 og efter højesteretsdommen **U 1998.1317 H** ligeledes være tilstedeligt ... Hermed har Højesteret principielt afgjort, at hensynet til efterforskningen i disse sager går forud for den risiko, der er nævnt i dissensen, og bemærkningerne vedrører således også tredjemandstilfældet ...
4. Tilbud om at skære sagen til, så nogle bevisbare forhold opgives, og resten behandles som tilståelsessag, må også være acceptabelt, såfremt opgivelsen ligger inden for kompetencen i retsplejelovens § 721 stk. 1 nr. 3, og forudsat at der ikke dermed forsvinder konfiskationspåstande af væsentlig værdi, jf. punkt 8. Aftalen må efter højesteretsdommen også være legal i tredjemandssituationen. Derimod må det være uacceptabelt at love fuldstændig straffrihed, idet risikoen for urigtige forklaringer her bliver for stor, jf. de tyske ”Kronvidneregler”.
5. Tilbud om at skære forhold fra, der i forvejen er bevissvage, mod en tilståelse i andre forhold, er derimod klart uacceptable efter rpl. § 752, stk. 3, da den sigtede føres bag lyset. Cfr. overraskende Rigsadvokaten i notat af 13. december 1994 side 10 til anklagemyndigheden.
6. Tilbud om at undlade at anke byretsdommen, mod at anklagemyndigheden undlader at rejse tiltale i nogle udskilte bevisbare forhold, synes at være betænkeligt, i hvert fald såfremt det drejer sig om en bevisanke.
7. Tilbud om at subsumere (henføre) det strafbare forhold under en anden (mildere) straffebestemmelse end den, hvor det rettelig henhører, fx under strfl. § 191, stk. 1, 1. punkt frem for 2. punkt, synes at være udelukket. Herved modvirkes den udglidning af retsforfølgningen, som sådanne aftaler kunne indebære, fx tilfælde, hvor aftalen går ud på, at der alene rejses tiltale for vold med døden til følge frem for manddrab. Resultatet ville blive en sjakren med straffebestemmelserne, der hverken forekommer værdig, eller som synes at opfylde lighedsprincippet.
8. Tilbud om at undlade konfiskation eller rettighedsfortabelse er klart uacceptable og et udtryk for, at politiet betaler den pågældende for at tilstå.
9. Tilbud om at undlade at nedlægge påstand om udvisning mod en tilståelse, på trods af at en udvisning kunne finde sted efter de tilståede forholds karakter, opfattes i rigsadvokatens notat ikke som tilladeligt.
10. Tilbud om at forsøge at påvirke stedet for afsoning mod en tilståelse kan være i orden, såfremt det drejer sig om en person, der har vidnet mod personer i miljøet, der måske sidder fængslet i det påtænkte afsoningssted.
11. Tilbud om bedre kost i arresten og lignende ydelser må være udelukket, jf. punkt 8. Frafald af bevisbare forhold ud over grænsen i punkt 4 bør ikke være tilladt. Disse konklusioner er udtryk for en balancegang mellem hensynet til den sigtede, der opnår en mildere afgørelse og en hurtigere proces, hensynet til det ønskværdige i at opklare kriminaliteten og frygten for en udglidning af straffeprocessen, herunder risikoen for justitsmord.”

6.11. Som nævnt i pkt. 1.2. ovenfor forekommer det, at der ved udstedelse af bødeforelæg sker en afstemning af bødeforelægget efter, hvad virksomheden vil gå ind på at betale. Forholdet er beslægtet med tilfælde, hvor der foregår en tilskæring af sagen i medfør af retsplejelovens § 922 (tidl. § 925). Om sådanne tilfælde anføres i Gorm Toftegaard Nielsen: Straffesagens gang s. 129- 30:

”Debatten herhjemme har ... primært vedrørt aftaler mellem sigtede og politi eller anklagemyndighed inden for narkosager. Spørgsmålet om aftaler er imidlertid langt bredere og mere nuanceret, end debatten giver indtryk af. Selve aftalebegrebet er her flydende. En forsvarer for et firma, der er sigtet for overtrædelse af miljøloven, spørger politimesteren, hvor høj bødepåstanden vil blive. Politimesteren oplyser, at han har besluttet sig for en bøde på 250.000 kr. Advokaten meddeler, at firmaet vil acceptere et bødeforelæg på 200.000 kr. og ellers ønsker sagen sendt i retten til afgørelse. Politimesteren udsender et bødeforelæg på 200.000 kr., og virksomheden vedtager bøden. Selve bødevedtagelsen har jo betydelige aftalemæssige træk. I denne version er der næppe tale om en egentlig aftale. Politimesteren giver den oplysning, han er pligtig til at give. Man kan ikke godt forestille sig, at anklagemyndigheden vil holde bødepåstanden hemmelig. Omvendt meddeler forsvareren blot, at med denne påstand skal sagen i retten. Begges opførsel er helt korrekt. Der er vel heller intet forkert i, at politimesteren efter fornyet overvejelse nedsætter bødepåstanden. Den beskrevne adfærd vil næppe nogen forsøge at forbyde. Eksemplet svarer til virkeligheden og viser vel, at det reelt er umuligt at forhindre enhver aftale om straffens størrelse. Undertiden vil en forsvarer meddele, at hans klient vil tilstå f.eks. 16 af 25 tyverier og gerne vil vide, om anklagemyndigheden herefter ønsker sagen fremmet som tilståelsessag. Som udgangspunkt må anklageren svare loyalt på dette spørgsmål – der er jo ingen grund til at bruge tid på et måske forgæves efterforskningsforhør efter § 925. Igen er der tale om en helt korrekt adfærd, der ligger så tæt op ad en aftale, at det i praksis er umuligt at udelukke aftaler. I begge de nævnte tilfælde er det afgørende næppe spørgsmålet, om der foreligger en gensidig oplysningsvirksomhed eller en aftale, men det resultat sagen slutter med. Når retsplejeloven åbner mulighed for ressourcebetinget tilskæring af straffesager, kan disse hensyn vel også tilgodeses i de nævnte eksempler. En betydelig del af de beskæring, vi foretager under § 925-sagerne, ville angelsakserne muligvis kalde plea bargaining. Vores beskæring er ikke direkte aftaler, men alle sagens parter er klar over, at en tilståelse af en betydelig del af sagen meget let vil medføre et frafald eller en opgivelse af resten af sagen.”

7. Straffelovrådets overvejelser

7.1. Spørgsmålet om tilståelsens betydning for strafudmålingen mv. har været genstand for indgående drøftelse i Straffelovrådet. I det følgende redegøres for indholdet af disse drøftelser samt rådets konklusion.

I pkt. 7.2 sammendrages rådets overvejelser om de eksisterende muligheder for ved strafudmålingen at tage højde for, at den sigtede har aflagt tilståelse om egne strafbare forhold. Pkt. 7.3 indeholder en redegørelse for rådets overvejelser om de tilfælde, hvor den sigtede giver oplysning om tredje-

mands strafbare forhold. Som det fremgår af afsnit 3 ovenfor, giver de tilfælde, hvor oplysningerne består i vidneforklaring om tredjemands strafbare forhold, anledning til særlige straffeprocessuelle spørgsmål. Der er derfor ved rådets drøftelse af denne problemstilling sondret mellem tilfælde, hvor den sigtede tilvejebringer objektive beviser, og tilfælde, hvor den sigtede vidner mod tredjemand. Spørgsmålet om, hvorvidt og i hvilket omfang det er tilladeligt at ”tilbyde” påtalebegrænsning, stille reduceret straf i udsigt mv. som ”modydelse” for at opnå sigtedes forklaring, kan komme på tale både i tilfælde, hvor sigtede søges motiveret til at give oplysning om egne strafbare forhold, og i tilfælde, hvor der ønskes oplysning om tredjemands strafbare forhold. Rådets overvejelser herom er omtalt i pkt. 7.4 nedenfor.

7.2. Som nævnt i afsnit 2 ovenfor følger det af straffelovens § 80, stk. 1, at der ved strafudmålingen inden for den for forbrydelsen foreskrevne strafferamme skal tages hensyn til gerningsmandens ”forhold efter gerningen”. Efter straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, kan den for en strafbar handling i loven foreskrevne straf nedsættes, når gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse. Statueringen af tilstedeværelsen af en af de i § 84 nævnte strafnedsættelsesgrunde medfører, at straffen kan fastsættes under det minimum, der er foreskrevet i den enkelte straffebestemmelse, og eventuelt gå ned til den laveste grad af den mildeste strafart, dvs. 1 dagbod inden for straffelovens område. Har gerningsmanden frivilligt angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse, kan dette forhold så meget desto mere indgå, når der er spørgsmål om strafudmåling inden for den strafferamme, der er foreskrevet for forbrydelsen, jf. straffelovens § 80.

Om gerningsmanden har angivet sig selv ”frivilligt” og aflagt ”fuldstændig tilståelse” beror på en konkret vurdering, hvorved bemærkes, at bestemmelsen alene sigter på at kunne begunstige den, der ”af egen fri vilje”, og ”førend den pågældende endnu vidste sig mistænkt”, har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse, sml. bestemmelsens forarbejder som omtalt i afsnit 2 ovenfor. Om og i hvilket omfang tiltaltes tilståelse i egen sag skal indvirke på strafudmålingen beror også på en konkret vurdering. Som det fremgår af de i afsnit 2 nævnte domme, kan forholdene i en sag være af en sådan karakter, at der ikke findes grundlag for at bringe straffelovens § 84, stk. 1, nr. 9, i anvendelse, selv om tiltalte har meldt sig selv.

Der er i Straffelovrådet enighed om, at der bør være adgang til efter omstændighederne at nedsætte straffen, herunder også under den foreskrevne strafferamme, når tiltalte frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse, sml. denne betænkningens kapitel 10 om strafnedsættelse og strafbortfald, pkt. 7.3, og 30 (lovudkast) med § 83, 1. pkt., jf. § 82, nr. 8, i § 1, nr. 6. Det skal herved have sig tilføje, at muligheden for at kunne gå under den foreskrevne strafferamme kun har betydning i tilfælde, hvor sagen ikke efter omstændighederne kan sluttes med et tiltalefrafald eller en betinget dom uden straffastsættelse, eller hvor der endnu er foreskrevet et forhøjet fængselsminimum eller behov for at gå under fængselsstraffens faste minimum, som nu er 7 dage. Det er og vil, såfremt

rådets indstilling om strafferammers minimum følges, ikke være ofte forekommende, sml. denne betænkningens kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 6.2.4.

Som det fremgår af pkt. 3.2 i kapitel 10 om strafnedsættelse og strafbortfald, påpegede Straffelovrådet allerede i betænkning nr. 667/1972 om de strafferetlige særforanstaltninger, at der ”næppe [var] grund til at opretholde den regel, at strafbortfald efter § 84, stk. 2, er udelukket med hensyn til de forhold, som nævnes i § 84, stk. 1, nr. 7-9, og som alle ligger efter foretagelsen af den strafbare handling”. Rådet finder det ubetænkeligt, at der i lighed med de øvrige tilfælde, som omfattes af § 82 i rådets lovudkast, åbnes mulighed for under i øvrigt formildende omstændigheder at statuere strafbortfald ved tilståelse i egen sag, sml. denne betænkningens kapitler 10 om strafnedsættelse og strafbortfald mv., pkt. 7.3, og 30 (lovudkast) med § 83, 2. pkt., jf. § 82, nr. 8, i § 1, nr. 6. Om og i hvilket omfang tilståelse i egen sag bør føre til reduceret straf eller eventuelt strafbortfald beror på en konkret vurdering, som domstolene er vant til at foretage i en række sammenhænge.

7.3.1. Gerningsmandens ”forhold efter gerningen” i straffelovens § 80, stk. 1, omfatter også tilfælde, hvor gerningsmanden har givet oplysning om medgerningsmænds eller tredjemands strafbare forhold, sml. bl.a. højesteretsdommen, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1317, hvor det i flertallets præmisser indledningsvis anføres: ”Straffelovens § 80, stk. 1, giver mulighed for ved strafudmålingen at tage hensyn til, at tiltalte har medvirket ved sagens oplysning, herunder ved afgivelse af forklaring om medgerningsmænd.” Har gerningsmanden f.eks. ved sin forklaring sat politi og anklagemyndigheden i stand til at optrevle sager mod medgerningsmænd i et større sagskompleks, kan dette forhold indgå ved strafudmålingen inden for strafferammen.

Ved strafudmålingen vil det som udgangspunkt være uden betydning, om oplysningen består i objektive beviser eller en vidneforklaring om andres strafbare forhold. At oplysningen angår tredjemands strafbare forhold fører imidlertid til, at det i de tilfælde, hvor bevisets sandhedsværdi kan anfægtes, f.eks. fordi der er tale om en vidneforklaring, forud for afgørelsen af skyldspørgsmålet skal sikres, at der sker underretning såvel af retten som af forsvareren for den gerningsmand, der belastes af den sigtedes forklaring, jf. Rigsadvokatens Meddelelse nr. 11/1998.

I flertallets præmisser i den ovennævnte højesteretsdom fremhæves, at det er i de ”større narkotikasager og visse andre alvorlige sager, hvor efterforskningen erfaringsmæssigt er særlig vanskelig og problemfyldt”, det har væsentlig betydning for efterforskningen at kunne motivere en sigtet til at medvirke til sagens oplysning. Endvidere nævnes, at tiltalte i den konkrete sag har bidraget med ”værdifulde oplysninger af betydning for efterforskningen”. Der kan rejses spørgsmål om, hvorledes man strafudmålingsmæssigt er stillet i andre sagstyper, hvor den tiltalte har givet værdifulde oplysninger af betydning for efterforskningen af tredjemands kriminalitet, sml. det norske lovforslag i pkt. 5.1.4 ovenfor, hvor der tales om ”mer hverdagslig kriminalitet – for eksempel omfattende vinningsforbrydelser”.

Efter Straffelovrådets opfattelse kan den citerede højesteretsdom ikke antages at udelukke, at det også i andre sagstyper kan indvirke på strafudmålingen inden for den foreskrevne strafferamme, at gerningsmanden har bidraget (sandfærdigt) med værdifulde oplysninger om andres strafbare forhold. Det må efter rådets opfattelse bero på en konkret vurdering af omstændighederne i den enkelte sag, om der er grundlag for udmåle en reduceret straf. Omstændighederne i den enkelte sag vil også være afgørende for, hvor meget straffen i givet fald skal reduceres med i forhold til den sædvanlige straf. Rådet kan tiltræde det synspunkt, at domstolene er vant til at foretage troværdighedsbedømmelser i en række sammenhænge, hvorfor den generelle risiko for fremkomst af falske oplysninger om andre ikke i sig selv kan bære et forbud mod at benytte strafnedsættelse i forhold til en person, som ved den konkrete bedømmelse fremtræder troværdig.

7.3.2. At gerningsmanden har forklaret om tredjemands kriminalitet indgår ikke i opregningen af de grunde, der kan føre til strafudmåling under den foreskrevne strafferamme efter straffelovens § 84. Adgang til at fravige det minimum, der er foreskrevet i den enkelte straffebestemmelse, kræver lovhjemmel. Bestemmelsen om tilståelse i egen sag, jf. § 84, stk. 1, nr. 9, eller denne bestemmelses analogi giver ikke fornøden hjemmel til at kunne udmåle en straf under det foreskrevne minimum i tilfælde, hvor gerningsmanden har forklaret om tredjemands kriminalitet. Spørgsmålet om at kunne fravige det foreskrevne minimum, når gerningsmanden har bidraget med væsentlige oplysninger om tredjemands kriminalitet, ses ikke berørt i forarbejderne til straffelovens § 84, jf. afsnit 2 ovenfor. Det bemærkes herved, at muligheden for at kunne gå under den foreskrevne strafferamme som nævnt i pkt. 7.2 ovenfor kun har betydning i tilfælde, hvor sagen ikke efter omstændighederne kan sluttes med et tiltalefrafald eller en betinget dom uden straffastsættelse, eller hvor der endnu er foreskrevet et forhøjet fængselsminimum eller behov for at gå under fængselsstraffens faste minimum, som nu er 7 dage. Det er og vil, såfremt rådets indstilling om strafferammers minimum følges, ikke være ofte forekommende.

Straffelovrådet finder, at der i hvert fald i tilfælde, hvor efterforskningen af alvorlige sager erfaringsmæssigt er særlig vanskelig og problemfyldt, og hvor den sigtede har givet oplysninger, som viser sig afgørende for opklaringen af sagen, bør være mulighed for at udmåle straffen under den foreskrevne strafferamme, særligt når den pågældendes egen handling må anses for at være af forholdsvis underordnet betydning. Rådet finder endvidere, at der efter omstændighederne på samme måde som ved tilståelse i egen sag bør åbnes mulighed for strafbortfald, sml. ovenfor og denne betænkningens kapitel 10 om strafnedsættelse og strafbortfald mv., pkt. 7.3, og kapitel 30 (lovudkast) med § 83, jf. § 82, nr. 9, i § 1, nr. 6, i rådets lovudkast. Om og i hvilket omfang oplysning om medgerningsmænds eller tredjemænds strafbare forhold bør føre til reduceret straf eller eventuelt strafbortfald må også bero på en konkret vurdering ved pådømmelsen af den enkelte sag.

7.4. Som det fremgår af ovenstående, kan både hensynet til at opklare alvorlig kriminalitet og procesøkonomiske hensyn tale for, at der som led i kriminalitetsbekæmpelsen gives mulighed for at stille en sigtet eller tiltalt person fordele i udsigt som ”modydelse” for, at den pågældende aflægger tilståelse om egne strafbare forhold og/eller afgiver forklaring om medgerningsmænds eller tredjemænds strafbare forhold. Udsigten f.eks. til en mildere straf kan føre til, at den pågældende med sin forklaring afdækker forbrydelser, som ellers ikke eller kun under anvendelse af ganske betydelige ressourcer ville være opklaret. Det må erkendes, at megen af den alvorlige organiserede kriminalitet, herunder den grænseoverskridende kriminalitet, kun lader sig opklare til bunds gennem forklaringer fra de personer, som har deltaget. At forklare belastende om andres kriminalitet er ikke uden risiko. Den, der vælger at udtale sig, må ofte påregne hævnaktioner fra medsigtede og eventuelle bagmænd og grov chikane under afsoning fra medindsatte m.fl. Det er derfor naturligt og forståeligt, at den sigtede rejser spørgsmål om, hvad vedkommende har ud af at tilstå og/eller at forklare om medgerningsmænds eller tredjemænds strafbare forhold.

At give adgang til at indgå sådanne ”aftaler” er imidlertid heller ikke uden betænkelighed. Overordnet kan det anføres, at formålet med straffeprocessen er at finde den materielle sandhed, og at det ville stride mod dette formål at åbne mulighed for at indgå aftaler om skyld og straf. Det kan videre anføres, at det ville stride mod dansk retstradition at åbne for en ordning, hvor man f.eks. på forhånd indhentede et tilsagn fra retten om ikke at idømme mere end en mellem parterne nærmere aftalt straf. Det kan også hævdes, at de strafforfølgende myndigheder ikke bør tilskynde til handlinger, der kan øge faren for, at det villige vidne udsættes for repressalier, og at der sker en yderligere forræelse i de kriminelle miljøer.

Mere konkret kan det anføres, at der, når der er spørgsmål om at formå den sigtede til at tilstå egne strafbare forhold, er risiko for, at den pågældende fristes til at afgive en (eventuelt delvist) urigtig tilståelse af frygt for en videregående og ligeledes urigtig domfældelse. Er der spørgsmål om at formå den sigtede til at forklare om medgerningsmænd i samme sag eller afsløre gerningsmænd i helt andre sager, skabes endvidere et klart motiv hos den pågældende til at afgive en belastende forklaring om de andre for selv at slippe så billigt som muligt. Herved øges risikoen for urigtige domfældelser, som ikke nødvendigvis opvejes af, at retten og forsvarerne for dem, der belastes af forklaringen, underrettes om aftalen. Der er i øvrigt ingen sikkerhed for, at den sigtede fastholder sin forklaring. Bliver den sigtedes sag behandlet før den sag, som den pågældende skal vidne i, og får den pågældende i den forbindelse f.eks. reduceret sin straf, kan man risikere, at den pågældende mister tilskyndelsen til at medvirke og fragår sin tidligere belastende forklaring.

Som det fremgår af afsnit 3 ovenfor, har forbudet i § 752, stk. 3, 2. pkt., sammenhæng med afskaffelsen af inkvisitionsprincippet, herunder den sigtedes pligt til at tale sandt, og indførelsen af princippet om, at den sigtede ikke skal kunne presses eller lokkes til at inkriminere sig selv. Visse ”løfter” falder efter deres natur uden for anvendelsesområdet for retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt.

Hermed sigtes til de såkaldte ”lovbundne løfter”, dvs. løfter om fordele, der i forvejen følger af lovbestemmelser, jf. herved Ib Henricson, Politiret, s. 170. Som eksempel kan nævnes tilfælde, hvor politiet – så vidt muligt gennem den sigtedes forsvarer – tilkendegiver, at en tilståelse, herunder også tilståelse, som involverer tredjemand, efter retsplejelovens § 768 vil medføre, at arrestanten tages ud af isolation og eventuelt tillige løslades fra varetægtsfængsling. Som et andet eksempel kan peges på neutral oplysning om, at det efter straffelovens § 84 kan indvirke på strafudmålingen, når gerningsmanden medvirker til opklaring af egne strafbare forhold.

Det kan give anledning til tvivl, hvorvidt og i bekræftende fald i hvilket omfang løfter ud over de lovbundne er omfattet af forbudet ifølge retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt. Som nævnt i pkt. 4.5 ovenfor kan flere forhold tale imod at anse løfter, der indgår i aftaler med den sigtede, for omfattet af bestemmelsen. For det første kan det anføres, at aftalen i det enkelte tilfælde kan udformes, så den sigtede, eventuelt med bistand af sin forsvarer, kan gennemskue, vurdere og afveje de fordele og ulemper, der er forbundet med at gå ind på aftalen. Den forledelse til at prisgive tavshedsretten, som søges modvirket ved retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt., træder derfor i baggrunden. Dernæst kan det fremdrages, at bestemmelsen efter sit formål ikke kan antages at afskære den part, i hvis interesse forbudet er givet, fra at opnå en gunstigere retsstilling, hvor det er muligt og bedst stemmende med den pågældendes interesser.

På den anden side kan en række principielle betragtninger tale for, at sådanne aftaler – uanset deres udformning og den sigtedes forståelse af deres rækkevidde – må anses for omfattet af forbudet i retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt. Der tænkes hermed navnlig på hensynet til at modvirke, at de retshåndhævende myndigheder administrerer spørgsmålene om skyld og straf på en måde, som er uforenelig med grundlæggende principper i strafferetsplejen, og som åbner mulighed for en udglidning af retshåndhævelsen, der er uforenelig med straffeprocessens overordnede formål om at udfinde den materielle sandhed.

Der kan nævnes mange eksempler på løfter udover de lovbundne. Som eksempel kan peges på følgende løfter:

- 1) Tilbud om at skære sagen til, så bevisbare forhold frafaldes i videre omfang, end retsplejelovens § 721, stk. 1, nr. 3, giver mulighed for, dvs. tilfælde hvor sagens gennemførelse vil medføre vanskeligheder, omkostninger eller behandlingstider, som ikke står i rimeligt forhold til sagens betydning og den straf, som i givet fald kan forventes idømt.
- 2) Tilbud om at henføre det strafbare forhold under en mildere straffebestemmelse end den, hvorunder det rettelig henhører, f.eks. under straffelovens § 191, stk. 1, 1. pkt., fremfor 2. pkt., eller om undladelse af at nedlægge påstand om bestemte strafforhøjelsesgrunde, f.eks. straffelovens § 88.

3) Tilbud om at undlade at nedlægge påstand om konfiskation, rettighedsfortabelse eller udvisning.

For dem alle gælder, at tilladeligheden af at indgå aftaler af denne art må bero på en nærmere fortolkning af retsplejelovens § 752, stk. 3, 2. pkt. Afgørelsen heraf henhører i sidste instans under domstolene.

Det er Straffelovrådets opfattelse, at spørgsmålet om politiets og anklagemyndighedens adgang til at indgå aftaler med den sigtede i efterforskningsøjemed mest hensigtsmæssigt lader sig regulere gennem forskrifter fra øverste anklagemyndighed udarbejdet i lyset af konkrete retstilfælde på samme måde, som det er sket med hensyn til behandlingen af sager, hvor sigtede gøres bekendt med muligheden for strafnedsættelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd, jf. Rigsadvokatens Meddelelse nr. 11/1998. I de tilfælde, hvor der er indgået aftale med den sigtede som led i den pågældendes medvirken under efterforskningen, finder rådet, at det er afgørende, at notat om aftalen indgår i sagens akter vedrørende den gerningsmand, der belastes af den sigtedes forklaring.

Kapitel 12

Bøder

1. Indledning

1.1. I dansk ret kendes to slags bøder: dagbøder og sumbøder. Bødefastsættelse i form af dagbøder sker dels efter antallet af dagbøder, dels efter størrelsen af den enkelte dagbod. Sumbøder udmåles som et fast beløb.

Bødefastsættelse i form af dagbøder gælder kun bøder for overtrædelse af straffeloven, jf. straffelovens § 51, stk. 1, 1. pkt. Foreligger særlovsovertrædelse og straffelovsovertrædelse til samtidig påkendelse, sker bødefastsættelsen dog som udgangspunkt også ved dagbøder, jf. straffelovens § 88, stk. 3.

Dagbodssystemet omfatter endvidere alene bøder, der idømmes eller vedtages i retten. Bøder, der vedtages udenretsligt, er ikke omfattet. Det samme gælder bøder, der fastsættes som tillægsstraf til anden retsfølge. Sml. straffelovens § 50, stk. 2, § 51, stk. 1, 1. og 2. pkt., § 58, stk. 2, og § 88, stk. 2, samt retsplejelovens § 723, stk. 1, nr. 2.

1.2. Bødestraffens minimum er for sumbøder mindste pengeenhed, dvs. for tiden 25 øre. For overtrædelser af færdselsloven gælder dog en minimumsgrænse på 500 kr. (300 kr. for personer med særlig lav indtægt), sml. lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven. Der er intet maksimum for sumbøder. Ved § 6, stk. 1, i lov nr. 127 af 15. april 1930 om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. bortfaldt bestemmelser om bødemaksima i tidligere lovgivning, og ved lov nr. 213 af 4. juni 1965 om ændringer i forskellige lovbestemmelser om straf, konfiskation m.v. ophævedes næsten alle bødemaksima og bødeminima. Om baggrunden herfor henvises til Straffelovrådets betænkning nr. 355/1964 om konfiskation, omtalt i pkt. 5.1 nedenfor.

Dagbødernes minimum og maksimum er reguleret i straffelovens § 51, stk. 1. For dagbøder gælder et lovbestemt minimum på 2 kr. Med den begrænsning, der ligger i ordene ”den pågældendes gennemsnitlige dagsindtægt” i samme bestemmelse, er der intet absolut maksimum for størrelsen af den enkelte dagbod. For antallet af dagbøder gælder et maksimum på 60.

1.3. Sumbøder fastsættes efter en samlet vurdering med særlig hensyntagen til den skyldiges betalingssevne og til den opnåede eller tilsigtede fortjeneste eller besparelse, sml. straffelovens § 51, stk. 3:

”Ved fastsættelsen af andre bøder vil der inden for de grænser, som hensynet til lovovertrædelsens beskaffenhed og de i § 80 nævnte omstændigheder tilsteder, være at tage

særligt hensyn til den skyldiges betalingsevne og til den opnåede eller tilsigtede fortjeneste eller besparelse.”

Dagbøder fastsættes under hensyn til, at dagbodsantallet markerer lovovertrædelsens grovhed, mens størrelsen af den enkelte dagbod afspejler den dømtes økonomiske formåen, sml. straffelovens § 51, stk. 1, 3.-4. pkt.:

”§ 51. ... Dagbødernes antal bestemmes under hensyn til lovovertrædelsens beskaffenhed og de i § 80 nævnte omstændigheder til mindst 1 og højst 60. Størrelsen af den enkelte dagbod fastsættes til et beløb svarende til den pågældendes gennemsnitlige dagsindtægt, idet der dog ved beløbets fastsættelse bør tages hensyn til bødefældtes livsvilkår, herunder hans formue, forsørgerpligter og andre forhold, der indvirker på betalings- evnen ...”

Uanset om bødestrafen udmåles som sum- eller dagbøder, sker bødefastsættelsen i overensstemmelse med principperne i straffelovens § 80 ud fra en samlet vurdering af forbrydelsens grovhed og gerningsmandens personlige forhold. Dette gælder i praksis langt de fleste bøder, allerede fordi disse regler gælder for færdselsbøderne, der er langt de hyppigste. I denne forbindelse (de personlige forhold) tages hensyn til gerningsmandens økonomiske forhold, jf. straffelovens § 51, stk. 1 (dagbodsstørrelsen), og straffelovens § 51, stk. 3 (størrelsen af sumbøden).

1.4. De generelle principper for dagbodsfastsættelsen fraviges, når der ved bødefastsættelsen skal tages hensyn til den økonomiske fordel, der er indvundet eller tilsigtet ved lovovertrædelsen, sml. straffelovens § 51, stk. 2, der begrænser hovedreglen ved anvendelse af dagbøder således:

”Når bøde skal fastsættes for en forseelse, hvorved den pågældende har opnået eller tilsigtet at opnå betydelig økonomisk vinding for sig selv eller andre, og anvendelsen af dagbøder vil medføre, at bødebeløbet ansættes lavere, end det skønnes rimeligt under hensyn til størrelsen af den fortjeneste, der enten er eller kunne være opnået ved lovovertrædelsen, kan retten dog i stedet for dagbøder anvende anden straf af bøde.”

1.5. Hensynet til opnået eller tilsigtet vinding er jævnlige fremherskende ved overtrædelse af særlovgivningen. Inden for særlovgivningen forekommer dog også hyppigt typer af overtrædelser, der ikke har denne baggrund, og hvor der derfor ved bødens fastsættelse må tages særligt hensyn til betalingsevnen, sml. straffelovens § 51, stk. 3. Sml. endvidere Vagn Greve m.fl.: Den kommenterede straffelov, Almindelig del, 7. udg., (Den kommenterede straffelov) s. 256-57.

1.6. I *afsnit 2* nedenfor redegøres for baggrunden for den affattelse, som § 51 fik ved borgerlig straffelovs ikrafttræden i 1933. *Afsnit 3* indeholder en omtale af forarbejderne til den ændring af bestemmelsen, herunder i form af indførelsen af dagbodssystemet, som skete ved Lov nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930, og i *afsnit 4* omtales de ændringer af bestemmelsen, der skete ved lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i

borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.) samt ved lov nr. 474 af 12. juni 1996 om ændring af straffeloven (Strafansvar for juridiske personer).

I *afsnit 5* gennemgås Straffelovrådets overvejelser om fastsættelse af bødeminima og bødemaksima, således som de kom til udtryk i betænkning nr. 355/1964 om konfiskation og i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. *Afsnit 6* indeholder en omtale af gældende regler og nyere overvejelser om udformningen af bestemmelser om bødeminima og bødemaksima i Norge, Sverige og Finland. Endvidere omtales de særlige bestemmelser om bødeminima og bødemaksima i EU-retten.

Som nævnt i pkt. 1.2 ovenfor gælder for overtrædelser af færdselsloven et lovbestemt minimum på 500 kr. (300 kr. for personer med særlig lav indtægt). Ordningen, der er forbeholdt overtrædelser af færdselsloven, indførtes ved lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse). *Afsnit 7* indeholder en redegørelse for lovændringen.

Afsnit 8 rummer en gennemgang af hovedresultaterne af bødeundersøgelsen, som Straffelovrådet har ladet udarbejde til brug ved revision af bestemmelserne om bødestraffens minimum og maksimum. Gennemgangen omfatter også en omtale af den del af undersøgelsen, som angår betydningen af lovændringen om bødefastsættelse for færdselslovsovertrædelser, som trådte i kraft den 1. september 2000, sml. lov nr. 475 af 31. maj 2000. Endelig redegøres i *afsnit 9* for Straffelovrådets overvejelser om en revision af de gældende regler om bødestraffestraftens minimum og maksimum, herunder spørgsmålet om anvendelsen af de to bødeformer sumbøder og dagbøder.

1.7. I øvrigt bemærkes, at Straffelovrådet ved sin gennemgang af de enkelte strafferammer i denne betæknings specielle del har søgt at være opmærksom på muligheder for at styrke bødestraffens placering i strafferammesystemet, sml. herved også 1987-betænkningen s. 99 ff.

2. Forarbejderne til § 51 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933

2.1. Straffeloven af 1866 indeholdt bl.a. følgende bestemmelser om bødefastsættelsen:

”§ 30.

Bøder idømmes fra 1 indtil 2,000 Rd. og tilfalde Statskassen. Ere Flere medskyldige i det samme Forhold, hvorfor Bødestraf skal anvendes, idømmes Bøden hver især af dem.
...”

”§ 59.

Ved Fastsættelsen af Bøders Størrelse bliver særligt at tage Hensyn til den Skyldiges Formuesforfatning.”

2.2. I Straffelovskommissionens betænkning af 1912 indeholdt § 23, stk. 1, 1. pkt., en bestemmelse, der i det væsentlige videreførte den retstilstand, som fulgte af straffeloven af 1866. Bestemmelsen havde følgende ordlyd, jf. s. 12:

”§ 23.

Bøde fastsættes i Tilfælde, hvor andre Grænser ikke ere foreskrevne, til Beløb fra 4 Kr. til 5,000 Kr.
...”

Sml. om baggrunden for den foreslåede bestemmelse s. 31:

”Med Hensyn til Bødestrafpen foreslaar Udkastet en mindre Forhøjelse baade af Minimum og Maksimum, der dels har sin Forklaring i Forholdet mellem Penges Værdi nu og deres Værdi, da Straffeloven af 1866 udkom, og derhos tilstræber at undgaa, at der i fremtidige Speciallove, hvor der ikke er særlig Grund dertil, foreskrives selvstændige Bødesatser, hvorved Hensynet til Ensartethed paa dette Omraade jævnlig uden Grund tilsidesættes ...”

2.3. I Torps betænkning af 1917 introduceredes tanken om dagbodssystemet, sml. s. 21 med § 48, stk. 2:

”§ 48.

...
[Stk. 2.] Hvor ikke andre Regler for Bødens Beregning er foreskrevne, bliver ved Fastsættelse af Bødens Størrelse, der ikke maa være mindre end den skyldiges antagne regelmæssige Indtægt for 1 Dag, jfr. dog §§ 78 og 79 [regler om strafnedsættelse og strafbortfald], og ikke maa overstige den antagne Indtægt for 90 Dage, at tage Hensyn til alle Forhold, der har Indflydelse paa hans økonomiske Ydeevne. Hvis den skyldige helt eller væsentlig underholdes af andre, træder i Dagsindtægtens Sted det Beløb, hvortil hans daglige Forbrug skønnes at maatte ansættes. Indtræder der inden Bødens Betaling en væsentlig Forringelse i den bødefældtes Formueforhold, kan Retten efter hans Paastand ved Kendelse nedsætte Bøden i tilsvarende Forhold.
...”

Sml. om baggrunden for bestemmelsen s. 75-77 bl.a.:

”Det rationelle er sikkert ikke at fastsætte noget fast Maksimalbeløb for Bøder. Hvis dette skal være højt nok til at passe ogsaa for de meget store Indtægter, vil det dog for det langt overvejende Antal af Tilfælde, hvor den skyldige kun har smaa eller dog beskedne Indtægter, savne al Værdi som Garanti mod Idømmelse af uforholdsmæssig store Bøder – ja denne Betydning har end ikke en saa lav Grænse som 5,000 Kr. En virkelig Garanti i denne Retning naas kun ved i Stedet for en fast Sum at sætte en vis Kvota-

del af den paagældendes Indtægt. Det vigtigste er imidlertid, at man kun ved at inddrage dette Moment i Bestemmelsen om Bødens Fastsættelse tør paaregne gennem denne at paavirke Retsanvendelsen saaledes, at den skrider til et energisk Brud med den tilvante Metode, der altfor meget regner med Bødens absolute Størrelse. For at opnaa dette er det oftere foreslaaet ..., at Bøden ligefrem skal ansættes til et vist Antal Dagsindkomster. Saa vidt gaar nærvær. Forsl. § 48 ikke. Den forudsætter, at Bøden ansættes til en bestemt Sum; men den fordrer, at Dommeren som Grundlag for dennes Fastsættelse fremskaffer og benytter Oplysninger om den skyldiges daglige Indtægt og om alle andre Forhold, der har Indflydelse paa hans økonomiske Ydeevne (Indtægtens Oprindelse, Sikkerhed o.l., bestaaende Forsørgelsespligt, Børnetal etc.) og den forudsætter, at dette faar Udtryk i Begrundelsen. At en Ansættelse paa dette Grundlag altid skulde føre til en fuldt tilfredsstillende Paaligning, tør ganske vist ikke ventes; allerede fordi de Oplysninger, som uden altfor stort Besvær kan fremskaffes (gennem Skattemyndigheder o.l.) ikke altid kan paaregnes at være fuldt paalidelige. Men det kan dog ikke betvivles, at man ad denne Vej kan og regelmæssig vil naa til Ansættelser, der kommer Idealet uendelig meget nærmere end, hvad man under den gældende Ordning kan paaregne.

Som regelmæssigt Minimum fastsætter § 48 1 Dagsindtægt. Lavere vil der, selv ved store Indtægter under normale Forhold ikke være Grund til at gaa, naar Bøden skal være effektiv, navnlig da betinget Straffedom altid kan anvendes. Hvor Betingelserne for den særlige ved §§ 78 og 79 hjemlede Strafnedsættelse foreligger, vil det imidlertid være ønskeligt, at Retten efter Omstændighederne kan gaa ned under dette Minimum for gennem Idømmelse af en minimal Bøde at kunne udtale, at Forholdet vel er strafbart efter Loven, men moralsk i høj Grad undskyldeligt.

Vil man saaledes effektivt gennemføre den Regel, at Bøden bliver fastsat i Forhold til den skyldiges Betalingsevne, kræves som nødvendigt Supplement en Bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes, hvis den bødefældtes Formueforhold væsentlig forringes inden Bødens Betaling. Hertil sigter Bestemmelsen i nærvær. Forsl. § 48, 2. St., sidste Pkt.

Endelig skal fremhæves, at det ofte gøres gældende, at det her foreslaede Princip for Bøders Fastsættelse ikke passer ved Smaaforseelser, særlig Politiforseelser, idet det kan føre til stødende Misforhold mellem Forseelsens Betydning og Bødens Størrelse. Principielt maa Berettigelsen heraf dog sikkert benægtes. Hvad enten man stiller sig paa den retfærdige Gengældelses Standpunkt eller lægger Vægt paa Straffens special- eller generalpræventive Evne, bliver det her hævdede Princip lige berettiget ved smaa som ved store Forseelser. Først naar vi kommer ned til saadanne Bagatelsager, hvor Bøden næppe nok mere opfattes som en Straf, men snarere som en kraftig understreget Advarsel, kan det m a a s k e af rent praktiske Grunde anbefale sig at forlade dette Princip. Men da er vi ialtfald langt ude over nærværende Lovforslags Omraade.”

2.4. I Straffelovskommissionens betænkning fra 1923 var optaget to forslag til bestemmelser om bødefastsættelse, idet der ikke kunne opnås enighed om, hvorvidt lovudkastet burde udformes med udgangspunkt i de hidtil gældende bestemmelser eller i tråd med den nyordning, som var foreslået af Torp. Et flertal af kommissionens medlemmer (Goll, Johansen, Olrik og Torp) foreslog følgende bestemmelse, jf. s. 19:

”§ 54.

Hvor ikke andre Regler for Bødens Beregning er foreskrevne, har Retten under Hensyn til den bødefældtes Formue, Indtægt, Underholdspligter og øvrige Forhold, der indvirker paa hans Betalingsevne, at fastsætte et vist Beløb, der for ham regnes som en Dagsbod. Bødestraffen idømmes med mindst 1 og højst 90 Dagsbøder.

Hvor Bøde ikke bestemmes som Dagsbod, bliver der dog ved dens Fastsættelse at tage særligt Hensyn til den skyldiges Betalingsevne.”

Et mindretal (Glarbo og Krabbe) foreslog følgende bestemmelse, jf. s. 21:

”§ 54.

Bøde fastsættes til et Beløb af mindst 4 Kr.

Ved Fastsættelsen af en Bødes Størrelse bliver der iøvrigt indenfor de Grænser, som Strafskyldens Vurdering tilsteder, at tage Hensyn til, hvorledes den skyldiges Kaar skønnes at være. Forinden Bøden idømmes, bliver der af Paatalemyndigheden at forelægge Retten Oplysninger om den skyldiges Formuesomstændigheder.

For saa vidt der i den øvrige Lovgivning er foreskrevet særlige Regler for Bødens Beregning, har det sit Forblivende herved.”

Om baggrunden for flertallets forslag kan henvises til betænkningen sp. 129 ff. med bl.a. følgende betragtninger:

”I Straffelovens § 59 er vel udtalt det rigtige Princip, at der ved Fastsættelse af Bøders Størrelse vil være at tage Hensyn til den skyldiges Formuesforfatning, men i Praksis er denne Bestemmelse hos os, som andet Steds, kun i ringe Grad gennemført, og Flertallet har ingen Tro til, at en Gentagelse af denne Bestemmelse i den ny Straffelov vilde føre til synderlig bedre Resultater, ej heller selvom man i Forbindelse hermed ophævede eller væsentlig forhøjede Maksimalbeløbet for Bødestraffen og derved gav Adgang til at ramme velhavende med en højere Bødestraf end efter den nugældende Straffelov.

Det er nemlig kun i ringe Grad – om overhovedet – de nugældende Maksimalbestemmelser for Bødernes Størrelse, der har forhindret Principets Gennemførelse. I langt højere Grad skyldes dette, at Bødestraffen i Lovgivning og Praksis *dels* har faaet Præg af en Ordensstraf, der uden synderlige subjektive Distinktioner anvendes paa saa godt som alle mindre Lovovertrædelser, derunder ogsaa de i Straffeloven omhandlede, paa hvilke Tanken om en ren Korrektionsstraf i nogen Grad kan bringes til Anvendelse, *dels* i stort Omfang benyttes for visse egentlige Forbrydelser af mindre grov Beskaffenhed (Vold mod Person, Fornærmelser mod Politiet, mindre Sædelighedsforbrydelser o.l.), hvor Tiltale af en eller anden Grund ikke skønnes fornøden, og hvor man derfor, uden alt Hensyn til Vedkommendes Betalingsevne, tillader den skyldige at vedtage en Bøde, da anden Straf ikke kan vedtages.

...

Flertallet har derfor i delvis Tilslutning til, hvad der er udviklet i T.U. mot. S. 76-77 og i det fra Thyrén hidrørende svenske Straffelovsudkast, samt til den nu i Finland gældende Ordning ment, at man bør slaa ind paa en ny Vej og sætte Bøden i nært Forhold til den paagældendes Indkomst. For at gennemføre dette skal Retten, hvor ikke særlige Regler

er foreskrevne, under Hensyn til den Formue, Indtægt, Underholdspligt og øvrige Forhold, der indvirker paa hans Betalingsevne (f. Eks. Indtægtens Oprindelse, Sikkerhed eller Usikkerhed o.l., bestaaende Forsorgspligt, Børnetal o.l.) – fastsætte et vist Beløb, der for ham regnes som en Dagsbod. Bødestraffen vil herefter være at idømme med et vist Antal Dagsbøder, mindst 1, og højst 90. Ligeartede Forseelser vil altsaa under fornødent Hensyn til den skyldiges subjektive Forhold som Regel være at belægge med et lige Antal Dagsbøder, men for disses konkrete Størrelse vil den skyldiges Formuestilstand efter de angivne Hensyn være afgørende.

...

Flertallet tror, at man ad denne Vej, uden at berede den daglige Retspraksis større Vanskeligheder, vil naa et betydeligt Skridt videre end nu i Henseende til Straffens individuelle Tilpasning, uden at det naturligtvis er Tanken, at en rent matematisk Nøjagtighed skulde være nødvendig eller kunne opnaas. ... Det maa imidlertid forudses, at Systemet, hvis det skal faa reel Betydning, nødvendiggør en Del Arbejde, som nu ikke behøves, fra Paatalemyndighedernes og Domstolenes Side til Undersøgelse af den Sigtedes personlige Forhold, og at Systemet allerede af den Grund ikke egner sig for Sager, hvor Hensynet til Hurtighed er det alt overvejende. Dette gælder om de egentlige Politiforseelser, og da det tillige maa erkendes, at Straffens Formaal her udelukkende er at tildele Lovovertræderen en Advarsel (give ham en "Huskeseddel"), medens Individualiseringsmomentet er mindre væsentligt, har Flertallet fundet det rettest her at lade den bestaaende Ordning urørt. Det samme gælder for en Række tilsvarende mindre Overtrædelser af Ordenspolitilove, saasom Bygnings-, Sundheds-, Brandpolitiforseelser o.l., og i Forseelseslovens § 24 har man derfor ogsaa paa dette Omraade gjort Undtagelse fra det heromhandlede Bødesystem, ligeledes i samme Lovs §§ 28 og 31, hvor de for Politiforseelser gældende Synspunkter ligeledes synes overvejende.

Endelig er Flertallet med Mindretallet enig i, at der for en Række Lovovertrædelser, særlig paa Skattelovgivningens Omraade, gør sig særlige fiskale Synspunkter gældende for Bødestraffens Fastsættelse, hvorfor man ogsaa her har ladet den gældende Ordning blive bestemmende ved i Ikrafttrædelsesloven at opretholde de paagældende Bestemmelser i Særlovgivningen.

Naar de anførte Begrænsninger fastholdes, kan Flertallet derimod ikke erkende, at der kan rejses afgørende Indvendinger mod det her foreslaaede Bødesystem.

..."

Om mindretallets synspunkter kan henvises til sp. 140 ff. med bl.a. følgende synspunkter:

"Mindretallet (Glarbo, Krabbe) kan ikke tiltræde den af Flertallet foreslaaede Ordning af Bødestraffen, der efter vor Mening hverken er rationel, klar eller haandterlig, og vi kan ikke slutte os til de af Kommissionsflertallet til Støtte for denne Ordning udviklede Betragtninger.

...

Som et Hovedfortrin ved Bødestraffen maa det derhos fremhæves, at der ved Straffens Udmaaling i overmaade mange Tilfælde kan udøves et nogenlunde vel funderet Skøn over, hvor højt Bøden bør ansættes, og at Domstolene ved Bødestraffens Udmaaling i langt højere Grad end ved Frihedsstraffen har fast Grund under Fødderne. I første Række gælder det, at Bøden – ligesom al anden Straf – maa ansættes saa føleligt, at det ikke

”betaler sig” at begaa Forseelsen, og herved kommer to Momenter i Betragtning, nemlig dels den ved Forseelsen i sig selv opnaaede eller tilsigtede økonomiske Fordel eller personlige Tilfredsstillelse, dels den af Lovovertræderen beregnede Chance for at undgaa Tiltale. Det er paa en rigtig Afvejelse af Straffens Størrelse overfor disse Momenter, at Straffens præventive Kraft beror ...

Efter vor Mening er det Hensyn som de nævnte, der principalt maa komme i Betragtning ved Fastsættelsen af Bødestraffens Ramme; men med disse Hensyn er det ganske inkommensurabelt, naar Kommissionsflertallet som *Maksimum for Bødestraffen* foreslaar 90 Dagsbøder, bestemt efter *den skyldiges Formues- Indtægts- og Underholdsforhold paa den Tid, da Forseelsen paadømmes*, saaledes at hans daglige Gennemsnitsindtægt med visse skønsmæssige Fradrag bliver bestemmende for Dagsbodens Maksimum.

...

Ligesom Dagsbodssystemet efter det anførte ikke sætter et tilstrækkelig højt Maksimum, saaledes maa det ogsaa hævdes, at *Systemets Minimum* efter Omstændighederne kan blive unødvendig højt. Overfor Flertallets Hævdelse af, at Bøden i første Række skal fastsættes lige føleligt for ensartede Forseelser uden Hensyn til den skyldiges Betalingsevne, maa det fremhæves, at Bødens Størrelse ikke bør overstige, hvad der er nyttigt og nødvendigt til Lovovertrædelsens Repression, og det maa bestrides, at ”Dagsindtægten” i saa Henseende skulde være den rette Maalestok eller en bedre Maalestok end et paa Grundlag af samtlige foreliggende Omstændigheder, derunder den skyldiges Formues- og Indtægtsforhold, udøvet Skøn.

Ved Siden af disse principielle Hovedbetragtninger maa det hævdes, at den foreslaaede Ordning er uklar og kunstlet.

Der mangler i Lovteksten enhver virkelig Maalestok for, hvorledes Størrelsen af ”en Dagsbod” skal bestemmes ... Hertil kommer, at den Omstændighed, at Bøden kan blive betalt af andre end den skyldige, griber forstyrrende ind i Systemet ... Ogsaa den skyldiges Adgang til at skaffe sig Kredit og hans Raadighed over flydende Kapital maa tages i Betragtning og vil kunne føre til en højere Bødeansættelse end hans Indtægtsforhold kunde begrunde.

En Hovedbetragtning har det været for Kommissionsflertallet, at Bøden under ”lige Forhold” skal ansættes lige føleligt. Tanken er aabenbart, at der bør uddannes en Praksis, hvorefter *samme Forseelse* takseres til *samme Antal Dagsbøder* af forskellig Størrelse efter den skyldiges Formuesomstændigheder. Saadanne ”lige Forhold” kan nu sikkert paavises ved adskillige Forseelsestyper, navnlig Overtrædelser af Politivedtægt, saasom Beruselse paa Gaden og mange Kørselsforseelser, Forsømmelse af Anmeldelsespligter m.m. Det kan sikkert med Hensyn til saadanne Forseelser med Rette siges, at den gældende Bødepraksis individualiserer for lidt; men netop til saadanne Forseelser har Kommissionsflertallet ikke villet udstrække Systemet af velforstaaeligt Hensyn til det uforholdsmæssige Oplysningsarbejde, det vilde paalægge Anklagemyndigheden og Domstolene. De Forseelser, paa hvilke Systemet tænkes anvendt, vil derimod gennemgaaende fremtræde med saa store individuelle Forskelligheder, at de ”lige Forhold” helt tilsløres eller bliver ganske hypotetiske. Selv saa tilsyneladende usammensatte Foreteelser som ”en Lussing” og ”en Skalle” eller Skældsordene ”Sjover” og ”Gadedreng” kan

ikke vurderes ens eller takseres til samme Antal Dagsbøder. Men naar herefter baade Antallet af Dagsbøder og den enkelte Dagsbods Størrelse maa overlades til Rettens Skøn i hvert enkelt Tilfælde, saa forsvinder Sikkerheden for, at "Proportionalitetsprincippet" vil blive fulgt, og Billedet af den "ligelige" Retfærdighed bliver udvisket. Tilbage bliver et uhaandterligt og kompliceret System, der udstykker Bøden i mindre Beløb i Stedet for at angive den som en samlet Størrelse.

...

Med den fremstillede Kritik af Dagsbodsystemet har det naturligvis ikke været vor Tanke at bestride, at Hensynet til den skyldiges Formuesomstændigheder baade da Forseelsen blev begaaet og paa Domfældelsens Tid er en faktor af overmaade stor Betydning for Bødeansættelsen *indenfor den ved andre Hensyn bestemt Ramme*, og det har navnlig ikke været vor Hensigt iøvrigt at tage Afstand fra Bestræbelserne for at sikre en større Individualisering ved Udmaalingen end hidtil praktiseret.

Vi foreslaar herefter optaget en Bestemmelse som K.U. 1912 § 48, der efter vor Mening netop tillægger Hensynet til den bødefældtes Kaar den rette kriminalistiske Betydning.

Men ved Siden heraf foreslaas det

- 1) at stryge Bødestraffens Maksimum. Dette maatte, for at Rammen kunde blive tilstrækkelig rummelig, under alle Omstændigheder sættes til en meget betydelig Højde: 10 000 á 20 000 Kr.; men naar saa er, kan det i Virkeligheden ligesaa godt helt opgives. Ethvert fast Maksimum kommer i Strid med Individualiseringstanken og vil modvirke den almindelige Tilbøjelighed til at individualisere ...
- 2) At optage en Bestemmelse om, at det gøres Paatalemyndigheden til Pligt i alle Tilfælde, før Bøde idømmes, at forelægge Retten Oplysning om den Tiltaltes Formuesomstændigheder ... vi finder det af største Betydning for Individualiseringen af Bødeansættelsen, at der paalægges Paatalemyndigheden en legal Pligt som den nævnte, og vi tør antage, at dette vil virke som en stadig Mindelse til Retten om, at der ved Ansættelsen skal tages Hensyn til den skyldiges Formuesomstændigheder."

2.5. I Forslag til Almindelig borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1924-25 var som § 57 foreslået en bestemmelse om bødefastsættelsen, der i det væsentlige svarede til det forslag, som et flertal havde stillet i Straffelovskommissionens betænkning fra 1923, jf. Rigsdagstidende 1924-25, tillæg A, sp. 3165-66. Om baggrunden herfor anførte Justitsministeriet bl.a., jf. anf. st. sp. 3301-02:

"Der gives ikke i Lovteksten nogen egentlig Maalestok for, hvorledes Størrelsen af en Dagsbod skal bestemmes, men dette overlades til Domstolenes frie Skøn under Hensynet til de ovenfor nævnte Momenter.

Uagtet denne Ordning [dagbodssystemet] saaledes ikke er ganske klar og antagelig ogsaa vil frembyde Vanskeligheder ved Anvendelsen, ser man ikke rettere end, at den frembyder saa store Fordele fremfor det nu gældende Bødesystem, at den bør forsøges. Særlig skal fremhæves, at Dagsbodsystemet i ganske anderledes Grad end det nu herskende og det af Mindretallet foreslaaede maa antages at vilde faa Domstolene ind paa en individuel Tilpasning af Bødestraffen og derved fremme Gennemførelsen af det og-

saa for denne gældende Princip, at Straf saavidt muligt bør ramme ligeligt. Man har overvejet, om man skulde foreslaa fastsat et vist Minimum, f. Eks. 4 Kr., for Dagsbøden, men har opgivet dette som værende i Strid med Princippet i Systemet.

Med Hensyn til Dagsbodsystemets Anvendelse udenfor Almindelig borgerlig Straffelovs Omraade bemærkes, at i de Tilfælde, hvor der i Speciallovgivningen er fastsat Maksimum eller Minimum eller begge Dele, eller der paa anden Maade er truffet Bestemmelse om Bødens Størrelse, er Straffen Bøde af anden Art end Dagsbod. Det er kun, hvor Straffen er fastsat til Bøde uden saadan Bestemmelse, at Straffen fremtidig bliver Dagsbod ... Det ny System vil saaledes som Regel indtil videre ikke komme til Anvendelse overfor den store Kreds af egentlige Politiforseelser samt Overtrædelser af Ordenspolitilove, saasom Bygnings-, Sundheds-, Brandpolitiforseelser o. l., i hvilke Sager det ogsaa vilde være for omstændeligt at anvende. Heller ikke kommer Systemet til Anvendelse ved de Lovovertrædelser, særlig paa Skattelovgivningens Omraade, hvor der ved Bødestraffens Fastsættelse gør sig særlige fiskale Synspunkter gældende, og hvor Systemet som Følge deraf heller ikke vilde være egnet til Anvendelse. [Lovforslagets] § 57, Stk. 2, hvorefter der ved Bødens Fastsættelse bliver at tage særligt Hensyn til den skyldiges Betalingsevne, er optaget med Henblik paa de Bøder udenfor Almindelig borgerlig Straffelov, for hvilke den hidtil gældende Ordning stadig bliver bestemmede.”

2.6. I Forslag til Borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1927-28 var bestemmelsen ændret, så den i det væsentlige svarede til den affattelse, som et mindretal havde foreslået i Straffelovskommissionens betænkning fra 1923, sml. Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5351:

”Om end man er enig i, at en Reorganisation af Bødestraffen er tiltrængt, saaledes at den ved i højere Grad, end det nu er Tilfældet, at afpasses efter den dømtes økonomiske Evne kan blive mere effektiv og i nogen Grad træde i Stedet for de ganske korte Frihedsstraffe, nærer man dog Tvivl om, at Dagsbodssystemet vil kunne gennemføres paa en praktisk tilfredsstillende Maade. Det kan heller ikke erkendes, at det nævnte Formaal ikke skulde kunde naas paa anden Maade end gennem Dagsbodssystemet. Naar det i Loven ikke blot bestemmes, at Bøder skal fastsættes under Hensyn til den skyldiges Betalingsevne, men tillige paalægges Paatalemyndigheden at forelægge Retten de til Bedømmelsen af denne fornødne Oplysninger, nærer man ingen Tvivl om, at Lovgivningsmagtens udtalte Vilje, at Bøden afpasses efter Betalingsevnen, gennem de overordnede Domstoles og de øverste Anklagemyndigheders Kontrol vil ske Fyldest.

For at give Plads for denne Individualisering af Bødestraffen følger man Kommissionsmindretallet i ikke at foreslaa noget Maximum for Bødestraffen, idet et saadant for ikke at modvirke eller endog hindre Individualiseringen maatte sættes saa højt, at Grænsen blev uden praktisk Betydning. Den Frihed i Skønnet, der herved tillægges Domstolene, er kun en simpel Følge af Individualiseringstanken og vil næppe stille saa store Krav til deres Evne til at skønne som Udmaalingen af Frihedsstraf indenfor Forslagets Strafferammer med Strafnedsættelses- og Strafforhøjelsesgrunde.

Af tilsvarende Grunde foreslaas i § 6 i Forslaget til Ikrafttrædelseslov den gældende Særlovgivnings Bødemaxima ophævede ...”

2.7. I Forslag til Borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1929-30 blev forslaget om dagbodssystemet på ny fremsat, jf. lovforslagets § 54 og Rigsdagstidende 1929-30, tillæg A, sp. 2270. Bestemmelsen afveg på ét væsentligt punkt fra tidligere forslag, idet anvendelsen af dagbodssystemet forbeholdtes tilfælde, hvor bøde ”idømmes eller vedtages i Retten”, jf. anf. st. sp. 2365. Under udvalgsbehandlingen i Folketinget blev bestemmelsens anvendelsesområde indskrænket yderligere, idet et flertal af udvalgets medlemmer stillede forslag om, at ”Dagsbodssystemet foreløbig begrænses til Straffelovens Omraade”, jf. Rigsdagstidende 1929-30, tillæg B, sp. 148. Samtidig foreslog flertallet alle bødemaksima uden for straffeloven ophævet, jf. anf. st. sp. 150. Et mindretal blandt udvalgets medlemmer kunne ikke gå ind for dagbodssystemet, idet mindretallet i stedet genfremsatte det forslag om bødefastsættelsen, der senest var fremsat i lovforslaget i Folketingssamlingen 1927-28. Det skete med følgende begrundelse, jf. anf. st. sp. 153:

”Mindretallet maa afgørende vende sig imod Dagsbodssystemet ... idet man maa karakterisere det som upraktisk. Naar der henvises til dets Retfærdighed, men man samtidig undtager dets Anvendelse ved ”Bødeforelæg”, da ser Mindretallet netop heri Forslagets konsekvensmæssige Uegnethed konstateret. Mindretallet er derimod ganske enig i det Princip, der ligger til Grund for Systemet, men man mener at kunne opnaa en bedre og mere praktisk Gennemførelse af dette ved den foreslaaede nye Paragraf under Ændringsforslaget ... At Mindretallet netop er Tilhænger af Princippet, giver sig Udslag i Tiltrædelse af Ændringsforslag ... til Ikrafttrædelsesloven, i hvilket Ændringsforslag det foreslaas, at de i Lovgivningen foreskrevne Størstebeløb for Bøder bortfalder i alle de Tilfælde, hvor Lovovertrædelsens Paakendelse ved Dom ikke er udelukket.”

Bestemmelsen om bødefastsættelse blev herefter vedtaget af Folketinget ved 2. og 3. behandlingen henholdsvis den 10. januar 1930 og den 23. januar 1930 i følgende affattelse, jf. Rigsdagstidende 1929-30, tillæg C, sp. 101-02:

”§ 53.

Stk. 1. Naar Bøde i Henhold til denne Lov idømmes eller vedtages i Retten, har denne under Hensyn til den bødefældtes Formue, Indtægt, Underholdspligt og øvrige Forhold, der indvirker paa Betalingsevnen, at fastsætte et vist Beløb, der udgør en Dagsbod. Bødestraffen fastsættes til mindst 1 og højst 90 Dagsbøder.

Stk. 2. Ved fastsættelsen af andre Bøder vil der være at tage særligt Hensyn til den skyldiges Betalingsevne.”

Under lovforslagets behandling i Landstinget viste der sig under udvalgsbehandlingen på ny flertal for at undlade at indføre dagbodssystemet, sml. Rigsdagstidende 1929-30, tillæg C, sp. 1363-64. Som følge heraf ændredes bestemmelsen, så den efter afstemningen i Landstinget fik følgende affattelse:

”§ 51.

Stk. 1. Bøde fastsættes i Tilfælde, hvor højere Mindstebeløb ikke er foreskrevet, til et Beløb af mindst 4 Kr.

Stk. 2. Ved Udmaalingen af en Bødestraf bliver der indenfor de Grænser, som Hensynet til Lovovertrædelsens Beskaffenhed og de i § 80 nævnte Omstændigheder tilsteder, at tage særligt Hensyn til den skyldiges Betalingsevne. De fornødne Oplysninger til Bedømmelse af denne bliver i det Omfang, som Hensynet til Sagens Betydning tilsiger, af Paatalemyndigheden at forelægge Retten.”

3. Ændringen af § 51 ved Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930

3.1. Ved Lov Nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 indførtes dagbodssystemet. Med lovændringen fik § 51 følgende ordlyd:

”§ 51.

Stk. 1. Naar Bøde i Henhold til denne Lov idømmes eller vedtages i Retten, fastsættes Bødestraffen i Dagbøder. Disses Antal bestemmes under Hensyn til Lovovertrædelsens Beskaffenhed og de i § 80 nævnte Omstændigheder til mindst 1 og højst 60. Størrelsen af den enkelte Dagbod fastsættes til et Beløb svarende til den paagældendes gennemsnitlige Dagsindtægt, idet der dog ved Beløbets Fastsættelse bør tages Hensyn til bødefældtes Livsvilkaar, herunder hans Formue, Forsørgerpligter og andre Forhold, der indvirker paa Betalingsevnen. Dagboden kan dog ikke fastsættes til et lavere Beløb end 2 Kr.

Stk. 2. Naar Bøde skal fastsættes for en Forseelse, hvorved den paagældende har opnaaet eller tilsigtet at opnaa betydelig økonomisk Vinding for sig selv eller andre, og Anvendelsen af Dagbøder vil medføre, at Bødebeløbet ansættes væsentlig lavere, end det skønnes rimeligt under Hensyn til Størrelsen af den Fortjeneste, der enten er eller kunde være opnaaet ved Lovovertrædelsen, kan Retten dog i Stedet for Dagbøder anvende anden Straf af Bøde.

Stk. 3. Ved Fastsættelsen af andre Bøder vil der inden for de Grænser, som Hensynet til Lovovertrædelsens Beskaffenhed og de i § 80 nævnte Omstændigheder tilsteder, være at tage særligt Hensyn til den skyldiges Betalingsevne. Saadanne Bøder vil ikke kunne fastsættes til lavere Beløb end 4 Kr.

Stk. 4. Det bestemmes ved Lov, i hvilket Omfang de i denne Lov fastsatte Regler om Dagbøder vil være at bringe til Anvendelse ved Fastsættelsen af Bøder for Overtrædelse af andre Love. For saa vidt angaar Love, hvor Spørgsmaalet om Dagbødernes Anvendelse er af mindre væsentlig Betydning, kan der dog efter forudgaaende Forhandling mellem Justitsministeren og vedkommende Fagminister ved kongelig Anordning træffes saadan Bestemmelse.”

3.2. Den fornyede introduktion af dagbodssystemet byggede på meget udførlige overvejelser, herunder med inddragelse af erfaringer med dagbodssystemet i Finland og Sverige, sml. Rigsdagstidende 1938-39, tillæg A, sp. 3759 ff.:

”Selvom disse Regler vel har bevirket, at der ved Fastsættelsen af Bøderne nu i højere Grad end tidligere tages Hensyn til de Tiltaltes økonomiske Forhold, kan der imidlertid efter Justitsministeriets Formening ikke være Tvivl om, at Bødestraffen stadig ikke fastsættes *i Forhold til* de Tiltaltes Indtægts- og Formueforhold i saa vidt Omfang, som dette er foreneligt med de Hensyn, der iøvrigt bør være bestemmende ved Fastsættelse af Bødernes Størrelse. Hvor det drejer sig om forholdsvis grove Forseelser begaaet af en i økonomisk Henseende daarlig stillet, synes Domstolene fremdeles ofte at være betænkelige ved at fastsætte Bøden saa lavt, at der bliver rimelig Mulighed for, at den paa-gældende kan betale, og dette skyldes formentlig hyppigt en i og for sig forstaaelig Frygt for, at Straffens generalpræventive Virkning herved bliver for ringe. Hvor det drejer sig om Fastsættelse af Bøder for velstillede Personer, vil Domstolene omvendt ofte under det nuværende System vige tilbage for at fastsætte en Bøde af en saadan Størrelse, at den står i samme Forhold til den Tiltaltes økonomiske Forhold som den Bøde, der for en tilsvarende Forseelse fastsættes for den ubemidlede. Dette skyldes vel for en Del, at en Fastsættelse af en særlig høj Bøde, uanset at Grunden hertil er gode økonomiske Forhold, hos Offentligheden let vil fremkalde den Opfattelse, at det er en særlig grov Overtrædelse, der er begaaet.

Justitsministeriet anser det derfor for nødvendigt paany at fremsætte Forslag om Indførelse af Dagsbodssystemet. Ved Anvendelse af Dagsbøder skulde man opnaa, at alle for den samme Forseelse faar den samme Straf, og at Spørgsmaalet om Fastsættelsen af det Pengebeløb, der under Hensyn til den skyldiges økonomiske Forhold skal erlægges af denne, ikke blandes sammen med Spørgsmaalet om Beskaffenheden af den begaaede Overtrædelse. Der er efter Justitsministeriets Formening alene gennem Indførelse af dette System Mulighed for at naa til en større Lighed ved Bødernes Ansættelse.

Dagsbodssystemet er indført i Sverige fra 1. Januar 1932 og i Finland fra 1. Juli 1921 ved Love, der bygger paa Straffelovsudkast udarbejdet for Sveriges Vedkommende af Professor Thyrén og for Finlands Vedkommende af Professor Serlachius.

... har ogsaa herhjemme Dagsbodssystemet været foreslaaet indført af fremtrædende Repræsentanter for den kriminalistiske Sagkundskab, først af Professor Torp i hans Straffelovsudkast af 1917 og senere af den anden Straffelovskommission i 1923.

Derimod har Professor Oluf Krabbe ... fremsat forskellige Indvendinger mod Systemet. ... det, der skulde tilstræbes ved Dagsbodssystemet, nemlig at Bødestraffen blev lige følelig for alle, ikke kan opnaas og overhovedet ikke bør opstilles som et Formaal for Lovgivningen, da dette Maal ikke blot ikke kan begrundes ud fra strafferetlige Betragtninger, men at der tværtimod jævnlig ved Bødernes Fastsættelse vil gøre sig Hensyn gældende, der er principielt uforenelige med Dagsbodssystemet. Der henvises her til, at Bødestraffen ofte anvendes overfor Forseelser, der er begaaet for at opnaa økonomisk Fordel, og at det afgørende for Størrelsen af Bøden for en saadan Forseelse ikke bør være den Tiltaltes økonomiske Forhold paa Dommens Tidspunkt, men derimod den opnaaede eller tilsigtede Fordel.

Denne sidste Betragtning maa utvivlsomt tillægges Betydning, og der er da ogsaa ved Reglen i Forslagets § 51, Stk. 2, taget Hensyn hertil ...

I øvrigt maa det erkendes, at man ikke gennem Dagsbodssystemet eller paa nogen anden Maade fuldt ud kan opnaa, at en Bøde bliver lige saa følelig for den meget velstillede som for den ubemidlede, men gennem Dagsbodssystemet vil man dog komme den lige Følelighed saa nær, som det overhovedet er muligt.

Efter Justitsministeriets Formening vil et saadant Resultat stemme med den almindelige Retsbevidsthed, og det synes ogsaa utvivlsomt, at Bødestraffens generalpræventive Virkning vil blive styrket ved Anvendelse af Dagsbodssystemet.

...

I Sverige er Ordningen den, at Bøder idømmes direkte i Pengebeløb ved Overtrædelse af forskellige særlig nævnte Bestemmelser i Straffeloven, samt naar der i en Lov er fastsat særligt Beregningsgrundlag, eller det drejer sig om en Lovovertrædelse, hvorefter der ikke kan idømmes højere Straf end Bøde til Beløb af højst 300 Kr. I alle andre Tilfælde fastsættes Dagsbøder fra 1 til 120. Dagsbøderne fastsættes derhos til et Pengebeløb fra 1 til 300 Kr. under Hensyn til Indkomst, Formue, Forsørgelsespligter og økonomiske Forhold i øvrigt.

I Finland kan idømmes fra 1 til 300 Dagsbøder. Ved Bødens Idømmelse skal Domstolene derhos fastsætte det Pengebeløb, som bør anses for Dagsboden, i Overensstemmelse med den Domfældtes Middelindkomst pr. Dag og under Hensyntagen til Domfældtes Formueforhold m.v.

...

Af det ... fra Sverige modtagne Materiale fremgaar det ..., at der i Praxis ved Systemets Anvendelse har været forskellige Vanskeligheder at overvinde. Det Forhold, der synes at have voldt Domstolene de største Vanskeligheder, har været Fastsættelsen af Dagsbodens Størrelse i det enkelte Tilfælde; paa dette Punkt synes man ved Lovens Ikrafttræden at have savnet nærmere Direktiver. Endvidere fremhæves det fra mange Sider, at Dagsbodssystemets Anvendelse, hvor det drejer sig om Personer, der har ingen eller kun ringe Indkomst, har medført, at der for disse Personer er blevet fastsat saa lave Bøder, at det i høj Grad er gaaet ud over Straffens Effektivitet.

Om Erfaringerne i Finland har den finske Regering oplyst, at Systemet har været anvendt siden 1921, uden at der offentlig har været fremsat Indvendinger mod det af Myndighederne eller andre. Efter Regeringens Opfattelse har Systemet i den forløbne Tid virket upaaklageligt og været i Overensstemmelse med Folkets Retsbegreber. Ved Anvendelsen af Systemet er man utvivlsomt kommet nærmere til Virkeliggørelsen af Princippet om, at Bødestraffen bør ramme de dømte lige haardt uden Hensyn til deres økonomiske Stilling.

Det nu fremsatte Forslag gaar ligesom det af Folketinget den 23. Januar 1930 vedtagne Forslag ud paa, at Dagsbodssystemet foreløbig kun indføres indenfor Straffelovens Omraade og kun for saa vidt angaar Bøder, der fastsættes af en Ret.

Efter Forslaget skal Bødestraffen fremtidig fastsættes i Dagsbøder, saaledes at ligeartede Forseelser under fornødent Hensyn til den skyldiges subjektive Forhold vil være at straffe med samme Antal Dagsbøder. For disses konkrete Størrelse vil den skyldiges økonomiske Forhold efter de i Forslaget angivne Hensyn være afgørende.

Medens der efter det tidligere Forslag kunde idømmes fra 1 til 90 Dagsbøder, foreslaas nu, at Antallet af Dagsbøder ikke kan overstige 60. Er Forseelsen saa grov, at den bør straffes strengere end med Bøde paa et Beløb, der svarer til 2 Maaneders Indtægt, bør Frihedsstraf formentlig idømmes.

Medens der ikke i det af Folketinget i 1930 vedtagne Forslag i Lovteksten var angivet nogen egentlig Maalestok for, hvorledes Størrelsen af en Dagsbod skal bestemmes, foreslaar man nu, at Størrelsen af den enkelte Dagsbod ligesom i Finland skal fastsættes til et Beløb svarende til den paagældendes gennemsnitlige Dagsindtægt. Hvor den paagældende er uden Arbejde og Midler, vil Dagsindtægten være lig med den Understøttelse, han modtager enten af det offentlige eller paa anden Maade, men det maa herved anses for nødvendigt, at Domstolene søger at tage Hensyn til, om han i en nærmere Fremtid har Mulighed for at opnaa Arbejde. Da der ligesom i Sverige her i Landet vil kunne blive Tale om, at Bøden, hvor Indtægten paa det Tidspunkt, da Bøden fastsættes, er meget lav, bliver fastsat paa en saadan Maade, at Straffens Effektivitet bliver for ringe, foreslaar man endvidere, at den enkelte Dagsbod aldrig kan fastsættes til et mindre Beløb end 2 Kr.

...

Som nævnt foreslaas Dagsbodssystemet kun indført indenfor Straffelovens Omraade; umiddelbart at gøre Systemet anvendeligt udenfor Straffelovens Omraade kan ikke anses for muligt.

Det maa saaledes erkendes, at Systemet ikke er paa sin Plads, hvor det drejer sig om Smaaforseelser, navnlig egentlige Politiforseelser. Med Hensyn til disse Forseelser maa der lægges afgørende Vægt paa Sagernes lette og hurtige Behandling, hvortil kommer, at Straffens Formaal her udelukkende er at give Lovovertræderne en Advarsel, medens ethvert Individualiseringsmoment er mindre væsentligt.

Endvidere maa det anses for utvivlsomt, at der for en Række Lovovertrædelser, særlig paa Skattelovgivningens Omraade, gør sig særlige fiskale Synspunkter for Bødestraffens Fastsættelse gældende, og i disse Tilfælde, hvor Bøderne i Reglen fastsættes i Forhold til det Statskassen unddragne Beløb, vil det ligeledes være uheldigt at sætte Dagsbodssystemet i Kraft.

Men ogsaa bortset fra fiskale Lovovertrædelser kan det f. Eks. i Tilfælde, hvor det drejer sig om Forseelser begaaet i Vindingsøjemed, være rimeligt, ja endda paakrævet ved Bødens Fastsættelse at lægge større Vægt paa det ved den ulovlige Handling indvundne Beløb end paa den Tiltaltes økonomiske Omstændigheder ...

Den i Sverige gennemførte Lovgivning gør da ogsaa meget væsentlige Indskrænkninger i Dagsbodssystemet saavel for egentlige Politiforseelser som for Overtrædelser af fiskale Love o. lign.

De ovenfor nævnte Forhold medfører, at Systemet ikke vil kunne sættes i Kraft indenfor Særlovgivningen uden en Gennemgang af hver enkelt Lov. Naar saadanne Love fremtidig forelægges Rigsdagen til Ændring, vil det derfor være naturligt at tage Standpunkt til Gennemførelsen af Systemet. Da imidlertid en lang Række Love af denne Art ikke vil kunne ventes forelagt Rigsdagen i en overskuelig Fremtid, foreslaas det, at der gives

Regeringen Bemyndigelse til ved kgl. Anordning at bestemme, hvorvidt og i bekræftende Fald i hvilket Omfang Dagsbodssystemet skal træde i Kraft paa Særlovgivningens Omraade.

...

Med Hensyn til Forslaget om Indførelse af Dagsbodssystemet har Rigsadvokaten paa et Tidspunkt, da man endnu ikke havde modtaget Oplysninger om Systemets Virkninger i Sverige og Finland, udtalt, at han under Hensyn til det af Professor Oluf Krabbe om Spørgsmaalet udtalte ... maa nære Frygt for, at man ikke ved Indførelse af Dagsbodssystemet opnaar de ønskede Resultater. Endvidere gør Rigsadvokaten gældende, at Bøder efter Straffelovens Bestemmelser spiller en forholdsvis ringe Rolle i Forhold til Bøder for Overtrædelse af Særlovgivningen, paa hvilke Forseelser der ... kun i begrænset Omfang kan blive Spørgsmaal om ved kgl. Anordning at gøre Dagsbodssystemet anvendeligt, og at der i vid Udstrækning allerede nu ved Fastsættelsen af Bøder, tages meget Hensyn til den Tiltaltes økonomiske Forhold. Under Hensyn til det saaledes anførte forekommer det Rigsadvokaten utilraadeligt at gennemføre Systemet, forinden der er tilvejebragt udførligere Oplysninger om, hvorledes dette har virket andetsteds, navnlig i Sverige, og Rigsadvokaten mener derfor ikke for Tiden at kunne anbefale Systemets Indførelse.

Med Hensyn til det af Rigsadvokaten anførte bemærkes, at det vel er rigtigt, at Bøder efter Straffeloven spiller en forholdsvis ringe Rolle, men at det jo ogsaa netop er Meningen at udvide Systemets Omraade, saaledes at det finder Anvendelse indenfor Særlovgivningen i et tilsvarende Omfang som i Sverige. Vel er det ikke Meningen, at Systemet skal finde Anvendelse ved Smaaforseelser, men dette betyder ikke, at det ikke ved Lovovertrædelser af mere betydende Karakter kan komme til at virke gavnligt og medføre en retfærdigere Fastsættelse af Bødernes Størrelse. Naar Rigsadvokaten anfører, at der allerede nu tages meget Hensyn til økonomiske Forhold, maa hertil bemærkes, at det ... selvfølgelig er rigtigt, at Domstolene i Overensstemmelse med det udtrykkelige Paabud i Straffeloven tager et vist Hensyn til de Tiltaltes økonomiske Forhold, men Princippet om Bødestraffens Ligefølelighed er, hvad ingen kan benægte, meget langt fra at være gennemført i gældende Praksis og vil næppe heller kunne ventes gennemført paa Grundlag af de i den nugældende Straffelov indeholdte Bestemmelser.

Det af Rigsadvokaten anførte har derfor ikke medført nogen Ændring i Justitsministeriets Standpunkt ...”

4. Senere ændringer af § 51

4.1. Ved lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.) ophævedes bemyndigelsesbestemmelsen i § 51, stk. 4. Endvidere ophævedes det generelle bødeminimum på 4 kr. i § 51, stk. 3, 2. pkt., sml. Folketingstidende 1960-61, tillæg A, sp. 562:

”Det i § 51, stk. 3, 2. pkt., fastsatte generelle bødeminimum (4 kr.) er nu forældet. Principielt er det rigtigt, at der ikke gælder noget lovbestemt bødeminimum, og det foreslås derfor, at bestemmelsen ophæves.

§ 51, stk. 4, foreslås ophævet som overflødig.”

Herudover blev i § 51, stk. 1, som 2. pkt., udtrykkeligt fastslået, at dagbodssystemet ikke finder anvendelse ved fastsættelse af tillægsgøder. Endelig ophævedes den hidtil gældende begrænsning i § 51, stk. 2, hvorefter adgangen til ved straffelovsovertrædelser at anvende ”anden straf af bøde” var betinget af, at anvendelse af dagbøder ville medføre, at bøden blev ”væsentlig” lavere end rimeligt under hensyn til den ved lovovertrædelser opnåede eller tilsigtede fortjeneste.

4.2. Ved lov nr. 474 af 12. juni 1996 om ændring af straffeloven (Strafansvar for juridiske personer) blev i § 51, stk. 3, udtrykkeligt fastslået, at der ved fastsættelsen af ”andre bøder” skal tages hensyn til ”den opnåede eller tilsigtede fortjeneste eller besparelse”, sml. Straffelovrådets betænkning nr. 1289/1995 om strafansvar for juridiske personer s. 153 ff.

5. Straffelovrådets tidligere overvejelser

5.1. Straffelovrådet gav allerede i betænkning nr. 355/1964 om konfiskation udtryk for, at lovgivningen ikke bør indeholde bestemmelser, der foreskriver bestemte bødemaxima og bødemaxima, sml. s. 53-54:

”Enkelte ... love indeholder bestemmelser om faste *bødemaxima*. Disse bestemmelser er dog ophævet ved § 6, stk. 1, i loven om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m., hvori det generelt bestemmes, at de i lovgivningen foreskrevne største beløb for bøder bortfalder i alle tilfælde, hvor lovovertrædelsens påkendelse ved dom ikke er udelukket. Når rådet i sit udkast foreslår, at de nævnte bestemmelser om bødemaxima udgår af de pågældende loves strafferegler, er der således alene tale om en redaktionel ajourføring.

Flere straffebestemmelser indeholder faste *bødeminima*. Rådet foreslår disse ophævet og skal som begrundelse herfor anføre følgende:

Det må anses for principielt urigtigt gennem bestemmelser om bødeminima at begrænse dommerens adgang til at afpasse bødens størrelse efter den enkelte lovovertrædelses beskaffenhed og lovovertræderens forhold.

Hertil kommer, at lovbestemmelser om bødeminima forekommer inkonsekvente og i nogen grad virker vilkårligt, idet de ikke er til hinder for, at sagerne afgøres ved indenretlig advarsel eller vedtagelse af en bøde, der er lavere end den i lovbestemmelsen foreskrevne, jfr. retsplejelovens §§ 936 og 937, og således kun får betydning med hensyn til sager, der enten afgøres ved udenretlig vedtagelse af et bødeforelæg, jf. retsplejelovens § 931, eller fremmes til dom.

Endvidere bemærkes, at lovbestemmelser om bødeminima kan medføre, at der i praksis på de pågældende lovgivningsområder overvejende anvendes bøder, hvis størrelse lig-

ger i nærheden af minimum. Dette vil ofte indebære, at bødeudmålingen bliver for usmidig og bødeniveauet for lavt.

Det er på linie med de ovenfor anførte synspunkter, når rådet endvidere foreslår ophævelse af visse *helt lovbestemte bødestraffe* i ældre love.”

5.2. Straffelovrådet har i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse fastholdt de ovennævnte synspunkter, sml. s. 66, hvor det i tilslutning til nogle generelle bemærkninger om strafferammers minima fremhæves, at det er ”en væsentlig forenkling ... [som følger af] den i dansk lovgivning fastslåede praksis, at der ikke anvendes bøderammer med nærmere angivne mindstebeløb”. Se endvidere betænkningen s. 71 ff., hvor der generelt gives udtryk for, at ”Straffelovrådet ... finder det rigtigst, at udviklingen [i strafudmålingen] ... kommer til at bero på, hvad domstolene finder hensigtsmæssigt og forsvarligt”.

6. Fremmed ret

6.1. Norge

6.1.1. Om bødefastsættelse indeholder norsk straffelovs § 27 følgende bestemmelse:

”§ 27. Når bot idømmes, bør det foruten til det straffbare forhold tas særlig hensyn til den dømtes formuesforhold og til hva han etter sine livsforhold antas å kunne utrede. Boten tilfaller statskassen.”

6.1.2. I Norge ophævedes maksimum- og minimumsatser for bøder i 1946, sml. Anders Bratholm og Magnus Matningsdal: Straffeloven, Kommentartutgave, Første Del. Almindelige bestemmelser, 1991, (Kommentaren til den norske straffelov) s. 61:

”... Den opprinnelige regelen fastsatte maksimums- og minimumssatser for bot i forbrytelses- og forseelsaker. Disse yttergrensene for bøtefastsettelsen ble opphevet i 1946 med den begrunnelse at slike grenser står i strid med prinsippet i § 27 om at bøter skal avpasses etter den skyldiges økonomiske evne. Man opphevet likevel ikke bestemmelsen om minimumssatser i særlovgivningen. Bestemmelsene om minstestraft i særlovgivningen er imidlertid etter hvert blitt opphevet.

Maksimumsatsene i særlovgivningen ble opphevet i 1946 ...”

6.1.3. Dagbodssystemet anvendes ikke i Norge. Straffelovkomisjonen drøftede i NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omformning (delutredning I) indførelsen af dagbodssystemet i norsk ret, sml. s. 178-79:

”Dagsbotsystemet er i dag i større eller mindre utstrekning gjennomført i en rekke land, bl a Danmark, Finland, Sverige, Forbundsrepublikken Tyskland, Østerrike og Canada.

I Sverige blir ca 25 pst av bøtene utmålt etter dagsbotsystemet. Svenskene er stort sett tilfreds med systemet, og ordningen betegnes som ”fast rotat och allmänt accepterat” ... Den kritikk som er kommet frem, har stort sett dreid seg om den tekniske gjennomføringen, ikke selve prinsippet.

I Danmark blir dagsbotsystemet brukt vesentlig mindre enn i Sverige, og meningene om systemet er mer delte. En innvending som har vært reist, er at domstolene i praksis ofte har fastsatt den samlede bot på vanlig måte, og deretter fordelt beløpet på et passende antall dagsbøter. Erfaringene i Danmark er nærmere omtalt i den nordiske utredningen om bøtestraffen, NU 1975:5 s 12.

I denne utredningen stiller man seg fra finsk og svensk hold positivt til dagsbotsystemet, mens man fra dansk side er negativ. Fra norsk hold finner man ikke tilstrekkelig grunn til å innføre dagsbotsystemet her i landet ...

Også Kriminalmeldingen stiller seg reservert til å innføre dagsbotsystemet hos oss ... Justiskomiteen finner derimot systemet ”interessant”, og mener at det bør vurderes nærmere om det kan tilpasses norske forhold. Det heter så:

”Med turvande regelverk skulle systemet gje rettsvesenet ei god rettesnor for utmåling av straff, samstundes som ein vil kunne få ei rimeleg sikring for at straffefekten vert rettevis.” ...

Straffelovkommisjonen er i tvil om dagsbotordningen bør innføres hos oss. En ulempe er at ordningen vil være vanskeligere å praktisere enn den nåværende. Som det blir fremhevet i Kriminalmeldingen, vil allerede grunnlaget for inntektsvurderingen være komplisert ... På den annen side blir det i dag generelt tatt for lite hensyn til de konkrete omstendigheter omkring lovbruddet og lovbrüterens økonomi når botens størrelse blir fastsatt. Innføring av et dagsbotsystem vil trolig kunne bedre på dette, under forutsetning av at det kan gjennomføres for de fleste bøters vedkommende (med unntak av forenkla forelegg og markeringsbøter). Ellers vil det lett fremstå som en unødvendig komplisering av straffutmålingsreglene.

Straffelovkommisjonen vil ta endelig standpunkt senere. Det sentrale er å sikre at bøtene blir nyansert i tilstrekkelig grad, og muligens kan det oppnås på andra måter enn ved å innføre et system med dagsbøter.”

6.1.4. NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser (delutredning V) var på linie med den skeptiske indstilling til dagbodssystemet, som Straffelovkommisjonen hadde givet uttrykk for i NOU 1983: 57, sml. NOU 1992: 23 s. 171:

”Et dagsbotsystem ville trolig kunne medføre at det legges større vekt enn i dag på lovbrüterens økonomi når boten utmåles.

Ved at antallet dagsbøter varierer med den straffbare handlingens grovhet, er det også enklere enn etter dagens ordning å se hvor alvorlig handlingen er bedømt.

Etter kommisjonens syn er det likevel flere svakheter ved dagsbotsystemet:

Det vil antakelig være mer tungvint å praktisere enn dagens system, først og fremst fordi det ofte er komplisert å vurdere lovbrysterens økonomiske stilling. Dette kan skape vanskeligheter også i dagens system, men med et dagsbotsystem vil problemet trolig forsterkes.

Selv om dagsbotsystemet gir inntrykk av å skille klart mellom forholdets straffverdighet og gjerningspersonens økonomi, fungerer det ikke alltid slik i praksis. I Danmark er det opplyst at det ofte er slik at domstolen først vurderer hvor stor boten bør være, og deretter fordeler den på et passende antall dagsbøter, se Nordisk strafferetskomité's betenkning om bøtestraffen, NU 1975:5 s 12.

Et dagsbotsystem vil uansett ikke kunne gjennomføres fullt ut. Unntak må gjøres bl a for markeringsbøter, standardbøter og forenklet foreleg.

Kommisjonen er kommet til at den beste løsning vil være å beholde dagens system, men forbedre det for å sikre at det tas mer hensyn til lovbrysterens økonomiske forhold enn i dag. Det sentrale er å sikre at bøtene blir tilstrekkelig nyansert.”

NOU 1992: 23 inneholdt på den anførte baggrund følgende forslag om bødefastsættelse, sml. s. 283, jf. s. 280 og 171-72:

”§ 59. *Utmåling av bot*

Ved utmåling av bot skal det, ved siden av slike forhold som i alminnelighet tillegges vekt ved straffutmålingen, legges vesentlig vekt på lovbrysterens inntekt, formue, forsørgelsesbyrde og andre forhold som påvirker den økonomiske evne.

Ilegges et foretak bot, jf. § 35, skal det tas særlig hensyn til de momenter som er nevnt i § 36.

Boten tilfaller staten når ikke annet er bestemt.”

”§ 36. *Momenter ved avgjørelsen om foretaksstraff*

Ved avgjørelsen av om straff skal ilegges et foretak etter § 35, og ved utmålingen av straffen overfor foretaket, skal det særlig tas hensyn til

1. straffens preventive virkning,
2. overtredelsens grovhet,
3. om foretaket ved retningslinjer, instruksjon, opplæring, kontroll eller andre tiltak kunne ha forebygget overtredelsen,
4. om overtredelsen er foretatt for å fremme foretakets interesser,
5. om foretaket har hatt eller kunne ha oppnådd noen fordel ved overtredelsen,
6. foretakets økonomiske evne,
7. om andre reaksjoner som følge av overtredelsen blir ilagt foretaket eller noen som har handlet på vegne av det, blant annet om noen enkeltperson blir ilagt straff.”

6.1.5. NOU 2002: 4 Ny straffelov indeholder i § 9-1, jf. § 4-2, bestemmelser om bødefastsættelsen, der ”i hovedsak” svarer til NOU 1992: 23, sml. NOU 2002: 4 s. 479, jf. s. 477 og 244. Om kommissionens forslag om bøders placering i strafferammesystemet henvises til denne betæknings kapitel 5 om strafferammers minimum og maksimum, pkt. 4.1.

6.2. Sverige

6.2.1. Om bødefastsættelsen foreskriver svensk straffelovs (Brottsbalken) 25 kap. Om böter m.m. bl.a. følgende:

1 § Böter skall dömas ut, enligt vad som är föreskrivet för brottet i fråga, i dagsböter, penningböter eller normerade böter. Är viss bötesform inte föreskriven för brottet, döms böter ut i dagsböter eller, om brottet bör föranleda lägre straff än trettio dagsböter, i penningböter.

2 § Dagsböter skall bestämmas till ett antal av minst trettio och högst etthundrafemtio.

Varje dagsbot fastställs till ett visst belopp från och med trettio till och med ettusen kronor, efter vad som bedöms som skäligt med hänsyn till den tilltalades inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och ekonomiska förhållanden i övrigt. Om det finns särskilda skäl, får dagsbotens belopp jämkas.

Minsta bötesbelopp är fyrahundrafemtio kronor.

3 § Penningböter skall bestämmas till lägst etthundra kronor och högst tvåtusen kronor. Om ett lägre högsta belopp är särskilt föreskrivet, gäller dock detta.

4 § Normerade böter är böter som, enligt vad som är föreskrivet för brottet, skall bestämmas efter särskild beräkningsgrund.

Minsta bötesbelopp är etthundra kronor.

5 § Böter får användas som gemensamt straff för flera brott, om böter kan följa på vart och ett av brotten.

Om det finns särskilda skäl, får rätten döma till penningböter för ett eller flera brott för vilka sådan påföljd är föreskriven och samtidigt döma till annan form av böter för brottsligheten i övrigt.

Gemensamt straff i böter får inte avse brott för vilket är föreskrivet normerade böter eller böter som inte får förvandlas till fängelse.

6 § Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten bör föranleda dagsböter.

Som gemensamt straff får dagsböter bestämmas till ett antal av högst tvåhundra och penningböter till ett belopp av högst femtusen kronor.

Om det för något av brotten är föreskrivet ett visst lägsta bötesstraff, får detta inte underskridas.”

6.2.2. Spørqmålet om bødefastsættelsen var genstand for grundige overvejelser i Fængelsestraffkommittén, sml. SOU 1986: 14 Påføljð för brott s. 106-16 med gennemgang og drøftelse af de forskellige bødeformer dagbøder (dagsböter), sumbøder (penningböter) og normerede bøder (normerede böter), det beløbsmæssige forhold mellem dagbøder og sumbøder, dagbødernes antal samt størrelsen af den enkelte dagbod. Der var enighed om at bevare dagbodssystemet og om at foreslå maksimalantallet for dagbøder hævet med henblik på at gøre dagbodssystemet til et mere konkurrencekraftigt alternativ til de korte fængelsesstraffe, sml. s. 106 ff. og 111 f., hvorved bemærkes, at reglerne om de forskellige bødeformer efterfølgende er ændret på visse punkter, der dog ikke fuldt ud følger anbefalingerne fra Fængelsestraffkommittén (sml. ovenfor samt Lag 1991:240 og 1993:201):

”Enligt vår uppfattning bör dagsbotssystemet behållas. Systemet tillkom som en social rättvisereform. Det har numera blivit fast rotat och allmänt accepterat. Tillämpningen av systemet är relativt enkel och det framstår som i stort sett rättvist. Under årens lopp har beräkningsgrunder utarbetats som syftar till att straffet skall drabba alla så lika som möjligt. Någon särskild kritik har inte heller riktats mot dagsbotssystemet som sådant. Uppgiften vid en översyn av dagsbotssystemet blir mot bakgrund härav närmast att pröva om det ger tillräcklig spännvidd för straffmätningen i fråga om de brott som vi anser skall omfattas av bötespåföljden ...

Penningböter stadgas huvudsakligen för förseelser mot trafikförfattningar. För endast ett brottsbalksbrott, nämligen förargelseväckande beteende (nuvarande 16 kap. 16 § BrB), stadgas penningböter. De förseelser för vilka penningböter stadgas beivras i stor utsträckning genom att polisman förelägger ordningsbot. Bötesbeloppen för olika förseelser är reglerade i anvisningar utfärdade av riksåklageren.

Systemet med penningböter är enkelt och lätthanterligt. Det har trots detta inte gått fritt från kritik. Denna har varit av principiell natur. Således menade den kriminalpolitiska arbetsgruppen inom BRÅ i rapporten Nytt straffsystem att beteckningen straffavgifter borde användas istället för penningböter. Detta för att sanktionen inte skall sammankopplas med dagsböterna, som ju fastställs enligt andra grunder och vilka enligt gruppen borde ha ett vidgat användningsområde.

Den nuvarande uppdelningen mellan brott för vilka stadgas penningböter och brott för vilka stadgas dagsböter bör ses över. Det är möjligt att lagstiftningen i detta hänseende inte följt en helt konsekvent linje. Visserligen används penningböter främst vid förseelser – särskilt inom specialstraffrätten – medan dagsböter reserveras för brott av allvarligare beskaffenhet. Men denna uppdelning bör kanske göras klarare. Vidare kan eventuellt övervägas om förutsättningar finns att avgränsa systemet med penningböter, som mera har karaktär av i förhand bestämda avgifter, från systemet med egentliga straffpåföljder, dit dagsböterna skulle räknas. Avsikten med en sådan avgränsning skulle när-

mast vara att ge bötesstraffet högre status än f.n. i förhållande till övriga påföljder. Frågor av den typ som nu nämnts har vi inte närmare övervägt. Riksåklagaren har i mars 1984 i en PM Överträdelse i trafiken förslagit en övergång från dagsböter till penningböter för flertalet förseelser på trafikområdet.

Normerade böter – dvs. böter som bestäms enligt särskilda beräkningsgrunder t. ex. i proportion till en effekt av eller ett annat mätbart moment i en straffbar gärning och som kan uppgå till stora belopp – användes tidigare för skattebrott. Genom tillkomsten av skattebrottslagen (1971:69) ersattes de inom detta område med andra påföljder och administrativa avgifter.

...

Systemet med normerade böter har i det närmaste avvecklats. Det kan mot bakgrund härav vara en uppgift att pröva om påföljdsformen skall behållas ...

Vad som kan övervägas för det fall de normerade böterna skulle avskaffas är att öppna en möjlighet att ådöma högre penningböter än f. n. I dag kan ju penningböter ådömas med högst 1 000 kr. för ett brott och högst 2 000 kr. för flera brott ...

Vi har efter närmare överväganden ... stannat för att normerade böter bör behållas i straffsystemet. Vi anser också att penningböterna då bör behållas i sin nuvarande utformning och således kunna ådömas med högst 1 000 kr. för ett brott. Önskar man att böter för en viss gärning skall kunna bestämmas till betydligt mer kännbara belopp än vad som är möjligt med dagsböter och penningböter får man således överväga att införa normerade böter för gärningen. Detta kan vara till fördel även för straffmätningen. När man kommer upp i mycket höga belopp är det svårt att mäta ut ett bötesstraff som svarar mot gärningen om man inte kan använda sig av något relationstal. Det är då en fördel att det redan direkt i lagtexten anges efter vilka grunder böterna skall beräknas, vilket ju är det utmärkande för de normerade böterna.

...

Enligt nuvarande 25 kap. 2 och 5 §§ BrB ådöms dagsböter för ett brott till ett antal av minst en och högst 120 och såsom gemensamt straff för flera brott till ett antal av högst 180.

En allmän iakttagelse är att domstolarna vid bestämmandet av antalet dagsböter i stor utsträckning håller sig i nedra delen av skalan. 10-29 dagsböter är det vanligaste straffet som tillämpas och detta gäller även för brott av inte obetydlig art ... Cirka två tredjedelar av dem som dömts till dagsböter under 1980-talet har fått mindre än 30 dagsböter. De undersökningar som har gjorts av straffmätningen vid olika brottskategorier tyder dock på att spännvidden vid de olika brotten är relativt stor ... Vidare kan konstateras att den grupp som fått 100 dagsböter eller däröver är förhållandevis liten. Allmänt sett kommer så höga bötesstraff i fråga endast vid vissa typer av brott. Det rör sig främst om trafiknykterhetsbrott men även om vissa andra trafikbrott samt om vissa våldsbrott och uppborrsbrott. Ofta står det i dessa fall och väger mellan kraftiga böter och ett kort fängelsestraff.

Ett vidgat tillämpningsområde för böter bör leda till att domstolarna oftare än f. n. dömer ut verkligt höga böter. En höjning av gränsen för antalet dagsböter är därför motiverad, särskilt om böter skall kunna bli ett konkurrenskraftigt alternativ till korta fängelsestraff.

sestraff. En höjning kan också vara motiverad om man, såsom vi ... anser att utrymme bör finnas för efter hand höjda bötesstraff vid upprepad brottslighet.

...

Med främst samma syfte för bötespåföljdens del, dvs. att vidga användningsområdet, bör en höjning ske av det antal dagsböter som högst kan dömas ut. En vidgad användning av bötestraffet är något som vi konsekvent eftersträvat vid straffskaleöversynen ...

Vi föreslår att maximala antalet dagsböter höjs från 120 till 200 för ett brott och från 180 till 300 vid gemensamt straff för flera brott. Syftet med förslaget är ... främst att göra det möjligt att använda böter vid grövre brott än i dag. I många fall kommer böter naturligen att i första hand ersätta villkorlig dom och skyddstillsyn. Om högre och mer kännbara böter kan ådömas bör dock i vart fall på sikt böter även direkt kunna ersätta fängelse, främst för brott där kortvariga fängelsestraff nu utdöms taxemässigt av allmänpreventiva skäl.

Att vi stannat för gränsen 200 dagsböter för ett brott och inte gått högre hänger samman bl. a. med relationen höga böter – korta fängelsestraff. Det svåraste bötesstraffet bör inte ligga på en så hög nivå att det allmänt uppfattas som strängare än det kortaste fängelsestraffet. Bl. a. utifrån denna aspekt men främst på grund av det vidgade användningsområdet för böter som vi föreslår har vi funnit skäl att på nytt överväga allmänna fängelseminimum, f. n. 14 dagar ...

I detta sammanhang aktualiseras också frågan om fastställande av ett minimiantal dagsböter i straffskalorna för vissa brott. Sådana bestämmelser förekommer redan nu (t. ex. vid rattfylleri). Metoden bör kunna begagnas för att uttrycka att ett brott tillmätts ett högre straffvärde och för att ge anvisning om att man vid straffmätningen har att hålla sig i den övre delen av straffskalan. Vi har funnit denna metod lämplig och vid straffskaleöversynen använt den vid ett flertal brott där böter förs in i straffskalor som nu upptar endast fängelse. Se i förslaget t. ex. misshandel ... och stöld ...

Avslutningsvis vill vi betona att vårt förslag inte syftar till en allmän höjning av bötesnivån. Området mellan 120 och 200 dagsböter är främst avsett för allvarigare brottslighet än som i dag leder till bötesstraff. Som exempel kan pekas på brott som i dag endast har fängelse i straffskalan men för vilka vi föreslår 50 eller 100 dagsböter som minimum. Sådana brott är stöld ... misshandel ... samt grov vårdslöshet i trafik och rattfylleri ...”

Sml. i øvrigt Ulf Berg m.fl.: Brottsbalken, En kommentar, Kap. 25-38, Följdförfattningar, 2001, (Kommentaren til den svenske straffelov) s. 25:4 ff. (25:1), 25:11 ff. (25:2), 25:19 f. (25:3), 25:21 f. (25:4), 25:23 ff. (25:5) og 25:26 f. (25:6).

6.3. Finland

6.3.1. Om bødefastsættelse indeholder finsk straffelovs (strafflag) 2 a kap. Om böter, förvandlingsstraff och ordningsbot bl.a. følgende bestemmelser:

”Böter

1 §. Antalet dagsböter. Böter döms ut i dagsböter, så att minimiantalet är en dagsbot och maximiantalet är 120 dagsböter.

Om minimum och maximum för ett gemensamt bötesstraff bestäms i 7 kap. För bötesstraff kan av särskilda skäl i lag bestämmas ett särskilt minimum eller maximum inom de gränser som anges i 1 mom. [...]

2 §. Dagsbotens belopp. Dagsbotsbeloppet skall fastställas så att det är skäligt i förhållande till den bötfälldes betalningsförmåga.

Som ett skäligt dagsbotsbelopp skall anses en sextiondedel av den bötfälldes genomsnittliga månadsinkomst, från vilken har avdragits de skatter och avgifter som bestäms genom förordning samt ett fast baskonsumtionsavdrag. Dagsbotsbeloppet kan sänkas på grund av den bötfälldes försörjningsplikt och höjas på grund av hans förmögenhet.

Till grund för månadsinkomsten och förmögenheten skall i första hand läggas den bötfälldes inkomst och förmögenhet enligt den senast verkställda beskattningen. Om den bötfälldes inkomster och förmögenhet inte på ett tillförlitligt sätt kan utredas på basis av beskattningsuppgifterna eller om de väsentligt har förändrats efter den senast verkställda beskattningen, kan de beräknas enligt andra tillgängliga utredningar.

Dagsboten bestäms i domstol enligt de uppgifter som gäller under rättegången och i strafforderförfarande enligt de uppgifter som gäller när straffanspråket framställs. Åklagaren bestämmer dock böterna enligt de uppgifter som gäller när straffordern utfärdas, om det har framkommit att betalningsförmågan hos den som mottagit straffanspråket har förändrats väsentligt jämfört med de uppgifter som gällde då anspråket framställdes.

Genom förordning bestäms närmare hur den genomsnittliga månadsinkomsten skall beräknas och hur dagsbotsbeloppet skall avrundas, samt om baskonsumtionsavdragets belopp, om beaktande av försörjningsplikt och förmögenhet och om dagsbotens minimibelopp.

3 §. Det totala bötesbeloppet. Det totala bötesbeloppet är antalet dagsböter multiplicerat med dagsbotsbeloppet.

Genom förordning kan bestämmas att det totala bötesbelopp som bestäms för vissa brott skall höjas så att det blir lika stort som den största ordningsbot som bestäms för ett likartat brott.

Förvandlingsstraff

...

Ordningsbot

8 §. Ordningsbot. Ordningsbot är ett till beloppet fast förmögenhetsstraff som är lindrigare än böter.

Ordningsboten får vara högst 200 euro. Om beloppet av ordningsboten för olika förseelser bestäms genom förordning av statsrådet.

Obetald ordningsbot får inte förvandlas till fängelse.

9 §. Ordningsbotsförseelser. Ordningsbot kan i enlighet med 2-4 mom. bestämmas som påföljd för en förseelse som hör under allmänt åtal, när det strängaste föreskrivna straffet är böter eller fängelse i högst sex månader.

Ordningsbot kan bestämmas som påföljd för ringa brott mot vägtrafiklagen (267/1981) eller sådana bestämmelser som utfärdats med stöd av den och som gäller

1) gående

2) förare av motorlösa fordon

3) motordrivna fordons eller släpfordons konstruktion, utrustning, skick eller handlingar som skall medföras vid körning av motordrivna fordon, störande och onödig körning av motordrivna fordon, persontransport, användning av förarens eller passagerarens personliga skyddsutrustning, övriga trafikregler som gäller för föraren eller påbud, förbud eller begränsningar som anges med trafikanordning,

4) överskridande av den högsta tillåtna hastigheten med ett motordrivet fordon, eller

5) besiktning och anmälan för registrering av fordon.

Ordningsbot kan också bestämmas som påföljd för ringa överträdelse av nedskräpningsförbudet enligt avfallslagen (1072/1993).

Om de förseelser som nämns i 2 och 3 mom. bestäms närmare genom förordning.

10 §. Föreläggande av ordningsbot.

Ordningsbot föreläggs av en polisman eller någon annan tjänsteman som utför i lag föreskriven övervakning. Ordningsbot får inte föreläggas, om

1) förseelsen har varit ägnad att föranleda annan fara eller olägenhet än sådan som skall anses vara ringa,

2) den som begått förseelsen genom sitt förfarande har visat likgiltighet för förbud eller påbud i lag, eller

3) det är uppenbart att målsäganden med anledning av förseelsen kommer att framställa begäran om åtal till åklagaren eller polisen eller lägga fram ett skadeståndsyrkande.

Om föreläggande av ordningsbot bestäms i lagen om ordningsbotsförfarande (66/1983).

11 §. Ordningsbot för olika förseelser. Om ordningsbot samtidigt skall föreläggas för två eller flera förseelser, föreläggs ordningsboten för den förseelse för vilken den strängaste ordningsboten är föreskriven.

För ordningsbot och bötesstraff eller fängelsestraff på viss tid får inte bestämmas ett gemensamt straff.”

Närmere regler om beräkning af dagbodens storrelse er fastsat i Förordning om dagsbotens belopp I:1.10.1999, G:21.5.1999, Ffs:609/1999. Dagbodsminimum er 6 euro, sml. 5 §. Närmere regler om de i 9 §, nr. 2 og 3, nævnte forseelser er fastsat i Förordning om ordningsbotsförseelser I:1.10.1999, G:21.5.1999, Ffs:610/1999.

Til de ovennævnte bestemmelser føjes i 7 kap. Om gemensamt straff 3 § bl.a. følgende bestemmelser om gemensamt bötesstraff:

”3 §. Gemensamt bötesstraff. Om någon samtidigt skall dömas för två eller flera brott för vilka straffet är böter, skall ett gemensamt bötesstraff bestämmas.

Et gemensamt bötesstraff får vara högst tvåhundrafyrtio dagsböter. Har för något av brotten efter den 1 juni 1969 stadgats ett särskilt lägsta bötesstraff, får det gemensamma bötesstraffet inte underskrida detta.”

6.3.2. I et nyt lovforslag om revision af bestemmelserne i den finske straffelovs almindelige del (forslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror RP 44/2002 rd) foreslås en præcisering af 7 kap. 3 § om dagbodsmaksimum i tilfælde, hvor der er spørgsmål om anvendelse af en strafnedsættelsesgrund, sml. lovforslaget. s. 297, jf. s. 218 f. med den foreslåede tilføjelse i 3 §:

”3 §
Gemensamt bötesstraff

Ett gemensamt bötesstraff får vara högst 240 dagsböter. När 6 kap. 8 § 2 mom. tillämpas får det gemensamma bötesstraffet vara högst 180 dagsböter. Om för något av brotten efter den 1 juni 1969 föreskrivs et särskilt lägsta bötesstraff, får det gemensamma bötesstraffet inte underskrida detta.”

Lovforslaget medfører ikke i øvrigt ændringer på det pågældende område.

6.4. Nordisk Strafferetskomité

6.4.1. Nordisk Strafferetskomité behandlede i 1975 bødestrafte i et nordisk perspektiv, sml. NU 1975: 5 Bötesstraffet. I betænkningen drøftedes anvendelsen af dagbøder i forhold til sumbøder (penningböter), jf. s. 8 ff. Komiteen konstaterede indledningsvis, at der kunne påvises en skillelinje mellem på den ene side Danmark og Norge, ”där penningböter er den enda eller praktiskt taget enda bötesformen”, og på den anden side Finland og Sverige, ”där dagsböter är enda bötesform eller används i betydande omfattning”. Komiteen drøftede herefter, om det var muligt at skabe en større nordisk retsenhed på dette punkt.

6.4.2. Konklusionen på komiteens overvejelser er beskrevet i betænkningen s. 12. Det hedder herom bl.a.:

”... Man är ense om att det är principiellt riktigt att gradera bötesstraffet efter lagöverträdelsens beskaffenhet och att tillmäta den tilltalades ekonomiska förhållanden betydelse beroende på vilken typ av lagöverträdelse det är fråga om. Låga bötesstraff för mindre trafiköverträdelser och enkla ordningsföreseelser bör kunna åläggas utan hänsyn till betalningsförmågan. Kommittén förordar en sådan ordning framför allt av administrativa och processekonomiska skäl. Att böterna kan bestämmas utan utredning om lagöverträdarens ekonomi är nämligen en förutsättning för att böter skall kunna åläggas genom ett summariskt förfarande ...

Övriga böter bör enligt kommitténs uppfattning i princip bestämmas under hänsyntagande till lagöverträdarens ekonomiska förhållanden. Kommittén anser också att det på vissa områden, bl.a. närings- och miljövårdslagstiftningens områden, kan vara anledning att ta hänsyn till den ekonomiska vinning som uppnåtts eller åsyftats.

Det råder olika uppfattningar inom kommittén om hur hänsynstagandet till lagöverträdarens ekonomiska förhållanden lämpligen bör ske. På finskt och svenskt håll anser man att dagsbotssystemet är den bästa formen för gradering av böter efter den tilltalades ekonomiska situation. Dagsbotssystemets förespråkare anser det vara väsentligt att den som har dömts till dagsböter direkt kan konstatera hur allvarligt hans brott har bedömts och vilken inverkan hans ekonomiska förhållanden har haft på det totala bötesbeloppet. Från dansk sida ställer man sig avvisande till dagsbotssystemet och menar att hänsyn till betalningsförmågan kan tas utan den komplicerade omvägen över bestämmande av antal dagsböter och dagsbotsbelopp. De danska erfarenheterna av dagsbotssystemet visar att det finns en inte obetydlig risk för att systemet inte tillämpas i enlighet med sitt syfte. I Danmark torde dagsbotsstraffet nämligen i stor utsträckning ha bestämts på det sättet att domstolen först övervägt hur stor boten borde vara i det särskilda fallet och vilket förvandlingsstraff som var lämpligt. Med utgångspunkt från dessa överväganden har man sedan bestämt antalet dagsböter och dagsbotens storlek. Dessa erfarenheter kommer troligen att leda till att straffelovrådet i Danmark kommer att föreslå att dagsbotsstraffet helt avskaffas. I Norge anser man att det inte finns tillräcklig anledning att införa dagsbotssystemet och föredrager sålunda att behålla det nuvarande systemet med endast penningböter.”

6.5. EU-retten

6.5.1. I EU-retten, hvor bøder i almindelighed pålægges virksomheder, er der maksima af følgende type: ”bøder på mindst 1.000 euro og højst 1.000.000 euro, idet sidstnævnte beløb dog kan forhøjes til 10 pct. af omsætningen i det seneste regnskabsår i hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen”, sml. artikel 15 i forordning nr. 17/62 om konkurrenceområdet. Ofte forekommer som følge af virksomhedens størrelse bøder, der er meget større end 1.000.000 euro.

7. Lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse)

7.1. Ved lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse) blev med ikrafttræden 1. september 2000 i færdselslovens § 118 a fastsat regler om udmålingen af bøder for overtrædelse af færdselsloven eller forskrifter udstedt i medfør heraf. Bestemmelsens stk. 1-2 har følgende ordlyd:

”§ 118 a. Bøder for overtrædelse af denne lov og for overtrædelse af forskrifter, der udstedes i medfør af loven, udmåles til beløb, der er delelige med 500 kr.

Stk. 2. Bøder til personer med særlig lav indtægt kan udmåles til beløb, der ikke er delelige med 500 kr. Sådanne bøder kan dog ikke fastsættes til beløb under 300 kr.

Stk. 3-5. ...”

§ 118 a, stk. 3-5, foreskriver, at der ved flere overtrædelser af færdselsloven og i andre tilfælde, hvor der skal ske en samlet pådømmelse af færdselslovsovertrædelser og overtrædelser af anden lovgivning, som udgangspunkt skal udmåles den normale takstmæssige bødestraf for hver overtrædelse af færdselsloven (absolut kumulation). Disse regler er omtalt i denne betænkningens kapitel 13 om sammenstød, afsnit 6.

7.2. § 118 a, stk. 1, medfører, at der indføres en minimumsgrænse på 500 kr. for bøder på færdselslovsområdet. Endvidere reduceres de hidtil gældende bødepositioner i Rigsadvokatens bødekatalog betydeligt, idet det foreskrives, at bøderne skal udmåles til beløb, som er delelige med 500 kr., sml. Folketingstidende 1999-00, Tillæg A, s. 7332:

”Det vil betyde, at der kommer væsentlig færre bødepositioner, end der er i dag. Som eksempel kan nævnes, at der i dag er 14 takster i niveauet fra 150 – 1.500 kr., hvoraf de 6 takster er på under 500 kr. Fremover vil der således alene være 3 bødepositioner i niveauet fra 0 – 1.500 kr., nemlig 500, 1.000 og 1.500 kr.

Dermed vil bøder, der i dag ligger under 500 kr., blive hævet til 500 kr., bøder på over 500 kr., men under 1.000 kr., som udgangspunkt blive hævet til 1.000 kr. og så fremdeles. Det bemærkes i den forbindelse, at når bøden f.eks. i dag ligger på 600 kr., må det konkret vurderes, hvorvidt det af præventive og retssikkerhedsmæssige grunde vil være mest hensigtsmæssigt at hæve bødetaksten til 1.000 kr. eller sænke denne til 500 kr. Det bemærkes samtidig, at det i sidste instans er domstolene, der fastsætter bødestørrelsen, idet bøder dog, bortset fra de i stk. 2 nævnte tilfælde [omtales nedenfor], ikke kan udmåles til et beløb under 500 kr. og i øvrigt skal udmåles i beløb, der er delelige med 500 kr.”

§ 118 a, stk. 2, åbner mulighed for at fravige stk. 1 ved udmåling af bøder til personer med særlig lav indtægt. Bestemmelsen foreskriver dog, at bøden i intet tilfælde kan udmåles til beløb under 300 kr., sml. s. 7332 f.:

”Bestemmelsen indebærer, at bøder til personer, der får udmålt en nedsat bøde (typisk det halve af normalbøden) som følge af, at de pågældende har en særlig lav indtægt, ikke nødvendigvis skal være på 500 kr. eller på beløb, der er delelige med 500 kr. Dog gælder der et bødeminimum på 300 kr. Er normalbøden efter stk. 1 f.eks. på 500 kr., kan bøden således nedsættes til 300 kr. Er normalbøden 1.500 kr. vil en nedsat bøde kunne fastsættes til 750 kr.

Bestemmelsen i stk. 2 har således alene til formål at sikre, at de faste bødepositioner efter stk. 1 på 500 kr., 1.000 kr., 1.500 kr. osv. ikke vil hindre en videreførelse af en ordning med nedsættelse af bøder (til f.eks. det halve) for personer med særlig lav indtægt. Bestemmelsen tilsigter ikke at regulere selve spørgsmålet om nedsættelse af bøder for denne personkreds.”

Om baggrunden for på færdselslovens område at indføre straffebestemmelser med faste bødemini-
ma fremgår af lovforslagets bemærkninger bl.a., sml. sp. 7329:

”Det vurderes, at hensynet til straffens præventive effekt taler for, at mindstebeløbene for overtrædelse af færdselsloven hæves væsentligt. Den regulerede afgift for overtrædelse af visse af færdselslovens standsnings- og parkeringsafgifter udgør pr. 1. januar 2000 480 kr. Kontrolafgiften for kørsel uden billet i S-tog udgør 500 kr. Det forekommer rimeligt, at bøder for overtrædelser af færdselslovgivningen ikke ligger lavere end disse afgifter.

Der bør på den baggrund som udgangspunkt ikke udstedes bøder for overtrædelse af færdselslovgivningen på under 500 kr.

Endvidere finder Trafikministeriet det hensigtsmæssigt, at bøder udmåles i beløb, der er delelige med 500 kr., idet det vil betyde, at der vil komme væsentlig færre bødepositioner, end der er i dag.

Trafikministeriet kan tiltræde, at reduktionen af bodedepositioner gennemføres på den af Rigsadvokaten foreslåede måde, dvs. ved at bøder, der i dag ligger under 500 kr., hæves til 500 kr., bøder på over 500 kr., men under 1.000 kr. hæves som udgangspunkt til 1.000 kr. og så fremdeles.”

Som det forudsætningsvis fremgår, bygger lovændringen på en redegørelse fra Rigsadvokaten (redegørelse af 9. februar 2000 om en ny ordning og forenkling af bødefastsættelsen på færdselslovens område). Redegørelsen er optrykt som bilag til lovforslaget. Heri anføres om nyordningen med faste bødemini-
ma bl.a., jf. s. 7349:

”Hensynet til straffens præventive virkning taler derfor for, at mindstebeløbene for overtrædelse af færdselsloven hæves væsentligt.

Bøderne bør endvidere ikke være så lave, at administrations- og inddrivelsesomkostninger står i et væsentligt misforhold til bødens størrelse.

I den tidligere omtalte redegørelse fra den uformelle styringsgruppe [nedsat under Justitsministeriet i 1994, der i februar 1996 afgav en redegørelse om et gennemført forsøg om udlevering af bødetilkendegivelser på stedet m.v.] foreslås en mindstebøde på 400 kr., men det anføres endvidere, at en mindstebøde på 500 kr. bør overvejes blandt [andet] under hensyn til størrelsen af standsnings- og parkeringsafgiften.

Standsnings- og parkeringsafgiften i færdselslovens § 121, stk. 5, udgør 430 kr., og kontrolafgiften for at køre uden gyldig rejsehjemmel i S-tog udgør 500 kr.

Det forekommer ikke velbegrunder, at bøder for overtrædelse af færdselsloven fastsættes til lavere beløb end de nævnte afgifter, selvom der i de nævnte afgifter i et vist (beskedent) omfang er indeholdt betaling for en ydelse, som den pågældende har gjort brug af uden forinden at erlægge den forudsatte betaling.

Efter en samlet vurdering af de nævnte hensyn findes det rimeligt og forsvarligt at ændre bødetaksterne, således at der som udgangspunkt ikke udstedes bøder på under 500 kr. for overtrædelse af færdselsloven.

Der er herved tillige taget hensyn til, at bødetaksterne ikke bør ændres med alt for korte mellemrum. Taksterne vil derfor være mere følelige i perioden umiddelbart efter en regulering end på tidspunktet umiddelbart før en regulering.”

7.3. Rigsadvokatens redegørelse indeholdt tillige forslag om, at den hidtil gældende ordning om nedsættelse af bøder til personer med særlig lav indtægt ophævedes, dog således at der fortsat skulle ske nedsættelse af bøder til unge under 18 år, sml. s. 7350 ff. Trafikministeriet afstod fra at fremsætte forslag om en sådan forenkling af bødefastsættelsen. Det skete med følgende begrundelse, sml. s. 7329:

”På den anden side er det vigtigt, at bøder ikke har en sådan størrelse, at de bødefældte som følge af deres indtægtsforhold ikke vil være i stand til at betale bøderne. Endvidere gælder det, at bøder af samme størrelse alt andet lige er økonomisk mere byrdefulde for personer med meget lave indtægter end for økonomisk velstillede personer.

I en række høringssvar er der givet udtryk for betænkelighed ved at begrænse den gældende praksis i så vidt omfang, som Rigsadvokaten har foreslået.

På den baggrund finder Trafikministeriet, at der ikke på det foreliggende grundlag bør gennemføres ændringer ved lovgivning på dette punkt.

Trafikministeriet har herved bl.a. taget hensyn til, at forslaget til færre bødepositioner ... vil føre til en vis forhøjelse af bøderne på færdselslovsområdet. Denne forhøjelse vil også få betydning for mindrebemidlede. En normalbøde, der i dag er på 800 kr., vil efter forslaget blive forhøjet til 1.000 kr. For den mindrebemidlede, der får bøden halveret, vil bøden således stige fra 400 kr. til 500 kr. Hvis ordningen helt blev fjernet, ville bøden for den mindrebemidlede stige fra 400 kr. i dag til 1.000 kr., dvs. en stigning på 600 kr., mens den for andre kun ville stige 200 kr. (fra 800 til 1.000 kr.).

Der stilles således ikke forslag om særlige regler til en nyordning på dette punkt. Dette er imidlertid efter Trafikministeriets opfattelse ikke til hinder for, at der kan ske en vis ”opstramning” af praksis, således at der i videre omfang tages hensyn til den enkeltes reelle betalingsevne, og at der ikke uden videre udmåles en nedsat bøde til en person, blot fordi den pågældende f.eks. er pensionist.”

7.4. Som det forudsætningsvis fremgår, blev Rigsadvokatens redegørelse sendt til høring hos berørte myndigheder og organisationer. Der blev i visse høringssvar fremsat stærk kritik af forslaget om faste bødeminima. Således udtalte Præsidenten for Østre Landsret i sit høringssvar af 13. marts 2000:

”Det er karakteristisk for forslaget, at det – samtidig med, at det tilsigter at lette politiets og anklagemyndighedens administration af bødeområdet i færdselssager – tilsidesætter hævndvundne principper i dansk strafferet og fratager domstolene sædvanlig mulighed en konkret og individuel vurdering i enkeltsager, særlig når flere overtrædelser er til samtidig pådømmelse.

Det forekommer ligeledes betænkeligt på dette særlige område at gennemføre lovregler om minimumsbøder og bødepositioner ... og meget væsentligt at nedtone hensynet til den pågældendes betalingsevne, uden at disse spørgsmål har været genstand for overvejelse i generel principiel sammenhæng, f.eks. i Straffelovrådet.

Landsretten må derfor fraråde, at der gennemføres en lovændring som den foreslåede.”

Præsidenten for Vestre Landsret anførte i sit høringssvar af 13. marts 2000:

”Landsretten finder dog anledning til at understrege, at en gennemførelse af den foreslåede nyordning med fastsættelse af bødestørrelser ved lov ... vil betyde en væsentlig fravigelse af de principper, der hidtil – på grundlag af straffelovens §§ 51 og 80 – har været anvendt ved domstolenes strafudmåling. Der kunne efter landsrettens opfattelse være grund til at forelægge en så væsentlig ændring, der i øvrigt næppe ville kunne undgå at få afsmittende virkning på sanktionsfastsættelsen på andre områder ned færdselslovsområdet, for Straffelovrådet.”

Den Danske Dommerforening gav i sit høringssvar af 17. marts 2000 udtryk for, at foreningen som led i forslagets hovedsigte om en væsentlig forenkling af bødefastsættelsen på færdselslovsområdet kunne tiltræde forslaget om forhøjelse af den mindste normale bødestørrelse til 500 kr. Advokatrådet fandt i sit høringssvar af 21. marts 2000 ”ikke alvorlige betænkeligheder ved forslaget om at hæve bødeniveauet til minimum 500 kr.”.

8. Bødeundersøgelsen

8.1. Til brug for Straffelovrådets overvejelser er udarbejdet en særlig undersøgelse af bøder, som belyser størrelsen af dag- og sumbøder, herunder sammenhængen mellem antallet af dagbøder og størrelsen af den enkelte dagbod og sammenhængen mellem antal forhold og bødens størrelse. Endvidere belyses betydningen af ovennævnte lovændring angående bødefastsættelse for færdselslovs-overtrædelser, som trådte i kraft 1. september 2000, sml. lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse). Der henvises til bind III s. 477 ff.

Undersøgelsen omfatter de bødeførelser, der er indberettet til Kriminalregisteret i 2000 og 2001. Sager, der også omfatter andre fældende afgørelser end bøder, indgår ikke i undersøgelsen. Ikke alle færdselsbøder registreres i Kriminalregisteret. Færdselsbøder under 1.000 kr. registreres alene, såfremt det drejer sig om spiritus- og promillekørsel, kørsel med overlæs, overtrædelse af køre-

hviletidsregler, overtrædelse af vigepligt, kørsel uden erhvervet kørekort og kørsel i frakendelsestiden. Fra 1. april 2001 er grænsen for indberetning hævet til 1.500 kr.

8.2. Af undersøgelsen fremgår, at dagbøder i sager med ét forhold sjældent fastsættes under 50 kr. eller over 1.000 kr. De fleste dagbøder vedrører beløb i intervallet 150-249 kr. I langt de fleste sager er der idømt højst 10 dagbøder, og kun i 4 pct. af sagerne overstiger dagbødeantallet 10. I sager med flere forhold er der noget hyppigere idømt mange dagbøder, idet antallet af dagbøder er over 10 i 15 pct. af sagerne med flere forhold. Omvendt er der i 57 pct. af sagerne med kun ét forhold idømt mindre end 6 dagbøder mod kun 18 pct. af sagerne med flere forhold.

Med hensyn til størrelsen af de enkelte dagbøder påvises i undersøgelsen, at disse gennemgående er større i sager med flere forhold end i sager med kun ét forhold. Mens 65 pct. af dagbøderne for ét forhold er på op til 249 kr. pr. dagbod, gælder det kun 36 pct. af sagerne med flere forhold. Til gengæld er den enkelte dagbod fastsat til 600 kr. eller mere i 17 pct. af sagerne med flere forhold, hvilket er tilfældet for kun 1 pct. af dagbøderne for ét forhold. Det kan tyde på, at ikke alene dagbødeantallet påvirkes af antallet af forhold, som en sag omfatter, men at størrelsen af den enkelte dagbod også gør det.

Det er videre undersøgt, om der er en sammenhæng mellem størrelsen og antallet af dagbøder, idet fastsættelsen af dagbødeantal og -bodstørrelse kunne tænkes at bero på en vurdering af, hvad det samlede bødebæbeløb bør være. Undersøgelsen kan dog ikke klart bekræfte, at der findes en sådan sammenhæng.

Med hensyn til den samlede bødestørrelse vises, at langt de fleste dagbøder for ét forhold beløber sig til maksimalt 2.000 kr. Kun 6 pct. af dagbøderne overstiger 3.000 kr., mens blot 27 eller 1 pct. af dagbøderne beløber sig til mere end 5.000 kr. Det er især de mange små dagbøder for butikstyveri, der bevirker, at en stor andel af dagbøderne er på maksimalt 2.000 kr. For andre typer af ejendomsforbrydelser – f. eks. hærværk, biltyveri og hæleri – og for volds- og sædelighedsforbrydelser overstiger en større andel af dagbøderne 2.000 kr.

I sager med flere forhold vises, at godt hver tredje dagbøde er større end 3.000 kr., mens 18 pct. overstiger 5.000 kr. Det er især mange sager vedrørende biltyveri, der er endt med store dagbøder.

8.3. Med hensyn til indenretslige sumbøder for ét forhold overstiger hver femte 3.000 kr., og godt hver tiende er på mere end 5.000 kr. I de sager med flere forhold er der som forventet gennemgående givet noget højere bøder, idet 58 pct. af bøderne i disse sager overstiger 3.000 kr., og 43 pct. overstiger 5.000 kr.

Hovedparten af de store indenretlige store sumbøder angår færdselslovsovertrædelser, herunder især promillekørsel, kørsel uden førerret og kørsel i frakendelsestiden. Der er endvidere givet store bøder for overlæs og for overtrædelse af bestemmelserne om køre-hviletid. De fleste bøder over 15.000 kr. vedrører imidlertid den øvrige særlovgivning, først og fremmest lov om arbejdsmiljø.

Udenretslige sumbøder er gennemgående noget lavere end de indenretslige. Kun godt hver tiende af de udenretslige sumbøder for ét forhold overstiger 3.000 kr., mens godt hver tyvende overstiger 5.000 kr. I sager med flere forhold er det 46 pct. af udenretslige sumbøder, som overstiger 3.000 kr., og 32 pct. er på mere end 5.000 kr. For så vidt angår lovovertrædelsens art for store sumbøder ses det samme mønster som for indenretslige sumbøder.

8.4. En samlet vurdering af bødestørrelsen viser, at 86 pct. af de i alt 122.407 bøder, som undersøgelsen omfatter, er på maksimalt 3.000 kr. Yderligere 6 pct. er i intervallet 3.001-5.000 kr., mens de resterende 8 pct. bøder overstiger 5.000 kr. Sammenlagt er det altså 14 pct. af bøderne, der er over 3.000 kr. Det skal her erindres, at en væsentlig del af de mindre færdselsbøder ikke er inkluderet i undersøgelsen, hvorfor den reelle andel af store bøder er mindre end her angivet.

Såfremt alle bøder til og med 3.000 kr. fremover bliver sumbøder, mens alle bøder over denne grænse bliver dagbøder, betyder det – vurderet ud fra 2001-tallene – at antallet af dagbøder mere end tredobles: Fra 5.375 til 17.065 dagbøder årligt. Hvis grænsen sættes ved 5.000 kr., er der tale om en vækst i antallet af dagbøder på 74 pct.

8.5. Den særlige undersøgelse om lovændringen på færdselslovsområdet fokuserer især på betydningen af absolut kumulation. Dette spørgsmål er belyst ved, at bøder for færdselslovsovertrædelser, idømt i perioden 1.1.2000 til 31.8.2000, sammenlignes med færdselsbøder fra 2001.

Undersøgelsen viser bl.a., at mens 2,9 pct. af færdselsbøderne inden lovændringen omfattede flere forhold, gælder det 2,1 pct. af færdselsbøderne i 2001. Det nævnes, at den mindre andel sager med flere forhold i 2001 end inden lovændringen kan bero på en tilfældighed, men at det dog ikke kan udelukkes, at det skyldes, at der efter lovændringen er en mindre tilbøjelighed til at samle forholdene i én sag, da en samlet behandling af flere forhold ikke længere giver rabat.

Undersøgelsen viser som forventet, at størrelsen af bøder i sager med flere forhold er højere efter end før lovændringen. Efter lovændringen er en fjerdedel af sagerne med flere forhold endt med en bøde på mere end 10.000 kr. mod en godt en femtedel af sagerne inden lovændringen.

Det nævnes videre, at de gennemsnitlige bødestørrelser generelt synes at være vokset i forbindelse med ændringen af færdselsloven i 2000. I årene 1996 til 1999 var den gennemsnitlige bødestørrelse på 1316 kr., mens den i 2000, hvor lovændringen på færdselslovsområdet trådte i kraft, i gennem-

snit var på 1356 kr. I 2001 var den gennemsnitlige bødestørrelse noget højere, nemlig på 1502 kr. Inden for de seneste år er bøderne således i gennemsnit vokset med knap 200 kr. Det tilføjes, at det samlede bødebeløb i 2001 var på 641.427.591 kr.

9. Straffelovrådets overvejelser

9.1. Som det ses af redegørelsen for dagbodsinstituttets tilblivelse, sml. afsnit 2 og 3 ovenfor, har der været delte meninger om, hvorvidt dagbøder bør være en bødeform i dansk ret, og i bekræftende fald, hvilken udstrækning denne bødeform burde have i forhold til sumbøden. Der er i Straffelovrådet enighed om, at den fortsatte anvendelse af de to bødeformer kan give anledning til nogle grundlæggende spørgsmål om anvendelsesområdet for de to bødeformer. Rådet har bl.a. med dette for øje ladet udarbejde den bødeundersøgelse, hvis hovedresultater er gengivet ovenfor i afsnit 8.

9.1.1. Udtrykket ”dagbøder” er et forholdsvis entydigt begreb, selv om det – fejlagtigt – ses anvendt om konventionalbøder. Ordet ”bøde” anvendes derimod på en dobbelttydig måde, der kan give anledning til tvivl. Det benyttes både om sumbøder og som samlebetegnelse for dagbøder og sumbøder. Også straffeloven anvender flere uklare udtryk: ”anden straf af bøde” og ”andre bøder” (sml. § 51, stk. 2 og 3) og ”bødestraf af anden art” (sml. § 88, stk. 3). Straffelovrådet finder, at det som led i en revision af bødebestemmelserne kunne overvejes at tydeliggøre terminologien f.eks. ved at indarbejde begrebet ”sumbøde” i straffeloven.

9.1.2. Som nævnt i afsnit 1 ovenfor går sondringen i de gældende bestemmelser stort set på, om der er tale om straffelovsovertrædelser (hovedregel dagbøde) eller særlovsovertrædelser (hovedregel sumbøde), og ved straffelovsovertrædelser tillige, om der er tale om indenretslig eller udenretslig (i så fald sumbøde) behandling. Der kunne efter Straffelovrådets opfattelse rejses spørgsmål om, hvorvidt der er grundlag for at opretholde disse sondringer. Der er under rådets drøftelse gjort forskellige synspunkter gældende, herunder med hensyn til fordele og ulemper, som knytter sig til anvendelsen af hver bødeform.

9.1.2.1. Der er under rådets drøftelse givet udtryk for, at den bestående ordning kunne overvejes ændret, så der opnås en ligestilling mellem straffeloven og særlovgivningen og mellem bøder idømt eller vedtaget indenretsligt og bøder vedtaget udenretsligt. Det kunne bl.a. på baggrund af resultaterne af bødeundersøgelsen overvejes at ændre det nuværende anvendelsesområde for dagbøder og sumbøder, så sumbøder fremover bliver bødeformen til og med et fast beløbsgrænse – 3.000 kr., 5.000 kr. eller 10.000 kr. – og dagbøder som udgangspunkt bødeformen ved bøder over dette niveau.

Til fordel herfor er bl.a. anført, at der foruden ligestillingen mellem straffeloven og særlovgivningen og mellem den indenretslige og den udenretslige behandling opnås en klar markering af, at bøder

indtil den fastsatte beløbsgrænse i almindelighed udmåles takstmæssigt efter lovovertrædelsens grovhed. Det er endvidere fremhævet, at en sådan ændring bidrager til at markere, at udmålingen af større bøder skal ske under hensyntagen til indtægtsforholdene.

Det er også nævnt, at den skitserede model ville styrke anvendelsen af dagbodssystemet. Det er i den forbindelse påpeget, at dagbodssystemet har pædagogisk virkning, idet forbrydelsens strafværdighed markeres gennem det fastsatte dagbodsantal.

Det er tillige anført, at dagbodsiden reelt allerede anvendes ved den praktisk vigtige udmåling af sumbøder ved spirituskørsel, idet bøden her alene bestemmes ud fra årsindtægten., sml. Vagn Greve: Straffene, 2. udg. s. 143:

”c. Indtægtsbestemte sumbøder

På nogle områder sker der en kraftig graduering af bødens størrelse efter gerningspersonens økonomiske forhold. Det klareste eksempel er *spritkørsel* med en blodalkoholpromille under 2,0. Når der anvendes bøde for førstegangskørsel uden skærpene omstændigheder, er den mindst 1.000 kr. per 25 000 kr. årlig bruttoindkomst. Det skulle svare til en månedsløn efter skat ...”

En styrkelse af dagbodssystemet ville i øvrigt være i tråd med tendensen i adskillige europæiske lande, herunder lande som Danmark sædvanligvis sammenlignes med, sml. anf. st. s. 148:

”Ude i verden er dagbødetanken særdeles levende. Sverige og Finland vil næppe opgive princippet. Systemet er i de senere år blandt andet blevet indført i Tyskland (1975), Øst-rig (1975) ... og Frankrig (1983) ...

England og Wales havde et ”unit fine system” 1991-93. Til trods for ophævelsen af systemet fortsætter mange domstole med at anvende det. Den mest fremtrædende, engelske sagkundskab i strafferet [Andrew Ashworth] karakteriserede 1993-ophævelsen således:

”[T]o sweep away the whole edifice and to return to a system that promises, on the Government's own view, less fairness, fewer fines and greater difficulty in enforcing them, ... is eloquent testimony to the power of shortterm political gain over sound penal policy ...”

9.1.2.2. Der har dog også været udtrykt sympati for at afskaffe dagbodssystemet, idet det er anført, at de erfaringer, som bl.a. er kommet til udtryk for Danmarks vedkommende i Nordisk Strafferetskomité, fortsat er gældende, sml. NU 1975: 5. jf. pkt. 6.4 ovenfor: ”Från dansk sida ställer man sig avvisande till dagsbotssystemet och menar att hänsyn till betalningsförmågan kan tas utan den komplicerade omvägen över bestämmande av antal dagsböter och dagsbotsbelopp. De danska erfarenheterna av dagsbotssystemet visar att det finns en inte obetydlig risk för att systemet inte tillämpas i enlighet med sitt syfte. I Danmark torde dagsbotsstraffet nämligen i stor utsträckning ha be-

stämtes på det sättet att domstolen först övervägt hur stor boten borde vara i det särskilda fallet och vilket förvandlingsstraff som var lämpligt. Med utgångspunkt från dessa överväganden har man sedan bestämt antalet dagsböter och dagsbotens storlek. Dessa erfarenheter kommer troligen att leda till att straffelovrådet i Danmark kommer att föreslå att dagsbotsstraffet helt avskaffas ...”

9.1.2.3. Endelig er der under rådets drøftelse givet udtryk for den opfattelse, at der ikke på det foreliggende grundlag er holdepunkter for at foreslå ændring i de gældende regler om anvendelsesområdet for de to bødeformer.

9.1.2.4. Der tegner sig efter rådets drøftelse tre hovedsynspunkter: (1) Opretholdelse af det nuværende delte system, sml. straffelovens § 51; (2) Afskaffelse af dagbodssystemet; (3) En mellemløsning, der uden hensyn til behandlingsmåden (indenretslig/udenretslig) eller lovovertrædelsen (straffelov/særlov) går ud på at bevare sumbøder ved beløb indtil en vis beløbsgrænse f.eks. 3.000 kr., 5.000 kr. eller 10.000 kr. og i øvrigt som hovedregel anvende dagbøder.

Nogle af rådets medlemmer (*Henning Fode, Jacques Hermann, Lars Bay Larsen, Claus Jesper Nørøxe og Sven Ziegler*) finder, at de erfaringer med dagbodssystemet, som er kommet til udtryk bl.a. i Nordisk Strafferetskomité, fortsat gør sig gældende. Disse medlemmer ville derfor af de samme grunde, som anførtes fra dansk side i Nordisk Strafferetskomité (sml. pkt. 9.1.2.2 ovenfor), have sympati for, at dagbodssystemet afskaffedes. Disse medlemmer henviser også til, at dagbodssystemet ikke eksisterer i Norge, og at der ikke er aktuelle overvejelser om at indføre dagbodssystemet i dette land. Andre medlemmer (*Vagn Greve, Jakob Lund Poulsen og William Rentzmann*) ville af de i pkt. 9.1.2.1 anførte grunde kunne gå ind for at ændre det nuværende system, så sondringen mellem behandlingsmåde (indenretslig/udenretslig) og lovovertrædelse (straffelov/særlov) opgives, og bødefastsættelsen sker som dagbøder bortset fra bødefastsættelse indtil f.eks. 3.000 kr., 5.000 kr. eller 10.000 kr., hvor bødefastsættelsen sker i form af sumbøde.

9.2. Som det fremgår af afsnit 1-5 ovenfor, er bødestraffens minimum for sumbøder mindste pengeenhed (for tiden 25 øre) – idet der dog på færdselslovens område gælder særlige regler, sml. afsnit 7 ovenfor – og for dagbøder én bøde á 2 kr. I 1939, da dagbodssystemet indførtes, blev de 2 kr. valgt med henblik på at sikre, at dagbøden ikke blev så lav som understøttelsen fra det offentlige. Rådet finder, at bestemmelsen om et dagbodsminimum på 2 kr. i § 51, stk. 1, sidste pkt., burde ophæves ved en revision af reglerne om dagbøder. Det tidligere gældende minimum for sumbøder på 4 kr. ophævedes ved lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.). bl.a. med henvisning til, at det ”principielt er ... rigtigst, at der ikke gælder noget lovbestemt bødeminimum” (sml. pkt. 4.1 ovenfor). Rådet kan fortsat af de grunde, der er anført dels i betænkning nr. 355/1964 om konfiskation, dels i betænkning nr. 1099/1987 om straffesammer og prøveløsladelse, tiltræde dette synspunkt (sml. afsnit 5 ovenfor).

Som det fremgår af redegørelsen i afsnit 7 ovenfor om lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse), markerer denne lovændring en fravigelse af den almindelige ordning. Straffelovrådet har noteret sig, at der er tale om ny lovgivning, som har baggrund i særlige hensyn. Der er enighed om, at hensynene bag færdselslovens § 118 a, stk. 1 og 2, ved en revision af bødesystemet kunne tilgodeses gennem udformningen af de generelle bødebestemmelser.

9.3. Der findes som nævnt i afsnit 1 ovenfor intet maksimum for sumbøder i dansk ret. Det samme gælder størrelsen af den enkelte dagbod med den modifikation, der ligger i kriteriet ”den pågældendes gennemsnitlige dagsindtægt”. Antallet af dagbøder er maksimeret til 60. Det oprindelige forslag havde et maksimum på 90, men ved gennemførelsen af dagbodssystemet begrænsedes det til 60 med følgende begrundelse: ”Er Forseelsen saa grov, at der bør straffes strengere end med Bøde paa et Beløb, der svarer til 2 Maaneders Indtægt, bør Frihedsstraf idømmes” (sml. pkt. 3.2 ovenfor). Danmark har et væsentligt lavere maksimum for antallet af dagbøder end Finland (120) og Sverige (150). (I Norge anvendes dagbodssystemet ikke). Det er under Straffelovrådets drøftelse blevet nævnt, at det bl.a. i lyset af reglerne i Sverige og Finland kan overvejes at hæve maksimum for dagbodsantallet. Rådet har af tidsmæssige grunde også afstået fra at gå ind i en nærmere undersøgelse og vurdering af dette spørgsmål.

9.4. Straffelovrådet finder i øvrigt grund til at nævne, at der i praksis har været rejst spørgsmål om, hvorvidt det skulle være gerningstidens eller pådømmelsestidens forhold, der er afgørende ved bødefastsættelsen. Sml. herved også pkt. 6.3 ovenfor med omtale af finsk straffelovs 2 a kap. Om böter, förvandlingsstraff och ordningsbot 2 § 4 stk.:

”Dagsboten bestäms i domstol enligt de uppgifter som gäller under rättegången och i strafforderförfarande enligt de uppgifter som gäller när straffanspråket framställs. Åklagaren bestämmer dock böterna enligt de uppgifter som gäller när straffordern utfärdas, om det har framkommit att betalningsförmågan hos den som mottagit straffanspråket har förändrats väsentligt jämfört med de uppgifter som gällde då anspråket framställdes.”

Det er Straffelovrådets opfattelse, at gennemgangen af principperne for bødefastsættelsen har vist, at der er behov for at få udrett dette praktisk vigtige spørgsmål. Der er dog også enighed om, at det kræver en nærmere undersøgelse, som rådet ikke har mulighed for at foretage i den foreliggende sammenhæng. Rådet har imidlertid fundet det rigtigst at pege på spørgsmålet på dette sted. Spørgsmålet ville naturligt kunne drøftes ved en eventuel revision af dag- og sumbødesystemet.

9.5. Udvalget om økonomisk kriminalitet og datakriminalitet har peget på, at indsættelsen af § 306 om selskabsansvar mv. for overtrædelser af straffeloven” kan give anledning til at overveje, om der skal gøres undtagelse vedrørende § 306, således at selskabsbøder fortsat altid idømmes som sumbøder”. Rådet har i den forbindelse noteret sig, at udvalget er gået ud fra, at ”dette spørgsmål også

indgår i Straffelovrådets gennemgang af bødeområdet”, sml. betænkning nr. 1415/2002 om straffelovens § 296 og § 302 s. 62. Der er tale om et særskilt spørgsmål, som knytter sig til strafansvaret for juridiske personer. En nærmere behandling af dette spørgsmål falder efter Straffelovrådets opfattelse uden for den begrænsede behandling af bødespørgsmål, som Straffelovrådet har kunnet foretage i forbindelse med denne betænkning.

Kapitel 13

Sammenstød

1. Indledning

1.1. I dette kapitel behandles spørgsmålet om principperne for udmåling af straf i tilfælde, hvor der foreligger flere overtrædelser, og hvor der derfor er spørgsmål om, med hvilken vægt ”normalstraffen” for hver enkelt overtrædelse skal indgå i den samlede straf. I praksis forekommer det ofte, at flere lovovertrædelser er til pådømmelse under samme sag mod samme gerningsmand. Der tales da om sammenstød af forbrydelser (konkurrence). Konkurrence kan foreligge i flere forgreninger. Realkonkurrence foreligger, når flere forbrydelser er realiseret ved forskellige handlinger. Idealkonkurrence foreligger, når én handling udgør eller bevirker flere forbrydelser. Inden for hver af disse former sondres mellem ligeartet og uligeartet konkurrence. Har den tiltalte begået flere forhold af samme art, f.eks. en serie tyverier, foreligger ligeartet realkonkurrence. Er forholdene af forskellige karakter, f.eks. tyveri, brugstyveri og vold, foreligger uligeartet realkonkurrence. Har den samme handling bevirket overtrædelse af flere forskellige lovbestemmelser, f.eks. kørsel i spirituspåvirket tilstand med uagtsomt manddrab til følge, foreligger uligeartet idealkonkurrence. Er den samme straffebestemmelse overtrådt flere gange ved én handling, f.eks. ved at gerningsmanden dræber flere personer ved et attentat, tales om ligeartet idealkonkurrence.

Straffelovens § 88 indeholder regler om straffastsættelse i tilfælde af sammenstød. Bestemmelsen omfatter både tilfælde, hvor der foreligger realkonkurrence, og tilfælde, hvor der foreligger idealkonkurrence. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 88. Har nogen ved en eller flere handlinger begået flere lovovertrædelser, fastsættes der for disse en fælles straf inden for den foreskrevne strafferamme eller, hvis flere strafferammer kommer i betragtning, den strengeste af disse. Under særdeles skærpende omstændigheder kan straffen overstige den højeste for nogen af lovovertrædelserne foreskrevne straf med indtil det halve.

Stk. 2. Medfører en af lovovertrædelserne fængsel, en anden bøde, kan retten i stedet for en fælles fængselsstraf idømme bøde ved siden af fængsel.

Stk. 3. Medfører en af lovovertrædelserne dagbod, en anden af dem bødestraf af anden art, fastsætter retten en fælles straf af dagbod, medmindre det efter omstændighederne skønnes rettest at fastsætte straf for hver overtrædelse for sig.

Stk. 4. Medfører en af lovovertrædelserne foranstaltning efter §§ 68-70 eller 74 a, medens der for en anden er forskyldt straf, kan retten bestemme, at denne straf bortfalder.”

Afgørende for, om der foreligger sammenstød, er, om flere forbrydelser er begået uden mellemkommende dom. Er en forbrydelse begået efter dom for en anden forbrydelse, foreligger gentagelse. Har en person begået flere forbrydelser, men er kun den ene opdaget og pådømt, foreligger stadig

sammenstød mellem forbrydelserne. Med henblik på sådanne forhold rummer straffelovens § 89 følgende bestemmelse:

”§ 89. Findes nogen, som allerede er dømt til straf, yderligere skyldig i en forud for dommen begået strafbar handling, bliver en tillægsstraf at idømme, for så vidt samtidig påkendelse ville have medført forhøjelse af straffen. Tillægsstraf kan idømmes i kortere tid end foreskrevet i § 33. Dersom fuldbyrdelse af den tidligere idømte straf ikke er afsluttet, følges så vidt muligt reglerne i § 88.”

Formålet med § 89 er så vidt muligt at tilvejebringe samme resultat, som hvis forholdene var pådømt under samme sag, og straffen således var blevet fastsat efter reglerne i § 88.

Der gælder særlige regler om betingede domme, sml. straffelovens § 61. Efter § 61, stk. 1, skal der, såfremt der inden prøvetidens udløb foretages rettergangsskridt mod den dømte, hvorved den pågældende sigtes for strafbart forhold begået før den betingede dom fastsættes en retsfølge for dette forhold og den tidligere pådømte lovovertrædelse. Vurderingen skal ske i overensstemmelse med straffelovens §§ 88 og 89 (delt pådømmelse i sammenstød).

§ 61, stk. 2, regulerer de tilfælde, hvor den dømte efter at være idømt en betinget dom, gør sig skyldig i et strafbart forhold (gentagelse). Herom foreskriver stk. 2:

”Begår den dømte nyt strafbart forhold i prøvetiden, og foretages der inden dennes udløb rettergangsskridt, hvorved han sigtes for forholdet, fastsætter retten en ubetinget straf eller anden retsfølge for dette forhold og den tidligere pådømte lovovertrædelse. Herved finder bestemmelserne i § 88, stk. 2-4, tilsvarende anvendelse. Når omstændighederne taler derfor, kan retten i stedet

- 1) idømme ubetinget straf alene for det nye forhold, eventuelt i forbindelse med en ændring af vilkårene i den betingede dom, eller
- 2) afsige ny betinget dom vedrørende begge lovovertrædelser eller alene for det nye forhold i overensstemmelse med reglerne i dette eller det følgende kapitel.”

Sml. Vagn Greve m.fl.: Den kommenterede straffelov, Almindelig del, 7. udg., (Den kommenterede straffelov) s. 276 ff.

1.2. I *afsnit 2* nedenfor redegøres for baggrunden for den affattelse, som §§ 88 og 89 fik ved borgerlig straffelovs ikrafttræden i 1933. *Afsnit 3* indeholder en omtale af forarbejderne til de ændringer af § 88, som skete ved henholdsvis Lov nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930, lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.), lov nr. 320 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje (Straffelovlige særforanstaltninger m.m.) samt lov nr. 268 af 26. juni 1975 om ændring af borgerlig straffe-

lov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af retsplejeloven (Psykisk abnormitet, narkotikakriminalitet, beskyttelse af diplomater m.v.). Endvidere redegøres for de ændringer af § 89, som fandt sted ved henholdsvis lov nr. 319 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov (Mindre berigelsesforbrydelser m.m.) og den tidligere nævnte lov nr. 320 af 13. juni 1973.

I *afsnit 4* gennemgås Straffelovrådets overvejelser om §§ 88 og 89, således som de er kommet til udtryk i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse. I *afsnit 5* gengives retspraksis mv. med henblik på at illustrere bestemmelsernes betydning for strafudmålingen. *Afsnit 6* rummer en nærmere gennemgang af reglerne om bødefastsættelse ved samtidig pådømmelse af flere overtrædelser af færdselsloven mv. eller af færdselslovsovertrædelser og overtrædelser af anden lovgivning, som er gennemført ved lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse). De nye regler i færdselsloven afviger på flere punkter fra reglerne i straffelovens § 88. Straffelovrådet har til brug ved revision af bestemmelserne om bødestraffens minimum og maksimum ladet udarbejde en bødeundersøgelse. I denne undersøgelse indgår også en analyse af betydningen af den nævnte ændring af færdselsloven. Undersøgelsens hovedresultater er omtalt i kapitel 12 om bødestraffens minimum og maksimum, afsnit 8.

I *afsnit 7* redegøres for gældende regler og nyere overvejelser om principperne for udmåling af straf ved sammenstød af forbrydelser i henholdsvis Norge, Sverige og Finland. Endvidere omtales overvejelser i Nordisk Strafferetskomité om udmåling af straf i sammenstødstilfælde. Endelig redegøres i *afsnit 8* for Straffelovrådets overvejelser om en revision af straffelovens §§ 88 og 89.

2. Forarbejderne til §§ 88 og 89 i borgerlig straffelov med ikrafttræden i 1933

2.1. Straffeloven af 1866 indeholdt i § 62 i Syvende Kapitel. Om Sammenstød af Forbrydelser og Straffens Forandring i visse Tilfælde følgende bestemmelse:

”§ 62.

”Findes Nogen under samme Sag skyldig i flere Forbrydelser, bliver Straffen for disse at fastsætte under Eet, saaledes at de alle medvirke til at bestemme dens Størrelse; dog bortfalder Spørgsmaalet om yderligere Straf for de øvrige Forbrydelser, naar den største af de begaaede Forbrydelser medfører Livsstraf eller Straf-arbeide paa Livstid.

Dersom Forbrydelserne alle staae under den samme Straffebestemmelse, kan dennes høieste Grad ikke overskrides; staae de under forskjellige Straffebestemmelser, bør Straffen ligeledes ordentligviis holde sig indenfor Grændserne af den Bestemmelse, som hjemler den største Straf, men denne kan dog, naar der ved flere Handlinger er begaaet Forbrydelser af forskjelligt Slags, efter Omstændighederne forhøies med indtil det Halve.

Undtagelsesviis skulle Domstolene, naar den Skyldige paa samme Tid skal dømmes for en større og for en forholdsmæssig kun ubetydelig Forbrydelse, være bemyndigede til at anvende endog den ringeste Grad af den for hiin foreskrevne Straf, naar denne efter Omstændighederne i det Hele maa ansees tilstrækkelig.”

Endvidere var i § 64 fastsat:

”§ 64.

Oplyses det, efterat Nogen er dømt for en eller flere Forbrydelser, at han da tillige havde begaaet Forbrydelser, bliver der under en ny Sag at idømme ham en Tillægsstraf svarende til den Strafforhøjelse, som de saaledes senere oplyste Forbrydelser ville have medført, hvis de vare blevne inddragne under den ældre Sag. Forsaavidt den Skyldige paa den Tid, Dommen falder i den nye Sag, endnu ikke har udstaaet den ham tidligere dømte Straf, og denne bestod i Strafarbejde, kan saadant idømmes ham som Tillægsstraf i kortere Tid end den i Kap. 2 § 11 i Almindelighed for de forskjellige Arter Strafarbejde foreskrevne korteste Tid.”

2.2. I Straffelovskommissionens betænkning af 1912 var som §§ 53 og 54 foreslået følgende bestemmelser:

”§ 53.

Findes nogen under samme Sag skyldig i flere Forbrydelser, af hvilke den største medfører Dødsstraf eller Strafarbejde paa Livstid, bortfalder Straffen for de andre Forbrydelser.

I andre Sammenstødstilfælde bliver alle de begaaede Forbrydelser at tage i Betragtning ved Straffens Bestemmelse. Dog kan det højeste Maal, hvortil Straffen for den groveste af Forbrydelserne kan stige, kun overskrides, naar Forbrydelserne ere af væsentlig forskellig Slags, og da ikke med mere end det halve.

Undtagelsesvis skulle Domstolene, naar den skyldige paa samme Tid skal idømmes Frihedsstraf for en større og Straf for en forholdsmæssig kun ubetydelig Forbrydelse, være bemyndigede til at anvende endog den ringeste Grad af den for hin foreskrevne Straf, naar denne efter Omstændighederne i det Hele maa anses tilstrækkelig.

§ 54.

Medføre de til Straffens Bestemmelse medvirkende Forbrydelser alle Frihedsstraf, bliver en fælles Frihedsstraf at fastsætte. Vilde de enkelte Forbrydelser medføre Frihedsstraf af forskellig Art, bliver Straffen i det hele at fastsætte til den strengeste af de forskyldte Frihedsstraffe.

Medføre nogle af Forbrydelserne Frihedsstraf, andre Bøde, kan Domstolen enten idømme Bøde ved Siden af Frihedsstraffen eller tage de Forbrydelser, for hvilke Bødestraf er bestemt, i Betragtning ved Fastsættelsen af en fælles Frihedsstraf.

Omsætning fra en Strafart til en anden i Medfør af foranstaaende Regler sker efter det i § 27 angivne Forhold. Frihedsstraf over 3 Maaneder skal i dette Tilfælde kunne forøges med Dage.”

Hertil var i § 55 knyttet følgende bestemmelse:

”§ 55.

Findes nogen, som allerede er dømt til Straf, skyldig i en forud for Dommen forøvet Forbrydelse, bliver en Tillægsstraf at idømme, for saa vidt Reglerne i § 53 vilde have

medført Straffens Forøgelse ved samtidig Paakendelse. Herved blive, for saa vidt Fuldbyrnelsen af den tidligere idømte Straf ikke er afsluttet, Reglerne i § 54 saa vidt muligt at iagttage.

Skal paa Grund af en idømt Tillægsstraf en tidligere idømt, men ikke fuldt udstaaet Frihedsstraf omsættes til en Frihedsstraf af strengere Art, iværksættes Omsætningen af den straffuldbyrdende Myndighed efter det i § 27 angivne Forhold, saaledes at et overskydende Dageantal bortfalder.”

Om bestemmelserne anførtes i betænkningen, jf. s. 81-82:

”§§ 53 og 54.

Udkastets Sammenstødsregler i §§ 53 og 54 stemme i alt væsentligt med den gældende Ret og hvile paa den Betragtning, at Strafskylden ikke vokser proportionelt med Forbrydelsernes Antal. Hver af disse bør medvirke til Bestemmelsen af Straffens Størrelse, men i hvilken Grad det skal være, bør det overlades til Domstolene at afgøre i Stedet for at opstille en matematisk Beregning i Loven. Dette gælder først og fremmest, hvor Forbrydelserne ere ensartede, men det passer ogsaa for forskelligartede Forbrydelser. Udkastet indlader sig ikke paa nogen nærmere Bestemmelse af det Spørgsmaal, naar ”fle-re”, naar kun ”en” Forbrydelse foreligger, men overlader dette til Teori og Retsanvendelsen. Praktiske Ulemper heraf ere paa Grund af Sammenstødsreglernes Beskaffenhed ikke at befrygte hverken i de Tilfælde, hvor Spørgsmaalets Besvarelse er utvivlsom, eller i dem, hvor der i Teorien er Strid.

Sidste Stykke i § 53 er en Afvigelse fra Principet og skyldes nærmest et Opportunitets-hensyn overfor Domstolene, idet man anser det for urimeligt at tvinge Domstolene til f.Eks. at idømme en eller nogle enkelte Dages Strafarbejde i Tilfælde, hvor en ubetydelig Lovovertrædelse skal paadømmes sammen med en grov Forbrydelse, der er begaaet under saa formildende Omstændigheder, at den foreskrevne Strafferammes Minimum skønnes at burde anvendes. Den i første Stykke indeholdte Lempelse i Principet er ligesom 3die Stk. i Overensstemmelse med den gældende Ret.

Forskellige Forhold kunne gøre det ønskeligt, at det i Sammenstødstilfælde af Dommen fremgaar ikke blot, hvor stor den samlede Straf er, men ogsaa hvilken Straf de enkelte Forhold ere ansete med. Nødvendigt vil dette være, hvor Lovovertrædelserne anses med Bøder, der tilfalde forskellige Kasser, og i andre Tilfælde vil Reglerne om Appelsum eller Regler om, at Straffen i Gentagelsestilfælde skal fordobles, blive saa godt som uanvendelige, hvis Dommen ikke giver Oplysning om, hvilket Maal af Straf den enkelte Lovovertrædelse, isoleret set, er anset med. Dette vil navnlig komme frem ved Lovovertrædelser, for hvilke Straffen er Bøde, men kan ogsaa forekomme ved Fængselsstraf. Udkastets Regler lægge imidlertid ingen Hindring i Vejen for, at de i saa Henseende fornødne eller ønskelige Oplysninger optages i Dommen, og Domstolene ville selv være i Stand til at gennemføre en saadan Ordning.

§ 55.

Paragrafen bevarer den gældende Rets Regler om Idømmelse af Tillægsstraf. De Spørgsmaal, som Forholdet til den tidligere idømte Straf kunne fremkalde, indeholder Paragrafen den fornødne Besvarelse af.”

2.3. I Torps betænkning af 1917 var bestemmelserne om straffastsættelse ved sammenstød foreslået formuleret således:

”§ 82.

Har nogen ved en eller flere Handlinger begaaet flere Lovovertrædelser, bliver Straffen at fastsætte under et, saaledes at de alle medvirker til at bestemme dens Størrelse, og saaledes at Straffen bliver større end den, der vilde være paadraget for den største af disse, og mindre end Summen af Straffene for de enkelte Lovovertrædelser. Den samlede Straf maa kun under særdeles skærpene Omstændigheder overstige den højeste for nogen af Lovovertrædelserne foreskrevne Straf og kun med indtil det halve.

Medfører en af Lovovertrædelserne Arbejdsfængsel paa Livstid, bortfalder Straffen for de andre. Endvidere kan Straffen for en eller flere Lovovertrædelser bortfalde, naar denne eller disse i Forhold til en af de andre Lovovertrædelser er af ganske underordnet Betydning.

§ 83.

Medfører de til Straffens Bestemmelse medvirkende Lovovertrædelser alle Frihedsstraf, fastsættes en fælles Frihedsstraf i den strengeste, for nogen af dem paadragne, Strafart.

Medfører nogle af Lovovertrædelserne Frihedsstraf, andre Bøde, kan Retten enten idømme Bøde ved Siden af Frihedsstraf eller ved Fastsættelse af en fælles Frihedsstraf tage de Lovovertrædelser i Betragtning, der medfører Bøde.

§ 84.

Findes nogen, som allerede er dømt til Straf, skyldig i en forud for Dommen begaaet strafbar Handling, bliver en Tillægsstraf at idømme, for saa vidt Reglerne i § 82 vilde have medført en Forhøjelse af Straffen ved samtidig Paakendelse. Herved bliver, dersom Fuldbyrnelsen af den tidligere idømte Straf ikke er afsluttet, Reglerne i § 83 saa vidt muligt at iagttage. Tillægsstraf kan idømmes i kortere Tid end de i §§ 32 og 45 angivne korteste Tider.

Medfører den sidst paakendte Lovovertrædelse Arbejdsfængsel, medens den tidligere idømte Straf bestod i simpelt Fængsel, bliver denne, hvis den ikke er fuldt udstaaet, af den straffuldbyrdende Myndighed at omsætte efter det i § 85 angivne Forhold.”

Til bestemmelserne var knyttet følgende bemærkninger, jf. s. 104-05:

”4. Bestemmelserne om Sammenstød af Forbrydelser i nærvær. Forsl. §§ 82-84 afviger i Realiteten lige saa lidt som de tilsvarende Bestemmelser i K. U. §§ 53-55 paa noget væsentligt Punkt fra Reglerne i Strfl. § 62-64. – Ved Formuleringen er det i § 82 søgt noget tydeligere end i K.U. § 53 og Strfl. § 62 at udtrykke de to Sætninger, hvorom der vistnok i Realiteten er Enighed – at Bestemmelsen omfatter ogsaa den saakaldte concursus idealis, og at den modererede Kumulations Princip er bestemmende for Straffens Fastsættelse. Angaaende de Betingelser, under hvilke den højeste for nogen af Lovovertræ-

delserne foreskrevne Straf kan overskrides, afviger nærvær. Forsl. derimod baade fra Straffeloven og fra K. U. Det sidste har formentlig med Rette ligesom N. Strfl. §§ 62 og 63 opgivet den ene af de i Strfl. § 62 opstillede Betingelser – at der skal foreligge *concursum realis*, jfr. Ordene : ”ved flere Handlinger”. – De særlig graverende Tilfælde kan lige saa vel forekomme ved ideel Konkurrence som ved reel. Derimod har K. U. § 53 skærpet den anden i Strfl. § 62 opstillede Betingelse ved at kræve, at Forbrydelserne skal være af ”væsentlig” forskellig Slags. Det skal nu ikke bestrides, at det kan og ofte vil være et Moment af Betydning, om de flere Forbrydelser er af forskellig Slags eller ikke. Men det synes urimeligt at lade det være ene afgørende. Det indses ikke, at den, der har begaaet flere kvalificerede Brandstiftelser eller har voldtaget en af eller maaske, samtlige sine egne mindreaarige Døtre, ikke skulde kunne have gjort sig fortjent til Strafforhøjelsen lige saa vel som den, der ved Siden af en enkelt saadan Brandstiftelse eller Voldtægtshandling tillige har begaaet et Tyveri eller Bedrageri. Overskridelse af den for den groveste Forbrydelse foreskrevne højeste Straf bør kun være en Undtagelse; det er formentlig alle enige om. Men man træffer sikkert det rigtige og undgaar bedst stødende Anomalier, naar man opgiver al Specialisering og som Betingelse kun opstiller, at der skal foreligge ”særdeles skærpnde Omstændigheder.”

De Tilfælde, hvor Absorption af den mindre Straf skal eller kan finde Sted, er det i Modsætning til Strfl.s § 62 og K. U. § 53, med hvilke Bestemmelsen herom i § 82 i øvrigt stemmer, fundet rigtigst at behandle samlet i Paragrafens Slutning.

Nærvær. Forsl. § 83 gengiver ganske K. U. i § 54 i en noget forkortet Formulering. Bestemmelsen i § 54, 3. St. er anset for overflødig under Hensyn til, at Bestemmelsen om Straffens Omsætning gives i § 85 i umiddelbar Fortsættelse af Bestemmelserne om Sammenstød.

Nærvær. Forsl. § 84, 1. St. gengiver K. U. § 55, 1. St. næsten uforandret. Det er kun fundet nødvendigt at tilføje, at de i §§ 32 og 45 angivne Minima for Arbejdsfængsel og simpelt Fængsel ikke er bindende ved Idømmelse af Tillægsstraf. Da nærvær. Forsl. kun kender de to Arter af Frihedsstraf, Arbejdsfængsel og simpelt Fængsel, har det været muligt ved en Omredaktion af Paragrafens 2. St. at give den deri udtalte Regel et skarpere Udtryk.”

2.4. I Straffelovskommissionens betænkning af 1923 var bestemmelserne om straffastsættelse ved sammenstød samlet i §§ 90 og 91, der havde følgende ordlyd:

”§ 90.

Har nogen ved en eller flere Handlinger begaaet flere Lovovertrædelser, fastsættes der for disse en fælles Straf indenfor den foreskrevne Strafferamme, eller hvis flere Strafferammer kommer i Betragtning, den strengeste af disse. Under særdeles skærpnde Omstændigheder kan Straffen overstige den højeste for nogen af Lovovertrædelserne foreskrevne Straf med indtil det halve.

Medfører de til Straffens Bestemmelse medvirkende Lovovertrædelser Frihedsstraf af forskellig Art, fastsættes en fælles Frihedsstraf i den strengeste Straffart.

Medfører en af Lovovertrædelserne Frihedsstraf, en anden Bøde, kan Retten i Stedet for en fælles Frihedsstraf idømme Bøde ved Siden af Frihedsstraf.

Medfører en af Lovovertrædelserne Dagsbod, en anden Bødestraf af anden Art, kan Retten fastsætte Straf for hver Overtrædelse for sig, eller en fælles Bødestraf enten af den ene eller den anden Art.

§ 91.

Findes nogen, som allerede er dømt til Straf, skyldig i en forud for Dommen begaaet strafbar Handling, bliver en Tillægsstraf at idømme, for saa vidt samtidig Paakendelse vilde have medført Forhøjelse af Straffen. Dersom Fuldbyrnelsen af den tidligere idømte Straf ikke er afsluttet, bliver Reglerne i § 90 saa vidt muligt at følge og Tillægsstraf kan da idømmes i kortere Tid end foreskrevet i §§ 34 og 48.

Medfører den sidst paakendte Lovovertrædelse Fængsel, medens den tidligere idømte Straf bestod i Hæfte, bliver denne, hvis den ikke er fuldt udstaaet, af den straffuldbyrrende Myndighed at omsætte efter det i § 92 angivne Forhold.”

Om bestemmelserne anførtes i betænkningen, jf. sp. 192-94:

”§ 90 giver Regler om Sammenstød af flere Lovovertrædelser. Bestemmelsen hviler – ligesom nugældende dansk Ret – paa den Betragtning, at Strafskylden ikke vokser proportionelt med Antallet af Lovovertrædelser. § 90 udtaler ikke som Straffelovens § 62, at alle Lovovertrædelserne skal medvirke til at bestemme Straffens Størrelse. Dette bør vel i Almindelighed være Tilfældet, men ingenlunde altid. Grundsætningen ”poena major absorbet minorem” finder ikke blot Anvendelse, naar den ene af de begaaede Lovovertrædelser medfører Straf af Fængsel paa Livstid, men ogsaa naar af flere Lovovertrædelser, der samtidig skal paakendes, den ene er af ganske underordnet Betydning i Forhold til den anden (eller de andre). Dette anerkendes ogsaa i Straffelovens § 62. Men naar saa er, bliver det virkelige Forhold det, at Domstolene efter deres Skøn afgør, om og i hvilken Grad hver enkelt af de begaaede strafbare Handlinger skal medvirke til Straffens Fastsættelse. At udtale dette i Lovteksten synes overflødig. Hvad der er Trang til at udtale, er for det første, at der for de flere Lovovertrædelser (omfattende selvfølgelig baade Forbrydelser og Forseelser) bør fastsættes en fælles Straf, for det andet, at denne Straf i Almindelighed skal holdes indenfor den foreskrevne Strafferamme eller, hvor flere Strafferammer kommer i Betragtning, den strengeste af disse, og for det tredje, at Straffen undtagelsesvis, men ogsaa kun undtagelsesvis, kan overstige den højeste af den for nogen af Lovovertrædelserne foreskrevne Straf og da med indtil det halve. Straffelovens § 62 foreskriver de samme tre Grundsætninger, men Udkastets § 90 afviger med Hensyn til den sidste fra Straffelovens § 62, idet § 62 som Betingelse for Anvendelse af højere Straf foreskriver, at der skal foreligge ”flere Handlinger”, og at Handlingerne skal være ”af forskellig Slags”. Udkastets § 90 stiller ingen af disse Betingelser, men hjemler, at Forhøjelse kan ske under ”særdeles skærpende Omstændigheder”. Det er overladt til Domstolenes Skøn at afgøre, om saadanne foreligger. Om der foreligger concursus idealis eller concursus realis, findes i denne Henseende ikke paa Forhaand afgørende, og Kommissionen er med T. U. (jfr. Mot. S. 104-105) enig i, at der ogsaa, hvor der er begaaet flere Lovovertrædelser af samme Slags, undtagelsesvis – ligesom naar der foreligger flere strafbare Handlinger af forskellig Slags, og uanset om de flere Lovovertrædelser altsaa falder ind under samme Straffebestemmelse, – kan være god Føje til at anvende en forhøjet Straf.

§ 90, 2det Stk. er overensstemmende med nugældende Ret.

§ 90, 3die Stk. hjemler i Overensstemmelse med, hvad der er foreslaaet i K. U. 1912 § 54, 2det Stk. og T. U. § 83, 2det Stk. en hidtil savnet almindelig Adgang til at idømme Bødestraf ved Siden af Frihedsstraf.

I § 90, 4de Stk. er tilføjet en Bestemmelse for det Tilfælde, at af flere Lovovertrædelser en medfører Dagsbod, en anden Bødestraf af anden Art.

§ 91 giver Regler om Idømmelse af Tillægsstraf. Paragrafens første Stykke er bortset fra redaktionelle Ændringer stemmende med Straffelovens § 64.”

2.5. I Forslag til Almindelig borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1924-25 var § 90 med en enkelt ændring videreført som § 92. Ændringen angik straffastsættelsen ved sammenstød mellem lovovertrædelser, der medførte henholdsvis dagsbod og bødestraf af anden art. I lovforslagets § 92, stk. 4, var således i stedet optaget en bestemmelse, hvorefter retten i sådanne tilfælde fastsætter en fælles straf af dagsbod, medmindre det efter omstændighederne skønnes rettest at fastsætte straf for hver overtrædelse for sig. Om bestemmelsen fremgår af lovforslagets bemærkninger, jf. Rigsdagstidende 1924-25, tillæg A, sp. 3325 sammenholdt med sp. 3183-84:

”Paragraffens Regler om *Sammenstød af flere Lovovertrædelser* stemmer i alt væsentlig med gældende Ret (Straffelovens § 62) og hviler paa den Betragtning, at Strafskylden ikke vokser proportionalt med Antallet af Lovovertrædelser. Det udtales dog ikke som i Straffelovens § 62, at alle Lovovertrædelser skal medvirke til at bestemme Straffens Størrelse, idet man maa anse det for rettest, at Domstolene i al Almindelighed – uden at være bundne af en saadan Regel – efter deres Skøn afgør, om og i hvilken Grad hver enkelt af de begaaede strafbare Handlinger skal medvirke i saa Henseende. Endvidere afviger Forslaget fra Straffelovens § 62 ved Fastsættelsen af Betingelserne, under hvilke den højeste for nogen af Lovovertrædelserne fastsatte Straf kan overskrides, idet § 62 som Betingelse for Anvendelse af højere Straf foreskriver, at der skal foreligge ”flere Handlinger”, og at Handlingerne skal være ”af forskellig Slags”, medens Forslagets § 92 ikke stiller nogen af disse Betingelser, men hjemler, at Forhøjelse kan ske under ”særdeles skærpnde Omstændigheder”.

Reglerne i Stk. 3 og 4 er ny i dansk Ret. Den fra Udkastet afvigende Formulering af Stk. 4 er foretaget ud fra den Betragtning, at Dagsboden bør være den principale Art af Bødestraf.”

§ 91 var med enkelte redaktionelle ændringer videreført som § 93. Imidlertid var tillægsstraf i den til § 91, stk. 1, 1. pkt., svarende bestemmelse i § 93, stk. 1, 1. pkt., gjort betinget af, at samtidig påkendelse ville have medført en ”væsentligere” forhøjelse af straffen. Om bestemmelsen nævntes i lovforslagets bemærkninger, jf. Rigsdagstidende, anf. st. sp. 3325-26 og 3183-84:

”Paragraffen giver Regler om Idømmelse af *Tillægsstraf*. Stk. 1 stemmer i det væsentlige med Straffelovens § 64, og indeholder i Forbindelse med Stk. 2 den fornødne Besva-

relse af de Spørgsmål, som Forholdet til den tidligere idømte Straf kan fremkalde. Man har i Stk. 1 foretaget en Tilføjelse til Kommissionens Udkast, gaaende ud paa, at Tillægsstraf kun bliver at idømme, for saa vidt samtidig Paakendelse vilde have medført en *væsentligere* Forhøjelse af Straffen, idet man kun i saa Fald finder, at der er Anledning til Idømmelse af saadan Straf.”

2.6. I Forslag til Borgerlig Straffelov fremsat i Folketingssamlingen 1927-28 var § 92 videreført i uændret form i § 88. Dog var bestemmelsen om sammenstød ved lovovertrædelser, der medfører henholdsvis dagsbod og anden bødestraf i § 92, stk. 4, udeladt i § 88, idet dagbodssystemet ikke ønskedes indført på dette tidspunkt, sml. pkt. 3.1 nedenfor og kapitel 12 om bødestraffens minimum og maksimum, afsnit 2. Til bestemmelsen var knyttet følgende bemærkninger, jf. Rigsdagstidende 1927-28, tillæg A, sp. 5357-58 og 5265-68:

”De i denne Paragraf indeholdte Regler om Sammenstød af flere Lovovertrædelser, hvorefter Straffen i Almindelighed udmaales indenfor den foreskrevne Strafferamme eller den strengeste af de foreskrevne Strafferammer, er efter deres Indhold (jfr. § 2) anvendelige ogsaa udenfor Straffelovens Omraade. Da Særlovgivningens Strafferammer ofte ikke er tilstrækkelig rummelige for en saadan Bestemmelse, er dette ikke uden Betænkelighed, naar disse Strafferammer bliver staaende uforandrede, jfr. om dette Spørgsmaal nærmere Professor Oluf H. Krabbes Artikel i U.f.R. 1925 S. 6-8 og Højesteretsdommer, Dr. Juris Troels G. Jørgensens Artikel sammesteds S. 57-61. Naar imidlertid alle Bødemaxima ophæves, saaledes som det nu foreslaas i Forslag til Ikrafttrædelseslov § 6, bortfalder denne Betænkelighed. Under Hensyn til den i nævnte Paragraf indeholdte Bestemmelse bliver det endvidere unødvendigt med Henblik paa samme Forslags § 3, Stk. 2, i nærværende Forslags § 88 at tage noget Forbehold for at opretholde saadanne Bestemmelser som § 39 i Lov om Jagten Nr. 279 af 30. Juni 1922, hvorefter Overtrædelse af flere af Lovens Bestemmelser medfører Straf efter hver enkelt af disse, saaledes at de forskyldte Straffe sammenlægges.”

§ 93 var med enkelte redaktionelle ændringer videreført i § 89. Ordene ”en væsentligere” var udeladt, så tillægsstraf ikke længere var forbeholdt tilfælde, hvor samtidig påkendelse ville have ført til en væsentligere forhøjelse af straffen. Om baggrunden herfor fremgår af lovforslagets bemærkninger, jf. Rigsdagstidende, anf. st., sp. 5358:

”Man har i Stk. 1 udeladt de i F. 1924 indskudte Ord ”en væsentligere”, der formentlig vilde være egnede til at modvirke en muligt tilstedeværende Tilbøjelighed hos en Sigtet til at bidrage til Opklaring af alle hans Lovovertrædelser.”

2.7. Bestemmelserne blev herefter med enkelte redaktionelle ændringer vedtaget i den ovennævnte affattelse. Dog blev under udvalgsbehandlingen i Folketinget tilføjet nogle nye bestemmelser om straffastsættelsen i tilfælde af sammenstød mellem lovovertrædelser, der medfører henholdsvis frihedsstraf og straf af arbejds- eller sikkerhedsforvaring. Endvidere forkastedes under Landstingets udvalgsbehandling et forslag fra Folketingssamlingen 1929-30 om at genindsætte det tidligere fremsatte forslag om sammenstød af lovovertrædelser, der medfører henholdsvis dagsbod og bøde-

straf af anden art, jf. pkt. 2.5 ovenfor, idet dagbodssystemet alligevel ikke ønskedes indført på dette tidspunkt. Bestemmelserne fik på denne baggrund følgende ordlyd i straffeloven med ikrafttræden i 1933:

”§ 88.

Stk. 1. Har nogen ved en eller flere Handlinger begaaet flere Lovovertrædelser, fastsættes der for disse en fælles Straf indenfor den foreskrevne Strafferamme eller, hvis flere Strafferammer kommer i Betragtning, den strengeste af disse. Under særdeles skærpende Omstændigheder kan Straffen overstige den højeste for nogen af Lovovertrædelserne foreskrevne Straf med indtil det halve.

Stk. 2. Medfører de til Straffens Bestemmelse medvirkende Lovovertrædelser Frihedsstraf af forskellig Art, fastsættes en fælles Frihedsstraf i den strengeste Straf-art.

Stk. 3. Medfører en af Lovovertrædelserne Frihedsstraf, en anden Bøde, kan Retten i Stedet for en fælles Frihedsstraf idømme Bøde ved Siden af Frihedsstraf.

Stk. 4. Den, der dømmes til Indsættelse i Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring, kan ikke samtidig idømmes Frihedsstraf. Dersom Tiltalte foruden den eller de Lovovertrædelser, for hvilke han i Medfør af § 62 kan dømmes til Indsættelse i Arbejdshus, tillige har begaaet en eller flere andre Lovovertrædelser, kan han for alle de begaaede Lovovertrædelser dømmes til Indsættelse i Arbejdshus.

§ 89.

Stk. 1. Findes nogen, som allerede er dømt til Straf, yderligere skyldig i en forud for Dommen begaaet strafbar Handling, bliver en Tillægsstraf at idømme, for saa vidt samtidig Paakendelse vilde have medført Forhøjelse af Straffen. Dersom Fuldbyrdselen af den tidligere idømte Straf ikke er afsluttet, bliver Reglerne i § 88 saa vidt muligt at følge, og Tillægsstraf kan da idømmes i kortere Tid end foreskrevet i §§ 33 og 44.

Stk. 2. Medfører den sidst paakendte Lovovertrædelse Fængselsstraf, medens den tidligere idømte Straf bestod i Hæfte, bliver denne, hvis den ikke er fuldt udstaaet, af den straffuldbyrdsende Myndighed at omsætte efter det i § 90 angivne Forhold.

Stk. 3. Dersom der for den nu til Paakendelse foreliggende Lovovertrædelse er forskyldt Frihedsstraf, og den tidligere Dom lød paa Indsættelse i Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring, bestemmer Retten, om det skal have sit Forblivende ved den tidligere Dom, eller om Tiltalte for begge Lovovertrædelser vil være at idømme Fængselsstraf. Dersom i sidstnævnte Tilfælde Domfældte har hensiddet i Arbejdshus eller Forvaringsanstalt, bestemmes det i Dommen, at en forholdsmæssig Del af den idømte Straf dermed skal anses som udstaaet.

Stk. 4. Idømmes der ved den sidste Dom Arbejdshus eller Sikkerhedsforvaring, medens den først afsagte Dom lød paa Frihedsstraf, bliver denne Dom for saa vidt at ophæve. Dersom Straffen er udstaaet helt eller delvis, kommer det Tidsrum, i hvilket Afsoning har fundet Sted – hvis det er Straf af Hæfte, da omsat efter det i § 90 angivne Forhold –, til Afkortning i de i §§ 63 og 66 for Hensiddet i Arbejdshus eller Forvaringsanstalt fastsatte Tidsrum.”

3. Senere ændringer af straffelovens §§ 88 og 89

3.1. Ved Lov nr. 87 af 15. Marts 1939 om Ændringer i og Tilføjelser til Borgerlig Straffelov af 15. April 1930 tilføjedes som et nyt stk. 4 i § 88 en bestemmelse om straffastsættelsen ved sammenstød af lovovertrædelser, der medfører henholdsvis straf af dagbod og bødestraf af anden art. Bestemmelsen svarer til den nugældende stk. 3 i § 88. Om baggrunden for bestemmelsen, hvis tilblivelse havde sammenhæng med indførelsen af dagbodssystemet, fremgår af lovforslagets bemærkninger bl.a., sml. Rigsdagstidende 1938-39, tillæg A, sp. 3741-42 og 3755 sammenholdt med sp. 3768:

”I det af Regeringen i 1924 og 1929 fremsatte Straffelovsforslag var der optaget Bestemmelser om Indførelse af Dagsbodssystemet, saaledes som det var foreslaaet af Straffelovskommissionen af 9. November 1917. Forslaget om Dagsbodssystemet blev med forskellige Ændringer vedtaget i 1930, men udgik under Sagens Behandling i Landstinget. Justitsministeriet maa med Hensyn til dette vigtige Spørgsmaal mene, at de siden Straffelovens Ikrafttræden gjorde Erfaringer viser, at der er Grund til Ændring af Straffelovens Regler om Bøders Fastsættelse, og det foreliggende Forslag indeholder derfor Bestemmelser om Indførelse af Dagsbodssystemet i et vist Omfang.”

3.2. Ved lov nr. 163 af 31. maj 1961 om ændringer i borgerlig straffelov (Ungdomsfængsel, betingede domme m.v.) føjedes i § 88, stk. 2, en henvisning til § 58, stk. 1, om delvis betingede domme. Ændringen var en følge af de nye regler om betingede domme, som samtidig gennemførtes ved lovforslaget, jf. Folketingstidende 1960-61, tillæg A, sp. 578. Ved samme lovændring indsattes et nyt stk. 6 i § 88 om straffastsættelse ved sammenstød af lovovertrædelser, der medfører henholdsvis foranstaltning efter § 70 og straf. Med bestemmelsen åbnedes mulighed for efter rettens bestemmelse at lade forskyldt straf bortfalde.

Samtidig ophævedes de tidligere gældende bestemmelser i straffelovens § 89, stk. 2-4, og i stedet indsattes et nyt stk. 2 om fastsættelse af straf i form af hæfte eller fængsel i tillæg til en tidligere dom om ungdomsfængsel, arbejds- eller sikkerhedsforvaring. Der henvises til Folketingstidende, anf. st., sp. 578-79.

3.3. Ved lov nr. 319 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov (Mindre berigelsesforbrydelser m.m.) ophævedes den tidligere gældende bestemmelse i straffelovens § 89, stk. 1, 2. pkt., og i stedet indsattes bestemmelsen, hvorefter tillægsstraf kan idømmes i kortere tid end foreskrevet i §§ 33 og 44, og reglerne i § 88 så vidt muligt skal følges, dersom fuldbyrdelse af den tidligere idømte straf ikke er afsluttet, sml. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 5138:

”Efter § 89, stk. 1, 1. pkt., skal der, hvis en person, som allerede er dømt til straf, yderligere findes skyldig i en forud for dommen begået strafbar handling, idømmes en tillægsstraf, såfremt samtidig påkendelse ville have medført forhøjelse af straffen. Bestemmelsen i § 89, stk. 1, 2. pkt., giver mulighed for at idømme tillægsstraf i kortere tid end det sædvanlige minimum for strafarterne fængsel og hæfte (henholdsvis 30 dage og 7 dage). Det gælder i hvert fald i tilfælde, hvor fuldbyrdelsen af den tidligere idømte straf ikke er afsluttet. Derimod er det efter bestemmelsens ordlyd tvivlsomt, om det også

gælder i tilfælde, hvor fuldbyrdelsen er afsluttet. Vestre landsret har imidlertid i en dom af 25. september 1968 statueret, at tillægsstraf under strafartens minimum også kan udmåles i disse tilfælde, uanset formuleringen af bestemmelsen i 2. pkt., jfr. Ugeskrift for Retsvæsen 1968, s. 896. Forslaget tilsigter at klargøre dette forhold.”

3.4. Ved lov nr. 320 af 13. juni 1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje (Strafferetlige særforanstaltninger m.m.) ophævedes den hidtil gældende bestemmelse i § 88, stk. 4, der efter lovændringen i 1939 var blevet stk. 5, om straffastsættelse ved sammenstød af lovovertrædelser, der medfører henholdsvis frihedsstraf og arbejds- eller sikkerhedsforvaring. Endvidere ændredes henvisningen til § 70 i § 88, stk. 6, til §§ 68 og 69. Samtidig ophævedes den i pkt. 3.2 nævnte bestemmelse i § 89, stk. 2. § 89 fik herved (bortset fra ændringen som følge af hæftestrafens afskaffelse, jf. pkt. 1.1 ovenfor) sin nuværende affattelse. Samtlige lovændringer var en følge af forslaget om ophævelse af bestemmelserne om ungdomsfængsel, arbejds- eller sikkerhedsforvaring og om ændring af bestemmelserne i § 70, jf. Folketingstidende 1972-73, tillæg A, sp. 2806.

3.5. Endelig gennemførtes ved lov nr. 268 af 26. juni 1975 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af retsplejeloven (Psykisk abnormitet, narkotikakriminalitet, beskyttelse af diplomater m.v.) en redaktionel ændring af § 88, stk. 5, hvorved henvisningen til §§ 68 og 69 udvidedes til også at omfatte § 70, sml. Folketingstidende 1974-75, tillæg A, sp. 1619. § 88 fik herved sin nuværende affattelse, idet der bortses fra ændringerne som følge af afskaffelsen af hæftestrafpen og indførelse af ungdomssanktion, sml. lov nr. 433 af 31. maj 2000 og lov nr. 469 af 7. juni 2001.

4. Straffelovrådets betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse

4.1. Straffelovrådet har i betænkning nr. 1099/1987 om strafferammer og prøveløsladelse knyttet følgende bemærkninger til § 88, herunder navnlig om bestemmelsens betydning for fastsættelsen af maksimumstrafferammer, sml. s. 69 og 96:

”...findes der i straffelovens § 88 nogle almindelige bestemmelser om den i praksis hyppigt forekommende situation, at en tiltalt ved samme dom skal dømmes for flere – eventuelt mange – lovovertrædelser (sammenstød af forbrydelser). Af § 88 kan dog ikke udledes megen vejledning om, på hvilken måde straffen kan skærpes over for den, der skal dømmes for flere forbrydelser. Det er overladt til domstolene at afgøre, hvorledes en fælles straf skal fastsættes inden for den strengeste af de strafferammer, som kommer i betragtning. Hertil føjes i § 88, stk. 1, 2. pkt., en bestemmelse om, at den fælles straf under særdeles skærpende omstændigheder kan overstige det strengeste strafmaksimum med indtil det halve. I disse tilfælde kan sammenstød af forbrydelser altså bevirke en væsentlig forhøjelse af lovens strafferamme ...

I endnu højere grad end gentagen kriminalitet er den samtidige pådømmelse af flere forbrydelser (sammenstød) et forhold, der må tages i betragtning ved fastsættelsen af strafferammens maksimum.

I modsætning til gentagelse er sammenstød mellem flere forbrydelser reguleret ved almindelige bestemmelser i straffeloven, navnlig i § 88. Hvis en person ved samme dom skal dømmes for flere lovovertrædelser, skal der fastsættes en fælles straf inden for strafferammen. Dette gælder, hvad enten de begåede lovovertrædelser er af samme type (f.eks. en række tyverier) eller er af forskellig art (f.eks. tyverier i sammenstød med brugstyverier og med et røveri). Hvis det – som i det sidstnævnte tilfælde – er flere forskellige strafferammer, der kommer i betragtning, skal den fælles straf ligge inden for den strengeste af disse. Hertil føjes i § 88, stk. 1, 2. pkt., følgende bestemmelse: ”Under særdeles skærpende omstændigheder kan straffen overstige den højeste for nogen af lovovertrædelserne foreskrevne straf med indtil det halve”. Et maksimum på 2 års fængsel forhøjes altså under særdeles skærpende omstændigheder til 3 år, et maksimum på 6 år til 9 år.

Det fremgår heraf, at straffeloven opstiller en formodning om, at den konkret forskyldte straf for flere eller mange forbrydelser normalt kan rummes inden for en strafferamme, der i princippet er fastsat med henblik på straf for en enkelt forbrydelse. Kun under ”særdeles skærpende omstændigheder” forhøjes det strengeste maksimum med indtil det halve. I retspraksis er det forholdsvis sjældent aktuelt at anvende bestemmelsen om forhøjelse af strafmaksimum, fordi de fleste strafferammer som tidligere nævnt er så rummelige, at de giver plads for strafskærpelser ved pådømmelse af flere forbrydelser. Men når det overvejes at nedsætte nogle strafmaksima, må man altså være opmærksom på det behov for strafskærpelser i forhold til straffen for den groveste enkeltforbrydelse, som kan foreligge i sammenstødstilfælde.

De almindelige bestemmelser om straf i sammenstød suppleres på nogle områder af specielle bestemmelser, hvor forhøjede strafmaksima tager hensyn til, at der kan være begået flere forbrydelser. I forhold til lov om euforiserende stoffer skærper § 191 således straffen bl.a. i tilfælde, hvor overdragelse af narkotika er sket til ”et større antal personer”, d.v.s. ved mange hver især strafbare handlinger. Og med hensyn til berigelsesforbrydelser omfatter den skærpede strafferamme i § 286 bl.a. tilfælde, hvor ”tyverier er begået i større antal” (stk. 1, jfr. om andre berigelsesforbrydelser stk. 2: ”et større antal forbrydelser” og stk. 3: ”under tilsvarende omstændigheder”) ...

Straffelovrådet har ikke i forbindelse med arbejdet med denne betænkning haft mulighed for at gå ind på en nærmere vurdering af sammenstødsprincipperne i § 88 ...”

4.2. Som det fremgår, er Straffelovrådet ikke gået ind på en nærmere drøftelse af de principper, herunder princippet om modereret kumulation, som § 88 bygger på. Betænkningen om strafferammer og prøveløsladelse indeholder alene forslag om de ændringer af §§ 88 og 89, som er en følge af rådets forslag om afskaffelse af hæftestrafen, sml. s. 285 og 293 og lov nr. 433 af 31. maj 2000.

5. Retspraksis mv.

5.1. Som det fremgår bl.a. af afsnittene 1 og 2 ovenfor, bygger § 88 på, at straffastsættelsen ved sammenstød af forbrydelser normalt sker på grundlag af princippet om modereret kumulation. Herom og om andre fremgangsmåder ved fastsættelsen af straf for flere forbrydelser anføres i Knud Waaben: Strafferettens almindelige del II. Sanktionslæren, 5. udg., (Sanktionslæren) s. 107 ff.:

”Ved fastsættelsen af straf for flere forbrydelser kan forskellige retningslinier tænkes fulgt.

a) Man kan foretage en isoleret bedømmelse af hver enkelt lovovertrædelse og lægge de forskyldte straffe sammen. Enkeltvurderingen kendes i engelsk og amerikansk ret, dog med den modifikation at retten kan have en pligt eller beføjelse til at bestemme at straffene ikke skal lægges sammen men fuldbyrdes samtidigt (”run concurrently”). I sidstnævnte tilfælde fuldbyrdes altså i realiteten den længste af de fastsatte straffe. Absolut kumulation kan praktiseres således at enkeltstraffene ikke finder udtryk i dommen men kun er grundlaget for rettens udmåling af een straf.

b) Man kan lade flerheden af kriminelle forhold bevirke mere eller mindre skønsmæssige skærper af straffen for den groveste forbrydelse. Dette princip – den modererede kumulation – forudsætter som det normale at alle forhold tæller med men ikke med deres fulde vægt. Den modererede kumulation giver lovgiveren anledning til at tage stilling til om straffen skal holdes inden for den strengeste strafferamme, eller maximum skal kunne forhøjes.

c) Man kan endelig lade straf for et eller flere forhold faktisk absorbere i straffen for et eller flere andre forhold. En del af den i sammenstød pådømte kriminalitet har da været ”gratis”.

Hver af disse tre retningslinier har områder, hvor de kan anvendes. Men ingen af dem egner sig til at følges generelt. Helt uakceptabel er den absolutte kumulation hvor den fører til sammenlægning af en række forskyldte frihedsstraffe der resulterer i overflødig straf. Det ville i øvrigt fra et dommersynspunkt føles meget kunstigt at skulle beregne enkeltstraffe for hvert led i serietyverier o.l.

Efter § 88, stk.1, skal der ved sammenstød udmåles en fælles straf inden for strafferammen eller, hvis strafferammerne er forskellige, inden for den strengeste af dem. Rammerne kan dog efter 2. pkt. ”under særdeles skærpende omstændigheder” forhøjes med indtil det halve, fx fra 2 til 3 år eller fra 8 til 12 år. Det restriktive ordvalg i forholdelsesreglen viser at normalrammen (for den groveste forbrydelse) i almindelighed ventes at give tilstrækkeligt spillerum for en samlet straf. Der er ikke noget til hinder for at citere stk. 1, 2. pkt., selvom det findes tilstrækkeligt at anvende den strengeste strafferamme ...

Rettens totalbedømmelse vil i praksis ofte føre til en modereret kumulation som beskrevet ovf. under (b). Det sker fx hvor retten tager sit udgangspunkt i normalstraffen for den groveste forbrydelse og forhøjer den under hensyntagen til samtidig pådømte min-

dre forbrydelser. Hvor ingen enkelt forbrydelse klart skiller sig ud som den groveste, fx ved domfældelse for tre røverier, får skønnet en anden karakter, men fører også her jævnlig til at straffen kommer over niveauet for én forbrydelse.

Absorption af straf forekommer når et eller flere delikter ikke har bidraget til strafstørrelsen. Det er en mulighed der er forudsat i ... § 89. Absorption kan fx ske hvor drab pådømmes i sammenstød med anden kriminalitet, eller hvor indbrud er begået i så stort antal at ikke alle forhold kan bevirke skærpelse. En meget foretagsom tyv kan nå til et punkt hvor han kan regne med at fortsat kriminalitet ikke vil øge straffen. Den kan derimod øge opdagelsesrisikoen.

Det er ikke udelukket at den fælles straf kan fremkomme som en sammenlægning af enkeltstraffe, fx ved udmåling af straf for spirituskørsel i sammenstød med tyveri, brugstyveri eller falsk forklaring for retten. Det er dog ikke altid muligt at markere i dommen at spirituskørsel får sin standardstraf også i sammenstød. To forskyldte frihedsstraffe skal nemlig indgå i en fælles straf.

Absolut kumulation kan også forekomme på den måde at retten idømmer frihedsstraf for den ene lovovertrædelse og bøde for den anden, jfr. § 88, stk. 2, eller fastholder en taxtanvendelse for to bødedelikter, evt. ved at udmåle dagbøder og almindelig bøde hver for sig, jfr. § 88, stk. 3.”

5.2. § 89 bygger på § 88, for så vidt som § 89 udmålingsmæssigt tilsigter at hidføre samme resultat, selv om påkendelsen sker under forskellige sager. Ville en samtidig påkendelse efter reglerne i § 88 have medført en højere samlet straf end den, der blev idømt under den tidligere sag, skal der idømmes tillægsstraf efter § 89, sml. bl.a. Sanktionslæren: ”*Delt pådømmelse i sammenstød*” s. 110:

”Hvis en person har begået flere forbrydelser af hvilke kun en eller nogle er blevet pådømt, opstår det spørgsmål, hvad man skal gøre med den øvrige kriminalitet når den opdages. Denne kriminalitet står stadig i sammenstødsforhold til de pådømte forbrydelser. Efter § 89 skal der under en ny straffesag idømmes en tillægsstraf, ”for så vidt samtidig påkendelse ville have medført forhøjelse af straffen”. Retten skal altså foretage en mellemregning i form af en hypotetisk udmåling af den straf der ville være blevet idømt under den første sag hvis alle forhold havde været oplyst. Skønner retten at straffen ville være blevet højere end den faktisk idømte, bliver tillægsstraffen forskellen mellem den hypotetiske samlede straf og den faktisk idømte; den nye dom lyder ikke på en fællesstraf ... Tillægsstraffen kan være kortere end lovens faste minimum for fængsel.

Hvis retten skønner at de nu foreliggende forhold ikke ville have bevirket højere straf, bliver der ingen tillægsstraf at idømme. Dette er altså et eksempel på absorberet straf i sammenstød ... Det samme gælder hvis den tidligere dom lød på strafferammens maksimum ... Anklagemyndigheden har i rpl. § 722, stk. 1, nr. 4, hjemmel til at fratage tilsigtede, såfremt det skønnes at ingen eller kun en ubetydelig tillægsstraf ville blive idømt.”

Som det fremgår, skal § 89 anvendes, når det foreliggende forhold er begået forud for pådømmelsen i den tidligere sag. Har pådømmelsen i den tidligere sag ført til en betinget dom, og foretages der

inden prøvetidens udløb rettergangsskridt mod den pågældende vedrørende forhold begået før den betingede dom, sker straffastsættelsen ikke efter § 89, men i medfør af § 61, stk. 1, der foreskriver, at der i dette tilfælde skal fastsættes en fælles straf for det nu foreliggende og det tidligere pådømte forhold. Foretages først rettergangsskridt efter prøvetidens udløb, anvendes § 89. Er den tidligere dom en kombinationsdom, jf. straffelovens § 58, antages straffastsættelsen at skulle ske under anvendelse af såvel § 61, stk. 1, som § 89, så fællesstraffen omfattende det nu foreliggende forhold og den betingede del af den tidligere idømte straf fastsættes som en tillægsstraf til den ubetingede del af den tidligere idømte straf, sml. bl.a. P. Blok: Nogle bemærkninger om anvendelsen af straffelovens § 89, Juristen 1985 s. 237 ff.

5.3. Det kan undertiden være vanskeligt at afgøre, om der foreligger flere lovovertrædelser, eller om den strafbare virksomhed skal bedømmes som én overtrædelse. Til illustration kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1982, s. 516, hvor tiltalte blev straffet for henholdsvis spirituskørsel og promillekørsel i anledning af to kørsler foretaget samme nat fra kl. ca. 01,15 til kl. ca. 01,33 og kl. 02.49. Der kan endvidere henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1982, s. 1058, hvor tiltalte blev straffet for henholdsvis spirituskørsel og promillekørsel i anledning af to kørsler, som havde fundet sted fra kl. ca. 18.15 til kl. 18.50 og på ny samme aften fra kl. ca. 22.10 til kl. 22.45, sml. også Den kommenterede straffelov s. 394:

”Borttager en tyv på samme gerningssted ved én lejlighed flere ting, evt. ad flere gange, beskrives forholdet som ét tyveri. Vender han efter nogle timers forløb tilbage til gerningsstedet og henter mere, beskrives dette som et yderligere forhold. Ved andre typer af forbrydelser, f.eks. underslæb og blodskam, er det naturligt at betragte enkelthandlinger med større tidsmæssig afstand som ét forhold. Disse spørgsmål er i reglen uden større betydning i henseende til strafudmålingen, men kan være væsentlige ved beregningen af forældelsesfristen ...”

Ved lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse) indsattes en ny bestemmelse i færdselslovens § 118 a, som bl.a. medfører, at der som udgangspunkt sker sammenlægning af den normale takstmæssige bøde for hver overtrædelse af færdselsloven (absolut kumulation), jf. afsnit 6 nedenfor. Lovændringen indebærer, at det også i henseende til strafudmålingen kan få betydning, hvornår der foreligger flere forhold, og den normale takstmæssige bøde for hvert forhold derfor skal sammenlægges, og hvornår et begivenhedsforløb skal bedømmes som ét forhold og således alene udløse én bøde.

5.4. Som det fremgår af pkt. 5.1 ovenfor, fastsættes efter § 88 normalt en fælles straf, når flere lovovertrædelser foreligger til pådømmelse. Ved uligeartet konkurrence fastsættes straffen inden for den strengeste af de strafferammer, der kommer i betragtning, jf. § 88, stk. 1, 1. pkt. Sml. bl.a. Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2001, s. 2576, der angik en tiltalt, som var

fundet skyldig i 53 tilfælde af andengangskørsel i frakendelsestiden og i andre overtrædelser af færdselsloven, bl.a. kørsel mod rødt lys, samt i forskellige overtrædelser af straffeloven, bl.a. § 119, stk. 1. Tiltalte var et halvt år tidligere straffet for 15 kørsler i frakendelsestiden og havde en reststraf på 92 dage stående. Om straffastsættelsen udtalte landsretten:

”Den del af en fællesstraf, som hidrører fra en henstående reststraf, skal ikke kunne rummes inden for den strafferamme, som gælder for det eller de nye forhold.

Straf under denne ankesag skal blandt andet fastsættes for 53 andengangstilfælde af kørsel i frakendelsestiden, hvoraf de 3 er begået før [den seneste dom] af 10. maj 2000, der omfattede 15 tilfælde af kørsel i frakendelsestiden. De tre nævnte tilfælde skal bedømmes under anvendelse af straffelovens § 89. Strafferammen i færdselslovens § 117, stk. 6, for kørsel i frakendelsestiden i gentagelsestilfælde går op til fængsel i 1 år. Bestemmelserne i straffelovens § 119, stk. 1, § 164, stk. 1, og § 285, stk. 1, nu § 290, stk. 1, har højere strafferamme end fængsel i 1 år.

Efter omstændighederne ved de handlinger, som skal henføres under de nævnte straffelovsbestemmelser, finder tre af de voterende ikke tilstrækkeligt grundlag for i medfør af straffelovens § 88, stk. 1, 1. pkt., at fastsætte en strengere straf end den straf af fængsel i 1 år, som højest kan fastsættes efter færdselsloven. 3 voterende finder, at tilfældet af trussel over for politiet ... bør tages i betragtning som en selvstændig strafskærpende omstændighed, jf. straffelovens § 88, stk. 1, 1. pkt.

Med disse bemærkninger stemmer 3 af de voterende for at forhøje fællesstraffen til fængsel i 1 år og 3 måneder og 3 af de voterende for at forhøje fællesstraffen til fængsel i 1 år og 4 måneder.”

Medfører en af lovovertrædelserne fængsel, en anden bøde, kan retten i stedet for en fælles fængselsstraf idømme bøde ved siden af fængsel, jf. § 88, stk. 2 (tidligere stk. 3). Til illustration kan henvises til domme, hvor der været spørgsmål om påkendelse af flere færdselslovsovertrædelser, hvoraf den ene efter praksis har medført frihedsstraf, den anden bøde. Disse domme skal nu sammenholdes den i afsnit 6 nedenfor omtalte nye bestemmelse i færdselslovens § 118 a, stk. 3 og 4, der trådte i kraft den 1. september 2000, hvorefter der ved sammenstød af lovovertrædelser, som medfører henholdsvis frihedsstraf og bøde, normalt skal idømmes en bøde for færdselslovsovertrædelser ved siden af eventuelt forskyldt frihedsstraf.

I Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1998, s. 312, udtaltes, at der hverken var grundlag for udmåling af skærpet frihedsstraf eller tillægsbøde for samtidig spirituskørsel og kørsel uden kørekort. Om spørgsmålet om udmåling af tillægsbøde anførtes:

”En skærpelse kunne herefter i stedet [for en skærpet frihedsstraf på grundlag af færdselslovens regler] ... gennemføres ved idømmelse af en tillægsbøde. Det ville imidlertid stemme mindre godt med almindelige straffastsættelsesprincipper at idømme tillægsbøder efter den ikke ofte anvendte bestemmelse i straffelovens § 88, stk. 3 [nu stk. 2], i til-

fælde som dette, hvor to bestemmelser i den samme lov er overtrådt ved en og samme handling. Der findes herefter i hvert fald at måtte kræves et særligt klart grundlag for i et tilfælde som det foreliggende at søge fastlagt en almindelig praksis for idømmelse af tillægsbøder. Der er ... ikke holdepunkter herfor hverken i loven eller i forarbejderne. Der er endvidere ikke af anklagemyndigheden i forbindelse med sagens behandling oplyst omstændigheder, der kan føre til særligt på dette område at fravige mere almindelige principper. Der er derfor heller ikke grundlag for at fastsætte en tillægsbøde.”

I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1434, udtaltes på linje med den ovennævnte dom fra Vestre Landsret ved pådømmelsen af samtidig spirituskørsel og kørsel uden at have erhvervet kørekort, at der hverken efter ordlyden eller forarbejderne til lov nr. 468 af 10. juni 1997 om ændring af færdselsloven var ”tilstrækkelige holdepunkter for at fravige den faste retspraksis om, at der kun i særlige tilfælde idømmes bøde ved siden af en ubetinget frihedsstraf, jf. straffelovens § 88, stk. 1.” I Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Tidsskrift for Kriminalret, 1999, s. 35, fastsattes straffen ved samtidig pådømmelse af spirituskørsel og promillekørsel til hæfte i 20 dage, idet bemærkedes, at der ikke fandtes grundlag for at skærpe ”den alvorlige straf” for spirituskørslen på grund af promillekørslen, der alene medfører bødestraf. En af landsrettens dommere stemte for at idømme en tillægsbøde ved siden af frihedsstraffen, jf. straffelovens § 88, stk. 3 [nu stk. 2]. Endelig kan nævnes Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1595, hvor landsretten foruden straf af hæfte i 14 dage idømte en tillægsbøde på 1.600 kr. med henvisning til, at den tiltalte ud over spirituskørslen var fundet skyldig i to tilfælde af kørsel i bil, mens førerretten var administrativt inddraget.

Det afgøres efter en konkret vurdering, om en samlet bødestraf for flere overtrædelser bør fastsættes ved sammenlægning af de normale bøder for hver overtrædelse eller til et mindre beløb, sml. dog for så vidt angår færdselslovsovertrædelser nu lov nr. 475 af 31. maj 2000 omtalt i afsnit 6 nedenfor. I øvrigt kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1976, s. 107, hvor der var spørgsmål om udmåling af bøde til en malerlærling for overtrædelse af færdselsloven i anledning af kørsel med ”udboret” knallert og for urigtig opgivelse af navn og bopæl til politiet:

”Anklagemyndigheden har særlig gjort gældende, at når flere bødeforseelser som de omhandlede foreligger til samtidig påkendelse, bør hver enkelt forseelse normalt indgå med fuld vægt ved fastsættelsen af den samlede straf, således at bøderne sammenlægges.

Fem dommere ... udtaler:

Bøden for at have udboret knallerten findes i overensstemmelse med anklagemyndighedens påstand i almindelighed at burde fastsættes til 400 kr. og bøden for overtrædelse af § 13 i lov af 11. februar 1863 til 150 kr. Om den samlede bødestraf for flere overtrædelser, jfr. straffelovens § 88, bør fastsættes ved sammenlægning af de normale bøder for hver overtrædelse eller til et mindre beløb, må afgøres efter en konkret vurdering.

I det foreliggende tilfælde findes den samlede bødestraf for de to forhold at burde være 550 kr., men under hensyn til oplysningerne om tiltaltes stilling og økonomiske forhold tiltrædes det, at bøden er fastsat til 275 kr. med forvandlingsstraf som af landsretten bestemt.

[En] dommer...udtaler:

De af anklagemyndigheden i almindelighed krævede bøder for udboring af knallerter er ikke forhøjet i forhold til de i 1970 fastsatte takster. Anklagemyndigheden har oplyst, at der herved er taget hensyn til, at denne forseelse i reglen begås af unge mennesker, hvis økonomiske forhold er beskedne. På denne baggrund finder denne dommer, at bøden ikke bør ansættes lavere end til 350 kr. med en forvandlingsstraf af hæfte i 5 dage.

Dommer..., der i øvrigt er enig med flertallet, stemmer for at bestemme bøden til 300 kr. med forvandlingsstraf af hæfte i 5 dage.”

5.5. Kommer flere strafferammer i betragtning (uligeartet konkurrence), fastsættes fællesstraffen som tidligere nævnt inden for den strengeste af disse. Under særdeles skærpende omstændigheder kan straffen udmåles inden for en strafferamme forhøjet med det halve, jf. § 88, stk. 1, 2. pkt. Det er uden betydning, om der foreligger real- eller idealkonkurrence, og om den er ligeartet eller uligeartet.

Som eksempel på anvendelse af strafforhøjelsesreglen kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1968, s. 653, hvor en 21-årig blev idømt 10 års fængsel for forsøg på voldtægt mod en ham ubekendt 16-årig P, anden kønslig omgang end samleje under tvang, grov legemsbeskadigelse under mishandling samt legemsbeskadigelse af særlig farlig karakter over for P. I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1969, s. 775, blev § 88, stk. 1, 2. pkt., citeret sammen med § 288, stk. 2, ved pådømmelsen af en række røverier, hvorunder der var truet med ladt pistol. I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 273, blev § 88, stk. 1, 2. pkt., bragt i anvendelse over for en tiltalt, der i 1975 var straffet med 4 års fængsel for røveri, og som nu havde gjort sig skyldig bl.a. i røveri efter § 288, stk. 2, samt i forsøg på og medvirken hertil i alt 8 tilfælde. I Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1984, s. 253, blev den tiltalte med henvisning til § 88, stk. 1, 2. pkt., idømt fængsel i 8 år for gennem en periode på mere end 1 år at have mishandlet sin hustru med slag med bøjle eller livrem eller med spark i hovedet og på kroppen og for i samme periode at have tvunget hende til at tåle, at han indførte sit kønsllem i hendes endetarm og et stearinlys i hendes skede og endetarm og at have truet med at dræbe hende. Hustruen var afgået ved døden som følge af bughindebetændelse opstået som følge af, at endetarmen var perforeret af stearinlyset.

Endvidere kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1984, s. 127, hvor en tiltalt, der tidligere var idømt fængsel i 5 år for overtrædelse af straffelovens § 191, for handel

med heroin og hash samt rufferi mv. idømtes fængsel i 10 år. Højesteret bemærkede, at hverken ordlyden af strafforhøjelsesbestemmelsen i straffelovens § 191, stk. 1, 2. pkt., eller forarbejderne hertil kan antages at udelukke anvendelse af § 88, stk. 1, 2. pkt. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 563, blev tiltalte med henvisning til straffelovens § 191, stk. 1, 1. pkt., sammenholdt med § 88, stk. 1, 2. pkt., idømt fængsel i 6 år for indførelse af et større parti hash. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1989, s. 811, blev den ene af to tiltalte under citering af § 191, stk. 2, jf. stk. 1, 1. pkt., til dels jf. § 88, stk. 1, 2. pkt., straffet med fængsel i 6 år for indførelse og salg af store partier hash. I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 724, blev tiltalte under anvendelse af § 88, stk. 1, 2. pkt., straffet med fængsel i 6 år og 6 måneder for indsmugling af godt 6 tons hash. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 1065, blev straffen for indførelse mv. af betydelige kvanta kokain for fire tiltalte, hvoraf to havde indtaget en central placering i den kriminelle organisation, og den ene havde begået forholdene under afsoning af straf for ligeartet kriminalitet, efter § 88, stk. 1, 2. pkt., fastsat til fængsel i henholdsvis 13 år (ca. 24 kg med tillæg af et større ukendt kvantum), 10 år (ca. 11 kg med tillæg af et større ukendt kvantum) samt 9 år og 9 år og 6 måneder (inkl. reststraf på 322 dage) (ca. 13 kg med tillæg af et større ukendt kvantum).

Herudover kan fremdrages Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1996, s. 1303, hvor straffen efter § 88, stk. 1, 2. pkt., for indsmugling mv. af i alt 4.320 g heroin fastsattes til fængsel i 10 år under hensyn til forholdenes alvorlige karakter og tiltaltes centrale rolle som forhandler af heroin. Sml. også Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2000, s. 1822, hvor T1 og T2 under anvendelse af § 88, stk. 1, 2. pkt., idømtes hver 14 års fængsel for narkotikaforbrydelser, idet der ved strafudmålingen blev lagt vægt på den omhandlede betydelige mængde amfetamin og de tiltaltes meget centrale placering. Se endelig også Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2002, s. 2043, hvor T4 under hensyn til sin særdeles centrale placering idømtes 12 års fængsel, jf. § 191, stk. 2, jf. stk. 1, 2. pkt., og § 290, stk. 2, jf. § 191 (tidl. § 191 a), alt jf. § 88, stk. 1, 2. pkt.

Som eksempel på tilfælde, hvor domstolene har afvist at bringe § 88, stk. 1, 2. pkt., i anvendelse, kan nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1983, s. 486, hvor der ikke fandtes fuldt tilstrækkeligt grundlag for at citere bestemmelsen ved pådømmelsen af 8 tilfælde af 5. gangs spirituskørsel i frakendelsestiden. Endvidere kan henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 964, hvor retten afviste at anvende strafforhøjelsesreglen over for en tiltalt, der fra 1967-81 var straffet talrige gange for spirituskørsel og kørsel i frakendelsestiden og 5 gange frakendt førerretten for bestandig, og som herefter i 1984 og 1985 på ny havde gjort sig skyldig i spirituskørsel i to tilfælde med promiller på henholdsvis 2,49 og 2,07 samt i et tilfælde ført motorkøretøj i strid med førerretsfrakendelsen. Som begrundelse for resultatet henvisede landsretten til, at tiltaltes sidste dom for spirituskørsel var afsagt i januar 1981. Desuden kan peges på Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1984, s. 668, hvor retten

efter en konkret vurdering afviste at anvende § 88, stk. 1, 2. pkt., over for en 42-årig, der var fundet skyldig i meget omfattende bedrageri- og underslæbsforhold (mere end 40 mio. kr.), jf. § 286, stk. 2, (Hauschildt-sagen). Endvidere kan fremdrages Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1999, s. 694, hvor landsretten skærpede byrettens strafudmåling for omfattende menneskesmugling fra 2 år til 2 år og 6 måneder, men ikke fandt, at der forelå de i § 88, stk. 1, 2. pkt., nævnte særdeles skærpende omstændigheder.

Endelig kan nævnes Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1988, s. 613, hvor landsretten efter en konkret vurdering afviste at anvende § 88, stk. 1, 2. pkt., i en sag vedrørende røveri og overtrædelse af § 191, men idømte den tiltalte en fællesstraf af fængsel i 12 år, som tillige omfattede reststraffe på henholdsvis 1338 og 39 dage. Dommen illustrerer, at en reststraf i henhold til prøveløsladelse (eller betinget dom) ikke behøver at kunne rummes inden for den nu pådømte kriminalitets normale eller forhøjede maksimum, jf. også Sanktionslæren s. 108.

5.6. Som nævnt i pkt. 1.1 ovenfor åbner § 88, stk. 4, (tidligere stk. 5) mulighed for, at retten kan træffe bestemmelse om bortfald af forskyldt straf i tilfælde, hvor én lovovertrædelse medfører foranstaltning efter §§ 68-70 eller § 74 a, mens der for en anden er forskyldt straf. Denne bestemmelse kan bl.a. komme på tale i tilfælde, hvor der idømmes forvaring, når der i dommen indgår forhold, som efter § 70 ikke kan medføre forvaring. Til illustration kan henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1976, s. 680, hvor en 33-årig tiltalt, der var fundet skyldig i forsøg på voldtægt og overfald af særlig farlig karakter samt i omfattende berigelseskriminalitet blev dømt til anbringelse i forvaring, idet der samtidig blev truffet bestemmelse om bortfald af den for berigelseskriminaliteten forskyldte straf.

5.7. § 89 tilsigter udmålingsmæssigt at hidføre samme resultat, selv om påkendelsen af flere lovovertrædelser sker under forskellige sager. Det er uden betydning, om den tidligere afgørelse består i bødevedtagelse. Bestemmelsen finder også anvendelse, når flere lovovertrædelser, der ikke er adskilt ved en mellemkommende dom, kommer til påkendelse samtidig under forskellige sager. Ville en samtidig påkendelse ikke have ført til højere straf, statueres, at tillægsstraf ikke vil være at fastsætte. Til illustration kan nævnes Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1965, s. 347, hvor der ikke fandtes grundlag for at idømme tillægsstraf for et enkelt tyveriforsøg, som på grund af tiltaltes nægtelse var udskilt af en tidligere tilståelsessag, hvorved tiltalte var idømt en fællesstraf for en række tyverier. Er det på forhånd klart, at ingen eller kun en ubetydelig tillægsstraf vil blive idømt, kan anklagemyndigheden frafalde påtale i medfør af retsplejelovens § 722, stk. 1, nr. 4, når domfældelse heller ikke i øvrigt vil være af væsentlig betydning.

Som bestemmelsen forudsætningsvis antyder, kan der være behov for at rejse sag, selv om tillægsstraf ikke kan forventes idømt. Det gælder bl.a. i tilfælde, hvor der er behov for gennemførelse af andre retsfølger, f.eks. rettighedsfrakendelse, jf. Horsens byrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for

Retsvæsen 1963, s. 616, hvor der ikke fandtes grundlag for at fastsætte tillægsstraf i anledning af nogle falske anklager mod en fængselsbetjent, fremsat af den tiltalte under en tidligere straffesag, men blev truffet bestemmelse om mortifikation af de falske anklager. Sml. endvidere Østre Landsrets dom af 26. april 1995, refereret i Domme i Kriminelle Sager 1993-95 s. 94, hvor det i en sag om spirituskørsel i frakendelsestiden foretaget før en dom, der medførte frakendelse for bestandig, udtaltes, at det i en situation, der som den foreliggende var omfattet af straffelovens § 89, alene burde statueres, at den tidligere skete frakendelse stod ved magt.

5.8. Ville samtidig påkendelse have medført en højere samlet straf end den, der blev idømt under den tidligere sag, fører § 89 til, at der skal idømmes en tillægsstraf. Strafforhøjelsesreglen i § 88, stk. 1, 2. pkt., finder tilsvarende anvendelse. Som eksempel på anvendelse af § 89 kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1976, s. 219, hvor en 18-årig idømtes dagbøder for hæleri efter straffelovens § 287 som tillægsstraf til en sunnbøde for en færdselsforseelse. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 56, idømtes tiltalte en tillægsstraf på fængsel i 4 år for røveri af særlig farlig karakter, og i Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen, 1985, s. 315, blev der for vold, drab, ulovlig tvang mv. fastsat en tillægsstraf på fængsel i 16 år. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1986, s. 87, idømtes for drabsforsøg mv. fængsel i 10 år og 4 måneder som tillæg til en straf på fængsel i 1 år og 8 måneder, og i Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1986, s. 284, idømtes for kurerhandel med amfetamin samt vold med døden til følge fængsel i 6 år og 9 måneder som tillæg til en tidligere straf af fængsel i 3 måneder.

Sml. også Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1987, s. 404, hvor den ene af to tiltalte for overtrædelse af straffelovens § 119, stk. 3, idømtes 10 dagbøder à 100 kr. som tillæg til en tidligere straf af dagbøder. I en landsretsdom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1987, s. 608, blev en tandlæge for flere tilfælde af grovere forsømmelighed idømt en fællesstraf af bøde, der, da forholdene var begået forud for en tidligere bødestraf for ligeartet kriminalitet, fastsattes i medfør af § 89, jf. § 88. I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1254, idømtes for overtrædelse af straffelovens § 252, stk. 1, en tillægsstraf på fængsel i 2 år, og i Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1999, s. 1404, idømtes for overdragelse af 1,9 kg kokain en tillægsstraf på fængsel i 6 år. Da det var den maksimale straf for overtrædelse af straffelovens § 191, stk. 2, jf. stk. 1, 1. pkt., og da den tidligere straf var udmålt til 7 dages hæfte, blev tillægsstraffen udmålt til fængsel i 5 år, 11 måneder og 20 dage, jf. princippet i [den da gældende] § 90, stk. 3. Sml. også Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2001, s. 920, hvor et tiltalt selskab for overtrædelse af arbejdsmiljøloven som tillægsstraf idømtes en bøde på 100.000 kr.

5.9. Det forekommer, at nogle forhold er begået forud for den tidligere dom, andre efter. De forudgående forhold er omfattet af § 89. For de efterfølgende forholds vedkommende er der tale om gen-

tagelse, og indbyrdes foreligger en § 88-situation. Om straffastsættelsen ved kriminalitet begået både før og efter den første dom kan bl.a. henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 438, hvor straffastsættelsen for hjælp til en medfanges flugt ”til dels” blev fastsat med henvisning til § 89. I Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1983, s. 258, blev straffen for omfattende berigelseskriminalitet udmålt til fængsel i 3 år og 6 måneder, jf. straffelovens § 286, stk. 2, jf. § 279 og § 280, nr. 1, ”til dels sammenholdt med § 89”. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1997, s. 171, idømtes for indførsel af et større hashparti 6 års fængsel, der fastsattes dels som en tillægsstraf til en tidligere dom, dels som en fællesstraf med hensyn til en reststraf efter en prøveløsladelse. Endelig kan nævnes Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1999, s. 1215, hvor straffen for besiddelse med henblik på videreoverdragelse af 1,6 kg heroin blev fastsat til fængsel i 6 år under hensyn til, at der ”til dels” var tale om en tillægsstraf til en tidligere straf på 2 års fængsel for ligeartet kriminalitet.

5.10. Er det nye forhold begået under anke af en dom, bedømmes det som gentagelse, hvis den tidligere dom er fældende og stadfæstes. Til illustration kan henvises til Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1978, s. 741. I denne sag gjorde tiltalte sig under anke af en fældende byretsdom for spirituskørsel på ny skyldig i spirituskørsel og anmeldte usandfærdigt til politiet, at den pågældende bil var stjålet. Den påankede dom blev stadfæstet, og ved den senere pådømmelse af de under anken begåede forhold blev dommen tillagt gentagelsesvirkning. Er den tidligere dom frifindende, men ændres til fældende i ankeinstansen, foreligger sammenstød mellem de forhold, der omfattes af ankedommen, og de forhold, der er begået, før den er afsagt.

5.11. Er det nye forhold pådømt før dommen i ankeinstansen, må ankedommen fastsætte en tillægsstraf. Til illustration heraf kan henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1959, s. 935, hvor tiltalte under anklagemyndighedens anke af en frifindelse af den tiltalte for tyveri i byretten blev idømt fængsel for vold. I ankesagen blev den tiltalte fundet skyldig i tyveri og straffen derfor blev fastsat som en tillægsstraf til voldsdommen efter ”strfl. § 89 eller dennes analogi, jfr. § 88”. I Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1976, s. 388, blev en af de tiltalte under anke til Højesteret af en straf for falsk forklaring for retten, der af landsretten var fastsat til 40 dages fængsel, i byretten idømt 4 måneders betinget fængsel for bedrageri samt en tillægsbøde. I ankesagen for Højesteret blev straffen herefter udmålt som en ”fællesstraf, jfr. straffelovens § 61, stk. 1, eller denne bestemmelses analogi”, således at fællesstraffen i medfør af § 58, stk. 1, fastsattes til fængsel i 5 måneder, heraf de 40 dage ubetinget, og en tillægsbøde som bestemt ved byrettens dom.

5.12. Efter § 89, 3. pkt., følges så vidt muligt reglerne i § 88, dersom fuldbyrdelse af den tidligere idømte straf ikke er afsluttet. Denne henvisning til reglerne i § 88 er i visse tilfælde blevet forstået således, at der i tilfælde, hvor fuldbyrdelsen ikke er afsluttet, skal fastsættes en fælles straf for de ved den tidligere dom påkendte og de nu til påkendelse foreliggende forhold, jf. P. Blok, anf. st s.

239 ff. Det kan ikke antages, at henvisningsbestemmelsen medfører, at der skal idømmes en fællesstraf. Bestemmelsen må antages at skulle forstås således, at reglerne i § 88 så vidt muligt skal følges navnlig med hensyn til strafarten, sml. P. Blok, anf. st. s. 240-41, og Vagn Greve m.fl., anf. st. s. 398. I den forbindelse kan bl.a. henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1974, s. 226, hvor det antoges, at § 89 ikke var til hinder for at idømme en betinget straf som tillægsstraf til en person, som var prøveløsladt fra en tidligere ubetinget straf. Endvidere kan nævnes Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1998, s. 1389, hvori det udtales, at § 89 ikke giver hjemmel til at fastsætte en fællesstraf, der tillige omfatter forhold, som er pådømt ved en tidligere uafsonet straffedom.

5.13. Det er i retspraksis antaget, at princippet i § 89 finder anvendelse på førerretsfrakendelser. Til illustration kan henvises til Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 639, hvor der efter en konkret vurdering ikke fandtes grundlag for i medfør af § 89, jf. § 88, stk. 1, 2. pkt., at idømme straf for spirituskørsel i tillæg til en tidligere i henhold til færdselslovens § 117 idømt maksimal straf eller for i medfør af ”princippet i § 89” på ny at frakende førerretten for bestandig. Et særligt tilfælde forelå i Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1996, s. 991. I denne sag var tiltalte ved byretten blevet frakendt førerretten betinget, hvilken afgørelse blev stadfæstet af landsretten. Inden landsrettens dom kørte tiltalte under sådanne omstændigheder, at der skulle ske frakendelse. Byretten fastsatte imidlertid en ny betinget frakendelse. Landsretten fastsatte herefter i medfør af princippet i færdselslovens § 126, stk. 2, nr. 2, jf. ”princippet i straffelovens § 89”, en samlet frakendelsestid, der fastsattes til 6 måneder ubetinget.

Det er endvidere antaget, at grundsætningen i § 89 kan finde anvendelse, når der foreligger en dom, som er afsagt af en udenlandsk domstol. Der kan herved bl.a. henvises til Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1979, s. 142, hvor strafudmålingen skete under hensyntagen til en mellemkommende tysk straffedom. Sml. også Højesterets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2002, s. 810, der angik en tiltalt, som ved en svensk domstol var idømt fængsel i 5 år og 6 måneder for indsmugling mv. af hash. Tiltalte blev nu efter overførsel af straffuldbyrdelsen her til landet fundet skyldig i en række dokumentfalskforhold vedrørende checks til et samlet beløb af ca. 750.000 kr. begået forud for den svenske dom. Højesteret udtalte om straffastsættelsen i denne situation:

”Straffen for de forhold, der nu er til pådømmelse, skal fastsættes som en tillægsstraf i medfør af grundsætningen i straffelovens § 89. Denne tillægsstraf bør som udgangspunkt udmåles, som hvis der havde været tale om at udmåle den som tillæg til straffen for en narkotikaforbrydelse, der her i landet var fastsat til fængsel i 5 år og 6 måneder. Der må dog efter omstændighederne tages hensyn til strafværdigheden her i landet af de forhold, der er pådømt i udlandet.

I den foreliggende sag har dokumentfalskforholdene et sådant omfang og en så professionel karakter, at der i overensstemmelse med det nævnte udgangspunkt bør idømmes en tillægsstraf uanset længden af den straf, der blev fastsat ved den svenske dom”.

Grundsætningen i § 89 er også anvendt i tilfælde, hvor der for det samme forhold forinden er pålagt disciplinærstraf, jf. eksempelvis Østre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1958, s. 443, hvor retten under hensyn til, at den tiltalte sagfører ved Sagførernævnet var ikendt en bøde, undlod at fastsætte straf under den efterfølgende straffesag.

6. Lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse)

6.1. Ved lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse) blev der med ikrafttræden 1. september 2000 i færdselslovens § 118 a fastsat regler om udmålingen af bøder for overtrædelse af færdselsloven eller forskrifter udstedt i medfør heraf. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”§ 118 a. Bøder for overtrædelse af denne lov og for overtrædelse af forskrifter, der udstedes i medfør af loven, udmåles til beløb, der er delelige med 500 kr., jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Bøder til personer med særlig lav indtægt kan udmåles til beløb, der ikke er delelige med 500 kr. Sådanne bøder kan dog ikke fastsættes til beløb under 300 kr.

Stk. 3. Har nogen ved én eller flere handlinger begået flere overtrædelser af denne lov eller forskrifter fastsat i medfør heraf, og medfører overtrædelserne idømmelse af bøde, sammenlægges bødestraffen for hver overtrædelse. Har nogen ved én eller flere handlinger overtrådt denne lov eller forskrifter udstedt i medfør af denne lov og én eller flere andre love, og medfører overtrædelserne idømmelse af bøde, sammenlægges bødestraffen for hver overtrædelse af denne lov eller forskrifter udstedt i medfør heraf og bødestraffen for overtrædelserne af den eller de andre love.

Stk. 4. Har nogen ved én eller flere handlinger begået flere overtrædelser af denne lov eller forskrifter fastsat i medfør heraf, og medfører én af overtrædelserne idømmelse af frihedsstraf, mens en anden medfører idømmelse af bøde, idømmer retten en bøde ved siden af frihedsstraffen. Det samme gælder, såfremt nogen ved én eller flere handlinger har overtrådt denne lov eller forskrifter udstedt i medfør af denne lov og én eller flere andre love og overtrædelserne af denne lov eller forskrifter udstedt i medfør heraf medfører bødestraf og overtrædelserne af den eller de andre love medfører frihedsstraf.

Stk. 5. Bestemmelserne i stk. 3 og 4 kan fraviges, når særlige grunde taler herfor.”

6.2. Lovændringen medfører, at der fastsættes en minimumsgrænse for bøder for overtrædelser af færdselsloven på 500 kr. (for personer med særlig lav indtægt 300 kr.), jf. § 118 a, stk. 1-2. Denne del af lovændringen er nærmere omtalt i kapitel 12 om bødestraffens minimum og maksimum, afsnit 7. Lovændringen indebærer endvidere, at der ved flere overtrædelser af færdselsloven og i andre tilfælde, hvor der skal ske en samlet pådømmelse af færdselslovsovertrædelser og overtrædelser af anden lovgivning, som udgangspunkt skal udmåles den normale takstmæssige bødestraf for hver

overtrædelse af færdselsloven (absolut kumulation). Om baggrunden herfor anføres, jf. Folketings-
tidende 1999-00, tillæg A, s. 7330:

”Trafikministeriet finder, at en række hensyn taler for, at der som udgangspunkt indføres absolut kumulation i sager vedrørende overtrædelser af færdselslovgivningen, hvor der er spørgsmål om bøde. Det vurderes, at det svækker straffens præventive virkning, hvis en person, der foretager flere forskellige overtrædelser af færdselslovgivningen, som ellers præges af en udpræget taktsmæssig strafudmåling, skal ”slippe billigere” end en person, der får de forskellige overtrædelser pådømt hver for sig. Trafikministeriet kan videre som anført af Rigsadvokaten i redegørelsen tiltræde, at praktiske, administrative hensyn i forbindelse med samtidig verserende sager i flere politikredse og med hensyn til muligheden for at anvende bødetilkendegivelser på stedet taler for absolut kumulation. Dette er samtidig i overensstemmelse med de grundlæggende hensyn til lighed og forudsigelighed i strafforfølgningen.

Det foreslås derfor, at det indføres som almindelig regel, at der ved flere overtrædelser af færdselsloven som udgangspunkt udmåles den normale taktsmæssige bødestraf for hver overtrædelse, uanset om overtrædelserne begås ved én eller flere handlinger, og uanset om pådømmelsen sker ved én eller flere sager (absolut kumulation). Anvendes en nedsat bøde for personer med særlig lav indtægt, er det selvsagt den nedsatte bøde, der indgår i grundlaget for den absolutte kumulation.

Det forekommer rimeligt, at absolut kumulation på færdselslovens område ikke undlades, fordi den sigtede samtidig med overtrædelserne af færdselslovgivningen ligeledes har foretaget én eller flere overtrædelser af andre særlove eller af straffeloven. Derfor foreslås det, at den absolutte kumulation ved overtrædelser af færdselslovgivningen tillige finder anvendelse i sammenstød med overtrædelser af andre love. Der henvises til den foreslåede bestemmelse i § 118 a, stk. 3.

Tilsvarende bør gælde i tilfælde af, at en overtrædelse af færdselslovgivningen eller andre love medfører frihedsstraf samtidig med, at der er foretaget en overtrædelse af færdselslovgivningen, der medfører bødestraf. Det har i praksis vist sig, at domstolene er meget tilbageholdende med at idømme tillægsgøder i sådanne tilfælde. Også her forekommer det ikke rimeligt, at den pågældende skal ”slippe gratis” for en overtrædelse. Der henvises til den foreslåede bestemmelse i § 118 a, stk. 4.

Trafikministeriet er imidlertid opmærksom på, at der vil kunne forekomme tilfælde, hvor en absolut kumulation af bøder vil medføre en meget høj bøde. I disse tilfælde vil domstolene og politiet kunne nedsætte disse, især hvis den sigtedes indkomstforhold gør det antageligt, at vedkommende næppe nogensinde vil være i stand til at betale bøden, ligesom der i konkrete tilfælde kan være behov for at nedsætte en kumuleret bøde, hvis den samlede størrelse i sig selv ikke forekommer rimelig. Der henvises til den foreslåede bestemmelse i § 118 a, stk. 5.

Indførelse af den foreslåede ordning medfører en generel forhøjelse af bødeniveauet for overtrædelse af færdselslovgivningen. Dette forhold samt hensynet til forudsigelighed og lighed i strafforfølgningen taler efter Trafikministeriets opfattelse for, at der udmåles

en skærpet bøde i gentagelsestilfælde, hvis der enten ved lovgivning eller ved administrative retningslinjer, herunder Rigsadvokatens bødekatolog, er fastsat bestemmelser herom.

Som det fremgår, er den foreslåede udtrykkelige lovregulering, hvorefter der som hovedregel skal ske sammenlægning af de fulde normalbøder, dvs. uden ”mængderabat” (absolut kumulation), begrænset til bøder på færdselslovsområdet. Lovforslaget aktualiserer imidlertid det mere generelle spørgsmål om principperne for udmåling af straf i tilfælde, hvor der foreligger flere overtrædelser af lovgivningen, og hvor der derfor er spørgsmål om, med hvilken vægt ”normalstraffen” for hver enkelt overtrædelse skal indgå i den samlede straf. Justitsministeriet vil på den baggrund anmode Straffelovrådet om, at dette spørgsmål inddrages i rådets igangværende arbejde med en samlet vurdering af strafferammerne i straffeloven.”

6.3. Som det fremgår, bygger lovændringen på en redegørelse fra Rigsadvokaten (redegørelse af 9. februar 2000 om en ny ordning og forenkling af bødefastsættelsen på færdselslovens område). Redegørelsen er optrykt som bilag til lovforslaget. Om spørgsmålet om kumulation anføres i redegørelsen bl.a., sml. Folketingstidende, anf. st. s. 7352-55:

”5.4.2. Generelle overvejelser

Som anført ... fremgår det af bødekatologet, at det i overensstemmelse med dommen i U 1976.104 H må afgøres efter en konkret vurdering, om en samlet bødestraf for flere overtrædelser, jf. straffelovens § 88, bør fastsættes ved sammenlægning af de normale bøder for hver overtrædelse eller til et mindre beløb.

I den tidligere omtalte redegørelse fra den uformelle styringsgruppe er der blandt andet anført følgende om praksis ved udstedelse af bøder for flere overtrædelser:

”Efter de for styringsgruppen foreliggende oplysninger gælder der ikke en ensartet praksis i politikredsene for, hvorledes bøden fastsættes i sådanne tilfælde. I nogle kredse anvendes absolut kumulation, hvis den samlede bøde ikke derved kommer ”for højt” op, medens andre politikredse anvender den rettesnor, at den ”dyreste” forseelse tæller fuldt ud, og de andre forseelser regnes med til halv takst.

Allerede efter den gældende ordning sker det ofte, at flere bødeforseelser mod samme person ikke underkastes en fælles bødefastsættelse. Dette skyldes, at samme person kan have begået overtrædelserne i forskellige dele af landet, og da mange mindre bøder ikke indberettes til KR (de fleste færdselsbøder under 1000 kr.), vil politikredsene allerede af den grund være uvidende om i andre politikredse verserende sager. Indberetningspligtige bødesager for særlovsovertrædelser indberettes i øvrigt normalt først, når afgørelsen foreligger. I disse sager kan reglen i straffelovens § 88 således ikke praktiseres. Ved flere samtidigt begåede forseelser er dette naturligvis muligt, men efter styringsgruppens opfattelse kan man rejse spørgsmål om, hvorvidt der i relation til bødefastsættelsen er en særlig anledning til at be-

handle disse tilfælde anderledes og mildere, end hvis en person indenfor et kortere tidsrum har forset sig flere gange.”

Det vil som følge af de anførte praktiske forhold således ofte være tilfældigt, om politiet ved udstedelse af et bødeforelæg har kendskab til, om den pågældende er sigtet i andre verserende sager.

Praktiske, administrative hensyn og hensynet til lighed og forudsigelighed i strafforfølgningen taler derfor for, at bødestraffen for flere lovovertrædelser som udgangspunkt sker ved sammenlægning af de normale bøder for hver overtrædelse (absolut kumulation).

Det kan endvidere anføres, at det kan svække straffens præventive virkning og virke pædagogisk uheldigt, at der gives ”rabat” til en person, der begår flere overtrædelser af færdselsloven, idet personen herved i et vist omfang får ”fribrev” til at begå nye lovovertrædelser, så længe de hidtidige overtrædelser ikke er afgjort ved vedtagelse af bødeforelæg eller ved dom.

5.4.3. Diskussion af konkrete tilfælde

Spørgsmålet om kumulation kan i øvrigt opstå i en række forskellige situationer. Som eksempler herpå kan nævnes følgende:

- Overtrædelse af flere forskellige bestemmelser af færdselsloven ved én handling, eksempelvis overskridelse af hastighedsbestemmelserne i en bil med nedslidte dæk.

Der synes ikke at være grundlag for at give ”rabat” i et sådant tilfælde, idet overtrædelserne kan betragtes som to selvstændige forhold. Hertil kommer, at det beror på en tilfældighed, at overtrædelserne bliver konstateret på samme tidspunkt.

- Overtrædelse af færdselsloven ved flere handlinger, eksempelvis overskridelse af hastighedsbestemmelserne på forskellige tidspunkter.

Det er vanskeligt at begrunde, at der skal ydes rabat, når en person overtræder færdselsloven flere gange. Tværtimod kan det anføres, at det – ligesom i gentagelsestilfælde med mellemliggende dom – kunne overvejes at skærpe den samlede straf, idet den pågældende fortsætter sin strafbare adfærd på trods af modtagelsen af en advarsel i form af en sigtelse.

Praksis viser imidlertid, at der i disse tilfælde oftest sker en reduktion af straffen. Højesteret fandt således i U 91.956 H i en sag om bødeniveauet ved samtidig pådømmelse af tre kørsler i frakendelsestiden, at bøden for den første kørsel i frakendelsestiden skulle fastsættes svarende til den tiltaltes nettomånedsløn, og at bøden ved samtidig pådømmelse af 2 eller 3 kørsler i frakendelsestiden burde forhøjes med 50 procent henholdsvis 100 procent.

Niels Waage behandler i "Spritkørsel", 2. udgave, 1998, side 211, spørgsmålet om sanktionsfastsættelsen ved samtidig pådømmelse af to promillekørsler i intervallet 0,51-0,80. Waage anfører, at det må være rigtigst at foretage sammenlægning af de hver for sig forskyldte bødestrafte eller i hvert fald at udmåle en højere bøde, end hvor kun én kørsel foreligger til pådømmelse. Waage bemærker, at sanktionen ved en samtidig pådømmelse af to førstegangskørsler i frakendelsestiden ikke er to gange normalbøden, men normalbøden + 50 procent, jf. U 1991.956 H. Waage påpeger, at det ved sammenligningen af de to tilfælde må tages i betragtning, at normalbøden for en enkelt kørsel i frakendelsestiden er en måneds nettoløn, altså typisk langt højere end normalbøden for en enkelt promillekørsel i intervallet 0,51-0,80 promille, der i førstegangstilfælde kun er 4.000 kr.

- Overtrædelse af færdselsloven og straffeloven ved samme handling, eksempelvis uagtsom forvoldelse af en andens død (straffelovens § 241) i forbindelse med overskridelse af hastighedsbestemmelserne.

Også i sådanne tilfælde kan der argumenteres for, at der ikke bør gives "rabat", idet bestemmelserne har forskellige beskyttelsesinteresser. Såfremt overtrædelsen af straffeloven medfører bødestraf udmålt ved dagbøder, kan det dog være vanskeligt at udmåle straffen efter princippet om absolut kumulation, medmindre retten finder, at straffen i medfør af straffelovens § 88, stk. 4, efter omstændighederne bør fastsættes for hver overtrædelse for sig. Dette forekommer kun sjældent i praksis.

Såfremt en færdselsovertrædelse er af underordnet betydning, vil politiet i øvrigt ofte undlade at rejse sigtelse for overtrædelsen i tilfælde, hvor den pågældende samtidig sigtes for et alvorligt strafbart forhold som eksempelvis uagtsomt manddrab, og såfremt der er rejst sigtelse, vil anklagemyndigheden ofte ved tiltalerejsningen udelade forhold, som åbenbart er uden betydning i forhold til den straf, der forventes udmålt for den alvorligste lovovertrædelse.

Såfremt straffelovsovertrædelsen medfører frihedsstraf, kan der efter straffelovens § 88, stk. 3, idømmes en bøde ved siden af frihedsstraffen. Denne regel er en undtagelse fra hovedreglen i § 88, stk. 1, om en fælles frihedsstraf. Knud Waaben anfører i "Sanktionslæren" side 71, at det ved anvendelse af stk. 3 kan markeres, at (f.eks.) en særlovsovertrædelse ikke har været "gratis".

- Overtrædelse af færdselsloven og straffeloven ved flere handlinger, eksempelvis brugstyveri af bil (straffelovens § 293) og overskridelse af hastighedsbestemmelserne under kørsel med bilen.

Heller ikke i denne situation synes der at være grundlag for at give rabat for færdselslovsovertrædelsen. Det forhold, at overtrædelsen er begået med et køretøj, som føreren uretmæssigt har sat sig i besiddelse af, bør således ikke føre til en nedsættelse af den samlede straf for lovovertrædelserne.

5.4.4. Behandling af spørgsmålet om kumulation i retspraksis

... at der i retspraksis generelt er tilbageholdenhed med at idømme tillæggsbøder ved siden af en ubetinget frihedsstraf. Dette medfører, at det for den tiltalte kan være

”gratis” at begå en lovovertrædelse, der isoleret set ville medføre idømmelse af en betydelig bøde.

Dette forekommer ikke rimeligt, og det er endvidere af kriminalpræventive grunde uheldigt, at en overtrædelse reelt ikke straffes alene som følge af, at en person har begået flere lovovertrædelser.

5.4.5. Konklusion

Det synes på denne baggrund rimeligt at indføre en ordning, hvor udgangspunktet er absolut kumulation ved bødestrafte for overtrædelse af færdselsloven, således at der ved overtrædelser af færdselsloven i alle tilfælde udmåles den normale takstmæssige bødestraf for hver overtrædelse, uanset om overtrædelserne begås ved en eller flere handlinger, og uanset om pådømmelsen sker ved en eller flere sager (absolut kumulation). Ordningen bør også omfatte tilfælde, hvor en eller flere færdselslovsovertrædelser pådømmes sammen med overtrædelser af andre særlove eller af straffeloven.

For at imødegå, at bøderne får en sådan størrelse, at der er en nærliggende risiko for, at den sigtede ikke vil være i stand til at betale bøden, kan der dog i visse tilfælde være anledning til at fravige udgangspunktet om absolut kumulation.

Såfremt anvendelsen af princippet om absolut kumulation fører til udmåling af en meget høj bøde, kan der således være grundlag for at nedsætte denne, særligt i tilfælde, hvor oplysningerne om den sigtedes indkomstforhold gør det antageligt, at den sigtede næppe vil være i stand til at betale den høje bøde.

Der henvises i øvrigt til bemærkningerne ... om muligheden for udsættelse med betalingen af bøder og nedsættelse af bøder samt om den restriktive brug af forvandlingsstraf.

Det bemærkes i øvrigt, at en hovedregel om absolut kumulation vil medføre en øget mulighed for at anvende bødetilkendegivelser på stedet. Ordningen med bødetilkendegivelser på stedet blev permanent ved Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 16. december 1996 med virkning fra den 1. januar 1997. I vejledningen om denne ordning er det blandt andet anført, at bødetilkendegivelsessystemet som udgangspunkt ikke kan anvendes, hvis der skal fastsættes en fælles bødestraf for flere samtidigt begåede overtrædelser.

Såfremt der indføres en ordning med absolut kumulation ved bødestrafte for overtrædelse af færdselsloven, vil bødetilkendelsessystemet kunne anvendes, selv om der skal fastsættes en fælles bødestraf for flere samtidigt begåede overtrædelser.”

6.4. Rigsadvokatens redegørelse blev sendt til høring hos berørte myndigheder og organisationer mv. Der blev i visse høringssvar fremsat stærk kritik af forslaget om absolut kumulation af bødestrafte på færdselslovens område. I en udtalelse af 21. marts 2000 anførte Advokatrådet:

”Advokatrådet kan ikke tilslutte sig Rigsadvokatens betragtninger og forslag vedrørende absolut kumulation af bødestrafte for overtrædelse af færdselsloven, ligesom man heller

ikke finder, at der kan påvises noget reelt behov for absolut kumulation af bødestraf efter færdselsloven og straf, eventuelt frihedsstraf, efter straffeloven eller anden særlovgivning. Hvis muligheden for sådan kumulation lovfæstes, kan det antages, at politi og anklagemyndighed i højere grad, end det er tilfældet i dag, vil mene sig forpligtet til at sigte eller rejse tiltalte i sager, hvor færdselslovsovertrædelsen i forhold til den i øvrigt påsigtede straffelovs- eller særlovsovertrædelse er af underordnet betydning. Almenpræventive hensyn taler ikke efter Advokatrådets opfattelse med tilstrækkelig vægt for en lovændring på dette punkt. Advokatrådet finder det tværtimod væsentligt at opretholde muligheden for en modereret kumulation som udtryk for et sædvanligt udmålingsprincip, jf. f.eks. UfR 2000.227V. En ny regel om absolut kumulation må også befrygtes at ville modvirke reglen om at samle alle forhold under én sag, jf. retsplejelovens § 705 og tillige afskære den i dag i praksis ofte fulgte mulighed for efterfølgende at slutte sager, fordi den efter straffelovens § 89 ikke findes at ville føre til yderligere straf.”

Den Danske Dommerforening udtalte i et hørings svar af 17. marts 2000:

”Derimod må Dommerforeningen bestemt vende sig imod de foreslåede regler om

- at der obligatorisk skal ske absolut kumulation ved flere færdselslovsovertrædelser
- at der obligatorisk skal idømmes bøde ved siden af frihedsstraf, når én overtrædelse isoleret set medfører bøde og en anden frihedsstraf ...

De anførte regler strider mod straffastsættelsen inden for andre områder og vil medføre urimelige resultater. De vil heller ikke kunne undgå at få afsmittende virkning uden for færdselslovens område.

Dommerforeningen er opmærksom på, at reglerne skal kunne fraviges af retten i ”særlige tilfælde”, men dels er dette en for snæver undtagelse og dels er hjemlen uklar. Den må formentlig bygge på straffelovens almindelige regler for straffastsættelse, men disse vil da være generelt gældende og kunne anvendes bredt af retten som de mere fundamentale regler.

Dommerforeningen er således i alt væsentligt enig i indholdet af landsretternes hørings svar og kan også tiltræde, at en nyordning ikke bør gennemføres, uden at spørgsmålene har været overvejet principielt i Straffelovrådet.”

I en udtalelse af 13. marts 2000 fra Præsidenten for Østre Landsret anførtes følgende:

”Det er karakteristisk for forslaget, at det – samtidig med, at det tilsigter at lette politiets og anklagemyndighedens administration af bødeområdet i færdselssager – tilsidesætter hævdevundne principper i dansk strafferet og fratager domstolene sædvanlig mulighed for en konkret og individuel vurdering i enkeltsager, særlig når flere lovovertrædelser er til samtidig pådømmelse.

Det forekommer ligeledes betænkeligt på dette særlige område at gennemføre lovregler om minimumsbøder og bødepositioner, om absolut kumulation og meget væsentligt at

nedtone hensynet til den pågældendes betalingsevne, uden at disse spørgsmål har været genstand for overvejelser i generel principiel sammenhæng, f.eks. i Straffelovrådet.

Landsretten må derfor fraråde, at der gennemføres en lovændring som den foreslåede.

Det bemærkes, at landsretten ikke er blind for, at der kan være et behov for en justering af bødetaksterne, men en sådan justering vil som hidtil kunne gennemføres under det bestående system, både i henseende til beløbsmæssige justeringer og i øvrigt til en vis forenkling på anden måde.”

På linje hermed anførtes i en udtalelse af samme dato fra Præsidenten for Vestre Landsret:

”Landsretten finder dog anledning til at understrege, at en gennemførelse af den foreslåede nyordning med fastsættelse af bødestørrelser ved lov og ufravigelige lovregler om absolut kumulation af bødestraffe og om fast idømmelse af bødestraffe ved siden af frihedsstraffe vil betyde en væsentlig fravigelse af de principper, der hidtil – på grundlag af straffelovens §§ 51 og 80 – har været anvendt ved domstolenes strafudmåling. Der kunne efter landsrettens opfattelse være grund til at forelægge en så væsentlig ændring, der i øvrigt næppe ville kunne undgå at få afsmittende virkning på sanktionsfastsættelsen på andre områder end færdselslovsområdet, for Straffelovrådet.

Det tilføjes, at landsretten under alle omstændigheder finder, at det klart bør fremgå af eventuelle nye regler, at der vil være mulighed for at undlade absolut kumulation af bødestraffe og for at undlade idømmelse af bødestraffe ved siden af frihedsstraffe.”

6.5. I retspraksis er det afvist at foretage absolut kumulation ved udmåling af tillægsbøde, jf. straffelovens § 58, stk. 2, for to spirituskørsler til samtidig pådømmelse, sml. Vestre Landsrets dom, offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 2001, s. 1571:

”Det fremgår af færdselslovens § 117, stk. 1, 2. pkt., at straffen for hver af spirituskørslerne i forhold 1 og 2 isoleret set ville medføre frihedsstraf. Som følge heraf har byretten i overensstemmelse med fast praksis i sager om flere spirituskørsler til samlet pådømmelse udmålt en frihedsstraf på hæfte i 30 dage. I det foreliggende tilfælde er straffen gjort betinget med vilkår om alkoholistbehandling, og tillægsbøden er fastsat til 3.000 kr. i overensstemmelse med bemærkningerne til lov nr. 230 af 4. april 2000 om ændring af færdselsloven, uanset at der foreligger to kørsler til samlet pådømmelse. Landsretten finder ikke, at bestemmelserne om absolut kumulation i færdselslovens § 118 a, stk. 3 og 4, som blev indføjet ved lov nr. 475 af 31. maj 2000 – som anført af anklagemyndigheden – kan føre til, at den i medfør af straffelovens § 58, stk. 2, fastsatte tillægsbøde forhøjes til det dobbelte.”

Sml. i øvrigt om rækkevidden af de nye regler Sanktionslæren s. 109 f.:

”... De nævnte regler [§ 118 a, stk. 3 og 4] kan efter stk. 5 fraviges, når særlige grunde taler derfor, og det kan domstolene let få brug for. Forarbejderne i FT 1999-2000 A 7325 ff. er ikke meget oplysende på dette punkt. Man synes særlig at have tænkt på fra-

vigelse af kumulation hvor denne fører til ”en uforholdsmæssig høj samlet bøde”, samt tilfælde hvor der skulle idømmes ”en mindre tillæggsbøde til en *længere* frihedsstraf”, modsat bøde ved siden af ”en *kortere* frihedsstraf”. Det må afgøres i retspraksis om denne sondring skal gælde fx i forbindelse med dom til fængsel for uagtsomt manddrab i trafikken. Generelt tiltrædes i forarbejderne det synspunkt at en bøde ”ikke (bør) have en sådan størrelse, at den sigtede som følge af sine indkomstforhold ikke kan betale den”. Rigsadvokatens meddelelse nr. 4/2000 giver vejledning om bødefastsættelsen. Her er nævnt at flere kørsler i frakendelsestiden og flere mangler ved et køretøj kan anses som én overtrædelse ... Nogle ulemper kan undgås ved at udelade klart accessoriske bestemmelser i færdselsloven af taltalen. Mellem flere overtrædelser af andre love end færdselsloven er der indbyrdes sammenstød på normal måde, altså plads for et fornuftigt skøn.”

7. Fremmed ret

7.1. Norge

7.1.1. Norsk straffelov indeholder i §§ 62 og 63 generelle regler om straf i sammenstød. § 64 regulerer tilfælde, hvor der sker delt pådømmelse i sammenstød. Bestemmelserne har følgende ordlyd:

”§ 62. Har nogen i samme eller i forskjellige Handlinger forøvet flere Forbrydelser eller Forseelser, som skulde have medført Fængsel eller Hefte, anvendes en fælles Frihedsstraf, der maa være strengere end den høieste for nogen enkelt af Forbrydelserne eller Forseelserne fastsatte Lavmaalsstraf og ikke i noget Tilfælde maa overstige den høieste Straf, som for nogen af dem er lovbestemt, med mere end det halve. Den fælles Frihedsstraf fastsættes som Regel til Fængsel, hvor nogen enkelt af de strafbare Handlinger vilde have medført saadan Straf.

Bestemmelsene i første ledd gjelder tilsvarende ved idømmelse av en felles straff på samfunnsstraff. Skal samfunnsstraff idømmes sammen med ubetinget fengselsstraff, skal det ved utmålingen av samfunnsstraffen tas hensyn til den ubetingete fengselsstraffen.

Forsaavidt nogen af Forbrydelserne eller Forseelserne skulde have medført Fængsel, idømmes, ogsaa naar Hefte anvendes, de samme Tillægsstraffe, som om Fængsel var blevet anvendt.

§ 63. Har nogen i samme eller i forskjellige Handlinger forøvet flere Forbrydelser eller Forseelser, hvorfor Straf af Bøder idømmes, anvendes en fælles Bødestraf, der maa være strengere end den, som nogen enkelt af Forbrydelserne eller Forseelserne skulde have medført.

Retten kan, hvor nogle af Forbrydelserne eller Forseelserne skulde have medført Frihedsstraf, andre Bøder, undlade at idømme disse og istedet betragte de Forbrydelser eller Forseelser, hvorfor Bødestraf er bestemt, som skjærpene Omstændigheder.

§ 64. Fældes nogen, som allerede er idømt Straf, for nogen forud for Dommen forøvet Forbrydelse eller Forseelse, iagttages ved Straffens Fastsættelse, at Reglerne i §§ 62 og

63 saavidt muligt sker Fyldest. I dette Tilfælde kan Frihedsstraf under 14 dage idømmes.

Bestemmelsene i første ledd gjelder også når den domfældte i prøvetiden etter en betinget dom blir kjent skyldig i en straffbar handling som er foretatt før den betingete dommen ble avsagt. Retten kan da gi en samlet dom for begge handlinger eller særskilt dom for den handling som ble pådømt sist. Blir det gitt samlet betinget dom for begge handlinger, fastsetter retten ny prøvetid, som regnes fra den dag det er avsagt endelig dom i den nye saken.”

Om de nævnte bestemmelser kan nærmere henvises til Anders Bratholm og Magnus Matningsdal: Straffeloven, Kommentartutgave, Første Del. Almindelige Bestemmelser, 1991 s. 272 ff.

7.1.2. Spørsmålet om udformningen af regler om straffastsættelse ved sammenstød af forbrydelser er drøftet i Straffelovkommissjonen ved flere lejligheder. I NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omforming (delutredning I) anførtes bl.a., jf. s. 234-35:

” ...

Ulike prinsipper kan legges til grunn for fastsettelsen av straffen når det foreligger konkurrans, og siktede derfor blir funnet skyldig i flere forbrytelser eller forseelser.

Etter k u m u l a s j o n s p r i n s i p p e t blir straffen ved konkurrans utmålt særskilt for hvert enkelt lovbrudd. De fastsatte straffer blir deretter lagt sammen, og den samlede straff blir gitt i en felles dom. Kriminalloven av 1842 gav anvisning på kumulasjon ved realkonkurrans, riktignok med enkelte modifikasjoner.

Etter a b s o r p s j o n s p r i n s i p p e t skal straffen ved konkurrans fastsettes innenfor strafferammen til det strengeste straffebudet som siktede blir dømt for å ha brutt. De andre overtredelsene blir bare regnet som straffskjerpene momenter. Kriminalloven av 1842 la absorpsjonsprinsippet til grunn når det forelå idealkonkurrans.

Etter s t r a f f s k j e r p e l s e s p r i n s i p p e t blir det ved konkurrans utmålt en fellesstraff. Den er basert på det strengeste straffebudet som er brutt, men med utvidet strafferamme. Prinsippet er i dag stort sett lagt til grunn i strl §§ 62-64. Det kommer til anvendelse både ved realkonkurrans og ved idealkonkurrans.

3.2. Reformbehov

Straffskjerpelsesprinsippet har tradisjon i norsk lovgivning. Det er neppe grunn til å ha et annet utgangspunkt i den nye straffeloven. En regel om kumulasjon ville føre til for streng straff i mange tilfeller. Siktedes skyld og den samlede straffverdigheten av overtredelsene vil ofte være mindre enn det som følger av en individuell bedømmelse av hver enkelt overtredelse med etterfølgende summering. Absorpsjonsprinsippet vil lett bli for lite fleksibelt, særlig der det er tale om mange og grove overtredelser. Men det ville neppe ha stor praktisk betydning om absorpsjonsprinsippet ble innført, fordi domstolenes straffutmåling i de fleste tilfeller av konkurrans ligger godt under maksimum i det enkelte straffebud. Selv når tiltalte blir dømt for en lang serie straffbare forhold, ligger straffutmålingen som regel på den nedre del av den ordinære strafferammen. I Rt

1981 s. 830 er det gjengitt et tilfelle hvor 130 straffbare handlinger gav en felles fengselsstraff på 1 år og 6 måneder. 95 av dem var fullbyrdede grove tyverier. Strafferammen for grovt tyveri er fengsel inntil 6 år ...

Straffutmålingsreglene i strl §§ 62-64 virker stort sett tilfredstillende i praksis. Det er derfor neppe behov for å endre hovedinnholdet av dem. Derimot kan det være aktuelt å gjøre enkelte mindre justeringer. Strl § 62 bestemmer f eks i dag at straffen for flere lovbrudd som hver for seg kvalifiserer til fengsel, ikke må overstige maksimumsstraffen etter det strengeste straffebudet med mer enn det halve. En begrensning som ikke fremgår av loven, men som er antatt i teori og praksis, er at den samlede straffen heller ikke må overstige summen av maksimumsstraffene i straffebudene. Hvis lovbryteren f eks er tiltalt for flere grove tyverier, kan straffen gå opp i 9 år. Det følger av at grovt tyveri kan straffes med fengsel inntil 6 år (strl § 258), og denne straffen kan forhøyes med halvparten ved konkurrens. Men hvis tiltalen gjelder ett grovt tyveri og overtredelse av løsgjengerloven § 17, som har fengsel inntil 3 måneder som maksimumsstraff, kan den samlede fengselsstraffen ikke bli lengre enn 6 år og 3 måneder. Begrunnelsen for dette er at maksimum ikke bør være høyere når de to lovbrudd avgjøres i én straffesak enn når de blir avgjort i to forskjellige saker. Straffene i de to sakene kan jo ikke samlet bli strengere enn summen av maksimum i hvert av de overtrådte straffebud (6 år og 3 måneder). Denne begrensningen, som inntolkes i § 62, bør komme klart til uttrykk i den nye straffeloven.

4. SAMMENFATNING

...

Straffelovkommisjonen mener at straffskjerpelsesprinsippet fortsatt bør legges til grunn ved straffutmålingen i konkurrenstilfeller. Det er derfor bare aktuelt med mindre endringer av reglene om straffutmålingen ved konkurrens.”

7.1.3. I fortsættelse af NOU 1983: 57 stilledes i NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser (delutredning V) forslag om to nye bestemmelser i Tredje del. Strafferettslige reaksjoner, Kapittel 13. Fellesregler om reaksjonsfastsettingen, jf. s. 287:

”§ 87. Fellesstraff ved flere lovbrudd

Har noen ved én eller flere handlinger begått flere lovbrudd, idømmes en felles straff. Idømmes felles fengselsstraff, kan den overstige lengstestraffen i det strengeste straffebudet med opptil det halve. Fellesstraffen kan likevel ikke være lengre enn summen av lengstestraffene eller overstige 20 år. Dersom noen av lovbruddene skal føre til fengsel, andre til bot, kan retten idømme en felles fengselsstraff, eller fengselsstraff og bot.

Første ledd gjelder tilsvarende ved idømmelse av en felles straff på samfunnstjeneste. Skal samfunnstjeneste idømmes sammen med ubetinget fengselsstraff, skal det ved utmålingen av samfunnstjenesten tas hensyn til den ubetingede fengselsstraffen.

§ 88. Etterskuddsdom

Ved domfellelse for forhold begått før dommen i en annen sak avsies det tilleggsdom for disse forholdene dersom alle forholdene kunne vært pådømt samtidig. Regelen i § 43 om korteste fengselsstraff gjelder ikke.

Ved straffutmålingen gjelder reglene i § 87 tilsvarende. Det skal tas hensyn til hva en passende straff ville vært ved samtidig pådømmelse, og den samlede straffen må ikke være strengere enn om samtlige forhold hadde vært pådømt samtidig.

Ved domfellelse for forhold begått dels før og dels etter dommen i en annen sak avvises det i alminnelighet fellesdom for alle forholdene. Annet ledd annet punktum gjelder tilsvarende for de forhold som er begått forut for dommen.

Når det er grunn til det, kan det også ellers avvises fellesdom. Reglene i annet ledd gjelder tilsvarende.

Avvises det fellesdom som omfatter en tidligere dom på fengselsstraff som er helt eller delvis sonet, gis det fradrag for utholdt straff. Fradrag fastsettes i dommen med så mange dager som svarer til det antall hele døgn som er sonet. Det gis én dags fradrag for del av et døgn.

Det skal fremgå av dommen om den er en tilleggesdom eller en fellesdom.”

7.1.4. Om rækkevidden af de foreslåede bestemmelser kan henvises til s. 219 ff. (§ 87) og 224 ff. (§ 88). NOU 2002: 4 Ny straffelov (delutredning VII) indeholder med visse redaktionelle ændringer forslag om sammenstød svarende til §§ 87 og 88 i NOU 1992: 23, sml. s. 265 f. og 484 f. med § 14-3. Fellesstraff ved flere lovbrudd og § 14-4. Etterskuddsdom. Af NOU 2002: 4 fremgår, at der i anden sammenhæng er rejst spørgsmål om at hæve maksimum i § 62, men at Straffelovkommissjonen ikke ser ”behov for å heve rammene i strl § 62”, idet man i stedet går ”inn for å holde fast ved gjeldende rett” (sml. s. 265).

7.1.5. Norsk straffelovs § 62 er imidlertid foreslået ændret i Stortingets samling 2001-02, så maksimum i sammenstødstilfælde hæves til det dobbelte, sml. Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (rasistiske symboler, besøksforbud og strafferammen ved sammenstød av lovbrudd) s. 6:

”§ 62 første ledd skal lyde:

Har noen i samme eller i forskjellige handlinger forøvet flere forbrytelser eller forseelser som skulle ha medført frihetsstraff, anvendes en felles frihetsstraff. Den felles frihetsstraffen må være strengere enn det høyeste lavmål som er fastsatt for noen enkelt av forbrytelsene eller forseelsene og må ikke overstige det dobbelte av den høyeste straff som for noen av dem er lovbestemt. Den felles frihetsstraffen fastsettes som regel til fengsel, hvis noen enkelt av de straffbare handlinger ville ha medført slik straff.”

Forslaget er affødt af et ønske om skærpet strafudmåling i sammenstødstilfælde ved navnlig ”vinningskriminalitet” samt ”volds- og seksuallovbrudd”. Af lovmotiverne fremgår, at der har været rejst tvivl om, hvorvidt ønsket om at påvirke udmålingspraksis burde ske ved at skærpe strafmaksimum i sammenstødstilfælde, sml. den udførlige gengivelse af de forskellige synspunkter s. 9 ff. og 1 ff. (afsnit 5 Forslag til endring i straffeloven § 62 om strafferammen ved konkurrens):

”Departementet la i høringsnotatet [20. desember 2001] til grunn at reglene i straffelovens § 62 gir domstolene tilstrekkelig vide rammer for å utmåle en passe straff for flere straffbare handlinger.

Til støtte for dette synet viste departementet for det første til riksadvokatens brev til Justisdepartementet 2. september 1999 om bekjempelse av omfattende eller gjentatt vinningskriminalitet, der det blant annet heter:

”Etter riksadvokatens oppfatning er det, som nevnt innledningsvis, ikke behov for lovendringer for å oppnå en riktigere straffutmåling ved gjentatt vinningskriminalitet. Strafferammene er vide nok (for gjentatt grovt tyveri er maksimumsstraffen 9 år), og erfaringene med minimumsstraffene er entydig negative. Enhver form for skjematisk straffutmåling frarådes på det mest bestemte.”

(Sitatet gjelder direkte *gjentatt* vinningskriminalitet. Men brevet omhandler både gjentatt og omfattende kriminalitet av denne typen. Departementet forstår riksadvokatens uttalelse om at det ikke er behov for lovendringer, som generell.)

Om rettspraksis på området, uttalte departementet:

”Departementet kjenner heller ikke til at det har vært tilfeller i rettspraksis der aktor har lagt ned påstand om - eller retten har utmålt - straff helt opp mot den øvre rammen som straffeloven § 62 gir anvisning på ...”

Departementet viste til at Straffelovkommissjonen foreslår å videreføre dagens regler om maksimumsstraff ved konkurrens i forslaget til ny § 87 i NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser side 216.

På denne bakgrunn konkluderte departementet med at strafferammene i konkurrenstilfeller er tilstrekkelig vide ut fra dagens straffutmålingspraksis. Departementet føyde til:

”Departementet finner videre at det allerede etter gjeldende rett er ”mer å gå på”, slik at det neppe kan vises til et reelt behov for å skjerpe maksimumsstraffen i straffeloven § 62 for å kunne idømme en passe straff. Dersom straffenivået på ett eller flere områder heves betydelig, skal det likevel ikke utelukkes at det kan oppstå enkeltilfeller der det kunne være ønskelig å idømme en høyere straff enn det dagens § 62 gir adgang til.”

Departementet spurte deretter i høringsnotatet om dagens straffutmålingspraksis ved konkurrens er tilfredsstillende:

”Departementet fastholder, som nevnt innledningsvis, det såkalte straffskjerpelsesprinsippet. Straffen for flere lovbrudd bør ikke fastsettes slik at det først fastsettes én straff for hvert enkelt lovbrudd, før straffene summeres. Likevel kan det være grunn til å reise spørsmål ved om den ”kvantumsrabatten” som straffelovens § 62 innebærer, kan ha blitt for stor i praksis.

Departementet har ikke fullstendig oversikt over hvor stor "rabatten" er innenfor de forskjellige lovbruddskategoriene. For sentrale lovbruddskategorier, som volds- og seksuallovbrudd, har både departementet og justiskomiteen flere ganger uttalt at straffnivået bør heves. I Sem-erklæringen, som er samarbeidsregjeringens politiske plattform, tas det generelt til orde for et bedre samsvar mellom forbrytelse og straffnivå for slike forbrytelser. Ønsket om et høyere straffnivå for volds- og seksuallovbrudd bør etter departementets syn også gjelde ved konkurrans. Departementet viser videre til at justiskomiteen minnet om sine tidligere uttalelser om at straffnivået for vold mot barn, seksualforbrytelser og grov vold burde skjerpes, da den behandlet forslaget til endring av § 62 ... Departementet finner på denne bakgrunn at det kan være rom for å skjerpe straffnivået ved konkurrans innenfor kategoriene volds- og seksuallovbrudd.

Påtalemyndigheten har særlig vært opptatt av at straffnivået ved omfattende og gjentatt vinningskriminalitet har vært for lavt. Høyesterett kom i dommen som er intatt i Rt. 1997 side 1976, med noen prinsipielle uttalelser om straffnivået for et større antall vinningsforbrytelser.

Fra dommen siteres:

"Det må kunne legges til grunn at et vesentlig antall vinningsforbrytelser begås av en liten gruppe personer. Dette har i de senere år vært påpekt fra påtalemyndighetens side ved flere anledninger. Både for å styrke samfunnets vern mot de skadelige utslag av denne gruppens aktiviteter, og ut fra mer allmenne forholdsmessighetsbetraktninger, er jeg enig med aktor i at det kan være grunn til en generell skjerpelse av straffnivået for tilbakefallsforbrytere innenfor den mer omfattende vinningskriminalitet.

(...)

Også en annen betraktning bør etter min mening føre til en skjerpet straff i vår sak. Ved en generell vurdering av straffnivået ved omfattende vinningskriminalitet er det naturlig å rette søkelyset også mot forholdet mellom straffnivået for innbruds- og tyverivirksomhet av mindre omfang og med mer tilfeldig preg, og nivået for omfattende vinningskriminalitet. I vår straffutmålingspraksis fastsettes ikke straffen for f eks fem tyverier til fem ganger straffen for ett tyveri. En kan enkelt si at det av rimelighetsgrunner gis en viss "rabatt" for de mer omfattende forhold. Etter min vurdering er denne "rabatten" blitt for stor når det gjelder vinningsforbrytelser i stort omfang, og det generelle straffnivået bør derfor heves for å oppnå bedre samsvar mellom straffereaksjon og straffverdighet."

Departementet legger til grunn at domstolene følger de retningslinjene for straffutmålingen som Høyesterett har trukket opp i dommen.

Riksadvokaten beskriver i brevet 2. september 1999 til Justisdepartementet høyesterettsdommen som en viktig milepæl i arbeidet med å skjerpe straffnivået for tilbakefallsforbrytere innenfor den mer omfattende vinningskri-

minaliteten. Riksadvokaten fremholder at påtalemyndigheten vil arbeide videre med å heve straffenivået for denne sakstypen.

Spørsmålet som gjenstår, er om det i tillegg til signalene fra departementet, justiskomiteen, Høyesterett og riksadvokaten er behov for lovtiltak for å heve straffenivået ved konkurrans ...”

Departementet uttrykte tvil om en heving av den maksimumsstraffen som kan idømmes etter straffelovens § 62, er et egnet virkemiddel for å nå målet om et høyere straffenivå ved konkurrans, men kom etter en totalvurdering til at en slik lovendring kan gi et signal om at straffenivået ved konkurrans bør heves, og uttalte videre:

”Departementet legger særlig vekt på at høyesterettsdommen i Rt. 1997 side 1976 bare gjelder straffutmåling for et stort antall vinningsforbrytelser, og for eksempel ikke for saker hvor flere tilfeller av vold eller seksuallovbrudd pådømmes samtidig.

Departementet kan ikke se at vektige hensyn taler mot en lovendring. En heving av maksimumsstraffen ved konkurrans binder for eksempel ikke dommerskjønnet, slik minstestrafte gjør.”

Departementet drøftet ulike lovtekniske måter å heve maksimumsstraffen på, og gikk inn for å øke maksimumsstraffen til det dobbelte av maksimumsstraffen i det strengeste straffebuddet. Departementet lagde til grunn at en slik løsning vil gi et tilstrekkelig signal om at straffenivået i konkurransaker bør heves ...”

Af lovмотiverne fremgår videre, at bl.a. Advokatforeningen har tilsluttet sig departementets forslag. Bl.a. Riksadvokaten, ØKOKRIM, Dommerforeningen og Rettspolitisk forening er gået imod forslaget:

”Disse høringsinstansene uttaler blant annet at det ikke er behov for den foreslåtte endringen, fordi strafferammene er vide nok, og fordi straffen er i ferd med å skjerpes i slike saker. Andre innvendinger er at det neppe er hensiktsmessig nå å foreta en endring som foreslått uten en mer generell vurdering av prinsippene for utmåling av straff på bakgrunn av blant annet Straffelovkommisjonens utredning, og at forslaget har karakter av symbolpolitikk.”

Justis- og Politidepartementet har fastholdt lovforslaget med bemerkning om, at ”[h]øringsrunden har bekreftet at det kan reises spørsmål ved om det er et reelt behov for lovendringen, men [at] det ... ikke [har] kommet vesentlige innvendinger mot den.” Sml. i øvrigt denne betæknings kapitel 6 om normal- og sidestrafteammer, pkt. 6.1, med omtale af et notat af 10. september 2002 om bl.a. ”gjengangerkriminalitet”, hvori Justis- og Politidepartementet foreslår norsk straffelovs § 61 ændret med henblik på, at strafmaksimum kan forhøjes indtil det dobbelte i gentagelsestilfælde.

7.2. Sverige

7.2.1. Efter svensk straffelov (Brottsbalken) skal der ved sammenstød af forbrydelser som udgangspunkt fastsættes en fælles straf, jf. 30 kap. Om val av påfølj 3 §:

”**3 §.** Når någon döms för flera brott, skall rätten döma till gemensam påföljd för brotten, om inte något annat är föreskrivet.

Om det finns särskilda skäl, får rätten för ett eller flera brott döma till böter och samtidigt döma till annan påföljd för brottsligheten i övrigt. Vidare får rätten döma till fängelse för ett eller flera brott samtidigt som den dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn för brottsligheten i övrigt.”

BrB 30:3 skal sammenholdes med 5 og 6 §§ i 25 kap. Om böter m.m., der om straffastsættelsen ved sammenstød af forbrydelser, som kan medføre bøde, foreskriver følgende:

”**5 §.** Böter får användas som gemensamt straff för flera brott, om böter kan följa på vart och ett av brotten.

Om det finns särskilda skäl, får rätten döma till penningböter för ett eller flera brott för vilka sådan påföljd är föreskriven och samtidigt döma till annan form av böter för brottsligheten i övrigt.

Gemensamt straff i böter får inte avse brott för vilket är föreskrivet normerade böter eller böter som inte får förvandlas till fängelse.

6 §. Böter som gemensamt straff för flera brott döms ut i dagsböter, om något av brotten bör föranleda dagsböter.

Som gemensamt straff får dagsböter bestämmas till ett antal av högst tvåhundra och penningböter till ett belopp av högst femtusen kronor.

Om det för något av brotten är föreskrivet ett visst lägsta bötesstraff, får detta inte underskridas.”

Om tilfælde, hvor der er spørgsmål om sammenstød af forbrydelser, der kan medføre fængsel, fastsættes i 26 kap. Om fängelse 2 § følgende:

”**2 §.** Fängelse får användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än

1. ett år, om det svåraste straffet är kortare än fängelse i fyra år,
2. två år, om det svåraste straffet är fängelse i fyra år eller längre men inte uppgår till fängelse i åtta år,
3. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.
4. Vid tillämpningen av andra stycket skall bötesstraff anses motsvara fängelse i fjorton dagar.

Det svåraste av de lägsta straffen får inte underskridas.”

Om det nærmere indhold af de ovennævnte bestemmelser kan bl.a. henvises til Ulf Berg m.fl.: Brottsbalken, En kommentar, Kap. 25-38, Följdförfattningar, 2001, (Kommentaren til den svenske straffelov) s. 25:23 ff. (25:5 og 6), 26:10 ff. (26:2) og 30:6 ff. (30:3).

Om delt pådømmelse i sammenstød indeholder 34 kap. Vissa bestämmelser om sammanträffande av brott och förändring av påföljd 1 § følgende bestemmelse:

”1 §. Har den som för brott dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller slutet ungdomsvård begått annat brott före domen eller begår han nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo verkställts eller annars upphört, får rätten, med iakttagande av vad för vissa fall är föreskrivet i 2-7 §§, efter omständigheterna

1. förordna att den tidigare utdömda påföljden skall avse också det andra brottet,
2. döma särskilt till påföljd för detta brott, eller
3. om den tidigare domen vunnit laga kraft, undanröja den utdömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art.

Har en skyddstillsyn förenats med fängelse enligt 28 kap. 3 §, skall vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel den utdömda fängelsepåföljden anses som en del av skyddstillsynen.”

7.2.2. Som det fremgår, har retten efter svensk ret flere muligheder ved pådømmelsen af de(t) nye forhold. Retten kan bestemme, at den tidligere idømte straf skal også omfatte det nye forhold, jf. § 1, nr. 1. Der kan også idømmes en særskilt straf for de(t) nye forhold, jf. § 1, nr. 2. Endelig kan retten ”om den tidligere domen vunnit laga kraft, undanröja den utdömda påföljden och för brotten döma till påföljd av annan art”. Efter denne bestemmelse kan der således under visse betingelser fastsættes en fællesstraf for de(t) tidligere og de(t) nu pådømte forhold, sml. Kommentaren til den svenske straffelov s. 34:4 ff.

7.3. Finland

7.3.1. Efter finsk ret skal der også som udgangspunkt ved sammenstød af forbrydelser idømmes en fællesstraf, sml. straffelovens (strafflag) 7 kap. Om gemensamt straff:

”1 §. *Bestämmande av gemensamt straff.* Skall någon på en gång dömas för två eller flera brott för vilka straffet är fängelse, skall ett gemensamt fängelsestraff bestämmas för brotten, om inte något annat stadgas i lag.

Om någon för ett brott skall dömas till fängelse och för ett eller flera andra brott till böter, får domstolen för samtliga brott döma till ett gemensamt fängelsestraff eller för vissa av brotten till ett gemensamt fängelsestraff och dessutom till böter för de övriga brotten.

Föranleder något av brotten livstids fängelsestraff, skall som gemensamt straff för samtliga brott dömas till livstids fängelse.

2 §. Maximi- och minimitiden för fängelsestraff på viss tid. När ett gemensamt straff bestäms får det strängaste maximistraff som kan följa på de olika brotten överskridas, men strafftiden får inte vara längre än den sammanlagda tiden för brottens maximistraff. Det strängaste maximistraffet får inte heller överskridas med mer än

- 1) ett år, om det strängaste maximistraffet är fängelse under ett år sex månader,
- 2) två år, om det strängaste maximistraffet är fängelse i minst ett år sex månader men under fyra år, och med mer än
- 3) tre år, om det strängaste maximistraffet är fängelse på viss tid, minst fyra år.

Straffet får inte vara kortare än det strängaste minimistraffet för något av brotten.

Med det strängaste maximistraffet avses det högsta och med det strängaste minimistraffet det lägsta straff som får dömas ut för brottet enligt de på fallet tillämpliga stadgandena. Kan på ett eller flera brott följa endast böter, anses böterna när den gemensamma tiden för de olika brottens maximistraff räknas ut motsvara sammanlagt en månads fängelse.

3 §. Gemensamt bötesstraff. Om någon samtidigt skall dömas för två eller flera brott för vilka straffet är böter, skall ett gemensamt bötesstraff bestämmas.

Ett gemensamt bötesstraff får vara högst tvåhundrafyrtio dagsböter. Har för något av brotten efter den 1 juni 1969 stadgats ett särskilt lägsta bötesstraff, får det gemensamma bötesstraffet inte underskrida detta.

Vad som stadgas ovan skall inte tillämpas på vite som döms ut i mark.

4 §. Övriga påföljder. Om för något av brotten utöver ett straff i allmän straffart skall dömas till avsättning eller någon annan särskild påföljd, skall domstolen under de förutsättningar som stadgas i lagen också bestämma denna påföljd utöver det gemensamma straffet.

5 §. Utmätning av ett gemensamt straff. När ett gemensamt fängelsestraff eller ett gemensamt bötesstraff mäts ut skall 6 kap. iakttas i tillämpliga delar.

Vid utmätning av ett gemensamt straff skall domstolen utgå från straffet för det brott för vilket enligt domstolens prövning bör följa det strängaste straffet samt för brotten mäts ut ett sådant gemensamt straff att det står i ett rättvist förhållande också till antalet brott samt i deras grovhet och inbördes samband. Om en straffskärpnings- eller strafflindringsgrund enligt 6 kap. eller någon annan omständighet som nämns i kapitlet gäller endast ett visst eller vissa av de brott som lagförs samtidigt, skall detta i skäligen utsträckning beaktas när det gemensamma straffet mäts ut.

6 §. Beaktande av ett tidigare utdömt fängelsestraff. Om den som har dömts till ett ovillkorligt fängelsestraff åtalas för ett annat brott som han begått innan detta straff dömts ut, kan det tidigare ovillkorliga fängelsestraffet skäligen beaktas som en straffned-sättningsgrund eller strafflindringsgrund vid bestämmandet av det nya straffet. För det nya brottet får också ett fängelsestraff som är kortare än den minimitid som i lag anges för brottet dömas ut eller det tidigare straffet anses som en tillräcklig påföljd också för det brott som senare blivit föremål för behandling.

I domen skall uppges vilken tidigare dom eller vilka tidigare domar som har beaktats när straffet mäts ut enligt denna paragraf.”

7.3.2. Justitieministeriet har över för Straffelovrådet oplyst følgende om straffsattelse i sammenstødstilfælde:

”Professor Koskinen anför om gemensamt straff (Finlands straff- och processrätt, En introduktion, Erkki Havansi & Pekka Koskinen, Helsingfors 2002, s. 96-98):

”Såsom anføres i samband med behandlingen av sammanträffande av brott, skiljer man inte längre i Finland mellan olika konkurrensformer. När en person skall dömas för flera brott utgår man enligt SL 7 kap. från att ett gemensamt straff skall bestämmas (*enhetsstraffprincipen*).

Skall någon för samtliga brott dömas till fängelse, skall ett gemensamt fängelsestraff bestämmas för brotten. Om någon för en del brott skall dömas till fängelse och för andra brott till böter, får domstolen för samtliga brott också härvid döma till ett gemensamt fängelsestraff, eller för vissa brott till ett gemensamt fängelsestraff och för de övriga dessutom till böter. Om något av brotten föranleder livstids fängelsestraff, skall detta bestämmas som gemensamt straff för samtliga brott.

Utgångspunkten när man söker det *högsta möjliga gemensamma straffet* är det strängaste maximistraff som är föreskrivet för de olika brotten. Det får emellertid överskridas med högst 1, 2 eller 3 år beroende på om det strängaste maximistraffet är under 1 år 6 månader, minst detta men under 4 år eller minst 4 år. Det gemensamma straffet får dock aldrig vara högre än summan av de olika brotten maximistraff. Det strängaste minimistraffet för något av brotten får inte underskridas.

Om straff skall dömas för stöld (straffskalan i SL 28:1 böter eller fängelse 14 dagar – 1 år 6 månader), grov stöld (straffskalan i SL 28:2 fängelse 4 månader – 4 år) och trafikfylleri med motorlöst fordon (straffskalan i SL 23:9 böter eller fängelse 14 dagar – 3 månader), har domstolen olika alternativ. Om den för samtliga brott bestämmer ett gemensamt fängelsestraff, är det strängaste straff som kan följa i princip 5 år 9 månader och det lindrigaste på motsvarande sätt 4 månader. En annan möjlighet är att döma för en del av brotten – antingen för bara grov stöld, eller t.ex. för stöld och grov stöld såsom gemensamt straff (maximum här i princip 5 år 6 månader) – till fängelse, och för de övriga till böter. Om någon samtidigt skall dömas för två eller flera brott till böter, skall ett gemensamt bötesstraff, som får vara högst 240 dagsböter, bestämmas.

Vid utmätningen av ett gemensamt straff skall enligt lag de allmänna bestämmelserna om straffmätning i SL 6 kap. iaktas i tillämpliga delar. Vid straffutmätningen skall domstolen utgå från straffet för det brott, för vilket enligt domstolens prövning bör följa det strängaste straffet. Detta är naturligtvis en ren tankeoperation: inget enskilt straff uppges särskilt. Förutom stadgandena i SL 6 kap. skall man också fästa uppmärksamhet vid att det gemensamma straffet står i ett rättvist förhållande till antalet brott, deras grovhet och inbördes samband. I och med detta krav kan den åtskillnad mellan de olika konkurrensformerna som gjordes i det gamla konkurrenssystemet inverka på straffutmätningsspraxis också framledes; således torde sådana situationer som enligt den gamla lagen utgjorde ideell konkurrens (brott begångna genom samma gärning) i allmänhet anses som straffflindrande omständigheter.

Det är att märka att det strängaste straff som i princip kan dömas ut som gemensamt straff bildas enligt mycket mekaniska räkneregler. Ibland blir det klart för högt. Vid utmätningen av ett gemensamt straff skall man därför utgå från det enskilda brott som bedöms strängast. I de flesta fall är den för brottet angivna straffskalan, även utan den i lagen tillåtna överskridningen, helt tillräcklig vid utmätningen av ett gemensamt straff för en brottsfelhet.

För gärningsmannen är ett gemensamt straff i regel fördelaktigare än separata straff för de olika brotten. Gärningsmannens ställning borde inte få påverkas av den för honom godtyckliga omständigheten i vilken ordning hans brott lagförs. Av denna anledning har man i lagen en specialbestämmelse med hänsyn till situationer där en person som har dömts till ett ovillkorligt fängelsestraff åtalas för ett brott som han begick innan detta straff dömdes ut. Brottet i fråga hade ju i princip kunnat behandlas redan vid den föregående rättegången.

I denna situation kan den tidigare domen skäligen beaktas som en grund som sänker det nya straffet. Det nya straffet kan också vara kortare än den minimitid som i lag anges för brottet, eller så kan det tidigare straffet anses som en tillräcklig påföljd också för det brott som senare har blivit föremål för behandling. På detta sätt försöker man rent sakligt uppnå samma resultat som om ett gemensamt straff på en gång hade bestäms för samtliga brott.

Man måste skilja mellan bestämmande av gemensamt straff och sammanräknande av straff. Om flera fängelsestraff på viss tid – utdömda för ett eller flera brott – samtidigt skall verkställas, sammanräknas de i straffanstalten till fulla. Den sammanräknade tiden för emellertid inte överskrida 20 år.””

7.3.3. Der i 2002 for Riksdagen er fremsat forslag om revision af straffelovens almindelige del (förslag till revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror RP 44/2002 rd). Heri indgår forslag om præcisering af 7 kap. 3 § med henblik på tilfælde, hvor strafnedsættelsesgrunde ifølge 6 kap. 8 § 2 mom. finder anvendelse, sml. s. 297, jf. s. 218 f. Lovforslaget har ikke i øvrigt indholdsmæssige konsekvenser for den bestående retstilstand.

7.4. Nordisk Strafferetskomité

7.4.1. Spørgsmålet om at lovfæste almindelige principper for straffastsættelsen ved sammenstød af forbrydelser har også været overvejet i Nordisk Strafferetskomité, sml. NU 1984: 2 Straffutmåling s. 16 ff. og s. 64 f. Det konstateres, at der består visse forskelle med hensyn til udformningen af regler om sammenstød i de nordiske lande, men at de bortset fra Finland i hovedsagen bygger på ensartede principper. Som det fremgår nedenfor, har Nordisk Strafferetskomité ikke fundet grund til at gå ind på en nærmere vurdering af, hvilket retssystem der bør foretrækkes med hensyn til fastsættelse af maksimumstraf ved sammenstød af forbrydelser. Komitéen udtaler imidlertid, at man anser princippet om en fællesstraf udmålt på grundlag af en helhedsvurdering for ”naturligt og rasjonelt”:

”Den nordiske strafferettskomité finner ikke grunn til å foreta noen vurdering av hvilket system for fastsettelse av maksimumsstraffen ved konkurrens som er å foretrekke. Dette spørsmål vil sikkert sjelden ha praktisk betydning ved straffutmålingen. Selve prinsippet om en fellesstraff utmålt etter en helhetsbedømmelse anser komitéen for naturlig og rasjonelt. Når det er mange forbrytelser som kommer til pådømmelse under ett, slik som tilfellet ofte er, f eks når en ungdomsbande blir tatt for en serie innbruddstyverier, blir fellesstraffen i praksis meget lavere enn om man skulle ha utmålt særskilt straff for den enkelte lovovertrædelse og så foretatt en sammenlegning. Når grove forbrytelser blir pådømt sammen med mindre grove, vil de siste som oftest bli uten nevneverdig betydning ved utmålingen av fellesstraffen.”

8. Straffelovrådets overvejelser

8.1. Som det fremgår af afsnit 1-3 og 5 ovenfor, findes i straffelovens § 88 en række almindelige bestemmelser om de i praksis hyppigt forekommende tilfælde, hvor en tiltalt ved samme dom skal dømmes for flere lovovertrædelser. § 88 indebærer, at der ved pådømmelsen af flere lovovertrædelser i almindelighed skal fastsættes en fælles straf. Der sker således i reglen ikke nogen selvstændig vurdering af den straf, der er pådraget ved den enkelte lovovertrædelse, således at straffene lægges sammen (absolut kumulation). Der udmåles en fællesstraf, som efter omstændighederne rummer en modereret kumulation. Foreligger uligeartet konkurrence, sker straffastsættelsen inden for den strengeste af de strafferammer, som kommer i betragtning. Under særdeles skærpende omstændigheder kan straffen overstige den højeste for nogen af lovovertrædelserne foreskrevne straf med indtil det halve.

Straffelovens § 89 om straffastsættelsen i tilfælde af delt pådømmelse af forbrydelser i sammenstød bygger på § 88, for så vidt som § 89 udmålingsmæssigt tilsigter at hidføre samme resultat, selv om påkendelsen sker under forskellige sager. Ville en samtidig påkendelse efter reglerne i § 88 have medført en højere samlet straf end den, der blev idømt under den tidligere sag, skal der idømmes tillægsstraf efter § 89. Skønnes det, at de forhold, der nu foreligger til påkendelse, ikke ville have bevirket højere straf, idømmes ingen tillægsstraf.

Straffelovrådet afstod i 1987-betænkningen fra at gå ind i en nærmere vurdering af sammenstødsprincipperne i § 88, idet rådet nøjedes med at knytte nogle få bemærkninger til § 88. Det påpegedes, at der ikke af bestemmelsen kan udledes megen vejledning om, på hvilken måde straffen kan skærpes over for den, der skal dømmes for flere forbrydelser. Det er overladt til domstolene at afgøre, hvorledes en fælles straf skal fastsættes inden for den strengeste af de strafferammer, som kommer i betragtning. Det påpegedes videre, at det ved fastsættelsen af strafmaksima skal have for øje, at § 88 bygger på en formodning om, at den konkret forskyldte straf for flere eller mange forbrydelser normalt kan rummes inden for en strafferamme, der i princippet er fastsat for en enkelt forbrydelse.

Ved lov nr. 475 af 31. maj 2000 om ændring af færdselsloven (Bødefastsættelse) blev i færdselslovens § 118 a fastsat nye regler om udmålingen af bøder for overtrædelse af færdselsloven eller forskrifter udstedt i medfør heraf, sml. afsnit 6 ovenfor. Lovændringen indebærer en markant fravigelse af de almindelige regler, idet der ved flere overtrædelser af færdselsloven og i andre tilfælde, hvor der skal ske en samlet pådømmelse af færdselslovsovertrædelser og overtrædelser af anden lovgivning, som udgangspunkt skal udmåles den normale takstmæssige bødestraf for hver overtrædelse af færdselsloven (absolut kumulation). Lovændringen har aktualiseret spørgsmålet om principperne for udmåling af straf i tilfælde, hvor der foreligger flere overtrædelser af lovgivningen, og hvor der derfor er spørgsmål om, med hvilken vægt ”normalstraffen” for hver enkelt overtrædelse skal indgå i den samlede straf. Straffelovrådet er på den baggrund blevet anmodet om at inddrage dette spørgsmål i rådets igangværende arbejde med en samlet vurdering af strafferammerne i straffeloven, sml. pkt. 8.3-8.5 nedenfor.

Som det fremgår af pkt. 7.1 ovenfor, er der i Norge fremsat forslag om ændring af straffelovens § 62, så strafmaksimum i sammenstødstilfælde forhøjes til det dobbelte. Forslaget er affødt af et ønske om skærpet strafudmåling i bl.a. voldssager. Der er i Straffelovrådet enighed om, at der ikke er grundlag for at foreslå en lignende ændring af dansk straffelovs § 88, stk. 1, 2. pkt. Tværtimod er §§ 216, 222, 244-246, 241 og 249 samt 252 netop blevet skærpet i en sådan grad, at der kunne rejses spørgsmål om, hvorvidt der for disse bestemmelsers vedkommende fortsat er behov for at kunne forhøje strafmaksimum med indtil det halve, sml. lov nr. 380 af 6. juni 2002.

Som det fremgår bl.a. af denne betænkningens kapitel 24 om voldsforbrydelser, pkt. 11.1, er der i Straffelovrådet enighed om, at lov nr. 380 af 6. juni 2002 kunne rejse spørgsmål om skærpelse af strafferammerne i adskillige straffelovsbestemmelser. Rådet har imidlertid ved gennemgangen af straffelovsbestemmelserne i særlig del afstået fra at fremkomme med forslag i anledning af denne lov. Rådet peger på linje hermed på det mulige behov for en revision af § 88, stk. 1, 2. pkt., som følge af lov nr. 380 af 6. juni 2002 og afstår i øvrigt fra at fremkomme med forslag om ændring af sammenstødsbestemmelsen i anledning af denne lov.

8.2. Som nævnt i pkt. 5.1 ovenfor kan flere forskellige retningslinjer komme på tale ved fastsættelsen af straf for flere forbrydelser.

En mulighed kan være at foretage en isoleret bedømmelse af hver enkelt lovovertrædelse og lægge de forskyldte straffe sammen (absolut kumulation), eventuelt således at enkeltstraffene ikke kommer til udtryk i dommen, men alene indgår i udmålingen af én straf. I visse fremmede retssystemer benyttes den fremgangsmåde, at retten foretager en isoleret bedømmelse af hver enkelt lovovertrædelse og herefter har pligt eller beføjelse til at bestemme, at straffene ikke skal lægges sammen, men fuldbyrdes samtidigt, så i realiteten alene den længste af de idømte straffe er genstand for fuldbyrdelse.

En anden mulighed er at lade de strafbare forhold føre til en mere eller mindre skønsmæssig skærpelse af straffen for den groveste forbrydelse (modereret kumulation). Denne ordning bygger på en forudsætning om, at alle forhold i almindelighed ikke indgår med fuld vægt.

Endelig kan straffen for et eller flere forhold tænkes absorberet i straffen for et eller flere andre forhold, så en del af den kriminalitet, der pådømmes i sammenstød, i realiteten kan siges at have være ”gratis”.

Straffelovens § 88 udelukker ikke, at en fælles straf kan fremkomme som en sammenlægning af enkeltstraffe, herunder i form af flere forskyldte fængselsstraffe. § 88, stk. 2 og 3, indeholder bestemmelser, der muliggør, at der i stedet for en fælles fængselsstraf idømmes bøde ved siden af fængsel, og at der i stedet for en fælles straf af dagbod idømmes bødestraf af anden art ved siden af dagbod. Om rådets overvejelser om § 88, stk. 4, om strafbortfald ved sammenstød af forbrydelser, der medfører foranstaltning efter §§ 68-70 eller 74 a og straf, henvises til denne betæknings kapitel 10 om strafnedsættelse og strafbortfald, afsnit 7.

Rådet har i afsnit 5 ovenfor foretaget en gennemgang af retspraksis om §§ 88 og 89. Det fremgår heraf, at domstolene i almindelighed foretager en helhedsbedømmelse i tråd med princippet om modereret kumulation. I retspraksis tager man sædvanligvis udgangspunkt i normalstraffen for den groveste forbrydelse og forhøjer den under hensyntagen til samtidig pådømte mindre forbrydelser. Hvor ingen af flere forbrydelser klart skiller sig ud som den groveste, får bedømmelsen en ændret karakter. Også i disse tilfælde sker strafudmålingen i almindelighed ud fra en helhedsbedømmelse med udgangspunkt i normalstraffen for en enkelt forbrydelse, således at straffen efter en konkret vurdering fastsættes til en position, der ligger over niveauet for én forbrydelse.

Strafansvaret for en forbrydelse antages i reglen at absorbere selvstændig strafskyld for forhold, der knytter sig til hovedforbrydelsen som normalt forekommende biomstændigheder ved denne. Det gælder bl.a. ved tyveri, hvor der ikke rejses tiltalte for den husfredskrænkelser, der sædvanligvis ledsager et indbrud, sml. Den kommenterede straffelov s. 394 f. Der er i Straffelovrådet enighed om, at det må anses for ønskeligt, at hensynet til den med et indbrud forbundne husfredskrænkelser kommer klarere til udtryk ved straffastsættelsen, sml. bl.a. denne betæknings kapitel 5 om straffes minimum og maksimum, pkt. 6.3.4. Der er i den forbindelse udtrykt sympati for, at tiltalepraksis ændres, så der ved indbrud i private hjem rejses tiltale for såvel tyveri som husfredskrænkelser, idet der herved kan opnås skærpet opmærksomhed om strafværdigheden af husfredskrænkelser.

8.3. Straffelovrådet har noteret sig lov nr. 475 af 31. maj 2000. Ved drøftelsen af principperne for fastsættelse af straf i sammenstødstilfælde har rådet gennemgået de overvejelser, der ligger til grund for lovændringen. Som det fremgår af pkt. 6.2 ovenfor, anførtes til støtte for nyordningen bl.a., at

det kan svække straffens præventive virkning, hvis en person, der foretager flere forskellige overtrædelser af færdselslovgivningen, som ellers præges af en udpræget takstmæssig strafudmåling, skal "slippe billigere" end en person, der får forskellige overtrædelser pådømt hver for sig. Det fremhævedes, at praktiske forhold ved udstedelse af bøder fører til, at det ofte er tilfældigt, om politiet ved udstedelse af bødeforelæg har kendskab til, om den pågældende er sigtet i andre verserende sager. Praktiske, administrative hensyn og hensynet til lighed og forudsigelighed i strafforfølgningen taler derfor for, at bødestraffen for flere lovovertrædelser som udgangspunkt sker ved en sammenlægning af de normale bøder for hver overtrædelse.

Det blev på den baggrund foreslået som almindelig regel, at der ved flere overtrædelser af færdselsloven som udgangspunkt udmåles den normale takstmæssige bøde for hver overtrædelse uden hensyn til, om overtrædelserne begås ved én eller flere handlinger, og uanset om pådømmelsen sker ved én eller flere sager. Det fandtes endvidere rimeligt at foreslå princippet om absolut kumulation anvendt ved pådømmelsen af overtrædelser af færdselslovgivningen i sammenstød med andre love og i tilfælde, hvor overtrædelse af færdselslovgivningen, der medfører bødestraf, foreligger til påkendelse sammen med overtrædelse af færdselslovgivningen eller andre love, der medfører frihedsstraf (nu fængselsstraf).

Det er under rådets drøftelse fremhævet, at nyordningen tager højde for, at der kan forekomme tilfælde, hvor anvendelse af princippet om absolut kumulation kan føre til meget høje bøder, idet der er tilknyttet en adgang for domstolene og politiet til at nedsætte bøden, når "særlige grunde" taler herfor. Ifølge motiverne sigtes hermed navnlig til tilfælde, hvor den berørte persons indkomstforhold gør det antageligt, at den pågældende "næppe nogensinde vil være i stand til at betale bøden", og tilfælde, hvor den samlede bødestørrelse "i sig selv ikke forekommer rimelig".

Som anført i pkt. 6.4 ovenfor, blev der i visse høringssvar fremsat indvendinger imod forslaget om absolut kumulation af bødestraffe på færdselslovens område. Advokatrådet nævnte, at en lovfæstelse af princippet om absolut kumulation kunne føre til, at politi og anklagemyndighed i højere grad ville mene sig forpligtet til at strafforfølge i tilfælde, hvor færdselslovsovertrædelser i forhold til den øvrige kriminalitet er af forholdsvis underordnet betydning. Rådet anførte endvidere, at almenpræventive hensyn ikke med tilstrækkelig vægt taler for en lovændring på dette punkt, og at det tværtimod er væsentligt at opretholde muligheden for modereret kumulation som udtryk for et sædvanligt udmålingsprincip. Den Danske Dommerforening gav udtryk for, at nyordningen strider mod straffastsættelsen inden for andre områder og fører til urimelige resultater, og at det vil have en afsmittende virkning uden for færdselslovens område. Dommerforeningen anførte endvidere, at adgangen til at fravige i "særlige tilfælde" var for snæver og uklar i forhold til straffelovens almindelige regler om straffastsættelse. Præsidenten for Østre Landsret gav bl.a. udtryk for, at forslaget tilsidesætter "hævdvundne principper i dansk strafferet" og "fratager domstolene sædvanlig mulighed

for en konkret og individuel vurdering i enkeltsager, særlig når flere lovovertrædelser er til samtidig pådømmelse.” Udtalelsen fra Præsidenten for Vestre Landsret var på linje hermed.

8.4. Straffelovrådet er opmærksomt på, at der på færdselslovens område foreligger hensyn af praktisk og administrativ karakter, der sammen med hensynet til lighed og forudsigelighed i strafforfølgingen kan tale for, at der på færdselslovens område sker fravigelse fra dansk rets almindelige regler om strafudmåling i sammenstødtilfælde. Der er enighed om, at de hensyn, som har ført til denne fravigelse, ikke kan begrunde, at der som en almindelig ordening sker fravigelse af almindelige principper for udmåling af straf i sammenstødtilfælde. Der kan peges på områder, hvor hver af de tre retningslinjer, som er skitseret ovenfor i pkt. 8.2, kan anvendes. Ingen af disse retningslinjer egner sig som almindelig rettesnor for strafudmålingen i sammenstødtilfælde. Helt uacceptabelt kan den absolutte kumulation forekomme, hvor den fører til sammenlægning af flere forskyldte fængselsstraffe. Det kan resultere i klart overflødig straffanvendelse og må i øvrigt fra et dommersynspunkt kunne forekomme meget kunstigt, idet pådømmelsen reduceres til et spørgsmål om matematisk beregning af enkeltstraffe, jf. herved i det hele Waaben som citeret i pkt. 5.1 ovenfor.

Straffelovrådet er opmærksomt på, at det imod den nuværende udformning af §§ 88 og 89 kan indvendes, at bestemmelsen ikke giver megen vejledning om, på hvilken måde straffen kan skærpes over for den, der skal dømmes for flere forbrydelser. Det er imidlertid ikke muligt at anvise mere håndfaste retningslinjer herfor, uden at domstolene fratages adgangen til at anlægge en konkret og individuel vurdering i enkeltsager. Det må efter rådets opfattelse frarådes. Der er enighed om, at strafudmålingen ved pådømmelse af forbrydelser i sammenstød fortsat skal ske med udgangspunkt i en vurdering af de konkrete omstændigheder i hver enkelt sag. Rådet finder derfor ikke grundlag for at foreslå ændring i straffelovens almindelige regler på dette område.

Der har dog i Straffelovrådet bl.a. på baggrund af bødeundersøgelsen (sml. afsnit 8 i denne betænkningens kapitel 12 om bøder) været udtrykt forståelse for, at praktiske hensyn på områder med en udpræget takstmæssig straffastsættelse i et vist omfang kunne tale for anvendelse af absolut kumulation. Det er også anført, at det på sådanne områder kunne svække straffens præventive virkning og virke pædagogisk uheldigt, om der blev givet ”rabat” til en person, der begår flere overtrædelser, idet personen herved i et vist omfang ville få ”fribrev” til at begå nye overtrædelser, så længe de hidtidige overtrædelser ikke er afgjort ved bødevedtagelse eller dom, sml. pkt. 6.3 ovenfor med omtale af færdselsloven. Specielt for så vidt angår de tilfælde, hvor der er blevet rejst sigtelse mellem overtrædelserne, er der blevet peget på, at det forhold, at gerningsmanden har fortsat sin strafbare adfærd på trods af den advarsel, der ligger i sigtelsen for den tidligere overtrædelse, tværtimod kunne tale for, at den nye overtrædelse bedømmes strengere og i hvert fald ikke mildere end den tidligere overtrædelse, når den samlede straf for de pågældende overtrædelser skal fastsættes.

Det kunne derfor overvejes at foreskrive absolut kumulation af sumbøder indtil f.eks. 10.000 kr. som en almindelig regel. Ved lovovertrædelser, der sammenlagt overstiger denne beløbsgrænse, f.eks. tre færdselslovsovertrædelser på hver 4.000 kr., skulle de hidtil gældende regler i § 88 anvendes, idet den samlede bøde dog forudsættes som udgangspunkt ikke at kunne fastsættes til mindre end 10.000 kr. Der har under Straffelovrådets drøftelse også været udtrykt sympati for andre beløbsgrænser – 3.000 kr. og 5.000 kr.

Absolut kumulation af dagbøder kunne også overvejes efter lignende retningslinjer på områder, hvor bødefastsættelsen i dag har et ”takstmæssigt” præg, f.eks. overtrædelser af straffelovens § 287. En sådan ordning ville imidlertid rejse spørgsmål, som efter Straffelovrådets opfattelse bør løses i sammenhæng med en samlet revision af straffelovens dagbødsbestemmelser. Det gælder bl.a. med hensyn til behandlingen af straffelovsovertrædelser, der er søgt afgjort udenretsligt ved bødeforelæg (sumbøde), og som efterfølgende indbringes for retten, hvor straffen efter de gældende regler skal fastsættes i form af dagbøder. Rådet afstår fra at gå ind i nærmere overvejelser om absolut kumulation af dagbøder.

En ændring som den skitserede kunne f.eks. gennemføres således:

”§ 88. ...

Stk. 2. Har nogen ved en eller flere handlinger begået flere overtrædelser af anden lovgivning end straffeloven, sammenlægges bødestraffen for hver overtrædelse, medmindre den samlede bøde ville overstige (3.000 kr., 5.000 kr. eller 10.000 kr.), eller særlige grunde taler for at fravige denne regel.”

8.5. Straffelovrådet kan efter en samlet vurdering gå ind for, at der som almindelig regel foreskrives absolut kumulation af bøder for overtrædelse af anden lovgivning end straffeloven indtil f.eks. 3.000 kr., 5.000 kr. eller 10.000 kr. Rådet har afstået fra at pege på en bestemt beløbsgrænse. Der henvises til § 1, nr. 8, i rådets lovudkast.

